Simbolul este, în *Biblie*, carnea limbajului. Domnul, care a creat lumea prin Cuvîntul său, face din toate lucrurile cuvinte, articulînd astfel un mesaj adresat omului în întregul său — inteligenței sale, avîntului său emoțional, simțului său estetic.

Simbolistica biblică nu este un sistem de formule codificate. Cuvîntul Domnului nu e ferecat cu o cheie pe care ar păstra-o cu egoism inițiații unei religii pline de mistere. El este mai degrabă ca sămînța pe care semănătorul o aruncă pe cîmp fără să-i pese prea mult de rodnicia recoltei.

Lexicul de față își propune un lucru simplu, străin de vreo filozofie sau pedagogie anume: să grupeze tematic simbolurile biblice pentru a le permite să se explice reciproc, prin afinitate sau contrast. Temele s-au dovedit a fi surse de nesfîrșite variațiuni. Grupurile de simboluri converg sau, dimpotrivă, se despart, conferind textului biblic bine cunoscuta sa fascinație.

În aceeași serie au apărut

JEAN DELUMEAU *Religiile lumii*
ANDRÉ BARBAULT *Zodiacul*

ISBN 973-28-0781-4

Pe copertă: RAVENNA – Mozaicul de pe bolta Capelei Arhiepiscopale reprezentînd patru îngeri, cu simbolurile celor patru evangheliști între ei, susținînd monograma lui Iisus Hristos.

SIMBOLURILE BIBLICE
MAURICE COCAGNAC

MAURICE COCAGNAC

SIMBOLURILE BIBLICE

LEXIC TEOLOGIC

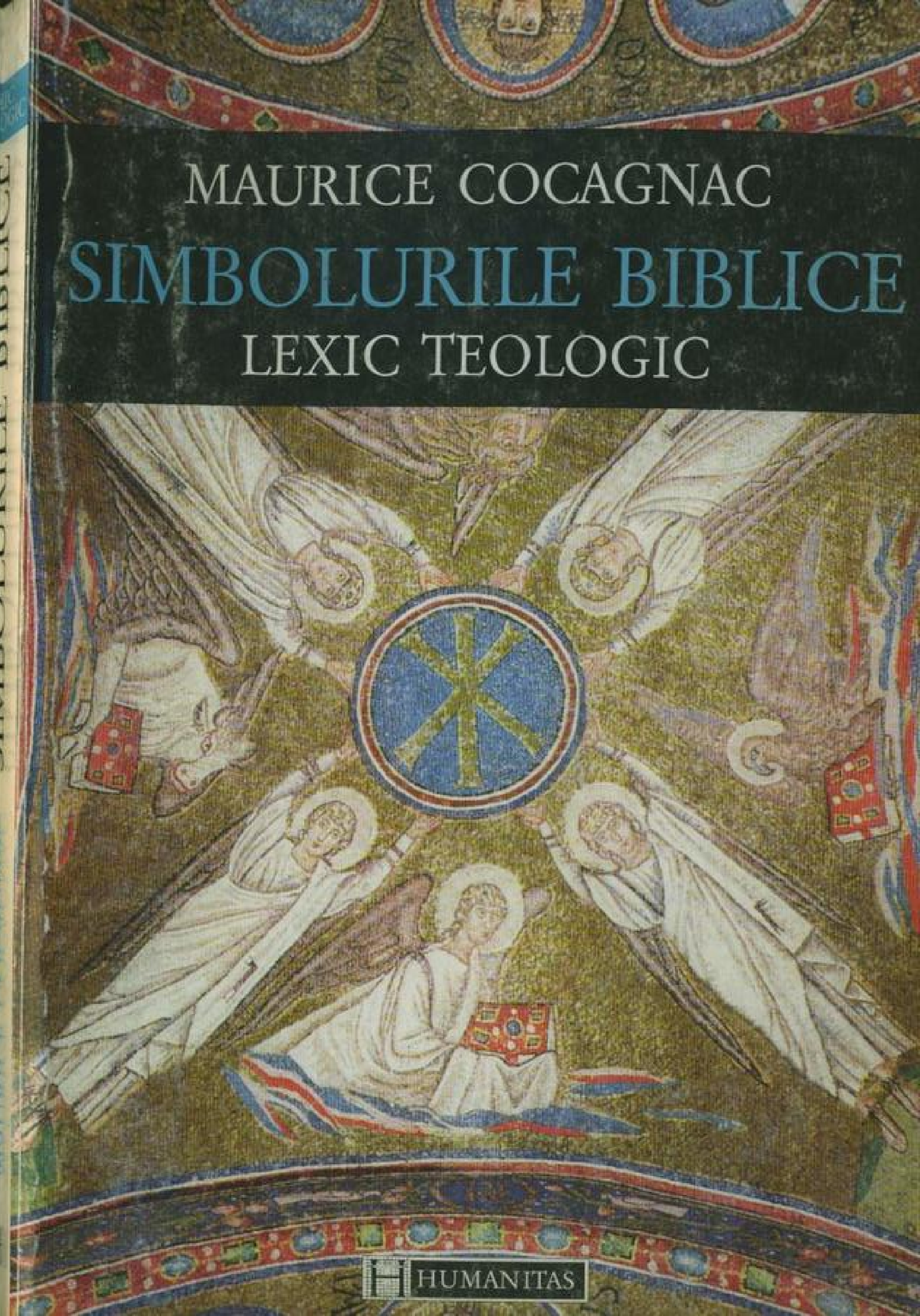

HUMANITAS

BANCOREX

BANCA ROMÂNĂ DE COMERȚ EXTERIOR SA.

Un imperiu financiar ce vă pune la dispoziție întreaga gamă de produse și servicii bancare de care aveți nevoie

Produsele si serviciile oferite de **BANCOREX** clienților săi persoane fizice:

- conturi curente în lei si valută;
- depozite la termen în lei și valută, pe termen de 1, 2, 3, 6, 9 sau 12 luni;
- transferuri în țară sau în străinătate pe bază de ordine de plată;
- achitări de eurocecuri, cecuri de călătorie și cecuri bancare;
- vânzări de cecuri de călătorie emise de American Express și Thomas Cook și cecuri bancare tip Bancorex;
- emitere și acceptare de carduri internaționale emise sub mărcile Visa International și Mastercard/Eurocard;
- operațiuni de vânzare-cumpărare de valută contra lei sau între diferite valute;
- păstrări valori în casete de valori;
- primirea în vederea valorificării a bancnotelor uzate, rupte, scoase din circulație etc., altele decât leii românești;

Produsele si serviciile oferite de **BANCOREX** clienților săi persoane juridice:

- conturi curente în lei și valută;
- depozite în lei sau valută, pe termen de 1, 2, 3, 6, 9 sau 12 luni;
- credite și plafoane de lucru în lei și valută;
- accesul la linii de finanțare interne sau externe;
- decontarea tranzacțiilor de comerț exterior prin ordine de plată, incasso, acreditive, garanții;
- forfetarea sau scontarea unor titluri de creanță cu plata la termen, deținute de clienți;
- operațiuni de vânzare-cumpărare de valută contra lei sau între diverse valute;
- emitere și acceptare de carduri internaționale de tip Business emise de mărcile VISA International și Mastercard/Eurocard;
- păstrări valori în casete de valori;
- consultanță bancară și juridică de specialitate la montarea diverselor operațiuni;

CEI INTERESAȚI POT OBȚINE RELAȚII SUPLIMENTARE LA CENTRALA ȘI SUCURSALELE BANCOREX

Calea Victoriei nr. 15 , 70012 BUCUREȘTI - ROMÂNIA
Tel.: +40.1-614 73 78, 614 91 90,
Fax:+40.1-312 24 95, 311 27 51, 614 15 98
Telex: 11 235, 11 703 ebank r
SWIFT: BRCEROBU, E-mail: bancorex@kappa.ro

BANCOREX - *bancherul oamenilor de afaceri !*

MAURICE COCAGNAC

SIMBOLURILE BIBLICE

LEXIC TEOLOGIC

Traducere din franceză de
MICHAELA SLĂVESCU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Coperta
IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

MAURICE COCAGNAC
LES SYMBOLES BIBLIQUES
LEXIQUE THÉOLOGIQUE
© Les Editions du Cerf, 1993
(29, boulevard Latour-Maubourg 75340 Paris Cedex 07)

© HUMANITAS, 1997, pentru prezenta versiune românească

ISBN 973-28-0781-4

PREFAȚĂ

Oare cine nu s-a lovit de acest verset din *Apocalipsa* (5, 6): „Atunci am văzut, la mijloc — între tron și cele patru ființe și bătrîni — stînd un Miel, ca înjunghiat, și care avea șapte coarne și șapte ochi, care sînt cele șapte duhuri ale lui Dumnezeu, trimise în tot pămîntul."* Cine crede că *Apocalipsa* este o carte cu poze se confruntă cu dificultăți greu de rezolvat. Cum să încapă șapte ochi pe fruntea unui miel? Ca să nu mai vorbim de cele șapte coarne greu de asociat cu un animal care abia s-a născut! Și, în sfîrșit, după ce ne-a fost descris cerul ca o formă concentrică în mijlocul căreia se află un tron și Cel care stă pe el, înconjurat de mulțimea de credincioși, cum să ne închipuim acest miel stînd „la mijloc", între tot ce a fost descris mai devreme? Aceste dificultăți riscă să-i intimideze pe cei ce încearcă să-și închipuie ceea ce nu poate fi închipuit. Aici fiecare imagine este încărcată cu un sens și nu imaginile, ci sensul lor trebuie îmbinat în mod coerent. Este în joc o sistematică pur conceptuală, mediatizată nu prin termeni filozofici abstracți, ci prin imagini care există doar pentru că sînt purtătoare de sens.

Acest exemplu justifică necesitatea imperioasă a lexicului teologic al simbolurilor biblice pe care Maurice Cocagnac ni-l pune aici la dispoziție. Cine îl urmează de-a lungul acestei lucrări va putea auzi vibrînd simbolurile Apocalipsei și cartea va prinde viață ca o dramă lirică ce cuprinde întreg universul. Faptul că autorul ne prezintă această lucrare ca un lexic se datorește oare unui exces de modestie? Cocagnac se află într-o relație mult prea strînsă cu imaginea pentru ca să se fi mulțumit doar să ne explice semnificația diferitelor imagini pe care le folosește *Biblia*. El le urmărește în înlănțuirea lor dinamică și este bine să fie urmat pe acest drum, ceea ce în general nu se întîmplă atunci cînd este abordat doar un lexic. Aceste simboluri se împletesc deci în contextul lor natural și în desfășurarea lor spontană. Sîntem în permanență angajați în realitatea cea mai concretă încercînd în același timp să ne sprijinim pe transpunerea din care țîșnește ceea ce este revelat.

Cel ce pășește pe acest drum va avea acces la o viziune a lumii care nu este formulată, ci simțită. Totul începe cu lumina ivită din întîiul cuvînt. Urmează cele patru elemente, sub forma lor biblică, mai întîi focul care-l orbește pe om atunci cînd încearcă să-l privească pe Dumnezeu în ochi și, la sfîrșit, pămîntul, loc al omului. Apa și suflarea fac tranziția. Urmează o evocare a cerului care trasează o

* Textele citate din *Biblie* sînt extrase din ediția 1968 a Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române; în unele cazuri am apelat și la ediții ulterioare; am optat pentru indicarea în întregime, neprescurtat, a titlurilor cărților (*n.t.*).

verticală ascensională: munte, urcuș către Domnul, cetate a Gloriei. Apoi viața și, în primul rînd, pomul purtător de viață, deopotrivă glorios, blestemat și benefic. Locul de cinste este ocupat de viță, strîns legată de cupă și de sînge. Vinului, băutură vegetală, îi corespunde pîinea, hrană vegetală. Urmează o desfășurare a lumii animale din care unii reprezentanți sînt încărcați cu o valoare simbolică mai accentuată. Omul intră în scenă, trup și suflet, în calitate de actor al unei drame stîrnite de dragostea pe care i-o poartă Dumnezeu. Un om lucrător, dar și invitat să participe la odihna Domnului care vine. În omul în mișcare este scoasă în evidență forța profetică a gestului, hotărîtor fiind cel al ungerii cu mir. Apoi se trezesc vorbirea și auzul o dată cu toate zgomotele și sunetele, de la disperare la exultare. Bucuria și sărbătoarea îmbină gestul cu sunetul prin intermediul dansului și al timpanului. La polul opus bucuriei se situează boala și moartea care aduc învierea. Este acum momentul să intrăm sub cort, adăpost al omului cu care Domnul împarte viața de nomad. Ne vom întoarce apoi ochii spre templu, pol al credinței lui Israel și lumină a neamurilor. Cei care doresc să se familiarizeze cu imaginarul biblic pot să pornească acum la drum. De la începutul *Facerii* la sfîrșitul *Apocalipsei*, *Biblia* le va vorbi într-un nou limbaj, căci Maurice Cocagnac a spus: *effata!*

DOMINIQUE BARTHÉLEMY

INTRODUCERE

Simbolul este, în Biblie, carnea limbajului. Limba ebraică se pretează foarte bine la această întrupare, cuvîntul Domnului putînd fi astfel proferat pe toate tonurile. Marea oglindă a lumii și toate fațetele inimii omenești își etalează bogățiile pentru a-l pune pe om în prezența Dumnezeului său.

Domnul care a creat lumea prin Cuvîntul său face din toate lucrurile cuvinte, putînd astfel articula un mesaj care se adresează omului în întregul său, inteligenței sale, avîntului său emoțional, simțului său al frumosului. Acest apel folosește de asemenea groaza și violența care se întrețes pentru a forma fundalul destinului tragic al omenirii.

Din recentele cercetări în domeniul simbolisticii nu reținem decît formula lui Paul Ricoeur: „Simbolul dă de gîndit." Această propoziție dezvăluie bogăția a tot ce există, forța sa semnificativă și puterea sa de evocație. Ducîndu-i în miezul lucrurilor, Dumnezeu introduce în taina sa teologul și spiritul contemplativ.

Simbolistica biblică nu este un sistem de formule codificate. Cuvîntul Domnului nu este închis cu cheia, o cheie pe care ar păstra-o cu gelozie inițiații unei religii plină de mistere. El seamănă mai curînd cu sămînța pe care semănătorul o aruncă pe cîmp fără a-i păsa prea mult de rentabilitatea investiției sale. La fel este și Tatăl Ceresc al cărui cuvînt este ca o ploaie binefăcătoare atît pentru inimile deschise, cît și pentru mințile uscate.

Această lucrare nu ține de o anume filozofie și nici nu propune o metodă pedagogică bine definită. Ea încearcă să grupeze principalele simboluri pentru a le permite să se explice reciproc, prin afinitate sau contrast.

Prin afinitate simbolurile se pot grupa în constelații. Aceste ansambluri cerești își datorează coerența ochiului care le unește. Privirea spirituală adună simbolurile într-un mod foarte original. Ea pune în evidență afinitatea lor naturală atunci cînd lucrurile se adună după esența lor: via, vinul, teascul, cupa sînt realități de ordin vinicol. Privirea poate însă rupe această legătură și privi via ca pe un cîmp, vinul ca pe o licoare generatoare de beție și nebunie. Teascul poate fi locul unde se face vinul, dar și locul în care se săvîrșește o răzbunare îngeroasă. Un anume simbol poate intra în alcătuirea unor serii foarte diferite și chiar opuse.

Prin contrast, fondul și forma pot revela bogăția ascunsă a unor realități care sînt puse astfel față în față. De exemplu, pe un fundal de apă se pot desena imagini și semnificații opuse: apa poate fi semnul vieții și al rodniciei, dar poate la fel

de bine evoca moartea. Această divergență se face simțită de la începutul Facerii: apele cerului și apele abisale nu sînt de aceeași natură: ploaia și roua pot simboliza Cuvîntul divin dătător de viață, în timp ce apele adîncurilor, refugiu al monștrilor marini și al demonilor vicleni, devin spațiu al devorării și al morții.

Simbolurile mizează în acest fel pe contrast. La orizontul unui pustiu fierbinte sau în văpaia unui cuptor, un strop de apă sau un vînt răcoros nu pot fi decît miraculoși sau divini. Semnul sabiei care planează asupra unui popor credincios sau necredincios poate fi, pe rînd, semn de protecție, imagine a Cuvîntului, sau amenințare cu distrugerea. La limita extremă a acestei ambivalențe, asamblaje contradictorii precum apă care arde sau foc care răcorește vor deveni semnificative.

De multe ori simbolul jonglează cu paradoxul și mirarea. Nu se teme de scandal. El se transformă: flacăra mîniei se transformă în înflăcărare a iubirii și gelozie mistuitoare. Cuvîntul este un foc, Duhul Rusaliilor se transformă în flăcări și văpaia Apocalipsei dezvăluie sensul istoriei și realitatea ultimă a lucrurilor. Focul orelor întunecate se luminează și Mielul refractă în splendoarea sa o nouă creație, ferită de orice opacitate.

Poezia inspirată a *Bibliei* este ca un fir călăuzitor între diferitele etape ale Revelației. Această inițiere face legătura între diferitele genuri literare, păstrînd astfel permanența mesajului lor.

Simbolurile biblice sînt prezentate aici pe teme care dau naștere unor nenumărate variațiuni. Aceste grupuri de semne se întretaie sau se separă pentru a asigura strălucirea și fascinația textului. În interiorul acestei organizări inspirate, simbolistica biblică dezvăluie viața intensă și înflăcărarea Cuvîntului izbăvitor.

Această lucrare speră să fie de folos analizei teologice; ar dori de asemenea să faciliteze citirea *Bibliei*, această *Lectio divina* — lectură a textului asistată de Duhul Sfînt — care atinge, în inima omului, punctul în care se întîlnesc toate puterile sufletului său.

Acest lexic nu este un dicționar care să fie consultat în mod ocazional. Se poate într-adevăr apela la el pentru a răspunde la o întrebare specifică, dar destinația sa este mai amplă.

Prezentarea și citarea textelor biblice sînt unul și același lucru. Ele trebuie să stîrnească dorința de a merge mai departe. Cercetarea poate folosi mijloace analitice; ea se poate de asemenea orienta către perceperea unor sensuri ascunse pe care doar inima le poate dezvălui.

Experiența celor care citesc *Biblia* de multă vreme dovedește că, într-o bună zi, texte citite și recitite scot la iveală un sens complet nou. În acea clipă, datorită unei intervenții a Duhului, inteligența s-a pus de acord cu exigențele unei lucidități profunde care pînă atunci era lipsită de mijloace de exprimare. Juxtapunerea textelor pregătește această lărgire a sensului.

Cele douăzeci și unu de capitole ale lucrării de față creează un cadru favorabil cercetării, dar oferta simbolică a *Bibliei* se prelungește la nesfîrșit.

Un indice poate oferi coordonate unei munci individuale destinate lărgirii cîmpului de reflecție. Concordanțele, opozițiile sensurilor, mirarea stîrnită de

ambiguități, apariția unei logici paradoxale facilitează pătrunderea în străfundurile discursului divin. Temele și simbolurile se încrucișează, trama biblică devine uneori prea strînsă. În acest caz folosirea indicelui poate fi utilă la analiza componentelor unui text care folosește din abundență imagini, după o schemă ce îi lasă cea mai mare libertate.

Îi mulțumesc lui Alice COLLET pentru ajutor. Ea a revăzut textul și a asigurat tehnoredactarea computerizată.

LUMINA

Dumnezeu este lumină

Strălucirea Domnului Savaot
Dumnezeul oștirilor
Aștrii glorioși și decăzuți
Fața lui Dumnezeu

Lumina pierdută și regăsită
Orbirea lui Israel
Ochii bătrînului Tobit

Lumina lui Dumnezeu strălucește întru Iisus Hristos
„Eu sînt lumina lumii"
Lumina călăuzește lucrările omului
Noua poruncă

Obiectele de lumină
Făclia și/sau sfeșnicul
Sfeșnicul (candelabrul) sfînt și candelele
Cununa de lumină
Pietrele nestemate

DUMNEZEU ESTE LUMINĂ

Religiile din Orientul-Apropiat asiatic i-au înzestrat adesea pe zei cu o aureolă de slavă. Oamenii nu-i suportau strălucirea, dar ea se reflecta pe fața regelui : „Seninătatea feței regelui dă viață" (*Pilde*, 16, 15).

În mitologiile vechi, concurenții principalei divinități se străduiau să se ridice la rangul de Dumnezeu suprem pentru a-și însuși splendoarea lui.

Domnul lui Israel este unic și fără rival :

[...] Doamne, Dumnezeul meu, măritu-te-ai foarte.
Întru strălucire și în mare podoabă Te-ai îmbrăcat, cel ce Te îmbraci cu lumina ca și cu o haină (*Psalmi* 103, 1–2).

[...] Slava Lui acoperă cerurile și tot pămîntul este plin de mărirea Lui!
Izbucnire de lumină ca la răsărit de soare, raze vii din mîna lui pornesc! [...] Acolo stă tainic ascunsă puterea Lui! (*Avacum* 3, 3–4)

[...] și măreția Domnului robește și cutremură inima.
Pe Cel Atotputernic nu putem să-L ajungem cu priceperea noastră (*Iov* 37, 22–23).

[...] și lumina sălășluiește în El (*Daniel* 2, 22).

În fantastica apariție a „Carului Domnului", Iezechiel distinge, după foc, o lumină care este însuși Dumnezeu. Tema luminii se transformă aici într-o manieră rafinată de a-l desemna pe Dumnezeu:

Și am mai văzut ceva, ca un metal înroșit în foc, ca niște foc, sub care se afla acel chip de om și care lumina împrejur; de la coapsele acelui chip de om în sus și de la coapsele chipului în jos se vedea un fel de foc, un fel de lumină strălucitoare care-l împresura de jur împrejur.
Cum este curcubeul ce se află pe cer la vreme de ploaie, așa era înfățișarea acelei lumini strălucitoare care-l înconjura. Astfel era chipul slavei Domnului. Și cînd am văzut eu aceasta, am căzut cu fața la pămînt.
Atunci am auzit glasul unuia care mi-a zis... (*Iezechiel* 1, 27–28, 2, 1).

În *Cartea înțelepciunii lui Solomon*, lumina este veșnică, adică este un atribut al Dumnezeirii. Se spune despre Înțelepciune:

Ea este strălucirea luminii celei veșnice și oglinda fără pată a lucrării lui Dumnezeu și chipul bunătății Sale (*Înțelepciunea lui Solomon* 7, 26).

Lumina nu mai este aici doar o strălucire perceptibilă prin vedere, este energia infinită, năvalnică, a naturii divine, ființa sa darnică prin excelență.

Cu adevărat Dumnezeu nimic nu iubește, fără numai pe cel ce petrece întru înțelepciune.
Ea este mai frumoasă decît soarele și decît toată orînduirea stelelor; dacă o pui alături cu lumina, înțelepciunea o întrece.
Fiindcă după lumină urmează noaptea, pe cînd înțelepciunea rămîne nebiruită în fața răutății (*Înțelepciunea lui Solomon* 7, 28–30).

Oamenii se pot împărtăși din lumina divină și, prin aceasta, pot spera la o viață plină de fericire, de înțelegere și înțelepciune:

Că la tine este izvorul vieții, întru lumina ta vom vedea lumină (*Psalmi* 35, 9).

Sfînta Evanghelie după Ioan începe prin aceeași afirmație:

Întru El era viață și viața era lumina oamenilor.
Și lumina luminează în întuneric și întunericul nu a cuprins-o [...]
Cuvîntul era Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul (*Ioan* 1, 4–5 și 9).

Cît despre *Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel*, ea reînnoadă legătura cu tradiția *Cărții înțelepciunii lui Solomon*: Cuvîntul, fiu al Tatălui, are de la acest Tată lumina zămislitoare și conservatoare a lumii; „acest Fiu, fiind strălucirea slavei și chipul ființei lui Dumnezeu, [...] ține toate cu cuvîntul puterii Sale" (*Evrei* 1, 3).

Sfîntul Pavel invocă:

Împăratul împăraților și Domnul domnilor,
Cel ce singur are nemurire și locuiește întru lumină neapropiată ; pe care nu L-a văzut nimeni dintre oameni, nici nu poate să-L vadă (*I Timotei* 6, 15–16).

Și Iacov conchide:

Toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit de sus este, pogorîndu-se de la Părintele luminilor, la care nu este schimbare sau umbră de mutare (*Iacov* 1, 17).

STRĂLUCIREA DOMNULUI SAVAOT

Dumnezeul oștirilor

Liturghia creștină îl invocă pe Domnul Savaot, referindu-se astfel la marea viziune care servește drept cadru vocației profetului Isaia.

[...] am văzut pe Domnul stînd pe un scaun înalt și măreț și poalele hainelor Lui umpleau templul.
Serafimi stăteau înaintea lui, fiecare avînd cîte șase aripi: cu două își acopereau fețele, cu două picioarele, iar cu două zburau.
Și strigau unul către altul, zicînd : „Sfînt, sfînt, sfînt este Domnul Savaot, plin este tot pămîntul de mărirea Lui!" (*Isaia* 6, 1–3).

„Savaot" apare pentru prima dată ca nume al Domnului în invocarea făcută în străvechiul sanctuar de la Șilo unde se spune că „șade pe heruvimi" (*1 Regi* 1, 3; 4, 4).

Această formulă pune mai ales în relief autoritatea lui Dumnezeu asupra îngerilor, aștrilor, a elementelor care compun lumea. „Așa s-au făcut cerul și pămîntul și toată oștirea lor" (*Facerea* 2, 1).

Realitatea subiacentă imaginii unei oștiri este mai puțin cea de luptă, decît cea de desfășurare a puterii Domnului:

[...] El întinde cerul ca un văl ușor și îl desface ca un cort de locuit [...]
Ridicați ochii în sus și priviți : Cine le-a zidit? — Cel ce scoate oștirea lor cu număr și pe toate pe nume le cheamă! Celui Atotputernic și cu mare virtute nici una nu-i scapă! (*Isaia* 40, 22 și 26).

Puterea oștirilor este ascultarea. Și aștrii îi datorează Domnului Atotputernic ascultarea cutremurată a ființelor de El zămislite.

Cel ce trimite lumina și merge și o cheamă pe ea, și ea îl ascultă cu cutremur.
Și stelele strălucesc la locul lor și se veselesc.
Chematu-le-a, și ele au zis : „Iată-ne!" Ele strălucesc cu bucurie pentru Cel ce le-a făcut (*Baruh* 3, 33–35).

Seninul este umiditatea care se manifestă după o zi frumoasă. Soarele a strălucit, acum este rîndul stelelor, este deci firesc ca apa cerului să se asocieze cu lumina. Astfel simbolul luminii și acela al apei se unesc pentru a însemna puterea dătătoare de viață a lui Dumnezeu care a știut să dea viață pulberei:

Deșteptați-vă, cîntați de bucurie, voi cei ce sălășluiți în pulbere! Căci roua Ta este rouă de lumină (*Isaia* 26, 19).

Aștrii constituie deci garda de onoare a Stăpînului tuturor lucrurilor. În această desfășurare își vădește Domnul slava:

Cine este acesta împăratul slávei? Domnul puterilor, acesta este împăratul slavei. (*Psalmi* 23, 10).

Dar Dumnezeul oștirilor cerești nu este un Domn pe care transcendența să-l izoleze în slava lui. Deși își ascunde fața privirilor păcătoșilor, rămîne milostiv și-și poate împrăștia iertarea :

Dumnezeul puterilor, întoarce-te dar, caută din cer și vezi și cercetează via aceasta;
Doamne, Dumnezeul puterilor, întoarce-ne pe noi și arată fața ta, și ne vom mîntui (*Psalmi* 79, 15 și 20).

Iar Pavel, chinuit de o boală neștiută, aude: „Îți este de ajuns harul Meu, căci puterea Mea se desăvîrșește în slăbiciune" (*2 Corinteni* 12, 9).

În epistola către romani se află singura referire la Domnul Savaot din Noul Testament. Este vorba de un citat din Isaia (*Isaia* 1, 9) evocînd mila Domnului care nu distruge în întregime poporul păcătos al lui Israel, pentru a-l putea regenera: „Dacă Domnul Savaot nu ne-ar fi lăsat nouă urmași, am fi ajuns ca Sodoma și ne-am fi asemănat cu Gomora" (*Romani* 9, 29).

Desfășurarea forței Domnului Atotputernic nu are doar menirea să-i convingă pe oameni să renunțe la rele, ci este o demonstrație de putere copleșitoare. În mod paradoxal, această forță cu adevărat divină se manifestă prin iertare și reînnoire:

Puterea Ta este începutul dreptății și, pentru că ești stăpîn a toate, către toți cu îngăduință Te arăți (*Înțelepciunea lui Solomon* 12, 16).

Domnul Savaot nu este deci, precum Ares sau Marte, un zeu al războiului. El nu este nici o divinitate aparținînd unei dinastii solare, lunare sau stelare. Creator al Cerului și al Pămîntului, splendoarea sa este de altă natură. În calitatea lui de Dumnezeu viu, el are libertatea de a o ascunde sau a o arăta.

În virtutea acestei libertăți cu adevărat divină, Dumnezeul oștirilor, stăpînul războiului, cel care odinioară însoțea oștile lui Israel își va lepăda armele și va anunța venirea unui Mesia care va fi un Suveran al păcii.

Veniți și vedeți lucrurile lui Dumnezeu, minunile pe care le-a pus Domnul pe pămînt.
Pune-va capăt războaielor pînă la marginile pămîntului, arcul va sfărîma și va frînge arma, iar pavezele în foc le va arde.
Îndeletniciți-vă și cunoașteți că eu sînt Dumnezeu (*Psalmii* 45, 8–10).

Aștrii glorioși și decăzuți

Domnul nu este nevoit să se lupte cu aștrii pe care i-a creat. Chiar dacă oamenii au tendința de a le atribui un suflet de origine mai mult sau mai puțin divină, *Biblia* îi prezintă ca pe niște obiecte: ei sînt luminători sau făclii (*maôrot*), atîrnate de bolta cerească unde strălucesc zi și noapte (*Facerea* 1, 14–19). Aștrii nu sînt deci rivalii Domnului și gelozia pe care o arată uneori este stîrnită de cultul aștrilor, des întîl-

nit în religiile din Orientul-Apropiat și Orientul-Mijlociu.

Cînd regele Iosia hotărăște să inițieze reforma spirituală a poporului său, el se declară împotriva cultului zeilor Baal, al pilaștrilor, al stîlpilor sfinți și al oștirii cerești formată din totalitatea aștrilor. Soarele, luna și stelele, adorați de păgîni, puteau exercita o fascinație asupra poporului lui Israel și inspira practici păcătoase.

A izgonit după aceea pe preoții idolilor pe care-i puseseră regii Iudei, ca să facă tămîieri pe înălțimi, în cetățile Iudei și în împrejurimile Ierusalimului, și care tămîiau pe Baal, soarele, luna, stelele și toată oștirea cerului (*IV Regi* 23, 5).

Această hotărîre este menționată și în *Deuteronomul*:

Sau, privind la cer și văzînd soarele, luna, stelele și toată oștirea cerului, să nu te lași amăgit ca să te închini lor, nici să le slujești, pentru că Domnul Dumnezeul tău le-a lăsat pentru toate popoarele de sub cer (*Deuteronomul* 4, 19).

În *Înțelepciunea lui Solomon* sînt căinați acei oameni:

[...] care n-au știut, plecînd de la bunătățile văzute, să vadă pe Cel ce este, nici din cercetarea lucrărilor Sale, să înțeleagă pe meșter. Ci au socotit că sînt dumnezei cîrmuitori ai lumii sau focul, sau vîntul, sau arcul cel iute, sau mersul stelelor, sau apa năvalnică, sau luminătorii cerului;
Ei, care, desfătați de frumusețea acestora, le-au luat drept dumnezei, să știe acum cu cît este Stăpînul mai presus decît acestea, că El, Cel ce Însuși este începătorul frumuseții, este făcătorul lor (*Înțelepciunea lui Solomon* 13, 1–3).

În centrul imensei laude cosmice, aștrii intră în corul creației:

Lăudați pe Domnul din ceruri, lăudați-L pe El întru cele înalte.
Lăudați-L pe El toți îngerii Lui, lăudați-L pe El toate puterile Lui.
Lăudați-L pe El soarele și luna, lăudați-L pe El toate stelele și lumina (*Psalmii* 148, 1–3).

În *Înțelepciunea lui Solomon* este dezvăluită legătura dintre frumusețe și lumină. Alături de celelalte realități create, Înțelepciunea care le învăluie de frumusețe are o strălucire deosebită:

Ea este mai frumoasă decît soarele și decît toată orînduirea stelelor; dacă o pui alături cu lumina, înțelepciunea o întrece.
Fiindcă după lumină urmează noaptea, pe cînd înțelepciunea rămîne nebiruită în fața răutății (*Înțelepciunea lui Solomon* 7, 29–30).

Pe lîngă celelalte splendori, lumina creatoare a Domnului este mai presus de toate, deoarece strălucirea ei răzbate atît pe tărîmul binelui, cît și pe cel al frumosului.

Aștri sînt prezentați uneori ca elemente ajutătoare ale acțiunii divine. În „Cîntarea Deborei", unul din cele mai vechi texte biblice, este lăudată victoria lui Israel asupra regilor Canaanului și moartea lui Sisera, căpetenia oștirilor lui Iabin. Stelele sînt aliate ale poporului Domnului:

Stelele de sus s-au luptat atunci,
Din mersul lor se războiră cu Sisera (*Judecătorii* 5, 20).

În vechi texte provenind din Ugarit stelele sînt divinități războinice, pe cînd în *Biblie* ele sînt simple unelte în mîna Domnului.

În *Cartea lui Iosua Navi*, Domnul lovește pe dușmanii lui Israel și ai aliaților săi, locuitorii Ghibeonului.

„Stai, soare, deasupra Ghibeonului, și tu lună, oprește-te deasupra văii Aialon!" (*Iosua* 10, 12).

Miracolul se produce, iar concluzia textului este:

Și n-a mai fost nici înainte, nici după aceea, o astfel de zi în care Domnul să asculte așa glasul omului (*Iosua* 10, 14).

În această povestire aștrii sînt prezentați ca niște slujitori umili care se supun poruncilor omenești.

Există mai multe variante ale temei decăderii aștrilor care s-au răzvrătit împotriva divinității. În *Isaia*, întîlnim un pasaj în care este menționată uimirea provocată de înlăturarea regelui Babilonului. Fiul dimineții, care-și pierde puterile în mod spectaculos, va deveni, în *Biblia* latină, Lucifer, astrul a cărei strălucire este orbitoare. Această ființă de lumină va sta în fruntea răzvrătirii îngerilor.

Cum ai căzut tu din ceruri, stea strălucitoare, fecior al dimineții!...
Tu care ziceai în cugetul tău: „Ridica-mă-voi în ceruri și mai presus de stelele Dumnezeului celui puternic voi așeza jilțul meu! În muntele cel sfînt voi pune sălașul meu" (*Isaia* 14, 12–13).

Aceeași temă este abordată în mod poetic și de Iezechiel (*Iezechiel* 28, 11–19). Este vorba de o prorocire împotriva regelui Tirului, în care astrul decăzut este heruvimul scînteietor ce păzea paradisul Edenului. Prăbușirea lui este aducătoare de spaimă.

Cînd sună cea de-a treia trîmbiță prevestitoare a urgiilor Apocalipsei, cade un astru primejdios:

[...] și a căzut din cer o stea uriașă, arzînd ca o făclie, și a căzut peste a treia parte din rîuri și peste izvoarele apelor.
Și numele stelei se cheamă Absintos. Și a treia parte din ape s-a făcut ca pelinul și mulți dintre oameni au murit din pricina apelor, pentru că se făcuseră amare (*Apocalipsa* 8, 10–11).

Tot în *Apocalipsa* este reabilitat și luceafărul de dimineață, care devine simbolul puterii regăsite o dată cu gloria Învierii lui Iisus (*Apocalipsa* 2, 28). În sfîrșit Iisus poate spune: „Eu sînt rădăcina și sămînța lui David, steaua strălucitoare cea de dimineață" (*Apocalipsa* 22, 16).

Fața lui Dumnezeu

Fața unui rege reflectă, de drept, o parte din splendoarea divină. Regăsim această idee în *Pildele lui Solomon*: „Seninătatea feței regelui dă viață..." (*Pilde* 16, 15).

Cuvîntul „față" poate, în ebraică, să însemne, ca și în franceză, „în față". El implică deci ideea de prezență. Lumina pe care o emană mai mult sau mai puțin o față poate modula intensitatea prezenței, de la una aducătoare de moarte la una blîndă, martoră a unei apropieri senine.

Splendoarea „feței Domnului" este uneori atît de intensă încît poate fi greu suportată; Iacov se consideră fericit cînd scapă de razele sale: „Am văzut pe Dumnezeu în față și mîntuit a fost sufletul meu" (*Facerea* 32, 30).

Fața Domnului este înspăimîntătoare și pentru că arată adevărul și dezvăluie nimicnicia și păcatele omenirii, în toată goliciunea lor. Adam îi spune Domnului: „Am auzit glasul tău în rai și m-am temut, că sînt gol, și m-am ascuns" (*Facerea* 3, 10).

Moise își acoperă fața, pentru ca lumina divină pe care o reflectă să nu-i orbească pe israeliți (*Ieșirea* 34, 29–35).

Și totuși, departe de fața Domnului, omul este învăluit de întuneric. Iată o binecuvîntare în care lumina divină este chemată:

Să te binecuvînteze Domnul și să te păzească!
Să caute Domnul asupra ta cu față veselă și să te miluiască!

Să-și întoarcă Domnul fața sa către tine și să-ți dăruiască pace! (*Numerii* 6, 24–26).

Aceeași temă se regăsește și în rugăciunile oamenilor:

Fața Ta arat-o robului Tău și mă învață poruncile Tale (*Psalmii* 118, 135).

Dumnezeule, întoarce-ne pe noi și arată fața Ta, și ne vom mîntui (*Psalmii* 79, 4).

Harul pe care-l degajă lumina feței divine dăruiește poporului o forță deosebită:

Fericit este poporul care cunoaște strigăt de bucurie;
Doamne, în lumina feței Tale vor merge [...]
Că lauda puterii lor Tu ești și întru bună vrerea Ta se va înălța puterea noastră (*Psalmii* 88, 15–17).

În acest fel Dumnezeu face să renască gloria sanctuarului pustiit de mînia sa:

[...] luminează fața Ta spre templul Tău pustiit, pentru numele Tău, Doamne! (*Daniel* 9, 17).

În *Biblie* fața Domnului nu are ochi. Simbolismul ochilor este altul: omniprezența activă a Domnului în oameni și în întreaga sa creație.

Nimeni și nimic nu poate scăpa privirii Domnului:

De se vor ascunde dinaintea ochilor Mei în fundul mării, voi da poruncă șarpelui și îi va mușca.
[...] căci ochii Mei Eu îi ațintesc spre rău, iar nu spre bine! [...]
Iată ochii Domnului Dumnezeu privesc spre împărăția cea păcătoasă (*Amos* 9, 3–4 și 8).

Cel care se teme prea mult de privirea oamenilor

[...] nu știe că ochii Domnului de zece mii de ori sînt mai luminoși decît soarele și privesc la toate căile oamenilor și văd toate părțile cele ascunse. (*Înțelepciunea lui Isus, fiul lui Sirah* 23, 27).

Dar privirea Domnului nu înseamnă numai supraveghere; ea este și binefacere, și dăruire de lumină:

Ochii Domnului peste cei ce-l iubesc, scut puternic și întărire vajnică este Domnul; [...]
El înalță sufletul și luminează ochii (*Înțelepciunea lui Isus, fiul lui Sirah* 34, 17 și 19).

[...] luminează ochii mei, ca nu cumva să adorm întru moarte (*Psalmii* 12, 4).

Domnul nu este un paznic netrebnic, în căutare de greșeli:

Și miluiești pe toți, că toate le poți, și treci cu vederea greșelile oamenilor, ca să se pocăiască (*Înțelepciunea lui Solomon* 11, 23)

Uneori Domnul închide ochii pentru a respinge un dar nepotrivit:

Cînd ridicați mîinile voastre către Mine, Eu Îmi întorc ochii aiurea [...]. Mîinile voastre sînt pline de sînge; spălați-vă, curățați-vă! (*Isaia* 1, 15).

Regele Iezechia, indignat de blestemele lui Sanherib, i se adresează astfel Domnului:

Pleacă, Doamne, urechea Ta și deschide, Doamne, ochii Tăi și vezi și ia aminte la cuvintele lui Sanherib, pe care le-a trimis ca să facă de batjocură pe Dumnezeu cel viu (*Isaia* 37, 17).

„Deschide ochii" înseamnă aici: apleacă-te cu atenție asupra acestui necredincios căci gloria îți este în joc.

LUMINA PIERDUTĂ ȘI REGĂSITĂ

Orbirea lui Israel

Cînd Moise are îndoieli asupra talentelor sale de orator, Domnul îi spune:

„[...] cine face pe om mut, sau surd, sau cu vedere, sau orb? Oare nu eu, Domnul Dumnezeu?" (*Ieșirea* 4, 11).

În acest text este vorba probabil de vedere și orbire din punct de vedere fizic, dar foarte curînd *Biblia* le va da un sens spiritual. Cel care vede va fi profetul, adică cel care lasă să-i pătrundă în inimă lumina cuvîntului divin.

Orbirea spirituală poate fi și o împotmolire în probleme de ordin material. Obiceiul darurilor, de exemplu, poate corupe spiritul de dreptate: „Daruri să nu primești, căci darurile orbesc ochii celor ce văd și strîmbă pricinele cele drepte" (*Ieșirea* 23, 8; vezi și *Deuteronomul* 16, 19).

Orbirea se poate transforma într-un adevărat refuz al poruncilor divine, atunci cînd ele strică rînduiala făcută de oameni. Idolatrii care nu-și dau seama de deșertăciunea obiectului cultului lor sînt și ei orbi.

Domnul îl lasă adesea pe orb să se afunde în întuneric pînă este cuprins de spaimă: atunci poate se va pocăi. Iată ce spune un psalm:

[...] Domnul înțelepțește orbii, Domnul iubește pe cei drepți (*Psalmii* 145, 8).

În *Cartea lui Isaia* se vorbește îndelung despre orbirea spirituală, despre efectele sale dezastruoase și despre puterea divină de a lumina inimile.

Dumnezeu aruncă asupra Ierusalimului necredincios un val de amorțeală, o ceață spirituală paralizantă:

Mirați-vă și vă minunați: aceia au orbit pe alții și au rămas singuri orbi; s-au îmbătat, dar nu de vin; se clatină, dar nu de băutură;
Că Domnul a turnat peste voi un duh de toropeală. El a închis ochii voștri, profeților, și capetele voastre, văzătorilor, le-a acoperit cu văl.
Drept aceea orice descoperire este pentru voi ca graiurile dintr-o carte pecetluită. Dacă le dai cuiva care știe carte și-i zici: „citește", el îți răspunde: „Nu pot, căci ea este pecetluită"!
Și dacă o dai cuiva care nu știe carte și-i zici „Citește!", el îți va răspunde: „Nu știu carte!" (*Isaia* 29, 9–12).

În limba ebraică se poate spune în loc de „a orbi", „a închide ochii". Iată mesajul aspru pe care trebuie să-l transmită profetul poporului:

„[...] Cu auzul veți auzi și nu veți înțelege și, uitîndu-vă, vă veți uita, dar nu veți vedea.
Că s-a învîrtoșat inima poporului acestuia și cu urechile sale greu a auzit și ochii săi i-a închis, ca nu cumva să vadă cu ochii și cu urechile să audă [...]" (*Isaia* 6, 9–10).

Acest text nu poate fi înțeles decît dacă ținem seama de retorica profeților. Domnul prevede o orbire a unui Israel care nu ascultă de vorbele lui. El îi transmite această veste într-un mod imperativ și în același timp derutant, care sună cam în felul următor: „Degeaba ascultați și vă uitați, căci nu auziți și nu vedeți nimic: ochii voștri sînt acoperiți cu noroi."

Cînd va veni un rege drept, în stare să-l readucă pe Israel la Dumnezeu, ochii vor fi spălați:

Iată că un rege va stăpîni prin dreptate și căpeteniile vor cîrmui cu dreptate.
Ochii celor care văd nu vor fi închiși și urechile celor care aud vor fi băgătoare de seamă (*Isaia* 32, 1 și 3).

Iar cînd va veni vremea renașterii la o viață nouă, deșertul și pămîntul sterp vor înflori:

[...] și poporul meu va vedea slava Domnului, strălucirea Dumnezeului nostru [...]
Atunci se vor deschide ochii celor orbiți și urechile celor surzi vor auzi (*Isaia* 35, 2 și 5).

Capitolul 42 din *Isaia* vestește venirea Slujitorului Domnului, dar vorbește și despre orbirea lui Israel. Dumnezeu se adresează acestui misterios slujitor:

[...] Te-am dat ca legămînt al poporului Meu, spre luminarea neamurilor;
Ca să deschizi ochii celor orbi (*Isaia* 42, 6–7).

Domnul îi va călăuzi:

Îndrepta-voi pe cei orbi pe drumuri pe care nu le cunosc, pe poteci neștiute îi voi povățui; întunericul îl voi preface înaintea lor în lumină și povîrnișurile în cîmpie întinsă (*Isaia* 42, 16).

Israel, care ar fi trebuit să fie slujitorul desăvîrșit, cu ochii îndreptați spre Dumnezeu, atent la vorbele lui, merită să fie mustrat:

[...] orbilor, priviți, vedeți!
Cine este orb, fără numai sluga Mea?
[...] Cine este orb ca cel de un neam cu Mine?
Tu multe ai văzut fără să te uiți cu luare aminte [...] (*Isaia* 42, 18–20).

Credința este fructul atenției și al vigilenței. Israel este mereu tulburat de preocupări lumești sau de diverse ispite de ordin idolatric. Această tulburare îl îndepărtează de la adevărata credință. Tulburarea ochilor inimii îl împiedică pe om să-l perceapă pe Dumnezeu și să-și dea seama cît de realistă este purtarea acestuia. Căpeteniile sînt cele mai vinovate:

Străjerii Mei sînt orbi cu toții, ei nu înțeleg nimic. Toți sînt ciini muți care nu pot să latre. Ei visează, ei se culcă și le place să doarmă (*Isaia* 56, 10).

Examenul de conștiință este prima condiție pentru ieșirea din întuneric. El îndeamnă la pocăința aducătoare de lumină divină în spirit. Iată un psalm de pocăință care este o dovadă de luciditate profetică:

[...] Noi așteptăm lumina, dar iată întunericul; așteptăm revărsatul zorilor, dar umblăm în beznă.
Umblăm de-a bîjbîitul, ca orbii pe lîngă zid; ca și cei fără ochi bîjbîim mereu, ne poticnim în miezul zilei ca și pe înserate; între oamenii în putere sîntem ca niște morți.
Mormăim cu toți ca ursii (*Isaia* 59, 9–11).

Poporul, purificat prin încercare, și-a regăsit vederea spirituală. Întors din orbire, el poate reveni pe pămîntul său: „Să vină poporul cel orb care are ochi" (*Isaia* 43, 8).

Ochii bătrînului Tobit

Lumina scaldă spațiul locuit de cei vii, ea este pentru suflet ceea ce oxigenul este pentru plămîni: „Și lumina este dulce și plăcut este ochilor să privească soarele" (*Ecclesiastul* 11, 7).

Este mort cel ce nu mai are lumină: „Pentru mort plîngi, că-i lipsește lumina" (*Cartea Înțelepciunii lui Isus, fiul lui Sirah* 22, 9).

Omul poate fi bogat, dar în clipa morții el nu-și poate lua în mormînt gloria și faima:

Totuși intra-va pînă la neamul părinților lui și în veac nu va vedea lumină (*Psalmii* 48, 20).

Povestea bătrînului Tobit și cea a tînărului Tobie nu este numai o poveste edificatoare despre o vindecare miraculoasă. Într-adevăr, bătrînul orb reîncepe să vadă drept răsplată a meritelor sale, dar ochii minții se deschid la lumina profetică ce luminează cîntarea finală. Cadrul familial al poveștii

se deschide dintr-o dată și ne prezintă o nouă perspectivă: Ierusalimul este lumina neamurilor.

Plecarea lui Tobie o aruncă pe mama lui într-un fel de noapte adîncă: „Cît de rău îmi pare că te-am lăsat să pleci, fiul meu, lumina ochilor mei!" (*Tobit* 10, 5).

Îngerul Rafael a fost trimis pentru a înlătura petele albe de pe ochii lui Tobit „...ca să vadă cu ochii săi lumina lui Dumnezeu" (*Tobit* 3, 17).

Strigătul tatălui vindecat răsună ca un ecou al strigătului mamei disperate de lipsa fiului: „Te văd fiul meu, lumina ochilor mei!" (*Tobit* 11, 14).

Cîntecul de mulțumire fierbinte dobîndește dimensiuni profetice. Tobit are o viziune în care Ierusalimul a renăscut. Ochii trupului văd din nou lumina zilei, iar ochii minții văd lumina cetății ideale, călăuzitoare a lumii întregi.

Popoare multe vor veni de departe în numele Domnului Dumnezeu cu daruri în mîini, cu daruri ce aduc Împăratului cerului (*Tobit* 13, 11).

LUMINA LUI DUMNEZEU STRĂLUCEȘTE ÎNTRU IISUS HRISTOS

„Eu sînt lumina lumii"

Sfînta Evanghelie după Ioan îl dezvăluie pe Iisus-lumină. Cuvintele acestui martor de excepție nu pot fi înțelese decît după o îndelungă meditație. Nu totul este spus în cuvinte: povești ca cea a femeii păcătoase și cea a celui născut-orb au tîlcuri ascunse. Povestirea se confundă cu simbolul iar uneori chiar tăcerea vorbește, atunci cînd tac, mirați și neliniștiți, acuzatorii care se trezesc în situația de acuzați.

Prima declarație a lui Iisus este făcută în cursul întîlnirii Sale cu Nicodim, fariseul cel cinstit.

Iar aceasta este judecata, că Lumina a venit în lume și oamenii au iubit întunericul mai mult decît Lumina. Căci faptele lor erau rele.
Că oricine face rele urăște Lumina și nu vine la Lumină, pentru ca faptele lui să nu se vădească.
Dar cel care lucrează adevărul vine la Lumină, ca să se arate faptele lui, că în Dumnezeu sînt săvîrșite (*Ioan* 3, 19–21).

Dreptatea oamenilor cere „să se facă lumină totală asupra oricărui caz". Poliția face ancheta iar judecătorul hotărăște care este vina inculpatului. Lumina pe care Iisus o aduce lumii are nenumărate însușiri: ea arată drumul către Tată, ea explică profețiile, sensul minunilor, dar poate și să dezvăluie secretele inimilor.

Reprezentanții justiției omenești trebuie să facă nenumărate lucruri înainte de a se pronunța, lucru pe care Iisus nu trebuie să-l facă: el este lumina și doar prezența lui demonstrează sau manifestă ceea ce se întîmplă cu un om. Binele și răul sînt dovedite pe loc, judecata este imediată:

Pus-ai fărădelegile noastre înaintea ta, greșelile noastre ascunse, la lumina feței tale.
[...]
Și caută spre robii tăi și spre lucrurile tale și îndepărtează pe fiii lor (*Psalmii* 89, 8 și 18).

Povestea femeii păcătoase care a fost iertată nu-i aparține poate lui Ioan, dar își găsește locul în mod fericit în *Evanghelia* lui.

La început Iisus spune: „cel fără de păcat dintre voi să arunce cel dintîi piatra asupra ei", iar apoi aruncă asupra celor de față o lumină care-i obligă să-și analizeze cu atenție comporta-

mentul. Vorbele Lui luminează această minune tăcută:

Eu sînt Lumina lumii; cel ce îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții (*Ioan* 8, 12).

Lumina călăuzește lucrările omului

După vindecarea slăbănogului de la scăldătoarea Vitezda, Iisus a spus: „[...] Tatăl Meu pînă acum lucrează; și Eu lucrez" (*Ioan* 5, 17).

Se muncește într-adevăr ziua întreagă și ziua Domnului este fără sfîrșit. Pentru el odihna și ziua de sîmbătă nu-și au rostul. Iisus lucrează la lumina zilei Tatălui: lucrul cuvîntului și al milei sînt neîntrerupte. Și totuși ziua divină va scădea și chiar va dispărea în timpul Patimilor.

Trebuie să fac, pînă este ziuă, lucrurile Celui ce M-a trimis pe Mine; că vine noaptea, cînd nimeni nu poate să lucreze.
Atît cît sînt în lume, Eu sînt lumina lumii (*Ioan* 9, 4–5).

Iisus unge ochii orbului cu tină și-i poruncește să se ducă să se spele în scăldătoarea Siloamului. Există chiar formula „ungerea de orbire" folosită de proroci în clipele de avînt retoric. Înscenarea acestui miracol are scopul de a face manifestă orbirea celor care refuză să vadă semnele Împărăției cerurilor:

Spre judecată am venit în lumea aceasta, ca cei care nu văd să vadă, iar cei care văd să fie orbi (*Ioan* 9, 39).

Cînd fariseii întreabă dacă aceste vorbe sînt pentru ei, Iisus răspunde:

Dacă ați fi orbi n-ați avea păcat. Dar acum ziceți: Noi vedem. De aceea păcatul rămîne asupra voastră (*Ioan* 9, 41).

Înainte de a-l învia pe Lazăr, Iisus spune:

Nu sînt oare douăsprezece ceasuri într-o zi? Dacă umblă cineva ziua, nu se împiedică, pentru că el vede lumina acestei lumi. Iar dacă umblă cineva noaptea se împiedică, pentru că lumina nu este în el (*Ioan* 11, 9–10).

„A merge prin lume" nu înseamnă neapărat a merge pe pămîntul care se vede. Există și mersul prin lumea invizibilă, căci întuneric nu este numai noaptea. Atît ziua, cît și noaptea lumea este întunecată de rău. Așa cum hoțul dă lovituri noaptea, tot așa omul rău făptuiește în umbra minciunii sau în întunecimea unei inimi împietrite. Mai devreme sau mai tîrziu, păcătosul se împiedică și cade în timpul acestei înaintări care devine cu atît mai periculoasă, cu cît el se crede atotștiutor. Iisus este făclia care luminează pașii, raza născută din lumea divină care este prin esență luminoasă.

Iisus spune mereu că menirea lui nu este judecata, ci luminarea celor pe care-i amenință capcanele drumului. În lumina pe care o aduce, oamenii pot să se cunoască și să se cerceteze. Se descoperă unii pe alții și află că sînt salvați. Ei înțeleg astfel că refuzul acestei lumini duce la moarte.

Și, deși a făcut atîtea minuni înaintea lor, ei tot nu credeau în El,
Ca să se împlinească cuvîntul proorocului Isaia [...]
„Au orbit ochii lor și a împietrit inima lor, ca să nu vadă cu ochii și să nu înțeleagă cu inima și ca să nu cumva să se întoarcă și Eu să-i vindec" (*Ioan* 12, 37–38 și 40).

Eu, Lumină am venit în lume, ca tot cel ce crede în Mine să nu rămînă în întuneric.
Și dacă aude cineva cuvintele Mele și nu le păzește, nu Eu îl judec; căci n-am venit să judec lumea, ci să mîntuiesc lumea (*Ioan* 12, 46–47).

Credința întru Iisus Hristos este o lumină care-l transformă pe credincios într-o ființă luminoasă:

Cît aveți Lumina, credeți în Lumină, ca să fiți fii ai luminii (*Ioan* 12, 36).

Noua poruncă

În prima sa epistolă, apostolul Ioan se arată realist. Pentru a „înfăptui adevărul" nu este suficient să-l închipui sau să-l lauzi, el trebuie cercetat. Totul trebuie raportat la ceilalți. Dragostea îl scoate pe creștin din întuneric, ura îl ține în beznă cu riscul de a-l pierde. „Noua poruncă" este împărtășania, a cărei lege îl ține pe creștin întru lumina divină pentru ca obștea să nu mai fie dezbinată.

[...] Dumnezeu este lumină și nici un întuneric nu este întru El.
Dacă zicem că avem împărtășire cu El și umblăm în întuneric, mințim și nu săvîrșim adevărul.
Iar dacă umblăm întru lumină, precum El este în lumină, atunci avem împărtășire unul cu altul și sîngele Iisus, Fiul Lui, ne curățește pe noi de orice păcat (*1 Ioan* 1, 5–7).

Ci totuși, vă scriu poruncă nouă [...] pentru că întunericul se duce și lumina cea adevărată începe să răsară.
Cine zice că este în lumină și pe fratele său îl urăște, acela este în întuneric pînă acum.
Cine iubește pe fratele său rămîne în lumină și sminteală nu este în el. (*1 Ioan* 2, 8–10).

Iar cel ce urăște pe fratele său este în întuneric [...] și nu știe încotro se duce, pentru că întunericul a orbit ochii lui (*1 Ioan* 2, 11).

OBIECTELE DE LUMINĂ

Făclia și/sau sfeșnicul

De cele mai multe ori omul nu-și mai găsește drumul în întuneric. Orice ar fi făclia pe care o ține în mînă, lumina îi vine de la Dumnezeu pentru a-l feri de capcanele din drum.

Că tu vei aprinde făclia mea, Doamne; Dumnezeul meu, vei lumina întunericul meu.
Căci cu Tine mă voi izbăvi de ispită, și cu Dumnezeul meu voi trece zidul.
Dumnezeul meu, fără prihană este calea Lui (*Psalmii*, 17, 31–33).

Cuvîntul divin îl însoțește pe om în drumul lui:

Făclie picioarelor mele este legea ta și lumină cărărilor mele (*Psalmii* 118, 105).

Legea îi aduce omului lumina veșnică, iar fiii lui Israel sînt „aceia prin care trebuia să se dea veacului nestricăcioasa lumină a legii Tale" (*Înțelepciunea lui Solomon* 18, 4).

Primind în dar această lege poporul lui Israel a devenit „lumina neamurilor" (*Isaia* 42, 6; 49, 6).

Dumnezeu și-a trimis lumina pentru a lumina stelele care „strălucesc cu bucurie pentru Cel ce le-a făcut", dar cea mai importantă izbîndă a luminii divine este legea, a cărei înțelepciune este de neasemuit. Legea este fără de sfîrșit căci și splendoarea care a înfăptuit-o nu se stinge niciodată.

Aceasta este cartea poruncilor lui Dumnezeu și legea care este peste veac; [...]
Întoarce-te, Iacove, și te teme de ea, umblă prin strălucire în preajma luminii ei (*Baruh* 4, 1–2).

Toate învățăturile izvorîte din această lege îi apără pe cei care-o urmează, sînt călăuzele oamenilor credincioși.

Ele te vor conduce cînd vei vrea să mergi, în vremea somnului te vor păzi, iar cînd te vei deștepta vor grăi cu tine.
Că povața este un sfeșnic bun și legea o lumină, iar îndemnurile care dau învățătură sînt calea vieții (*Pilde* 6, 22–23).

O dată cu viața omul primește o conștiință care-i permite să se cunoască și să se cerceteze.

Sufletul omului este un sfeșnic de la Domnul, el cercetează toate cămările trupului (*Pilde* 20, 27),

adică toate ascunzișurile ființei sale.

Lumina celor drepți luminează, pe cînd sfeșnicul celor fără de lege se stinge (*Pilde* 13, 9).

Cel ce blestemă pe tatăl său și pe mama sa stinge sfeșnicul în mijlocul întunericului (*Pilde* 20, 20).

Pentru a asigura o domnie dreaptă, membrii dinastiei trebuie să fie ca niște făclii. Astfel vor fi cei ce se trag din Iesei, precum David, fiul mesianic uns de prorocul Samuel:

Acolo voi face să răsară puterea lui David, gătit-am făclie unsului meu (*Psalmii* 131, 17; vezi și *III Regi* 11, 36; 15,4; *II Regi* 8, 19; *II Regi* 21, 17).

Iisus se folosește de o făclie pentru a explica misterul luminii spirituale. El atrage atenția asupra faptului că lumina ei este atît exterioară cît și interioară.

Flacăra unei făclii cu ulei este slabă, dar pusă într-un sfeșnic luminează o casă întreagă. Ucenicii lui Iisus nu trebuie să stea în umbră: lumină lor trebuie să lumineze întreaga omenire.

Voi sînteți lumina lumii [...]
[...] nu aprind făclie și o pun sub obroc, ci în sfeșnic, și luminează tuturor celor din casă.
Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încît să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri (*Matei* 5, 14–16).

Lumina lui Iisus îl cuprinde pe om în întregime:

Luminătorul trupului e ochiul tău. Cînd ochiul tău este curat, atunci tot trupul tău e luminat; dar cînd ochiul tău e rău, atunci și trupul tău e întunecat.
Ia seama deci ca lumina din tine să nu fie întuneric (*Luca* 11, 34–35).

Nu este de ajuns să aprinzi o făclie, trebuie să ai grijă să-i ții flacăra vie. Prevederea presupune vigilență:

Să fie mijloacele voastre încinse și făcliile voastre aprinse;
Și voi fiți asemenea oamenilor care așteaptă pe stăpînul lor cînd se va întoarce de la nuntă, ca, venind și bătînd, îndată să-i deschidă (*Luca* 12, 35–36).

Aceeași învățătură poate fi trasă din pildele celor zece fecioare care „luînd candelele lor, au ieșit în întîmpinarea mirelui" (*Matei* 25, 1–13).

Sfeșnicul (candelabrul) sfînt și candelele

Sfeșnicul sfînt, *menorah*, a devenit una din emblemele lui Israel, în aceeași măsură ca steaua lui David. Este vorba într-adevăr de un candelabru, de un obiect purtător de candele, dar nu este un obiect destinat iluminatului. Forma lui are o semnificație complexă. Textul din *Ieșirea* în care este descris îi subliniază simbolismul.

Să faci sfeșnic de aur curat. Sfeșnicul să-l faci bătut din ciocan: fusul, brațele, cupele, nodurile și florile lui să fie dintr-o bucată.
Șase brațe să iasă pe cele două laturi ale lui: trei brațe ale sfeșnicului să fie pe cealaltă latură.
El va avea la un braț trei cupe în forma florii de migdal, cu nodurile și florile lor, și la alt braț va avea trei cupe în forma florii de migdal cu nodurile și florile lor. Așa vor avea toate cele șase brațe, ce ies din fusul sfeșnicului.

Iar pe fusul sfeșnicului să fie patru cupe în forma florii de migdal, cu nodurile și florile lor:
Un nod sub două brațe, un alt nod sub alte două brațe și un al treilea nod sub cele din urmă două brațe, iar în vîrful fusului sfeșnicului să fie încă o cupă în forma florii de migdal cu nodul și floarea ei.
Nodurile și ramurile acestea să fie dintr-o bucată cu sfeșnicul. El tot trebuie să fie lucrat cu ciocanul, dintr-o singură bucată de aur curat.
Să-i faci șapte candele și să pui în el candelele acestea, ca să lumineze latura din fața lui (*Ieșirea* 25, 31–37).

Este un pom-purtător-de-lumină. Se știe că în multe religii forma arborelui era suportul unei reprezentări cosmice, legată de multe ori de misterul luminii.

În religia babiloniană exista un pom misterios, Kiskanul negru, care creștea în cetatea sfîntă Eridu și la care se ducea adesea Ea, zeul înțelepciunii. Acel copac era strălucitor precum un lapislazuli. Imaginea acestui pom este încărcată de toate atributele creației, nu în scopul de a descrie elementele naturii, ci pentru a-l înfățișa în calitatea sa de prototip ceresc.

Sfeșnicul biblic este, și el, o copie artizanală a modelului pe care Domnul i l-a înfățișat lui Moise pe munte: „Vezi să faci acestea toate după modelul ce ți s-a arătat în munte" (*Ieșirea* 25, 40).

Acest sfeșnic este un migdal cu boboci și flori. Cupele aveau probabil forma unei migdale, cu partea din față mai alungită pentru a ține fețila, depărtată de fus, și a putea astfel îndrepta lumina spre Domnul Atotputernic (*Ieșirea* 25, 37). Simbolismul migdalului și al migdalei este evident: fructul purtător de ulei este născător de lumină, socotită sfîntă. (În iconografia românească Iisus este reprezentat într-un oval rupt, mandorla, migdala.)

Dar migdalul poate fi și un „priveghetor" (*shaqèd*):

[...] „Ieremia, ce vezi tu?" Și eu am răspuns: „Văd un toiag de lemn de migdal" (*shaqèd*).
Zisu-mi-a Domnul: „Tu ai văzut bine, că eu priveghez asupra cuvîntului Meu, ca să-l împlinesc!" (*Ieremia* 1, 11–12).

Conform tradiției, candelele din sfeșnic nu ardeau decît noaptea (*Ieșirea* 27, 21). Sfeșnicul își merită numele de Priveghetor, fie pentru că veghează în fața Domnului, fie pentru că îl simbolizează pe însuși Domnul care veghează asupra poporului său.

De Cel ce stăpînește cu puterea Sa veacul. Ochii Lui spre neamuri privesc (*Psalmii* 65, 6).

Apoi mi-ai dat viață, și bunăvoința Ta și purtarea Ta de grijă au ținut vie suflarea mea (*Iov* 10, 12).

Candela, lumina de noapte, de veghe simboliza de asemenea credința neîntreruptă a lui Israel întru Dumnezeu (*I Regi* 3, 3).

Sfeșnicul sfînt este mereu prezent în tradiția iudaică care i-a atribuit nenumărate semnificații simbolice. Pentru Iosif el reprezintă caracterul sfînt al săptămînii care repetă zilele creației. Alții au văzut în cele șapte candele ale sfeșnicului cele șapte planete care erau pe atunci cunoscute. Trebuie neapărat menționat și simbolismul aurului, metal solar, a cărui strălucire naturală reflectă splendoarea increată.

Prorocul Zaharia are o interpretare foarte personală a simbolismului sfeșnicului. După ce are o viziune el spune:

„Iată văd un candelabru cu totul de aur, cu șapte candele, iar deasupra candelabrului

este un vas cu untdelemn din care pornesc
șapte țevi către cele șapte candele;
Iar alături, doi măslini, unul de-a dreapta
vasului cu untdelemn și altul de-a stînga"
(*Zaharia* 4, 2–3).

Îngerul însărcinat cu instruirea lui îi spune:

„Iar aceste șapte (*candele*) sînt ochii Domnului care cutreieră tot pămîntul" (*Zaharia* 4, 10).

Dar cînd profetul îl întreabă ce înseamnă cei doi măslini, sau mai curînd cele două ramuri de măslin care, prin două țevi de aur, își varsă uleiul auriu, îngerul răspunde:

„Aceștia sînt cei doi fii unși, care stau înaintea Domnului a tot pămîntul" (*Zaharia* 4, 14).

Cei doi fii unși sînt Iosua, care a fost uns preot, și Zorobabel, uns rege.

Imaginea sfeșnicului este aici profund modificată. Lampa complexă, cu două brațe și un rezervor, capătă o semnificație mai mult decît liturgică: ea devine un obiect de contemplație, care explică rînduiala harului ce sfințește și consfințește.

Este într-adevăr vorba de un copac; cele două ramuri de măslin sînt legate de un arbore de lumină. Acest copac este de aur, iar seva este uleiul care poate deveni lumină. Pentru că fes din același trunchi, cele două ramuri sînt unite: așa vor trebui să fie și puterea sacerdotală și cea împărătească a oamenilor care au fost unși cu uleiul auriu, născut din lumină și dumnezeire.

Simbolismul profetic stabilește astfel legături stranii: pomul este din metal, uleiul este purtător de flori de lumină. Ne aflăm în fața unui soi de suprarealism capabil să stîrnească mirarea care dezvăluie o altă dimensiune a realității.

Sfeșnicul din *Pentateuh* și cel din *Zaharia* sînt, fiecare în parte, embleme ale esenței divine și ale energiei pe care o emană. Cîmpul semantic pe care-l oferă lumina este cercetat aici cu rezultate fericite neobișnuite.

Cununa de lumină (diadema, tiara, turbanul)

Coroana este simbolul regalității. Cînd este cucerită cetatea Raba, David pune stăpînire pe coroana lui Hanum, regele Amoniților: „Și a luat David de pe capul regelui ei coroana, care era de un talant de aur și cu pietre scumpe, și a pus-o pe capul său [...]"(*II Regi* 12, 30).

Un talant de aur cîntărea în jur de cincizeci și nouă de kilograme; este vorba deci de o evaluare a prețului coroanei. Acest Hanum era zeul-rege care domnea peste Amoniți. Cultul său cerea jertfirea prin ardere a unor copii vii. În ciuda atrocității acestui act, Israeliții au fost tentați de acest cult odios. Punînd stăpînire pe coroana lui Hanum, David distruge puterea acestui zeu funest.

În Orientul-Apropiat coroana bătută cu nestemate era văzută ca o aureolă de lumină. Se spunea despre Marduk, cel mai însemnat zeu al Babilonului, că este „acoperit cu splendoarea a zece zei, care-i e și coroană".

În *Biblie* se vorbește des despre coroanele regale care sînt însemne ale gloriei divine, încredințate unor regi care trebuie să fie, la rîndul lor, slujitori credincioși ai zeilor:

Doamne, întru puterea Ta se va veseli împăratul [...]
Că l-ai întîmpinat pe el cu binecuvîntările bunătății, pus-ai pe capul lui cunună de piatră scumpă (*Psalmii* 20, 1 și 3).

Coroana regelui trebuia să fie prevăzută cu un ornament în formă de floare, semn al moștenirii spirituale a dinastiei, întemeiată pe legămîntul cu Dumnezeu. Cînd este încoronat, urmașul viței regești apare ca o efloreșcență divină.

Acolo voi face să răsară puterea lui David, gătit-am făclie unsului meu.
Pe vrăjmași îi voi îmbrăca cu rușine, iar pe dînsul va înflori sfinția mea (*Psalmii* 131, 17–18).

[...] priviți pe Solomon încoronat, cum a lui maică l-a încununat, în ziua sărbătorii nunții lui (*Cîntarea Cîntărilor* 3, 11).

Slujitorii Domnului pot fi și ei încoronați. De aceea Mardoheu se trezește îmbrăcat ca un rege: „Mardoheu a ieșit de la rege în veșminte regești de culoare purpurie și albă și cu cunună mare de aur" (*Estera* 8, 15).

Coroana regelui este însemnul puterii divine, iar tiara preotului este dovadă de sfințenie. Acest acoperămînt pentru cap este un fel de turban, *chidarul*, făcut din in și purtînd pe el cuvintele „Sfințenia Domnului".

Să faci după aceea o tăbliță șlefuită de aur curat, și să sapi pe ea, cum se sapă pe pecete, cuvintele: „Sfințenia Domnului",
Și s-o prinzi cu șnur de mătase violetă de chidar, așa, ca să vină în partea de dinainte a chidarului (*Ieșirea* 28, 36–37).

Folosirea emblemei regale pe o haină bisericească deschide calea spre o perspectivă mesianică. Unsul prin excelență poartă în el cele două ungeri: cea care-i atribuie puterea politică și cea care-l proclamă trimis al Domnului. Regele își poate pierde cununa slăvii:

Spune regelui și reginei: Smeriți-vă și șezeți mai jos, deoarece a căzut de pe capul vostru cununa slavei voastre! (*Ieremia* 13, 18; vezi și *Ezechiel* 21, 30–32).

După dispariția funcției regale, Fiul Omului va asigura judecata și răzbunarea divină:

Și am privit și iată un nor alb și Cel ce ședea pe nor era asemenea Fiului Omului, avînd pe cap cunună de aur și în mînă seceră ascuțită.
Atunci Cel ce ședea pe nor a aruncat, pe pămînt, secera lui și pămîntul fu secerat (*Apocalipsa* 14, 14 și 16).

Cununa este pentru David „stemă de mărire" (*Cartea înțelepciunii lui Isus Sirah* 47, 6), așa cum va fi și pentru Iisus Hristos (*Evrei* 2, 7). Ea înseamnă și slava lui Israel:

În ziua aceea Domnul Savaot va fi o cunună strălucitoare și o strălucită găteală pentru cei ce au mai rămas din popor (*Isaia* 28, 5).

Ierusalimul izbăvit și-a regăsit lumina dreptății, mîntuirea-i este precum o făclie aprinsă, el strălucește ca o regină.

Și tu vei fi o cunună de mărire în mîna Domnului și ca o diademă regală în mîna Dumnezeului tău (*Isaia* 62, 3).

Dezbracă-te, Ierusalime de haina întristării și suferinței tale, și îmbracă-te pentru totdeauna, cu podoaba slavei lui Dumnezeu.
Îmbracă veșmîntul dreptății celei de la Dumnezeu, pune cununa slavei Celui Veșnic pe capul tău. Pentru că Dumnezeu va arăta tuturor celor de sub cer strălucirea ta (*Baruh* 5, 1–3).

[...] și ei vor fi ca niște pietre de diademă, strălucind în țara Sa (*Zaharia* 9, 16; vezi și *Ezechiel* 16, 12).

Astfel putem înțelege gravitatea răzvrătirii lui Israel: el a respins semnul legămîntului:

Dar Tu ai lepădat, ai defăimat și ai aruncat pe unsul Tău.

Stricat-ai legămîntul robului Tău, batjocorit-ai pe pămînt sfinţenia lui (*Psalmii* 88, 37–40).

Orice om poate primi această cunună dacă dă dovadă de iubire faţă de înţelepciunea divină:

Ea va pune cunună de daruri pe capul tău şi te va împodobi cu diademă de mare cinste.
Calea dreptilor e ca zarea dimineţii, ce se măreşte mereu pînă se face ziua mare. (*Pilde* 4, 9 şi 18).

Pietrele nestemate

Ele erau aduse din Egipt, Etiopia, din Cipru, din Birmania, din Arabia, din India, din Ceilon şi din multe alte locuri. Nestemate pentru că erau rare, ele aveau şi mai multă valoare deoarece veneau de departe. Erau un dar foarte apreciat, demn de regina din Saba (*III Regi* 10, 2; *II Paralipomena* 9, 9). Ele puteau să scînteieze pe diademe, dar puteau, la fel de bine, să fie incrustate pe mobile, ca, de exemplu, pe patul lui Olofern (*Iudita* 10, 21). Regele Artaxerxe strălucea de aur şi pietre preţioase (*Estera* 5, 1).

Nestematele vor dobîndi un simbolism special atunci cînd vor fi cusute pe veşmintele bisericeşti.

Două nestemate foarte dure, diamantul şi safirul, au fost investite cu semnificaţii simbolice diferite. Diamantul, preţuit pentru strălucirea nenumăratelor sale faţete putea fi şi simbolul inimii nemiloase (*Zaharia* 7, 12), el fiind în acelaşi timp şi unealtă pentru gravat (*Ieremia* 17, 1). Lazuritul (piatră de azur sau lapislazuli) este mai puţin dur, dar este folosit pentru confecţionarea mozaicului sau a panourilor decorative; datorită calităţilor sale, el este folosit şi ca material în construcţiile vizionare. „Safirul" biblic nu este probabil decît lazurit, căruia i se atribuie transparenţa pietrei preţioase.

Datorită culorii sale albastre, safirul are o semnificaţie cosmică: el este albastru ca cerul şi, potrivit cosmologiei biblice, este materialul din care e croită bolta cerească. Ochiul profetilor va vedea şi un paviment, un aşternut al picioarelor, un tron, cioplite toate în safir şi folosite doar de Cel de Sus. Datorită densităţii sale deosebite, acest tip de corindon este folosit în construcţiile cereşti, pe care omul biblic le vedea mai curînd solide decît eterice:

Apoi s-a suit Moise şi Aaron, Nadab, şi Abiud şi şaptezeci dintre bătrînii lui Israel, Şi au văzut locul unde stătea Dumnezeul lui Israel; sub picioarele lui era ceva, ce semăna cu un lucru de safir, curat şi limpede ca seninul cerului (*Ieşirea* 24, 9–10).

Pe bolta de deasupra capetelor fiarelor era ceva care semăna cu un tron şi la înfăţişare era ca piatra de safir (*Iezechiel* 1, 26; 10,1).

Pietrele scumpe sînt folosite uneori în descrierea frumuseţii strălucitoare a persoanelor tinere (*Plîngeri* 4, 7). Preţul înţelepciunii îl depăşeşte pe cel al celor mai frumoase nestemate (*Iov* 28, 16–19). Mireasa din *Cîntarea Cîntărilor* spune:

Braţele-i sînt drugi de aur cu topaze împodobite; pieptul lui e scut de fildeş cu safire ferecat (*Cîntarea Cîntărilor* 5, 14).

Două realităţi biblice evocă pietrele preţioase şi incomparabila lor strălucire: una este hoşenul marelui preot, iar cealaltă, cetatea luminii întrezărită în viziunile profetice; se pare că între ele există o legătură.

Iată indicaţiile privind hoşenul judecăţii:

Să faci hoşenul judecăţii, lucrat cu iscusinţă, la fel cu efodul: din fire de aur, de mătase violetă, stacojie şi vişinie şi de in răsucit.

Acesta să fie îndoit, în patru colţuri, lung de o palmă şi lat de o palmă.
Pe el să aşezi o înfloritură de pietre scumpe, înşirate în patru rînduri. Un rînd de pietre să fie: un sardeon, un topaz şi un smarald; acesta e rîndul întîi.
În rîndul al doilea: un rubin, un safir şi un diamant;
În rîndul al treilea: un opal, o agată şi un ametist;
Şi în rîndul al patrulea: un hrisolit, un onix şi un iaspis. Acestea trebuie să fie aşezate după rînduiala lor în cuibuleţe de aur.
Pietrele acestea trebuie să fie în număr de douăsprezece, după numărul numelor celor doisprezece fii ai lui Israel, înşirate pe cele două pietre de pe umeri, după numele lor şi după rînduiala în care s-au născut ei. Pe fiecare trebuie să sapi, ca pe pecete, cîte un nume din numărul celor douăsprezece seminţii (*Ieşirea* 28, 15–21).

Diversitatea pietrelor arată că fiecare trib îşi are personalitatea şi faima sa. Hoşenul este de fapt un buzunar conţinînd un obiect divinatoriu, folosit pentru aflarea voinţei Domnului. Nu se ştie dacă era un obiect folosit în mod curent. Putea fi şi un obiect care să-i aducă mereu aminte marelui preot că nu trebuie să uite că e răspunzător de poporul lui Israel, adunat în dreptul inimii lui, într-un pătrat cu nestemate. Aceasta era datoria sa de „judecător".

Tema noului Ierusalim se află prezentă în orice întoarcere. Poporul izgonit se întoarce acasă pentru că s-a întors la Dumnezeu. Domnul se întoarce într-un oraş reclădit dar şi schimbat la faţă. Pietrele preţioase din care este clădită cetatea slăvită sînt minerale purtătoare de lumină, care nu este doar lumina zilei, ci şi lumina Domnului ce clădeşte, într-o ordine fără de pată, ceea ce a trecut prin nimicnicia celor pămînteşti.

Sărmană, lovită de vijelie şi fără mîngiiere, iată voi pune temelia ta din pietre negre strălucitoare şi zidurile cele de jos de safir.
Şi-ţi voi face crestele zidurilor din rubin şi porţile tale de cristal, iar împrejmuirea de pietre nestemate.
Toţi copiii tăi vor fi ucenici ai Domnului şi se vor bucura de mare fericire (*Isaia* 54, 11–13).

În cîntarea lui Tobit regăsim aceeaşi viziune:

Iar zidurile tale, turnurile şi întăriturile se vor face din aur curat!
Pieţele Ierusalimului vor fi pardosite cu beril, rubin şi piatră de Ofir (*Tobit* 13, 16–17).

Simbolistica pietrelor nestemate este prezentă şi în *Apocalipsă*. Cetatea Sfîntă, Ierusalimul mesianic, coboară din cer, de la Dumnezeu, strălucind de slavă: „Lumina ei era asemenea cu piatra cea mai de preţ, cu piatra de iaspis, limpede cum e cleştarul" (*Apocalipsa* 21, 11).

Îngerul care-l călăuzeşte pe vizionar îi arată forma desăvîrşită a oraşului slăvit, un pătrat perfect înconjurat de ziduri:

Şi zidăria zidului ei este de iaspis, iar cetatea este de aur curat, ca sticla cea curată.
Temeliile zidului cetăţii sînt împodobite cu tot felul de pietre scumpe: întîia piatră de temelie este de iaspis, a doua de safir, a treia de calcedoniu, a patra de smarald.
A cincea de sardonix, a şasea de sardiu, a şaptea de hrisolit, a opta de beril, a noua de topaz, a zecea de hrisopras, a unsprezecea de iachint, a douăsprezecea de ametist.
Iar cele douăsprezece porţi sînt douăsprezece mărgăritare; fiecare din porţi este dintr-un mărgăritar. Şi piaţa cetăţii este de aur curat, şi străvezie ca sticla (*Apocalipsa* 21, 18–21).

Asizele zidului de apărare reproduc forma hoşenului marelui preot, descris în *Ieşirea*. Locul nestematelor este dife-

rit, dar sensul este același. Cele douăsprezece pietre erau, pentru evrei, tot ce poate fi mai frumos pe lume; ele reprezintă strălucirea poporului adunat în cetatea fericirii. Douăsprezece patriarhi, douăsprezece triburi, doisprezece apostoli confirmă permanența acestei cifre a desăvîrșirii.

Strălucirea nestematelor nu se datorează efectului de refracție a luminii solare. Lumina lor este de altă natură. Templele au dispărut, iar Mielul strălucește în mijlocul cetății slăvite:

> Și cetatea nu are trebuință de soare, nici de lună, ca să o lumineze, căci slava lui Dumnezeu a luminat-o și făclia ei este Mielul.
>
> Și neamurile vor umbla în lumina ei, iar împărații pămîntului vor aduce la ea mărirea lor (*Apocalipsa* 21, 23–24).
>
> Nici un blestem nu va mai fi. Și tronul lui Dumnezeu și al Mielului va fi într-însa și slujitorii Lui îi vor sluji Lui.
> Și vor vedea fața Lui și numele Lui va fi pe frunțile lor.
> Și noapte nu va mai fi; și nu au trebuință de lumina lămpii sau de lumina soarelui, pentru că Domnul Dumnezeu le va fi lor lumină și vor împărăți în vecii vecilor (*Apocalipsa* 22, 3–5).

FOCUL

Dumnezeu este foc
Cuvîntul și faptele lui sînt înflăcărate
Rugul aprins
Stîlpul de foc. Dumnezeu, lumina lui Israel
Muntele de foc
Focul Domnului și adierea răcoritoare
Focul în oase
Focul Cuvîntului
Focul, suflarea, gura, sabia

Focul mistuitor
Focul care mistuie vegetația
Focul luminos și distrugător
Focul războiului
Dumnezeu, stăpînul focului
Mînia ca un foc mistuitor

Focul ritual
Focul legămîntului
Focul jertfelor

Focul vizionar
Carul de foc
Focul apocalipselor

Focul purificării și al judecății
Spălare și contopire
Cuptorul
Botezul focului

DUMNEZEU ESTE FOC. CUVÎNTUL ȘI FAPTELE LUI SÎNT ÎNFLĂCĂRATE

Rugul aprins

Cînd Moise ajunge pe muntele Domnului, muntele Horeb (numit și Sinai), îl vede pe Dumnezeu în mijlocul unui rug aprins care nu arde ce este în jur. Conform tradiției biblice, spinii și mărăcinii sînt repede mistuiți de flăcări și transformați în cenușă. Ei simbolizează tot ceea ce este plin de orgoliu și poate fi distrus cu ușurință de mînia divină.

Toate neamurile m-au înconjurat [...]
Înconjuratu-m-au ca albinele fagurele, dar s-au stins ca focul de spini (*Psalmii* 117, 10 și 12).

Focul care nu mistuie nimic este mai mult decît înflăcărarea mîniei cerești. Este imaginea veșniciei divine, a lucrării interioare a Celui Atotputernic, înainte de a interveni în spațiul și timpul oamenilor.

În vremea aceea, Moise păștea oile lui Ietro, preotul din Madian, socrul său. Și depărtîndu-se odată cu turma în pustie, a ajuns pînă la muntele lui Dumnezeu, la Horeb;
Iar acolo i s-a arătat îngerul Domnului într-o pară de foc, ce ieșea dintr-un rug; și a văzut că rugul ardea, dar nu se mistuia.
Atunci Moise și-a zis: „Mă duc să văd această arătare minunată: că rugul nu se mistuiește."
Iar dacă a văzut Domnul că se apropie să privească, a strigat la el Domnul din rug și a zis: „Moise! Moise!". Și el a răspuns: — Iată-mă, Doamne! (*Ieșirea* 3, 3–4).

Lepădarea încălțămintei este un gest de bună cuviință. Fa amintește de goliciunea care simboliza odinioară încrederea totală în Dumnezeul în fața căruia te înfățișai.
Și Domnul a zis: „[...] scoate-ți încălțămintea din picioarele tale, căci locul pe care calci este pămînt sfînt!"
Apoi i-a zis iarăși: „Eu sînt Dumnezeul tatălui tău, Dumnezeul lui Avraam și Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacov!"
Și și-a acoperit Moise fața sa, că se temea să privească pe Dumnezeu (*Ieșirea* 3, 5–6).

Manifestarea focului pe muntele Horeb îi conferă deja un caracter sacru care va deveni arzător în clipa Legămîntului și a înmînării Legii. În vremea lui Ilie, focul lui Dumnezeu va cuprinde din nou muntele sfînt, care se va transforma, în tradiția lui Israel, în locul ales pentru teofanii.

Stîlpul de foc. Dumnezeu, lumina lui Israel

Focul minunat care s-a manifestat sub forma unui rug, se transformă acum în semnal, care, luminos pe timp de noapte și fumegînd ziua, arată drumul. Domnul devine astfel călăuza poporului său prin deșert și un tovarăș care, prin prezența sa, îi îmbărbătează

pe fiii lui Israel a căror credință este încă șovăielnică.

[...] Au pornit apoi din Sucot și și-au așezat tabăra în Etam, la capătul pustiului.
Iar Domnul mergea înaintea lor: ziua în stîlp de nor, arătîndu-le calea, iar noaptea în stîlp de foc, luminîndu-le, ca să poată merge și ziua și noaptea.
Și n-a lipsit stîlpul de nor ziua, nici stîlpul de foc noaptea dinaintea poporului (*Ieșirea* 13, 20–22).

Acest stîlp de foc nu este numai punctul de observație al Domnului, dar și locul de unde poate arunca o privire dușmănoasă asupra inamicului. Privirea lui Dumnezeu este încărcată cu puterea unui fulger care face să sară roțile carelor egiptene.

Dar în straja dimineții a căutat Domnul din stîlpul cel de foc și din nor spre tabăra Egiptenilor și a umplut tabăra Egiptenilor de spaimă.
Și a făcut să sară roatele de la carele lor, încît cu anevoie mergeau carele. Atunci au zis Egiptenii: „Să fugim de la fața lui Israel, că Domnul se luptă pentru ei cu Egiptenii!" (*Ieșirea* 14, 24–25).

Stîlpul devine, cu timpul, semnalul care punctează etapele parcurse de poporul Domnului (*Ieșirea* 40, 38; *Deuteronomul* 1, 33; *Numerii* 9, 15–23).

Focul care călăuzește poporul este menționat și în Psalmi (*Psalmii* 77, 17). Într-un alt psalm se spune „întins-a nor spre acoperirea lor" (*Psalmii* 104, 38): fumul cuptorului ceresc devine o armă tactică ce ascunde obiectivul de ochii dușmanului, sau acoperă acest popor, îl apără precum o ariergardă.

Dumnezeu, călăuza poporului său în mers, este lăudat de Neemia:

Tu i-ai povățuit ziua cu stîlp de nor, și noaptea cu stîlp de foc, și le-ai luminat calea pe care aveau să meargă (*Neemia* 9, 12 și 19).

Norul este la început manifestarea divină a unui foc. El va deveni mai tîrziu simbolul slavei înflăcărate și strălucitoare a lui Dumnezeu. Această splendoare este atît de puternică încît Domnul trebuie să o reducă pentru ca ea să poată fi văzută de ochii credincioșilor săi. Norul va fi prezent la venirile divine (*Ieșirea* 19, 9 și 16), va pluti deasupra cortului adunării (*Numerii* 10, 11), va umple casa Domnului (*III Regi* 8, 10–11; *Iezechiel* 10, 19), îl va acoperi pe Iisus.

Pavel consideră că norul este mediul renașterii prin botez, în aceeași măsură ca Marea Roșie, ascultătoare de poruncile Domnului.

Căci nu voiesc, fraților, ca voi să nu știți că părinții voștri au fost toți sub nor și că toți au trecut prin mare.
Și toți , prin Moise, s-au botezat în nor și în mare (*I Corinteni* 10, 1–2).

Puterea de tăinuire a norului dezvăluie și apără în același timp transcendența divină. În același timp, un nor de fum poate vesti prezența unui foc. Cînd dorește să se manifeste, Dumnezeu se ascunde uneori, iar alteori își arată înflăcărarea. Referindu-se la *Ieșire*, tradiția mistică vorbește despre un nor de necunoaștere. Acest nor va însemna și focul dragostei, care poate fi gelozie sau duioșie.

Muntele de foc

În timpul măreței teofanii de pe muntele Sinai, cînd îi dezvăluie lui Moise Legea, Domnul se pogoară în foc. Atunci muntele pare a se întoarce la începuturile lumii, cînd magma se întărea în urma erupțiilor vulcanice, a cutremurelor și a ridicării unui fum des.

Iar muntele Sinai fumega tot, că se pogorîse Dumnezeu pe el în foc; și se ridica de pe el fum, ca fumul dintr-un cuptor, și tot muntele se cutremura puternic (*Ieșirea* 19, 18).

În *Deuteronomul* se spune că Dumnezeu vorbește „din mijlocul focului". Această expresie este repetată de zece ori (*Deuteronomul* 4, 5, 9 și 10). În mijlocul văpăii Dumnezeu se arată ca pe vremea rugului aprins, ca atunci cînd, din vîrful stîlpului, își arunca privirea de foc asupra armatelor faraonului. De această dată, focul emanat de Cuvîntul divin este la înălțimea puterii sale războinice. Strălucirea acestui foc, reflectată de fața lui Moise, nu poate fi privită de popor.

Iar cînd se pogora Moise din muntele Sinai [...], el nu știa că fața sa strălucea, pentru că grăise Dumnezeu cu el.
Deci Aaron și toți fiii lui Israel, văzînd pe Moise că are fața strălucitoare, s-au temut să se apropie de el (*Ieșirea* 34, 29–30).

Această splendoare este de nesuportat pentru cei ce stau de vorbă cu prorocul.

Iar după ce a încetat de a grăi cu ei, Moise și-a acoperit fața cu un văl.
Cînd însă intra el inaintea Domnului, ca să vorbească cu El, atunci își ridica vălul pînă cînd ieșea (*Ieșirea* 34, 33–34).

Focul Domnului și adierea răcoritoare

Măreția Domnului nu se manifestă prin dezlănțuirea puterii sale. El este stăpîn pe propria-i putere; în *Înțelepciunea lui Solomon*, capitolul al doisprezecelea este dedicat analizei istorice și teologice a acestei cumpătări.

În povestea prorocului Ilie, tema cumpătării divine este folosită în două tablouri surprinzătoare.

În primul, este vorba despre o ordalie, o judecată a lui Dumnezeu prin proba focului. Prorocul, dornic să apere onoarea Domnului său, propune preoților falsului zeu, Baal, un soi de întrecere pe muntele Carmel. Focul adevăratului Dumnezeu este somat să cadă pe altarul adevăratei divinități.

Și s-a pogorît foc de la Domnul și a mistuit arderea de tot, și lemnele și pietrele, și țărîna, și a mistuit și toată apa care era în șanț. Și tot poporul, cînd a văzut aceasta, a căzut cu fața la pămînt și a zis: „Domnul este Dumnezeu, Domnul este Dumnezeu!"(*III Regi* 18, 38–39).

Preoții lui Baal vor fi înjunghiați. Reacția regelui este violentă: el jură să-l nimicească pe acest proroc atît de puternic. Ilie fuge în deșert. Își părăsește sluga, pleacă singur și se simte dintr-o dată năpădit de o frică ce se transformă într-o spaimă incontrolabilă. Apariția unui înger al Domnului, aducător de pîine și apă, îl ajută să-și regăsească energia fizică și spirituală. El se bătuse pentru ca Israel să rămînă credincios Legămîntului cu Domnul. A fost împins de instinct către muntele Horeb, din masivul Sinai. Acolo Moise a văzut rugul aprins, și tot acolo Domnul a pecetluit Legămîntul prin darul Legii, atunci cînd vorbea din mijlocul focului iar muntele se transforma în cuptor aprins.

Ascuns într-o peșteră, Ilie tremură de frică: știe că aparițiile Domnului pot fi înspăimîntătoare. Și, într-adevăr, Domnul se arată în toiul unei furtuni, însoțit de un cutremur de pămînt. Totul culminează cu apariția unei văpăi înfricoșătoare.

Cu toate acestea, Dumnezeul aducător de foc și spaimă, de pe muntele Sinai, nu se află de această dată în mijlocul focului:

„[...] După cutremur va fi foc, dar nici în foc nu va fi Domnul. Iar după foc va fi adiere de vînt lin, și acolo va fi Domnul."

Auzind aceasta, Ilie și-a acoperit fața cu mantia lui și a ieșit și a stat la gura peșterii. Și a fost către el un glas care i-a zis: „Ce faci aici, Ilie?"
Iar el a zis: „Cu rîvnă am rîvnit pentru Domnul Dumnezeul Savaot" (*III Regi* 19, 12–14).

Și în cartea lui Daniel Dumnezeu își apără credincioșii de văpaia mistuitoare și-i răcorește cu adierea unui vînt lin. Aici focul primejdios nu este cel al Domnului, ci al răutății omenești. Tinerii credincioși Domnului, Anania, Misael și Azaria, sînt aruncați într-un cuptor pentru că nu s-au închinat în fața statuii regelui. Focul nu-i atinge și *Cîntarea celor Trei Tineri* se termină astfel:

Iar îngerul Domnului s-a pogorît la Azaria și la cei trei prieteni ai lui în cuptor și a stins văpaia.
Și le-a suflat în mijlocul cuptorului ca o răcoare de adiere și de rouă, așa că focul nu-i mai atinse, nu le-a mai pricinuit nici dureri, nici teamă (*Cîntarea celor Trei Tineri* 1, 25–26).

Focul în oase

În *Biblie* oasele nu sînt doar părți componente ale scheletului. Ele sînt prezentate uneori ca niște tuburi pline de măduvă, asemănătoare cu seva (*Iov* 21, 24). Ele conțin un element prețios, un principiu vital, care este uneori mai puternic, alteori mai puțin puternic, și poate să rămînă activ și după moartea individului.

Poate fi uneori periculos să miști sau să atingi oasele, deoarece rămășițele unui cadavru pot avea un efect contaminant; și, pe deasupra, energia rămasă în oasele descărnate poate fi primejdioasă.

Focul din oase este uneori înflăcărare, alteori sleire. Acesta este focul suferinței fizice sau cel al spaimei:

[...] oasele mele sînt arse de friguri (*Iov* 30, 30).

[...] oasele mele ca uscăciunea s-au făcut (*Psalmii* 101, 4).

Frigurile, ca și ciuma, pot fi o pedeapsă cerească (*Avacum* 3, 5). Focul pedepsei îl arde pe om drept în oase (*Plîngerile lui Ieremia* 1, 13).

Conștiința păcătosului poate fi mistuită de focul remușcării, pe care doar mărturisirea îl va stinge:

Că am tăcut, îmbătrînit-au oasele mele, cînd strigam toată ziua.
Că ziua și noaptea s-a îngreunat peste mine mîna Ta (*Psalmii* 31, 3–4).

Pietatea și fidelitatea, recunoașterea Domnului, odihna întru el, ajută la regăsirea liniștii:

Aceasta va fi sănătate pentru trupul tău și o înviorare pentru oasele tale (*Pilde* 3, 8).

O inimă readusă la credință este o inimă înviorată, care a regăsit bucuria; atunci se spune în *Psalmi*: „...bucura-se-vor oasele cele smerite" (*Psalmii* 50, 9).

Arderea oaselor omenești pe un jertfelnic închinat idolilor era o metodă radicală de a-l spurca (*II Regi* 23, 16). Pentru îndeplinirea acestui ritual de profanare nu era însă permisă arderea oaselor unui proroc (*II Regi* 23, 17–18).

Un cadavru aruncat în mormîntul lui Elisei învie în contact cu oasele proorocului (*IV Regi* 13, 21).

Focul Cuvîntului

Energia activată în oasele proorocului dovedește că trupul său a fost cuprins în întregime de Cuvîntul Domnului, care este ca un foc.

[...] cuvîntul Domnului s-a prefăcut în ocară pentru mine și în batjocură zilnică.
De aceea mi-am zis: „Nu voi mai pomeni de el și nu voi mai grăi, în numele lui!" Dar iată era în inima mea ceva, ca un fel de foc aprins, închis în oasele mele, și eu mă sileam să-l înfrînez și n-am putut (*Ieremia* 20, 8–9).

Ieremia știe prea bine că falșii proroci sînt ca vîntul, Cuvîntul nu este în ei, renegații îi îndeamnă la minciună.

De aceea, așa zice Domnul Dumnezeul puterilor: „[...] iată voi face cuvintele mele foc în gura ta, iar pe poporul acesta îl voi face lemne și-l va mistui focul acesta (*Ieremia* 5, 14).

Cuvîntul meu nu este el, oare ca un foc? (*Ieremia* 23, 29).

Israel își amintește:

Și s-a sculat prorocul Ilie ca focul și cuvîntul lui ca făclia ardea (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 48, 1).

Urcarea la cer a lui Ilie este caracteristică pentru firea lui înflăcărată. El se ridică la cer într-un vîrtej de foc, tras de un car la care sînt înhămați cai de foc. Elisei se simte foarte legat de Ilie.

Pe cînd mergeau ei așa pe drum și grăiau, deodată s-a ivit un car și cai de foc și, despărțindu-i pe unul de altul, a ridicat pe Ilie în vifor la cer.
Iar Elisei se uita și striga: „Părinte, părinte, carul lui Israel și caii lui!" Și apoi nu l-a mai văzut. Și apucîndu-și hainele le-a sfîșiat în două (*IV Regi* 2, 12; vezi și *Înțelepciunea lui Isus Sirah* 48, 9–11).

În *Psalmi*, Cuvîntul este o făclie, o flacără vie care-l însoțește pe credincios și-i luminează drumul (*Psalmii* 119, 105). La sfîrșitul unei lungi descrieri a iernii, în care pămîntul pare adormit în liniște, cuvîntul Domnului revine precum primăvara și înflăcărarea lui alungă orice frig.

Va trimite cuvîntul lui și le va topi; va sufla duhul lui și vor curge apele (*Psalmii* 147, 7).

Focul, suflarea, gura, sabia

Aceste cuvinte nu au, în aparență, nici o legătură între ele. Inspirația profetică le va împleti în așa fel încît va crea din ele un montaj, al cărui scop nu este de a mira, ci de a arăta toate fețele Cuvîntului Domnului: acest Cuvînt face ceea ce a vestit, el îl schimbă pe cel pe care-l învață sau pe care-l previne. El nu drege ceea ce a fost stricat, el îi oferă o renaștere.

Fascinat de furtună, și dorind în același timp să-l laude pe Creator, psalmistul spune:

Glasul Domnului întru tărie, glasul Domnului întru mare cuviință;
Glasul Domnului sfărîmă cedrii [...]
Glasul Domnului, cel ce varsă para focului (*Psalmii* 28, 4–5 și 7).

Acest text, asemănător cu cel din *Ieșirea* (*Ieșirea* 19, 16–18), ne arată că Domnul furtunii este și un Dumnezeu al mîniei, al geloziei și al răzbunării. El își arată puterea atunci cînd oamenii nu știu să-și stăpînească nimicnicia. Cel care taie felii din foc poate foarte bine să-și facă dușmanii bucăți, prin cuvintele pe care le rostește. Domnul explică motivul mîniei pe care a revărsat-o asupra lui Israel cel necredincios.

[...] fiindcă dragostea ta se risipește ca norii de dimineață, ca roua care se ia de timpuriu.
Pentru aceasta i-am prăbușit prin cuvîntul profeților, i-am ucis prin graiul gurii mele, iar judecata mea s-a înălțat ca soarele.
Că milă voiesc, iar nu jertfă, și cunoașterea lui Dumnezeu mai mult decît arderile de tot (*Osea* 6, 4–6).

În *Apocalipsa*, un înger vestește că-i va pedepsi pe vinovați cu „sabia gurii Mele" (*Apocalipsa* 2, 16).

Iată cum este descrisă năvălirea, în toiul nopții, a Cuvîntului purtător de sabie:

Căci, pe cînd lina tăcere stăpînea peste toate și noaptea cu repedea ei curgere ajunsese la calea jumătate,
Cuvîntul Tău cel atotputernic a purces din înaltul cer și din scaunele împărătești, ca un cumplit războinic, în mijlocul acelui pămînt hotărît pieirii,
Și aducînd — ca o sabie ascuțită — porunca Ta cea fără de schimbare (*Înțelepciunea lui Solomon* 18, 14–16).

În *Psalmi* limba este o sabie, iar vorbele săgeți ascuțite (*Psalmii* 63, 3). Cînd necredincioșii îl atacă pe cel drept, pe buzele lor apar săbii (*Psalmii* 58, 8).

În cartea lui Isaia este desenat, în mai multe rînduri, chipul misterioasei slugi care apare în zarea mîntuirii:

[...] Domnul m-a chemat de la nașterea mea, din pîntecele maicii mele mi-a spus pe nume.
Făcut-a din gura mea sabie ascuțită (*Isaia* 49, 1–2).

Cînd sabia are două ascuțișuri, o lovitură dibace poate croi un drum pe care arma merge mai departe. Această lovitură măiastră va deveni simbolul subtilității faptei divine.

Pentru a-l îndepărta pe Eglon, regele Moabului, judecătorul Aod își face o sabie cu două tăișuri. Înainte de a folosi arma, îi spune victimei sale: „Eu, o rege, am către tine un cuvînt al lui Dumnezeu." Sabia este înfiptă în pîntecele victimei și dispare cu mîner cu tot (*Judecătorii* 3, 16–22). Simbolismul acestui act este limpede: Cuvîntul Domnului pătrunde pînă în străfundul ființei și străpunge dușmanii dintr-o parte în cealaltă.

Sabia divină nu este numai distrugătoare; uneori, asemenea unui bisturiu, ea efectuează operații complicate.

Căci cuvîntul lui Dumnezeu e viu și lucrător și mai ascuțit decît orice sabie cu două tăișuri, și pătrunde pînă la despărțitura sufletului și duhului, dintre încheieturi și măduvă, și destoinic este să judece simțirile și cugetările inimii (*Evrei* 4, 12).

Sabia ascuțită, cu două tăișuri, face parte din atributele simbolice ale Fiului Omului, atunci cînd apare în *Apocalipsa* în calitate de judecător eshatologic (*Apocalipsa* 1, 16).

În *Facerea*, Dumnezeu îl alungă pe om din raiul Edenului. El așază, la intrarea acestui loc al fericirii, de-aci înainte interzis, doi heruvimi cu săbii lucitoare. Drumul către pomul vieții este acum oprit (*Ieșirea* 3, 24).

În *Deuteronomul* aflăm jurămîntul pe care Domnul îl face:

[...] Viu sînt Eu în veac!
Cînd voi ascuți sabia Mea cea lucitoare, și va începe mîna Mea a judeca, Mă voi răzbuna pe vrăjmașii Mei și celor ce Mă urăsc le voi răsplăti! (*Deuteronomul* 32, 40–41).

Accentul este pus în acest caz pe iuțimea intervenției răzbunătoare: Dumnezeu se abate precum trăsnetul asupra dușmanilor săi.

Domnul poate să împrumute sabia „ucigătorului" babilonian din care face un instrument al mîniei sale:

E ascuțită ca să junghie mai mult [...]
Eu am dat-o la oțelit, ca să se ia în mînă, și acum această sabie e ascuțită și oțelită, gata să fie dată în mîna ucigătorului (*Iezechiel* 21, 10–11).

Dar focul poate veni și de la forțele răului. Pentru a le învinge, este nevoie de sabia Cuvîntului:

În toate luați pavăza credinței, cu care veți putea să stingeți toate săgețile cele arzătoare ale vicleanului.
Luați și coiful mîntuirii și sabia duhului, care este cuvîntul lui Dumnezeu (*Efeseni* 6, 16–17).

FOCUL MISTUITOR

Focul este o realitate ambivalentă. Dogoarea face din el o sursă de energie indispensabilă, a cărei putere poate fi însă distrugătoare. Tema focului mistuitor, care ocupă un rol important în *Biblie*, ne dezvăluie, în primul rînd, aspectul devastator al acestuia. Are loc însă o rapidă transformare după care focul dezlănțuit devine atac războinic. În cele din urmă el va fi mînia de temut a Domnului. Dumnezeu însuși arată fără ezitări că furia lui este o manifestare concretă a dreptății sale.

Focul care mistuie vegetația

Din cele mai îndepărtate vremuri omul s-a temut de furtună. Trăsnetul este un foc trimis de sus și primele sale victime sînt copacii, începînd cu cei mai înalți ale căror vîrfuri par a sfida cerul. Focul devine viclean și devastator cînd se întinde în desișuri și mărăcinișuri; atunci el înaintează precum o armată pregătită pentru atac.

Psalmistul îl cheamă pe Domnul în ajutor:

Ca focul care arde pădurea, ca văpaia care arde munții.
Așa alungă-i pe ei, în viforul Tău și în urgia Ta (*Psalmii* 82, 13–14).

Prorocul Iezechiel spune:

[...] „Și zi pădurii celei de la miazăzi: Ascultă cuvîntul Domnului: Așa zice Domnul Dumnezeu: Iată Eu voi aprinde foc în tine și va arde în tine tot copacul verde și tot lemnul uscat; și flacăra vîlvătoare nu se va stinge și toată fața va fi arsă de ea de la Negheb pînă la miazănoapte.
Și va vedea tot trupul că Eu, Domnul, am aprins focul și nu se va stinge" (*Iezechiel* 20, 47–48).

Zaharia vede căzînd focul Domnului asupra Libanului:

Deschide Libane, porțile tale, ca focul să mistuie cedrii tăi!
Vaită-te, chiparosule, căci a căzut cedrul și cei mai falnici s-au prăbușit la pămînt. Văitați-vă, stejari ai Vasanului, căci a căzut pădurea cea deasă (*Zaharia* 11, 1–2).

Ieremia anunță că pădurea va fi mistuită de un incendiu, care se va întinde și în împrejurimi. Coloanele palatului regal din Iuda, croite în lemn de cedru, nu vor fi nici ele cruțate (*Ieremia* 21, 14 și 22, 6–7).

Seceta înseamnă moartea vegetației: ea este o pedeapsă divină, o manifestare a mîniei devastatoare, și doar pocăința, întoarcerea la Dumnezeu, va putea pune capăt acestui dezastru:

[...] „Către Tine, Doamne, strig! Căci focul a mistuit toate pășunile pustiului și văpaia lui a dogorît toți copacii de pe cîmp.
Și fiarele cîmpului zbiară către tine, căci piraiele de apă au secat și focul a mistuit pășunile stepei" (*Ioil* 1, 19–20).

Lemnul de lucru, tăiat, mai poate fi folosit, pe cînd butucul de vie este folositor numai atunci cînd rodește sau cînd este ars. Dacă pomii din pădure au fost arși, cum va putea Israel, vie stearpă, să scape de flacără?

Iisus, înaintînd pe drumul Golgotei, reia aceeași temă:

De aceea așa zice Domnul Dumnezeu: Precum lemnul de viță de vie dintre arborii pămîntului l-am dat focului ca să-l ardă,

așa voi da și pe locuitorii Ierusalimului (*Iezechiel* 15, 6; vezi și *Luca* 23, 31).

Foc împotriva altui foc: focul pedepsei divine răspunde focului răutății omenești. Răutatea insidioasă este comparată cu focul mocnit al desișurilor și mărăcinișurilor ascunse în pădure.

Că fărădelegea arde ca focul, care mistuie spinii și bălăriile uscate; el arde tot mărăcinișul pădurii, iar fumul se înalță în rotocoale.
Din pricina iuțimii mîniei Domnului Savaot, pămîntul va fi ca un jeratic, iar poporul va ajunge pradă focului. Nimeni nu va cruța pe vecinul său (*Isaia* 9, 17–18).

În *Judecătorii* se spune:

[...] atunci va ieși foc din spini și va arde cedrii Libanului (*Judecătorii* 9, 15).

Focul luminos și distrugător

Un verset din *Isaia* descrie foarte bine oscilarea simbolului între focul care luminează și focul care distruge.

Poporul care locuia întru întuneric va vedea lumină mare și voi cei ce locuiați în latura umbrei morții lumină va străluci peste voi (*Isaia* 9, 1).

Echipamentul de război este ars, dar poporul nu înțelege acest semn de pace: el nu se pocăiește (*Isaia* 9, 12). Răutatea arde ca un foc de bălării uscate, pustiitor (*Isaia* 9, 17). Mînia Domnului dă foc țării și arde poporul (*Isaia* 9, 18).

Fragmentul următor descrie focul, cînd luminos, cînd mistuitor:

Pentru asta Domnul Dumnezeul Savaot va lovi lîncezeala acestui trup gras, și sub mărirea lui se va aprinde foc, ca focul unui cuptor.
Și lumina lui Israel se va face foc și Sfîntul său o flacără și va arde și va mistui spinii și bălăriile uscate, într-o singură zi!
Și strălucirea pădurii lui și a livezii lui va fi nimicită de sus și pînă jos.
Copacii rămași din pădurea lui vor fi așa de puțini la număr, încît și un copil va putea să-i numere (*Isaia* 10, 16–19).

Focul războiului

Un cîntec foarte vechi, datînd din prima perioadă a cuceririi țării Canaanului (sec. al XIII-lea î.Cr.), preaslăvește puterea militară a unei țări transiordaniene, datorită căreia au fost învinși Moabiții. Cîntecul pare a fi fost reluat de Israeliți atunci cînd evocă înfrîngerea aceleiași armate.

Că a ieșit foc din Hesbon și pară de foc din cetatea lui Sihon și a mistuit Ar-Moabul și pe stăpînii munților Amonului.
Vai de tine, Moab! Ești pierdut, poporul lui Camos! Feciorii lui s-au risipit și fetele lui au ajuns roabe la Sihon, regele Amoreilor.
Tras-am asupra lor cu săgeți. De la Hesbon pînă la Dibon tot e dărîmat, am pustiit tot pînă la Nofa, care e aproape de Medeba (*Numerii* 21, 28–30).

Focul este o modalitate de atac al unei cetăți (*Judecătorii* 9, 20). În vremea Judecătorilor, după pustiirea cetății, Domnul poruncește distrugerea totală a locului, din cauza cultelor păgîne sîngeroase și odioase. Anatema culminează cu incendiul final, adevărată exterminare a unui lăcaș spurcat (*Iosua* 8, 19; 11, 11; *Mihea* 5, 5; *Judecătorii* 1, 8; 20, 48).

Afurisenia cumplită al lui Amos pune neamurile vecine cu Israel, inclusiv pe cel din regatul lui Iuda, sub semnul focului Domnului care va cuprinde ziduri și palate. Nici Ierusalimul nu va fi cruțat. Acest text este, se pare, un ritual de blestem care se termină cu o imprecație răcnită, *teruah* (*Amos* 2, 1–5). Acest ritual, îndelung descris cu ocazia cuceririi Ierihonului (*Iosua* 6, 11–16), precede afurisenia.

Forma veche a blestemului era:

[...] „Scoală Doamne, și să se risipească vrăjmașii tăi și să fugă de la fața ta cei ce te urăsc pe tine!" (*Numerii* 10, 35).

Regăsim comentariul acestui blestem într-un psalm:

Precum se stinge fumul, să se stingă; cum se topește ceara de fața focului, așa să piară păcătoșii de la fața lui Dumnezeu (*Psalmii* 67, 2).

Orice se poate topi în prezența Domnului.

Munții ca ceara s-au topit de fața Domnului, de fața Domnului a tot pămîntul (*Psalmii* 96, 5).

Domnul este un războinic care-și conduce singur războiul sfînt, chiar atunci cînd apare cu chip de înger (*Iosua* 5, 13–15). Arma lui este focul care pedepsește, care purifică pămîntul și uneori chiar și popoare nesupuse.

Înaintea lui merge mistuind focul, iar după el arde văpaia. Pămîntul este înaintea lui ca grădina raiului, iar după trecerea lui: pustie înfricoșată, căci nimic nu scapă de fața lui (*Ioil* 2, 3; vezi și *Ioil* 3, 3; *Sofonie* 1, 18; *Maleahi* 3, 19).

Chiar dacă focul Domnului este de temut, Dumnezeu este stăpîn pe înflăcărarea sa: el poate să cedeze atunci cînd a fost prea exigent, nu numai atunci cînd omul singur se căiește, dar și la intervenția profetului. Amos se interpune între poporul păcătos și pedeapsa divină, pe care o numește „foc", dar care de fapt nu este decît o secetă cumplită:

Apoi Domnul Dumnezeu mi-a arătat o altă vedenie: Iată că Domnul chema focul ca să facă judecată; el mistui adîncul cel necuprins și prăpădi și firea întreagă.
Și am zis: Doamne Dumnezeule, oprește-Te! Cum va îndura Iacov, căci el este mic!
Și s-a milostivit Domnul și acum, a zis: „Nici aceasta nu se va întîmpla!" (*Amos* 7, 4–6).

Dumnezeu, stăpînul focului

Am aflat că Dumnezeu este stăpînul focului din povestea celor trei tineri în cuptorul de foc, relatată în cartea lui Daniel (*Daniel* 3, *8–30*). În *Înțelepciunea lui Solomon*, această temă este reluată de mai multe ori.

Apa stinge focul, dar acest adevăr poate fi infirmat de Domnul atotputernic. Necredincioșii merită să fie trecuți prin foc și totuși:

Și ce este mai minunat, focul ardea și mai tare în apa care toate le stinge, pentru că toată făptura este apărătoarea celor drepți.
Uneori para focului se domolea, ca să nu ardă fiarele cele trimise împotriva celor necredincioși, și ei să vadă și să cunoască cum că îi prigonește judecata lui Dumnezeu.
Alteori, focul ardea în apă mai mult decît este puterea lui, ca să nimicească astfel toate roadele țării celor nedrepți (*Înțelepciunea lui Solomon* 16, 17–19).

În timpul nopții ieșirii, stîlpul de foc se aprinde singur (*Înțelepciunea lui Solomon* 17, 6). Pentru a-și scoate poporul din Egipt, Domnul dă peste cap legile firii.

Focul ardea în apă dincolo de puterea sa, iar apa își pierdea însușirea ei de a stinge.
Flăcările focului nu mai vătămau carnea plăpîndelor dobitoace care umblau primprejur și nu topeau acea hrană venită din cer, care semăna cu bruma ce se topește ușor (*Înțelepciunea lui Solomon* 19, 20–21).

Mînia ca un foc mistuitor

Dumnezeu își arată în primul rînd mînia pentru a-și apăra onoarea. Slava lui exclude orice cult al falșilor zei.

„[...] Eu sînt Domnul și acesta este numele meu. Nu voi da nimănui slava mea și nici chipurilor cioplite cinstirea mea" (*Isaia* 42, 8).

Trebuie deci să dispară chipurile cioplite care aținâ mînia Domnului (*Psalmii* 77, 59). Cea mai bună metodă de a le elimina este arderea, așa cum a făcut regele Asa (*III Regi* 15, 13–14).

Iosia este și mai radical; el arde toate obiectele de cult ale zeului Baal, înălțimile de la porți și carul soarelui (*IV Regi* 23, 4–14). Focul mîniei îl împinge pe rege să profaneze și Tofetul, locul în care erau jertfiți copiii prin ardere (*IV Regi* 16, 3; 17, 17; 17, 31; 21, 6; 23, 10). Focul geloziei Domnului învinge focul idolatriei ucigașe.

Domnul își dezlănțuie mînia și atunci cînd Israel nu respectă Legea. Ea este pavăza acestui popor. A o nesocoti înseamnă întoarcere la dezordine. Mînia Domnului este stîrnită dintr-un motiv hotărîtor: sfințenia lui Israel trebuie să fie oglinda pămîntească a sfințeniei Domnului. „Vorbește la toată obștea fiilor lui Israel și le zi: Fiți sfinți, că Eu, Domnul Dumnezeul vostru, sînt sfînt" (*Leviticul* 19, 2; vezi și *Numerii* 15, 40).

Această poruncă va fi adresată și de Petru în numele Bisericii lui Hristos (*I Petru* 1, 15–16).

Legea nu pecetluiește un legămînt pur juridic. Legămîntul de pe muntele Sinai este un legămînt de dragoste, care dovedește iubirea credincioasă, iertătoare, dătătoare de viață a lui Dumnezeu (*hesed*). Din acest motiv, Domnul nu dorește pur și simplu să-și apere numele, căci numele său este dragoste. Gelozia este apărarea unei iubiri, iar mînia poate lua naștere la fel de bine dintr-o întristare ca și dintr-o dezamăgire.

Simbolistica focului se interiorizează: focul poate însemna toate formele și toate etapele iubirii.

Misterioasa *Cîntare a Cîntărilor* care proslăvește iubirea trupească și sufletească, îi dezvăluie și dimensiunea spirituală:

Că iubirea ca moartea e de tare și ca iadul de grozavă-i gelozia. Săgețile ei sînt săgeți de foc și flacăra ei ca fulgerul din cer.
Marea nu poate stinge dragostea, nici rîurile s-o potolească (*Cîntarea Cîntărilor* 8, 6–7).

FOCUL RITUAL

Focul Legămîntului

După cîteva promisiuni făcute lui Avraam, pe vremea cînd încă se mai numea Avram, Domnul reia un vechi rit de legămînt conform căruia animalele trebuie sacrificate și tăiate în două; cei care se pregătesc pentru legămînt trebuie să treacă printre bucățile astfel împărțite. În textul *Facerii*, trecerea rituală este operată de Domnul care și-a luat înfățișare de foc. De fapt, acest legămînt este actul final prin care Domnul pecetluiește o relație de apărare, pe care el a inițiat-o și căreia i-a stabilit garanțiile.

Iar după ce a asfințit soarele și s-a făcut întuneric, iată un fum ca dintr-un cuptor și pară de foc au trecut printre bucățile acelea. În ziua aceea a încheiat Domnul legămînt cu Avram, zicînd: „Urmașilor tăi voi da pămîntul acesta de la rîul Egiptului pînă la rîul cel mare al Eufratului" (*Facerea* 15, 17–18).

Ieremia va evoca același ritual, amenințîndu-i pe cei care rup legămîntul:

conform datelor străvechi ale acestui pact, părțile acceptau dinainte moartea ca sancțiune pentru nerespectarea cuvîntului dat (*Ieremia* 34, 18–20). Minunea săvîrșită de Ilie pe muntele Carmel seamănă cu un rit de reînnoire a legămîntului, necesar după trădarea regelui lui Israel (*III Regi* 18, 30–38).

Focul jertfelor

În ritualul de sacrificiu este păstrată amintirea focului spontan care pecetluiește legămîntul, iar în *Leviticul* se spune că focul primei jertfe vine direct de la Domnul. Capitolul 9 descrie sosirea preoților și pregătirea darurilor care vor fi arse pentru ca fumul lor să se ridice ca o jertfă subtilă închinată Domnului. Moise și poporul său așteaptă semnul care confirmă primirea jertfei de către Domnul.

Apoi au intrat Moise și Aaron în cortul adunării și cînd au ieșit au binecuvîntat tot poporul: atunci s-a arătat slava Domnului la tot poporul.
Și ieșind foc de la Domnul, a mistuit pe jertfelnic arderea de tot și grăsimea. Și văzînd tot poporul a scos strigăte de bucurie și a căzut cu fața la pămînt (*Leviticul* 9, 23–24).

Focul Domnului este un răspuns la focul aprins de fiii lui Aaron (*Leviticul* 1, 7). Acest foc, care vine de la oameni, este considerat curat și nu trebuie să se stingă (*Leviticul* 6, 9). Cînd fiii lui Aaron, Nadab și Abiud, hotărăsc să aprindă un foc de jertfă care nu fusese prevăzut, pedeapsa se face simțită pe loc:

Atunci a ieșit foc de la Domnul și i-a mistuit și au murit amîndoi înaintea Domnului.
Iar Moise a zis către Aaron: „Iată ce a voit să spună Domnul cînd a zis: Voi să fiu sfințit prin cei ce se vor apropia de Mine și înaintea adunării a tot poporul preaslăvit."
Iar Aaron tăcea (*Leviticul* 10, 2–3).

Din *Paralipomena* aflăm că ulterior focul Domnului a căzut, în mod spontan, pe jertfa lui David și pe cea a lui Solomon (*I Paralipomena* 21, 26; *II Paralipomena* 7, 1). Focul aprins de om pentru o jertfă trebuie să fie curat. Focul natural, căzut din cer o dată cu trăsnetul sau luat din lava unui vulcan, este socotit a fi înzestrat cu o puritate originară. Aceeași calitate o are și focul obținut prin frecarea a două bucăți de cremene, sau cel care există uneori în locurile de unde ies gaze naturale sau țiței, foarte des întîlnite în țările din Orientul-Apropiat și Mijlociu.

Focul care trebuie să ardă jertfa lui Ghedeon este scos de înger din piatră:

Atunci îngerul Domnului, întinzîndu-și vîrful toiagului ce-l avea în mîna sa, s-a atins de carne și de azime; și a ieșit foc din piatră și a mistuit carnea și azimile (*Judecătorii* 6, 21).

Aceeași tehnică este folosită de Iuda Macabeul pentru curățirea templului (*II Macabei* 10, 3).

În *Macabei* este relatată și povestea unui foc sacru, ascuns de preoți într-un fel de puț natural înainte de plecarea lor în surghiun. Este regăsit mult mai tîrziu, în vremea lui Neemia, sub forma unui lichid gros care ia foc la contactul cu razele soarelui. În această povestire, care prezintă arderea țițeiului, regăsim elemente din descrierea aprinderii spontane a focului divin din *Pentateuh* și *Cartea Regilor* (*II Macabei* 1, 18–36).

În liturghia creștină străveche trebuia păstrată puritatea focului inițial: focul nou al sărbătorii Paștelui trebuia scos din „piatra care este Iisus Hristos". În toiul nopții pascale, cînd domnește încă întunericul, lumea se află, în mod simbolic, cufundată în haosul originar, în dezordinea Facerii. Cînd este

aprinsă lumînarea pascală, lumina Învierii vestește nașterea unei ere noi. Noile ceruri și noul pămînt nu există încă, dar timpul sfințit prin sărbătoare prevestește vremuri eterne. Prima flacără a focului nou este dimineața unei zile în care moartea nu mai există.

FOCUL VIZIONAR

Carul de foc

Ilie care a adus focul Domnului pe jertfelnicul de pe muntele Carmel, este dus în ceruri de cai de foc, în fața lui Elisei care strigă: „Părinte, părinte, carul lui Israel și caii lui!" (*IV Regi* 2, 11–12).

Vom înțelege vorbele lui Elisei dacă ne amintim că, odinioară, Domnul mergea în fruntea oștirii poporului său. Astfel i-a devenit protector, pavăză, cel care-l apără cu sabia de foc. Carul și caii de foc cu care este dus Ilie reprezintă puterea divină în care profeții nu au încetat să creadă o clipă. În ultimul capitol al cărții lui Isaia, profetul vede carele Domnului rostogolindu-se peste lume:

Pentru că Domnul vine în văpaie și carele Lui sînt ca o vijelie, ca să dezlănțuie cu fierbințeală mînia Lui și certarea Lui cu văpăi de foc.
Căci Domnul va judeca cu foc (*Isaia* 66, 15–16).

Aceeași temă este reluată, în doi timpi, de Ieremia (*Ieremia* 4, 13).

În timpul marii sale viziuni de început, Iezechiel vede carul lui Dumnezeu. Focul este menționat în trei texte în care se face o distincție între diversele manifestări ale înflăcărării și splendorii divine. Diferențele nu distrug întru nimic unitatea esențială a Domnului.

Eu priveam și iată venea dinspre miazănoapte un vînt vijelios, un nor mare și un val de foc, care răspîndea în toate părțile raze strălucitoare; iar în mijlocul focului strălucea ca un metal în văpaie (*Iezechiel* 1, 4).

Urmează descrierea animalelor fabuloase, monștri cu față de om, de leu, de taur, de vultur.

Înfățișarea acestor fiare se asemăna cu înfățișarea cărbunilor aprinși, cu înfățișarea unor făclii aprinse; printre fiare curgea foc, iar din foc țîșneau raze și fulgere (*Iezechiel* 1, 13).

Aceste „fiare" par a fi atelajul carului. Deasupra lui se află o boltă, în vîrful căreia se află un tron cioplit într-o varietate de safir. Acolo sus se află un misterios „chip de om".

Și am mai văzut ceva, ca un metal înroșit în foc, ca niște foc, sub care se afla acel chip de om și care lumina împrejur; de la coapsele acelui chip de om în sus și de la coapsele chipului aceluia în jos se vedea un fel de foc, un fel de lumină strălucitoare care-l împresura de jur împrejur.
Cum este curcubeul ce se află pe cer la vreme de ploaie, așa era înfățișarea acelei lumini strălucitoare care-l înconjura. Astfel era chipul slavei Domnului. Și cînd am văzut eu aceasta, am căzut cu fața la pămînt (*Iezechiel* 1, 27–28).

Oamenii pot privi curcubeul, dar nu și razele soarelui. De aceea Iezechiel este de părere că un profet poate descoperi, în partea inferioară a gloriei divine, spectrul splendorii inaccesibile.

Un poet spunea că „doar Dumnezeu este alb". Vorbele sale ne ajută să înțelegem importanța tradiției mistice iudaice numită *merkaluh*, ceea ce înseamnă „carul Domnului". Este carul de foc care coboară spre oameni pentru a le arăta o frîntură din gloria sa, dar este și carul care-i atrage pe mistici uimiți și transfigurați de înflăcărarea sa.

Focul apocalipselor

În literatura apocaliptică simbolul cel mai adecvat pentru a sugera mediul divin este focul. Focul este mereu prezent în *Apocalipsa* cu care se încheie *Noul Testament*. Iată cîteva exemple.

— Ochii ca para focului cercetează trupurile și sufletele (*Apocalipsa* 1, 14; 2, 18; 19, 12).
— Focul ieșit din jertfelnicul pentru parfumuri va judeca pămîntul (*Apocalipsa* 8, 2–5).
— Caii suflă focul pustiitor, însoțit de fum și pucioasă (*Apocalipsa* 9, 17–19).
— Focul iese din gura martorilor Domnului (*Apocalipsa* 11, 5).
— Fiara aduce focul pe pămînt (*Apocalipsa* 13, 13).
— Chinul prin foc și pucioasă (*Apocalipsa* 14, 10).
— Un înger are putere asupra focului care iese din altar (*Apocalipsa* 14, 18).
— Marea de cristal este amestecată cu foc (*Apocalipsa* 15, 2).
— Cea de-a patra cupă este vărsată pe soare și-i poate arde pe oameni cu focul său (*Apocalipsa* 16, 8).
— Pedepsirea desfrînatei din Babilon (*Apocalipsa* 17, 16; 18, 8).
— Iezerul de foc (*Apocalipsa* 19, 20; 20, 10; 20, 14–15 și 21, 8).
— Un foc mistuitor se pogoară din cer (*Apocalipsa* 20, 9).

FOCUL PURIFICĂRII ȘI AL JUDECĂȚII

Spălare și contopire

Focul mistuitor al Domnului nu este întotdeauna pustiitor. El este și un foc purificator și înnoitor al omenirii păcătoase.

Focul cerului purifică buzele profetului Isaia pentru ca el să fie demn de a rosti cuvîntul divin.

Atunci unul dintre serafimi zbură spre mine, avînd în mîna sa un cărbune, pe care îl luase cu cleștele de pe jertfelnic.
Și l-a apropiat de gura mea și a zis: „Iată s-a stins de buzele tale și va șterge toate păcatele tale, și fărădelegile le va curăți" (*Isaia* 6, 6–7).

Ca și focul, apa poate purifica, dar ritualul simplului spălat nu este întotdeauna de ajuns: el poate înlătura ceea ce este spurcat, dar nu poate șterge păcatul. Atunci trebuie folosită leșia: puterea ei caustică dă împresia contopirii focului cu apa. Astfel apare Domnul, curățător de conștiințe.

Voi întoarce mîna mea asupra ta și voi da la o parte tot plumbul tău (*Isaia* 1, 25).

Cuptorul

Cuptorul este locul unde focul separă metalul nobil de gangă. Constatînd pervertirea lui Israel, Isaia strigă: „Argintul tău s-a prefăcut în zgură [...]" (*Isaia* 1, 25).

El vestește existența unui cuptor divin în care purificarea este făcută doar prin focul Domnului.

Pentru numele meu, îmi opresc mînia și pentru slava mea îmi potolesc furia, ca să nu te nimicesc.
Iată că te-am lămurit în foc și n-am aflat argint, te-am încercat în cuptorul nenorocirii (*Isaia* 48, 9–10).

Această temă va fi reluată de Ieremia cu puterea-i de evocare caracteristică:

Aceștia cu toții sînt răzvrătiți, îndîrjiți și semănători de clevetiri: sînt aramă și fier, toți sînt niște stricați.

Foalele s-au ars, plumbul s-a topit de foc și turnătorul în zadar a topit, că cei răi nu s-au ales.
Argint de lepădat se vor numi, că Domnul i-a lepădat (*Ieremia* 6, 28–30).

Iezechiel spune că focul mîniei divine topește inimile care nu sînt curate.

De aceea, așa zice Domnul Dumnezeu: de vreme ce toți v-ați făcut zgură, de aceea iată Eu vă voi aduna în Ierusalim.
După cum se pune în cuptor la un loc argint și aramă și fier și cositor și plumb, ca să aprindă asupra lor foc și să le topească.
Aduna-vă-voi și voi aprinde asupra voastră focul mîniei Mele și vă voi topi în mijlocul cetății (*Iezechiel* 22, 19–21).

Această temă este desăvîrșită de Maleahi. El spune că mesagerul, Fiul Omului, cel care va veni în Ziua Domnului, la ora Mesiei, va fi cel care va înfăptui această transformare radicală.

Și cine va putea îndura ziua venirii Lui și cine va putea ține bine, cînd El se va arăta? Căci El este ca focul topitorului și ca leșia nălbitorului.
Și El se va așeza să lămurească și să curețe argintul; El va curăța pe fiii lui Levi și-i va lămuri ca pe aur și argint, și vor aduce Domnului jertfă întru dreptate (*Maleahi* 3, 2–3; vezi și *Psalmii* 11, 6; 26, 2; 66, 10; *Zaharia* 13, 8–9).

Botezul focului

Această expresie este folosită în *Noul Testament* pentru a desemna o operațiune complexă, în care sînt folosite simbolismul apei și cel al cuptorului. Omul trebuie să coboare cît mai adînc în apă, nu numai pentru a se spăla dar și pentru a renaște. În adîncul cuptorului, focul va pregăti ființa pentru Dumnezeu. Această operațiune este premergătoare purificării radicale săvîrșite la Judecata de Apoi. Discernămîntul final apare o dată cu „noua creație". În centrul acestei lumi noi strălucește Biserica slăvită, corpul mistic al cărui cap este Iisus înviat. Acest botez prin foc este vestit de Ioan Botezătorul, în același timp cu botezul întru Duhul Sfînt:

Eu unul vă botez cu apă spre pocăință, dar Cel ce vine după mine este mai puternic decît mine; Lui nu sînt vrednic să-i duc încălțămintea; Acesta vă va boteza cu Duh Sfînt și cu foc (*Matei* 3, 11).

Luca va anunța același lucru, spunînd că Hristos, Fiul Omului, va fi cel care va săvîrși Judecata finală prin foc:

A cărui lopată este în mîna Lui, ca să curețe aria și să adune grîul în jitnița Sa, iar pleava o va arde cu foc nestins (*Luca* 3, 17).

Iisus a fost botezat în apă, dar trebuie să treacă și prin botezul focului:

Foc am venit să arunc pe pămînt și cît aș vrea să fie acum aprins!
Și cu botez am a Mă boteza, și cîtă nerăbdare am pînă ce se va îndeplini! (*Luca* 12, 49–50).

Mai tîrziu Iisus spune că nu a venit să aducă pacea, ci „dezbinarea" (*Luca* 12, 51). După Matei, Iisus ar fi spus nu „dezbinarea" ci „sabia" (*Matei* 10, 34).

Trebuie să ne amintim și de prorocirea lui Simeon, în ziua în care Iisus a fost adus în templu de către Iosif și Maria.

Și i-a binecuvîntat Simeon și a zis către Maria, mama Lui: Iată, Acesta este pus spre căderea și spre ridicarea multora din Israel și ca un semn care va stîrni împotriviri,
Și prin sufletul tău va trece sabie, ca să se descopere gîndurile din mai multe inimi (*Luca* 2, 34–35).

Iisus nu avea nevoie să fie spălat de păcat prin botezul apei. El nu are nevoie nici de o purificare prin foc. El este cel care aduce focul care-l chinuie, cuvîntul fierbinte al mesajului său. Vestea cea bună este în același timp incandescentă. Regăsim aici tema cuvîntului care-l arde pe proroc, fiind aducător de contradicție și vrajbă. Acesta este focul în care va fi botezat Iisus, un foc a cărui putere va fi maximă în clipele agoniei și ale morții. O dată trecut prin acest foc, Iisus va învia pentru a judeca lumea prin același foc și a separa pleava care arde de grăunțele recoltei sfinte. Neghina va fi arsă (*Matei* 13, 40). Mlădițele care nu dau rod vor fi aruncate în foc (*Ioan* 15, 6). Focul va dovedi cum este lucrul fiecăruia, iar cel al cărui lucru va rămîne se va mîntui „ca prin foc" (*I Corinteni* 3, 12–15).

Petru va vesti un potop de foc asemănător cu potopul de apă din timpul Facerii. Cuvîntul atotputernic va arde lumea existentă, va înghiți chiar și focul care dă viață acestei lumi pentru a face loc unor „ceruri noi" și unui „pămînt nou" (*II Petru* 3, 6–12).

Legătura dintre foc și Duhul Sfînt, anunțată de Ioan Botezătorul, va fi dovedită în ziua de Rusalii. Un vînt puternic aprinde focul care se împarte în mai multe limbi.

Și din cer, fără de veste, s-a făcut un vuiet, ca de suflare de vînt ce vine repede, și a umplut toată casa unde ședeau ei.
Și li s-au arătat, împărțite, limbi ca de foc și au șezut pe fiecare dintre ei.
Și s-au umplut toți de Duhul Sfînt și au început să vorbească în alte limbi, precum le dădea lor Duhul a grăi (*Fapte* 2, 2–4).

Iată cum înțelege Duhul Sfînt să arate și să împartă focul cuvîntului lui Iisus. Din acel moment el devine stăpînul și îndrumătorul înflăcărării apostolice.

APA

Apele mari

Apa în cosmogonii
Moștenirea semitică a *Bibliei*
Domnul apelor roditoare
Dumnezeu, stăpîn al abisului de nepătruns
Teama de apele mari

Apa afundării și a mîntuirii

Păcatul înecat
Apa, semn de binecuvîntare și de blestem
Apele Ieșirii și ale eliberării

Întîlniri în jurul surselor de apă

De la spălare la renaștere

Apa spălării
Apa reînnoirii și a renașterii
Botezul lui Ioan și botezul lui Iisus

APELE MARI

Apa în cosmogonii

Ideea unei ape primordiale este străveche. Această întindere fără margini este prezentată uneori ca un imens heleșteu din care poate apărea orice.

În *Ṛgveda* al hindușilor (2000 î.Cr.) există un cuvânt anume, *āpas*, pentru a desemna masa lichidă originară, care este uneori nectarul sau ambrozia (*rasa* sau *amrita*) ce dă sau păstrează viața oamenilor și sfințenia zeilor. Puterea aceasta stenică face ca apele primordiale să poată purifica sau vindeca. Deoarece este foarte subtilă se poate amesteca și cu focul. Toate aceste puteri nu sînt decât potențiale; tradiția indiană va atribui foarte repede divinității supreme, direct, sau indirect (printr-un demiurg interpus), capacitatea de a fecunda și de a cloci oul originar, care va țîșni la suprafața apelor primordiale sub forma unui embrion de aur de unde vor ieși toate vietățile. Dintre elementele acestei lumi, apa materială, diferită de substanța lichidă originară, va putea participa la virtuțile sale energizante și curative.

Babilonienii (începând cu 2500 î.Cr.?) creează, încetul cu încetul, o cosmogonie care presupune și existența unui haos lichid. Apele sărate, personificate de un principiu feminin, Tiamat, sînt fecundate de Apsu, masculul originar. Din această unire se naște Marduk, fiul lor, care reprezintă ceața și norii ce se ridică deasupra clocotului inițial. Vor urma generații de zei care vor fi în permanent conflict. Pînă în ziua în care Tiamat, tăiată în două, se va transforma în cerul și pămîntul, despărțite prin bolta cerească solidă. Marduk, autorul acestei transformări, va lua locul zeului suprem.

În *Biblie*, Elohim este zeul creator, stăpînul absolut al lucrării sale. La început suflul său plutește deasupra apelor, le învăluie. El făurește o boltă cerească solidă, despărțitoare a apelor de sus de apele de jos. Apa făurită de Domnul este mediul viu în care trăiesc ființele, prin care ele sînt purificate și reînnoite. Profeții vor închipui apele eshatologice, vor vedea irigarea ca o energie, capabilă de a stimula o nouă creație.

Tertulian spune: „Omule, trebuie să respecți vîrsta înaintată a apelor, vechimea acestei substanțe! Respect-o și pentru că a avut cinstea de a fi locul în care se odihnea Duhul divin, care o alesese dintre toate elementele [...]. Această apă de început a zămislit ce este viu pentru ca să nu ne mirăm dacă, prin botez, apele sînt din nou dătătoare de viață." (Tertulian, *Tratat despre botez*)

Prin Iisus Hristos vom avea revelația unei „ape vii", care izvorăște din inima oamenilor. Apa botezului va deveni atunci taina unei renașteri.

Moștenirea semitică a Bibliei

Domnul separă apele de sus de apele de jos: „A făcut Dumnezeu tăria și a despărțit Dumnezeu apele cele de sub tărie de apele cele de deasupra tăriei" (*Facerea* 1, 7).

Lăudați-l pe El cerurile cerurilor și apa cea mai presus de ceruri (*Psalmii* 148, 4).

Apele de sus (ploaia și roua) sînt binefăcătoare. Ele sînt cerești, ele vin de dincolo de firmament. Pentru că stimulează rodnicia, ele vor deveni simbolul fecundității spirituale: apa de sus va reprezenta Cuvîntul divin.

Se deschid zăgazuri pentru ca apa să cadă pe pămînt sub formă de ploaie sau rouă. „[...] Chiar în acea zi, s-au desfăcut toate izvoarele adîncului celui mare și s-au deschis jgheaburile cerului" (*Facerea* 7, 11).

[...] Zăgazurile cele de sus se vor deschide și temeliile pămîntului se vor clătina.
Pămîntul se sfărîmă, pămîntul sare în bucăți, se clatină pămîntul.
Pămîntul se mișcă încoace și încolo ca un om bețiv, se dă în sus și în jos ca un scrînciob (*Isaia* 24, 18–20).
Iar, dacă s-a făcut seară, au venit prepelițe și au acoperit tabăra, iar dimineața, după ce s-a luat roua dimprejurul taberei [...] (*Ieșirea* 16, 13).

Izvoare și rîuri care vin din adîncuri sînt concepute ca o rezervă de fertilitate. Adîncul poate fi însă și o putere haotică, de nepătruns, neliniștitoare:

Că Domnul Dumnezeul tău te va duce într-o țară bună, țară de curgeri de apă, de izvoare și de ape adînci, care țîșnesc din văi și în munți (*Deuteronomul* 8, 7).

Apele îl făcuseră să crească, adîncul îl ridicase și rîurile acestuia împresurau locul unde fusese sădit și trimiteau apele lor la toți arborii cîmpului (*Iezechiel* 31, 4).

Domnul apelor roditoare

Zeii apelor au ocupat întotdeauna un loc de cinste printre zeii păgîni. Importanța lor este evidentă în țările tropicale și în regiunile de deșert, cu climă caldă. Musonul, anotimpul ploilor trebuie să fie dăruite și controlate de un zeu sau o zeiță a apelor, căci inundația poate fi uneori mai rea decît seceta. Acestea erau atribuțiile zeilor Tlaloc și Chac în lumea precolumbiană a Americii Centrale.

Domnul lui Israel este Stăpînul apelor și apare în două ipostaze diferite: cea de Inginer suprem al irigațiilor, revelîndu-și astfel înțelepciunea, și cea de Stăpîn al abisurilor, care-și manifestă puterea transcendentă. Binefacerile acvatice ale Domnului lui Israel sînt cele pe care păgînii le atribuiau fluviilor și izvoarelor divinizate de ei. Domnul este stăpînul ploii. Ea cade atunci cînd trebuie, la timpul potrivit. El o dăruiește cu generozitate; seceta poate fi o manifestare a mîniei sale:

El face lucruri mari și nepătrunse, lucruri minunate și fără număr.
El dă ploaie pe pămînt și trimite apă pe cîmpii (*Iov* 5, 9–10).

Dacă oprește apele pe loc, ele scad și pier; dacă le dă drumul, ele răstoarnă lumea (*Iov* 12, 15).

Cel ce adăpi munții din cele mai de deasupra ale Tale, din rodul lucrurilor Tale se va sătura pămîntul.
Cel ce răsari iarbă dobitoacelor și verdeață spre slujba oamenilor (*Psalmii* 103, 14–16).

Deschide-ți-va Domnul comoara sa cea bună: cerul, ca să dea ploaie pămîntului tău la vreme și ca să binecuvînteze toate lucrurile mîinilor tale (*Deuteronomul* 28, 12).

Domnul este stăpîn și peste apele abisurilor, ale munților și ale ploii. El stăpînește năvălnicia lor și dăruiește o irigație aducătoare de rod:

Cel ce întinzi cerul ca un cort; Cel ce acoperi cu ape cele mai de deasupra ale lui; (*Psalmii* 103, 3).

Adîncul ca o haină este îmbrăcămintea lui, peste munți vor sta ape.
De certarea ta vor fugi, de glasul tunetului tău se vor înfricoșa.
Se suie munți și se coboară văi, în locul în care le-ai întemeiat pe ele.
Hotar ai pus, pe care nu-l vor trece și nici nu se vor întoarce să acopere pămîntul.
Cel ce trimiți izvoare în văi, prin mijlocul munților vor trece ape;
Adăpa-se-vor toate fiarele cîmpului, asinii sălbatici setea își vor potoli.
Peste acelea păsările cerului vor locui; din mijlocul stîncilor vor da glas (*Psalmii* 103, 7–13).

În calitatea sa de Stăpîn al apelor, Domnul este și Stăpîn peste cîmpii, mare grădinar, agricultor iscusit. El este și cel care are cheile zăgazurilor și puterea de a pedepsi.

Dumnezeu, stăpîn al abisului de nepătruns

Sentimentul infinitului este la om o senzație fizică care se manifestă în felurite chipuri. Priveliștea întinderii mărilor sau a cerului înstelat dilată inima, în timp ce amețeala în fața unei prăpastii poate să ți-o strîngă. În primul caz, omul dorește să zboare, să se înalțe spre spații ale fericirii iar în al doilea, frica de cădere îl face să se retragă sau să se refugieze în angoasă. Întîlnim cele două sentimente în *Biblie*, doar că evreii, care nu erau un popor de marinari, vedeau în mare un spațiu amețitor, ostil, un hău imens locuit de monștri periculoși.

Abisul (în ebraică *tehôm*) se află la începutul *Facerii*, împreună cu întunericul. În povestea Potopului izvoarele țîșnesc dintr-un mare abis: „Și pămîntul era netocmit și gol. Întuneric era deasupra adîncului și Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor" (*Facerea* 1, 2).

Abisul este un spațiu stăpînit de ape, de nepătruns pentru oameni. Psalmistul spune despre Dumnezeu:

Adunat-a într-un burduf apele mării, pus-a în vistierii adîncurile (*Psalmii* 32, 7).

Iezechiel prorocește împotriva Tirului, oraș situat pe malul mării: „[...] cînd voi ridica împotriva ta adîncul și te vor acoperi apele cele mari" (*Iezechiel* 26, 19).

În prorocirea potrivnică Egiptului procesul este invers: această țară era un cedru mare udat de abis, dar Domnul a spus: „[...] în semn de jale, am închis peste el adîncul; am oprit rîurile lui și apele cele mari au secat" (*Iezechiel* 31, 15).

Abisul este un rezervor de apă, dar această masă este haotică, de neconceput, de neînțeles, neliniștitoare. În *Biblie* se spune că înțelepciunea Domnului a fost înaintea abisului:

Nu era adîncul atunci cînd am fost născută (*Pilde* 8, 24).

Adîncul a grăit : Ea nu se află în sînul meu! (*Iov* 28, 14).

Prin înțelepciune, Domnul a întemeiat pămîntul, iar prin înțelegere a întărit cerurile. Prin știința sa a deschis adîncurile și norii picură rouă (*Pilde* 3, 19–20).

Omul nu poate măsura abisul:

Ai fost tu pînă la izvoarele mării sau te-ai plimbat pe fundul prăpastiei? (*Iov* 38, 16).

Singur Domnul cel fără de sfîrșit poate măsura abisul: „[...] judecățile tale adînc mare" (*Psalmii* 35, 6). El poa-

te „[...] să chibzuiască legea apelor" (*Iov* 28, 25).

Atunci cînd trage un cerc în jurul abisului, Domnul măsoară ceea ce nu poate fi măsurat:

Cînd El a întemeiat cerurile eu eram acolo,
cînd El a tras un cerc peste fața adîncului.
Cînd a întărit norii sus și izvoarele adîncului curgeau din belșug,
Cînd El a pus hotar mării, ca apele să nu mai treacă peste țărmurile ei, cînd El a așezat temeliile pămîntului,
Atunci eram ca un copil mic alături de El (*Pilde* 8, 27–30).

Domnul, Stăpînul apelor primordiale, temperează apele mării care țîșnesc din abisul nemărginit:

El a tras un cerc pe suprafața apelor, pînă la hotarul dintre lumină și întuneric.
Stîlpii cerului se clatină și se înspăimîntă la mustrarea Lui.
Cu puterea Lui El a despicat marea și cu înțelepciunea Lui a sfărîmat furia ei.
Suflarea Lui însenin eză cerurile și mîna Lui străpunge șarpele fugar (*Iov* 26, 10–13).

Teama de apele mari

Poporului lui Israel îi este în primul rînd teamă de mare și de riscurile navigației:

Cei ce se pogoară la mare în corăbii, cei ce-și fac lucrarea lor în ape multe,
Aceia au văzut lucrurile Domnului și minunile lui întru adînc.
El a zis și s-a pornit vînt furtunos și s-au înălțat valurile mării.
Se urcau pînă la ceruri și se pogorau pînă în adîncuri, iar sufletul lor întru primejdii încremenea.
Se tulburau și se clătinau ca un om beat și toată priceperea lor a pierit (*Psalmii* 106, 23–27).

Marea este și sălașul monștrilor marini. În *Facerea* se vorbește despre creația lor; ei sînt niște jucării în mîinile Domnului pe care ei trebuie să-l slăvească (*Facerea* 1, 21).

Marea aceasta este mare și largă; acolo se găsesc tîrîtoare, cărora nu este număr, viețăți mici și mari.
Acolo corăbiile umblă ; balaurul acesta pe care l-ai zidit, ca să se joace în ea (*Psalmii* 103, 26–27).

În *Cartea lui Iov* sînt descriși monștrii care trăiesc în fluvii, hipopotamul Behemot și crocodilul Leviatan.

Teama de apă va deveni simbolică, însemnînd teamă de dușman:

De n-ar fi fost Domnul cu noi [...],
Apa ne-ar fi înecat pe noi, șuvoi ar fi trecut peste sufletul nostru.
Atunci ar fi trecut peste sufletul nostru valuri înspăimîntătoare (*Psalmii* 123, 1 și 4–5).

Năvălirile sînt precum inundațiile devastatoare: asirienii sînt comparați cu o revărsare a Eufratului (*Isaia* 8, 7–8), iar egiptenii cu revărsarea Nilului (*Ieremia* 46, 7–8).

APA AFUNDĂRII ȘI A MÎNTUIRII

Păcatul înecat

Omul, stăpînul focului, al calului și al multor tehnici, s-a simțit întotdeauna descumpănit în fața inundațiilor sau a valurilor seismice. Lipsa de apă îl afectează la fel de mult. Există, în mișcarea apelor, ceva inexplicabil care-l face pe om să creadă că apa este instrumentul și simbolul dreptății divine.

În *Biblie* comportamentul Domnului este patetic; mai întîi se înfurie pe cei care păcătuiesc: mînia lui crește, clocotește și se revarsă precum un lichid dezlănțuit. Ieșirile Domnului nu sînt însă irațională; după ce se va înfuria, va începe să judece, să pedepsească, să învețe și, în final, să ierte. Pentru că este stăpînul apelor mîniei sale, Domnul îi înecă pe cei care uneltesc, lăsîndu-le posibilitatea de a se ridica întru milostenia sa.

Înainte de a evoca Potopul sau pedeapsa prin secetă, se poate cita *Cartea înțelepciunii lui Solomon*: „Iar cînd pămîntul a fost acoperit de ape, înțelepciunea l-a mîntuit și pe cel drept l-a purtat în slaba arcă de lemn" (*Înțelepciunea lui Solomon* 10, 4).

Apa este un simbol cu două fețe. Această ambivalență exprimă un mare paradox: asprimea și milostenia divină sînt unul și același lucru. Mînia se face duioșie, iar apa care ar trebui să distrugă este și izvorul mîntuirii: „Cei ce sînteți însetați, mergeți la apă" (*Isaia* 55, 1).

Povestirea biblică a Potopului (*Ieșirea* 6, 5–9, 17) se înscrie într-o vastă tradiție mitologică. Amintirea apelor mari care au acoperit pămîntul se regăsește în mitologiile orientale. Există versiuni indiene și mesopotamiene ale Potopului.

În epopeea babiloniană a lui Ghilgameș, zeii Anu și Enlil hotărăsc într-o bună zi, fără vreun motiv anume, să facă un potop. Pentru că a adus potopul „fără să gîndească", Enlil va fi pedepsit mai tîrziu și nu i se va mai aduce tămîie. Utnapiștim este anunțat în taină și construiește o arcă pe care pune diferite vietăți. Călătorește cîteva săptămîni pe apele înfuriate. Potolirea lor este vestită de păsări (porumbel, corb) și arca se oprește, în sfîrșit, pe un munte. La capătul acestei aventuri, eroul aduce o jertfă pentru care este lăudat.

În India această legendă se regăsește în epopeea zeului Vișnu, capabil să se „scoboare" (*avătāra*) pe pămînt. Luînd înfățișarea unui pește, el îl salvează pe Manu, replica lui Noe în mitologia indiană, și el destul de nepriceput în ale navigației: îl va remorca în toiul furtunii, cînd acesta, dezorientat, îl invocă. După această întîmplare Manu devine unul din discipolii cei mai credincioși ai lui Vișnu.

În *Biblie*, povestea Potopului a fost radical modificată. Domnul, stăpîn al apelor, se hotărăște să se folosească de ele pentru a stîrpi omenirea cea rea. Arca este o unealtă a strategiei divine: cînd Domnul distruge, el lasă totuși o frîntură din care totul poate fi refăcut. Renașterea devine astfel un legămînt.

Eroul aici nu este deificat; el este doar personajul principal, curajos și important, din povestea despre mîntuire.

Supunerea îl îmblînzește pe Domnul și astfel este reînnoit legămîntul divin, singura garanție a creației.

Și a mai grăit Dumnezeu cu Noe și cu fiii lui, care erau cu el, și a zis:
„Iată eu închei legămîntul meu cu voi, cu urmașii voștri de după voi.
Și cu tot sufletul viu, care este cu voi: cu păsările, cu animalele și cu toate fiarele pămîntului, care sînt cu voi, cu toate vietățile pămîntului cîte au ieșit din corabie;
Și închei acest legămînt cu voi, că nu voi mai pierde tot trupul cu apele potopului și nu va mai fi potop, ca să pustiască pămîntul" (*Facerea* 9, 8–11).

Arcul Domnului, unealtă a puterii sale, va rămîne de-a pururi în ceruri, iar curcubeul se va transforma în simbol al legămîntului de iertare:

Apoi a mai zis iarăși Domnul Dumnezeu către Noe : „Iată, ca semn al legămîntului, pe care-l închei cu voi și cu tot sufletul viu ce este cu voi din neam în neam și de-a pururi,
Pun curcubeul Meu în nori, ca să fie semn al legămîntului dintre Mine și pămînt.

Cînd Voi aduce nori deasupra pămîntului,
se va arăta curcubeul Meu în nori,
Și-Mi voi aduce aminte de legămîntul Meu,
pe care l-am încheiat cu voi și cu sufletul viu și cu tot trupul, și nu va mai fi apa potop, spre pierzarea a toată făptura.
Va fi deci curcubeul Meu în nori și-l voi vedea, și-Mi voi aduce aminte de legămîntul veșnic dintre Mine și pămînt din tot trupul ce este pe pămînt!"
Și iarăși a zis Dumnezeu către Noe : „Acesta este semnul legămîntului, pe care Eu l-am încheiat între Mine și tot trupul ce este pe pămînt" (*Facerea* 9, 12–17).

Apa, semn de binecuvîntare și de blestem

Fertilitatea solului depinde de ploaie: ea udă cîmpiile și umple fîntînile din locurile pustii, unde vin să se adape turmele.

Aceste binefaceri sînt preamărite în *Psalmi*:

Cercetat-ai pămîntul și l-ai adăpat pe el, bogățiile lui le-ai înmulțit;
Rîul lui Dumnezeu s-a umplut de apă; gătit-ai hrana lor, că așa este gătirea ta;
Adapă brazdele lui, înmulțește roadele lui și se vor bucura de picături de ploaie, răsărind.
Vei binecuvînta cununa anului bunătății Tale și cîmpiile Tale se vor umple de roade grase.
Îngrășa-se-vor pășunile pustiei și cu bucurie dealurile se vor încinge.
Îmbrăcatu-s-au pășunile cu oi și văile vor înmulți grîul; vor striga și vor cînta (*Psalmii* 64, 9–14).

Ploaia, binefacere a pămîntului, devine, la Isaia, simbolul Cuvîntului. Înainte de a fi auzit, acest cuvînt este har, energie activă, prinos însemnat:

Precum se pogoară ploaia și zăpada din cer și nu se mai întoarce pînă nu adapă pămîntul și-l face de răsare și rodește și dă sămînță semănătorului și pîine spre mîncare,
Așa va fi cuvîntul Meu care iese din gura Mea; el nu se întoarce către Mine fără să dea rod, ci el face voia Mea și își îndeplinește rostul lui (*Isaia* 55, 10–11).

Vorbind despre întîia predică a lui Iisus, Matei spune: „[...] El face să răsară soarele peste cei răi și peste cei buni și trimite ploaie peste cei drepți și peste cei nedrepți" (*Matei* 5, 45).

În *Vechiul Testament* există o legătură directă între belșugul de apă și respectarea Legii, între secetă și necredință:

De veți umbla după legile Mele și de veți păzi și plini poruncile Mele,
Voi da ploaie la timp, pămîntul și pomii își vor da roadele lor.
Dacă nici după toate acestea nu Mă veți asculta [...]
Voi frînge îndărătnicia voastră cea mîndră și cerul vostru îl voi face ca fierul, iar pămîntul vostru ca arama.
[...] Pămîntul vostru nu-și va da roadele sale, nici pomii din țara voastră nu-și vor da poamele lor (*Leviticul* 26, 3–4 și 18–20; vezi și *Deuteronomul* 28, 12; *Psalmii* 106, 33–35; *Isaia* 50, 2).

Cumplita secetă care se abate asupra lui Israel în vremea prorocului Ilie este de multe ori interpretată, în spiritul *Leviticului* și al *Deuteronomului*, ca o pedeapsă pentru necredința lui Israel. Există și o altă interpretare posibilă a aceluiași fenomen: Domnul vrea, în primul rînd, să arate că el este singurul stăpîn peste elementele naturii, și nu zeul Baal adus de păgîna Izabela, soția lui Ahab. În aceste condiții el îl confirmă pe Ilie în calitatea de purtător de cuvînt al Domnului lui Israel. Înfruntarea dintre Ilie și dervișii sîngeroși (sau poate vraci aducători de ploaie) adunați pe muntele Carmel se termină prin înfrîngerea celor din urmă. Astfel înțelege domnul să-și confirme puterea asupra creației sale (*III Regi* 17 și 18).

Apele Ieșirii și ale eliberării

Moise, copil, amenințat de ordinul ucigaș al faraonului, este încredințat de mama lui apelor Nilului, în pofida crocodililor și a puterii curentului. Este salvat de fiica faraonului care-i va da o educație demnă de o căpetenie a poporului lui Israel. Numele lui, care înseamnă „Din apă l-am scos!", este un semn al puterii cerești (*Ieșirea* 2, 1–10).

Minunea de la Marea Roșie este opera lui Dumnezeu, stăpînul vînturilor. Căci, în același timp, un vînt care venea dinspre răsărit a deschis drumul spre libertate poporului lui Israel și a închis calea cavaleriei egiptene.

Conform tradiției, acest episod a fost considerat drept nașterea poporului Domnului. Pentru creștini, apa ieșirii din Egipt va fi simbolul botezului.

Iar Moise și-a întins mîna sa asupra mării și a alungat Domnul marea toată noaptea cu vînt puternic de la răsărit și s-a făcut marea uscat, că s-au despărțit apele.
Și au intrat fiii lui Israel prin mijlocul mării, mergînd ca pe uscat, iar apele le erau perete, la dreapta și la stînga lor (*Ieșirea* 14, 21–22).

Căci nu voiesc, fraților, ca voi să nu știți că părinții noștri au fost toți sub nor și că toți au trecut prin mare.
Și toți, prin Moise, s-au botezat în nor și în mare (*I Corinteni* 10, 1–2 vezi și *Ieșirea* 14, 15–31; *Psalmii* 77, 16; *Psalmii* 105, 9–12; *Psalmii* 113, 1–5; *Înțelepciunea lui Solomon* 10, 18–19).

Mergînd prin deșert, poporul însetat cere apă. La rugămintea lui Moise, Domnul va îndulci apele sărate și va face să țîșnească apă din stînci. Aceste minuni sînt rodul neliniștii poporului, al neîncrederii sale, care, pînă la urmă, îl vor dezamăgi pe Moise. Potrivit *Bibliei*, această neîncredere este începutul necredinței lui Israel.

Apoi a ridicat Moise pe fiii lui Israel de la Marea Roșie și i-a dus în pustia Șur și au mers trei zile prin pustie și n-au găsit apă.
Au ajuns apoi la Mara, dar n-au putut să bea apă nici din Mara, că era amară, pentru care s-a și numit locul acela Mara.
De aceea cîrtea poporul împotriva lui Moise și zicea: „Ce să bem?"
Atunci Moise a strigat către Domnul și Domnul i-a arătat un lemn; și l-a aruncat în apă și s-a îndulcit apa (*Ieșirea* 15, 22–25; vezi și *Ieșirea* 17, 1–7; *Numerii* 20, 1–13).

Pavel se folosește de o alegorie pentru a face din stînca de unde țîșnește apa în deșert chipul lui Iisus, izvor de apă vie:

Și toți au mîncat aceeași mîncare duhovnicească;
Și toți, aceeași băutură duhovnicească, au băut, pentru că beau din piatra duhovnicească, ce avea să vină. Iar piatra era Hristos.
Dar cu cei mai mulți dintre ei nu a binevoit Dumnezeu, căci au căzut în pustie (*I Corinteni* 10, 3–5).

ÎNTÎLNIRI ÎN JURUL SURSELOR DE APĂ

Pe întinsele suprafețe de deșert din Orientul-Apropiat, sursele de apă asigură viața oamenilor și a animalelor. Puțurile sînt așezate la marginea drumurilor care se întretaie și favorizează astfel întîlnirile.

Puțul este locul unde se află apa vie. Atunci cînd îl sapă, oamenii eliberează un izvor de adîncime, aducînd la suprafață o energie care-și menține intensitatea.

Cisterna este un rezervor pe care nu se poate conta: el depinde de precipitațiile locale, care pot fi sporadice, și are uneori o etanșeitate ce lasă de dorit.

Diferența dintre puțuri și cisterne capătă o valoare simbolică la Ieremia

atunci cînd își mustră poporul în numele Domnului:

[...] pe mine, izvorul apei cele vii, m-au părăsit, și și-au săpat fîntîni sparte, care nu pot ține apă (*Ieremia* 2, 13).

În religiile păgîne izvoarele erau divinizate, iar în primele cărți ale *Bibliei* ele sînt loc de întîlnire între Dumnezeu și om, loc unde oamenii comunică.

Îngerul Domnului o vestește pe Agar, slujnica lui Sarai și a lui Avram, că va fi mamă, lîngă fîntîna Beer-Lahai-Roi (*Facerea* 16, 7–14). Agar, disperată de posibila moarte a copilului său, este dusă de îngerul Domnului lîngă o fîntînă salvatoare (*Facerea* 21, 14–19).

Legămîntul lui Avraam cu Abimelec se pecetluiește lîngă fîntîna Beer-Șeba (*Facerea* 21, 25–31). Tot lîngă o fîntînă o descoperă slujitorul lui Avraam pe Rebeca, cea care va deveni soția fiului său, Isaac (*Facerea* 24, 1–27). După o ceartă cu ciobanii din Gherara, din cauza unor fîntîni, Isaac se întoarce la Beer-Șeba unde va ridica un jertfelnic Domnului care i s-a arătat (*Facerea* 26, 15–25).

Iacov o întîlnește pe Rahila lîngă o fîntînă (*Facerea* 29, 1–6). Iacov cumpără ținutul Sichem împreună, probabil, cu izvorul care țîșnea din fundul unui puț adînc (*Facerea* 33, 19). Potrivit tradiției, Iisus a întîlnit-o pe femeia samariteancă lîngă acest puț.

În țara Madian, Moise își întîlnește viitoarea soție lîngă o fîntînă (*Ieșirea* 2, 11–22). Poporul lui Israel se adună și cîntă lîngă o fîntînă aleasă odinioară de Dumnezeu (*Numerii* 21, 16–18).

Iisus o întîlnește pe femeia samariteancă lîngă fîntîna lui Iacov. El îi arată apa vie care stinge pentru totdeauna setea (*Ioan* 4, 1–26).

Iisus îl întîlnește pe slăbănog la scăldătoarea Vitezda. Îi arată puterea divină care este mereu în slujba izbăvirii oamenilor (*Ioan* 5, 1–18).

DE LA SPĂLARE LA RENAȘTERE

Apa spălării

Apa spală. Murdăria este o povară pentru corpul omenesc, mai ales în cazul relațiilor cu ceilalți oameni. Anumite grade de murdărie împiedică unele activități. Spălatul picioarelor și al mîinilor sînt operații care trebuie făcute zilnic. Uneori simplul spălat poate avea o conotație spirituală. Un rit de întîmpinare recomandă spălarea picioarelor vizitatorului (*Facerea* 18, 4).

Iisus va atribui un sens mai profund acestui obicei:

Deci, dacă Eu, Domnul și Învățătorul, v-am spălat vouă picioarele, și voi sînteți datori ca să spălați picioarele unii altora (*Ioan* 13, 14).

A se spăla pe mîini putea deveni un semn de nevinovăție:

Spăla-voi întru cele nevinovate mîinile mele și voi înconjura jertfelnicul tău, Doamne (*Psalmii* 25, 6).

În timpul procesului lui Iisus, Pilat din Pont se spală pe mîini în public, vrînd astfel să arate ca se leapădă de orice responsabilitate juridică (*Matei* 27, 24).

În *Biblie* spălatul dobîndește o valoare rituală, iar apa capătă o putere religioasă. Sfaturile relativ la sexualitate implică o baie pentru redarea purității care are și valoare religioasă (*Leviticul* 15). Contactul cu un lepros (*Leviticul* 14, 8–9) sau cu un cadavru (*Leviticul* 11, 40) presupune o purificare prin apă.

Jertfirea vacii roșii este urmată de o stropire cu sîngele său. Corpul va fi ars iar cenușa va intra în compoziția unei ape purificatoare (*Numerii* 19, 1–10; *Evrei* 9, 13).

În Ziua Ispășirii, după jertfirea țapilor, are loc o purificare totală înainte de intrarea în sanctuar:

Și va duce țapul cu sine toate nelegiuirile lor în pămînt neumblat [...]
După aceea va intra Aaron în cortul adunării și se va dezbrăca de hainele cele de in, cu care se îmbrăcase la intrarea în locul cel sfînt, și le va lăsa acolo;
Își va spăla trupul său cu apă în locul cel sfînt, se va îmbrăca cu hainele sale și, ieșind, va săvîrși arderea de tot pentru sine și arderea de tot pentru popor, și se va curăți astfel pe sine, casa sa, poporul și pe preoți (*Leviticul* 16, 22-24).

Înainte de a îmbrăca veșmintele sfinte, preoții trebuie să se spele:

Apoi să aduci pe Aaron și pe fiii lui la intrarea cortului adunării și să-i speli cu apă. Și luînd veșmintele sfinte, să îmbraci pe Aaron, fratele tău, cu hitonul și cu meilul, cu efodul și cu hoșenul, și să-l încingi peste efod (*Ieșirea* 29, 4–5).

Spălarea leprosului Neeman în Iordan nu este doar o practică de vindecare. Este în același timp și un act profetic al lui Elisei: Neeman este vindecat pentru că l-a ascultat pe omul Domnului. Trecerea bolii asupra lui Ghehazi este pedeapsă pentru lăcomia lui (*IV Regi* 5).

Dacă ritualul spălării restituie capacitatea de a prefigura un act liturgic, păcatul are o altă misiune.

Prorocul Iezechiel arată Ierusalimul tăvălit în propriul sînge, dar nu scăldat la naștere. Această stare este mai mult decît o neputință, este simbolul necredinței sale radicale. Dumnezeu el însuși trebuie să-l scalde și să-l purifice pe cel întinat care este, de fapt, o ființă cu o formație spirituală defectuoasă:

La nașterea ta, în ziua în care te-ai născut, nu ți s-a tăiat buricul și cu apă n-ai fost spălată pentru curățire și cu sare n-ai fost sărată, nici cu scutece înfășată (*Iezechiel* 16, 4).

Atunci am trecut pe lîngă tine și te-am văzut [...] Apoi te-am spălat cu apă, am curățit de pe tine sîngele tău și te-am uns cu untdelemn.
Ți-am dat veșminte brodate, încălțăminte de piele fină, o legătură de vison pentru cap și o mantie de mătase (*Iezechiel* 16, 8–10).

Aceste texte sînt ecoul celui de la începutul cărții lui Isaia:

Veniți să ne judecăm, zice Domnul. De vor fi păcatele voastre cum e cîrmîzul, ca zăpada le voi albi, și de vor fi ca purpura, ca lîna albă le voi face.
De veți vrea și de Mă veți asculta, [...] (*Isaia* 1, 18–19).

Aici nu trebuie doar să speli, ci să înlături vopseaua de culoarea sîngelui, greșeală pe care doar Domnul o poate șterge prin iertare.

Iov știe că un păcat nu poate fi spălat ca oricare murdărie:

Dacă sînt vinovat, de ce să mă mai trudesc zadarnic?
Dacă m-aș spăla cu zăpadă și mi-aș curăți mîinile cu leșie,
Atunci tu tot m-ai cufunda în noroi, încît și veșmintele mele s-ar scîrbi de mine (*Iov* 9, 29–31).

Acum putem înțelege strigătele din psalm:

Mai vîrtos mă spală de fărădelegea mea și de păcatul meu mă curățește [...]
[...] Spăla-mă-vei și mai vîrtos decît zăpada mă voi albi (*Psalmii* 50, 3 și 8).

Spălatul radical va fi la fel de puternic ca purificarea prin foc. Un text al

lui Maleahi anunță venirea Mesiei, care poate să boteze prin apă și prin foc: „Și cine va putea îndura ziua venirii lui și cine se va putea ține bine, cînd el se va arăta? Căci el este ca focul topitorului și ca leșia nălbitorului" (*Maleahi* 3, 2).

Spălarea, așa cum singur Domnul știe să o facă, este exprimată printr-o contopire fierbinte a apei cu focul.

Apa reînnoirii și a renașterii

Un text destul de cuprinzător al lui Iezechiel explică modul în care, prin spălare, Domnul va pregăti reînnoirea radicală a poporului său.

Și vă voi stropi cu apă curată și vă veți curăți de toate întinăciunile voastre și de toți idolii voștri vă voi curăți.
Vă voi da inima nouă și duh nou vă voi da; voi lua din trupul vostru inima cea de piatră și vă voi da inimă de carne (*Iezechiel* 36, 25–26).

Domnul repetă minunea apei pe care Moise a făcut-o să țîșnească în deșert pentru a rămîne în viață:

Cei săraci și lipsiți caută apă, dar nu o găsesc; limba lor este uscată de sete. Eu, Domnul lor, îi voi auzi; eu, Dumnezeul lui Israel, nu-i voi părăsi!
Pe dealuri înalte voi da drumul la rîuri, și la izvoare în mijlocul văilor, pustiul îl voi preface în iaz și pămîntul uscat în pîraie de apă! (*Isaia* 41, 17–18).

Iezechiel descrie Templul cel nou. Lumea este stropită de un rîu care izvorăște în partea de răsărit a sanctuarului. Această apă nu este hărăzită irigației sau spălatului, ea este har, putere de regenerare a poporului lui Israel, așa cum uneori ea este în stare să facă să rodească deșertul.

Apoi m-a dus înapoi la ușa templului și iată de sub pragul templului curgea o apă spre răsărit; că templul era cu fața spre răsărit și apa curgea de sub partea dreaptă a templului, pe partea de miazăzi a jertfelnicului (*Iezechiel* 47, 1).

În *Noul Testament*, după ce bea din apa femeii samaritence, Iisus îi spune că el însuși este izvorul de apă vie, care poate stinge setea omului, adică dorința lui de viață veșnică:

Dacă ai fi știut darul lui Dumnezeu și Cine este Cel ce-ți zice: Dă-Mi să beau, tu ai fi cerut de la El, și ți-ar fi dat apă vie (*Ioan* 4, 10).

Femeia se îndoiește și el spune:

Dar cel ce va bea din apa pe care i-o voi da Eu nu va mai înseta în veac, căci apa pe care i-o voi da Eu se va face în el izvor de apă curgătoare spre viața veșnică (*Ioan* 4, 14).

Iisus spune de asemenea că trupul lui este noul Templu:

Dărîmați templul acesta și în trei zile îl voi ridica.
Și au zis deci Iudeii: În patruzeci și șase de ani s-a zidit templul acesta! Și Tu îl vei ridica în trei zile?
Iar El vorbea despre templul trupului Său (*Ioan* 2, 19–21).

Iar în vremea patimilor, rana deschisă din coasta lui Iisus amintește de izvorul descris de Iezechiel, izvor de rodnicie, care ieșea de sub vechiul Templu (*Iezechiel* 47, 1–12). „Ci unul dintre ostași cu sulița a împuns coasta Lui și îndată a ieșit sînge și apă" (*Ioan* 19, 34).

Cel care crede în Iisus va deveni un izvor care izbucnește din acest izvor divin:

Dacă însetează cineva, să vină la Mine și să bea.
Cel ce crede în Mine, precum a zis Scriptura: rîuri de apă vie vor curge din pîntecele lui (*Ioan* 7, 37–39).

Botezul lui Ioan și botezul lui Iisus

Botezul lui Ioan Botezătorul nu este un simplu ritual de purificare, el este legat de convertire și de pocăință. Apa în care se cufundă trupul este căința care duce cu ea păcatele.

În zilele acelea, a venit Ioan Botezătorul și propovăduia în pustia Iudeii,
Spunînd: Pocăiți-vă că s-a apropiat împărăția cerurilor. [...]
Atunci a ieșit la el Ierusalimul și toată Iudeea și toată împrejurimea Iordanului.
Și se botezau de către el în rîul Iordan, mărturisindu-și păcatele (*Matei* 3, 1–2 și 5–6; vezi și *Luca* 3, 3; *Marcu* 1, 4–5).

Nu este un ritual magic deoarece totul depinde de deschiderea inimii și de intensitatea dorinței de a deveni mai bun. Din această cauză unii farisei și unii saduchei sînt puși sub semnul întrebării și ocărîți. Ioan îi numește vipere. Acești șerpi sînt veninoși, dar și alunecoși și greu de prins. Asemenea lor, fariseii încercau să fugă de răspunderea propriilor acte, dezvinovățindu-se în mod formal. Ei uitau că doar pocăința sufletului dă roade.

Dar văzînd Ioan pe mulți din farisei și saduchei venind la botez, le-a zis: Pui de vipere, cine v-a arătat că veți scăpa de mînia ce va să fie?
Faceți deci roade vrednice de pocăință (*Matei* 3, 7–8).

Ioan, înainte mergătorul, acceptă să-l boteze pe Iisus; el vede în acesta pe cel care aduce botezul cel nou întru Duhul Sfînt și întru foc: Mesia. Ioan Botezătorul spune:

Eu unul vă botez cu apă spre pocăință, dar Cel ce vine după mine este mai puternic decît mine; Lui nu sînt vrednic să-I duc încălțămintea; Acesta vă va boteza cu Duh Sfînt și cu foc (*Matei* 3, 11; vezi și *Marcu* 1, 7–8; *Luca* 3, 16–17).

Botezul focului este o aluzie la judecata lui Dumnezeu, la înflăcărarea mîniei sale, dar și la puterea purificatoare a milosteniei sale (*Luca* 12, 49–50; vezi și *Marcu* 10, 38–39).

Botezul lui Iisus, slujitor chinuit și slăvit pentru izbăvirea omenirii, întrunește toate dimensiunile botezului sacru. Prin apă, Iisus coboară pînă în străfundurile abisului, semn al morții. Prin foc el trece prin creuzetul suferinței și dezvăluie metamorfoza izbăvirii. Duhul Sfînt, care plutea deasupra apelor, se întrupează în el pentru a făuri acest mister. Mesia readuce viața spre slăvi.

În răspunsul pe care Iisus i-l dă lui Nicodim găsim explicația acestui mister:

Adevărat, adevărat zic ție: De nu se va naște cineva de sus, nu va putea să vadă împărăția lui Dumnezeu (*Ioan* 3, 3).

Expresia „a se naște de sus" poate fi tradusă prin „a se naște din nou", sau „a renaște ca nou". Cel care este botezat suferă o transformare radicală, a principiului însuși. Semnul apei este mereu prezent, în plinătatea dimensiunilor sale:

Adevărat, adevărat zic ție, de nu se va naște cineva din apă și din Duh nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu.
Ce este născut din trup, trup este; și ce este născut din Duh, duh este.
Nu te mira că ți-am zis: Trebuie să vă nașteți de sus.
Vîntul suflă unde voiește și tu auzi glasul lui, dar nu știi de unde vine, nici încotro se duce. Astfel este cu oricine e născut din Duhul (*Ioan* 3, 5–8).

În pîntecele matern, apa este mediul gestației. La naștere, aerul îl întîmpină

pe noul-născut. Apele primordiale ale facerii erau asemenea serului care dă naștere germenilor vieții. Duhul Sfînt, care plutea deasupra apelor, fertilizează acum apele cristelniței în care este afundat catehumenul.

Apostolii sînt cei care au descoperit comorile botezului: puterea acestei taine a cufundării și izbăvirii izvorăște din Învierea Domnului. Botezul este comparat cu Potopul, urmat de salvarea lui Noe (*I Petru* 3, 20–21). Este spălare, sfințire și dezvinovățire (*I Corinteni* 6, 11).

Dacă odinioară baia logodnicei era ultima pregătire înainte de căsătorie, botezul creștinilor este o pregătire pentru unirea Bisericii cu Hristos (*Efeseni* 5, 26). Spălarea prin botez este o apropiere de Dumnezeu (*Evrei* 10, 22). Pavel este de părere că harul botezului îl însoțește pe creștin de-a lungul vieții. Acest dar este o permanentă trecere de la moarte la Învierea lui Hristos:

> Au nu știți că toți cîți în Hristos Iisus ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat? Deci ne-am îngropat cu El, în moarte, prin botez, — pentru ca, precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții (*Romani* 6, 3–4).

Prin botez creștinul primește darul fără măsură al Duhului Sfînt:

> Iar cînd bunătatea și iubirea de oameni a Mîntuitorului nostru Dumnezeu s-au arătat,
> El ne-a mîntuit, nu din faptele cele întru îndreptare, săvîrșite de noi, ci după a Lui îndurare, prin baia nașterii celei de a doua și prin înnoirea Duhului Sfînt (*Tit* 3, 4–5).

Prin vocea Sfîntului Leon, tradiția creștină evocă, în cîteva cuvinte plinătatea botezului: „Pentru tot omul care renaște, apa botezului este precum sînul unei fecioare. Același Duh Sfînt care a făcut-o să rodească pe Fecioară, face să rodească și fîntîna" (Sfîntul Leon, Predica 24, *In nativitate Domini*).

VÎNTUL, SUFLUL, DUHUL

Vîntul: ambivalența simbolului

Vîntul nestatorniciei și al păcatului
Vîntul și existența precară
Vîntul orgoliului, al minciunii și al sterpăciunii

Vîntul făptură, unealtă și chip al Domnului
Vîntul în slujba Domnului
Cele patru vînturi
Vînturarea
Furtuna Domnului
Furtuna pe mare

Suflul lui Dumnezeu și suflul omului
Suflul lui Dumnezeu
Suflul vital
Suflul înțelepciunii
Suflul mîniei și al judecății

Duhul
Suflul emoției
Duhul parfumurilor
Duhul nemărginirii
Sprijinitorul
Duhul Noului Legămînt

Vîntul, suflul și Duhul formează, în *Biblie*, un tot organic. În acest fel se țese o rețea de simboluri care exprimă realități uneori foarte subtile. În miezul acestui domeniu expresiv, se află rădăcina *rwh* din care iau naștere trei substantive: *rewah* (spațiu, distanță), *reah* (spațiu plin de miresme) și *ruah* (spațiul vital ce-l înconjoară pe om, atmosfera). Energia lui Dumnezeu este *ruah* și este modulată de voința divină nu numai pentru a-i dărui omului suflul vital, ci și pentru a-i călăuzi conștiința în cursul evoluției sale.

Duhul Domnului este sfînt, chiar atunci cînd îi dezvăluie mînia sau gelozia; pe lîngă aceste manifestări înfricoșătoare, Duhul este și paznicul legămîntului și spațiu matriceal al milosteniei.

Duhul Sfînt din *Noul Testament* este în acțiune pentru a crea lumea mesianică a izbăvirii, a Învierii și a noii Creații. Iisus primește Duhul la începutul misiunii sale și va dezvălui încetul cu încetul cine este Paracletul.

Pavel va verifica în el însuși și în sînul Bisericii bogăția Duhului adevărului, principiu al oricărei sanctificări.

VÎNTUL: AMBIVALENȚA SIMBOLULUI

Fiind puternic și imposibil de prins, vîntul este, în *Biblie*, un element care poate evoca natura lui Dumnezeu, transcendența ființei și a faptelor sale. Vîntul este invizibil, el poate astfel sugera misterul unui Dumnezeu ascuns. Prin manifestările sale spectaculoase, vîntul reproduce perfect diversitatea faptei divine. Vîntul aduce norii, ploaia și rodnicia binefăcătoare a apelor de sus, fiind astfel dătător de viață. Acest vînt este o manifestare a unui Dumnezeu viu.

Din nefericire, furtuna și uraganul pot răvăși omenirea. În acele clipe Dumnezeu își arată, prin vînt, mînia. Dar o tornadă se poate transforma într-o adiere răcoritoare: înflăcărarea pedepsei se transformă în suflu de iertare.

Biblia vorbește despre suflul Domnului pentru a-i dovedi acțiunea creatoare și intervențiile în purtarea și gospodărirea poporului său. Atunci cînd este impuls, suflul stimulează faptele judecătorilor, ale profeților, ale tuturor celor care pot fi numiți oameni ai lui Dumnezeu. Cînd este inspirație, el dezvăluie intențiile Domnului și secretele cuvîntului său; atunci el se face Duh Sfînt care dă lumină și putere.

Dar vîntul este și întruchiparea condiției umane, caracterizată prin slăbiciune și nestatornicie. Vîntul care nu se lasă prins reflectă atunci precaritatea, fragilitatea firii urmașilor lui Adam. El ne face să ne gîndim și la inconsecvența faptelor lor, la tendința lor de a nu-și

respecta cuvîntul dat, la neputința lor de a păstra legămîntul sfînt. Vîntul simbolizează astfel inconsistența și lipsa de trăinicie a lucrurilor pe care omul le consideră importante și nemuritoare. Vîntul devine neființa, a cărei singură putere este de a face să se creadă că există atunci cînd de fapt nu este nimic.

„Deșertăciunea deșertăciunilor, totul nu este decît deșertăciune și vînare de vînt", acesta este refrenul „înțeleptului", al Ecclesiastului.

Încă o dată, ambivalența simbolului permite alăturarea a două semnificații opuse. Însușiri contradictorii, precum măreția lui Dumnezeu și micimea omului, pot să se unească datorită excepționalei înțelepciuni dumnezeiești, urmînd o altă logică: cea călăuzită de dragoste. Dumnezeu îi spune lui Pavel: „[...] Îți este de ajuns harul Meu, căci puterea Mea se desăvîrșește în slăbiciune" (*II Corinteni* 12, 9).

VÎNTUL NESTATORNICIEI ȘI AL PĂCATULUI

Vîntul și existența precară

Omul este ca iarba pe care o culcă vîntul:

> Omul ca iarba; zilele lui ca floarea cîmpului; așa va înflori.
> Că vînt a trecut peste el și nu va mai fi și nu se va mai cunoaște încă locul său (*Psalmii* 102, 15–16).

Vîntul favorizează metaforele referitoare la nestatornicia omenească. Iov îi spune Domnului:

> Vrei oare, să înspăimînți o frunză pe care o bate vîntul? Vrei să te îndîrjești împotriva unui pai uscat? (*Iov* 13, 25).

Și, drept mustrare pentru niște prinți nelegiuiți, Iov cere:

> Ca să fie ei ca paiul în bătaia vîntului... (*Iov* 21, 18).

Înțeleptul Isus Sirah folosește o imagine insolită:

> Parii sus-puși nu pot sta împotriva vîntului; așa inima fricoasă în cugetul nebunului, înaintea oricărei frici nu va sta (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 22, 19).

Mai ușoară decît orice, pleava este o jucărie în bătaia vîntului: „...ca pleava pe care o mătură vîntul de pe arie și ca fumul care iese printre gratii" (*Osea* 13, 3).

Omul, vorbele sale, faptele sale nu sînt decît vînt. El este precum vîntul pe care nu poți pune mîna.

„Înțeleptul" din *Ecclesiastul* folosește urmărirea vîntului, căutarea vîntului, încercarea nebunească de a opri vîntul, ca imagini ale deșertăciunii omenești. Totul poartă pecetea dezamăgirii: activitatea materială, reușita socială, căutarea dragostei, a plăcerilor și chiar a înțelepciunii. Concluzia este categorică: „Omul nu este stăpîn pe duhul său de viață [...]; la fel nu este stăpîn pe ziua morții" (*Ecclesiastul* 8, 8).

Un verset de la sfîrșitul cărții vorbește despre taina vîntului și a mișcării sale amețitoare. Aceste cuvinte par a anticipa cuvintele despre natura Duhului, pe care Iisus le rostește către Nicodim: „După cum nu știi care este calea vîntului, cum se întocmesc oasele în pîntecele maicii, tot așa nu cunoști lucrarea lui Dumnezeu, care face toate" (*Ecclesiastul* 11, 5).

Iov consideră că inima omului este cuprinsă de disperare atunci cînd rostește vorbe care nu sînt decît vînt (*Iov* 6, 26).

Cuvîntul „vînt" va sfîrși prin a fi echivalent cu „nimic", ca în proverbul: „Cine tulbură casa lui culege vînt iar cel nebun va fi sluga celui înțelept" (*Pilde* 11, 29).

Vîntul orgoliului, al minciunii și al sterpăciunii

Vîntul care duce, risipește și nimicește poate fi și un vînt care umflă ființele orgolioase. Citim în *Psalmi*: „Cu cel mîndru cu ochiul și nesățios cu inima, cu acela n-am mîncat (*Psalmii* 100, 7).

Pavel, vorbind despre normele care reglementează alimentația, spune: „Cunoștința însă semetește" (*I Corinteni* 8, 1). El va repeta de patru ori Corintenilor că orgoliul îl umflă pe om (*I Corinteni* 4, 6; 4, 18–19; 5, 2). Singură dragostea nu umflă (*I Corinteni* 13, 4).

Despre oamenii mincinoși, Petru spune că sînt „nori purtați de furtună", care rostesc „vorbe trufașe și deșarte" (*II Petru* 2, 17–18).

Poporul Domnului își poate pierde simțul adevărului și se poate risipi în minciună. Minciuna și deșertăciunea devin atunci hrana lui preferată:

> Lui Efraim îi place vîntul și după vîntul de răsărit aleargă; grămădește minciună și deșertăciune (*Osea* 12, 2).

Minciuna din inima omului este sămînța sterpăciunii lui. Datorită ei încercarea de a se pocăi și de a deschide calea izbăvirii se dovedește stearpă:

> Ca femeia însărcinată și gata să nască prunc, care se zvîrcolește și strigă în durerea ei, așa noi am fost, Doamne, cu toții în fața ta! Zămislit-am, dureri de facere am avut și am născut vînt! Mîntuirea țării noi n-am dat (*Isaia* 26, 17–18).

VÎNTUL FĂPTURĂ, UNEALTĂ ȘI CHIP AL DOMNULUI

Vîntul în slujba Domnului

Vîntul a fost divinizat în mai multe religii păgîne. În India, Vāyu, zeul vîntului, stă în același car cu Indra, regele zeilor. În mitologia mexicană Ehecatl, „numenul" vîntului, este în legătură cu Quetzalcoatl, șarpele cu pene, care este, printre altele, și zeul norilor care se plimbă pe cer. În lumea babiloniană, vînturile sînt personalizate, dar nu deificate: cele patru vînturi sînt înfricoșătoare și distrugătoare. Doar vîntul răcoros de la nord, care este mai curînd o briză ușoară, este încărcat cu o valoare pozitivă, supranaturală.

În *Biblie*, vîntul este o făptură a lui Dumnezeu. Păgînii rămîn în întuneric:

> [...] care n-au știut, plecînd de la bunătățile văzute [...] să înțeleagă pe meșter.
> Ci au socotit că sînt dumnezei cîrmuitori ai lumii sau focul, sau vîntul [...]
> [...] le-au luat drept dumnezei (*Înțelepciunea lui Solomon* 13, 1–3).

Dumnezeu a ridicat munții și a creat vîntul (*Amos* 4, 13). Dumnezeu este stăpîn peste cămara vînturilor, acel rezervor aerian care poate fi asemănat cu o vistierie (*Iov* 37, 9; *Psalmii* 134, 7; *Ieremia* 51, 16). Datorită înțelepciunii sale, Dumnezeu a putut cumpăni greutatea vînturilor (*Iov* 28, 25). Dumnezeu planează și înaintează pe aripile vîntului care este un serafim, entitate aeriană în formă de patruped înaripat; putem distinge o astfel de figură într-un nor de furtună (*IV Regi* 22, 11; *Psalmii* 17, 12).

Vîntul nu are doar misiunea de a-l transporta pe Domnul, el este și unealta sa, purtătorul lui de cuvînt. Îi duce mesajele și vestește „îndreptările și cuvîntul său" (*Psalmii* 147, 8; 103, 4). Vîntul aduce norul de furtună purtător de trăsnet, care se poate transforma în intervenție divină.

Misiunile pe care le îndeplinește vîntul sînt de natură divină. Acțiunea lui poate fi binefăcătoare. O briză ușoară poate fi semnul că pacea domnește în

Eden: „[...] au auzit glasul Domnului Dumnezeu, care umbla prin rai, în răcoarea serii" (*Facerea* 3, 8).

Vîntul Domnului care străbate pămîntul inundat anunță începutul retragerii apelor (*Facerea* 8, 1). Învăluit într-o „adiere de vînt lin" liniștitoare, Domnul se apropie de Ilie înspăimîntat (*III Regi* 19, 11–13). Vîntul participă la fenomenele miraculoase din timpul Ieșirii (*Ieșirea* 14, 21; *Numerii* 11,31).

Vîntul poate fi devastator, poate să se transforme în furtună, poate să urle într-un uragan. Iscat în deșertul fierbinte, vîntul usucă și distruge asemenea unui aruncător de flăcări (*Psalmii* 10, 6).

Diversele vînturi ale pămîntului par a distribui, conform caracteristicilor proprii, diferitele intervenții ale Stăpînului spațiului aerian.

Cele patru vînturi

Vîntul de est, sau vîntul de răsărit, de paisprezece ori evocat, este cel mai important vînt din *Biblie*. Acest vînt al deșertului este fierbinte și pîrjolitor. În viziunea lui Iosif, el usucă spicele de grîu și aduce lăcustele care vor pustii Egiptul. În acest fel el se transformă în unealtă a pedepsei divine (*Facerea* 41, 6; 41, 23 și 27; *Ieșirea* 10, 13). Vîntul de est împinge apele mării pentru a deschide calea poporului lui Israel (*Ieșirea* 14, 21; vezi și *Iov* 27, 21; *Psalmii* 77, 30; *Isaia* 27, 8 și 37, 27; *Avacum* 1, 9). Vîntul de vest gonește lăcustele (*Ieșirea* 10, 19). Vîntul mării aduce prepelițele dorite de poporul hămesit (*Numerii* 11, 31). Vîntul de la miazăzi este aducător de hrană:

> Poruncit-a el, din cer, vînt dinspre răsărit și a adus cu puterea lui vînt dinspre miazăzi. Și a plouat peste ei ca pulberea cărnuri și ca nisipul mării păsări zburătoare (*Psalmii* 77, 30–31).

Cînd vîntul de la miazăzi se transformă în crivăț, el aduce frig și îngheț (*Iov* 37, 9; *Ecclesiastul* 1, 6; *Înțelepciunea lui Isus Sirah* 43, 20).

Aceste vînturi care se succed pot fi adunate de Domnul pentru a alunga răzvrătiții (*Ieremia* 49, 36). Toate aceste vînturi se abat asupra lui Israel (*Iezechiel* 5, 12; 12, 14; *Zaharia* 2, 10). Dar tot cele patru vînturi vor aduna poporul lui Israel risipit precum oasele în deșert (*Iezechiel* 37, 9).

Într-o viziune nocturnă, Daniel vede cum cele patru vînturi ridică marea din care ies patru fiare uriașe (*Daniel* 7, 2–7). Zaharia vede patru care, trase de cai de diferite culori. Ei merg în direcția celor patru vînturi și aduc duhul Domnului care adună la loc poporul lui Israel (*Zaharia* 6, 1–8).

Cele patru vînturi sînt cele patru puncte cardinale de unde Fiul Omului își va aduna aleșii (*Matei* 24, 31; *Marcu* 13, 27).

Vîntul, aducător de agitație și risipire, nu va mai sufla în noua Creație întrezărită în Apocalipsă (*Apocalipsa* 7, 1 și 16).

Vînturarea

Vîntul este, pentru Dumnezeu, instrumentul judecăților sale și executorul sentințelor. Tema vînturării se întîlnește cu cea a cîntăririi. Doar Domnul care știe ce-i în inima oamenilor, le poate aprecia greutatea spirituală. Cîntarul său este exact, spune Iov (*Iov* 31, 6), atunci cînd cîntărește duhurile (*Pilde* 16, 2), sau inimile (*Pilde* 21, 2). Simbolistica greutății este ambiguă deoarece trebuie făcută o distincție între omul cinstit a cărui greutate este apreciată

de Domnul drept bună, și păcătosul împovărat de păcate.

Omul pe care cinstea îl eliberează de povară nu trebuie să se teamă de vînturare. Omul pe care greșelile îl golesc, sau pe care orgoliul îl umflă, este o ființă fără greutate pe care vîntul îl duce cu el. Astfel este regele Baltazar despre care se spune: „*Techel*: l-a cîntărit în cîntar și l-a găsit ușor" (*Daniel* 5, 27). Vînturarea Domnului aduce în același timp sentința și ispășirea pedepsei. Un rege înțelept trebuie să știe să cîntărească pentru a putea judeca:

> Un rege înțelept deosebește privind pe cei fără de lege și lasă să treacă roata peste ei (*Pilde* 20, 26).

Treieratul se face în doi timpi. Primul presupune separarea mecanică a plevei cu ajutorul copitelor vitelor, al roții sau al unei grape prevăzute cu dinți de cremene. Această operațiune greoaie poate fi asemuită cu o pedeapsă. Vînturarea, în schimb, se face ușor; vîntul trebuie să fie prezent pentru a putea înlătura învelișul nefolositor al bobului. Datorită prezenței sale imponderabile, vîntul devine simbolul lucrării impalpabile și invizibile a Domnului.

În *Înțelepciunea lui Solomon* oamenii nedrepți sînt amenințați:

> Duhul puterii dumnezeiești se va ridica împotriva lor și ca viscolul îi va vîntura (*Înțelepciunea lui Solomon* 5, 23).

Isaia, la rîndul său, folosește cele două momente ale treieratului pentru a-și îmbogăți comparația. El îi spune lui Israel:

> Iată voi face din tine o grapă cu dinți, ascuțită și nouă. Merge-vei peste munți și-i vei preface în pulbere și văile în pleavă mărunță. Tu le vei vîntura, vîntul le va lua și vijelia le va risipi (*Isaia* 41, 15–16).

Pentru Ieremia vîntul este uneori atît de puternic încît nici nu mai poate fi vorba de vînturare:

> Iată vine vînt arzător din munții cei pustii asupra căii fiicei poporului meu și vine nu pentru a vîntura, nici pentru a curăța grîul; Dar va veni dintr-acolo de la mine vînt mai puternic decît acesta (*Ieremia* 4, 11–12).

Accentul cade pe risipire, care este una din urmările nefericite ale războiului:

> Cu vînturătoarea îi voi vîntura la porțile țării, lipsi-i-voi de copii și voi pierde pe poporul meu, dar tot nu se vor întoarce din căile lor (*Ieremia* 15, 7).

Aceasta va fi soarta neamurilor păgîne. Domnul spune: la porunca mea un vînt pustiitor se va ridica împotriva locuitorilor Babilonului și ai Caldeii:

> Și voi trimite la Babilon vînturători, care-l vor vîntura și vor pustii țara lui (*Ieremia* 51, 2).

Lopata pentru vînturat devine unealta Mîntuitorului care trebuie să judece omenirea prin foc. Sfîntul Ioan Botezătorul spune, cu puțin timp înainte de venirea lui Iisus:

> El are lopata în mînă și va curăța aria Sa și va aduna grîul în jitniță, iar pleava o va arde cu foc nestins (*Matei* 3, 12; *Luca* 3, 17).

Vîntul este deci elementul necesar pentru alegere, încercare, selecție. Doar Domnul sau Trimisul lui pot face această judecată.

Domnul poate lăsa puterile răului să se dezlănțuie asupra credincioșilor precum un vînt necruțător, dar credința este o stîncă ce înfruntă furtuna satanică. Iisus spune:

De aceea, oricine aude aceste cuvinte ale Mele, și le îndeplinește, asemăna-se-va bărbatului înțelept care a clădit casa lui pe stîncă.
A căzut ploaia, au venit riurile mari, au suflat vînturile și au bătut în casa aceea, dar ea n-a căzut, fiindcă era întemeiată pe stîncă (*Matei* 7, 24–25).

Cu puțin timp înainte de a fi renegat de Petru, Iisus îi spune celui care, în pofida pierderii temporare a credinței, avea să devină piatra de temelie a Bisericii Sale: „Simone, Simone, iată satana v-a cerut să vă cearnă ca pe grîu; Iar Eu m-am rugat pentru tine să nu piară credința ta" (*Luca* 22, 31–32).

Ciurul este aici folosit nu pentru a cerne, ci pentru a vîntura în bătaia vîntului.

Furtuna Domnului

Prorocul Naum spune că puterea Domnului poate fi asemuită cu cea a unei corăbii mari: „[...] În vifor și în furtună își face loc" (*Naum* 1, 3).

Se spune într-un psalm:

Dumnezeu strălucit va veni; [...]
[...] împrejurul lui vifor mare (*Psalmii* 49, 3–4).

Iov este scuturat de vîntul Domnului:

Tu te-ai făcut asupritorul meu și cu toată puterea brațului tău mă prigonești.
Tu mă ridici deasupra vîntului și mă pui pe el călare și apoi mă nimicești cu iureșul furtunii (*Iov* 30, 21–22).

În toiul furtunii Domnul răspunde întrebărilor lui Iov. De fapt, Domnul tună și fulgeră împotriva slujitorului său care-i pune întrebări fără rost (*Iov* 38, 1; 40, 6).

Spectacolul furtunii constituie o imagine surprinzătoare a mîniei Domnului:

Iată vine furtuna Domnului cu iuțime, vine furtună mare și va cădea peste capetele necredincioșilor.
Mînia Domnului nu se va potoli pînă nu va împlini și va înfăptui planurile inimii sale (*Ieremia* 23, 19–20; vezi și *Ieremia* 25, 32; 30, 23).

Isaia folosește și el această imagine (*Isaia* 17, 13; 21, 1; 29, 6; 41, 16). Năvala carelor trase de cai se transformă, în ochii profetului, într-o furtună. Putem să ne închipuim norul de praf ridicat de asalt. El se aseamănă cu vîntul care stîrnește o furtună de nisip (*Isaia* 66, 15).

Dușmanii sînt învîrtiți de vîntul mîniei divine precum paiele de o pală de vînt (*Psalmii* 82, 12–14).

La Iezechiel două metafore se completează: cea a unui perete tencuit de prorocii mincinoși cu speranțe deșarte, și cea a vîntului Domnului, care poate să dărîme acest zid șubred: „Spune celor ce tencuiesc zidul că acesta va cădea. Ploaie potopitoare se va revărsa și voi, pietre de grindină, veți cădea, și puhoi vijelios va doborî zidul. Iată el va cădea, atunci nu vă vor întreba oare: «Unde este tencuiala cu care l-ați acoperit?»" (*Iezechiel* 13, 11–12).

Osea spune că necredința oamenilor tulbură vremea și aduce o furtună a mîniei Celui de Sus. Această vijelie îi spulberă pe copiii lui Israel care și-au ales regi și prinți idolatri: „Pentru că ei au semănat vînt, culege-vor furtună" (*Osea* 8, 7).

Furtuna pe mare

Găsim într-un psalm o descriere surprinzătoare a furtunii care-i chinuie pe cei „ce se pogoară la mare în corăbii, cei ce-și fac lucrarea lor în ape multe":

Aceia au văzut lucrurile Domnului și minunile lui întru adînc.
El a zis și s-a pornit vînt furtunos și s-au înălțat valurile mării (*Psalmii* 106, 24–25).

Marinarii sînt atît de zguduiți încît „sufletul lor încremenește", se împleticesc ca bețivii, și toată „priceperea" lor piere. Înalță rugi către Domnul care-i vindecă de răul de mare și de frică:

Și i-a poruncit furtunii și s-a liniștit și au tăcut valurile mării (*Psalmii* 106, 29).

În *Biblie*, vîntul este o făptură supusă voinței Domnului. Prin nestatornicia lui, vîntul divinizat putea să-i îngrozească pe oameni și să-i neliniștească chiar și pe zei.

În *Iona*, vîntul este, în mîna Domnului, un instrument care-i va tăia calea profetului fugar: „Dar Domnul a ridicat un vînt năpraznic pe mare și o furtună puternică s-a stîrnit, încît corabia era gata să se sfărîme" (*Iona* 1, 4).

Mai tîrziu, Dumnezeu face să răsară un pomișor pentru a-i ține umbră profetului. Copacul se va usca de vîntul trimis de însuși Domnul: „Și la răsăritul soarelui a pornit Dumnezeu un vînt arzător de la răsărit și soarele a dogorît capul lui Iona, încît el se prăpădea de căldură" (*Iona* 4, 8).

Corabia cu care Iisus se îndreaptă spre partea de răsărit a Mării Tiberiadei este amenințată de un vînt năpraznic. Corabia ia apă, dar Iisus doarme, căci puterea lui divină îl ajută, în mod misterios, să se simtă în voia lui pe mare: „Și El, sculîndu-se, a certat vîntul și a poruncit mării: Taci! Încetează! Și vîntul s-a potolit și s-a făcut liniște mare" (*Marcu* 4, 39).

Iisus își va certa ucenicii atunci cînd aceștia, speriați de furtună, par a-și pierde credința. „Și s-au înfricoșat cu frică mare și ziceau unul către altul: Cine este, oare, Acesta, că și vîntul și marea ascultă de El?" (*Marcu* 4, 41; *Luca* 8, 22–25; *Matei* 8, 23–27).

Nu putem uita marea furtună descrisă în *Faptele Sfinților Apostoli*. Pavel prevede stricăciunile pe care le va provoca „vîntul puternic, numit Euroclidon" și, cum nu reușește să-i convingă pe cîrmaci și pe sutași să pornească în larg, preia comanda cînd se apropie primejdia (*Fapte* 27, 9–44). „A vedea cum se apropie furtuna" este un act care aparține viziunii profetice.

SUFLUL LUI DUMNEZEU ȘI SUFLUL OMULUI

Suflul lui Dumnezeu

Pentru om, respirația este o necesitate și o taină. Ea este secretul vieții. Domnul care se arată ca un „Dumnezeu viu" este înzestrat cu suflare, energie creatoare și reparatoare, în care omul descoperă rezerva inepuizabilă a propriei sale existențe. Dumnezeu îi dă omului viața. „Atunci luînd Domnul Dumnezeu țărînă din pămînt, a făcut pe om, și a suflat în fața lui suflare de viață, și s-a făcut omul ființă vie" (*Facerea* 2, 7).

Acest dar este acordat unei ființe pe care Dumnezeu o face „după chipul său" (*Geneza* 1, 27). Creația animalelor nu este descrisă în același fel. Suflul înseamnă deci mai mult decît primenirea plămînilor; el înseamnă și spirit, care este un produs al conștiinței omenești. Suflul omenesc produce cuvîntul, muzica. El are și darul de a învia focul.

A avea suflu înseamnă a fi rezistent, creativ, curajos. Astfel suflarea devine energia care poate lua diferite forme și care în ebraică se numește *ruah*. Acest

cuvînt conține ideea de amploare, de spațiu nemărginit, de anvergură mare.

Ne vine imediat în minte metafora păsării. Suflul Domnului plutește deasupra apelor, le acoperă, le clocește, le învăluie (*Facerea* 1, 2). Porumbelul îi aduce lui Noe o ramură de măslin înainte de a se pierde în zare (*Facerea* 8, 8–12). Un porumbel se arată și la botezul lui Iisus (*Matei* 3, 16). La îndemnul Duhului Sfînt, Iisus se duce în deșert.

O lume de imagini, de metafore și de alegorii sugerează, în *Biblie*, diferitele aspecte ale suflului Domnului. *Ruah* se manifestă în felurite chipuri, uneori derutante, alteori contradictorii, reflectînd bogăția vieții divine care se revarsă asupra istoriei lumii.

Suflul vital

Dumnezeu dă viață tuturor ființelor:

Ție să-ți slujească întreaga făptură, pentru că tu ai zis și toate s-au făcut. Trimis-ai duhul tău și totul a fost zidit (*Iudita* 16, 14).

Cu cuvîntul Domnului cerurile s-au întărit, și cu duhul gurii lui toată puterea lor (*Psalmii* 32, 6).

Orice ființă vie îi datorează Domnului o viață asupra căruia el este stăpîn:

Dar întorcîndu-Ți Tu fața Ta, se vor tulbura; lua-vei duhul lor și se vor sfîrși și în țărînă se vor întoarce.
Trimite-vei duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pă mîntului (*Psalmii* 103, 30–31).

Dintre toate vietățile singur omul este o operă de artă. Spre deosebire de idolii inerți, prima sculptură este animată de suflul divin (*Facerea* 2, 7).

Misteriosul Elihu vrea să-i dea o lecție lui Iov, deși nu se consideră o ființă divină. Și el a primit suflul:

Înaintea lui Dumnezeu eu sînt la fel cu tine, și eu ca și tine am fost frămîntat din lut,
Duhul lui Dumnezeu este cel ce m-a făcut și suflarea Celui Atotputernic este dătătoarea vieții mele (*Iov* 33, 6 și 4).

Iov știe prea bine că viața lui nu este decît un suflu, care este un dar de la Dumnezeu:

Cîtă vreme duhul meu va fi întreg, în mine, și suflarea lui Dumnezeu în pieptul meu,
Buzele mele nu vor rosti nici un neadevăr și limba mea nu va grăi nici o minciună! (*Iov* 27, 3–4).

În zadar folosește făuritorul de idoli metalele cele mai prețioase, el nu este decît un falsificator:

Fiindcă el n-a cunoscut pe făcătorul său, și pe Cel ce i-a insuflat duhul faptelor și a pus în el puterea de viață (*Înțelepciunea lui Solomon* 15, 11).

Omul îi datorează lui Dumnezeu suflul, dar suflarea lui nu poate da viață unui chip făurit de mîinile lui:

Căci pe toți idolii neamurilor [...] pe cei ce nici cu ochii nu văd, nici cu nasul nu trag aer [...]
Cel ce i-a făcut a fost un om, și cel ce a primit duhul în dar, tocmai el i-a închipuit (*Înțelepciunea lui Solomon* 15, 15–16).

Daniel îl ceartă pe regele Baltazar pentru idolatria sa: „[...] iar pe Dumnezeul în mîna căruia este suflarea ta și toate căile tale, nu l-ai cinstit" (*Daniel* 5, 23).

Energia Domnului, suflul cu care dă viață oamenilor, este întrupată în rege. Regele, chiar decăzut, rămîne martorul acestei forțe care-l unește pe poporul lui Israel. Deși prizonier, regele Sedechia, căci despre el este vorba, rămîne „suflul poporului său":

Suflarea vieții noastre, unsul Domnului, a fost prins în groapa lor (*Plîngeri* 4, 20).

Din nările Domnului poate răzbate un suflu salvator, ca, de exemplu, vîntul care împinge apele mării pentru a deschide calea poporului lui Israel spre Egipt (*Ieșirea* 15, 8; *Psalmii* 17, 18).

Chiar victorioși asupra poporului lui Israel, regii lumii ar greși dacă s-ar crede de neînvins: Dumnezeul mîniei poate, în orice clipă, să le ia suflul vieții:

Cînd s-a ridicat la judecată Dumnezeu, ca să mîntuiască pe toți blînzii pămîntului.
[...] Toți cei dimprejurul Lui vor aduce daruri.
Celui înfricoșător și celui ce ia duhul căpeteniilor, celui înfricoșător împăraților pămîntului (*Psalmii* 75, 9 și 12).

Suflul înțelepciunii

Înțelepciunea înseamnă ordine și armonie. Ea este de asemenea elanul și suflul creator al lui Dumnezeu, care a zămislit o lume de o neîntrecută frumusețe. Înțelepciunea este prezentă în această lume. Ea pătrunde în inima omului care poate deveni astfel reflexul splendorii sale eterne.

După ce îl mustră pe Iov, Elihu înalță un imn înțelepciunii atotputernice (*Iov* 36, 22–37, 24). El descrie toate frumusețile lumii și arată care sînt legăturile acestui organism imens: ciclul vîntului, al norilor și al ploii evocă într-un mod izbitor impulsul care se naște din suflul Domnului:

Vijelia vine de la miazăzi, și frigul vine de la miazănoapte.
La suflarea lui Dumnezeu se încheagă gheața și întinderea apelor se face sloi (*Iov* 37, 9–10).

Dar suflul Domnului este și suportul inteligenței. Asupra acestui punct Propovăduitorul și tînărul Elihu nu sînt de acord. Iată ce spune Propovăduitorul:

Căci soarta omului și soarta dobitocului este aceeași : precum moare unul, moare și celălalt și toți au un singur duh de viață, iar omul nu are nimic mai mult decît dobitocul [...]
Cine știe dacă duhul omului se urcă sus și duhul dobitocului se scoboară în jos către pămînt? (*Ecclesiastul* 3, 19 și 21).

Elihu îl contrazice și își susține afirmația printr-o impertinență:

Dar duhul din om și suflarea Celui Atotputernic dau priceperea.
Nu cei bătrîni sînt înțelepți și nici moșnegii nu sînt cei ce înțeleg totdeauna dreptatea (*Iov* 32, 8–9).

Impulsivitatea tînărului înțelept este plină de suflu:

Căci sînt plin de cuvinte pînă în gît și duhul meu lăuntric îmi dă zor.
Iată că cugetul meu în mine este ca un vin care n-are pe unde să răsufle, ca un vin care sparge niște burdufuri noi (*Iov* 32, 18–19).

Iisus nu se va avînta atît de departe dar va spune că „nimeni nu pune vin nou în burdufuri vechi" (*Marcu* 2, 22).

Inteligența despre care se vorbește este de fapt înțelepciune: ea îl va duce pe calea cea bună pe cel care se supune voinței lui Dumnezeu:

Învață-mă să fac voia ta, că tu ești Dumnezeul meu. Duhul tău cel bun să mă povățuiască la pămîntul dreptății (*Psalmii* 142, 10).

Suflul mîniei și al judecății

Israel răzvrătit va simți suflul pedepsei purificatoare:

Cînd Domnul va fi spălat necurățenia fiicelor Sionului și va fi șters fărădelegile din

mijlocul lui prin duhul dreptății și al nimicirii (*Isaia* 4, 4).

Suflul fierbinte al Domnului poate să izgonească neamurile păgîne, învinuite de crime. Iată amenințarea împotriva lui Amon, popor considerat dușman de moarte al lui Israel: „Voi vărsa asupra ta mînia mea; voi sufla asupra ta focul urgiei mele" (*Iezechiel* 21, 31).

În acest fel, tema suflului și cea a focului se pot întîlni. Comparat cu arșița criminală a jertfelnicelor de copii de la Tofet, suflul Domnului izbucnește precum un vulcan în erupție:

[...] Suflarea Domnului va aprinde ca un șuvoi de pucioasă (*Isaia* 30, 33).

Zămislit-ați fîn și ați născut paie, suflarea voastră este foc care vă va mistui (*Isaia* 33, 11).

Foalele fierarului sau ale turnătorului vor oferi o imagine concretă a unirii suflului cu focul:

Foalele s-au ars, plumbul s-a topit de foc și turnătorul în zadar a topit (*Ieremia* 6, 29).

DUHUL

Suflul emoției

Suflul omului susține vocea. Ventilația plămînilor nu are drept unic scop oxigenarea sîngelui. Ea produce o energie sonoră capabilă să se transforme în sunete nearticulate sau să se organizeze într-un limbaj.

Strigătele și urletele nu sînt lipsite de sens. Ele traduc stări de conștiință profunde, emoții care există dincolo de limbaj. Sunetele pot exprima și stări de maximă tensiune care apar în timpul actului vorbirii.

Gestul, comportamentul în general, traduc și ele aceste stări de spirit care nu sînt doar reacții viscerale. Ele pot avea o valoare spirituală. Omul își deplînge păcatele, geme în disperare, se prăbușește în disperare. Îndurarea Domnului îl ridică, certitudinea de a fi iubit îl face să plutească. Nemișcarea din timpul rugăciunii tăcute exprimă starea de vecinătate dintre om și Dumnezeu.

Bucuria se exprimă spontan prin strigăt, cîntec și dans.

În ziua hirotonisirii preoților, Dumnezeu se manifestă sub formă de foc; poporul este în culmea bucuriei: „Și ieșind foc de la Domnul [...]. Și văzînd tot poporul a scos strigăte de bucurie și a căzut cu fața la pămînt" (*Leviticul* 9, 24). Prorocul Baruh îi vede pe surghiuniți întorcîndu-se „bucurîndu-se de slava lui Dumnezeu" (*Baruh* 4, 37; vezi și *Baruh* 5, 5).

Cîntecul este exprimarea naturală a bucuriei. Bucuria poate să izbucnească pe buze (*Iov* 8, 21). Secerătorii cîntă fericirea unei vieți asigurate de o bună recoltă (*Psalmii* 125, 5–6).

Dansul însoțește cîntecul de bucurie și de recunoștință: după trecerea Mării Roșii, proorocița Mariam își ia timpanul și antrenează un cor de femei într-un dans de laudă a Domnului care „Pe cal și pe călăreț în mare i-a aruncat" (*Ieșirea* 15, 20–21).

Dar cînd veselia se schimbă în durere, vocea omenească își transformă hohotele de rîs în bocete. Plîngerile lui Ieremia oferă impresionante variațiuni pe această temă:

O, cum a rămas pustie, cetatea cea cu mult norod! Cum a ajuns ca o văduvă, cea mai de frunte dintre neamuri; doamna cetăților ajuns-a birnică.
Noaptea plînge într-una cu lacrimi pe obraz și dintre toți cîți o iubeau, nici unul n-o mai mîngîie (*Plîngeri* 1, 1–2).

În adîncul disperării suflul poate fi tăiat:

[...] către Domnul am strigat, [...] către Domnul m-am rugat.
Vărsa-voi înaintea lui rugăciunea mea, necazul meu înaintea lui voi spune.
Cînd lipsea dintru mine duhul meu (*Psalmii* 141, 1–3).

Geamătul de doliu este un strigăt spontan. Bocitorii profesioniști care-l însoțesc pe cel îndoliat îl ajută în durerea lui însingurată, în fața unei lipse de nesuportat (*Amos* 5, 16).

Spiritul omenesc geme în suferință. Într-o manieră îndrăzneață, Pavel amintește de suspinele Duhului:

Că noi, cei ce sîntem în cortul acesta, suspinăm îngreuiați de vreme ce dorim nu să scoatem haina noastră, ci să ne îmbrăcăm cu cealaltă, pe deasupra, ca ceea ce este muritor să fie înghițit de viață.
Iar Cel ce ne-a făcut spre aceasta este Dumnezeu, care ne-a dat nouă arvuna Duhului (*II Corinteni* 5, 4–5).

Căci știm că toată făptura împreună suspină și împreună are dureri pînă acum.
Și nu numai atît, ci și noi, care avem pîrga Duhului, și noi înșine suspinăm în noi, așteptînd înfierea, răscumpărarea trupului nostru.
[...] Ci însuși Duhul se roagă pentru noi cu suspine negrăite (*Romani* 8, 22–23 și 26).

Suflul sacadat exprimă cu totul altă stare de spirit: dorința sau mînia. Gîfîitul animalului în călduri devine imaginea iubirii idolatre a lui Israel:

Asina sălbatică, deprinsă în pustie, care în aprinderea poftei ei, soarbe aerul! Cine o va putea împiedica să-și satisfacă pofta? (*Ieremia* 2, 24).

Suflul suspinului exprimă părerea de rău:

Că s-a stins întru durere viața mea și anii mei în suspine (*Psalmii* 30, 10).

Nu lipsit de umor, înțeleptul Ben Sirah folosește o imagine insolită:

[...] așa este cel ce stăpînește avuția, dar nu se poate bucura de ea.
Cel ce vede cu ochii și suspină este ca famenul care îmbrățișează pe fecioară și suspină (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 30, 19–20).

Copleșit de nenorociri, Iov spune că suspinele îi sînt singura hrană (*Iov* 3, 24). Întîlnim aceeași idee și în *Psalmi*:

Că s-a stins întru durere viața mea și anii mei în suspine (*Psalmii* 30, 10).

Gemetele femeii în durerile facerii evocă suferința Domnului cînd se simte cuprins de mînie:

Tăcut-am multă vreme, stat-am liniștit și mi-am stăpînit tăcerea; acum, ca o femeie care naște, voi suspina, voi striga și-mi voi trage suflarea! (*Isaia* 42, 14).

A suspina înseamnă și a tînji după ceva care lipsește sau se află prea departe. Domnul cunoaște dorința ascunsă a credinciosului care se roagă:

Doamne, înaintea Ta este toată dorirea mea și suspinul meu de la Tine nu s-a ascuns (*Psalmii* 37, 9).

Suspinul nostalgic poate avea în el o bucurie ascunsă:

Dorește și se sfîrșește sufletul meu după curțile Domnului; inima mea și trupul meu s-au bucurat de Dumnezeu cel viu (*Psalmii* 83, 2).

Cînd întregul popor al lui Israel începe să suspine după Dumnezeu (*I Regi* 7, 2), este semn că se va pocăi și va scăpa de sclavia idolilor.

Frica taie suflul și, cînd se liniștește, cel speriat poate din nou să respire. Hărțuit de Domnul, Iov ar dori să se bucure de puțină liniște și destindere:

Căci el mă sfărîmă ca sub furtună și înmulțește fără cuvînt rănile mele.

El nu-mi dă răgaz să răsuflu și mă adapă cu amărăciune (*Iov* 9, 17–18).

Iar psalmul spune:

Depărtează de la mine bătăile tale.
Cu mustrări pentru fărădelege ai pedepsit pe om.
Lasă-mă să mă odihnesc (*Psalmii* 38, 13–14 și 18).

Cînd suflul se transformă în șuierătură, el exprimă mirare sau dispreț (*Ieremia* 19, 8; 50, 13). Șuierăturii de groază îi va răspunde prin șuierătură marea adunare plănuită de Domnul:

Și voi șuiera după ei și îi voi strînge la un loc, căci i-am răscumpărat, și ei se vor înmulți neîncetat (*Zaharia* 10, 8).

Duhul parfumurilor

Parfumurile sînt obiectul de predilecție al mirosului. În lumea orientală ele ocupă un loc de seamă. Bogăția de plante aromatice și de mirodenii a încurajat dezvoltarea artei subtile a miresmelor și a folosirii calităților lor tămăduitoare. Din vechea rădăcină din care s-a format cuvîntul *ruah*, tradus în general prin suflu, a apărut și termenul *reah*: spațiul parfumat, parfumul.

Cîntarea cîntărilor este cartea parfumurilor. Miresmele umplu spațiul poemului pentru a dezvălui, dincolo de farmecul senzual, prezența unui spirit care dă o altă dimensiune iubirii.

Mireasa exclamă:

Miresmele tale sînt balsam mirositor, mir vărsat este numele tău (*Cîntarea cîntărilor* 1, 2).

Sînt evocate toate parfumurile pămîntului: nardul, mirosul viței de vie înflorite, smirna, tămîia, mandragora, numită și mărul iubirii. Mărul are puteri deosebite. Mirele spune:

[...] suflul gurii tale ca mirosul de mere (*Cîntarea cîntărilor* 7, 9).

Mireasa spune:

Cum e măru-ntre copaci, așa-i dragul meu printre flăcăi [...]
[...] cu mere răcoriți-mă, că sînt bolnavă de iubire (*Cîntarea cîntărilor* 2, 3 și 5).

Să fie oare vorba de merele iubirii, de fructele mandragorei, renumite pentru virtuțile lor afrodisiace? În povestea lui Ruben, Iacov, Lia și Rahila se atribuie acestor fructe o valoare mistică și magică ce asigură rodnicia acestei familii patriarhale (*Facerea* 30, 14–24).

În acest fel *Cîntarea cîntărilor* apare ca o grădină a iubirii, o viziune profetică a Edenului regăsit. Parfumul unei iubiri luminate înlocuiește mirosul otrăvit al fructului oprit.

Acest spirit al dragostei este inteligența creatoare a Domnului. În cartea lui Ben Sirah vom găsi o descriere a spațiului parfumat pe care-l creează în jurul ei Înțelepciunea:

Ca scorțișoara și balsamul mirositor am dat miros și ca smirna cea aleasă am răspîndit mireasmă.
Ca galbanul și ca onixul, și ca stactia și ca aerul miresmelor din cortul mărturiei (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 24, 17–18).

Aluzia la primul sanctuar nomad ne trimite la străvechiul ritual al parfumurilor, care consta în amestecarea mai multor ierburi aromatice. Acest parfum, folosit în exclusivitate în jertfelnic, era considerat pur. Fumul parfumat se răspîndea în lăcașul sfînt, creînd astfel, în mijlocul lumii oamenilor, un spațiu care putea fi locuit de Dumnezeu. Domnul se putea astfel apropia de oameni. Mireasma binefăcătoare era propice împăcării, întîlnirii, împărtășaniei. În *Biblie*, sintagma „mireasmă plăcută" poate fi întîlnită de circa patruzeci de ori.

Fumul parfumat care se înalță către Domnul are menirea de a-l împăca, pe cînd tămîia, parfum foarte prețios, este arsă în cazuri speciale, fiind considerată chintesența oricărei jertfe (*Ieșirea* 29 și 30).

Fumigația parfumată este completată de folosirea uleiului de ungere, întrebuințat mai întîi la tîrnosirea preoților, și, mai tîrziu, la învestirea monarhilor. Mesia va fi considerat Unsul prin excelență.

Parfumul (*reah*) este prezentat deci ca o consfințire a spațiului (*rewah*), capabil să primească prezența activă a Domnului (*ruah*). Este vorba de o prezență temperată care să poată fi primită de oameni. Norul de tămîie are, ca și în cazul teofaniei de pe muntele Sinai, un dublu rol, cel de revelație și cel de ocultare, caracteristic prezenței lui Dumnezeu printre muritori.

Duhul nemărginirii

Noțiunea de „larg" (*rewah*) înseamnă în același timp și spațiu și distanță. Ea poate fi și teritoriul vital al unei ființe, dar și faptul de a se întinde, a se mări, a se dezvolta.

Pentru cel care se află într-un spațiu îngust, fie el material sau spiritual, ieșirea este poarta spre libertate. Cînd prizonierul nu mai suportă claustrarea, el încearcă să fugă. Iar omul deznădăjduit este precum cel asediat care nu poate să se salveze decît practicînd o ieșire. A fi scos la larg este deci o binecuvîntare cerească:

Să înmulțească Dumnezeu pe Iafet (*Facerea* 9, 27).

[...] Binecuvîntat să fie cel ce a sporit pe Gad (*Deuteronomul* 33, 20).

Lărgirea hotarelor lui Israel este prevăzută în Legămînt (*Ieșirea* 34, 24). David, la rîndul său, declară în cîntarea lui de mulțumire:

[...] Dar Domnul a fost ajutorul meu;
El m-a scos la larg,
Izbăvitu-m-a, pentru că m-a iubit! (*II Regi* 22, 19–20).

Regele războinic găsește în Dumnezeu puterea de a-și ușura și lungi pasul în fuga lui după dușmani. El îi spune Domnului:

[...] dă picioarelor mele sprinteneala cerbului, [...]
Tu lărgești calea sub pașii mei,
Și picioarele mele nu se poticnesc.
Urmări-voi pe vrăjmașii mei și-i voi prinde (*II Regi* 22, 34 și 37–38).

În *Psalmi* regăsim de multe ori lauda lărgirii care este o lucrare cu adevărat dumnezeiască. Acordarea libertății este un dar spiritual:

Nu mă voi teme de mii de popoare, care împrejur mă împresoară.
[...] că tu ai bătut pe toți cei ce mă vrăjmășesc în deșert (*Psalmii* 3, 6–7).

În necaz am chemat pe Domnul și m-a auzit și m-a scos întru desfătare (*Psalmii* 117, 5).

Psalmul 118 este o laudă adusă Legii. *Tora* este un drum spre libertate. Ea nu este un regulament constrîngător:

Pe calea poruncilor tale am alergat, cînd ai lărgit inima mea.
Și am umblat întru lărgime, că poruncile tale am căutat. [...]
Gura mea am deschis și am aflat, că de poruncile tale am dorit (*Psalmii* 118, 32, 45 și 131).

Dar Legea formată dintr-o mulțime de obligații riscă să-și piardă flexibilitatea, valoarea energizantă. Pavel vestește libertatea întru Iisus și Sfîntul Duh. Iată ce scrie Corintenilor:

Arătîndu-vă că sînteți scrisoare a lui Hristos, slujită de noi, scrisă nu cu cerneală, ci cu Duhul Dumnezeului cel viu, nu pe table de piatră, ci pe tablele de carne ale inimii. Domnul este Duh, și unde este Duhul Domnului, acolo este libertate (*II Corinteni* 3, 3 și 17).

În același spirit el se roagă la Cel de Sus pentru Efeseni:

Să vă dăruiască, după bogăția slavei Sale, ca să fiți puternic întăriți, prin Duhul Său, în omul dinăuntru,
Așa încît, înrădăcinați și întemeiați fiind în iubire, să puteți să înțelegeți împreună cu toți sfinții care este lărgimea și lungimea și adîncimea și înălțimea,
Să cunoașteți iubirea lui Hristos, cea mai presus de cunoștință, ca plini să fiți de toată plinătatea lui Dumnezeu (*Efeseni* 3, 16 și 18–19).

Sprijinitorul

La porunca Domnului, Isaia condamnă alianța vinovată dintre Israel și Egipt:

Vai de feciorii răzvrătiți, zice Domnul, vai de cei ce fac planuri fără mine, care fac legăminte ce nu sînt în duhul Meu (*Isaia* 30, 1).

Versetele 11 și 12 ale Psalmului 41 sînt vestite ca fiind deosebit de greu de tradus.

Ziua va porunci Domnul milei sale, iar noaptea cîntare lui de la mine.
Rugăciunea Dumnezeului vieții mele, spune-voi lui Dumnezeu: „sprijinitorul meu ești tu, pentru ce m-ai uitat?" (*Psalmii* 41, 11–12).

Această milă (*hesed*) este dragostea pe care Domnul o arată întru și prin Legămînt. Ea îl cuprinde în întregime pe om, cînd este treaz și cînd visează (ziua și noaptea), și se transformă în cînt. Incantația se face rugă și readuce sufletul la Dumnezeu, Dumnezeul cel viu.

Cînd omul păcătos se reîntoarce la Dumnezeul său, el începe printr-o „amintire" care-i restituie prezența Domnului. Prin *teshuva* el se regăsește întru milă.

Dumnezeu îi poate sprijini pe regii păgîni. El este cel care-i dă lui Artaxerxes ideea firmanului prin care Israel este eliberat definitiv: „Binecuvîntat este Domnul Dumnezeul părinților noștri care a pus în inima regelui gîndul să împodobească casa Domnului cea din Ierusalim" (*I Ezdra* 7, 27).

Dumnezeu este cel care îl învață pe Neemia cum ar trebui refăcut Israelul (*Neemia* 2, 12; 7, 5).

În *Biblie* există descrieri deosebit de vii ale intervențiilor Duhului în istoria poporului său.

În *Cartea a treia a regilor* întîlnim o relatare suprinzătoare a unei vedenii de-a profetului Miheia. Cu ajutorul unei prosopopei ne este înfățișat Duhul în dialog cu Dumnezeu, punînd la cale o strategie pentru înlăturarea lui Ahab, regele criminal și idolatru.

Și a zis Domnul: „Cine ar îndupleca pe Ahab, să meargă și să cadă în Ramot-Galaad?" Unul spunea una, și altul alta.
Atunci a ieșit un duh și a stat înaintea feței Domnului și a zis: „Eu îl voi ademeni."
Domnul a zis: „Cum?"
Iar acela a zis: „Mă duc și mă fac duh mincinos în gura tuturor profeților lui." Zis-a Domnul: „Tu-l vei ademeni și vei face aceasta; du-te și fă cum ai zis!" (*III Regi* 22, 20–22).

Povestea pare imorală, dar Duhul propune înșelarea înșelătorilor în vederea restabilirii adevărului, iar eficacitatea stratagemei nu este pusă la îndoială.

Duhul lui Dumnezeu se aruncă asupra lui Saul și-l împinge într-o transă șamanică, în care trăiește un fel de dedublare, înainte de a fi desemnat rege și proclamat ca atare. Aceste întîmplări vin după o ungere practicată de profetul Samuel; s-ar părea că există o legătură între această ungere și o anumită activitate carismatică (*I Regi* 10, 1–12).

Într-un mod mai puțin spectaculos ni se arată cum Duhul lui Dumnezeu apare și stăruie deasupra oamenilor: „Atunci s-a pogorît duhul Domnului în mijlocul adunării peste Iahaziel" (*II Paralipomena* 20, 14; vezi și 15, 1).

Duhul Domnului se odihnește peste una sau mai multe persoane (*Numerii* 11, 25). „Și se va odihni peste el Duhul lui Dumnezeu" (*Isaia* 11, 2).

Astfel începe portretul regelui desăvîrșit care deschide calea mesianică.

Regăsim o aluzie la acest text atunci cînd Petru garantează că Duhul gloriei, Duhul lui Dumnezeu, se odihnește peste primii creștini (*I Petru* 4, 14).

Meditînd asupra istoriei lui Israel, Isaia constată că atunci cînd Duhul se odihnea deasupra obștii, el îl ducea pe Israel spre odihnă:

[...] au amărît duhul lui cel sfînt [...]
Unde este cel ce a pus în mijlocul ei duhul său cel sfînt?
[...] Duhul Domnului îi ducea la odihnă (*Isaia* 63, 10–11 și 14).

Duhul Sfînt îl învăluie pe om precum un veșmînt: astfel îmbrăcat, profetul Zaharia are curajul să-l ocărască pe regele Ioaș și să poarte haina martiriului (*II Paralipomena* 24, 20–22).

Dumnezeu își revarsă Duhul peste casa lui Israel (*Iezechiel* 39, 29) și chiar peste trupul lui:

Iar după aceea, vărsa-voi duhul meu peste tot trupul, și fiii și fiicele voastre vor profeți, bătrînii voștri visuri vor visa, iar tinerii voștri vedenii vor vedea.
Chiar și peste robi și peste roabe voi vărsa duhul meu (*Ioil* 3, 1–2).

Duhul se află în mijlocul poporului care trebuie să reclădească templul distrus:

Întărește-te [...] Că eu sînt cu voi, zice Domnul Savaot.
[...] și duhul meu rămîne în mijlocul vostru! (*Agheu* 2, 4–5).

[...] Acesta este cuvîntul Domnului către Zorobabel: „Nu prin putere, nici prin tărie, ci prin duhul meu", — zice Domnul Savaot.
Mîinile lui Zorobabel au pus temelia acestui templu și tot mîinile lui îl vor termina (*Zaharia* 4, 6 și 9).

Duhul Noului Legămînt

În ziua Bunei-Vestiri, îngerul Gabriel îi spune Mariei:

[...] Duhul Sfînt va pogorî peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea și Sfîntul care se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema (*Luca* 1, 35).

Întruparea se realizează deci întru Duhul Sfînt care este puterea infinită a lui Dumnezeu. În *Biblie* se face o diferență între umbra întunecoasă, dătătoare de moarte, și nu de viață, și umbra care protejează. În țările calde, umbra unui zid sau cea a unui pom sînt oaze de răcoare, locuri de odihnă, dătătoare de viață. Dumnezeu este lumină și, totodată, în mod paradoxal, umbră binefăcătoare.

Duhul își manifestă forța creatoare sub pavăza lui Dumnezeu. Duhul dă viață ființei omenești:

Iar cînd a auzit Elisabeta salutarea Mariei, pruncul a săltat în pîntecele ei și Elisabeta s-a umplut de Duh Sfînt (*Luca* 1, 41).

Elisabeta o binecuvîntează pe Maria și-i spune că tresărirea copilului în pîntecele ei e semn de bucurie. Maria înalță un cîntec de laudă:

[...] Mărește sufletul meu pe Domnul,
Și s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu,
Mîntuitorul meu (*Luca* 1, 46–47).

Preludiul cîntecului Anei este asemănător: „[...] Bucuratu-s-a inima mea întru Domnul" (*I Regi* 2, 1).

Cuprins de Duhul Sfînt, tatăl lui Ioan Botezătorul înalță o cîntare în care lauda se împletește cu profeția:

Și Zaharia, tatăl lui, s-a umplut de Duh Sfînt și a proorocit, zicînd:
Binecuvîntat este Domnul Dumnezeul lui Israel (*Luca* 1, 67–68).

În ziua cînd Iisus este adus la templu, Duhul Sfînt care se afla deasupra lui Simeon îl vestește că nu va vedea moartea înainte de a-l fi văzut pe Hristos. Același Duh îl mînă spre altar unde îl laudă pe Dumnezeu și-l binecuvîntează pe copil, iar apoi îi aduce în gînd o profeție (*Luca* 2, 25–35). Limba ebraică posedă toate verbele necesare pentru a exprima tremuratul de frică și suspinul de spaimă, fericirea ce cuprinde inima și șalele. „Zbuciumul lăuntric al Domnului" este semn al milostivirii sale (*Isaia* 63, 15). Corpul întreg poate simți și manifesta bucuria. Iisus tresare și el de bucurie:

În acest ceas, El s-a bucurat în Duhul Sfînt și a zis : Te slăvesc pe Tine, Părinte, Doamne al cerului și al pămîntului, că ai ascuns acestea de cei înțelepți și de cei pricepuți și le-ai descoperit pruncilor (*Luca* 10, 21).

Iisus suspină la învierea lui Lazăr. Această minune îl pune în pericol pe Iisus și-l va duce la „ceasul lui", ceasul Patimilor:

Deci Iisus [...] a suspinat cu duhul și s-a tulburat întru sine [...]
Și a lăcrimat Iisus [...]
Deci suspinînd iarăși Iisus întru sine, a mers la mormînt (*Ioan* 11, 33; 35; 38).
Acum sufletul Meu e tulburat (*Ioan* 12, 27).

Duhul Sfînt se arată în ziua botezului lui Iisus. El ia înfățișarea unui porumbel care se pogoară și stă peste Iisus pentru ca toată lumea să știe că el este Mesia (*Matei* 3, 13–17; *Marcu* 1, 9–11; *Luca* 3, 21–22; *Ioan* 1, 33).

Duhul Sfînt va fi și cel care-l va duce sau împinge, cum spune Marcu, în deșert (*Matei* 4, 1; *Marcu* 1, 12–13; *Luca* 4, 1–2).

Suflul, apa și focul sînt simboluri ale Duhului Sfînt. Ele se unesc pentru a-l înfățișa pe Duh ca mediu al regenerării prin botez (*Matei* 3, 11; *Luca* 3, 16). Convorbirea cu Nicodim aruncă lumină asupra acestui mister. Omul care se dezvoltă în pîntecele matern trebuie să renască în spațiul fluid al Duhului. Aluzia la vîntul care suflă în ce direcție vrea confirmă libertatea totală a Duhului, dar și eliberarea oamenilor atinși de acest suflu divin:

Iisus a răspuns : Adevărat, adevărat zic ție, de nu se va naște cineva din apă și din Duh nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu.
Ce este născut din trup, trup este; și ce este născut din Duh, duh este.
Nu te mira că ți-am zis: Trebuie să vă nașteți de sus.
Vîntul suflă unde voiește și tu auzi glasul lui, dar nu știi de unde vine, nici încotro se duce. Astfel este cu oricine e născut din Duhul (*Ioan* 3, 5–8).

Cu ajutorul Duhului Sfînt Iisus îi alungă pe demoni. Luca îl numește pe Duh „degetul lui Dumnezeu". Degetul

întărește cuvîntul printr-un gest imperativ (*Matei* 12, 28; *Marcu* 3, 22–30; *Luca* 11, 14–23). Manifestarea Duhului printr-o vindecare nu este numai un act de îndurare: este un semnal dinspre Împărăție, care anunță începutul domniei mesianice. A încerca compromiterea lui Iisus prin acuzarea lui de practici demonice înseamnă a huli, a păcătui împotriva lui Dumnezeu el însuși, neobosit în Duhul său.

Oricui va spune vreun cuvînt împotriva Fiului Omului, i se va ierta; dar celui ce va huli împotriva Duhului Sfînt, nu i se va ierta (*Luca* 12, 10 *și Matei* 12, 32; *Marcu* 3, 29).

După Cină, Iisus dezvăluie acțiunea Sfîntului Duh în convorbirea pe care o are cu ucenicii săi. Duhul, numit de el „Paraclet", este un purtător de cuvînt, care scoate la iveală adevărul în lupta pe care forțele răului le duc la nesfîrșit împotriva discipolilor lui Hristos. Aceasta este motivul pentru care „Paracletul" va fi numit și Mîngîietorul sau Duhul Adevărului (*Ioan* 14, 16–17).

În numele lui Iisus, Tatăl îl trimite pe Mîngîietor pentru a fi un fel de memorie vie a învățămintelor lui Hristos (*Ioan* 14, 26). Paracletul va fi deci martorul perfect care va da apostolilor puterea de a mărturisi ceea ce au auzit din gura lui Iisus și ce au trăit în preajma lui (*Ioan* 15, 26–27).

Iisus îl trimite pe Mîngîietor pentru a-i judeca pe cei răi. Va fi un îndrumător desăvîrșit al ucenicilor cărora le va reaminti esența învățămintelor lui Hristos (*Ioan* 16, 5–15). Astfel pregătiți, apostolii sînt gata să trăiască taina Cincizecimii:

Și cînd a sosit ziua Cincizecimii, erau toți Apostolii împreună la un loc.
Și din cer, fără de veste, s-a făcut un vuiet, ca de suflare de vînt ce vine repede, și a umplut toată casa unde ședeau ei.
Și li s-au arătat, împărțite, limbi ca de foc și au șezut pe fiecare dintre ei.
Și s-au umplut toți de Duhul Sfînt și au început să vorbească în alte limbi, precum le dădea lor Duhul a grăi (*Fapte* 2, 1–4).

Duhul Sfînt se lasă asupra apostolilor și le umple inimile.

Petru este dus într-un loc de către Duh care se pogoară peste o familie întreagă (*Fapte* 11, 15).

Viața Bisericilor se organizează sub îndrumarea Duhului.

Pavel le va spune credincioșilor săi că sînt locuiți de Duhul lui Dumnezeu:

Dar voi nu sînteți în carne, ci în Duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi. Iar dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui.
Iar dacă Hristos este în voi, trupul este mort pentru păcat; iar Duhul viață pentru îndreptare.
Iar dacă Duhul Celui ce a înviat pe Iisus din morți locuiește în voi, Cel ce a înviat pe Hristos Iisus din morți va face vii și trupurile voastre muritoare, prin Duhul Său care locuiește în voi (*Romani* 8, 9–11).

PĂMÎNTUL

Pământul în facere
Pământul începuturilor
Grădina, amintire a paradisului

Pământul blestemat, înecat și salvat
Blestemul pământului
Pământul sclaviei și cel al libertății
Păcatul chinuie pământul
Pământul înghite păcătoșii și morții
Pământul pribegiei și cel al întoarcerii
Deșertul, loc de naștere și de renaștere

Un Dumnezeu agricultor
Un Dumnezeu priceput și răbdător ca un țăran
Agricultura divină
Drumurile Domnului pe Pământ

Pământul nou

PĂMÎNTUL ÎN FACERE

Pământul începuturilor

Povestea facerii începe cu o formulă ciudată: „La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul. Și pământul era netocmit și gol" (*Facerea* 1, 1–2).

Despre cer se spune că a fost transformat într-o „tărie" (*Facerea* 1, 6); iar uscatul care iese de sub ape va fi „pământul" (*Facerea* 1, 10). Aceste structuri consistente se separă de fondul lichid al apelor primordiale învăluite în Duhul lui Dumnezeu. Cuvîntul „duh" exprimă activitatea creatoare a Domnului și, mai concret, rezultatul acestei acțiuni, spațiul respirabil, atmosfera favorabilă apariției vieții.

Săptămîna de lucru, împărțită în șase zile, va fi cadrul simbolic al facerii lumii. Această facere este o întrepătrundere între ceea ce este format, dar fără viață (cerul, pămîntul), întinderea limitată, dar posibil fertilă, apa primordială și duhul purtător de energie și de suflu, acel *ruah* al Domnului.

Apele începuturilor se împart în „apele cele de deasupra tăriei" , ploaia, și „apele cele de sub tărie", apele izvorîtoare, aducătoare de viață. Pămîntul este astfel fertilizat iar regnul vegetal acoperă pămîntul:

> Apoi a zis Dumnezeu: „Să dea pămîntul din sine verdeață: iarbă, cu sămînță într-însa, după felul și asemănarea ei, și pomi roditori, care să dea rod cu sămînță în sine, după fel pe pămînt!" Și a fost așa.
> Pămîntul a dat din sine verdeață: iarbă, care face sămînță după felul și după asemănarea ei, și pomi roditori, cu sămînță după fel pe pămînt. Și a văzut Dumnezeu că e bine.
> Și a fost seară, și a fost dimineață: ziua a treia (*Facerea* 1, 11–13).

Apariția regnului animal este prezentată ca un fel de colcăială într-un mediu acvatic. Monștrii marini nu sînt aici, precum în vechile mitologii, divinități primordiale, ci doar simple făpturi ale lui Dumnezeu.

Mai trebuie notat și faptul că, în timp ce haosul inițial era sterp, haosul aparent al înmulțirii vietăților, atît în apă, cît și în aer, este dătător de viață.

> Apoi a zis Dumnezeu: „Să mișune apele de vietăți, ființe cu viață în ele și păsări să zboare pe pămînt, pe întinsul tăriei cerului!" Și a fost așa.
> A făcut Dumnezeu animalele cele mari din ape și toate ființele vii, care mișună în ape, unde ele se prăsesc după felul lor, și toate păsările înaripate după felul lor. Și a văzut Dumnezeu că e bine.
> Și le-a binecuvîntat Dumnezeu și a zis: „Prăsiți-vă și vă înmulțiți și umpleți apele mărilor și păsările să se înmulțească pe pămînt!"
> Și a fost seară și a fost dimineață : ziua a cincea (*Facerea* 1, 20–23).

Pe pămînt va apărea ordinea ascunsă în haosul vital. Comparînd mediul acvatic cu cel terestru, tare și structu-

rat, autorul biblic este de părere că cel din urmă este locul rînduielii. Pămîntul, creație a lui Dumnezeu, este, la rîndul lui, generator de ordine.

Apoi a zis Dumnezeu: „Să scoată pămîntul ființe vii, după felul lor: animale, tîrîtoare și fiare sălbatice după felul lor." Și a fost așa.
A făcut Dumnezeu fiarele sălbatice după felul lor, și toate tîrîtoarele pămîntului după felul lor. Și a văzut Dumnezeu că e bine (*Facerea* 1, 24–25).

Cele două descrieri ale facerii omului insistă pe două aspecte diferite ale acestei creații deosebite. Omul este „chipul lui Dumnezeu", creat după asemănarea lui. În această calitate el este stăpîn peste toate vietățile pămîntului (*Facerea* 1, 26).

Omul este pămîntesc și pămîntean:

Și atunci luînd Domnul Dumnezeu țărînă din pămînt, a făcut pe om, și a suflat în fața lui suflare de viață, și s-a făcut omul ființă vie (*Facerea* 2, 7).

În amintirea acestei origini, omul trebuie să păstreze în el spiritul de umilință (înrudit cu latinescul *humus*, pămînt, *humilis* însemnînd umil). Această umilință nu trebuie nesocotită în numele puterii pe care Domnul i-o atribuie omului.

[...] „Să facem om [...], ca să stăpînească peștii mării, păsările cerului, animalele domestice, toate vietățile ce se tîrăsc pe pămînt și tot pămîntul!" (*Facerea* 1, 26).

Această putere nu trebuie să se transforme însă în tiranie. Ea trebuie să fie mai curînd un control care menține pămîntul și vietățile sale în echilibru ecologic. În vremurile în care divinitățile primare erau numite „stăpîn al pămîntului, al apelor sau al vietăților", puterea lor era cea a unui suveran drept. Adam, învestit cu un astfel de mandat, în virtutea asemănării sale cu Dumnezeu, trebuie să apere dreptatea pe pămînt și oriunde este viață. Omul nu trebuie să se poarte ca un animal de pradă turbat care distruge bogățiile naturii.

Spre deosebire de prima descriere a creației, în care Dumnezeu acoperă dintr-o dată pămîntul sterp cu un covor de verdeață, în cea de-a doua apariția regnului vegetal este astfel descrisă: „Ci numai abur ieșea din pămînt și umezea toată fața pămîntului" (*Facerea* 2, 6).

Nu este menționată o apariție a tuturor vegetalelor, ci doar faptul că Domnul sădește o grădină care seamănă a livadă, după care rîul inițial se împarte în patru brațe.

Apoi Domnul Dumnezeu a sădit rai în Eden, spre răsărit, și a pus acolo pe omul, pe care-l zidise.
Și a făcut Domnul Dumnezeu să răsară din pămînt tot soiul de pomi, plăcuți la vedere și cu roade bune de mîncat; iar în mijlocul raiului era pomul vieții și pomul cunoștinței binelui și răului.
Și din Eden ieșea un rîu, care uda raiul, iar de acolo se împărțea în patru brațe (*Facerea* 2, 8–10).

Cuvîntul ebraic folosit pentru a desemna această creație vegetală este *gan*, care înseamnă loc îngrădit, udat de o apă care-i asigură fertilitatea. Această grădină contrastează cu deșertul sau stepa (*eden*). Cuvîntul „paradis" este un cuvînt de origine iraniană care înseamnă „parc". El a fost transcris în limba ebraică (*Cîntarea Cîntărilor* 4, 13; *Ecclesiastul* 2, 5; *Neemia* 2, 8).

Grădina Edenului este locuința primului om: „Și a luat Domnul Dumnezeu pe omul pe care-l făcuse, și l-a pus în raiul cel din Eden, ca să-l lucreze și să-l păzească" (*Facerea* 2, 15).

După ce prima pereche păcătuiește, păcătoșii sînt izgoniți. Simbolismul îngrădirii este inversat. Ceea ce era o apărare a fericirii se transformă într-o interdicție de a intra, semn al izgonirii.

De aceea l-a scos Domnul Dumnezeu din raiul cel din Eden, ca să lucreze pămîntul, din care fusese luat.
Și a izgonit pe Adam, l-a așezat în preajma raiului celui din Eden și a pus heruvimi și sabie de flacără vîlvîitoare, să păzească drumul către pomul vieții (*Facerea* 3, 23–24).

Grădina, amintire a paradisului

În *Biblie* grădina are o semnificație simbolică deosebită. Acest loc privilegiat este un domeniu divin, o „bucată" de Dumnezeu, care amintește de forța regeneratoare și roditoare a Domnului.

Iar Domnul va mîngîia Sionul, și dărîmăturilor lui le va da nădejde. El va preface pustia lui în rai și pămîntul lui neroditor în grădina Domnului; bucurie și veselie va fi acolo, mulțumire și glas de cîntec! (*Isaia* 51, 3; vezi și *Isaia* 58, 11; *Ieremia* 31, 12).

Iezechiel vorbește și el de grădina Domnului din Eden (*Iezechiel* 28, 13; 31, 8–9). Pămîntul, revigorat de Dumnezeu, redevine paradis. „Acest pămînt, altădată pustiit, s-a făcut ca grădina Edenului..." (*Iezechiel* 36, 35).

Domnul poate să usuce pămîntul idolatrilor, mai ales atunci cînd culte agrare păgîne îl abat pe Israel de la credința în Dumnezeu.

Ei vor fi rușinați pentru dumbrăvile închinate pe care le-au îndrăgit și se vor roși la față din pricina grădinilor pe care le-au ales.
Va fi ca un stejar ale cărui frunze cad și ca o grădină fără nici un strop de apă (*Isaia* 1, 29–30).

Isaia condamnă cultele păgîne celebrate în grădini, care de fapt sînt dumbrăvi sfinte în care sînt ținuți idolii:

Oameni care întărîtau fără încetare fața mea jertfind în grădini și pe lespezile acoperișului ardeau miresme;
Stăteau în morminte și mîncau în crăpături de stîncă, mîncau carne de porc (*Isaia* 65, 3–4).

Mînia Domnului era inevitabilă:

Stăpînul s-a arătat ca un dușman nimicind Israelul [...]
Prăbușit-a la pămînt ca pe o dumbravă cortul lui (*Plîngeri* 2, 5–6).

Înainte ca mînia divină să se abată asupra lui, pămîntul era un paradis.

Înaintea lui merge mistuind focul, iar după el arde văpaia. Pămîntul este înaintea lui ca grădina raiului, iar după trecerea lui: pustie înfricoșată, căci nimic nu scapă din fața lui (*Ioil* 2, 3).

În *Cîntarea Cîntărilor*, grădina îngrădită este o fecioară care nu se deschide decît logodnicului ei.

Ești grădină încuiată, sora mea, mireasa mea, fîntînă acoperită și izvor pecetluit.
Vlăstarii tăi clădesc un paradis de rodii cu fructe dulci și minunate, avînd pe margini arbuști care revarsă miresme.
Nard, șofran și scorțișoară, cu trestie mirositoare, cu felurime de copaci, ce tămîie lăcrimează, cu mirt și cu aloe și cu tufiș mirositor.
În grădină-i o fîntînă, un izvor de apă vie și pîraie din Liban.
Scoală vînt de miazănoapte, vino vînt de miazăzi, suflați prin grădina mea și miresmele-i stîrniți; iar iubitul meu să vină, în grădina sa să intre și din roadele ei scumpe să culeagă, să mănînce (*Cîntarea Cîntărilor* 4, 12–16).

Iisus își adună ucenicii într-o grădină. Tot acolo își va trăi și agonia (*Ioan*

18, 1–2). Într-o grădină se va afla mormîntul lui și tot acolo se va găsi mormîntul gol (*Ioan* 19, 41; 20, 1–10). Maria Magdalena îl ia pe Iisus drept un grădinar (*Ioan* 20, 15).

Trebuie amintită și importanța elementelor paradisiace în reprezentările unei lumi de dincolo fericite. Paradisul a devenit, în tradiția ebraică și cea creștină, locul de odihnă al celor socotiți demni de a participa la gloria divină.

În tradiția creștină veche, Paradisul era o grădină înzestrată cu o fîntînă, care prevestea viitoarea bazilică. O astfel de grădină se află și în incintele mînăstirești. Cuvîntul „paradis" este la originea cuvîntului „parvis" care, în zilelele noastre, desemnează piața din fața unei catedrale sau a unei biserici monumentale. Acest loc a păstrat mult timp un caracter sacru.

PĂMÎNTUL BLESTEMAT, ÎNECAT ȘI SALVAT

Blestemul pămîntului

Păcatul lui Adam aduce o schimbare în poziția lui în sînul creației. Din grădinar el se transformă în pălmaș nevoiaș. Pămîntul, blestemat, se revoltă înainte de a se deschide pentru a-l primi pe omul ieșit din țărînă.

Iar lui Adam i-a zis: „Pentru că ai ascultat vorba femeii tale și ai mîncat din pomul din care ți-am poruncit: «Să nu mănînci», blestemat va fi pămîntul pentru tine! Cu osteneală să te hrănești din el în toate zilele vieții tale!
Spini și pălămidă îți va rodi el și te vei hrăni cu iarba cîmpului!
În sudoarea feții tale îți vei mînca pîinea ta, pînă te vei întoarce în pămîntul din care ești luat: căci pămînt ești și în pămînt te vei întoarce" (*Facerea* 3, 17–19).

Blestemul lui Dumnezeu nu este fără iertare. Patriarhul Lameh vede în fiul său Noe pe cel care va aduce o alinare ce va domoli asprimea decretului divin.

Lameh a trăit o sută optzeci și opt de ani și atunci i s-a născut un fiu.
Și i-a pus numele de Noe, zicînd: „Acesta ne va mîngîia în lucrul nostru și în munca mîinilor noastre, la lucrarea pămîntului, pe care l-a blestemat Domnul Dumnezeu" (*Facerea* 5, 28–29).

În lunga descriere a Potopului (*Facerea* 6, 5–9, 28), pămîntul este acoperit de ape și, împreună cu el, toate ființele perverse sau pervertite, oameni și animale.

Atunci a zis Domnul Dumnezeu către Noe: „Sosit-a înaintea feței Mele sfîrșitul a tot omul, căci s-a umplut pămîntul de nedreptățile lor, și iată Eu îi voi pierde de pe pămînt (*Facerea* 6, 13).

Noe este prin excelență întruchiparea dreptății; el salvează creația integrîndu-se în planul lui Dumnezeu. Domnul promite:

„Am socotit să nu mai blestem pămîntul pentru faptele omului, pentru că cugetul inimii omului se pleacă la rău din tinerețile lui și nu voi mai pierde toate vietățile, cum am făcut.
De acum cît va trăi pămîntul, semănatul și seceratul, frigul și căldura, vara și iarna, ziua și noaptea nu vor mai înceta!" (*Facerea* 8, 21–22).

Proiectul divin prevede renașterea omenirii și a viețuitoarelor în ansamblu, cu ajutorul unui „rest", prin menținerea unei minorități curate, conservată în calitate de sămînță a unei lumi noi. O nouă ordine va fi instaurată:

Și a binecuvîntat Dumnezeu pe Noe și pe fiii lui și le-a zis:
„Nașteți și vă înmulțiți și umpleți pămîntul și-l stăpîniți!
Groază și frică de voi să aibă toate fiarele pămîntului, toate păsările cerului, tot ce se mișcă pe pămînt și toți peștii mării; căci toate acestea vi le-am dat la îndemînă.
Tot ce se mișcă și ce trăiește să vă fie de mîncare; toate vi le-am dat, ca și iarba verde.
Numai carne cu sîngele ei, în care e viața ei, să nu mîncați" (*Facerea* 9, 1–4).

Consolarea prevăzută de Lameh, care vine să compenseze blestemul pămîntului, începe atunci cînd Noe primește numele de agricultor. „Atunci a început Noe să fie lucrător de pămînt și a sădit vie" (*Facerea* 9, 20).

Această referire la viața agrară înseamnă că relația dintre om și pămînt a început să se schimbe. Omul nu mai este cu totul dependent de capriciile naturii. Permisiunea de a se hrăni cu carne, speranța în recolte regulate, sedentarismul care ajută la dezvoltarea unei vieți economice și culturale mai complexe, sînt tot atîtea arme împotriva exceselor și violențelor vieții sălbatice.

Agricultorul Noe sădește viță de vie, al cărei aspect atrăgător dovedește generozitatea solului. În acest fel este alungată obsesia blestemului pămîntului care-i urmărea pe nomazi.

Pămîntul sclaviei și cel al libertății

Instalați în Egipt de către Iosif, fiii lui Israel prosperă. Creșterea lor demografică îl neliniștește pe Faraon.

De aceea au pus peste ei supraveghetori de lucrări, ca să-i împileze cu munci grele. Atunci a zidit Israel cetăți tari lui Faraon: Pitom și Ramses [...]
Însă cu cît îi împilau mai mult, cu atît mai mult se înmulțeau și se întăreau foarte, foarte tare, așa că Egiptenii se îngrozeau de fiii lui Israel.
De aceea Egiptenii sileau încă și mai strașnic la muncă pe fiii lui Israel,
Și le făceau viața amară prin munci grele, la lut, la cărămidă și la tot felul de lucru la cîmp, și prin alte feluri de munci, la care-i sileau cu strășnicie (*Ieșirea* 1, 11–14).

Relația cu pămîntul este aici deosebit de anevoioasă. Pămîntul trece prin mîinile muncitorilor care niciodată nu se vor bucura de ceea ce au clădit. Țăranii seamănă pămîntul din ale cărui roade nu se vor înfrupta niciodată.

Dumnezeu hotărăște să-și elibereze poporul, dar pentru aceasta trebuie să-l ajute să părăsească Egiptul.

Pretextul este unul din acele pelerinaje anuale care adună poporul în deșert, într-un loc sfînt, în fața Domnului (*Ieșirea* 5, 1–3; 23, 14–17). De fapt, acest pelerinaj se transformă într-o fugă către un pămînt al libertății.

Iată mesajul Domnului, atunci cînd vocea lui se face auzită în rugul aprins:

Mergînd dar, adună pe bătrînii fiilor lui Israel și le spune: „Domnul Dumnezeul părinților noștri, Dumnezeul lui Avraam, Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacov mi s-a arătat și a zis: «V-am cercetat de aproape și am văzut cîte vi se întîmplă în Egipt».
Și mi-a mai zis: «Vă voi scoate din împilarea Egiptului și vă voi duce în pămîntul Canaaneilor, al Heteilor, al Amoreilor, al Ferezeilor, al Ghergheseilor, al Heveilor și al Iebuseilor, în pămîntul unde curge miere și lapte»" (*Ieșirea* 3, 16–17).

Ieșirea este deci o migrație, o trecere de la un pămînt al robiei la unul al libertății. Schimbarea de loc are aici o importantă valoare simbolică: ea înseamnă mai mult decît o transformare socială și politică, ea anunță crearea unui popor teocratic deosebit. Eliberarea din sclavie este și actul de naș-

tere al unei comunități spirituale, care se înrădăcinează în pămîntul pe care Dumnezeu i-l dă în parte.

Acest pămînt este atribuit poporului lui Israel prin alegere, din dragoste și în mod cu totul gratuit.

Nu pentru dreptatea ta și nici pentru dreptatea inimii tale mergi să moștenești pămîntul lor [...]
De aceea să știi astăzi că nu pentru dreptatea ta îți dă Domnul Dumnezeul tău să moștenești acest pămînt bun, că ești popor tare la cerbicie (*Deuteronomul* 9, 5–6).

Păcatul chinuie pămîntul

Șase secole despart ieșirea de marea deportare în Babilon. Șase secole de-a lungul cărora necredința lui Israel a readus blestemul lui Dumnezeu pe pămînt.

Pămîntul este spurcat de prezența idolilor. Prorocul Amos anunță pedeapsa lui Dumnezeu.

Pentru aceasta așa zice Domnul: „Femeia ta se va desfrîna în cetate și fiii și fiicele tale vor cădea în ascuțișul sabiei, pămîntul tău va fi măsurat cu funia, tu vei muri într-un loc spurcat, iar Israel va fi dus în robie de pe pămîntul lui (*Amos* 7, 17).

Există într-adevăr o legătură tainică între femeie și pămînt: depravarea femeii atrage blestemul pămîntului. Simbolistica foarte grăitoare a necredinței și a spurcării (a se vedea și capitolul „Necazurile iubirii de Dumnezeu", p. 195), întîlnită în temele iubirii de Dumnezeu pentru poporul său se îmbină aici cu evocarea degradării pămîntului. Dacă este adevărat că autorii biblici folosesc adesea cuvîntul „pămînt" atunci cînd vorbesc de locuitorii planetei, nu este mai puțin adevărat că omul și pămîntul sînt legați la bine și la rău, în binecuvîntare și în blestem.

Tu înfricoșat ești și cine va sta împotriva mîniei tale?
Din cer ai făcut să se audă judecată, pămîntul s-a temut și s-a liniștit (*Psalmii* 75, 7–8).

Se stabilește un paralelism impresionant între rănile provocate poporului lui Israel de mînia divină și sfărîmăturile pămîntului.

Dumnezeule, lepădatu-ne-ai pe noi și ne-ai doborît; mîniatu-Te-ai și Te-ai milostivit spre noi.
Cutremurat-ai pămîntul și l-ai tulburat pe el; vindecă sfărîmăturile lui, că s-a cutremurat (*Psalmii* 59, 1–2).

Această temă va fi reluată de proroci.

Pentru aceasta voi prăbuși cerurile; și pămîntul se va clătina din locul lui, din pricina furiei Domnului Savaot în ziua iuțimii mîniei lui (*Isaia* 13, 13).

[...] Zăgazurile cele de sus se vor deschide și temeliile pămîntului se vor clătina.
Pămîntul se sfărîmă, pămîntul sare în bucăți, se clatină pămîntul.
Pămîntul se mișcă încoace și încolo ca un om bețiv, se dă în sus și în jos ca un scrînciob; păcatele apasă asupra lui (*Isaia* 24, 18–20).

Țara este devastată în urma unei groaznice năvăliri. Pămîntul este, ca și oamenii, îndoliat.

Tînguiește-te ca o fecioară încinsă cu sac după bărbatul din tinerețea ei!
Prinosul și jertfa cu turnare nu mai sînt în casa Domnului! Preoții, slujitorii Domnului, sînt în mare jale.
Cîmpul a fost rămas pustiu, țarina e plină de jale; grîul nu mai este, mustul a ajuns de ocară, iar untdelemn n-a mai rămas nici un strop! (*Ioil* 1, 8–10).

Legătura vitală care-l unește, în mod natural, pe om de pămînt dobîndește, în *Biblie*, o altă semnificație. Pămîntul, în calitatea lui de patrie și de sol, este

un dar de la Dumnezeu, este moștenirea unui popor pe care Domnul îl vrea sfînt.

Păcatul lui Israel molipsește și pămîntul care devine un pămînt nelegiuit și, în consecință, un sol ars de mînia divină. Fenomenele naturale (cutremure, secete) sau cele politice sînt percepute ca semne elocvente ale asprei justiții divine.

Pămîntul înghite păcătoșii și morții

În episodul răzvrătirii lui Datan și Abiron împotriva lui Moise, pămîntul este înfățișat ca un monstru al adîncurilor care ascultă de poruncile Domnului.

„Iar dacă Domnul va face lucru neobișnuit: de-și va deschide pămîntul gura și-i va înghiți pe ei și casele lor, și corturile lor, și tot ce au ei, și dacă ei de vii se vor duce în iad, atunci să știți că oamenii aceștia au disprețuit pe Domnul."
Cum a încetat el să spună toate cuvintele acestea, s-a desfăcut pămîntul sub aceia,
Și și-a deschis pămîntul gura sa și i-a înghițit pe ei, și casele lor, pe toți oamenii lui Core și toată averea;
Și s-au pogorît ei cu toate cîte aveau de vii la iad, i-a acoperit pămîntul și au pierit în mijlocul obștii.
Și tot Israelul, care era împrejurul lor, a fugit la strigătele lor, că ziceau: „Să nu ne înghită și pe noi pămîntul!" (*Numerii* 16, 30–34).

Lăcașul morților, *șeol*, este închipuit în același fel. Denivelarea amețitoare a pămîntului se aseamănă cu gura căscată a unui monstru flămînd, mereu la pîndă.

Iată cum îi amenință Isaia pe bețivii și pe chefliii care uită de Dumnezeu:

De aceea și iadul și-a mărit de două ori lăcomia lui, căscat-a gura sa peste măsură:

acolo se vor coborî mărirea Sionului și gloatele sale, chiotele de veselie (*Isaia* 5, 14 vezi și *Pilde* 1, 12).

Sălașul morților este nesătul precum marele adînc (*Pilde* 27, 20). El seamănă cu cei ce nu spun niciodată „destul!" (*Pilde* 30, 16; *Avacum* 2, 5).

Pămîntul pribegiei și cel al întoarcerii

Israel va fi surghiunit. Alungarea lui în Babilon îi va însemna pe veci istoria. Pămîntul pribegiei este un loc al întristării. Această amărăciune nu se datorește doar nostalgiei dureroase, părerii de rău după țara părăsită; este durerea spirituală de a fi rămas fără țara sfîntă, sentimentul dezmoștenirii, al pierderii unui loc care consfințea prezența divină.

Iată descrierea surprinzătoare a lui Osea:

Nu te bucura, Israele, și nu sălta de veselie ca păginii, că te-ai ticăloșit, părăsind pe Dumnezeul tău, iubit-ai prețul unei desfrînate pe toate ariile de grîu (*Osea* 9, 1).

Vremea belșugului într-adevăr s-a dus.

Pentru că aria și teascul nu-i va mai hrăni iar mustul le va lipsi.
Nu vor mai locui în pămîntul Domnului (*Osea* 9, 2–3).

Întors pe pămîntul robiei, în Egipt, în Asiria, poporul nu-și mai poate practica religia. Hrana este spurcată iar orice jertfă îl poate pîngări pe însuși cel de o aduce. Timpul este și el desacralizat.

Ce vreți să faceți cînd vor veni zilele de prăznuire, în ziua sărbătoare a Domnului? (*Osea* 9, 5).

Ierusalimul reprezintă polul, buricul acelui corp viu care este pămîntul lui Israel. Părerile de rău se îndreaptă către muntele Sion și către orașul sfînt care-l acoperă precum o cunună.

La rîul Babilonului, acolo am șezut și am plîns, cînd ne-am adus aminte de Sion.
În sălcii, în mijlocul lor, am atîrnat harpele noastre.
Că acolo cei ce ne-au robit pe noi ne-au cerut nouă cîntare, zicînd: „Cîntați-ne nouă din cîntările Sionului!"
Cum să cîntăm cîntarea Domnului în pămînt străin?
De te voi uita, Ierusalime, uitată să fie dreapta mea!
Să se lipească limba mea de grumazul meu, de nu-mi voi aduce aminte de tine, de nu voi pune înainte Ierusalimul, ca început al bucuriei mele (*Psalmii* 136, 1–6).

Pămîntul exilului va deveni terenul unei lupte pentru credință. Tînărul Daniel refuză să urmeze obiceiurile de la curtea lui Nabucodonosor, incompatibile cu credința sa (*Daniel* 1, 8–16).

După o îndelungă cugetare, părerea de rău după teritoriul pierdut se va transforma în dorință arzătoare de a regăsi pămîntul pe care Domnul l-a iubit mereu.

Bine ai voit, Doamne, pămîntului Tău, întors-ai robimea lui Iacob.
Iertat-ai fărădelegile poporului Tău, acoperit-ai toate păcatele lor.
Potolit-ai toată mînia Ta; întorsu-Te-ai de către iuțimea mîniei Tale.
Întoarce-ne pe noi, Dumnezeul mîntuirii noastre, și-ți întoarce mînia Ta de la noi.
Mila și adevărul s-au întîmpinat, dreptatea și pacea s-au sărutat.
Adevărul din pămînt a răsărit și dreptatea din cer a privit.
Că Domnul va da bunătate și pămîntul nostru își va da rodul său;
Dreptatea înaintea lui va merge și va pune pe cale pașii săi (*Psalmii* 84, 1–5 și 11–14).

În acest text se întrețes simbolurile. Ordinea materială se întretaie cu cea spirituală. Cerul se întîlnește cu pămîntul. Ceea ce este dat și ceea ce încolțește de la sine prinde rădăcină în inima omului. Credință, adevăr, pace și dreptate, cuvinte mari pe care de multe ori sîntem tentați să le considerăm drept vorbe goale, ne conving aici de adevărul lor. Valorile etice ale *Bibliei* se prezintă nu ca niște abstracțiuni, ci ca niște realități concrete. Născut din pămînt, omul este un pămîntean care nu trebuie să se piardă în iluziile angelismului.

În această perspectivă, pămîntul este tratat în *Biblie* ca o realitate vie. Iată cîteva exemple ce-i aparțin lui Iov:

Sau vorbește cu pămîntul, și-ți va da învățătură (*Iov* 12, 8).

Pămîntule, nu ascunde sîngele meu și să nu fie nici un loc nestrăbătut de bocetele mele (*Iov* 16, 18).

Nu cumva ogoarele mele cer răzbunare împotriva mea și brazdele lor sînt pridídite de lacrimi? (*Iov* 31, 38).

Iar cînd pămîntul este din nou binecuvîntat, Ioil strigă:

Nu te teme, tu țară, bucură-te și te veselește, căci Domnul a făcut lucruri mari! (*Ioil* 2, 21).

Deșertul, loc de naștere și de renaștere

Ariditatea deșertului generează un soi de dependență față de providență. Pe acest pămînt ingrat, înfricoșător, poporul are nevoie de un sprijin și de o călăuză. Ieremia îi amintește lui Israel că nu ar trebui să renunțe la această atitudine.

[...] Unde-i Domnul Cel ce ne-a scos din pămîntul Egiptului și ne-a povățuit prin pustie, prin pămîntul cel sec, prin pămîntul umbrei morții, prin care nimeni nu umblase și unde nu locuia om? (*Ieremia* 2, 6).

Drumul prin deșert este jalonat de semne: hrana care cade din cer: mana și prepelițele (*Ieșirea* 16), apa care țîșnește din piatră (*Ieșirea* 17, 1–7). Aceste daruri sînt precum împărtășania pe un drum care duce spre moarte.

Răzvrătirea care amenință obștea lui Israel este mai întîi înăbușită (*Numerii* 16), iar unitatea este confirmată printr-un semn care este toiagul lui Aron (*Numerii* 17, 10). O nouă cîrtire este pedepsită prin atacul șerpilor deșertului, trimiși de Dumnezeu și îndepărtați printr-un semn magic, șarpele de aramă, trimis tot de Domnul (*Numerii* 21, 6–9).

Deșertul este locul unde se face Legămîntul și unde este dăruită Legea.

Iar în luna a treia de la ieșirea fiilor lui Israel din pămîntul Egiptului, chiar în ziua de lună plină, au ajuns în pustiul Sinai.
Plecase deci Israel de la Rafidim și ajungînd în pustia Sinai, au tăbărît acolo în pustie, în fața muntelui (*Ieșirea* 19, 1–2).

Acest loc pustiu este potrivit pentru marele „spectacol" al teofaniei. Sunetul trîmbiței este amplificat de forma impunătoare a muntelui.

[...] și tot muntele se cutremura puternic.
De asemenea și sunetul trîmbiței se auzea din ce în ce mai tare; și Moise grăia, iar Dumnezeu îi răspundea cu glas (*Ieșirea* 19, 18–19).

Legămîntul și legea conferă, în mod solemn, identitate poporului Domnului. Gloata de israeliți ieșită din Egipt se transformă într-o națiune sfîntă, născută ca atare, înainte de a avea o cultură demnă de a fi numită civilizație. Deșertul simbolizează acel loc gol pe care Dumnezeu așază creația sa pe de-a-ntregul nouă.

Poporul Domnului poate fi schimonosit de păcatul lui Israel. Pedeapsa cea mai cumplită nu reușește însă să înlăture chemarea, vocația inițială. Amintirea marșului prin deșert este memoria poveței divine. Acest ajutor îl va călăuzi pe Israel, în pofida tuturor greutăților, spre destinul său spiritual.

Să-ți aduci aminte de toată calea, pe care te-a povățuit Domnul Dumnezeul tău prin pustie de acum patruzeci de ani, ca să te smerească, ca să te cerce și ca să afle ce-i în inima ta și de ai să păzești sau nu poruncile lui.
Te-a smerit, te-a pedepsit cu foamea și te-a hrănit cu mana, pe care nu o cunoșteau nici părinții tăi, ca să-ți arate că nu numai cu pîine trăiește omul, ci că omul trăiește și cu tot cuvîntul ce iese din gura Domnului.
Haina ta nu s-a învechit pe tine și piciorul tău n-a căpătat bătături în acești patruzeci de ani.
Dar să știi în inima ta că Domnul Dumnezeul tău te învață, cum învață omul pe fiul său.
Păzește dar poruncile Domnului Dumnezeului tău, umblînd pe căile Lui și temîndu-te de El (*Deuteronomul* 8, 2–6).

Prorocul Osea amintește că locul de naștere al poporului este și locul tuturor renașterilor. Iată ce spune Domnul despre Israel, devenit femeie necredincioasă:

Pentru aceasta, iată eu o voi atrage și o voi duce în pustie și voi vorbi inimii ei (*Osea* 2, 16).

Prorocul Ilie, chinuit de frică și îndoieli, găsește în deșert pîine și apă. Aceste semne ale Domnului sînt simbolul noii puteri care-l va ajuta să-și urmeze drumul profetic (*I Regi* 19, 5–6).

La începutul *Noului Testament*, pustnicul Ioan Botezătorul își începe predica printr-un citat din Isaia:

[...] Este glasul celui ce strigă în pustie: Gătiți calea Domnului, drepte faceți cărările Lui.
Orice vale se va umple și orice munte și orice deal se va pleca [*Luca* 3, 4–5 (*Isaia* 40, 3–4)].

Răzvrătirile poporului Domnului în timpul Ieșirii au arătat că deșertul este un loc al ispitei (*Psalmii* 94, 9). Acest pămînt sterp este considerat și un sălaș demonic (*Leviticul* 16, 10 și 21–22).

Cele patruzeci de zile petrecute de Iisus în pustiu sînt marcate de lupta hotărîtoare împotriva diavolului (*Luca* 4, 1–13).

Cadrul în care se desfășoară prima înmulțire a pîinilor săvîrșită de Iisus, este un loc pustiu care amintește de Ieșire și de darul manei. Acest loc fusese ales pentru odihna și hrana apostolilor, osteniți de prima lor misiune.

Și El le-a zis: Veniți voi înșivă deosebi, în loc pustiu, și odihniți-vă puțin. Căci mulți erau care veneau și mulți care se duceau și nu mai aveau timp nici să mănînce (*Marcu* 6, 31).

Mulțimea i se alătură lui Iisus în deșert, iar El va transforma merindea modestă a apostolilor în hrană pentru toți. Miracolul capătă un relief deosebit prin faptul că are loc într-un decor arid și pustiu.

UN DUMNEZEU AGRICULTOR

Un Dumnezeu priceput și răbdător ca un țăran

Într-un foarte frumos text, Isaia îl prezintă pe Dumnezeu într-o ipostază surprinzătoare: un fel de inginer-șef peste toată agricultura. Am fi tentați să vedem în această prezentare o concepție primitivă conform căreia o divinitate se află la originea oricărei tehnici, îndrumînd muncile pămîntenilor transformați în simpli ucenici. Mesajul textului este însă cu totul altul.

Este vorba de o parabolă a înțelepciunii divine, izvor al tuturor înțelepciunilor omenești. Descrierea agriculturii dobîndește aici o valoare simbolică. Ea ne trimite la știința divină a guvernării oamenilor, care poate fi aplicată mai ales în cazul poporului lui Israel, bunul, moștenirea lui Dumnezeu.

Luați aminte și ascultați; fiți băgători de seamă și ascultați graiul meu!
Oare în fiecare zi plugul ară, seamănă, desfundă pămîntul și îl grăpează?
Nu vine el apoi, după ce i-a netezit fața, să arunce în valuri chimenul, să pună grîul, orzul și alacul pe margini?
Dumnezeul lui îl învață și dă aceste rînduieli.
Meiul nu este călcat sub copita cailor și tăvălugul nu trece peste chimen; ci meiul cu un băț este bătut și chimenul cu o nuia.
Grîul este treierat, dar nu sfărîmat. Peste el trece un tăvălug purtat de cai și îl scutură de spice.
Și aceasta vine de la Domnul Savaot, minunat este sfatul lui și mare, purtarea lui de grijă! (*Isaia* 28, 23–29).

Acest text trebuie comparat cu un altul, extras din *Ecclesiastul*. Sîntem prea des tentați să vedem în autorul acestei cărți un înțelept bătrîn și blazat, cînd el este de fapt un cărturar luminat, capabil să înțeleagă un adevăr fundamental: timpul care trece nu trebuie confundat cu durata lucrurilor. Timpul poate fi măsurat, dar acest compus nu trebuie confundat cu durata, concepută ca dinamism propriu al existenței. Sensul duratei unei ființe sau al unei colectivități grupează într-un tot unitar evenimentele din timpul vieții. Fiecare eveniment devine un semn care se adaptează sensului unei traiectorii. Ceea ce, luat separat, are un caracter heteroclit, își regăsește unitatea semnificativă într-o viziune globală, fie că este vorba de un itinerar personal sau de drumul în istorie al unei colectivități.

Textul începe printr-o repetiție monotonă:

[...] Vreme este să sădești și vreme să smulgi ceea ce ai sădit (*Ecclesiastul* 3, 2).

Trecînd de la munca agricolă la cea artizanală, înțeleptul spune:

Care este folosul celui ce lucrează pentru osteneala pe care o ia asupră-și?
Văzut-am zbuciumul pe care l-a dat Dumnezeu fiilor oamenilor, ca să se zbuciume.
Toate le-a făcut Dumnezeu frumoase și la timpul lor; el a pus în inima lor și veșnicia, dar fără ca omul să poată înțelege lucrarea pe care o face Dumnezeu, de la început pînă la sfîrșit (*Ecclesiastul* 3, 9–11).

În *Isaia* un oracol mesianic vorbește despre renașterea unui popor doborît de pedeapsa divină. Îndoliații locuitori ai Sionului își recapătă entuziasmul. O imagine inspirată de lumea pădurilor le întărește certitudinea: se află în fața lucrării unui Dumnezeu săditor de pomi.

[...] Ei vor fi numiți: stejari ai dreptății, sad al Domnului spre slăvirea Lui (*Isaia* 61, 3).

Ca și pămîntul care face să răsară ierburi, și ca o grădină în care sămînța încolțește, așa Domnul Dumnezeu va face dreptatea să răsară și înaintea tuturor neamurilor preaslăvirea sa (*Isaia* 61, 11).

Agricultura divină

În *Noul Testament* pildele „agricole" dezvăluie secretele împărăției cerurilor și, în același timp, natura Tatălui ceresc.

Tatăl ceresc, Creatorul, este prezentat ca stăpînul unui cîmp care este lumea. Aceasta este rezultatul forței sale darnice, care se revarsă din el și este modelată întru Fiul care este Cuvîntul increat, forță activată și neîncetat reluată de puterea Duhului.

Pămîntul devine cîmp atunci cînd primește sămînța. Pămîntul poate fi și inima omului care primește puterea săditoare a Cuvîntului Domnului. Aceasta este sensul pildei semănătorului.

Ieșit-a semănătorul să semene sămînța sa. Și semănînd el, una a căzut lîngă drum și a fost călcată cu picioarele și păsările cerului au mîncat-o.
Și alta a căzut pe piatră, și, răsărind, s-a uscat, pentru că nu avea umezeală.
Și alta a căzut în mijlocul spinilor și spinii, crescînd cu ea, au înăbușit-o.
Și alta a căzut pe pămîntul cel bun, și crescînd, a făcut rod însutit (*Luca* 8, 5–8; vezi și *Matei* 13, 3–8; *Marcu* 4, 3–8).

Stîngăcia semănătorului este greu de înțeles. Ea este, de fapt, un detaliu semnificativ care ne trimite la dărnicia Tatălui. El își împarte darurile fără a se gîndi la rentabilitate, trăsătură specifică a comerțului oamenilor.

Această pildă este ecoul cuvîntului care explică dragostea față de dușmani. Căci Iisus a spus:

Iar Eu vă zic vouă: Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvîntați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc.
Ca să fiți fiii Tatălui vostru Celui din ceruri, că El face să răsară soarele peste cei răi și peste cei buni și trimite ploaie peste cei drepți și peste cei nedrepți (*Matei* 5, 44–45).

Învățătura pildei semănătorului nu este o evaluare morală a unui act, a răsunetului său, a rezultatului său. Este

o provocare a generozității care dă fără să socotească, fără să contabilizeze meritele. A se deschide precum pămîntul la ploaie și la sămînță, înseamnă a răspunde cu toată inima darurilor venite din partea stăpînului cîmpului. Tatăl ceresc nu este muncitorul cu ziua de pe acest cîmp. În nemurirea lui, el este polul acestui cîmp, în aparență inactiv, și totuși izvor al vieții. El dă sămînța, veghează asupra creșterii, știe cînd este vremea muncilor. Cîmpul terestru este inima omului, plămădită din argilă, dar pe care Duhul o poate deschide Cuvîntului divin.

Pilda explică: „Sămînța este cuvîntul lui Dumnezeu" (*Luca* 8, 11).

Între anunțarea pildei și interpretarea ei găsim următoarea cugetare:

Căci celui ce are (curajul de a se deschide) i se va da și-i va prisosi, iar de la cel ce nu are (acest curaj, care se închide în frică, în orgoliu sau nepăsare) și ce are i se va lua (*Matei* 13, 12).

Pămîntul are darul de a asigura încolțirea seminței. Chiar dacă omul nesocotește secretul acestei creșteri, el știe care este vremea culesului. Experiența îi dă o încredere deplină în puterea de încolțire a semințelor.

Atunci cînd și-a trimis pe lume Cuvîntul care s-a întrupat în Fiu, Tatăl din ceruri a semănat o sămînță care trebuia să moară pentru a renaște, înmulțită de puterea acestei fructificări spirituale.

Și zicea: așa este împărăția lui Dumnezeu, ca un om care aruncă sămînța în pămînt,
Și doarme și se scoală, noaptea și ziua, și sămînța răsare și crește, cum nu știe el.
Pămîntul rodește de la sine: mai întîi pai, apoi spic, după aceea grîu deplin în spic.
Iar cînd rodul se coace, îndată trimite secera, că a sosit secerișul (*Marcu* 4, 26–29).

În aparență Tatăl împărăției cerurilor nu face nimic. S-ar putea crede că doarme. De fapt, el nu-și pierde din ochi grădina. Doar cu privirea el va face ca mica sămînță să atingă mărimea ei normală. Aparenta inactivitate a grădinarului este o sumă incalculabilă de răbdare și vigilență care duc la rezultatul dorit.

[...] Cum vom semăna împărăția lui Dumnezeu sau în ce pildă o vom închipui?
Cu grăuntele de muștar care, cînd se seamănă în pămînt, este mai mic decît toate semințele de pe pămînt,
Dar, după ce s-a semănat, crește și se face mai mare decît toate legumele și face ramuri mari, încît sub umbra lui pot să sălășluiască păsările cerului (*Marcu* 4, 30–32; vezi și *Luca* 13, 18–19; *Matei* 13, 31–32).

Stăpînul cîmpului știe să deosebească o buruiană, dar răbdarea lui nu este numai îngăduință: el așteaptă ora judecății, vremea înlăturării necesare.

Altă pildă le-a pus lor înainte, zicînd: Asemenea este împărăția cerurilor omului care a semănat sămînță bună în țarina sa.
Dar pe cînd oamenii dormeau, a venit vrăjmașul, a semănat neghină printre grîu și s-a dus.
Iar dacă a crescut paiul și a făcut rod, atunci s-a arătat neghina.
Venind slugile stăpînului casei, i-au zis: Doamne, n-ai semănat tu, oare, sămînță bună în țarina ta? De unde dar are neghină?
Iar El le-a răspuns: Un om vrăjmaș a făcut aceasta. Slugile i-au zis: Voiești deci să ne ducem și s-o plivim?
El însă a zis: Nu, ca nu cumva, plivind neghina să smulgeți o dată cu ea și grîul.
Lăsați să crească împreună și grîul și neghina, pînă la seceriș, și la vremea secerișului voi zice secerătorilor: Pliviți întîi neghina și legați-o în snopi ca s-o ardem, iar grîul adunați-l în jitnița mea (*Matei* 13, 24–30).

Pilda este bogată în învățăminte:

[...] Cel ce seamănă sămînța cea bună este Fiul Omului.
Țarina este lumea; sămînța cea bună sînt fiii împărăției; iar neghina sînt fiii celui rău.
Dușmanul care a semănat-o este diavolul; secerișul este sfîrșitul lumii, iar secerătorii sînt îngerii.
Și, după cum se alege neghina și se arde în foc, așa va fi la sfîrșitul veacului.
Trimite-va Fiul Omului pe îngerii Săi, vor culege din împărăția Lui toate smintelile și pe cei ce fac fărădelegea.
Și-i vor arunca pe ei în văpaia focului; acolo va fi plîngerea și scrîșnirea dinților
Acolo cei drepți vor străluci ca soarele în împărăția Tatălui lor. Cel ce are urechi de auzit să audă (*Matei* 13, 37–43).

Cîmpul este lumea, pămîntul, care poate fi arat, semănat iar roadele-i culese sînt totalitatea inimilor deschise în așteptarea Cuvîntului. Acest cîmp este totodată și un cîmp de bătălie: țăranii pizmași pot uneori strica munca vecinilor. În acest caz diavolul, dușmanul, stăpîn peste forțele întunericului, încearcă să usuce inimile.

În fața acestui atac, Stăpînul cîmpului trebuie să aibă răbdare. Să știe să aștepte pînă la ziua Judecății, cînd firea oamenilor va fi arătată, demascată, iar cei răi vor fi dați la o parte.

Ioan Botezătorul este de părere că păcatul îl face pe om sterp, iar pocăința îi redă puterea de a rodi. Imaginile folosite în acest caz sînt împrumutate din lumea pomiculturii.

Faceți deci roade vrednice de pocăință (*Matei* 3, 8).

Acum securea stă la rădăcina pomilor și tot pomul care nu face roadă bună se taie și se aruncă în foc (*Matei* 3, 10).

În pilda smochinului sterp regăsim aceeași idee. Aici însă muncitorul este adevăratul stăpîn al cîmpului. Mai puțin grăbit decît proprietarul, el are o răbdare nemăsurată, lăsînd copacului timp pentru a reîncepe să rodească.

Și le-a spus pilda aceasta: Cineva avea un smochin, sădit în via sa, și a venit să caute rod în el, dar n-a găsit.
Și a zis către vier: Iată, trei ani sînt de cînd vin și caut rod în smochinul acesta și nu găsesc. Taie-l; de ce să ocupe locul în zadar?
Iar el, răspunzînd, a zis: Doamne, lasă-l și anul acesta, pînă ce îl voi săpa împrejur și voi pune gunoi.
Poate va face rod în viitor; iar de nu îl voi tăia (*Luca* 13, 6–9).

Tema Domnului, stăpîn al cîmpului, își va găsi adevărata expresie în simbolismul Domnului vier (vezi p. 143, „Via în Noul Testament", din capitolul „Via, Vinul, Cupa, Sîngele").

Pavel folosește tema butașului pentru a arunca lumină asupra ciudatei arboriculturi practicate de Dumnezeu. Comunitatea creștină a fost grefată pe trunchiul lui Israel. Acest lucru nu trebuie să fie un motiv de mîndrie pentru ea, ci doar un prilej de a descoperi că uneori harul divin inversează ordinea firească a lucrurilor.

Iar dacă este pîrga (de făină) sfîntă, și frămîntătura este sfîntă; și dacă rădăcina este sfîntă, și ramurile sînt.
Iar dacă unele dintre neamuri au fost tăiate, și tu, care erai măslin sălbatic, ai fost altoit în locul lor și părtaș te-ai făcut rădăcinii și grăsimii măslinului,
Nu te mîndri față de ramuri; iar dacă te mîndrești, nu tu porți rădăcina, ci rădăcina pe tine.
Dar vei zice: Au fost tăiate ramurile, ca să fiu altoit eu.
Bine! Din cauza necredinței au fost tăiate, iar tu stai prin credință. Nu te îngîmfa, ci teme-te;
Căci dacă Dumnezeu n-a cruțat ramurile firești, nici pe tine nu te va cruța.

Vezi deci bunătatea și asprimea lui Dumnezeu: Asprimea Lui către cei ce au căzut și bunătatea Lui către tine, dacă vei stărui în această bunătate; altfel și tu vei fi tăiat.
Dar și aceia, de nu vor stărui în necredință, vor fi altoiți; căci puternic este Dumnezeu să-i altoiască iarăși.
Căci dacă tu ai fost tăiat din măslinul cel din fire sălbatic și împotriva firii ai fost altoit în măslin bun, cu atît mai vîrtos aceștia, care sînt după fire, vor fi altoiți în chiar măslinul lor (*Romani* 11, 16–24).

Drumurile Domnului pe Pămînt

Autorii *Bibliei* trăiesc cu picioarele pe pămînt: atunci cînd doresc să vorbească despre purtarea lui Dumnezeu și despre drumul spiritual al oamenilor, verbul „a merge" le vine în mod firesc în minte.

Pe cînd se numea încă Avram, primul patriarh a auzit vocea Domnului:

[...] „Eu sînt Dumnezeul cel Atotputernic; fă ce-i plăcut înaintea mea și fii fără prihană;
Și voi încheia legămînt cu tine și te voi înmulți foarte, foarte tare" (*Facerea* 17, 1–2).

Încurajat de această promisiune, Avraam trimite un slujitor să caute o femeie pentru feciorul lui. El îi spune slujitorului:

[...] „Domnul Dumnezeu, înaintea Căruia umblu, va trimite cu tine pe îngerul Său, va binecuvînta calea ta și vei lua femeie pentru feciorul meu din rudele mele și din casa tatălui meu" (*Facerea* 24, 40).

Iar cînd Iacov îi binecuvîntează pe fiii lui Iosif, el spune:

[...] „Dumnezeul, înaintea Căruia au umblat părinții mei: Avraam și Isaac, Dumnezeul Cel ce m-a păscut de cînd sînt și pînă în ziua aceasta;
Îngerul ce m-a izbăvit pe mine de tot răul, să binecuvînteze pruncii aceștia" (*Facerea* 48, 15–16).

În vremea Ieșirii, Dumnezeu se face călăuza poporului său:

Iar Domnul mergea înaintea lor: ziua în stîlp de nor, arătîndu-le calea, iar noaptea în stîlp de foc, luminîndu-le (*Ieșirea* 13, 21).

Moise descrie chiar amănunțit itinerarul stabilit de Dumnezeu:

Apoi, întorcîndu-ne noi, am pornit prin pustie, spre Marea Roșie, cum îmi grăise Domnul, și am umblat zile multe împrejurul muntelui Seir (*Deuteronomul* 2, 1).

Dumnezeu merge alături de oastea poporului său ca un războinic gata să-i apere.

Că Domnul Dumnezeul vostru merge cu voi, ca să se lupte pentru voi cu dușmanii voștri și să vă izbăvească (*Deuteronomul* 20, 4).

Drumul Domnului este un drum spiritual. Moise spune:

Și să-ți aduci aminte de toată calea, pe care te-a povățuit Domnul Dumnezeul tău prin pustie de acum patruzeci de ani, ca să te smerească, ca să te cerce și ca să afle ce-i în inima ta și de ai să păzești sau nu poruncile lui (*Deuteronomul* 8, 2).

Cînd îi îndrumă pe oameni, Dumnezeu ține cont de libertatea lor: drumul lui Israel se află la o răspîntie. Este ora alegerii și Dumnezeu își previne solemn poporul:

Iată eu astăzi ți-am pus înainte viața și moartea, binele și răul,
Poruncindu-ți astăzi să iubești pe Domnul Dumnezeul tău, să umbli în toate căile Lui și să împlinești poruncile Lui, hotărîrile Lui și legile Lui, vei trăi și te vei înmulți și te va binecuvînta Domnul Dumnezeul tău pe pămîntul pe care îl vei stăpîni (*Deuteronomul* 30, 15–16).

Dumnezeu știe însă cît de slabă este inima omului: poporul lui poate fi oricînd necredincios.

Iar de se va întoarce inima ta și nu vei asculta, ci te vei lăsa ademenit și te vei închina la alți dumnezei și le vei sluji lor,
Vă dau de știre astăzi că veți pieri și nu veți trăi mult în pămîntul pe care Domnul Dumnezeu ți-l dă și pentru a cărui stăpînire treci tu acum Iordanul.
Ca martori înaintea voastră iau astăzi cerul și pămîntul: viață și moarte ți-am pus eu astăzi înainte, și binecuvîntare și blestem. Alege viața ca să trăiești tu și urmașii tăi (*Deuteronomul* 30, 17–19).

Iar necredința lui Israel se va arăta pe drumul Ieșirii.

Dar nici pe judecători nu-i ascultau ei, ci se purtau desfrînat pe urmele altor dumnezei și se închinau acelora și miniau pe Domnul; ușor se abăteau pe calea pe care umblaseră părinții lor, care se supuneau poruncilor Domnului (*Judecătorii* 2, 17).

Într-o situație mai specială, Ieremia va folosi și el simbolismul răspîntiei de drumuri. Este clipa în care Dumnezeu se hotărăște să nu mai lupte pentru poporul său pe care-l va pedepsi: îi poruncește să părăsească Ierusalimul asediat de Nabucodonosor. Orașul este condamnat iar pe locuitorii lui doar fuga-i poate salva.

Iar poporului acestuia spune-i: Așa zice Domnul: Iată vă pun înainte calea vieții și calea morții:
Cine va rămîne în cetatea aceasta, acela va muri de sabie și de foamete și de ciumă; iar cine va ieși și se va preda Caldeilor, care vă împresoară, acela va trăi și viața lui va fi prada sa (*Ieremia* 21, 8–9).

Vom regăsi imaginea răspîntiei în cărțile sapiențiale, atunci cînd este prevenit un tînăr pe cale să cadă pradă adulterului. Apucînd pe drumul greșit, acesta nu-și dă seama că-l pîndește moartea, că este pasibil de o condamnare asemănătoare cu cea formulată în *Leviticul* (*Leviticul* 20, 10). El poate, de asemenea, cădea pradă răzbunării bărbatului batjocorit. Drept care tatăl îi spune fiului:

Inima ta să nu se plece spre căile ei, nu te rătăci pe potecile ei (*Pilde* 7, 25).

Atunci Înțeleptul descrie nebunia, puterea periculoasă a unei femei desfrînate:

Căci ea a rănit pe mulți și pe foarte mulți i-a omorît.
Casa ei sînt căile iadului, care duc la cămările morții (*Pilde* 7, 26–27).

Înțelepciunea se află și ea la răspîntie de drumuri atunci cînd îl îndeamnă pe om să apuce pe calea judecății.

Oare înțelepciunea nu strigă ea și priceperea nu-și ridică glasul său?
Pe vîrfurile cele mai înalte, pe cale, la răspîntiile drumurilor stă;
Pe lîngă porți, în împrejurimile cetății, la intrarea porților, strigă tare:
Către voi oamenilor se îndreaptă strigătul meu și glasul meu către voi, fii ai oamenilor (*Pilde* 8, 1–4).

Există un drum al păcii și unul al războiului. Drumul celui rău este întortocheat, primejdios: aceasta este calea discordiei și a conflictului.

Nu cunosc drumul păcii și pe urmele lor nu-i nici o dreptate, cărările lor sînt întortocheate; și cine pornește pe ele nu știe de pace (*Isaia* 59, 8) (citat de Pavel, *Romani* 3, 17).

Cînd se naște Ioan Botezătorul, tatăl lui, Zaharia, înalță o cîntare. Mesia care vine este singurul Astru, singura Călă-

uză care poate să arate drumul păcii. Dacă menirea lui Ioan Botezătorul este de a pregăti căile Mîntuitorului (*Luca* 1, 76), atunci numai „Răsăritul cel de Sus", Iisus Hristos poate: „să lumineze pe cei care șed în întuneric și în umbra morții și să îndrepte picioarele noastre pe calea păcii" (*Luca* 1, 79).

În *Vechiul Testament*, drumul cel mare este leșirea. Isaia ne spune că acest drum începe printr-o trecere prin apele îndepărtate ale mării. Pentru a evoca misterul apelor adînci, profetul îi citează pe Rahab și pe Balaurul primordial, monștri mitici care reprezentau pe atunci haosul și răul. Aceste animale fantastice simbolizează și Egiptul, pervertit de orgoliu și violență. Victoria asupra mării este considerată ca o victorie asupra puterilor răului. Trecerea prin apă este o ruptură, o breșă operată în împărăția forțelor malefice ale întunericului. Aici Isaia îl provoacă pe Dumnezeu:

Ridică-te, scoală-te, îmbracă-te cu tărie, braț al Domnului! Înalță-te ca odinioară, ca în veacurile trecute! N-ai zdrobit Tu pe Rahab și n-ai spintecat Tu balaurul?
Nu ești Tu, oare, Cel ce ai secat marea și apele adîncului celui fără fund, Cel ce adîncimile mării le-ai prefăcut în cărare largă pentru cei răscumpărați ai Tăi? (*Isaia* 51, 9–11).

Într-unul din psalmi se insistă asupra aspectului misterios ale cărărilor Domnului. Doar Dumnezeu poate să croiască un drum prin apa alunecătoare.

În mare este calea Ta și cărările Tale în ape multe și urmele Tale nu se vor cunoaște (*Psalmii* 76, 18).

Într-o pildă cu numere se arată că facerea este parcă însemnată de urmele Domnului. Gîndul Înțeleptului, evocarea necunoscutului îl trimite pe om spre taina adîncă a unui Dumnezeu ascuns, de nepătruns.

Trei lucruri mi se par minunate, ba chiar patru pe care nu le pot pricepe:
Calea vulturului pe cer, urma șarpelui pe stîncă, mersul corăbiei în mijlocul mării și calea omului la o fecioară (*Pilde* 30, 18–19).

După deportarea în Babilon, drumul de întoarcere al exilaților către țară dobîndește o mare valoare simbolică. Această întoarcere înseamnă și convertirea poporului la Dumnezeul său. Isaia îl îndeamnă pe Israel să pregătească această plecare, să înlăture toate piedicile văzute și nevăzute care ar putea sta în calea eliberării.

Un glas strigă: „În pustie gătiți calea Domnului, drepte faceți în loc neumblat cărările Dumnezeului nostru.
Toată valea să se umple și tot muntele și dealul să se plece; și să fie cele strîmbe, drepte și cele colțuroase, căi netede" (*Isaia* 40, 3–4) (Vezi și *Isaia* 57, 14).

Acest text va fi reluat de Ioan Botezătorul cînd va vesti venirea Mîntuitorului (*Matei* 3, 3).

Cei ce se întorc din pribegie trebuie să treacă printr-un deșert. Drumul de întoarcere capătă dimensiunile unei noi leșiri.

Iată că Eu fac un lucru nou, el dă muguri: nu-i vedeți voi oare? Croi-voi în deșert o cale, în loc uscat izvoare de apă.
Pe Tine Te vor preaslăvi fiarele cîmpului, șacalii și struții, că Tu ai izvorît apă în pustie, șuvoaie de apă în pămînt neumblat, ca să adăpi pe poporul Meu cel ales;
Poporul pe care l-am creat pentru Mine, ca să Mă preaslăvească întru laude (*Isaia* 43, 19–21).

Același drum este prezentat de Isaia și ca o cale regală, un dig ridicat deasupra unui cîmp bine irigat. Acest drum este cel al unui popor purificat.

Acolo va fi cale curată și cale sfîntă se va chema și nu va trece pe acolo nimeni necurat și nici nu va fi acolo cale spurcată. Cei risipiți vor merge pe dînsa și nu se vor rătăci.
Și nu va fi acolo leu, nici fiare cumplite nu se vor sui pe ea și nici nu se vor afla acolo; ci vor merge pe dînsa cei mîntuiți și cei răscumpărați de Domnul se vor întoarce.
Și vor veni în Sion în chiote de bucurie și veselia cea veșnică încununa-va capul lor. Lauda și bucuria și veselia îi vor ajunge pe aceștia și vor fugi durerea, întristarea și suspinarea (*Isaia* 35, 8–10).

Ieremia îl îndeamnă pe Israel să poposească în drum și să se gîndească.

Așa zice Domnul: „Opriți-vă de la căile voastre! Priviți și întrebați de căile celor de demult, de calea cea bună și mergeți pe dînsa și veți afla odihnă sufletelor voastre (*Ieremia* 6, 16).

Dar păcatul poate fi o piedică în calea pe care poporul o urmează pentru a ajunge la Dumnezeu. Domnul spune:

Poporul Meu însă m-a părăsit. Tămîiază pe idoli, s-a poticnit în căile sale și a părăsit căile cele vechi, ca să umble pe poteci și pe drumuri nebătătorite, ca să-și facă țara grozăvie și batjocură veșnică (*Ieremia* 18, 14).

În *Psalmi* și în *Pildele lui Solomon* este descrisă calea cea bună care duce la Dumnezeu:

Cunoscute mi-ai făcut căile vieții; umple-mă-vei de veselie cu fața Ta, frumusețe în dreapta Ta pînă în sfîrșit (*Psalmii* 15, 11).

Căci piciorul meu a stat întru dreptate (*Psalmii* 25, 12).

Că Domnul va da bunătate și pămîntul nostru își va da rodul său;
Dreptatea înaintea Lui va merge și va pune pe cale pașii Săi (*Psalmii* 84, 13–14).
Și vezi de este calea fărădelegii în mine și mă îndreptează pe calea cea veșnică (*Psalmii* 138, 24).

Căile ei sînt plăcute și toate cărările ei sînt căile păcii. [...]
Atunci tu vei merge fără teamă pe calea ta și piciorul tău nu se va poticni (*Pilde* 3, 17 și 23).

Două drumuri stau față-n față:

Calea dreptților e ca zarea dimineții, ce se mărește mereu pînă se face ziua mare.
Iar calea celor fără de lege e ca întunericul, și ei nici nu bănuiesc de ce se pot împiedica (*Pilde* 4, 18–19).
Mărăcini și curse sînt în calea celui viclean; cel ce își ferește sufletul lui se dă la o parte de ele (*Pilde* 22, 5).

Dumnezeu poate ridica obstacole și întinde curse în calea păcătoșilor. Lovit de mînia divină, omul exclamă:

El a astupat cărările mele cu piatră și a răsturnat potecile mele;
Un urs care stă la pîndă a ajuns El pentru mine, un leu în ascunzătoare.
Rătăcit-a căile mele, m-a sfîșiat și m-a pustiit (*Plîngeri* 3, 9–11).

Osea spune că Dumnezeu taie calea depravării pe care s-a angajat poporul lui Israel, precum o nevastă necredincioasă soțului ei.

Pentru aceasta iată că-i voi astupa drumul său cu mărăcini, voi ridica zid, ca să nu-și mai găsească cărările sale.
Ea va umbla după iubiții săi, dar nu-i va ajunge; îi va căuta dar nu-i va afla. Și va grăi atunci: „Merge-voi și mă voi întoarce la bărbatul meu cel dintîi, că atunci îmi mergea mai bine decît acum" (*Osea* 2, 8–9).

Domnul îi pîndește pe necredincioși pe drumul idolatriei:

De aceea voi fi pentru ei ca un leu și îi voi pîndi pe cale ca o panteră.
Și Mă voi zvîrli asupra lor ca o ursoaică lipsită de puii ei și le voi sfîșia învelișul cel tare al inimii lor. Și leii cei din pădure să-i mănînce și animalele sălbatice să-i sfîrtece! (*Osea* 13, 7–8).

În *Noul Testament* Iisus merge mult. Pe drum el o întîlnește pe Samariteancă (*Ioan* 4, 1–42). Îl vindecă pe orbul care cerșea la margine de drum (*Luca* 18, 35). În pildă, bunul Samaritean nu se abate de la drumul îndurării (*Luca* 10, 33–37).

Lui Toma, care-l întreabă unde merge și cum se ajunge la Tatăl, Iisus îi răspunde:

Eu sînt calea, adevărul și viața. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decît prin Mine (*Ioan* 14, 6).

Misterul acestui drum se adîncește atunci cînd Filip îl roagă pe Iisus să i-l arate pe Tatăl. Atunci Iisus îi răspunde: „Nu crezi că Eu sînt întru Tatăl și că Tatăl este întru Mine?" (*Ioan* 14, 10). El îi dovedește astfel că drumul este în întregime interior.

Iisus trasează clar drumul care duce la comuniunea totală cu El. Totul începe cu apelul pe care-l adresează pescarilor din Galilea care vor fi ucenicii Lui. El le spune:

Veniți după Mine și vă voi face să fiți pescari de oameni.
Și îndată, lăsînd mrejele, au mers după El (*Marcu* 1, 17–18).

După acest îndemn, Iisus îi va duce pe ucenici mai departe. Îi duce spre dăruirea totală.

Și chemînd la Sine mulțimea, împreună cu ucenicii Săi, le-a zis: Oricine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie (*Marcu* 8, 34).

Drumul Crucii nu este un act de pietate facultativ, este drumul pe care trebuie să-l urmăm pentru a participa, urmîndu-l pe Iisus, la misterul iubirii sale mîntuitoare.

În drum spre Emaus, Iisus dezvăluie sensul misiunii sale (*Luca* 24, 13–35). După ce dispare din fața pelerinilor, ei strigă:

Oare nu ardea în noi inima noastră, cînd ne vorbea pe cale și cînd ne tîlcuia Scripturile? (*Luca* 24, 32).

Drumul care-l duce spre Damasc este, pentru Pavel, și un loc de întîlnire cu Domnul (*Fapte* 9, 1–9).

În *Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel*, itinerarul credinței lui Avraam și al patriarhilor este admirabil descris.

Prin credință, Avraam, cînd fost chemat, a ascultat de a ieșit la locul pe care era să-l ia spre moștenire și a ieșit neștiind încotro merge.
Prin credință a locuit vremelnic în pămîntul făgăduinței, ca într-un pămînt străin, locuind în corturi cu Isaac și cu Iacov, cei dimpreună moștenitori ai aceleiași făgăduințe.
Căci aștepta cetatea cu temelii puternice, al cărei meșter și lucrător este Dumnezeu (*Evrei* 11, 8–10).

Condiția credinciosului se caracterizează prin înaintarea permanentă a credinței. Această soartă nu este o rătăcire pe drumuri primejdioase, ci un drum continuu către un ideal, fără întoarcere spre un loc fix.

Toți aceștia au murit întru credință, fără să apuce făgăduințele, ci văzîndu-le de departe și iubindu-le cu dor și mărturisind că pe pămînt ei sînt străini și călători.
Iar cei ce grăiesc unele ca acestea dovedesc că ei își caută lor patrie.
Într-adevăr, dacă ar fi avut în minte pe aceea din care ieșiseră, aveau vreme să se întoarcă.
Dar acum ei doresc una mai bună, adică pe cea cerească. Pentru aceea Dumnezeu nu se rușinează de ei ca să se numească Dumnezeul lor, căci le-a pregătit lor cetate (*Evrei* 11, 13–16).

PĂMÎNTUL NOU

Pămîntul nou este, în primul rînd, pămîntul regăsit după exil. Acest pămînt, scăpat de povara păcatului, este schimbat la față și din nou roditor.

De aceea așa zice Domnul Dumnezeu: Ridicatu-Mi-am mîna cu jurămînt, că popoarele care sînt împrejurul vostru vor purta ele singure rușinea lor.
Iar voi, munții lui Israel, veți slobozi ramurile voastre și veți aduce roadele voastre poporului Meu Israel; că se apropie venirea lui.
Căci iată, Eu Mă întorc spre voi și veți fi lucrați și semănați.
Și voi așeza pe voi mulțime de oameni, toată casa lui Israel. Cetățile vor fi locuite și ruinele zidite din nou (*Iezechiel* 36, 7–10).

Atunci se va zice: „Acest pămînt, altă dată pustiit, s-a făcut ca grădina Edenului și cetățile în lumină, pustiite și dărîmate sînt iarăși întărituri locuite" (*Iezechiel* 36, 35).

Acest text pare a fi ecoul unui îndemn al lui Isaia care amintea că Dumnezeu este stăpîn peste rodnicia solului și singurul în stare să creeze o grădină paradisiacă.

Iar Domnul va mîngîia Sionul și dărîmăturilor lui le va da nădejde. El va preface pustia lui în rai și pămîntul lui neroditor în grădina Domnului; bucurie și veselie va fi acolo, mulțumire și glas de cîntec! (*Isaia* 51, 3).

Dacă este luat în considerație sub aspectul său strict material, pămîntul primei creații este fragil și pieritor. Doar eterna putere a Domnului îl poate schimba.

Ridicați la ceruri ochii voștri și priviți în jos pămîntul; cerurile vor trece ca un fum și pămîntul ca o haină se va învechi; locuitorii vor muri ca mușchii, mîntuirea Mea va dăinui în veac și în veac și dreptatea Mea nu va avea sfîrșit (*Isaia* 51, 6).

Prorocul invocă din toată inima intervenția Domnului.

Ridică-te, scoală-te, îmbracă-te cu tărie, braț al Domnului! Înalță-te ca odinioară, ca în veacurile trecute! (*Isaia* 51, 9).

Puterea creatoare și mîntuitoare a Domnului va reface un paradis în care vor fi adunate, în pace și armonie, toate formele de viață. Împăcarea omului cu șarpele șterge urmele fructului otrăvit al străvechiului păcat.

Atunci lupul va locui laolaltă cu mielul și leopardul se va culca lîngă căprioară; și vițelul și puiul de leu vor mînca împreună și un copil îi va paște.
Juninca se va duce la păscut împreună cu ursoaica și puii lor vor sălășlui la un loc, iar leul ca și boul va mînca paie;
Sugaciul se va juca în culcușul viperei și în vizuina șarpelui otrăvitor copilul abia înțărcat își va întinde mîna.
Nu va fi nici o nenorocire și nici un prăpăd în tot muntele Meu cel sfînt! Că tot pămîntul este plin de cunoștința și de temerea de Dumnezeu, precum marea este umplută de ape! (*Isaia* 11, 6–9).

Dumnezeu săvîrșește o nouă creație. El stabilește o nouă ordine, creează, pentru poporul lui, o bucurie fără sfîrșit care izvorăște din propria lui fericire divină. Moartea continuă să existe, dar intervențiile ei rușinoase și absurde sînt înlăturate.

Pentru că Eu voi crea ceruri noi și pămînt nou. Nimeni nu-și va mai aduce aminte de vechile vremuri și în minte nu se vor mai sui.
Ci se vor bucura și se vor veseli de ceea ce Eu voi fi făcut, căci iată întemeiez Ierusalimul pentru bucurie și poporul lui pentru desfătare.
Și Mă voi bucura de Ierusalim și Mă voi veseli de poporul Meu și nu se va mai auzi în acesta nici plîns, nici țipăt.
Să nu mai fie acolo copii care mor în floarea vîrstei și nici bătrîni care nu ajung la

capătul vieții lor! Așa că cine va muri la o sută de ani va fi tînăr și cine nu va atinge-o va fi blestemat (*Isaia* 65, 17–20).

Acest capitol se încheie într-un ecou al tabloului paradisiac descris mai devreme (în *Isaia* 11, 6–9): „Lupul va paște la un loc cu mielul..."

Pavel reia tema aceste noi creații cosmice:

Pentru că nădejdea cea domică a făpturii așteaptă descoperirea fiilor lui Dumnezeu.
Căci făptura a fost supusă deșertăciunii — nu de voia ei, ci din cauza aceluia care a supus-o — cu nădejde,
Pentru că și făptura însăși se va izbăvi din robia stricăciunii, ca să se bucure de libertatea măririi fiilor lui Dumnezeu.
Căci știm că toată făptura împreună suspină și împreună are dureri pînă acum.
Și nu numai atît, ci și noi, care avem pîrga Duhului, și noi înșine suspinăm în noi, așteptînd înfierea, răscumpărarea trupului nostru (*Romani* 8, 19–23).

Apocalipsa așază noul Ierusalim în perspectiva noii creații. Aici morții nu numai nu i se mai permit intervențiile sale nesăbuite, dar este chiar eliminată. În numeroase texte Pavel arătase că Iisus, prin învierea Lui, a învins moartea. Lumea cea nouă evocată de Apocalipsă înlocuiește șubreda ordine pămîntească, temporală și trecătoare. Noul cer și noul pămînt se întîlnesc. Unitatea luminoasă a lumii noi își trage strălucirea din splendoarea Mielului jertfit.

Și am văzut un cer nou și un pămînt nou. Căci cerul cel dintîi și pămîntul cel dintîi au trecut; iar marea nu mai este.
Și am văzut cetatea sfîntă, noul Ierusalim, pogorîndu-se din cer de la Dumnezeu, gătită ca o mireasă, împodobită pentru mirele ei.
Și am auzit, din tron, un glas puternic care zicea: Iată, cortul lui Dumnezeu este între oameni și va sălășlui cu ei și ei vor fi poporul Lui și însuși Dumnezeu va fi cu ei.
Și va șterge orice lacrimă din ochii lor și moarte nu va mai fi; nici plîngere, nici strigăt, nici durere nu vor mai fi, căci cele dintîi au trecut (*Apocalipsa* 21, 1–4).

CERUL, MUNTELE, ÎNĂLȚAREA CĂTRE DOMNUL. CETATEA GLORIEI

Muntele care ajunge pînă la cer
Turnul Babel
Muntele sfînt din Israel

Cel de Sus și urcarea către Domnul
Domnul cel de Sus
Urcarea către Domnul
Iisus pe munți

Munții sfinți și locurile alese pentru jertfe
Munții zeilor. Sion
Jertfa lui Avraam
Înălțimile sfinte
Dumnezeu stîncă. Stîncile Domnului
Citadela și cetatea Domnului

Muntele ocupă un loc central printre realitățile geografice încărcate cu valoare simbolică. El atinge cerul, iar urcarea lui este un act religios. El este primul sanctuar și primul altar. El poate fi luat drept centrul sau axul lumii atunci cînd, din vîrful lui, descoperim, de jur împrejur, întinderi nesfîrșite.

Toate elementele par a-și fi dat întîlnire pe această masă terestră care este muntele. Vulcanul scuipă foc, vîrfurile semețe se ascund sub zăpezile veșnice care distribuie apa, izvor al vieții. Vîntul se învîrte în jurul muntelui trimițîndu-i o cunună de nori care parcă subliniază caracterul său regal.

Aproape toate marile civilizații au fost fascinate de munți: aceștia au fost deificați în multe mituri și legende, în ritualuri și pelerinaje. *Biblia* le-a dat cuvîntul pentru ca să poată dezvălui misterul Celui de Sus, singurul Domn al Israelului.

MUNTELE CARE AJUNGE PÎNĂ LA CER

Turnul Babel

În *Facerea* (*Facerea* 11, 3–9) există aluzii la turnurile-sanctuar babiloniene, numite zigurate. Aceste clădiri aveau mai multe etaje și încăperi sfinte. Străvechi legende ni-l descriu pe zeul Marduk intrînd în sanctuarul din vîrf (*Mitul Erei,* tabla 2, 3). În epopeea lui Ghilgameș, eroul potopului este prezentat aducînd jertfe pe un zigurat, după ce apele au început să se retragă (*Epopeea lui Ghilgameș,* tabla 11, 157). Vechi mărturii istorice descriu aceste construcții enorme a căror latură putea măsura o sută de metri la bază, și tot atîta în înălțime.

După unii, zeul își petrecea timpul în sanctuarul din vîrful ziguratului, după alții chiar locuia acolo. Nu se știe dacă vreodată cobora în cel de jos. Oricare ar fi răspunsul, ziguratul reprezenta un munte care lega cerul de pămînt. Ziguratul din Babilon era numit „templul temeliei cerului și a pămîntului". Descrierea biblică a turnului lui Babel se referă la acest edificiu. Una din cheile acestui episod se află în capitolul 10 din *Facerea*. Acolo este întinsă masa neamurilor din spița lui Noe: Sim, Ham și Iafet. Printre descendenții lui Ham se află și Nimrod despre care se spune: „[...] acesta a fost cel dintîi viteaz pe pămînt. El a fost vînător vestit înaintea Domnului Dumnezeu" (*Facerea* 10, 8–9).

Vînătorul este omul care stăpînește fiarele și monștrii. Puterea lui îl face să se așeze în rîndul regilor sau al zeilor. Astfel Hercule a gîtuit cu mîinile lui leul din Nemeea, o fiară pe care nici o armă nu o putea atinge. Dar el s-a îmbrăcat cu blana lui. Înainte de a fi un

zeu important, Dionysos Zagreus era „marele vînător".

După cum spune o zicală, Nimrod, vînătorul din *Biblie*, a devenit legendar:

[...] „Vînător vestit ca Nimrod înaintea Domnului Dumnezeu".
Împărăția lui, la început, o alcătuia: Babilonul, apoi Ereh, Acad și Calne din ținutul Senaar (*Facerea* 10, 9–10).

Nimrod domnește deci peste Mesopotamia. Povestirea despre Turnul Babel începe cu o descriere a ținutului Senaar, cîmpie aluvionară din Babilon.

În vremea aceea era în tot pămîntul o singură limbă și un singur grai la toți.
Purcezînd de la răsărit, oamenii au găsit în țara Senaar un șes și au descălecat acolo.
Apoi au zis unul către altul: „Haidem să facem cărămizi și să le ardem cu foc!" Și au folosit cărămida în loc de piatră, iar smoala în loc de var.
Și au zis iarăși: „Haidem să ne facem un oraș și un turn al cărui vîrf să ajungă la cer, și să ne facem faimă înainte de a ne împrăștia pe fața a tot pămîntul!" (*Facerea* 11, 1–4).

Biblia consideră că această acțiune este o dublă greșeală. A așeza cerul lîngă pămînt este o blasfemie, iar Babel (cuvîntul înseamnă „poarta zeilor") este prea îndrăzneț și trebuie pus la locul lui.

Ținuturile stăpînite de un rege care se pretind a fi egale cu împărăția zeilor devin obiectul unei critici neiertătoare. Este folosit un joc de cuvinte care pune alături numele de Babel și un derivat al verbului *bălal* care înseamnă a încurca, turnul Babel devenind turnul încurcăturilor.

Atunci s-a pogorît Domnul să vadă cetatea și turnul pe care-l zideau fiii oamenilor.
Și a zis Domnul: „Iată, toți sînt de un neam, și o limbă au și iată ce s-au apucat să facă, și nu se vor opri de la ce și-au pus în gînd să facă.
Haidem dar să ne pogorîm și să amestecăm limbile lor, ca să nu se mai înțeleagă unul cu altul".
Și i-a împrăștiat Domnul de acolo în tot pămîntul și au încetat de a mai zidi cetatea și turnul.
De aceea s-a numit cetatea aceea Babilon, pentru că acolo a amestecat Domnul limbile a tot pămîntul și de acolo i-a împrăștiat Domnul pe toată fața pămîntului (*Facerea* 11, 5–9).

Monarhia politico-religioasă a Babilonului este astfel condamnată. Motivul acestei hotărîri este problema crucială care a frămîntat din totdeauna conștiința lui Israel: monarhia. Oare puterea pe care i-o dă coroana nu-l face pe suveran să uite de preeminența împărăției divine?

Muntele sfînt din Israel

Acest munte sfînt este numit, în Israelul de Nord, Horeb, iar în sud Sinai. În ambele cazuri este însă vorba de „muntele lui Dumnezeu".

Horebul este locul ales în care Moise este pus în fața Domnului ascuns în văpaia unui rug, care arde fără a mistui nimic. Profetul aude o voce care-i spune: [...] „Nu te apropia aici! Ci scoate-ți încălțămintea din picioarele tale, că locul pe care calci este pămînt sfînt!" (*Ieșirea* 3, 5).

În timpul Ieșirii poporul lui Dumnezeu își deviază itinerarul spre sud. Traversează marele masiv muntos al Sinaiului ale cărui vîrfuri se înalță la peste 2 000 de metri. În *Biblie* este semnalat un podiș vecin cu „muntele lui Dumnezeu", loc ideal pentru adunare și poposire. De aceea, conform tradiției, muntele Jebel Musa, înalt de 2 314 metri, trebuie considerat sfîntul munte al Legămîntului, la poalele căruia se adună poporul.

Iar în luna a treia de la ieșirea fiilor lui Israel din pămîntul Egiptului [...]
Plecase deci Israel de la Rafidim și ajungînd în pustia Sinai, au tăbărît acolo în pustie, în fața muntelui.
Apoi s-a suit Moise în munte, la Dumnezeu (*Ieșirea* 19, 1–3).

Caracterul sfînt al muntelui se va manifesta în felurite chipuri.

În primul rînd prin furtună. Așa cum este descrisă în *Ieșirea*, ea este mai mult decît un fenomen meteorologic: este cea mai spectaculoasă teofanie din întreaga *Biblie*. Muntele se cutremură, nori grei scuipă fulgere, priveliștea este în flăcări. Glasul tunetului se transformă în sunet de trîmbiță și, în cele din urmă, în cuvînt divin (*Ieșirea* 19, 16–19). *Deuteronomul* descrie fenomenul în termeni concișI și sobri. Iată ce spune Israeliților:

Atunci v-ați apropiat și ați stat sub munte, muntele ardea cu foc pînă la cer și era negură, nor și întuneric.
Iar Domnul v-a grăit de pe munte din mijlocul focului; și glasul cuvintelor Lui l-ați auzit, iar fața Lui n-ați văzut-o, ci numai glasul I l-ați auzit.
Atunci v-a descoperit El legămîntul său, Decalogul, pe care v-a poruncit să-l împliniți, și l-a scris pe două lespezi de piatră (*Deuteronomul* 4, 11–13).

Acest munte strălucitor, dar periculos prin energia divină pe care o degajă și prin transcendența pe care o manifestă, impune prudență. Trebuie săvîrșite anumite acte purificatoare, și nu numai spălarea veșmintelor: inima trebuie pregătită ca în ajunul unei mari sărbători.

Zis-a Domnul către Moise: „Pogoară-te de grăiește poporului să se țină curat astăzi și mîine, și să-și spele hainele,
Ca să fie gata pentru poimîine, căci poimîine se va pogorî Domnul înaintea ochilor a tot poporul pe muntele Sinai (*Ieșirea* 19, 10–11).

Prin restricții severe se creează un fel de barieră de respect în jurul muntelui, devenit loc sfînt:

Să-i tragi poporului hotar împrejurul muntelui și să-i spui: păziți-vă de a vă sui în munte și de a vă atinge de ceva din el, că tot cel ce se va atinge de munte va muri.
Nici cu mîna să nu se atingă de el, că va fi ucis cu pietre sau se va săgeta cu săgeata; nu va mai rămîne în viață, fie om fie dobitoc (*Ieșirea* 19, 12–13).

La sfîrșitul acestei recomandări aflăm că, la un anumit semnal, unele persoane vor putea urca pe munte (*Facerea* 19, 13). În afară de Moise, Aron și cei doi fii ai săi, șaptezeci dintre bătrînii lui Israel vor face parte din grupul celor aleși (*Ieșirea* 24, 1).

Mai trebuie notat că mersul lui Israel era ritmat de sunetul trîmbițelor din coarne de berbec (*Ieșirea* 19, 13). Acest instrument ritual răspunde ca un ecou sunetului trîmbiței misterioase (*Ieșirea* 19, 16), premergătoarea vocii lui Dumnezeu.

Încheierea solemnă a Legămîntului dobîndește o formă juridică: cele două părți trebuie să scrie contractul. Moise scrie memorandumul Legii, după ce poporul, ținut la distanță, a depus jurămîntul (*Ieșirea* 24, 1–3). Apoi Domnul în persoană îi înmînează lui Moise, pe cînd acesta este singur, documentul original, săpat pe table de piatră. Profetul va trebui să aștepte patruzeci de zile înainte ca slava Domnului să se manifeste din nou și să-i fie înmînată definitiv Legea (*Ieșirea* 24, 12–18).

Înainte de aceasta Moise a făcut ceea ce se face în mod normal după manifestările Domnului: a ridicat un stîlp. Este vorba de un altar și de douăsprezece pietre care reprezintă cele două-

sprezece triburi ale lui Israel și unitatea care face din aceste grupuri un singur popor al Domnului. „Iar Moise a scris toate cuvintele Domnului. Și el, sculîndu-se dis-de-dimineață, a zidit altar sub munte și a pus doisprezece stîlpi, după cele douăsprezece seminții ale lui Israel" (*Ieșirea* 24, 4).

Altarul va primi jertfele prin ardere de tot care pecetluiesc Legămîntul: stropirea cu sînge este momentul cel mai semnificativ.

A trimis apoi tineri dintre fiii lui Israel, de au adus aceștia arderi de tot și au jertfit viței, ca jertfă de izbăvire Domnului Dumnezeu.
Atunci Moise, luînd jumătate din sînge, l-a turnat într-un vas, iar cu cealaltă jumătate de sînge a stopit jertfelnicul
După aceea luînd cartea legămîntului, a citit în auzul poporului; iar ei au zis: „Toate cîte a grăit Domnul le vom face și le vom asculta!"
După aceea luînd Moise sîngele, a stropit poporul, zicînd: „Acesta-i sîngele legămîntului, pe care l-a încheiat Domnul cu voi, după toate cuvintele acestea" (*Ieșirea* 24, 5–8).

Grupul ales care urcă pe munte trăiește experiența contemplării lui Dumnezeu. Furtuna teofaniei a trecut: cerul, curat ca o piatră prețioasă, vestește pacea, fruct al Legămîntului. Ospățul acelor oameni este semnul bunei înțelegeri divine pe care Domnul i-o propune poporului său.

Apoi s-a suit Moise și Aaron, Nadab, Abiud și șaptezeci dintre bătrînii lui Israel, Și au văzut locul unde stătea Dumnezeul lui Israel; sub picioarele lui era ceva, ce semăna cu un lucru de safir, curat și limpede ca seninul cerului.
Dar el n-a întins mîna sa împotriva aleșilor lui Israel, iar ei au văzut pe Dumnezeu, apoi au mîncat și au băut (*Ieșirea* 24, 9–11).

Ne vom reîntîlni cu Horebul, muntele lui Dumnezeu, în povestirea biblică în care Ilie va trece printr-o grea încercare. Profetul „îndrăgostit" de Domnul, și nespus de domic să refacă unitatea fiilor lui Israel, iese dintr-o luptă grea împotriva idolatriei. El a făcut să cadă focul lui Dumnezeu peste un altar cu douăsprezece pietre, simbol al unității poporului și al credinței într-un singur Dumnezeu. Pe muntele sfînt, nu departe de locul unde Moise ridicase doisprezece stîlpi lîngă un altar, el are parte de o teofanie însoțită de vînt, foc și cutremur de pămînt. Muntele Domnului rămîne activ, el continuă să fie locul de referință al credinței monoteiste și al statorniciei Domnului Legămîntului (*III Regi* 19, 7–15).

CEL DE SUS ȘI URCAREA CĂTRE DOMNUL

Domnul cel de Sus

Pentru evrei cerul se află dincoace și dincolo de firmament, care este o boltă solidă purtătoare de stele. Această cosmologie, naivă în aparență, ilustrează, de fapt, un adevăr al credinței poporului lui Israel: dincolo de orizontul material, cerul Domnului este o realitate de altă natură. Pentru a oferi o percepție spirituală a transcendenței, ideea de înălțime nu se încadrează în reperele celor trei dimensiuni ale spațiului.

În ziua sfințirii, postura lui Solomon și formulele pe care le întrebuințează în rugăciune readuc în minte imensitatea divină.

Apoi a stat Solomon înaintea jertfelnicului Domnului, în fața întregii adunări a lui Israel, și și-a ridicat mîinile sale la cer și a zis:

„Doamne Dumnezeul lui Israel! Nu este Dumnezeu asemenea ție, nici în cer sus, nici pe pămînt jos; Tu păzești legămîntul și ai milă de robii Tăi ce umblă cu toată inima lor înaintea Ta" (*III Regi* 8, 22–23).

Regele știe prea bine că Domnul nu poate încăpea într-un templu.

Oare adevărat să fie că Domnul va locui cu oamenii pe pămînt? Cerul și cerul cerurilor nu Te încap, cu atît mai puțin această casă pe care am zidit-o numelui Tău (III Regi 8, 27).

Din înaltul cerului Domnul ascultă și iartă, acționează și judecă, aprobă pocăința lui Israel cel păcătos. Atunci cînd Domnul pedepsește prin secetă, cerul, sub firmament, este închis. Dar din cerul cel de sus Domnul poate ierta și poate trimite ploaia (*III Regi* 8, 30–36). Cînd un flagel se abate asupra țării: foamete, ciumă sau lăcuste, credinciosul va întinde mîna spre altar, dar Domnul va ierta și va opri nenorocirea din înaltul cerului. Chiar și străinilor li se îndeplinesc astfel dorințele. Cînd poporul pleacă la război, Solomon nu-i mai cere Domnului, ca altădată, să însoțească oastea lui Israel, căci, din cerul unde împărățește, el poate hotărî victoria (*III Regi* 8, 37–45).

Cerul nemărginit pare a fi singurul loc în care poate sta Domnul măreț. Dar oare prezența Domnului într-un templu nu-i mărginește măreția? Prin vocea lui Isaia, Domnul pune această întrebare:

[...] „Cerul este scaunul meu și pămîntul așternut picioarelor mele! Ce fel de casă îmi veți zidi voi și ce loc de odihnă pentru mine?" (*Isaia* 66, 1).

Acest pasaj va fi reluat în *Faptele Sfinților Apostoli* (*Fapte* 7, 48–49).

Unghiul din care privește Domnul se află deasupra stelelor:

El privește puterea înălțimii cerului și toți oamenii sînt pămînt și cenușă (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 17, 27).

Nimic nu scapă privirii Domnului din înălțime:

Din cer a privit Domnul, văzut-a pe toți fiii oamenilor.
Din locașul Său, cel gata, privit-a spre toți cei ce locuiesc pămîntul.
Cel ce a zidit îndeosebi inimile lor, Cel ce pricepe toate lucrurile lor (*Psalmii* 32, 13–15).

Această privire nu este disprețuitoare, ci milostivă:

Că a privit din înălțimea cea sfîntă a Lui, Domnul din cer pe pămînt a privit.
Ca să audă suspinul celor ferecați, să dezlege pe fiii celor omorîți (*Psalmii* 101, 20–21).

Iisus îi învață pe ucenicii lui să spună o rugăciune care începe astfel: „Tatăl nostru, Care ești în ceruri" (*Matei* 6, 9) iar în *Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel*, cortul lui Dumnezeu se întinde dincolo de hotarele creației pămîntești (*Evrei* 9, 11).

De sus, Dumnezeu nu se mulțumește să asculte rugăciunea sau să privească orice lucru cu superioritate. De sus el acționează. El își aruncă focul peste jertfe în semn de aprobare (*II Macabei* 2, 10) sau drept pedeapsă (*Plîngeri* 1, 13). Mînia lui este atunci precum a unui leu, cuvîntul lui devine un răget care zdruncină lumea.

[...] „Domnul va striga cu putere de sus și din locașul sfințeniei Sale își va ridica glasul Său; va striga cu putere împotriva păsunii Sale; va striga, ca cei ce calcă în teasc, tuturor celor ce locuiesc pe pămînt.
Zgomotul va ajunge pînă la marginea pămîntului (*Ieremia* 25, 30–31).

Din înaltul cerului, de pe tronul împărătesc, izbucnește vorba răsunătoa-

re a Domnului (*Înțelepciunea lui Solomon* 18, 15). De sus, este trimis Duhul care poate, precum o primăvară a Domnului, să reînnoiască lumea. Încercarea va dura:

Pînă cînd se va turna din Duhul cel de sus și pustiul va fi ca o grădină cu pomi și grădina va fi socotită ca o pădure (*Isaia* 32, 15).

Acest text este o introducere la explicația pe care i-o dă Iisus lui Nicodim despre misterul botezului:

[...] Adevărat, adevărat zic ție: De nu se va naște cineva de sus, nu va putea să vadă împărăția lui Dumnezeu.
[...] Adevărat, adevărat zic ție, de nu se va naște cineva din apă și din Duh nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu (*Ioan* 3, 3 și 5).

„De sus" este o locuțiune adverbială de loc. Dar acest „loc" divin nu poate fi reperat prin mecanismul obișnuit al gîndirii. Opera divină a mîntuirii, vestită de proroci și realizată de Hristos, ne face să presimțim, în mod intuitiv, că acest „de sus" este o iubire clarvăzătoare și folositoare. Dumnezeu se află deasupra oricărei iubiri.

Iisus este astrul care vine de sus să viziteze lumea (*Luca* 1, 78). Iată ce spune Ioan Botezătorul despre Hristos: „Cel ce vine de sus este deasupra tuturor" (*Ioan* 3, 31). Iisus le spune evreilor: „[...] Voi sînteți din cele de jos; Eu sînt din cele de sus" (*Ioan* 8, 23).

În clipa judecății lui Iisus, Pilat este un simplu instrument în realizarea planului divin de mîntuire. Cînd romanul îl întreabă pe Iisus de unde vine, el nu primește nici un răspuns.

Deci Pilat I-a zis: Mie nu-Mi vorbești? Nu știi că am putere să Te eliberez și putere am să Te răstignesc?
Iisus a răspuns: N-ai avea nici o putere asupra Mea, dacă nu ți-ar fi fost dat ție de sus (*Ioan* 19, 10–11).

Cu puțin timp înainte de Înălțare, Iisus anunță venirea Duhului Sfînt:

Și iată, Eu trimit peste voi făgăduința Tatălui Meu; voi însă ședeți în cetate, pînă vă veți îmbrăca cu putere de sus (*Luca* 24, 49).

Pavel spune că Ierusalimul cel de sus este liber (*Galateni* 4, 26). Trebuie căutate cele de sus (*Coloseni* 3, 1–2). Pentru Iacov Înțelepciunea și orice alt dar desăvîrșit vin de sus (*Iacov* 1, 17; 3, 15 și 17).

Dumnezeu este numit „Preaînalt" (*élyon*) de o sută de ori în *Vechiul Testament* și de nouă ori în *Noul Testament* (*hupsistos*).

Acest nume dovedește puterea de temut a Domnului.

Domnul din înălțimea cerului va tuna peste vrăjmașii săi (*I Regi* 2, 10).
Că Domnul este preaînalt, înfricoșător, împărat mare, peste tot pământul.
Supusu-ne-a nouă popoare și neamuri sub picioarele noastre (*Psalmii* 46, 2–3).

Israeliții au greșit atunci cînd l-au înfruntat pe Preaînaltul.

Dar ei au ispitit și au amărît pe Dumnezeul Cel Preaînalt și poruncile Lui nu le-au păzit.
Auzit-a Dumnezeu și S-a mîniat și a urgisit foarte pe Israel (*Psalmii* 77, 62 și 65).

Ascensiunea plină de înfumurare a regelui Babilonului se termină printr-o cădere spectaculoasă.

Tu care ziceai în cugetul tău: „Ridica-mă-voi în ceruri și mai presus de stelele Dumnezeului celui puternic voi așeza jilțul meu! În muntele cel sfînt voi pune sălașul meu, în fundurile laturei celei de miazănoapte.
Sui-mă-voi deasupra norilor și asemenea cu cel Preaînalt voi fi".

Și acum, tu te pogori în iad, în cele mai de jos ale adîncului! (*Isaia* 14, 13–15).

Spre deosebire de regele orgolios, suveranul încrezător în Domnul se bucură de milostenia sa îndatoritoare.

Că împăratul nădăjduiește în Domnul și întru mila Celui Preaînalt nu se va clinti (*Psalmii* 20, 7).

Cînd omul își amintește de Cel Preaînalt, Dumnezeu își aduce aminte de el și, fără încetare, își curmă mînia pentru a-și arăta iubirea:

Și și-au adus aminte că Dumnezeu este ajutorul lor și Dumnezeu Cel Preaînalt este izbăvitorul lor.
Iar el este îndurător, va curăți păcatele și nu-i va nimici;
Își va întoarce de multe ori mînia lui și nu va aprinde toată urgia lui.
Și-a adus aminte că trup sînt ei, suflare ce trece și nu se mai întoarce (*Psalmii* 77, 39 și 42–44).

Cel Preaînalt se îngrijește de oameni și, dacă medicul îngrijește, Domnul este cel care vindecă:

Că de la Cel Preaînalt este leacul, și de la rege va lua dar (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 38, 2).

În acest fel Cel Preaînalt se apropie de oameni. Autorul *Deuteronomului* exclamă:

Căci este oare vreun popor mare, de care dumnezeii lui să fie așa de aproape, cît de aproape este de noi Domnul Dumnezeul nostru, oricînd îl chemăm? (*Deuteronomul* 4, 7).

Deuteronomul ne asigură că această apropiere este fapta cuvîntului divin, care poate pătrunde în inima omului. Degeaba îl căutăm pe Domnul în spațiu căci el este prezent în inima omului ascultător și atent.

Căci porunca aceasta care ți-o poruncesc eu astăzi nu este neînțeleasă de tine și nu-i departe.
Ea nu-i în cer, ca să zici: Cine se va sui pentru noi în cer, ca să ne-o aducă și să ne-o dea s-o auzim și s-o facem?
Și nu este ea nici peste mare, ca să zici: Cine se va duce pentru noi peste mare, ca să ne-o aducă, să ne facă s-o auzim și s-o împlinim?
Ci cuvîntul acesta este foarte aproape de tine; el este în gura ta și în inima ta, ca să-l faci (*Deuteronomul* 30, 11–14).

În clipa Buneivestiri îngerul va rosti de două ori numele Celui Preaînalt. Zămislindu-l pe Iisus, Maria începe să trăiască misterul prezenței Fiului lui Dumnezeu printre oameni.

Și iată vei lua în pîntece și vei naște fiu și vei chema numele lui Iisus.
Acesta va fi mare și Fiul Celui Preaînalt se va chema [...]
Și a zis Maria către înger: Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat?
Și răspunzînd, îngerul i-a zis: Duhul Sfînt se va pogorî peste tine, și puterea Celui Preaînalt te va umbri (*Luca* 1, 31–32 și 34–35).

Urcarea către Domnul

Visul lui Iacov, mesajul divin și ridicarea unui stîlp formează un tot coerent: Dumnezeu comunică cu oamenii și, pentru aceasta, el nu ezită să meargă înaintea lor.

Iar Iacov ieșind din Beer-Șeba s-a dus în Haran.
Ajungînd însă la un loc, a rămas să doarmă acolo, căci asfințise soarele. Și luînd una din pietrele locului aceluia și punîndu-și-o căpătîi, s-a culcat în locul acela.
Și a visat că parcă era o scară, sprijinită pe pămînt, iar cu vîrful atingea cerul; iar îngerii lui Dumnezeu se suiau și se pogorau pe ea (*Facerea* 28, 10–12).

Două obiecte, unul real, piatra, și altul imaginar, scara, dau sens viziunii patriarhului.

Deși material, pietroiul pe care-și odihnește Iacov capul devine suportul visului pe care-l are acesta. El devine un monument încărcat de sens. Acest loc, deja frecventat și cinstit de Avram (*Facerea* 12, 7), primește un nou nume: el este o poartă, un sanctuar care se deschide spre cer.

Iar cînd s-a deșteptat din somnul său, Iacov a zis: „Domnul e cu adevărat în locul acesta și eu n-am știut!"
Și spăimîntîndu-se Iacov, a zis: „Cît de înfricoșător este locul acesta! Aceasta nu e alta fără numai casa lui Dumnezeu, aceasta e poarta cerului!"
Apoi s-a sculat Iacov dis-de-dimineață, a luat piatra ce și-o pusese căpătîi, a pus-o stîlp și a turnat pe vîrful ei untdelemn.
Iacov a spus locului aceluia numele Betel, căci înainte cetatea aceea se numea Luz (*Facerea* 28, 16–19).

Dincolo de poartă se află scara care duce la Dumnezeu și al cărei sens nu este unic. Creaturile divine coboară și ele la oameni. Îngerii, adeseori purtători de mesaje, îl ajută pe Domnul să se apropie de ființele omenești fără a-și pierde măreția.

Această scară seamănă cu cea care, în zigurate sau în piramidele etajate, leagă partea de sus cu baza: zeul poate astfel coborî la sanctuarul inferior, iar preoții pot urca la lăcașul divin, situat pe platforma superioară. Astfel funcționa ziguratul babilonian, dar constatăm cu surprindere că, într-o epocă relativ recentă, popoarele amerindiene nahuatl și maia construiau piramide de același tip. Scara era de multe ori deosebit de abruptă.

Iacov îl vede în vis pe Domnul foarte aproape, reînnoind promisiunea făcută lui Avraam și lui Isaac și asigurîndu-l că va fi mereu alături de el.

Iată, eu sînt cu tine și te voi păzi în orice cale vei merge; te voi întoarce în pămîntul acesta, și nu te voi lăsa pînă nu voi împlini toate cîte ți-am spus (*Facerea* 28, 15).

Dumnezeu și-a respectat promisiunea: el a rămas însoțitorul și paznicul patriarhilor.

[...] și a făcut înaintea ochilor noștri minuni mari și ne-a păzit în toată calea pe care am umblat și printre toate popoarele pe la care am trecut (*Iosua* 24, 17).

Cuvîntul „a sui" dobîndește un sens nou atunci cînd un munte trebuie urcat într-un scop spiritual. Păgînii urcau pe înălțimi pentru a-și adora idolii. Israel trebuie să suie spre sanctuarul din Ierusalim pentru a se afla în prezența unicului Dumnezeu.

Ierusalimul este așezat la o altitudine de 800 de metri, într-unul din punctele cele mai înalte ale lanțului muntos care constituie coloana vertebrală a Palestinei. Urcușul către orașul sfînt are o valoare spirituală și, de regulă, el trebuie repetat în fiecare an în vederea proslăvirii Celui Atotputernic în propriul său lăcaș. Psalmii numiți ai „urcușurilor" descriu acest itinerar religios.

Veselitu-m-am de cei ce mi-au zis mie:
„În casa Domnului vom merge!"
Stăteau picioarele noastre în curțile tale, Ierusalime!
Ierusalimul cel ce este zidit ca o cetate, ale cărei porți sînt strîns unite.
Că acolo s-au suit semințiile, semințiile Domnului, după legea lui Israel, ca să laude numele Domnului (*Psalmii* 121, 1–4).

Iisus pe munți

În momentul marilor ispite din deșert, Iisus nu suie pe muntele pe care diavolul crede că-l va putea învinge. El este dus acolo printr-un artificiu al Necuratului.

Din nou diavolul L-a dus pe un munte foarte înalt și I-a arătat toate împărățiile lumii și slava lor.
Și I-a zis Lui: Acestea toate Ți le voi da Ție, dacă vei cădea înaintea mea și mi Te vei închina.
Atunci Iisus i-a zis: Mergi înapoia Mea, satano, căci scris este: Domnului Dumnezeului tău să te închini și Lui singur să-I slujești (*Matei* 4, 8–10).

Spre deosebire de acest munte al trufiei, muntele fericirilor este o chemare spre umilință și supunere față de Dumnezeu. Iisus îi duce spre el pe cei care vor să-l urmeze. Iisus a propovăduit Evanghelia împărăției. A vindecat mulți bolnavi, începînd astfel să fie cunoscut și în țările vecine. Mulțimile merg după el (*Matei* 4, 23–25). Stăpînul suie pe munte pentru a face o selecție: ucenicii îl urmează. Iisus stă așezat și le vorbește cu autoritate, iar ei îl ascultă înțelegînd ce înseamnă programul spiritual al unui adevărat discipol. Acești oameni care au suit pe poteca anevoioasă sînt astfel pregătiți să înțeleagă vorbele lui Iisus:

Intrați prin poarta cea strîmtă că largă este poarta și lată este calea care duce la pieire și mulți sînt cei care apucă pe ea.
Și strîmtă este poarta și îngustă este calea care duce la viață și puțini sînt care o află (*Matei* 7, 13–14).

Un drum de munte devine din ce în ce mai îngust și mai abrupt pe măsură ce se apropie de vîrf. Totul nu a fost încă dezvăluit: vestirea Euharistiei și a Crucii va face drumul și mai anevoios. Cînd Ioan povestește despre înmulțirea pîinilor și a peștilor pentru a hrăni mulțimea, el insistă asupra faptului că această minune s-a petrecut pe un munte. Încă o dată, Iisus dă impresia că vrea să se retragă: entuziasmul mulțimii este supărător.

După acestea Iisus s-a dus dincolo de marea Galileii, în părțile Tiberiadei.
Și a mers după El mulțime multă, pentru că vedeau minunile pe care le făcea cu cei bolnavi.
Și s-a suit Iisus în munte și a șezut acolo cu ucenicii săi.
Și era aproape Paștile, praznicul Iudeilor (*Ioan* 6, 1–4).

După minunea înmulțirii pîinilor, mulțimea dorește să-l facă rege pe profetul capabil de astfel de semne. „Cunoscînd deci Iisus că au să vină și să-L ia cu sila, ca să-L facă rege, s-a dus iarăși în munte, El singur" (*Ioan* 6, 15).

Luca ni-l înfățișează pe Iisus luîndu-și ucenicii de-o parte. „Și cînd se ruga El singur, erau cu El ucenicii" (*Luca* 9, 18).

Acolo Iisus îi întreabă: „[...] Cine zic mulțimile că sînt Eu? [...] Dar voi cine ziceți că sînt Eu? Iar Petru, răspunzînd, a zis: Hristosul lui Dumnezeu" (*Luca* 9, 18 și 20). Prin dezvăluirea patimilor sale, Iisus arată un drum mult mai îngust.

Zicînd: Că Fiul Omului trebuie să pătimească multe și să fie defăimat de către bătrîni și de către arhierei și de către cărturari și să fie omorît, iar a treia zi să învieze.
Și zicea către toți: Dacă voiește cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea în fiecare zi și să-Mi urmeze Mie;
Căci cine va voi să-și scape viața o va pierde; iar cine-și va pierde viața pentru Mine, acela o va izbăvi (*Luca* 9, 22–24).

După un timp, Iisus, însoțit de Petru, Ioan și Iacov, se suie din nou pe munte pentru a se ruga. După Schimbarea la Față apar Moise și Ilie, cei doi proroci cărora Dumnezeu li se înfățișase pe muntele Sinai. Acolo, vocea Tatălui ceresc se face auzită din nori pen-

tru a-l desemna pe Iisus Fiul, ales al Domnului.

[...] luînd cu Sine pe Petru și pe Ioan și pe Iacov, s-a suit pe munte, ca să se roage.
Și pe cînd se ruga El, chipul feței Sale s-a făcut altul și îmbrăcămintea lui albă strălucind.
Și iată doi bărbați vorbeau cu El, care erau Moise și Ilie,
Și care, arătîndu-se întru slavă, vorbeau despre sfîrșitul Lui, pe care avea să-l împlinească în Ierusalim (*Luca* 9, 28–31).

În ziua următoare Iisus coboară de pe munte pentru a-și continua misiunea. El vindecă un posedat (*Luca* 9, 37–43).

Pe Muntele Măslinilor, în locul numit Ghetsimani, Iisus trăiește spaima de moarte premergătoare arestării (*Luca* 22, 39–46).

Va fi răstignit pe o stîncă numită Golgota „la locul ce se cheamă al Căpățînii" (*Luca* 23, 33).

Cînd învie, Iisus își regăsește ucenicii pe un munte din Galileea. Acolo le încredințează misiunea de a învăța neamurile și de a le boteza. Priveliștea care se deschide în fața lor este cea a lumii în care va trebui propovăduită Sfînta Scriptură.

Drept aceea, mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh,
Învățîndu-le să păzească toate cîte v-am poruncit vouă, și iată Eu cu voi sînt în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului. Amin (*Matei* 28, 19–20).

MUNȚII SFINȚI ȘI LOCURILE ALESE PENTRU JERTFE

Munții zeilor. Sion

Zeii care domnesc peste munți nu pot fi decît paznicii supranaturali ai unui domeniu. Se pare că acolo se află uneori lăcașul unei slăvi care se întinde departe. Pe aceste înălțimi, un rege pămîntesc își poate găsi loc de divinizare. Teritoriul Israelului și al ținuturilor învecinate este bogat în munți sfinți.

În mitologiile orientale exista un munte al lumii, centru al pămîntului și loc de naștere a zeilor. Către Răsărit se ridica muntele adunărilor sfinte.

În civilizația Ugaritului, nordul este semnalat prin muntele Sapon care este și un loc de adunare al divinităților. Iată ce spune, după Isaia, tiranul care nu a aflat încă de viitoarea lui decădere.

„[...] mai presus de stelele Dumnezeului celui puternic voi așeza jilțul meu! În muntele cel sfînt voi pune sălașul meu [...]
Sui-mă-voi deasupra norilor și asemenea cu cel Preaînalt voi fi" (*Isaia* 14, 13–14).

Iezechiel stigmatizează greșeala regelui Tirului care s-a luat drept zeu. Acest suveran se credea pe veci heruvim trăind printre „pietre de foc", considerate sfinte. Flacăra orgoliului îl va mistui pe încrezut. De pe muntele Domnului, unde sălășluia, el se va face scrum și va cădea pe pămînt.

Tu erai heruvimul pus ca să ocrotești; te așezasem pe muntele cel sfînt al lui Dumnezeu (*Iezechiel* 28, 14).

Căderea acestei ființe este spectaculoasă:

[...] te-am aruncat din muntele lui Dumnezeu, ca pe un necurat.
Din pricina frumuseții tale s-a îngîmfat inima ta, și pentru trufia ta ți-ai pierdut înțelepciunea. De aceea te-am aruncat la pămînt și te voi da înaintea regilor spre batjocură (*Iezechiel* 28, 16–17).

În zările țării Canaanului puteau fi văzuți cîțiva munți sacri: Hermonul, numit Sirion de locuitorii Sidonului

(*Deuteronomul* 3, 8); Taborul (*Osea* 5, 1); Carmelul (conform mărturiei lui Tacit).

Munții sfinți trebuie să aducă prinos Domnului Israelului „Taborul și Ermonul în numele Tău se vor bucura" (*Psalmii* 88, 13). Dar cu ce drept muntele Vasan, la fel de semeț ca și cedrii săi, disprețuiește micul munte Sion pe care locuiește Domnul? (*Psalmii* 67, 16–17).

Pentru Israel adevărații munți ai Domnului sînt Horebul (Sinai) și Sionul. Într-un psalm sîntem încredințați că Saponul este de fapt Sionul:

Mare este Domnul și lăudat foarte în cetatea Dumnezeului nostru, în muntele cel sfînt al lui;
Bine întemeiată spre bucuria întregului pămînt. Muntele Sionului [...] cetatea Împăratului cel mare (*Psalmii* 47, 1–2).

Isaia vede în „muntele casei Domnului" polul de atracție a tuturor neamurilor, locul lor de pelerinaj unde prin cuvîntul Domnului va fi răspîndită învățătura spirituală (*Isaia* 2, 2–4). Miheia spune și el același lucru (*Miheia* 4, 1–2). Zaharia spune că, în ziua judecății de apoi, Domnul va preface Iudea, iar pe o cîmpie largă va fi înălțat Ierusalimul păcii (*Zaharia* 14, 10–11).

Jertfa lui Avraam

Episodul în care Avraam este dispus să-și jertfească fiul Isaac este o povestire tragică plină de tîlc. Muntele jertfei, al cărui nume nu ne este spus, se află într-o țară îndepărtată. Totul trebuie să se petreacă în taină, departe de tabără. Cele două slugi sînt lăsate în urmă de îndată ce se zărește muntele sfînt. Această întîmplare este un secret între Avraam și Dumnezeu, între Domnul care știe unde merge și patriarhul care merge, fără să înțeleagă de ce, după Domnul.

După aceasta, Dumnezeu a încercat pe Avraam și a zis:
„Avraame, Avraame!" Iar el a răspuns: „Iată-mă!"
Și Dumnezeu i-a zis: „Ia pe fiul tău, pe Isaac, pe unicul tău fiu, pe care-l iubești, și du-te în pămîntul Moria și adu-l acolo arădere de tot pe un munte, pe care ți-l voi arăta eu!"
Sculîndu-se deci Avraam dis-de-dimineață, a pus samarul pe asinul său și a luat cu sine două slugi și pe Isaac, fiul său; și tăind lemne pentru jertfă, s-a ridicat și a plecat la locul despre care grăise Dumnezeu.
Iar a treia zi ridicîndu-și Avraam ochii, a văzut în îndepărtare locul acela.
Atunci a zis Avraam slugilor sale: „Rămîneți aici cu asinul, iar eu și copilul ne vom duce pînă acolo și, închinîndu-ne, ne vom întoarce la voi" (*Facerea* 22, 1–5).

Isaac nu știe ce îl așteaptă. Cînd întreabă „unde-i oaia pentru jertfă?", Avraam îi dă un răspuns care este cheia acestei povești. Răspunsul este o dovadă de dăruire totală în fața voinței Domnului: patriarhul nu este nici el la curent cu ce se întîmplă, dar credința îl ajută să treacă peste aparenta absurditate a situației. Răspunsul său poate fi tradus în două feluri: „va îngriji Dumnezeu" (va furniza victima), sau „Dumnezeu va avea grijă" (el fiind singurul care cunoaște sensul acestei întîmplări). Cele două versiuni nu se exclud deoarece ele exprimă același adevăr: proiectele Domnului în legătură cu lumea depășesc înțelegerea omenească.

Luînd deci Avraam lemnele cele pentru jertfă, le-a pus pe umerii lui Isaac, fiul său; iar el a luat în mîini foc și cuțitul și s-au dus amîndoi împreună.
Atunci a grăit Isaac lui Avraam, tatăl său, și a zis: „Tată!" Iar acesta a răspuns: „Ce este, fiul meu?" Zis-a Isaac: „Iată, foc și lemne avem; dar unde-i oaia pentru jertfă?"

Avraam însă a răspuns: „Fiul meu, va îngriji Dumnezeu de oaia jertfei sale!" Și s-au dus mai departe amîndoi împreună (*Facerea* 22, 6–8).

Avraam trece la faptă. Își leagă fiul pe rug. Sacrificiul copilului nu este numai un izvor de suferință pentru tată, el înseamnă și stîrpirea unei seminții garantată de o promisiune divină. Dumnezeu pare a fi în contradicție cu el însuși. Legarea lui Isaac pare a-l paraliza pe Domnul, a-i ține-n loc milostenia activă, a seca izvorul care trebuie să facă să renască lumea pe care păcatul și violența tind să o transforme în pustiu.

Iar dacă au ajuns la locul, de care-i grăise Dumnezeu, a ridicat Avraam acolo un jertfelnic, a așezat lemnele pe el și legînd pe Isaac, fiul său, l-a pus pe jertfelnic, deasupra lemnelor.
Apoi și-a întins Avraam mîna și a luat cuțitul, ca să înjunghie pe fiul său (*Facerea* 22, 9–10).

Dar Domnul își dezvăluie planul: el nu vrea să jertfească un copil, ci îndoielile ce tulbură credința. Este jertfirea garanțiilor pe care oamenii le cer Domnului înainte de a-i face voia. Este un sacrificiu spiritual pe care Avraam l-a acceptat de la început și pe care-l acceptă chiar în clipa cînd pune mîna pe cuțit. Victima care va înlocui fiul ales pentru a moșteni făgăduința este deja pregătită.

Atunci îngerul Domnului a strigat către el din cer și a zis: „Avraame, Avraame!" Răspuns-a acesta: „Iată-mă".
Iar îngerul a zis: „Să nu-ți ridici mîna asupra copilului, nici să-i faci vreun rău, căci acum cunosc că te temi de Dumnezeu și pentru mine n-ai cruțat nici pe singurul fiu al tău".
Și ridicîndu-și Avraam ochii, a privit, și iată la spate un berbec încurcat cu coarnele într-un tufiș. Și ducîndu-se, Avraam a luat berbecul și l-a adus jertfă în locul lui Isaac, fiul său.
Avraam a numit locul acela Iahve-ire, adică Dumnezeu poartă de grijă și de aceea se zice astăzi: „În munte Domnul se arată" (*Facerea* 22, 11–14).

Acest episod are și altă semnificație: este o interzicere definitivă a jertfelor omenești. Este astfel făcut un pas important în procesul umanizării omului. Această dramă, regizată de Dumnezeu, este descoperirea pacifismului care se întoarce din drumul păcatului și al violenței, situat sub semnul lui Cain (*Facerea* 4, 1–16).

Coborîrea de pe un munte este o întoarcere din drum. Avraam și Isaac, bine instruiți de Domnul, nu se mai îndoiesc de clarviziunea și prevederea divină. Ele sînt manifestări ale *hésed*, adică dragostea de Legămînt, care-i duce pe oameni pe drumul păcii. „Întorcîndu-se apoi Avraam la slugile sale, s-au sculat împreună și s-au dus la Beer-Șeba și a locuit Avraam acolo în Beer-Șeba" (*Facerea* 22, 19).

Înălțimile sfinte

„Înălțimile sfinte" erau sanctuarele cananeene după modelul cărora au fost create locașurile de cult ale lui Israel. „Înălțimile sfinte" nu sînt neapărat dealuri și cu atît mai puțin munți înalți. Termenul ebraic *bāmōt* evocă mai curînd înălțimi modeste căci el înseamnă în primul rînd „spinare". Cuvîntul franțuzesc *croupe* însemnînd și coamă, în accepțiunea sa geografică, pare a-l traduce foarte bine. *Deuteronomul* evocă, prin acest termen, relieful peisajului, dar sugerează în același timp că aceste coame pot aparține unor animale pe care te poți așeza sau sui.

Domnul l-a povățuit și n-a fost cu el dumnezeu străin.
El l-a așezat pe pămîntul înalt și l-a hrăit cu roada țarinilor (*Deuteronomul* 32, 12–13).

Cultul acestor coame (*bāmōt*) se identifică uneori cu cel al dealurilor. Mare a fost păcatul regelui Ahaz:

Și a adus jertfe și tămîieri pe înălțimi și dealuri, și sub tot pomul umbros (*IV Regi* 16, 4).

Aceste coame sau înălțimi (*bāmōt*) puteau fi întîlnite în orașe (*IV Regi* 17, 29), sau la porțile lor (*IV Regi* 23, 8). În mod greșit sînt numite *bāmōt* și sanctuarele așezate în adînciturі, văgăuni sau văi. Unul dintre acestea era odiosul *bāmōt* de la Tofet, în valea Hinomului, pe care erau arși copii întru cinstirea lui Baal. Aceste înălțimi puteau deci fi ridicate dar și dărîmate, atunci cînd se dorea distrugerea lor. Astfel a procedat regele Iosia în ziua marii purificări (*IV Regi* 23, 8).

Divinitățile, bărbați și femei, nu erau în general reprezentate prin imagini figurative, ci prin embleme: un idol, pentru divinitățile bărbătești, și un stîlp pentru zeița pereche. Stîlpul era uneori înlocuit cu un pom viu, care putea fi smuls atunci cînd sanctuarul era distrus. În *Miheia*, Dumnezeu este cel care săvîrșește această operațiune.

Voi dărîma idolii tăi și stîlpii idolești din mijlocul tău și nu te vei mai închina lucrurilor mîinilor tale;
Voi doborî la pămînt dumbrăvile din mijlocul tău și voi surpa cetățile tale (*Miheia* 5, 12–13).

„Înălțimile sfinte" erau prevăzute și cu altare pentru arderea tămîii și a parfumurilor în cinstea idolilor.

Aducînd jertfe pe vîrful munților și tămîieri pe înaltul colinelor (*Osea* 4, 13).

Riturile celebrate pe „înălțimile sfinte" nu erau întotdeauna nevinovate precum cel al arderii parfumurilor. Riturile fecundității presupuneau existența unei prostituții sacre. În aceste locuri, lîngă stîlpii care semnalau existența mormintelor, erau practicate și rituri funerare. După Ezechiel, aceste monumente erau jignitoare pentru credința lui Israel. Prezența unui cadavru spurca locul (*Ezechiel* 43, 7–9).

În epoca în care Israel se instala în Canaan, relațiile între credința sa și credința păgînă practicată pe „înălțimile sfinte" erau probabil destul de confuze. Putem cita în acest sens cazul jertfelnicului din Gibeon.

Prorocul Samuel și Saul iau masa pe o „înălțime sfîntă" înainte ca cel din urmă să fie uns rege (*I Regi* 9, 14 la 10, 1). Mai tîrziu, Solomon nu pare a fi speriat de pericolul pe care-l prezintă frecventarea „înălțimilor sfinte". În schimb, autorul *Cărților Regilor* consideră această nepăsare drept o greșeală din partea regelui.

Și Solomon, care iubea pe Domnul, purtîndu-se după legea tatălui său, a adus și el jertfe și tămîieri pe înălțimi.
Deci s-a sculat și el și s-a dus la Ghibeon, ca să aducă jertfe acolo, căci acolo era cea mai mare înălțime. O mie de jertfe pentru ardere de tot a adus Solomon pe acel jertfelnic (*III Regi* 3, 3–4).

Dumnezeu îi apare lui Solomon în vis și-i propune să-i îndeplinească o dorință. Regele îi cere să-i dea discernămînt pentru a domni în dreptate. Domnul îi dăruiește o inimă de o înțelepciune și perspicacitate care vor deveni legendare.

Și s-a trezit Solomon din somn, și iată acesta fusese vis. Apoi s-a sculat și a venit la Ierusalim și a stat înaintea jertfelnicului celui dinaintea chivotului cu legea Domnului, [...] a adus arderi de tot, a săvîrșit jertfe

de împăcare și a făcut mare ospăț pentru toate slugile sale (*III Regi* 3, 15).

Această concluzie pare a fi fost adăugată ulterior de un scrib rușinat de vizita făcută de Solomon la „înălțimea sfîntă". El simțea pericolul prezentat de un sincretism care de fapt avea să afecteze domnia pînă la sfîrșit. Chiar dacă israeliții îl invocau în acele locuri pe Domnul Legămîntului de pe muntele Sinai, ei riscau să fie tentați de idolii a căror prezență materială le dădea încredere.

Această influență putea fi înlăturată prin distrugerea „înălțimilor sfinte" și prin centralizarea cultului. Iezechia și Iosia au fost regii care au înțeles necesitatea unei astfel de reforme.

Dumnezeu stîncă. Stîncile Domnului

Simbolul muntelui care atinge cerul este completat de un altul: cel al centrului. Centrul poate fi un pol de atracție (vezi „Templul, pol al credinței lui Israel și lumină a popoarelor", în capitolul „Templul"; și „Urcarea către Domnul", din acest capitol).

Centrul poate fi și un refugiu, un centru de primire atunci cînd pericolul amenință. Din acest motiv stînca, piatra, devine o temă simbolică importantă.

La sfîrșitul războiului punitiv împotriva tribului lui Veniamin (*Judecătorii* 20, 47), șase sute de membri ai tribului se adăpostesc la stînca lui Rimon. Această ridicătură calcaroasă, situată la cinci kilometri nord-vest de Betel, este o fortăreață naturală: este înconjurată de prăpăstii și te poți adăposti în peșterile sale.

Pentru Israel, Domnul este o stîncă, sau pur și simplu stînca. Te poți bizui pe cel care a zis: „Voi fi mereu cu voi". El este și un adăpost împotriva tuturor dușmanilor.

Există în *Deuteronom* o cîntare înălțată tăriei de stîncă a lui Israel:

[...] Dați slavă Dumnezeului nostru!
El este tăria, desăvîrșite-s lucrurile lui, căci toate căile lui sînt drepte. Credincios este Dumnezeu și nu este întru el nedreptate (*Deuteronomul* 32, 3–4).

Adversarii lui Israel au poate și ei o stîncă pe care o numesc apărătorul lor, dar: „apărătorul lor nu-i ca Apărătorul nostru" (*Deuteronomul* 32, 31).

Israel, prin greșelile pe care le face, ajunge să-l disprețuiască pe Domnul (*Deuteronomul* 32, 15). Ajunge să nu-i mai pese de Apărătorul lui, ba chiar să-l uite (*Deuteronomul* 32, 18).

Într-un psalm, David îl preamărește și el pe Dumnezeul care este o stîncă, un scut.

Domnul este întărirea mea, scăparea mea și izbăvitorul meu.
Dumnezeu e stînca mea cea de scăpare,
Scutul meu și puterea cea mîntuitoare,
Adăpostul meu cel tare și scăparea mea!
Mîntuitorul meu, din necaz m-ai izbăvit!
Viu este Domnul și binecuvîntat e numele lui!
Lăudat fie Dumnezeul cel ce mă izbăvește (*II Regi* 22, 2–3 și 47).

Ultimele cuvinte ale lui David sînt considerate profetice, ele fiind spuse sub influența duhului Domnului.

Duhul Domnului grăiește prin mine,
Și cuvîntul lui e pe limba mea.
Dumnezeul lui Israel a vorbit.
Tăria lui Israel mi-a zis:
Cel ce domnește între oameni cu dreptate,
Cel ce stăpînește cu temere de Dumnezeu (*II Regi* 23, 2–3).

Dumnezeu stîncă este invocat de nenumărate ori în *Psalmi*.

Acest nume al Domnului poate fi întîlnit și la Isaia, dar de data aceasta stînca nu este numai un adăpost, ci și o formă agresivă, uriașă, care va îngenunchea neamuri semețe, ascunse în munți, retrase pe înălțimi.

Încredeți-vă în Domnul pururea, căci Domnul Dumnezeul este stînca veacurilor.
Că El a coborît pe cei ce locuiau pe înălțime, cetatea cea mîndră El a supus-o pînă la pămînt (*Isaia* 26, 4–5).

Dumnezeu este singurul adăpost:

[...] cînd v-am luat pe voi de martori? Este oare afară de Mine un dumnezeu? Este un alt adăpost ca Mine? (*Isaia* 44, 8).

Într-un alt text, al aceluiași proroc, simbolismul stîncii-adăpost este înlocuit de sărbătoarea prilejuită de urcarea israeliților la Ierusalim. Este vorba probabil de sărbătoarea de toamnă, cînd templul luminat devenea polul de atracție al pelerinilor.

Voi veți cînta atunci, ca în noaptea cea de praznic, cu bucurie în inimi, în sunetul de flaut, ca să mergeți în muntele Domnului, virtutea lui Israel (*Isaia* 30, 29).

Biblia evocă și o altă stîncă, cea din care izvorăște apă în deșert.

În timpul Ieșirii, la Masa și Meriba, poporul însetat cere apă. Puterea Domnului trece prin toiagul lui Moise pentru a face să țîșnească apă din stîncă (*Ieșirea* 17, 1–7; *Numerii* 20, 1–13). Potrivit unei tradiții rabinice, stînca „îl urma" pe Israel.

Pavel spune că Hristos se afla în deșert, precum un izvor viu, încă de pe vremea Ieșirii:

Și toți au mîncat aceeași mîncare duhovnicească;
Și toți, aceeași băutură duhovnicească, au băut, pentru că beau din piatra duhovnicească, ce avea să vină. Iar piatra era Hristos (*I Corinteni* 10, 3–4).

Citadela și cetatea Domnului

Templul, palatul regal, citadela și cetatea ajunseseră să formeze împreună un tot încărcat cu o mare valoare simbolică.

Coastele abrupte ale muntelui Sion și fortificațiile construite nu sînt decît infrastructura unei apărări care ar fi neînsemnată fără prezența Domnului: el este adevărata citadelă, fortăreața:

Dumnezeu este scăparea și puterea noastră, ajutor întru necazurile ce ne împresoară (*Psalmii* 45, 1).

[...] Muntele Sionului, coastele de miazănoapte, cetatea împăratului celui mare (*Psalmii* 47, 2).

Pentru credinciosul persecutat, Dumnezeu este sprijinitorul, citadela în care se poate ascunde:

Dar Domnul mi-a fost mie scăpare și Dumnezeul meu ajutorul nădejdii mele (*Psalmii* 93, 22).

Binecuvîntat este Domnul Dumnezeul meu,
Cel ce învață mîinile mele la luptă și degetele mele la război.
Mila mea și scăparea mea, sprijinitorul meu și izbăvitorul meu, apărătorul meu, și în El am nădăjduit (*Psalmii* 143, 1–2).

Ierusalimul este o cetate dar cine-i este rege?

Isaia vorbește de „cetatea lui David" (*Isaia* 22, 9). Au fost destui regi care au crezut că Ierusalimul este orașul lor. Acest oraș este însă sfințit de prezența templului. *Psalmii* spun despre el că este cetatea lui Dumnezeu.

Apele rîurilor veselesc cetatea lui Dumnezeu; Cel Preaînalt a sfințit locașul Lui.
Dumnezeu e în mijlocul cetății, nu se va clinti; o va ajuta Dumnezeu dis-de-dimineață.

Tulburatu-s-au neamurile, plecatu-s-au împărățiile; dat-a cel Preaînalt glasul Lui, cutremuratu-s-a pământul.
Domnul puterilor cu noi, sprijinitorul nostru, Dumnezeul lui Iacob (*Psalmii* 45, 4–7).

Temelia Sionului pe munții sfinți.
Domnul iubește porțile Sionului, mai mult decît toate locașurile lui Iacob.
Lucruri slăvite s-au grăit despre tine, cetatea lui Dumnezeu (*Psalmii* 86, 1–2).

Cartea lui Tobit (*Tobit* 13, 1–18) prezintă Ierusalimul drept Cetatea Sfîntă (*Tobit* 13, 10). A fost pedepsit pentru greșelile sale, dar, după ce va fi iertat, nu numai că va renaște, dar se va și schimba la față:

Să binecuvînteze sufletul meu pe Dumnezeu, Împăratul cel mare, căci Ierusalimul se va zidi din nou, cu safir, cu smarald și cu pietre scumpe!
Iar zidurile tale, turnurile și întăriturile se vor face din aur curat!
Piețele Ierusalimului vor fi pardosite cu beril, rubin și piatră de Orfir.
Pe toate ulițele lui va răsuna „Aliluia", și se va cînta : „Bine este cuvîntat Dumnezeul lui Israel! Întru tine se va binecuvînta numele tău cel sfînt în vecii vecilor!" (*Tobit* 13, 15–18).

Această nouă cetate este considerată deci locul împăcării tuturor popoarelor.

În *Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel*, Noul Ierusalim este un loc ceresc:

Ci v-ați apropiat de muntele Sionului și de cetatea Dumnezeului cel viu, de Ierusalimul cel ceresc și de zeci de mii de îngeri.
Și de adunarea celor întîi născuți, care sînt scriși în ceruri și de Dumnezeu, Judecătorul tuturor, și de duhurile drepților celor desăvîrșiți,
Și de Iisus, Mijlocitorul noului testament, și de sîngele stropirii care grăiește mai bine decît al lui Abel (*Evrei* 12, 22–24).

Conform *Apocalipsei*, Ierusalimul ceresc aparține noii creații, noilor ceruri și noului pămînt. Ca și în *Cartea lui Tobit*, această cetate este clădită din nestemate (*Apocalipsa* 21, 10–21). Templul a dispărut din acest oraș ceresc care este în continuare un pol de atracție strălucitor pentru toate neamurile.

Și templu n-am văzut în aceasta, pentru că templul ei este Domnul Dumnezeu, Atotțiitorul, și mielul.
Și cetatea nu are trebuință de soare, nici de lună, ca să o lumineze, căci slava lui Dumnezeu a luminat-o și făclia ei este Mielul.
Și neamurile vor umbla în lumina ei, iar împărații pămîntului vor aduce la ea mărirea lor.
Și porțile cetății nu se vor mai închide ziua, căci noapte nu va mai fi acolo (*Apocalipsa* 21, 22–25).

COPACUL, POMUL

Pomul vieții, al morții și al învierii

Pomii raiului
Copacul locurilor sfinte
Copacii blestemați
Butucul, principiu al renașterii
Pomul glorios și doborît

Pomii lui Israel

Măslinul
Migdalul
Smochinul
Rodiul
Mărul
Stejarul și terebintul
Cedrul
Chiparosul
Salcia și plopul

Vegetația în general, și copacul în particular, au o mare putere de fascinație. Pomul anunță prezența apei și deci a vieții. Umbra lui este un adăpost. Fructele pot fi hrană pentru om, dar pot și să-l otrăvească sau să-l facă să-și închipuie că este Dumnezeu. Cînd frunzele lui sînt căzătoare, el devine simbolul morții și al învierii. Copacul înmugurește, înverzește, crește, renaște dintr-un trunchi care părea mort. Arborele mereu verde evocă eternitatea. Sămînța unui copac mare nu se poate compara cu locul pe care-l ocupă acesta în cer și sub pămînt. Există specii obișnuite de copaci, dar există și esențe rare al căror lemn prețios poate înnobila locuința unui rege și reflecta slava Domnului în templul său. Dacă este divinizat, pomul poate fi o cursă, dar prorocii și înțelepții înțeleg limba pomului care poate vorbi despre Dumnezeu.

POMUL VIEȚII, AL MORȚII ȘI AL ÎNVIERII

Pomii raiului

La începutul *Facerii* este descrisă creația lumii vegetale care acoperă lumea cu un covor de verdeață.

Apoi a zis Dumnezeu : „Să dea pămîntul din sine verdeață: iarbă, cu sămînță într-însa, după felul și asemănarea ei, și pomi roditori, care să dea rod cu sămînță în sine, după fel pre pămînt!" Și a fost așa.
[...] Și a văzut Dumnezeu că e bine (*Facerea* 1, 11–12).

Într-o a doua povestire despre creație, este descrisă o grădină mare, un rai, făcută de Domnul pentru a-i fi locuință omului.

Și a făcut Domnul Dumnezeu să răsară din pămînt tot soiul de pomi, plăcuți la vedere și cu roade bune de mîncat; iar în mijlocul raiului era pomul vieții și pomul cunoștinței binelui și răului (*Facerea* 2, 9).

Pomul vieții nu-și dezvăluie taina: este vorba probabil de un pom deosebit care secreta, conform credinței străvechi, o „ambrozie", un elixir al nemuririi. Vechi legende indiene și iraniene menționează acest leac împotriva morții (*soma*, la indieni, *haoma*, la iranieni). Rămîne însă o enigmă nedezlegată: de ce Adam și Eva, care aveau în acea grădină tot ce le trebuia pentru a trăi, au dorit ceva în plus? Care este secretul pomului cunoștinței binelui și răului? Un lucru este sigur: cunoașterea este deosebit de periculoasă și este obiectul unei interdicții divine.

A dat apoi Domnul Dumnezeu lui Adam poruncă și a zis: „Din toți pomii din rai poți să mănînci.
Iar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănînci, căci în ziua în care vei

mînca din el, vei muri negreșit (*Facerea* 2, 16–17).

Șarpele îi înșală pe Adm și pe Eva lăudîndu-le puterea cunoașterii care poate să-i pună în rîndul acelor *Elohim*, ființe cerești ce nu cunosc moartea (*Facerea* 3, 1–5). În epopeea sumero-babiloniană a lui Ghilgames, eroul îi cere șarpelui să fure planta care aduce nemurirea. Reptila își confirmă virtuțile schimbîndu-și pe loc pielea.

De aceea femeia, socotind că rodul pomului e bun de mîncat și plăcut ochilor la vedere și vrednic de dorit, pentru că dă știință [...] (*Facerea* 3, 6).

Din lipsă de discernămînt, Eva culege fructul oprit. După ce au mușcat din el, Adam și Eva își descoperă noua condiție: ei sînt vulnerabili, goi, sortiți suferinței și morții. Ei sînt alungați din rai, luați de lîngă pomul vieții care este, într-adevăr, pomul nemuririi.

Și a zis Domnul Dumnezeu: „Iată Adam s-a făcut ca unul dintre noi, cunoscînd binele și răul. Și acum nu cumva să-și întindă mîna și să ia roade din pomul vieții, să mănînce și să trăiască în veci!... (*Facerea* 3, 22).

Un heruvim înarmat cu o sabie de foc este pus să păzească în viitor drumul care duce la pomul vieții (*Facerea* 3, 24).

Copacul locurilor sfinte

„Stejarul" biblic este confundat cu terebintul, pom de talie mijlocie, dar deosebit de stufos.

Pe vremea patriarhilor se poposea adesea sub copaci. Avram, numit mai tîrziu Avraam, se stabilește temporar în țara Canaanului: „Și ridicîndu-și Avram corturile, a venit și s-a așezat la stejarul Mamvri, care este în Hebron; și a zidit acolo un jertfelnic Domnului" (*Facerea* 13, 18).

Acest loc va fi mai tîrziu consfințit prin venirea celor trei „oameni" ce sînt, de fapt, Domnul el însuși, însoțit de doi îngeri, care, mai tîrziu, se vor duce la Sodoma. În același loc Sara, după o viață întristată de sterilitate, va afla că va fi mamă.

Apoi Domnul s-a arătat iarăși lui Avraam la stejarul Mamvri, într-o zi pe la amiază, cînd ședea el în ușa cortului său.
Atunci ridicîndu-și ochii săi, a privit și iată trei oameni stăteau înaintea lui; și, cum i-a văzut, a alergat din pragul cortului său în întîmpinarea lor și s-a închinat pînă la pămînt.
Și a zis: „Doamne, de am aflat har înaintea Ta, nu ocoli pe robul tău!
Se va aduce apă să vă spălați picioarele și să vă odihniți sub acest copac.
Și vă voi aduce pîine și veți mînca, apoi vă veți duce în drumul vostru, întrucît treceți pe la robul vostru!" Zis-au aceia: „Fă, precum ai zis!" (*Facerea* 18, 1–5).

Există o strînsă legătură între pom și apă. Cînd Avraam se întovărășește cu Abimelec, mai întîi sapă un puț la Beer-Șeba, iar apoi sădește o dumbravă. „Iar Avraam a sădit o dumbravă la Beer-Șeba și a chemat acolo numele Domnului Dumnezeului cel veșnic" (*Facerea* 21, 33).

Stejarul (sau terebint) din Sichem este numit și stejarul Mamvri:

Apoi a străbătut Avram țara aceasta de-a lungul, pînă la locul numit Sichem, pînă la stejarul Mamvri. Pe atunci trăiau în țara aceasta Canaaneii.
Acolo s-a arătat Domnul lui Avram și i-a zis: „Țara aceasta o voi da urmașilor tăi" (*Facerea* 12, 6–7).

Acest stejar este poate același cu cel din *Judecătorii*, numit și „stejarul vizionarilor" (Mamvri însemnînd și „cel

care vede"). Este vorba deci, la origini, de un loc sacru canaanean.

Cînd Domnul îi poruncește lui Iacov să părăsească Sichemul pentru a se duce la Betel, acesta hotărăște să se curețe înainte de plecare. Sub stejarul de lîngă Sichem va avea loc o lepădare de dumnezeii cei străini. Iacov nu distruge idolii păgîni, ci îi îngroapă într-un loc sacru al păgînilor.

Iar Iacov a zis casei sale și tuturor celor ce erau cu dînsul: „Lepădați dumnezeii cei străini, care se află la voi, curățați-vă și vă primeniți hainele voastre.
Să ne sculăm și să mergem la Betel, că acolo am să fac jertfelnic lui Dumnezeu, Celui ce m-a auzit în ziua necazului meu și Care a fost cu mine și m-a păzit în călătoria, în care am umblat!"
Iar ei au dat lui Iacov toți dumnezeii cei străini, care erau în mîinile lor, și cerceii ce-i aveau în urechile lor; și Iacov i-a îngropat sub stejarul de lîngă Sichem și i-a lăsat necunoscuți pînă în ziua de astăzi (*Facerea* 35, 2–4).

Doica Rebecăi moare în acest loc și tot aici este și îngropată.

Atunci a murit Debora, doica Rebecăi, și a fost îngropată mai jos de Betel, sub un stejar, pe care Iacov l-a numit „Stejarul Plîngerii" (*Facerea* 35, 8).

Pe vremea Judecătorilor, Iosua reînnoiește legămîntul dintre Dumnezeu și poporul său sub stejarul din Sichem.

Tot aici va fi proclamat rege Abimelec, fiul lui Ierubaal. Copacul era atît de prezent în mintea contemporanilor lui Iotam încît el îl va folosi într-o fabulă pentru a-și arăta nemulțumirea. Fabula poate fi numită „copacii care vor să-și ungă împărat peste ei" (*Judecătorii* 9, 7–15). Povestea este o critică violentă a regalității și se termină cu blestemul lui Abimelec. Această imprecație îl va lovi pe rege, care va sfîrși în mod jalnic (*Judecătorii* 9, 50–57).

În aceeași epocă, proorocița Debora (care poartă același nume cu doica Rebecăi) își exercita funcțiile de judecător sub un palmier. Acest pom se afla undeva între Rama și Betel și avea probabil o funcție religioasă iar numele său trebuie că a fost atribuit unui sanctuar local (*Judecătorii* 4, 4–5).

Copacii blestemați

În religiile păgîne care-l ispiteau pe Israel, locul de sub ramurile copacilor era considerat sanctuar natural. Se pare că nu copacul era obiect de cult. Expresia „sub orice copac umbros" desemna un loc unde se desfășura o practică interzisă de legea lui Israel.

Să pustiiți toate locurile în care popoarele ce le veți supune au slujit dumnezeilor lor, cele din munții înalți, cele de pe dealuri și cele de sub orice copac umbros (*Deuteronomul* 12, 2).

Umbra copacilor adăpostește obiectele de cult păgîne. Pe vremea regelui Ieroboam se poate constata un sincretism religios nefast.

Și a făcut Iuda lucruri grozave înaintea ochilor Domnului și l-au mîniat cu păcatele lor, care le-au făcut mai mult decît părinții lor;
Căci și aceștia și-au făcut înălțimi, idoli și Astarte, pe orice deal înalt și sub orice copac umbros (*III Regi* 14, 22–23).

În cronica lui Ahaz este criticată aspru necredința acestui rege și menționată, pentru prima dată, jertfa unui copil. Cultul idolatric înflorește la umbra copacilor.

Ci a pășit pe urmele regilor lui Israel și chiar și pe fiul său l-a trecut prin foc, urmînd uri-

ciunile popoarelor pe care le alungase Domnul de la fața fiilor lui Israel;
Și a adus jertfe și tămîieri pe înălțimi și dealuri, și sub tot pomul umbros (*II Regi* 16, 3–4).

Ieremia va opune „copacului umbros" vița de soi, care ar fi trebuit să fie poporul lui Israel.

Că în vechime am sfărîmat jugul tău și am rupt cătușele tale, și tu ai zis: „Nu voi sluji la idoli", și totuși pe tot dealul înalt și sub tot pomul umbros ai făcut desfrînare.
Eu te-am sădit ca pe o viță de soi, ca pe cea mai curată sămînță, cum dar mi te-ai prefăcut în ramură sălbatică de viță străină? (*Ieremia* 2, 20–21).

Dragostea păgînilor pentru aceste locuri este înduioșătoare.

Ca de copiii lor, își aduc aminte de jertfelnicele lor și de locurile de jertfă de sub copacii verzi și de pe vîrfurile dealurilor (*Ieremia* 17, 1–2).

Isaia se înfurie împotriva terebintului pe care focul mîniei divine îl poate distruge. Precum iasca, idolatrul poate lua foc: și el va fi mistuit de văpaia mîniei cerești.

Ei vor fi rușinați pentru dumbrăvile închinate pe care le-au îndrăgit și se vor roși la față din pricina grădinilor pe care le-au ales.
Va fi ca un stejar ale cărui frunze cad ca o grindină fără nici un strop de apă.
Cel puternic va fi ca puzderiile și fapta lui ca o scînteie. Amîndoi vor arde laolaltă și nimeni nu va putea să-i stingă (*Isaia* 1, 29–31).

Cultul celebrat la umbra copacilor este încă o dată pus în legătură cu jertfirea copiilor.

Ardeți de poftă pe lîngă stejari și sub orice copac verde și jertfiți pe fii în albia rîurilor și în peșteri (*Isaia* 57, 5).

Sub copacul înverzit se află *massébah*, simbolul divinității bărbătești. *Ashérah* sugerează prezența zeiței, care poate fi reprezentată și printr-un copac viu, plantat de unul din adoratorii săi. Poate fi și un stîlp îmbrăcat în straie femeiești.

Cînd regii pornesc reforma religioasă, ei încep prin a înlătura *ashérah*. „Așa a făcut cele bune și plăcute înaintea lui, Domnului Dumnezeului său, căci el a îndepărtat jertfelnicele dumnezeilor străini și înălțimile, a sfărîmat stîlpii idolești și a tăiat Așerele (*II Paralipomena* 14, 2–3).

Ezechiel se bucură de pedeapsa aplicată lui Israel. El crede că este o purificare în urma căreia vor dispărea idolii și nelegiuirile pe care le stîrnesc. Pomii sfinți sînt încă în picioare.

Cînd uciși vor zăcea printre idolii lor și împrejurul altarelor lor, pe tot locul înalt și pe toate vîrfurile de munte, sub tot pomul verde, sub tot stejarul umbros și în tot locul, unde aduceau tămîie mirositoare tuturor idolilor lor, veți cunoaște că eu sînt Domnul (*Iezechiel* 6, 13).

Butucul, principiu al renașterii

Cînd un pom este doborît, sau chiar ars, rămîne un butuc care uneori dă lăstari.

În ziua cînd Israel trece prin marea încercare,

[...] Domnul va izgoni pe oameni și pustirea va fi mare în mijlocul acestei țări.
Și dacă va rămîne încă unul din zece, și acela va fi hărăzit focului, ca și terebintul și stejarul, ale căror trunchiuri sînt trîntite la pămînt. Din butucul rămas va lăstări o mlădiță sfîntă (*Isaia* 6, 12–13).

Imaginea butucului introduce tema rămășiței pe care Domnul o păstrează ca sămînță pentru un popor primenit.

Simbolul butucului este folosit de Isaia într-un scop diferit. El anunță venirea unui nou David.

O mlădiță va ieși din tulpina lui Iesei și un lăstar din rădăcina lui va da.
Și se va odihni peste el Duhul lui Dumnezeu, duhul înțelepciunii și al înțelegerii, duhul sfatului și al tăriei, duhul cunoștinței și al bunei-credințe.
Și-l va umple pe el duhul temerii de Dumnezeu (*Isaia* 11, 1–3).

Prin structura sa literară, textul readuce în actualitate imaginea pomului.

Duhul Domnului este arborescent și fiecare din însușirile lui sînt comparate cu creanga principală a unui singur trunchi.

Ieremia reia imaginea vlăstarului (*Ieremia* 23, 5).

Iov evoca puterea de renaștere a unui copac.

Un copac, de pildă, tot are nădejde, căci dacă-l tai, el crește din nou și vlăstarii nu-i vor lipsi.
Dacă rădăcina lui îmbătrînește în pămînt și dacă trunchiul lui putrezește,
Cînd dă de apă înverzește din nou și se acoperă cu ramuri ca și cum ar fi atunci sădit (*Iov* 14, 7–9).

Un om drept se aseamănă cu un ciot viguros, el are puternice rădăcini spirituale și poate rodi un timp îndelungat. Pentru a ilustra această constatare psalmistul recurge în mod natural la imaginea copacului.

Dreptul ca finicul va înflori și ca cedrul cel din Liban se va înmulți.
Răsădiți fiind în casa Domnului, în curțile Dumnezeului nostru vor înflori.
Încă întru bătrînețe unii se vor înmulți și bine viețuind vor fi, ca să vestească:
Drept este Domnul Dumnezeul nostru și nu este nedreptate întru dînsul (*Psalmii* 91, 12–15).

Cel care întoarce spatele celor răi se complace în legea Domnului.

Și va fi ca un pom răsădit lîngă izvoarele apelor, care rodul său va da la vremea sa; și frunza lui nu va cădea, și toate cîte va face, vor spori (*Psalmii* 1, 3).

Pomul glorios și doborît

Pilda marelui cedru din cartea lui Iezechiel (*Iezechiel* 31) și visul marelui copac din cartea lui Daniel (*Daniel* 4) folosesc același simbol, dar din perspective diferite. Pentru Iezechiel cedrul, care reprezintă Egiptul, are dimensiuni cosmice: coroana-i atinge norii și rădăcina se pierde în abis. El este axul lumii și atrage toată energia pămîntului. Umbra sa pune stăpînire pe toate neamurile. Este orgolios și stîrnește gelozie.

În anul al unsprezecelea, în ziua întîi a lunii a treia, a fost cuvîntul Domnului către mine:
„Fiul omului, spune lui Faraon, regele Egiptului, și poporului lui: Cu cine te asemeni tu în mărirea ta?
Iată Asiria era un cedru în Liban, cu ramuri frumoase, cu frunziș umbros și cu trunchi înalt; vîrful lui se ridicase pînă la nori.
Apele îl făcuseră să crească, adîncul îl ridicase și rîurile acestuia împresurau locul unde fusese sădit și trimiteau apele lor la toți arborii cîmpului.
De aceea înălțimea lui întrecuse pe toți arborii cîmpului și avea pe dînsul mulți lăstari și ramurile lui se înmulțiseră; lăstarii lui se făcuseră înalți, pentru că avuseseră apă multă la creșterea lor.
În lăstarii lui își împletiseră cuiburi tot felul de păsări de-ale cerului; sub ramurile lui își scoteau puii tot felul de fiare de ale pămîntului, iar la umbra lui trăiau numeroase și felurite popoare.
El era frumos prin înălțimea trunchiului său, și prin lungimea ramurilor sale, căci rădăcinile sale se aflau lîngă niște ape mari.

Cedrii din grădina lui Dumnezeu nu-l umbreau, chiparoșii nu se puteau asemăna cu crengile lui și castanii nu erau la mărime ca ramurile lui; nici un copac din grădina lui Dumnezeu nu se asemăna cu el în frumusețe.
Eu îl împodobisem cu mulțimea ramurilor lui, încît toți arborii Edenului din grădina lui Dumnezeu îl pizmuiau (*Iezechiel* 31, 1–9).

Dar nu numai pomii din Eden îl pizmuiau pe cedru, ci și Domnul unic și atotputernic. Pomul mîndru va fi doborît. Decăderea lui este descrisă astfel: toate motivele de glorie se transformă în motive de rușine. Iezechiel este maestru în stabilirea paralelelor. Pe cînd marele copac egiptean exista în toată splendoarea lui, frunzișul lui era un mediu favorabil vieții: cuibărirea, puirea sînt semne de rodnicie (*Iezechiel* 31, 6).

Cînd pomul este doborît, frunzișul cade jos și fiarele pot pătrunde în el. Păsările care se cuibăreau la înălțime, se aruncă în jos precum păsări de pradă: moartea pune stăpînire pe tot. „Pe dărîmăturile lui s-au așezat toate păsările cerului și în lăstarii lui erau toate fiarele cîmpului" (*Iezechiel* 31, 13).

Concluzia lungului apolog este limpede: toate puterile politice, toți regii care cred că se pot ridica pînă la cer vor fi răsturnați. Imperiile se prăbușesc, iar suveranii care se credeau divinizați au aceeași soartă ca muritorii de rînd. Domnul spune despre Faraon:

Căci voi împrăștia frica mea peste pămîntul celor vii și Faraon cu toată mulțimea lui va fi pus printre cei netăiați împrejur cu cei căzuți de sabie, zice Domnul Dumnezeu (*Iezechiel* 32, 32).

Visul marelui copac din cartea lui Daniel este un exemplu edificator de literatură hagiografică. Învățătura din acest text se referă la monarhie. Singur Domnul este rege, iar prinții pămînteni nu sînt decît delegați temporari ai lui Dumnezeu, sau uzurpatori ai acestui titlu.

Prima parte comportă o descriere clasică a puternicului copac.

Vedenia din capul meu, cînd eram culcat în patul meu, a fost: „Mă uitam și iată un copac în mijlocul pămîntului, înalt foarte.
Copacul creștea și era puternic și vîrful lui ajungea pînă la cer și se putea vedea pînă la capătul pămîntului.
Frunzișul lui era frumos și roadele lui multe, și hrană pentru toți se afla în el. Sub el căutau umbră fiarele cîmpului, iar în ramurile lui își făceau cuib păsările cerului și din el se hrăneau toate viețuitoarele" (*Daniel* 4, 7–9).

Intervine o ființă angelică, purtătoare a unei hotărîri: pomul va fi doborît, dar butucul păstrat, constituind astfel o speranță de supraviețuire.

Priveam în vedenia din capul meu, cînd eram în patul meu, și iată un înger, un sfînt, se pogora din ceruri;
El striga cu glas tare și porunci așa: Doborîți copacul și tăiați-i crengile, scuturați frunzele lui și împrăștiați roadele lui, ca animalele să fugă de sub el și păsările din frunzișul lui!
Iar butucul și rădăcinile să rămînă în pămînt în legături de fier și de aramă, în iarba cîmpului! (*Daniel* 4, 10–12).

Imaginea copacului se estompează pentru a face loc imaginii regelui exilat care trăiește în mijlocul naturii, ducînd o viață rustică, apropiată de cea a unui animal.

Din roua cerului să fie udat și cu dobitoacele cîmpului să împartă iarba pămîntului.
Inima lui să nu mai fie inimă de om, ci o inimă de dobitoc să-i fie dată și șapte ani să treacă peste el! (*Daniel* 4, 12–13).

Cei șapte ani care trebuie să treacă peste el deschid în fața suveranului perspectiva libertății.

Sensul acestui vis este revelat într-o primă concluzie.

Această hotărîre se sprijină pe porunca îngerilor, iar porunca sfinților este lucrul ca să cunoască cei vii că cel preaînalt stăpînește peste împărăția oamenilor, pe care o dă cui vrea și poate să ridice peste ea pe cel mai de jos dintre oameni (*Daniel* 4, 14).

Textul următor este format din două părți. În prima, Daniel explică visul și-i comunică regelui ce i se va întîmpla. În cea de-a doua parte, el povestește cum s-a realizat profeția de parcă ar fi vorba de un fapt absolut istoric. (Anumite evenimente, împrumutate din viața ultimului rege al Babilonului, constituie referințe reale la întîmplări care țin de domeniul ficțiunii.)

Concluzia generală a textului este rostită de Nabucodonosor, ea exprimînd însă un adevăr teologic. Pornind de la vechi întrebări relative la regalitatea oamenilor, conștiința ebraică a înțeles că afirmația referitoare la unicitatea lui Dumnezeu putea fi formulată într-o manieră concretă, ilustrată cu imagini. Domnul este unic, și deci singurul suveran, deoarece împărăția sa, comparată cu regatele și regii muritori, este „veșnic vie".

Și după trecerea acestui timp, eu, Nabucodonosor, am ridicat ochii mei la cer, și mintea îmi veni din nou și am binecuvîntat pe Cel Preaînalt și Celui veșnic viu i-am adus laudă și preamărire, că puterea Lui este putere veșnică, iar împărăția Lui din neam în neam.
Toți locuitorii pămîntului sînt socotiți ca o nimica, și El face ce voiește cu oștirea cerească și cu locuitorii pămîntului, și nimeni nu poate să-L împiedice la lucrul Lui și să-i zică: „Ce faci tu?" (*Daniel* 4, 31–32).

Înțelepciunea lui Isus Sirah conține o laudă a înțelepciunii. Ieșită „din gura Celui Preaînalt", ea este descrisă ca un fluid ce învăluie pămîntul, cercetează abisurile și inimile neamurilor, căutîndu-și loc de odihnă.

Atunci mi-a poruncit mie Făcătorul tuturor și cel ce m-a făcut a așezat locașul meu,
Și a zis: Întru Iacov locuiește și întru Israel moștenește.
[...] și așa în Sion m-am întărit (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 24, 8–9 și 11).

Înrădăcinarea înțelepciunii este prezentată ca o explozie primăvăratică a vegetației. Precum copacii, ea prinde rădăcini, crește și se dezvoltă, răspîndește miresme (care amintesc de fluiditatea sa spirituală inițială), își întinde ramuri ocrotitoare.

În cetatea cea iubită la fel m-a odihnit și în Ierusalim este puterea mea.
Și m-am înrădăcinat în popor mărit; în partea Domnului, a moștenirii lui.
Ca un cedru în Liban m-am înălțat și ca un chiparos în munții Ermonului,
Ca un finic la țărmuri m-am înălțat și ca răsadurile trandafirului în Ierihon.
Ca un măslin frumos în cîmp și m-am înălțat ca un paltin.
Ca scorțișoara și balsamul mirositor am dat miros și ca smirna cea aleasă am răspîndit mireasmă.
Ca galbanul și ca onixul, și ca stactia și ca aerul miresmelor din cortul mărturiei.
Eu ca un terebint am întins ramurile mele și ramurile mele sînt ramurile măririi și ale darului (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 24, 12–19).

Vegetația, divinizată de cultele păgîne, a fost multă vreme o capcană spirituală pentru Israel. Aici ea este preaslăvită. Admirația se răsfrînge asupra pomilor și plantelor, mărturii ale activității tăcute și rodnice ale înțelepciunii nevăzute. Căci înțelepciunea este o creatură, o energie generatoare de ordine și armonie în lume. „Mai înainte de veac din început m-a zidit și pînă în

veac nu mă voi sfîrși" (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 24, 10).

POMII LUI ISRAEL

Măslinul

Măslinul este primul pom ieșit de sub apele potopului. „Și porumbelul s-a întors spre el (Noe) spre seară, și iată avea în ciocul său o ramură verde de măslin" (*Facerea* 8, 11).

Măslinul ocupă un loc ales printre plantele și pomii care fac din țara Canaanului un pămînt de vis. „Țară în care se află: grîu, orz, viță de vie, smochine, și rodii; [...] unde sînt măslini, untdelemn și miere: în care fără lipsă vei mînca pîinea ta și nu vei duce lipsă de nimic" (*Deuteronomul* 8, 8–9).

Uleiul de măsline este folosit în sfeșnicul care arde necontenit înaintea perdelei din cortul adunării (*Leviticul* 24, 2–3).

În stare sălbatică, măslinul își desfășoară splendoarea naturală. Lemnul său este folosit la construirea locului sfînt din templu. „Pentru intrat în Sfînta Sfintelor, (Solomon) a făcut uși de lemn de măslin care se deschid în două părți, cu ușori în cinci muchii" (*III Regi* 6, 31).

Iudita și însoțitoarele ei își pun cununi din ramuri de măslin pentru a cînta și a dansa întru slava Domnului, după uciderea lui Olofern (*Iudita* 15, 13).

Măslinul este menționat și în *Psalmi*.

Dar eu, ca un măslin roditor în casa lui Dumnezeu, am nădăjduit în mila lui Dumnezeu, în veac și în veacul veacului (*Psalmii* 51, 7).

Via și măslinul exprimă rodnicia și fericirea familiei celui drept.

Femeia ta ca o vie roditoare, în laturile casei tale; fiii tăi ca niște vlăstare tinere de măslin, împrejurul mesei tale (*Psalmii* 127, 3).

Israel este soția prea iubită a Domnului. Ea va fi aspru pedepsită pentru necredința ei.

Măslin verde, împodobit cu roade frumoase, te-a numit Domnul. Iar acum în zgomotul cumplitei tulburări a aprins foc împrejurul lui și ramurile lui s-au stricat (*Ieremia* 11, 16).

Dar Israel se pocăiește și își regăsește puterea și splendoarea unui pom regenerat.

Fi-voi ca roua pentru Israel; ca liliacul să înflorească și rădăcinile lui să se afunde în pămînt ca cele din pădurile Libanului.
Lăstarii să fie puzderii, cununa lui să fie ca a măslinului (*Osea* 14, 6–7).

În cea de-a cincea viziune a lui Zaharia apar un sfeșnic și doi măslini simbolici (*Zaharia* 4, 1–14. Vezi „Sfeșnicul sfînt" (p. 24), din capitolul „Lumina").

În *Apocalipsă*, cei doi măslini sînt doi martori misterioși, angajați într-o luptă eshatologică și înzestrați cu puteri asemănătoare celor deținute de Moise (*Apocalipsa* 11, 4–7).

În epistola sa către Romani, Pavel folosește metafora altoiului de măslin pentru a arunca lumină asupra lucrării Domnului care altoiește comunitatea creștină pe trunchiul lui Israel (*Romani* 11, 17–24. Vezi și „Agricultura divină" (p. 95), în capitolul „Pămîntul").

Migdalul

Pentru a zădărnici planurile socrului său Laban care îl înșală mereu, Iacov face vrăji și își sporește turma. Printre nuielele magice folosite se găsesc și unele de migdal (*Facerea* 30, 37).

Sfeșnicul primului jertfelnic are în vîrful brațelor cupe de aur în formă de floare de migdal (*Ieșirea* 25, 33). Migdalul, primul pom care înflorește, era simbolul vigilenței și, în oarecare măsură, emblema paznicului.

După ce Ieremia simte chemarea, mîna Domnului atinge gura profetului pentru a o purifica (*Ieremia* 1, 9). Prima viziune a lui Ieremia pune accent pe vigilența Domnului legată de cuvîntul său.

Apoi a fost cuvîntul Domnului către mine și mi-a zis: „Ieremia, ce vezi tu?" Și eu am răspuns: „Văd un toiag de lemn de migdal".
Zisu-mi-a Domnul: „Tu ai văzut bine, că eu priveghez asupra cuvîntului meu, ca să-l împlinesc!" (*Ieremia* 1, 11–12).

Smochinul

Adam și Eva își fac haină din frunze de smochin pentru a-și acoperi vulnerabilitatea și rușinea. Aceste veșminte vor fi înlocuite cu tunici de piele. Domnul se folosește astfel de animalele pe care le-a creat pentru a-l apăra pe om a cărui existență este acum expusă ostilităților lumii (*Facerea* 3, 7 și 21).

Smochinul, cu frunzele sale mari, este loc de odihnă umbros. A locui sub un smochin este semn de pace (bolta de vie este și ea un adăpost împotriva arșiței soarelui). „Astfel a trăit Iuda și Israelul în liniște, fiecare sub vița sa de vie și sub smochinul său, de la Dan și pînă la Beer-Șeba, în toate zilele lui Solomon (*III Regi* 4, 25).

Și nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia și nu se vor mai învăța cum să lupte;
Ci fiecare va sta liniștit sub vița și smochinul lui (*Miheia* 4, 3–4).

Formula „Să-și mănînce fiecare rodul viței sale de vie și al smochinului său" are aceeași semnificație (*IV Regi* 18, 31).

Smochinul vestește apropierea verii:

Iarna a trecut, [...]
Smochinii mugurii și-i dezvelesc (*Cîntarea Cîntărilor* 2, 11–13).

În același fel anunță Iisus venirea Fiului Omului:

Învățați de la smochin pilda: Cînd mlădița lui se face fragedă și odrăslește frunze, cunoașteți că vara este aproape.
Asemenea și voi, cînd veți vedea toate acestea, să știți că este aproape, la uși (*Matei* 24, 32–33).

„A pustii via și smochinul" înseamnă a răscoli pămîntul pe care Domnul l-a dat poporului său (*Osea* 2, 14). Aceasta nu poate fi decît fapta năvălitorului.

Căci un popor a năvălit în țara mea, puternic și fără număr; [...]
Pustiit-a via mea, iar smochinul meu mi l-a făcut bucăți; l-a jupuit de coajă, l-a trîntit la pămînt. Ramurile lui au rămas albe (*Ioil* 1, 6–7).

Marcu povestește cum Iisus usucă un smochin (*Marcu* 11, 12–14 și 20–24) (Vezi și „Faptele lui Hristos" (p. 295), în capitolul „Fapta profetică").

Într-un pasaj din *Apocalipsă* este reluată o metaforă din *Isaia* (*Isaia* 34, 4):

Și stelele cerului au căzut pe pămînt, precum smochinul își leapădă smochinele sale verzi, cînd este zguduit de vijelie (*Apocalisa* 6, 13).

Rodiul

Rodia este menționată de două ori în *Cîntarea Cîntărilor*. „Două jumătăți

de rodii par obrajii tăi sub vălul tău cel străveziu" (*Cîntarea Cîntărilor* 4, 3).

Rodii, uneori numiți meri, evocați adesea împreună cu via, sînt o frumoasă podoabă a naturii primăvăratice:

Mîine hai la vie să vedem: de a dat vița de vie, merii de-au înmugurit, de-s aproape de-nflorit (*Cîntarea Cîntărilor* 7, 13).

Mustul de rodii este o băutură gustoasă (*Cîntarea Cîntărilor* 8, 2).

Poalele veșmîntului marelui preot erau împodobite cu rodii multicolore brodate. Capitelurile celor două coloane care făceau parte din porticul templului erau împodobite cu două sute de merișoare sculptate (*III Regi* 7, 18–20).

Mărul

În *Cîntarea Cîntărilor*, mărul este legat de tot ce este lumesc și de treburile iubirii.

Cum e măru-ntre copaci, așa-i dragul meu printre flăcăi. Să stau la umbra mărului îmi place, dulce-i rodul lui în gura mea!
El m-a dus în casa de ospăț și sus drept steag era iubirea.
Întăriți-mă cu vin, cu mere răcoriți-mă, că sînt bolnavă de iubire (*Cîntarea Cîntărilor* 2, 3–5).

Întîlnim, către sfîrșitul Cîntării, un text misterios care a fost interpretat în diferite feluri. Ceea ce putem observa este că pomul oferă un spațiu propice iubirii și fertilității. Iubirea este învăpăiată ca focul, dar nu este numai dorință: ea este sfîntă pentru că este flacăra lui Iah. Mirele spune:

[...] Sub mărul acesta am trezit iubirea ta, aici unde te-a născut și ți-a dat lumina zilei mama ta (*Cîntarea Cîntărilor* 8, 5).

Mireasa răspunde:

Ca pecetea pe sînul tău mă poartă, poartă-mă pe mîna ta ca pe o brățară. Că iubirea ca moartea e de tare și ca iadul de grozavă-i gelozia. Săgețile ei sînt săgeți de foc și flacăra ei ca fulgerul din cer (*Cîntarea Cîntărilor* 8, 6).

Stejarul și terebintul

(Vezi, tot în acest capitol, „Copacul locurilor sfinte", p. 126).

Stejarul de Vasan (regiune situată la est de Marea Tiberiadei) este un copac înalt, devenit simbolul orgoliului.

Cînd Domnul apare în slavă, toate formele de orgoliu se simt umilite, inclusiv cel al stejarilor falnici.

Că Domnul Savaot va avea ziua Lui: se va ridica peste tot ceea ce este mîndru și semeț și-l va pogorî,
Și peste toți cedrii Libanului și peste toți stejarii cei înalți ai Vasanului (*Isaia* 2, 12–13).

Oamenii din Tir se mîndreau cu vîslele lor din lemn de stejar de Vasan (*Iezechiel* 27, 6).

Pomul semeț simbolizează și popoarele care-l asupresc pe Israel. La întoarcerea din robie, ei vor fi umiliți.

[...] Văitați-vă, stejari ai Vasanului, căci a căzut pădurea cea deasă (*Zaharia* 11, 2).

Cedrul

Falnic precum stejarul, cedrul semeț poate fi și el umilit (*Isaia* 2, 13). Dar cedrul rămîne o creație minunată a Domnului. În *Psalmi* se vorbește mult despre cedri: ei trebuie să-l laude pe Domnul (*Psalmii* 148, 5), pentru că el i-a plantat.

Sătura-se-vor copacii cîmpului, cedrii Libanului pe care i-ai sădit (*Psalmii* 103, 18).

Dar pomii sădiți de Domnul, chiar cei mai mari și mai frumoși, nu trebuie considerați sfinți.

Cedrii sugerează uneori ideea de măsură, de mari proporții. Omul cel drept crește precum cedrul (*Psalmii* 91, 12). Israel, care este via Domnului, acoperă cedrii cu ramurile sale (*Psalmii* 79, 9–11).

Cedrul este simbolul falsei măreții: o glorie uzurpată nu are nici o valoare.

Văzut-am acel necredincios fălindu-se și înălțîndu-se ca cedrii Libanului.
Și am trecut și iată nu era, și l-am căutat pe el și nu s-a aflat la locul lui (*Psalmii* 36, 35–36).

Atunci cînd se manifestă în toată măreția sa, vocea Domnului este precum furtuna care trăsnește copacii cei mai înalți.

Glasul Domnului sfărîmă cedrii și va zdrobi Domnul cedrii Libanului.
Și-i va fărîmița pe ei ca pe vițelul Libanului (*Psalmii* 28, 5–6).

Iezechiel povestește, într-o pildă, o întîmplare tragică din vremea lui: un vultur mare, care este regele Babilonului, rupe „vîrful cedrului" din regatul Iudeii, adică regele Ioachin, și-l surghiunește în Babilon. Un alt lăstar este adus în teritoriul cucerit — regele în tutelă, Sedechia. Acest lăstar crește și se face „butuc de viță întins", adică om dispus să colaboreze cu asupritorul babilonian. Regele Babilonului îi cere să depună jurămînt în fața Domnului. Regele Sedechia rupe legămîntul sperînd să se înțeleagă cu Egiptul pentru a scutura jugul cotropitorului. Dar legămîntul în fața Domnului este definitiv. Greșeala regelui va fi pedepsită: judecat pentru înaltă trădare, lui Sedechia i se vor scoate ochii.

Într-un poem final în versuri, Iezechiel transmite mesajul Domnului, iritat de politica mîrșavă a oamenilor. Domnul ia situația în mînă, devenind el însuși vulturul regal în locul răpitorului babilonian. Lăstarul pe care-l rupe este o rămășiță din Israel, care se va face copac falnic, după ce va fi sădit în pămîntul lui Israel.

Așa zice Domnul Dumnezeu: „Voi lua din vîrful cedrului celui înalt un lăstar și-l voi sădi; din creștetul lui voi rupe vlăstarul cel plăpînd și-l voi sădi pe un munte înalt și măreț.
Pe muntele cel înalt al lui Israel îl voi sădi și va slobozi ramuri, va aduce rod, se va face un cedru falnic și vor locui în el tot felul de păsări, tot felul de înaripate vor locui în umbra ramurilor lui.
Și vor cunoaște toți pomii cîmpului că eu, Domnul, pomul înalt îl fac mic și pe cel mic îl fac înalt; pomul verde îl usuc și pomul uscat îl înverzesc. Eu, Domnul, am spus acestea" (*Iezechiel* 17, 22–24).

Lemnul de cedru este foarte prețuit și folosit pentru construirea casei regelui David și a templului. „A zis regele (David) către profetul Natan: «Iată eu locuiesc în casă de cedru, iar chivotul Domnului stă în cort»" (*II Regi* 7, 2).

Solomon este cel care construiește templul.

Și a zidit el templul și l-a terminat și a pardosit templul cu scînduri de cedru.
Odăilor dimprejurul întregului templu le-a dat înălțime de cîte cinci coți la fiecare rînd și erau legate de templu prin grinzi de cedru (*III Regi* 6, 9–10).

Chiparosul

Osea reia tema „copacilor verzi" pentru a o răstălmăci. Prin acest nume erau desemnate locurile destinate cultelor păgîne și copacii care le indicau. Zeii cultelor agrare își pierd prospeți-

mea, pe cînd Domnul rămîne singurul adevărat Dumnezeu al fertilității și al fecundității.

Ce va mai face Efraim de aici încolo cu idolii? Eu singur îi voi răspunde și voi avea ochii ațintiți asupra lui. Eu sînt ca un chiparos verde! Din mine ies roadele lui (*Osea* 14, 9).

Înțelepciunea crește pe pămînt precum „un chiparos în munții Ermonului" (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 24, 14). Cînd preotul Simon ieșea din casa Domnului, era măreț precum „chiparosul ce se înalță în nori" (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 50, 11).

Salcia și plopul

Cuvîntul salcie desemnează, în *Biblie*, un pom din familia salicaceelor care include salcia și plopul.

Nuiaua de plop este folosită de Iacov în scopuri magice (*Facerea* 30, 37).

Orice copac are nevoie de apă pentru a crește. Salcia, întîlnită mai ales lîngă rîuri și lacuri, devine simbolul vieții pe care o aduce apa.

Așa zice Domnul [...]: „Nu te teme, sluga mea Iacov și tu Israele, pe care te-am ales. Că eu voi vărsa apă peste pămîntul însetat și pîraie de apă în ținut uscat. Vărsa-voi din Duhul meu peste odrasla ta și binecuvîntarea mea peste mlădițele tale. Și voi odrăsli ca iarba pe malul pîraielor și ca pajiștele de-a lungul apelor curgătoare!" (*Isaia* 44, 2–4).

În pilda vulturului din *Cartea lui Iezechiel*, lăstarul de vie crește ca o salcie.

[...] și l-a pus într-un pămînt roditor, l-a sădit lîngă o apă mare, ca pe o salcie;
[...] el s-a făcut viță, a dat lăstari și a făcut coarde (*Iezechiel* 17, 5–6).

Iov îl evocă pe hipopotamul Behemot:

El se culcă sub salbele de lotus, în ocolul trestiilor și al bălții.
Frunzele de lotus îi fac umbră și sălciile bălții îl împrejmuiesc (*Iov* 40, 21–22).

Rîurile Babilonului erau poate canalele săpate de deportații din Israel. Harpele atîrnate de sălcii nu sînt luate de acolo decît pentru a se lamenta sau a exprima nostalgia țării pierdute.

La rîul Babilonului, acolo am șezut și am plîns, cînd ne-am adus aminte de Sion.
În sălcii, în mijlocul lor am atîrnat harpele noastre (*Psalmii* 136, 1 2).

VIA, VINUL, CUPA, SÎNGELE

Via

Via ca semn de binecuvîntare, bucurie și pace
Via lui Israel
Via în *Noul Testament*
Teascul

Vinul înțelepciunii și cel al beției

Cupa

Cupa împărtășaniei
Cupa mîniei
Cupa în *Evanghelii*

Sîngele

Sîngele jertfelor și al Legămîntului
Sîngele lui Hristos

VIA

Via este o plantă a cărei cultură se deosebește de a celor alimentare. Strugurele nu este numai un fruct printre altele iar vinul nu este o băutură făcută pentru a tăia setea. Efectul său este ambiguu: el înveselește inima, dar poate îngreuia trupul și întuneca mintea. Putem trăi fără vin, putem bea apă, dar, pentru omul biblic, pămîntul acoperit de curpeni de vie și umbrit de bolte este binecuvîntat.

Via ca semn de binecuvîntare, bucurie și pace

După ce primul om a păcătuit, Domnul îi spune:

> [...] blestemat va fi pămîntul pentru tine! Spini și pălămidă îți va rodi el și te vei hrăni cu iarba cîmpului (*Facerea* 3, 17–18).

Acest blestem nu este definitiv. În cartea Facerii, după optsprezece patriarhi deosebit de longevivi, este menționat Lameh care, la vîrsta de o sută optzeci și opt de ani zămislește un fiu pe care-l numește Noe. Viitorul acestui copil este deosebit: unealtă a iertării divine, el va fi capabil de judecăți drepte: „Acesta ne va mîngîia în lucrul nostru și în munca mîinilor noastre, la lucrarea pămîntului, pe care l-a blestemat Domnul Dumnezeu" (*Facerea* 5, 29).

Noe, supranumit „lucrătorul de pămînt", este considerat a fi primul podgorean. Nu sînt menționate celelalte culturi, cele de plante alimentare sau furajere. Via este prezentată ca o plăcere a vieții, ca ceva de prisos, de care te poți lipsi, dar care este în același timp ceva foarte important.

Via și vinul, bolta ca loc de odihnă, sînt semne ale acelor „păreri de rău" divine care nu sînt însă slăbiciuni. Dumnezeu renunță la blestemul pămîntului, din greu răscolit de om pentru a supraviețui. Strugurele este un dar din partea unui Dumnezeu capabil să îndulcească viața unora care, precum Noe, îl urmează. „Atunci a început Noe să fie lucrător de pămînt și a sădit vie" (*Facerea* 9, 20).

Înșelat de puterea băuturii obținute din struguri, Noe se îmbată și se dezbracă în cortul său. Povestirea care urmează este un semnal de alarmă la adresa beției și o justificare a vicleniei lui Ham și a Canaaneilor. Caracterul moralizator al textului nu are nici o legătură cu simbolismul viei și al vinului.

La porunca Domnului, Moise își trimite oamenii în recunoaștere în țara Canaanului și le cere să aducă de acolo diverse produse. Trimișii lui par a fi fost fascinați de vie.

> Aceasta se petrecea pe vremea coacerii strugurilor. [...]

Apoi au venit în valea Eșcol, au cercetat-o și au tăiat de acolo o viță de vie cu un strugure de poamă și au dus-o doi pe pîrghie. Locul acesta l-au numit ei valea Eșcol, adică valea strugurelui, de la strugurele de poamă, pe care l-au tăiat de acolo fiii lui Israel (*Numerii* 13, 21, 24–25).

Cei răi sînt lipsiți de binefacerea cerească pe care o simbolizează via:

[...] și deși ați sădit viță de bun soi, nu veți bea din vinul ei.
Că eu știu că mari sînt fărădelegile voastre și grele păcatele voastre (*Amos* 5, 11–12; vezi și *Sofonie* 1,13).

Blestemul Domnului poate cădea asupra pămîntului. El se materializează prin invazii de insecte (muște și lăcuste) care pustiesc țara.

În ziua aceea, unde era un loc de o mie de butuci pe preț de o mie de sicli, va fi plin de spini și de bălării.
Acolo oamenii vor intra înarmați cu arcuri și cu săgeți, căci toată țara va fi plină de spini și de bălării (*Isaia* 7, 23–24).

Ioil îi compară pe năvălitori cu lăcuste sau fiare cu dinți ascuțiți. Păcatele lui Israel sînt comparate cu nesăbuințele unui bețiv; pedeapsa distruge via, răspîndește jale prin toată țara, iar toți copacii sînt atinși.

Deșteptați-vă, beților, și plîngeți! Și voi, băutorilor de vin, tînguiți-vă pentru vinul cel nou, că vi s-a luat de la gură.
Căci un popor a năvălit în țara mea [...]
Pustiit-a via mea [...],
Vița de vie este fără vlagă [...], toți copacii de pe cîmp s-au uscat (*Ioil* 1, 5–7 și 12).

A fura bunurile unui om este un păcat, dar a-l omorî pentru a-i lua via este culmea nemerniciei. Regele Ahab și regina Izabela sînt acuzați de a fi săvîrșit această crimă. Pedeapsa lor va fi nu numai aspră, dar și infamantă: intervenția cîinilor confirmă pîngărirea anunțată de prorocul Ilie.

Atunci a fost cuvîntul Domnului către Ilie Tesviteanul:
„Scoală și ieși în întîmpinarea lui Ahab, regele lui Israel, care este în Samaria — că iată acum e la via lui Nabot, unde s-a dus ca să o ia în stăpînire,
Și îi spune: așa grăiește Domnul: ai ucis și vrei încă să intri în moștenire? Și să-i mai spui: așa zice Domnul: în locul unde au lins cîinii sîngele lui Nabot, acolo vor linge cîinii și sîngele tău!".
[...] „Cîinii vor mînca pe Izabela pe zidul Izreelului.
Cine va muri din ai lui Ahab în cetate, pe acela cîinii îl vor mînca" (*III Regi* 21, 17–19, 23–24).

În schimb, pacea și siguranța garantate de un bun rege sînt o adevărată binecuvîntare. În acest caz via este asociată smochinului, pom cu frunze late dătătoare de umbră propice odihnei. „Astfel a trăit Iuda și Israelul în liniște, fiecare sub vița sa de vie și sub smochinul său, [...] în toate zilele lui Solomon (*III Regi* 4, 25).

Via și smochinul sînt semne de belșug (*IV Regi* 18, 31).

Cînd Dumnezeu va domni asupra Sionului, pacea va fi garantată:

[...] și nu se vor mai învăța cum să se lupte;
Ci fiecare va sta liniștit sub vița și smochinul lui (*Miheia* 4, 3–4).

În această perspectivă mesianică îl vede Zaharia venind pe cel pe care-l numește „Odraslă".

[...] Căci iată eu aduc pe Servul meu Odraslă.
[...] și într-o singură zi voi îndepărta nedreptatea din țara aceasta.
În ziua aceea, zice Domnul Savaot, fiecare din voi va invita pe aproapele său sub vița și smochinul său" (*Zaharia* 3, 8–10).

Via este și simbol al rodniciei omului cu frica lui Dumnezeu.

Femeia ta ca o vie roditoare, în laturile casei tale (*Psalmii* 127, 3).

Amos crede că renașterea lui Israel este însoțită de sporirea belșugului pămîntului. Strugurele ocupă locul de frunte între toate fructele pămîntului.

Iată vin zile, zice Domnul, cînd cel ce ară va ajunge din urmă pe cel ce seceră, și cel ce calcă strugurii pe cel ce seamănă. Și munții vor picura must și toate colinele se vor topi (*Amos* 9, 13; vezi și *Zaharia* 8, 12).

Pentru mirele din *Cîntarea Cîntărilor*, sărutarea miresei e dulce ca vinul. Iubita își duce iubitul la cîmpul primăvăratic, înfrumusețat de anotimpul care a început.

Hai iubitul meu, la cîmp, hai la țară să petrecem!
Mîine hai la vie să vedem: de a dat vița de vie, merii de-au înmugurit, de-s aproape de-nflorit. Și acolo ne-om mîngîia (*Cîntarea Cîntărilor* 7, 12–13).

Via lui Israel

După *Biblie*, Dumnezeu este singurul creator. Roadele pămîntului i-au fost date omului pentru a-l hrăni (*Facerea* 2, 9 și 16). A atribui falșilor zei facerea și împărțirea bunurilor necesare vieții este un act de trădare.

Astfel gîndește prorocul Osea (*Osea* 2, 10). După el mustul și vinul ocupă un loc de frunte printre alimentele indispensabile; ele sînt spurcate atunci cînd sînt dăruite unor divinități neînsemnate.

[...] iubit-ai prețul unei desfrînate pe toate ariile de grîu.
Pentru că aria și teascul nu vor vrea să știe nimic de toate acestea, iar mustul le va părăsi.
Nu vor mai aduce Domnului nici o turnare de vin și nici nu-I vor mai pregăti vreo jertfă. Ca o pîine de jale este pîinea lor, toți cei ce vor mînca din ea vor fi necurați (*Osea* 9, 1–2 și 4).

Via, semn de binecuvîntare, devine simbolul lui Israel. Rodnicia ei este de origine divină, trădarea spirituală a poporului ales îl face să fie iar sterp din cauză că l-a părăsit pe Dumnezeu.

Israel a fost o vie mănoasă, care dădea rod din belșug. Cu cît avea mai mult rod, cu atît sporeau altarele sale (*Osea* 10, 1).

Este vorba bineînțeles de altarele păgîne. „Inima lui era fățarnică", va exclama prorocul, și această duplicitate va atrage după sine blestemul pămîntului, manifestat prin apariția spinilor și a scaieților (*Osea* 10, 2).

Aceeași temă este dezvoltată și de Isaia în cîntarea viei.

Vreau să cînt pentru prietenul meu: cîntecul lui de dragoste pentru via lui. Prietenul meu avea o vie pe o coastă mănoasă.
El a săpat-o, a curățat-o de pietre și a sădit-o cu viță de soi. Ridicat-a în mijlocul ei un turn, săpat-a și un teasc. Și avea nădejde că va face struguri, dar ea a făcut aguridă.
Și acum voi, locuitori ai Ierusalimului și bărbați ai lui Iuda, fiți judecători între mine și via mea.
Ce se putea face pentru via mea și n-am făcut eu? Pentru ce atunci cînd nădăjduiam să-mi rodească struguri, mi-a rodit aguridă?
Acum vă voi face să știți cum mă voi purta cu via mea: strica-voi gardul ei și ea va fi pustiită, dărîma-voi zidul ei și va fi călcată în picioare. Da, o voi distruge.
Și o voi pustii! Nu va mai fi tăiată, nici săpată și o vor năpădi spinii și bălăriile. De asemenea și norilor le voi da poruncă să nu-și mai verse ploaia peste ea (*Isaia* 5, 1–6).

Isaia explică apoi că via Domnului sînt Israel și Iuda, pe care îi considera

de soi bun. În locul nevinovăției curge sînge; în locul dreptății apare răzvrătirea (*Isaia* 5, 7). Pămîntul este blestemat: „zece pogoane de vie vor rodi un bat" și un popor de bețivi „dis-de-dimineață aleargă după băuturi îmbătătoare; [...] ei nu iau în seamă faptele Domnului și nu văd lucrurile mîinilor Sale" (*Isaia* 5, 10, 11, 12).

Mai tîrziu, cînd, după marea judecată, Israel este purificat, profetul înalță o nouă cîntare viei, dar de data aceasta el se bucură pentru că ea și-a regăsit locul și pămîntul este din nou binecuvîntat.

Și se va zice în ziua aceea: „Vie cu vin bun, cîntă!
Eu, Domnul, sînt străjerul ei, în fiecare clipă eu o ud, ca frunzele ei să nu cadă. Zi și noapte eu o păzesc;
Nu sînt mîniat de fel pe ea. Cine-mi va da spini sau ciulini, să mă războiesc? Pornі-voi împotriva lor și-i voi aprinde" (*Isaia* 27, 2–4).

Psalmul 80 este o rugăciune pentru renașterea lui Israel. Imaginea viei sădite de Dumnezeu, dar pedepsită exprimă gloria, suferința, dar și speranța poporului Domnului într-o posibilă izbăvire (*Psalmii* 80, 9–17).

Aceeași temă este reluată și de Ieremia: idolatria este cauza degenerării viei sădite cu dragoste.

Eu te-am sădit ca pe o viță de soi, ca pe cea mai curată sămînță, cum de mi te-ai prefăcut în ramură sălbatică de viță străină? (*Ieremia* 2, 21).

Pedeapsa vine pe loc. Năvălitorii se năpustesc asupra viei plantate în terase (*Ieremia* 5, 10). Iuda este o vie stearpă (*Ieremia* 8, 13). Cu ajutorul unei imagini insolite ne este prezentat profetul care, la porunca Domnului, încearcă să mai găsească credincioși care să-l urmeze. Omul lui Dumnezeu este precum săracul căutînd cîteva boabe după ce strugurii au fost culeși (*Ieremia* 6, 9).

La Iezechiel întîlnim mai multe pilde despre vie. Într-una ni se spune că butucul de vie nu poate fi folosit în construcții: dacă nu rodește, nu este bun decît de pus pe foc.

„Fiul omului, ce întîietate are lemnul de viță de vie față de oricare alt lemn, și coarda de viță de vie între arborii din pădure?
De aceea așa zice Domnul Dumnezeu: Precum lemnul de viță de vie dintre arborii pădurii l-am dat focului ca să-l ardă, așa voi da și pe locuitorii Ierusalimului (*Iezechiel* 15, 2 și 6).

Blestemul Domnului se abate asupra pămîntului:

„Voi face din țară o pustie, pentru că ei mi-au fost necredincioși", zice Domnul Dumnezeu (*Iezechiel* 15, 8).

A doua pildă deplînge soarta regilor lui Israel:

Mama ta a fost ca o viță de vie, răsădită lîngă apă; rămuroasă și roditoare a fost ea din pricina belșugului de apă.
Și ca avea coarde tari, pentru sceptre regale și și-a ridicat trunchiul său sus printre ramuri dese, și atrăgea privirile cu înălțimea ei și mulțimea ramurilor ei.
Dar a fost ruptă cu mînie și aruncată la pămînt, vîntul de răsărit a uscat rodul ei; ramurile ei cele puternice au fost rupte, s-au uscau și le-a mistuit focul.
Iar acum ea a fost sădită în pustie, într-un pămînt sec și însetat.
Din trunchiul ce poartă ramurile ei a ieșit foc, a mistuit rodul ei și nu au mai rămas în ea coarde puternice pentru sceptre regale.
Aceasta-i cîntare de jale și de jale va rămîne (*Iezechiel* 19, 10–14).

O a treia alegorie a lui Iezechiel ilustrează într-un mod cu totul deosebit tema viei. Cîrceii corzilor se agață de araci pentru a ajuta ramurile să crească.

Israel este via care caută să se sprijine pe regele Babilonului sau pe Faraonul egiptean. Acești suverani sînt comparați cu niște vulturi. Dar oare aracul egiptean nu va înăbuși via lui Israel care se agață de el, pentru a se salva?

Spune dar: Așa grăiește Domnul Dumnezeu: Spori-va el oare? Nu cumva i se vor smulge rădăcinile și i se vor rupe vițele, încît să se usuce? Toți lăstarii tineri care au crescut din el se vor usca. Și se va smulge din rădăcinile lui nu cu putere mare, nici cu oameni mulți (*Iezechiel* 17, 9).

La Isaia, Moabiții, popor păgîn, sînt reprezentați simbolic prin via lor (*Isaia* 16, 7–10; vezi și *Ieremia* 48, 32–33).

Via în *Noul Testament*

Evangheliile sinoptice istorisesc povestea podgorenilor ucigași. Este vorba de o pildă încărcată cu precizări alegorice pe care dușmanii lui Iisus le percep foarte bine.

Și a început să le vorbească în pilde: Un om a sădit o vie, a împrejmuit-o cu gard, a săpat în ea un teasc, a clădit un turn și a dat-o lucrătorilor, iar el s-a dus departe.
Și la vreme, a trimis la lucrători o slugă, ca să ia de la ei din rodul viei.
Dar ei, punînd mîna pe el, l-au bătut și i-au dat drumul fără nimic.
Și a trimis la ei, iarăși, altă slugă, dar și pe acela, lovindu-l cu pietre, i-au spart capul și l-au izgonit cu ocară.
Și a trimis alta. Dar și pe aceea au ucis-o; și pe multe altele: pe unii bătîndu-i, iar pe alții ucigîndu-i.
Mai avea și un fiu iubit al său și în cele din urmă l-a trimis la lucrători, zicînd: Se vor rușina de fiul meu.
Dar acei lucrători au zis între ei: Acesta este moștenitorul; veniți să-l omorîm și moștenirea va fi a noastră.
Și au pus mîna pe el, l-au omorît și l-au aruncat afară din vie.
Ce va face acum stăpînul viei? Va veni și va pierde pe lucrători, iar via o va da altora.
Oare nici scriptura aceasta n-ați citit-o: Piatra pe care au aruncat-o ziditorii, aceasta a ajuns să fie în capul unghiului?
De la Domnul s-a făcut aceasta și este lucru minunat în ochii noștri.

Și căutau să-L prindă, dar se temeau de popor. Căci înțeleseseră că împotriva lor zisese pilda aceasta. Și lăsîndu-L, s-au dus (*Marcu* 12, 1–12).

Iar Matei adaugă: „De aceea vă spun că împărăția lui Dumnezeu se va lua de la voi și se va da neamului care va face roadele ei" (*Matei* 21, 43).

Marii preoți și fariseii se simt vizați în această pildă și se sfătuiesc cum să elimine acest element supărător care este Iisus.

Prin această observație, Matei dorește să prezinte în mod concret Împărăția Cerului. Ea este un cîmp, un „pămînt" care trebuie să rodească. Regăsim la el spiritul pildelor „agricole" despre Împărăție. Tatăl ceresc este stăpîn peste pămînt și semințe, dar munca oamenilor, lucrători pe această moșie divină, este necesară pentru ca pămîntul să rodească. Lucrătorii de pe via cerească vor trebui să aducă fructele Stăpînului ca să le împartă, în dreptate, fiecăruia după nevoie. Acesta este sensul pildei lucrătorilor de la ceasul al unsprezecelea care s-au dus într-un tîrziu să lucreze via și au primit același salariu ca și lucrătorii cei dintîi (*Matei* 20, 1–16).

Capitolul 15 al *Evangheliei după Ioan* începe cu o pildă despre vie. Iisus spune:

Eu sînt vița cea adevărată și Tatăl Meu este lucrătorul.
Orice mlădiță care nu aduce roadă întru Mine, El o taie; și orice mlădiță care aduce roadă, El o curățește, ca mai multă roadă să aducă (*Ioan* 15, 1–2).

Curățatul viei este o muncă grea. Trebuie tăiați mulți lăstari așa încît să rămînă numai cei puternici; chiar și aceștia vor fi tăiați, curățați pentru ca seva să poată circula în voie.

Acum voi sînteți curați, pentru cuvîntul pe care vi l-am spus (*Ioan* 15, 3).

„Curățat" înseamnă purificat. Pregătirea ucenicilor lui Iisus nu era un act de învățare liniștită a înțelepciunii. Uneori Iisus rostea cuvinte șocante, chiar scandaloase. Altele anunțau încercări dureroase. Cuvîntările lui Iisus au făcut din el și din ucenicii săi semne de contradicție. Cuvintele tăioase stîrneau teama: „Nu socotiți că am venit să aduc pace pe pămînt; n-am venit să aduc pace ci sabie" (*Matei* 10, 34). Podgorenii foloseau odinioară, pentru curățatul viei, un cosor bine ascuțit. Acest instrument se transformă într-un simbol al acțiunii incisive a cuvîntului purificator.

Rămîneți în Mine și Eu în voi. Precum mlădița nu poate să aducă roadă de la sine, dacă nu rămîne în viță, tot așa nici voi, dacă nu rămîneți în Mine (*Ioan* 15, 4).

A păstra cuvîntul lui Iisus înseamnă a rămîne întru El. Verbul „a rămîne" evocă de asemenea credința față de legămînt, care va fi reînnoit întru sîngele lui Iisus.

Eu sînt vița, voi sînteți mlădițele. Cel ce rămîne în Mine și Eu în el, acesta aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic (*Ioan* 15, 5).

Seva trece din butuc în viță. Harul, energia divină care vine de la Tatăl prin Fiu, este puterea roditoare care permite ucenicilor rămași întru Domnul lor să facă să rodească cîmpia Împărăției.

Dacă cineva nu rămîne în Mine se aruncă afară ca mlădița și se usucă; și le adună și le aruncă în foc și ard (*Ioan* 15, 6).

Tema viței uscate care nu este decît lemn de foc a fost deja dezvoltată de Iezechiel (*Iezechiel* 15, 2 și 6).

Dacă rămîneți întru Mine și cuvintele Mele rămîn în voi, cereți ceea ce voiți și se va da vouă.
Întru aceasta a fost slăvit Tatăl Meu, ca să aduceți laudă multă și să vă faceți ucenici ai Mei (*Ioan* 15, 7–8).

Teascul

În Israel nu existau odinioară instalațiile pentru zdrobitul strugurilor pe care tehnica vinicolă le-a construit ulterior. Strugurii erau zdrobiți cu picioarele în teascuri și această operațiune putea fi ritmată de cîntece și strigăte de bucurie. Această veselie lăuda binecuvîntarea cerească a pămîntului și în special a viei, sursă de bucurie și simbol evident al dărniciei Domnului.

Culesul viei era o sărbătoare și pentru popoarele păgîne, cu referiri religioase la un zeu care veghea asupra bogăției podgoriei. „Apoi au ieșit ei în țarină și au cules viile, au stors strugurii, au făcut praznic și s-au dus la casa dumnezeului lor" (*Judecătorii* 9, 27).

Cînd nenorocirea și pustiirea se abat, liniștea podgoriilor în vremea culesului este deosebit de apăsătoare. Moab cel trufaș era mîndru de podgoriile sale, de turtele sale de stafide, dar această ambiție agricolă deșartă nu era decît un semn al dorinței sale de dominație. Umilită, înmărmurită, țara se lamentează și plînge amarnic.

Pentru aceasta plîng împreună cu Iazerul pentru via din Sibma. [...] Văd că nu se mai aud acolo strigătele vesele din timpul secerișului și al culesului viilor.

Nici bucurie, nici veselie prin grădini, iar prin vii nici cîntece, nici chiote! Nimeni nu mai dă vinul la teasc, strigătul călcătorului a încetat.
Pentru aceasta lăuntrul meu se mișcă pentru Moab ca o harfă (*Isaia* 16, 9–11).

În *Biblie* simbolurile sînt întoarse precum o haină cu două fețe. Astfel procedează profeții în cazul temei teascului. Tocitoarea în care dansează veselii lucrători se va transforma într-un loc îngrozitor, în care oamenii sînt zdrobiți de dușmanii lor sau nimiciți de mînia cerească. Zeama strugurilor negri se transformă atunci în sînge.

[...] Stăpînul a toate a strivit ca în teasc pe fecioara, fiica lui Iuda (*Plîngerile lui Ieremia* 1,15).

Isaia face din această imagine o viziune halucinantă, la limita suportabilului. Astfel înțelege el să evoce judecata neamurilor dușmane lui Israel.

Cine este cel ce vine împurpurat, cu veșmintele sale mai roșii decît ale celui ce culege la vie, cu podoabă în îmbrăcămintea lui și mîndru în belșugul puterii lui? „Eu sînt acela al cărui cuvînt este: dreptatea și puternic este să se răscumpere!"
Pentru ce ai îmbrăcămintea roșie și veșmîntul tău este roșu ca al celui care calcă în teasc?
„Singur am călcat în teasc și dintre popoare nimeni nu era cu mine; și am călcat întru mînia mea, i-am strivit întru întărîtarea mea, încît sîngele lor a țîșnit pe veșmîntul meu, și mi-am pătat toate hainele mele.
Căci o zi de răzbunare era sortită în inima mea și anul răscumpărării sosise" (*Isaia* 63, 1–4).

Într-o prorocire îndreptată împotriva tuturor neamurilor, Ieremia folosește aceeași imagine:

De aceea prooroceşte asupra lor toate cuvintele acestea și le zi: „Domnul va striga cu putere de sus din locașul sfinției Sale își va ridica glasul Său; va striga cu putere împotriva pășunii Sale; va striga, ca cei ce calcă în teasc, tuturor celor ce locuiesc pe pămînt" (*Ieremia* 25, 30).

În *Apocalipsă* se regăsesc adesea texte din *Vechiul Testament*. În cazul de față Ioil este cel care furnizează referința. În „ziua Domnului", ziua judecății de apoi, neamurile păcătoase vor fi adunate pentru a fi pedepsite în valea lui Iosafat, nume care înseamnă „Domnul este judecător".

Să se trezească toate neamurile și să vină în valea lui Iosafat, căci acolo voi așeza scaun de judecată pentru toate popoarele din jur. Aduceți seceri, căci holda este coaptă, veniți, pogoriți-vă, căci teascul este plin, albiile dau peste margini; fărădelegile lor n-au seamăn (*Ioil* 4, 12–13).

Și încă un înger a ieșit din altar, avînd putere asupra focului, și a strigat cu glas mare celui care avea secera ascuțită și a grăit: Trimite secera ta cea ascuțită la cules strugurii viei pămîntului căci boabele ei s-au copt.
Atunci îngerul a aruncat, pe pămînt, secera lui și a cules via pămîntului și ciorchinii i-a aruncat în teascul cel mare al mîniei lui Dumnezeu.
Și teascul a fost călcat afară din cetate și a ieșit sînge din teasc, pînă la zăbalele cailor, în depărtare de o mie șase sute de stadii (*Apocalipsa* 14, 18–20; vezi și *Apocalipsa* 19, 15).

VINUL ÎNȚELEPCIUNII ȘI CEL AL BEȚIEI

Dacă pîinea întărește inima omului, vinul o înveselește (*Psalmii* 103, 16–17). Înțelepciunea care întinde masa pentru oaspeții ei nu uită de vin.

Înțelepciunea și-a zidit casă și și-a tăiat șapte stîlpi.

A înjunghiat vite, și-a pregătit vinul și a întins masa sa.
„Veniți și mîncați din pîinea mea și beți din vinul pe care eu l-am amestecat.
Părăsiți neînțelepciunea și umblați pe calea priceperii!" (*Pilde* 9, 1–2 și 5–6).

În ospățul mesianic descris de Isaia, intrarea în Împărăția Domnului este descrisă ca mersul la un banchet de la care nimic nu lipsește, pentru a înlătura astfel tristețea stîrnită de pedeapsă, grele poveri și doliu. Vinul va încălzi inimile după lunga iarnă a încercării.

Și Domnul Savaot va pregăti în muntele acesta pentru toate popoarele un ospăț de cămuri grase, un ospăț cu bune vinuri, cărnuri grase cu măduvă, vinuri bune, limpezite! (*Isaia* 15, 6).

Iisus evocă și el un banchet eshatologic (*Matei* 8, 11). Această imagine se situează în centrul parabolei nunții fiului de împărat (*Matei* 22, 1–14).

După instituirea euharistiei, Iisus spune:

Și vă spun vouă că nu voi mai bea de acum din acest rod al viței pînă în ziua aceea cînd îl voi bea cu voi, nou, în împărăția Tatălui Meu (*Matei* 26, 29).

Imaginea vinului nou a fost folosită pentru ilustrarea înnoirii spirituale aduse de învățătura lui Iisus.

Nici nu pun oamenii vin nou în burdufuri vechi; altminterea burdufurile crapă: vinul se varsă și burdufurile se strică; ci pun vin nou în burdufuri noi și amîndouă se păstrează împreună (*Matei* 9, 17).

În *Leviticul*, preoții care se duc la cortul Întîlnirii nu au voie să bea vin. Această interdicție se aplică și împuterniciților Domnului atunci cînd trebuie să separe sacrul de profan sau să anunțe decretele legii (*Leviticul* 10, 8–11).

Prorocii consideră că beția este o dovadă de dezechilibru sau un viciu care poate duce la abateri spirituale.

Vai de cei ce dis-de-dimineață aleargă după băuturi îmbătătoare; vai de cei ce pînă tîrziu seara se înfierbîntă cu vin!
Cei care doresc, la ospețele lor, chitară, harpă, tobă, flaut și vin!, ei nu iau în seamă faptele Domnului și nu văd lucrurile mîinilor Sale.
Pentru aceasta poporul meu va fi dus în robie fără să bage de seamă (*Isaia* 5, 11–13).

Cînd țara este cîrmuită de bețivi pedeapsa nu întîrzie. Printr-o substituire de imagini Isaia arată cum acest grup periculos va fi înlocuit de o cunună de lumină: Dumnezeu va fi el însuși salvatorul poporului său.

Vai de cununa mîndriei beților din Efraim; vai de floarea veștedă din podoaba lor, care stă pe culmea de deasupra văii celei mănoase a celor beți de vin! (*Isaia* 28, 1).

Regele asirian, uneltă a mîniei Domnului, se va năpusti cu armata lui precum o furtună devastatoare. El va călca în picioare această adunătură de bețivi.

În ziua aceea Domnul Savaot va fi o cunună strălucitoare și o strălucită găteală pentru cei ce au mai rămas din popor (*Isaia* 28, 5).

În parabola urcioarelor ciocnite, Ieremia anunță într-un mod surprinzător pedepsirea Ierusalimului de către Domnul.

De aceea, spune-le cuvîntul acesta: așa zice Domnul Dumnezeul lui Israel: tot urciorul se umple de vin. Și ei toți vor zice: au doară noi nu știm că tot urciorul se umple de vin? Iar tu să le spui: așa zice Domnul: Iată, eu voi umple cu vin pînă la îmbătare pe toți locuitorii țării acesteia, pe regii care șed pe

scaunul lui David, pe preoți, pe proorocii și pe toți locuitorii Ierusalimului,
Și-i voi zdrobi pe unii de alții, pe părinți și pe fii laolaltă, zice Domnnul. Nu-i voi cruța și nu-i voi milui, nici îmi va fi milă a-i pierde (*Ieremia* 13, 12–14).

Înțelepciunea lui Israel atrage adesea atenția asupra puterii periculoase a vinului. Starea de beție și prostia se iau de multe ori de mînă.

Precum un ghimpe intră în mîna unui bețiv, tot așa sînt cuvintele înțelepte în gura celor păcătoși.
Ca un arcaș care rănește pe toți, așa este cel ce se pune chezaș pentru cel nebun și pentru cei ce trec pe cale (*Pilde* 26, 9–10).

În *Pildele lui Solomon* efectele beției fac obiectul unei descrieri magistrale. După ce a citat nenorocirile, remușcările amarnice, violențele necontrolate, tulburările de vedere, înțeleptul ajunge la descrierea halucinațiilor cauzate de alcoolism.

Nu te uita la vin cum este el de roșu, cum scînteiază în cupă, cum curge ușor,
Căci la urmă el ca un șarpe mușcă și ca o viperă împroașcă venin.
Căci dacă ochii tăi vor privi la femei străine și gura ta va grăi lucruri meșteșugite,
Vei fi ca unul care stă culcat în mijlocul mării, ca unul care a adormit pe vîrful unui catarg.
„M-au lovit... Nu m-a durut! M-au bătut... Nu știu nimic! Cînd mă voi deștepta din somn, voi cere iarăși vin" (*Pilde* 23, 31–35).

CUPA

În *Biblie*, cupa este bineînțeles un recipient pentru un lichid, dar cuvîntul înseamnă și conținutul, partea; din această cauză el este asociat cu alte cuvinte însemnînd „parte de moștenire" sau „moștenire".

Domnul este partea moștenirii mele și a paharului meu. Tu ești cel care îmi așezi mie iarăși moștenirea mea.
Sorții mi-au căzut între cei puternici (*Psalmii* 15, 5–6).

Se va stabili astfel o reciprocitate: dacă Dumnezeu atribuie poporului său o parte de fericire, el însuși are partea lui.

Cînd cel Preaînalt a împărțit moștenirea popoarelor, care a împărțit pe fiii lui Adam,
Atunci a statornicit hotarele neamurilor după numărul îngerilor lui Dumnezeu. Iar partea Domnului este poporul lui Iacov, Israel e partea lui de moștenire (*Deuteronomul* 32, 8–9).

Cupa împărtășaniei

Cupa este mai ales simbolul împărtășaniei. La banchete, ea trecea din mînă în mînă, în semn de prietenie împărtășită.

Cînd Natan îl mustră pe David pentru adulter, el evocă dragostea unui om care nu avea decît o oaie.

Iar cel sărac n-avea nimic decît numai o singură oiță, pe care el o cumpărase de mică și o hrănise și ea crescuse cu copiii lui. Din pîinea lui mîncase și ea și se adăpase din ulcica lui, la sînul lui dormise și era pentru el ca o fiică (*II Regi* 12, 3).

Cupa este și semnul împărtășaniei cu Domnul.

[...] paharul tău este adăpîndu-mă ca un puternic.
Și mila ta mă va urma în toate zilele vieții mele (*Psalmii* 22, 6–7).

A ridica cupa plină cu binefacerile Domnului, înseamnă a arăta lumii că ai fost mîntuit, înseamnă a aduce prinos.

Ce voi răsplăti Domnului pentru toate cîte mi-a dat mie?

Paharul mîntuirii voi lua și numele Domnului voi chema (*Psalmii* 115, 3–4).

În lauda pe care i-o aduce preotului Simon, Isus Sirah descrie ritualul în care era folosită cupa pentru libație, semn de împărtășanie.

Întindea la cupă mîna sa și luînd din sîngele strugurelui.
Varsă la temelia jertfelnicului miros de bună mireasmă Celui Preaînalt, împăratului tuturor (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 50, 17–18).

Păcatul poate întrerupe comuniunea cu Dumnezeu. Este necesară atunci jertfa de ispășire. Ea comportă stropirea cu sînge, care este prețul păcatului. Printre obiectele liturgice ale vechiului templu sînt adesea menționate cupele pentru stropire (*Numerii* 4, 14; *Numerii* 19, 17–20; *Zaharia* 14, 20).

Simbolismul cupei poate fi răsturnat și atunci paharul împărtășaniei, al fericirii și al binecuvîntării se poate transforma în semn de despărțire, de nebunie și de rușine. Jertfele aduse demonilor sînt semne ale comuniunii cu forțele răului.

Iată ce se spune despre israeliți în cîntarea lui Moise:

Adus-au jertfe demonilor, și nu lui Dumnezeu, unor dumnezei noi, pe care nu i-au știut (*Deuteronomul* 32, 17).

Idolatria nu este o ispită trecătoare. Peste veacuri, Pavel va spune: „[...] Și nu voiesc ca voi să fiți părtași ai demonilor. Nu puteți să beți paharul Domnului și paharul demonilor" (*I Corinteni* 10, 20–21).

Cupa demonică este o moștenire a cultelor idolatrice păgîne. Babilonul este considerat capitala tuturor perversiunilor spirituale. Reluînd tema necredinței considerată drept prostituție, *Apocalipsa* descrie celebra prostituată: Babilonul devenit arhetipul răului. Ea are în mînă o cupă.

Și femeia era îmbrăcată în purpură și stofă stacojie și împodobită cu aur și pietre scumpe și cu mărgăritare, avînd în mînă un pahar de aur, plin de urîciunile și de necurățiile desfrînării ei.
Și am văzut o femeie, beată de sîngele sfinților și de sîngele mucenicilor lui Iisus (*Apocalipsa* 17, 4 și 6).

Cupa mîniei

Idolatria este păcatul cel mai grav. Ea stîrnește gelozia și mînia Domnului. Dorința de răzbunare îl va împinge pe Domnul să-l silească pe Israel să bea drojdia nebuniei de pe fundul cupei păcatului care l-a ispitit.

Deșteaptă-te, deșteaptă-te, scoală-te, Ierusalime, tu care ai băut din mîna Domnului paharul urgiei lui; potirul amețelii l-ai băut și l-ai sorbit (*Isaia* 51, 17).

Cînd Ieremia rostește profeții împotriva popoarelor, viziunile lui se sprijină pe imaginea unei cupe înfricoșătoare care vestește pedeapsa.

Că așa mi-a zis Domnul Dumnezeul lui Israel: „Ia din mîna Mea cupa aceasta cu vinul urgiei și adapă cu ea toate popoarele la care te voi trimite;
Acelea vor bea și se vor clătina și vor înnebuni la vederea sabiei pe care o voi trimite asupra lor!"
Și să le zici: „Așa zice Domnul Savaot, Dumnezeul lui Israel: Beți și vă îmbătați, vărsați și cădeți și nu vă ridicați la vederea sabiei pe care o trimit Eu asupra voastră!" (*Ieremia* 25, 15–16 și 27).

Cupa Domnului conține pedeapsa lui Edom:

[...] Iată, cei ce nu le-a fost dat să bea paharul, îl vor bea negreșit. Au doară numai tu vei rămîne nepedepsit? Nu, nu vei rămîne nepedepsit, ci vei bea negreșit paharul (*Ieremia* 49, 12).

Iezechiel consideră că Ierusalimul (numit aici Oholiba) nu va putea îndepărta cupa mîniei divine.

Așa zice Domnul Dumnezeu: Vei bea paharul surorii tale, cel adînc și larg, și vei ajunge de rîs și de batjocură, căci este mare paharul acesta.
Cuprinsă vei fi de beție și de amărăciune, că acesta-i paharul groazei și al pustiirii, paharul surorii tale, Samaria.
Și tu-l vei bea, îl vei goli și cioburile lui le vei roade și-ți vei sfîșia pieptul (*Iezechiel* 23, 32–34).

În cel de-al patrulea blestem al lui Avacum, cuceritorul, după ce l-a înjosit pe cel învins împingîndu-l la beție, se regăsește în situația rușinoasă a victimei.

Vai de cel ce adapă pe prietenul său din cupa lui otrăvită, pînă îl îmbată, ca să vadă goliciunea lui!
Tu te-ai săturat de ocară în loc de glorie; bea și tu și te îmbată! Atunci cupa dreptei Domnului se va întoarce împotriva ta și rușinea va acoperi gloria ta (*Avacum* 2, 15–16).

Iată ce se spune despre Dumnezeu într-un psalm:

Va ploua peste păcătoși lațuri, foc și pucioasă; iar suflare de vifor este partea paharului lor (*Psalmii* 10, 6).

Paharul este în mîna Domnului, plin cu vin curat bine-mirositor; și îl trece de la unul la altul, dar drojdia lui nu s-a vărsat; din ea vor bea toți păcătoșii pămîntului (*Psalmii* 74, 8).

În *Apocalipsă*, cei șapte îngeri avînd cele șapte pedepse sînt simbolizați prin șapte cupe.

Și una din cele patru făpturi dădu celor șapte îngeri șapte cupe de aur, pline de mînia lui Dumnezeu, Celui ce este viu în vecii vecilor (*Apocalipsa* 15, 7).

Cupa în *Evanghelii*

Tema cupei este întîlnită de mai multe ori în *Evanghelii*, uneori pentru a exprima suferința, alteori pentru a stabili un nou ritual de împărtășanie.

Mama fiilor lui Zevedeu vine la Iisus pentru a cere întîietate pentru Iacov și Ioan în împărăția mesianică. Iisus răspunde: „Nu știți ce cereți. Puteți, oare, să beți paharul pe care-l voi bea Eu și cu botezul cu care Eu mă botez să vă botezați? Ei I-au răspuns: Putem. Și El le-a zis lor: Cu adevărat, paharul Meu veți bea" (*Matei* 20, 22–23).

Mai tîrziu Iisus explică ce conține această cupă: „După cum și Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci ca să slujească El și să-și dea viața răscumpărare pentru mulți" (*Matei* 20, 28).

În același verset din *Evanghelia după Marcu*, cupa este asociată cu botezul focului, Patimile și moartea (*Marcu* 10, 38–39).

În evangheliile sinoptice Iisus este descris în culmea disperării în clipa arestării.

[...] îngenunchiind, se ruga,
Zicînd: Părinte, de voiești, treacă de la Mine acest pahar. Dar nu voia Mea, ci voia Ta să se împlinească.
Iar un înger din cer s-a arătat Lui și-L întărea.
Și fiind în zbucium, cu mai mare stăruință se ruga. Iar sudoarea Lui s-a făcut ca picături mari de sînge care picurau pe pămînt (*Luca* 22, 41–44).

Cupa euharistică este cea a legămîntului, reînnoită întru sîngele lui Iisus.

Și luînd pîinea, mulțumind, a frînt și le-a dat lor, zicînd: Acesta este Trupul Meu care

se dă pentru voi; aceasta să faceți spre pomenirea Mea.
Asemenea și paharul, după ce au cinat, zicînd: Acest pahar este Legea cea nouă, întru Sîngele Meu, care se varsă pentru voi (*Luca* 22, 19–20).

SÎNGELE

Sîngele jertfelor și al Legămîntului

În *Biblie* sîngele are o dimensiune misterioasă. Acest fluid conține viață, dar cum aceasta este un dar de la Dumnezeu, sîngele este și el „parte" din Dumnezeu. Acesta este motivul pentru care sîngele se bucură de un tratament aparte atunci cînd se scurge din animalele care vor fi consumate sau jertfite. Același lucru este valabil pentru cazurile în care el este vărsat în mod accidental, sau voit, în timpul războiului, sau în cazul unei execuții judiciare, sau în mod criminal.

Sîngele menstrual este socotit necurat și dă naștere unei perioade de pîngărire (*Leviticul* 15, 19–30).

Sîngele animalelor nu poate fi mîncat:

Nici un fel de sînge să nu mîncați în toate cetățile voastre, nici de păsări, nici de dobitoace.
Tot cel ce va mînca sînge, acela se va stîrpi din poporul său (*Leviticul* 7, 26–27).

În noaptea de Paști ușile evreilor sînt însemnate cu sîngele animalului jertfit.

Iar la voi sîngele va fi semn pe casele în care vă veți afla: voi vedea sîngele și vă voi ocoli și nu va fi între voi rană omorîtoare, cînd voi lovi pămîntul Egiptului (*Ieșirea* 12, 13).

Pentru a fi sfințite, hainele preoțești ale lui Aaron și ale fiilor săi sînt stropite cu sînge amestecat cu untdelemn de ungere.

Să iei din sîngele de pe jertfelnic și din untdelemnul de ungere și să stropești asupra lui Aaron și asupra veșmintelor lui, asupra fiilor lui și asupra veșmintelor fiilor lui, și se va sfinți el și veșmintele lui, fiii lui și veșmintele fiilor lui (*Ieșirea* 29, 21).

În textele sacerdotale sînt menționate mai multe moduri de întrebuințare a sîngelui în scopuri sacre. El este vărsat (*Ieșirea* 24, 6); se poate muia în sînge (*Leviticul* 14, 6 și 51); dar cel mai des amintit este ritualul stropirii (*Leviticul* 4, 7; 16–17).

Stropirea cu sînge își dobîndește adevărata importanță atunci cînd pecetluiește Legămîntul. După o jertfă solemnă de împărtășanie:

[...] Moise, luînd jumătate din sînge, l-a turnat într-un vas, iar cu cealaltă jumătate de sînge a stropit jertfelnicul.
După aceea luînd cartea legămîntului, a citit în auzul poporului; iar ei au zis: „Toate cîte a grăit Domnul le vom face și le vom asculta!"
După aceea luînd Moise sîngele a stropit poporul, zicînd: „Acesta-i sîngele legămîntului, pe care l-a încheiat Domnul cu voi (*Ieșirea* 24, 6–8).

În *Noul Testament*, acest ritual este evocat și transpus pentru a semnifica puterea izbăvitoare a sîngelui lui Hristos (*Evrei* 9, 14).

Prima epistolă a lui Pavel începe printr-o închinare în care este evocat ritul stropirii cu sînge. Ea se adresează creștinilor din diasporă „aleși după cea mai dinainte știință a lui Dumnezeu-Tatăl, și sfințiți de către Duhul, spre ascultare și stropirea cu sîngele lui Iisus Hristos" (*I Petru* 1, 2).

Pentru evrei sîngele este sălașul sufletului, principiu al vieții. În acest fel sîngele dobîndește un fel de personalitate care-l împinge să ceară răzbunare. Această imagine este surprinzătoare atunci cînd Dumnezeu îl ceartă pe Cain pentru uciderea lui Abel. Glasul sîngelui iese din gura pămîntului. „Ce ai făcut? Glasul sîngelui fratelui tău strigă către mine din pămînt. Și acum ești blestemat de pămîntul care și-a deschis gura sa, ca să primească sîngele fratelui tău din mîna ta" (*Facerea* 4, 10–11).

Aici Dumnezeu îndeplinește funcția de *Goel* (răscumpărător). Regăsim această tradiție în reacții violente, care pot degenera în măceluri, precum cea proclamată în cîntarea sălbatică a lui Lameh (*Facerea* 4, 23–24).

În noua ordine stabilită de Domnul după Potop, figurează și nonviolența împreună cu justificarea ei:

De va vărsa cineva sînge omenesc, sîngele aceluia de mînă de om se va vărsa, căci Dumnezeu a făcut omul după chipul Său (*Facerea* 9, 6).

Dumnezeu este unicul stăpîn asupra vieții, căci el este cel care o dă. A răni un om sau a-l omorî este ca și cum te-ai atinge de însuși Dumnezeu, prezent întru propria-i imagine, de El creată.

În calitatea sa de stăpîn al sîngelui, Domnul va stabili mai tîrziu regulile răzbunării (*Iosua* 20, 1–9).

Sîngele care a pecetluit legămîntul dintre Dumnezeu și oameni „strigă" atunci cînd oamenii îl rup. Dumnezeu acționează atunci în calitatea Sa de răscumpărător. Iată ce spune cîntarea lui Moise (*Deuteronomul* 32, 1–44):

[...] drept și adevărat este El (*Deuteronomul* 32, 4).

Dar cînd oamenii se abat de la drumul legămîntului, el strigă:

A mea este răzbunarea și răsplătirea cînd se va poticni piciorul lor; că aproape este ziua pieirii lor (*Deuteronomul* 32, 35).

Victimele nevinovate ale răzvrătirii vor fi răzbunate de Dumnezeu:

Căci El va răzbuna sîngele robilor Săi și va răsplăti cu răzbunare vrăjmașilor Săi (*Deuteronomul* 32, 43).

În *Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel* este reluată aceeași temă: este menționată stropirea cu sînge din primul Legămînt, pentru a anunța pedeapsa celor care, prin apostazia lor, disprețuiesc sîngele Noului Legămînt, pecetluit întru sîngele vărsat de Iisus Hristos.

Gîndiți-vă: cu cît mai aspră fi-va pedeapsa cuvenită celui ce a călcat în picioare pe Fiul lui Dumnezeu, și sîngele testamentului cu care s-a sfințit l-a necinstit, și duhul harului l-a făcut de ocară.
Căci cunoaștem pe cel ce a zis: A Mea este răzbunarea; Eu voi răsplăti. Și iarăși: Domnul va judeca pe poporul Său (*Evrei* 10, 29–30).

Dumnezeu deci răzbună sîngele (*Ioil* 4, 21) și el însuși anchetează, căci nimic nu-i scapă; în acest fel îi poate salva pe cei umili.

Că Cel ce răzbună sîngele lor și-a adus aminte: N-a uitat strigătul săracilor (*Psalmii* 9, 12).

Sîngele se întoarce asupra celui care l-a vărsat. Expresia este atît de des întîlnită în *Biblie* încît va fi folosită și în cazul unor greșeli care nu antrenează o vărsare de sînge. Cel care este condamnat la moarte pentru altceva decît o vărsare de sînge își va vedea propriul sînge întors asupra lui. „Cel ce va grăi de rău pe tatăl său sau pe mama sa să fie dat morții, că a grăit de rău pe tatăl său și pe mama sa și sîngele său este asupra sa" (*Leviticul* 20, 9).

Trebuie observat că lapidarea își scutea executorii de vărsarea de sînge. Această execuție era un act colectiv în care răspunderea era împărțită între autori. Martorii acuzatori aruncau primele pietre, luînd astfel asupra lor răspunderea condamnării (*Deuteronomul* 17, 5–7; *Ioan* 8, 7).

Sîngele lui Hristos

Sîngele lui Iisus este nevinovat, și Iuda o știe mai bine decît oricine: „Am greșit vînzînd sînge nevinovat" (*Matei* 27, 4).

Acest sînge se va întoarce asupra mulțimii acuzatorilor; marii preoți și bătrînii care manipulează mulțimea „Sîngele Lui asupra noastră și asupra copiilor noștri!" (*Matei* 27, 25; vezi și *Ieremia* 51, 35 și *Luca* 23, 28–32).

Din învățătura lui Iisus într-o sinagogă din Capernaum aflăm că trupul „Fiului Omului" este o hrană și sîngele lui o băutură, merinde pentru drumul Învierii.

Cel ce mănîncă trupul Meu și bea sîngele Meu are viață veșnică, și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi (*Ioan* 6, 54).

Cuvîntul lui anunță instituirea euharistiei.

Și a zis lor: Acesta este Sîngele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulți se varsă (*Marcu* 14, 24).

„Paharul binecuvîntării" din ritualul evreiesc de Paști făcea parte dintr-un ritual de împărtășanie cu Dumnezeu căruia i se aducea jertfa. Pavel scrie despre euharistie:

Paharul binecuvîntării, pe care-l binecuvîntăm, nu este, oare, împărtășirea cu sîngele lui Hristos? (*I Corinteni* 10, 16).

Iată și ultima recomandare a lui Pavel către bătrînii din Efes, care sînt păstorii comunității creștine: „Drept aceea luați aminte [...] ca să păstoriți Biserica lui Dumnezeu, pe care a cîștigat-o cu însuși sîngele Său" (*Fapte* 20, 28).

„Însuși sîngele Său" este probabil o metaforă îndrăzneață: acest sînge al Domnului este Hristos, fiul lui Dumnezeu, și de asemenea sîngele vărsat de Iisus pentru a-și clădi Biserica. Și Pavel mai spune:

[...] fiind îndreptați prin sîngele Lui (*Romani* 5, 9).

Întru El avem răscumpărarea prin sîngele Lui și iertarea păcatelor (*Efeseni* 1, 7).

[...] voi care altădată erați departe, v-ați apropiat prin sîngele lui Hristos (*Efeseni* 2, 13).

[...] făcînd pace prin El, prin sîngele crucii Sale (*Coloseni* 1, 20).

Referindu-se la ispășirea rituală din *Vechiul Testament*, Pavel evocă „scaunul îndurării" al străvechiului chivot al Legămîntului. Capacul de aur al acestui cufăr sfînt era considerat locul de manifestare al Domnului „acoperind" păcatele lui Israel. El era stropit ritual cu sîngele unui țap jertfit (*Leviticul* 16, 14).

Vorbind despre justificarea adusă de Hristos, Pavel spune: „Pe Care Dumnezeu L-a rînduit (jertfă de) ispășire, prin credința în sîngele Lui" (*Romani* 3, 25).

Vechiul Testament este invocat în *Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel* pentru a revela puterea de izbăvire a sîngelui lui Hristos.

Căci dacă sîngele țapilor și al taurilor și cenușa junincii, stropind pe cei spurcați, îi sfințește spre curățirea trupului,
Cu cît mai mult sîngele lui Hristos, care, prin Duhul cel veșnic, s-a adus lui Dumnezeu pe Sine, jertfă fără prihană, va curăți cugetul vostru de faptele cele moarte, ca să slujiți Dumnezeului celui viu (*Evrei* 9, 13–14).

Ci v-ați apropiat [...]
Și de Iisus, Mijlocitorul noului testament, și de sîngele stropirii care grăiește mai bine decît al lui Abel (*Evrei* 12, 22 și 24).

Epistola demonstrează pe larg că jertfa lui Iisus este superioară celor săvîrșite în vechiul cult (*Evrei* 8-10). Hristos poate astfel să ne introducă în sanctuarul ceresc în care El însuși a intrat în virtutea propriei jertfe. „Drept aceea, fraților, avînd, întru sîngele lui Iisus, îndrăzneala să intrăm în Sfînta Sfintelor" (*Evrei* 10, 19).

Faptul că Iisus a murit în afara zidurilor Ierusalimului este legat în Epistolă de un vechi rit.

Într-adevăr, trupurile dobitoacelor al căror sînge e adus de arhiereu, pentru ispășire, în Sfînta Sfintelor sînt arse afară din tabără. Pentru aceea și Iisus, ca să sfințească poporul cu sîngele Său, a pătimit afară din poartă (*Evrei* 13, 11–12).

În *Apocalipsă* este cîntată cîntarea Mielului:

[...] Vrednic ești să iei cartea și să deschizi pecețile ei, căci ai fost înjunghiat și ai răscumpărat lui Dumnezeu, cu sîngele Tău, oameni din toată seminția și limba și poporul și neamul (*Apocalipsa* 5, 9).

Mulțimea aleșilor renaște întru sîngele Mielului.

[...] Aceștia sînt cei ce vin din strîmtorarea cea mare și și-au spălat veșmintele lor și le-au făcut albe în sîngele Mielului (*Apocalipsa* 7, 14).

PÎINEA TRUPULUI
ȘI CEA A SPIRITULUI

Pîinea dată, dăruită, azimă și pîine dospită

Mana din deșert
Pîinea pentru punerea înainte și sărbătoarea azimelor
Azima și pîinea dospită

Pîinea cea de toate zilele și de taină

Pîinea cea de toate zilele
O figură misterioasă: Melhisedec
Pîinea și cuvîntul
Înmulțirea pîinilor
Pîinea vieții
Pîinea frîntă

PÎINEA DATĂ, DĂRUITĂ, AZIMĂ ȘI PÎINE DOSPITĂ

Mana din deșert

Mana apare încă de la începuturile *Ieșirii*. Este vorba de o hrană culeasă pe un arbust, a cărui sevă solidificată este comestibilă. Autorul biblic consideră această întîlnire providențială: Dumnezeu asigură supraviețuirea poporului său în deșert, înainte de a i-o îmbunătăți cu o hrană mai bogată: prepelițele.

Cînd spunem despre mană că este „pîinea cerului", ne gîndim la *Psalmi*:

> Cerut-au și au venit prepelițe, și cu pîine cerească i-a săturat pe ei (*Psalmii* 104, 39).

> Și a plouat peste ei mană de mîncare și pîine cerească le-a dat lor.
> Pîine îngerească a mîncat omul; bucate le-a trimis lor din destul.
> Și a plouat peste ei ca pulberea cărnuri și ca nisipul mării păsări zburătoare (*Psalmii* 77, 28–29 și 31).

Cu alte cuvinte, atunci cînd se spune că pîinea vine din cer, înseamnă că hrana a fost asigurată de un stol de păsări. Această formulă capătă însă foarte repede un alt sens: ea vine de la Dumnezeu care veghează asupra copiilor săi. Hrana culeasă din arbuști va fi considerată și ea cerească. Potrivit tradiției iudaice, mana este cel mai mare

În vremurile fericite ale paradisului terestru, Adam și Eva aveau la dispoziția lor aproape toate fructele grădinii. Ei puteau, fără efort, printr-un simplu cules, să se bucure de o hrană bogată. Neascultarea păcatului originar s-a născut dintr-o lipsă de discernămînt și astfel fructul oprit le-a otrăvit existența. Izgoniți dintr-un loc al desfătării, ei iau cunoștință de sentința divină. Munca va fi prețul vieții: pentru femeie, muncile facerii, pentru bărbat, muncile pămîntului. Dumnezeu i-a zis lui Adam:

> Pentru că ai ascultat vorba femeii tale și ai mîncat din pomul din care ți-am poruncit: „Să nu mănînci", blestemat va fi pămîntul pentru tine! Cu osteneală să te hrănești din el în toate zilele vieții tale!
> Spini și pălămidă îți va rodi el și te vei hrăni cu iarba cîmpului!
> În sudoarea feții tale îți vei mînca pîinea ta, pînă te vei întoarce în pămîntul din care ești luat (*Facerea* 3, 17–19).

În limbajul biblic, cuvîntul pe care noi îl traducem prin „pîine" înseamnă orice aliment. Omul are nevoie de pîine în fiecare zi și acest termen, printr-o ciudată alunecare de sens, va însemna: ceea ce se întîmplă în fiecare zi. De exemplu, pîinea suferinței este o suferință zilnică. Într-un sens mai larg, pîine va însemna sprijinul spiritual pe care-l pot aduce mila Domnului și cuvîntul său.

miracol din *Ieșire* și Iisus va aminti de pîinea cerească, în cuvîntul său despre pîine (*Ioan* 6, 31).

În *Ieșire*, Moise anunță într-o zi venirea minunii, care se face repede simțită:

[...] iar dimineața după ce s-a luat roua dimprejurul taberei,
Iată se afla pe fața pustiei ceva mărunt, ca niște grăunțe, și albicios, ca grindina pe pămînt.
Și văzînd fiii lui Israel, au zis unii către alții: „Ce-i asta?" că nu știau ce-i. Iar Moise le-a zis: „Aceasta-i pîinea pe care v-o dă Dumnezeu să o mîncați" (*Ieșirea* 16, 13–15; vezi și *Înțelepciunea lui Solomon* 16, 20–21).

Și fiindcă mana apare în fiecare zi, nu este nevoie să fie păstrată: vigilența Domnului este în fiecare zi aceeași. Oamenii nu trebuie să se îndoiască de sprijinul lui.

Zis-a iarăși Moise către ei: „Nimeni să nu lase din aceasta pe a doua zi".
Dar ei n-au ascultat pe Moise, ci unii au lăsat din aceasta pe a doua zi; dar a făcut viermi și s-a stricat. Și s-a mîniat pe ei Moise (*Ieșirea* 16, 19–20).

Pîinea pentru punerea înainte și sărbătoarea azimelor

Înăuntrul primului sanctuar se afla o masă de lemn, poleită cu aur curat, și prevăzută cu mînere pentru a putea fi transportată. Era o tavă folosită într-un scop sacru: darul pîinii pentru Domnul. Evreii numesc această ofrandă „pîinea pentru punerea înainte" sau „pîinea lui Dumnezeu".

În *Leviticul* este descris ritualul acestei ofrande. O parte din pîini este presărată cu tămîie și arsă, cealaltă parte este consumată de preoți. Această practică este o obligație care decurge din Legămînt iar ritul, considerat deosebit de sfînt, trebuie veșnic păstrat (*Leviticul* 24, 5–9).

Stabilit pe pămîntul Canaanului, poporul lui Israel începe să practice agricultura. O parte din roadele pămîntului trebuie aduse ca prinos Domnului pentru a obține de la el binecuvîntare și pămînt rodnic. Dăruirea trufandalelor se va transforma în sărbătoarea recoltei, una din cele mai vesele și populare sărbători din Israel.

Din ziua a doua după întîi a sărbătorii, din ziua în care veți aduce snopul legănat, să numărați șapte săptămîni întregi,
Pînă la ziua întîi de după cea din urmă zi a săptămînii a șaptea, să numărați cincizeci de zile și atunci să aduceți un nou dar de pîine Domnului.
Să aduceți din locuințele voastre dar ridicat: două pîini făcute din două zecimi de efă de făină de grîu, coapte cu dospitură, ca pîrgă Domnului (*Leviticul* 23, 15–17).

În istoria lui David există un episod în care acesta, simțindu-se slăbit din cauza foamei, mănîncă, împreună cu oamenii lui, pîinile punerii înainte, pe care preotul, considerîndu-i curați din punct de vedere ritual, nu ezită să li le dea (*I Regi* 21, 6).

Iisus va aminti de acest moment într-o zi cînd ucenicii lui sînt certați pentru că, fiindu-le foame, mîncau boabe de grîu culese într-o zi de sîmbătă (*Matei* 12, 1).

Azima și pîinea dospită

Facerea pîinii a dobîndit, în *Vechiul Testament* și în *Noul Testament*, o importantă valoare simbolică. Pentru a putea urmări toate gradele acestei schimbări de sens, trebuie să ne referim, în primul rînd, la un text al lui Pavel: „Iar dacă este pîrga (de făină) sfîntă, și frămîntătura este sfîntă; și dacă rădăcina este sfîntă, și ramurile sînt" (*Romanii* 11, 16).

Cuvîntul oarecum misterios „pîrgă" poate fi înțeles datorită legăturii sale cu rădăcina. Este vorba de principiul creșterii, al dezvoltării. În ceea ce privește cuvîntul „sfînt", el nu indică o perfecțiune morală. Dumnezeu este sfînt pentru că este diferit, iar poporul Domnului este sfînt pentru că, prin alegere divină, a fost pus de-o parte. Această diferență a fost consfințită prin Legămînt. Cînd credința se pervertește și poporul se abate de la drumul cel drept, puținii credincioși rămași sînt considerați semințe sau drojdie, din care se naște un grup de oameni ce pot fi considerați sfinți, datorită harului divin din care s-au născut. În pilda aluatului din evanghelii, este subliniat contrastul dintre cantitatea mică de aluat dospit folosit și puterea de fermentație care ridică o cantitate mare de aluat. „[...] Asemenea este împărăția cerurilor aluatului pe care, luîndu-l, o femeie l-a ascuns în trei măsuri de făină, pînă ce s-a dospit toată" (*Matei* 13, 33; *Luca* 13, 20–21).

Simbolismul aluatului dospit este ambiguu. În calitatea lui de ferment este o materie care dă naștere unui proces de descompunere. În această situație, drojdia este spurcată.

Pîinea de Paști este o pîine nedospită. În povestea fugii din Egipt, pîinea făcută în grabă evocă graba poporului care pleca pe ascuns: nu era timp pentru a lăsa aluatul să crească. Această pîine a fost mîncată împreună cu mielul, conform poruncii Domnului, transmisă de Moise:

Și să mănînce în noaptea aceea carnea lui friptă la foc; dar s-o mănînce cu azimă și cu ierburi amare.
Să-l mîncați așa: să aveți coapsele încinse, încălțămintea în picioare și toiagele în mîinile voastre; și să-l mîncați cu grabă (*Ieșirea* 12, 8 și 11).

Mai tîrziu, după ce Israel se va fi instalat pe pămîntul făgăduinței, sărbătoarea azimelor va fi și sărbătoarea secerișului, sărbătorirea unei renașteri totale care se rupe definitiv de anul trecut. Dospitura, amintire a unei pîini vechi, ar fi o întoarcere nedorită la acest trecut încheiat. Legătura dintre cele două semnificații devine clară atunci cînd citim ritualul sărbătorii azimelor.

Șapte zile să mîncați azime; din ziua întîi să depărtați din casele voastre dospitura, căci cine va mînca dospit din ziua întîi pînă în ziua a șaptea, sufletul aceluia se va stîrpi din Israel.
Păziți sărbătoarea azimilor, că în ziua aceea am scos taberile voastre din pămîntul Egiptului (*Ieșirea* 12, 15 și 17).

Dăruirea azimei, ca simbol al reînnoirii, va fi din nou interzisă în ritualul de tîmosire al lui Aron și al fiilor lui (*Ieșirea* 12, 15–17).

În *Evanghelii* aluatul dospit este prezentat ca periculos, el putînd vicia totul. Acesta este aluatul ipocriziei care-i înjosește pe farisei (*Luca* 12, 1) și pe Irod (*Marcu* 8, 15). Prevenirea lui Iisus se situează într-un context special. Puțin timp după înmulțirea pîinilor (*Matei* 15, 32–38), Iisus pleacă împreună cu ucenicii săi care au uitat să ia pîine. Iisus le zice:

Luați aminte și feriți-vă de aluatul fariseilor și al saducheilor (*Matei* 16, 6).

Auzind cuvîntul „aluat", ucenicii se gîndesc la pîine și se acuză reciproc. Iisus îi va calma amintindu-le de minunea la care asistaseră nu demult. El le zice:

Cum nu înțelegeți, că nu despre pîini v-am zis? Ci feriți-vă de aluatul fariseilor și al saducheilor.
Atunci au înțeles, că nu le-a spus să se ferească de aluatul pîinii, ci de învățătura fariseilor și a saducheilor (*Matei* 16, 11–12).

Pavel este de părere că aluatul dospit este o întoarcere nedorită la lucrurile din trecut. Galatenii încercaseră să se întoarcă la vechea lor lege.

Cei ce voiți să vă îndreptați prin lege v-ați îndepărtat de Hristos [...]
Voi alergați bine. Cine v-a oprit ca să nu spuneți adevărul?
Înduplecarea aceasta nu este de la cel care vă cheamă.
Puțin aluat dospește toată frămîntătura (*Galateni* 5, 4 și 7–9).

Un caz de incest stîrnește scandal printre Corinteni. Reacția lui Pavel este ilustrată cu ajutorul simbolismului aluatului.

Semeția voastră nu e bună. Oare nu știți că puțin aluat dospește toată frămîntătura?
Curățiți aluatul cel vechi, ca să fiți frămîntătură nouă, precum și sînteți fără aluat; căci Paștile nostru Hristos S-a jertfit pentru noi.
De aceea să prăznuim nu cu aluatul cel vechi, nici cu aluatul răutății și al vicleșugului, ci cu azimele curăției și ale adevărului (*I Corinteni* 5, 6–8).

PÎINEA CEA DE TOATE ZILELE ȘI DE TAINĂ

Pîinea cea de toate zilele

În povestea lui Ilie, slujitorul Domnului nu trebuie să se îngrijească de pîinea cea de toate zilele:

Și a zis Domnul către Ilie:
„Du-te de aici, îndreaptă-te spre răsărit și te ascunde la pîrîul Cherit, care este în fața Iordanului.
Apă vei bea din acel pîrîu, iar merinde am poruncit corbilor să-ți aducă acolo!"
Și a plecat Ilie și a făcut după cuvîntul Domnului; s-a dus și a șezut la pîrîul Cherit, care este în fața Iordanului.
Corbii îi aduceau pîine și carne dimineața, pîine și carne seara; iar apă bea din pîrîu (*III Regi* 17, 2–6).

În toiul secetei Ilie îi cere văduvei din Sarepta o bucată de pîine. Femeia nu mai are merinde. Prorocul face să apară o făină miraculoasă din care hrănește o întreagă familie timp de o săptămînă (*III Regi* 17, 8-16).

Cînd, deznădăjduit, prorocul se prăbușește pe drumul Horebului, el se cufundă într-un somn adînc. Un înger îl atingea și-i spunea: „Scoală-te de mănîncă și bea!" El privea și vedea la căpătîiul lui o turtă coaptă în vatră și un urcior cu apă (*III Regi* 19, 6).

Iisus trimite în misiune șaptezeci și doi de ucenici și le recomandă să se lepede de orice grijă, și în special de cea a mîncării. El le zice: „Și în această casă rămîneți, mîncînd și bînd cele ce vă vor da, căci vrednic este lucrătorul de plata sa" (*Luca* 10, 7).

Cuvîntul „pîine" poate avea cele mai diverse semnificații. În *Biblie* ea este un semn pozitiv sau negativ, bun sau rău, un semn de fericire sau de nenorocire. „[...]și pîinea inima omului o întărește" (*Psalmii* 103, 16).

În ziua izbăvirii Domnului, ploaia face să încolțească semințele și pîinea pe care o rodește pămîntul este multă și gustoasă (*Isaia* 30, 23).

Postul poate fi o practică foarte formalistă. Oare adevăratul post nu înseamnă a-și împărți pîinea cu cel flămînd? (*Isaia* 58, 7; vezi și *Iezechiel* 18, 16).

Înțelepciunea îi poftește pe oameni la masa ei și le spune:

„Cine este neînțelept să intre la mine!" și celor lipsiți de buna chibzuială le zice:
„Veniți și mîncați din pîinea mea și beți din vinul pe care eu l-am amestecat.
Părăsiți neînțelepciunea și umblați pe calea priceperii!" (*Pilde* 9, 4–6).

Omul nenorocit se hrănește din întristare:

Făcutu-mi-s-au lacrimile mele pîine ziua și noaptea, cînd mi se zicea mie în toate zilele: „Unde este Dumnezeul tău?" (*Psalmii* 41, 3).

Toată ziua m-au ocărît vrăjmașii mei și cei ce mă lăudau, împotriva mea se jurau.
Că cenușă am mîncat, în loc de pîine, și băutura mea cu plîngerea am amestecat-o (*Psalmii* 101, 9–10).

Dumnezeu calmează anxietatea oamenilor suferinzi:

În zadar vă sculați dis-de-dimineață, în zadar vă culcați tîrziu, voi care mîncați pîinea durerii, dacă nu v-ar da Domnul somn, iubiți ai Săi (*Psalmii* 126, 2).

Izgonit de Dumnezeu pentru păcatele sale, Israel nu poate să aducă jertfe Domnului, și chiar dacă ar face-o, ele nu ar fi primite.

Nu vor mai aduce Domnului nici o turnare de vin nici nu-i vor mai pregăti vreo jertfă. Ca o pîine de jale este pîinea lor, toți cei ce vor mînca din ea vor fi necurați, că pîinea lor slujește numai pentru potolirea foamei lor și nu va fi adusă în casa Domnului (*Osea* 9, 4).

În *Pildele lui Solomon* este descrisă pîinea neagră a celor răi.

Nu apuca pe calea celor fără de lege și nu păși pe drumul celor răi.
Căci ei se hrănesc din pîine agonisită prin fărădelege și beau vin căpătat prin asuprire (*Pilde* 4, 14 și 17).

Bună e la gust pîinea agonisită cu înșelăciune, iar după aceea gura se umple de pietricele (*Pilde* 20, 17).

Rugăciunea pe care ucenicii o învață de la Iisus conține o cerere:

Pîinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi; (*Matei* 6, 11).

Cel mai frumos comentariu făcut pe marginea acestei rugăciuni este cuvîntul lui Iisus către ucenicii săi:

[...] Nu vă îngrijiți pentru viața voastră ce veți mînca, nici pentru trupul vostru cu ce vă veți îmbrăca.
Viața este mai mult decît hrana și trupul decît îmbrăcămintea.
Priviți la corbi, că nici nu seamănă, nici nu seceră; ei n-au cămară, nici jitniță, și Dumnezeu îi hrănește. Cu cît mai de preț sînteți voi decît păsările! (*Luca* 12, 22–24).

O figură misterioasă: Melhisedec

Melhisedec este o figură misterioasă a *Vechiului Testament*, care apare în *Facere*. El este în același timp rege și preot. Este un trimis al Domnului Cel Preaînalt, probabil un zeu canaaneu, asimilat mai tîrziu de Israel cu Dumnezeu. Melhisedec, stăpîn al pîinii și al vinului, primește daruri de la Avram și rostește o binecuvîntare.

Iar Melhisedec, regele Salimului, i-a adus pîine și vin. Melhisedec acesta era preotul Dumnezeului Celui Preaînalt.
Și a binecuvîntat Melhisedec pe Avram și a zis: „Binecuvîntat să fie Avram de Dumnezeu Cel Preaînalt, Ziditorul cerului și pămîntului. Și binecuvîntat să fie Dumnezeul Cel Preaînalt, Care a dat pe vrăjmașii tăi în mîinile tale!" Și Avram i-a dat lui Melhisedec zeciuială din toate (*Facerea* 14, 18–20).

Într-un psalm, Melhisedec apare ca un rege drept și prosper, care posedă și veșnică putere sacerdotală.

Juratu-s-a Domnul și nu-i va părea rău. Tu ești preot în veac, după rînduiala lui Melhisedec (*Psalmii* 109, 4).

În *Noul Testament*, îl regăsim pe acest rege-preot, de două ori uns, în imaginea Mesiei. El este menționat de mai multe ori în *Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel*.

Așa și Hristos nu s-a preaslăvit pe Sine însuși, ca să se facă arhiereu, ci Cel ce a grăit către El: Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut.
În alt loc se zice: Tu ești Preot în veac după rînduiala lui Melhisedec (*Evrei* 5, 5–6, citînd *Psalmii* 2, 7 și 109, 4).

În această epistolă va fi explicat sensul identificării lui Iisus cu Melhisedec (*Evrei* 7).

Pîinea și cuvîntul

Iisus este dus în deșert pentru a fi ispitit de diavol.

Și după ce a postit patruzeci de zile și patruzeci de nopți, la urmă a flămînzit.
Ci apropiindu-se, ispititorul a zis către El. De ești Tu Fiul lui Dumnezeu, zi ca pietrele acestea să se facă pîini.
Iar El, răspunzînd, a zis: Scris este: Nu numai cu pîine va trăi omul, ci cu tot cuvîntul care iese din gura lui Dumnezeu (*Matei* 4, 2–4).

Răspunsul lui Iisus se referă la un pasaj din *Deuteronomul*:

Te-a smerit, te-a pedepsit cu foamea și te-a hrănit cu mana, pe care nu o cunoșteai și pe care nu o cunoșteau nici părinții tăi, ca să-ți arate că nu numai cu pîine trăiește omul, ci că omul trăiește și cu tot cuvîntul ce iese din gura Domnului (*Deuteronomul* 8, 3).

Ceea ce rostește Domnul sînt vorbe de încredere, pline de credință (*Psalmii* 88, 35).

Analogia dintre pîine și cuvînt este evidentă în pilda semănătorului. Grîul semănat încolțește în mod diferit în funcție de calitatea terenurilor. Cuvîntul Domnului, semănat în inima omului, este precum o realitate care trebuie să dea roade.

Semănătorul seamănă cuvîntul.
Iar cele semănate pe pămîntul cel bun sînt cei ce aud cuvîntul și-l primesc și aduc roade: unul treizeci, altul șaizeci și altul o sută (*Marcu* 4, 14 și 20).

Înmulțirea pîinilor

Iisus va hrăni în deșert cinci mii de oameni. Locul ales are o valoare simbolică: el amintește de mana din deșert din vremea Ieșirii.

Această înmulțire pornește de la niște rămășițe, probabil resturile unei mese: cinci pîini și doi pești. Iisus va înmulți aceste rămășițe, în virtutea vrerii eterne a Domnului care cerea odinioară păstrarea unei rămășițe din poporul său pentru ca din ea să renască Israel.

Pe de altă parte, împărțirea pîinii are și altă semnificație. Pîinile înmulțite vor deveni în mod paradoxal simbolul unității participanților. Această masă luată împreună creează un fel de comuniune. Iisus a fost urmat de o gloată eterogenă, dar la despărțirea de el va fi vorba de un grup. Cei care au trăit miracolul vor păstra toți amintirea unei zile marcate de un semn important: o masă prodigioasă.

Cele două aspecte ale gestului lui Iisus se întîlnesc pentru a face din această înmulțire o pregătire pentru misterul euharistic. Împărțirea pîinii și întemeierea unei comunități de credincioși sînt semnul și anticiparea Bisericii ce avea să vină.

Și au șezut cete, cete, cîte o sută și cîte cincizeci.
Și luînd cele cinci pîini și cei doi pești, privind la cer, a binecuvîntat și a frînt pîinile și le-a dat ucenicilor, ca să le pună înainte, asemenea și cei doi pești i-a împărțit tuturor. Și au mîncat toți și s-au săturat (*Marcu* 6, 40–42).

Pîinea vieții

Predica lui Iisus despre pîinea vieții nu poate fi ușor înțeleasă. Ne vom mulțumi să propunem trei elemente pentru interpretarea ei.

Pentru început trebuie luată în considerație paralela constantă care se face între pîinea de taină pe care o anunță Iisus și povestea dăruirii manei din *Ieșire*. Mana era o hrană pămîntească și perisabilă. Pîinea vieții este o hrană veșnică, fiind un dar de la Dumnezeu care vine din cer. Iisus se adresează unei mulțimi în care se află și evrei, dornici să afle învățăturile Lui, dar și deosebit de critici.

Lucrați nu pentru mîncarea cea pieritoare, ci pentru mîncarea ce rămîne spre viață veșnică și pe care o va da vouă Fiul Omului, căci pe El L-a pecetluit Dumnezeu-Tatăl (*Ioan* 6, 27).

Deci Iisus le-a zis: Adevărat, adevărat zic vouă, nu Moise v-a dat pîinea cea din cer; ci Tatăl Meu vă dă din cer pîinea cea adevărată.
Căci pîinea lui Dumnezeu este cea care se coboară din cer și care dă viață lumii (*Ioan* 6, 32–33).

Un alt element ajutător pentru interpretare este sensul deosebit de important pe care Iisus îl dă termenului de voință. Pentru a pătrunde această semnificație trebuie să alăturăm două texte: primul este extras din predica despre pîinea vieții:

Pentru că M-am coborît din cer, nu ca să fac voia Mea, ci voia Celui ce M-a trimis pe Mine.
Și aceasta este voia Celui ce M-a trimis, ca din toți pe care Mi i-a dat Mie să nu pierd pe nici unul, ci să-i înviez pe ei în ziua cea de apoi (*Ioan* 6, 38–39).

Celălalt text este extras din învățătura lui Hristos, după întîlnirea Lui cu femeia samariteană. Este vremea recoltei, ucenicii au în fața ochilor lanuri de grîu alb, bun de secerat. Iisus le spune:

[...] Eu am de mîncat o mîncare pe care voi o știți.
Ziceau deci ucenicii între ei: Nu cumva i-a adus cineva să mănînce?
Iisus le-a zis: Mîncarea Mea este să fac voia Celui ce M-a trimis pe Mine și să săvîrșesc lucrul Lui (*Ioan* 4, 32–34).

Cînd omul îndeplinește, precum Iisus, voința Tatălui, el află că această voință divină este o intenție de izbăvire. Ceea ce hrănește credința și speranța omului este dobîndirea acestei siguranțe. Voia lui Dumnezeu nu mai este în acest caz o putere divină concepută în mod vag sau abstract, ci dorința vie de izbăvire care pune stăpînire pe inima Domnului.

Un ultim reper este o afirmație a lui Iisus în legătură cu misterul trupului Său.

Eu sînt pîinea cea vie, care s-a pogorît din cer. Cine mănîncă din pîinea aceasta viu va fi în veci. Iar pîinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu (*Ioan* 6, 51).

Evreii sînt indignați de această formulă. Iisus insistă:

Cel ce mănîncă trupul Meu și bea sîngele Meu are viață veșnică, și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi.
Trupul Meu este adevărată mîncare și sîngele Meu, adevărată băutură.
Cel ce mănîncă trupul Meu și bea sîngele Meu rămîne întru Mine și Eu întru el.
Precum M-a trimis pe Mine Tatăl Cel viu și Eu viez pentru Tatăl, și cel ce Mă mănîncă pe Mine va trăi prin Mine (*Ioan* 6, 54–57).

Cuvîntul „trup" nu înseamnă aici numai materia organică umană. Este omul în toată plenitudinea lui, cu marile sale posibilități, uneori prost folosite, și cu slăbiciunile sale prea evidente. Sîngele este, în *Biblie*, principiul vital dăruit de Dumnezeu. Așa cum spune Iisus care trăiește în permanentă comuniune cu Tatăl Său: „A mînca trupul Meu și a bea sîngele Meu" înseamnă a intra, prin Hristos-omul, în perfectă simbioză cu Tatăl. Protestul evreilor și, mai tîrziu, al unor ucenici se datorește unui refuz sau unei orbiri.

Aceasta este pîinea care s-a pogorît din cer, nu precum au mîncat părinții voștri mana și au murit. Cel ce mănîncă această pîine va trăi în veac (*Ioan* 6, 58).

Pîinea pămîntului îl menține pe om în viață. Pîinea cerească face din el o ființă hărăzită vieții veșnice.

Pîinea frîntă

În vremea Patimilor, Hristos își adună ucenicii pentru a sărbători Paștile. Pîinea pe care o frînge, prezentată ca propriul Lui trup, înlocuiește mielul jertfit și împărțit în vremea leșirii.

Pavel ne oferă cea mai veche mărturie a acestei euharistii:

[...] Pîinea pe care o frîngem nu este, oare, împărtășirea cu trupul lui Hristos?

Că o pîine, un trup sîntem cei mulți; căci toți ne împărtășim dintr-o pîine (*I Corinteni* 10, 16–17).

Căci eu de la Domnul am primit ceea ce vă dau vouă: Că Domnul Iisus, în noaptea în care a fost vîndut, a luat pîine,
Și, mulțumind, a frînt și a zis: Luați, mîncați; aceasta este trupul Meu care se frînge pentru voi. Aceasta să faceți spre pomenirea Mea (*I Corinteni* 11, 23-24; vezi și Matei 26, 26-29; Marcu 14, 22-25; Luca 22, 14–20).

Ucenicii care mergeau la Emaus au auzit pe drum învățăturile lui Iisus, fără însă a-l recunoaște. El le explica misterul lui Hristos suferind și slăvit. În timpul cinei, ei îl vor recunoaște în momentul frîngerii pîinii.

Și cînd a stat împreună cu ei la masă, luînd El pîinea, a binecuvîntat și, frîngînd, le-a dat lor.
Și s-au deschis ochii lor și L-au cunoscut; Și El s-a făcut nevăzut de la ei.
Și au zis unul către altul: Oare nu ardea în inima noastră, cînd ne vorbea pe cale și cînd ne tîlcuia Scripturile? (*Luca* 24, 30–32).

După Înviere, Iisus mai stă o dată la masă cu ucenicii Lui.

Deci a venit Iisus și a luat pîinea și le-a dat lor, și de asemenea și peștele.
Aceasta este, acum, a treia oară cînd Iisus s-a arătat ucenicilor, după ce s-a sculat din morți (*Ioan* 21, 13–14).

Frîngerea pîinii la cină a fost, pentru ucenicii lui Iisus, în aceeași măsură ca înmulțirea pîinilor, un moment esențial pentru euharistie. Pentru prima comunitate creștină, frîngerea pîinii însemna celebrarea acestei taine.

Și stăruiau în învățătura Apostolilor și în comuniune, în frîngerea pîinii și în rugăciuni (*Fapte* 2, 42; vezi și 20, 7).

BESTIAR BIBLIC

Calul
Dumnezeu îi vine de hac calului de neînvins
Ispita calului
Prorocii ponegresc calul
Caii profetici
Caii Apocalipsei
Asinul, un antical

Mielul și țapul
Mielul jertfei prin foc
Mielul prorocilor
Mielul pascal
Capra și țapul

Porumbelul și vulturul
Porumbelul și turtureaua
Vulturul

Leul, șarpele și monștrii
Leul
Șarpele
Balaurul și monștrii

Oamenii au fost dintotdeauna fascinați de animale. Sălbatice sau domestice, obișnuite sau exotice, ele au stîrnit felurite reacții, omul continuînd să fie atras chiar și în zilele noastre de lumea animală. Ne temem de forța lor, ne mirăm de perfecțiunea simțurilor lor, admirăm puterile, obiceiurile și strategiile lor, manifestările uimitoare ale instinctului lor.

Din cele mai îndepărtate vremuri, între om și animal s-a stabilit o simbioză, reflectată în mod fantastic de magie. Riturile de vînătoare și practicile de magie divinatorie și curativă au dat astfel naștere unei suprarealități a lumii animale, reflectată în figuri pictate sau sculptate, în obiecte uzuale sau culturale și în povestiri mitologice.

„Stăpînul animalelor", înzestrat cu inteligență umană și cu puterea supușilor săi, poate fi considerat una din cele mai vechi reprezentări ale divinității.

Simbolistica biblică a animalului este totuși specială. Israel a avut momente de idolatrie, dar cultele zoolatrice nu par a-l fi tentat (adorarea vițelului de aur este întîmplătoare). La început, cronicarii, legiuitorii, prorocii și scribii inspirați evocă animalele în mod realist. Ei vorbesc despre animalele jertfite, despre calul militar sau despre animalul de povară.

Fantezia biblică a avut însă și ea un cuvînt de spus, rezultatul fiind crearea unei suprarealități animale care merită să fie cercetată. Aceste produse ale imaginației sînt totuși supuse axei spirituale a acestor scrieri, închinate revelației Dumnezeului unic, Domnului Legămîntului cu Israel și cu toți oamenii.

În această perspectivă, simbolistica calului biblic este deosebit de importantă.

CALUL

Dumnezeu îi vine de hac calului de neînvins

Calul apare pentru prima oară în *Biblie* în cursul relatării întîlnirii dintre Iosif și egiptenii care nu aveau bani pentru a cumpăra grîne. Cerealele vor fi schimbate pe vite. „Și au adus ei la Iosif vitele lor, și le-a dat Iosif pîine pe cai și pe oi, pe boi și pe asini" (*Facerea* 47, 17).

Primii numiți, caii, nu sînt însă vite.

Între anii 1730 și 1550 î.Cr.. Egiptul a fost stăpînit de hicsoși, stabiliți pe valea Nilului. Ei au adus în Egipt un cal de rasă mongolică, ale cărui nume, *sesm-t*, pentru iapă, și *sumsin*, pentru calul de război, par a fi într-adevăr de origine asiatică.

Există în vocabularul ebraic mai multe cuvinte pentru cal, călăreț, atelaj (*pārāṣ*, *rékeṣ*, *rākav*) care dovedesc o oarecare confuzie între animal și combi-

națiа cal/călăreț sau cal/car/războinic transportat.

Multă vreme războinicul din Israel va fi beduinul sau țăranul care se apără împotriva dușmanului călare pe cal. Acest lucru reiese din binecuvîntarea tribului lui Dan care dispune grupuri de pedeștri în vederea hărțuirii năvălitorilor străini.

Dan va fi șarpe la drum, viperă la potecă înveninînd piciorul calului, ca să cadă călărețul (*Facerea* 49, 17).

Dar cel care a repurtat prima victorie împotriva calului este Domnul, prin voia căruia Marea Roșie a înghițit redutabilele atelaje egiptene.

Acest episod (*Ieșirea* 14), comentat în cîntarea lui Moise (*Ieșirea* 15, 1–20) a fost învestit de tradiția biblică cu o însemnată valoare simbolică. Imaginea fantastică a calului este una din cheile interpretării.

Dumnezeu vine în ajutorul poporului său și își manifestă puterea ca în ziua creației, cînd suflul divin plutea deasupra apelor, înainte de a învinge haosul și de a face ordine atît în lumea neînsuflețită, cît și în cea însuflețită.

[...] și a alungat Domnul marea toată noaptea cu vînt puternic de la răsărit și s-a făcut marea uscat, și s-au despărțit apele (*Ieșirea* 14, 21).

La suflarea nărilor tale s-a despărțit apa,
Dar ai trimis tu duhul tău,
Și marea i-a înghițit (*Ieșirea* 15, 8 și 10).

Aceste cuvinte sînt într-adevăr un ecou al Facerii: „Și a zis Dumnezeu: «Să fie o tărie prin mijlocul apelor și să despartă ape de ape!» Și a fost așa" (*Facerea* 1, 6).

Calul, folosit de năvălitorii indo-europeni, apare înzestrat cu o forță fantastică. Faima calului era mai curînd negativă deoarece el aducea moartea; particula *mar* (*mrit*) aparține cuvîntului „moarte" (*mar*-eșal, coș-*mar*, sau *mare*, care înseamnă „iapă" în engleză). În mitologiile maritime apăreau adesea cai în marea agitată, acolo unde noi vedem doar valuri rotunde și înspumate. Simbolistica calului morții se combină cu puterea distrugătoare a abisului biblic (*tehōm*), din care iese marea înfuriată.

Cînd, la porunca Domnului, Moise întinde mîna pentru a doua oară, marea se năpustește asupra atelajelor egiptene, smulgîndu-le din mlaștină și trimițîndu-le spre portul lor de plecare. Moarte împotriva morții, refluxul apelor adînci va acoperi valul cailor:

Iar apele s-au tras la loc și au acoperit carele și călăreții întregii oștiri a lui Faraon, care intrase după Israeliți în mare și nu a rămas nici unul dintre ei (*Ieșirea* 14, 28).

Dar ai trimis Tu duhul Tău,
Și marea i-a înghițit;
Afundatu-s-au ca plumbul,
În apele cele mari (*Ieșirea* 15, 10).

Carele lui Faraon și oștirea lui în mare le-a aruncat;
Pe căpeteniile cele de seamă ale lui, Marea Roșie le-a înghițit,
Adîncul le-a acoperit,
În fundul mării ca o piatră s-au pogorît (*Ieșirea* 15, 4–5).

Astfel, puterea ecvestră, ucigătoare precum un val seismic, este înghițită de abisul maiestuos al haosului originar.

După cum spune un psalm:

Adînc pe adînc cheamă în glasul căderilor apelor Tale (*Psalmii* 41, 9).

Domnul lichidează în apele primordiale armata egipteană a cărei viteză și fluiditate se datorau rapidității și puterii calului.

Prorocul Avacum descrie o cavalerie a Domnului, posibil instrument al mîniei sale. În acest text, el se referă probabil la traversarea Mării Roșii (*Avacum* 3, 8–15).

În *Cartea lui Iosua Navi* este menționat un ordin divin care anatemizează care și cai, în timpul unei lupte împotriva Canaaneilor.

Domnul însă a zis: „Nu te teme de fața lor, căci mîine pe vremea aceasta îi voi da pe toți aceia fiilor lui Israel ca să-i ucidă; cailor lor să le tai vinele picioarelor, iar carele să le arzi cu foc" (*Iosua* 11, 6).

Această poruncă este întocmai executată (*Iosua* 11, 9). Motivele acestei execuții au fost deja expuse. Exigența divină se bizuie pe credința lui Israel: Dumnezeu se luptă pentru Israel și ajutorul lui nu-i va lipsi acestuia din urmă. Întîlnim aici o oarecare neîncredere față de armata profesionistă — care luptă cu care și cai — datorată poate unei spaime instinctive față de cal, ale cărui calități sînt legate de puterile întunericului.

Ispita calului

Blestemul calului este reconsiderat de David după victoria sa asupra Arameenilor, conduși de Hadad-Ezer.

Și a luat David de la el o mie șapte sute de călăreți și douăzeci de mii de pedestrași și a tăiat David vinele la toți caii de la care, lăsînd pentru sine din ei numai pentru o sută de care (*II Regi* 8, 4).

Carul înhămat va deveni repede însemn al puterii regale. Astfel hotărăște fiul lui David care intenționează să-și înlăture tatăl. „După aceasta Abesalom și-a înjghebat care și cai și cincizeci de bărbați, care mergeau înaintea sa" (*II Regi* 15, 1).

Înțeleptul proroc Samuel prevăzuse această derivă a puterii regale, despre care prevenise poporul.

Și a zis: „Iată care vor fi drepturile regelui care are să domnească peste voi: pe fiii voștri are să-i ia el și are să-i pună la carele sale, are să facă din ei călărețiі săi, și au să fugă pe lîngă carele lui" (*I Regi* 8, 11).

Deuteronomul, comentariu al legii din perioada regală, constată că, datorită importantei cavalerii de care dispune, regele Israelului are un comportament asemănător cu cel al monarhilor păgîni. Este precizată, pe un ton de poruncă, „teologia" acestei neîncrederi față de cal.

Dar să nu-și înmulțească acela caii și să nu întoarcă pe popor în Egipt, pentru ca să-și înmulțească el caii, căci Domnul v-a zis:
Să nu vă mai întoarceți pe calea aceasta (*Deuteronomul* 17, 16).

„Calea" menționată era cea a Egiptului, adică întoarcerea la sclavie (*Deuteronomul* 28, 68). Această întoarcere presupune și o degradare spirituală. Poporul Domnului l-a întîlnit pe Dumnezeu în deșert, acesta i-a dat Legea și l-a crescut ca pe un copil mic. Astfel „crescut", el nu se mai poate compara cu celelalte popoare care au și ele divinități, dar se încred mai mult în propria putere, în care și cai. O cavalerie mare îl coboară pe Israel în rîndul neamurilor păgîne.

David avea o sută de atelaje, în timp ce fiul lui, Solomon, avea o adevărată pasiune pentru cai. Este adevărat că regele devenise negustor de cai și proprietar al unui minunat grajd.

Și și-a adunat Solomon care și călăreți; și avea el o mie patru sute de care și douăsprezece mii de călăreți; și i-a așezat în ce-

tățile unde ținea carele și pe lîngă rege, la Ierusalim [...]
Iar caii pentru regele Solomon se aduceau din Egipt și din Coa [...]
Un car din Egipt se cumpăra și se aducea cu șase sute sicli de argint; iar un cal, cu o sută cincizeci de sicli. Tot astfel aduceau ei toate acestea cu mîinile lor și pentru regii Heteilor și regii Siriei (*III Regi* 10, 26 și 28–29).

După despărțirea Israelului de Iuda, regii acestor două țări își unesc puterea militară, reprezentată prin cai (*IV Regi* 3, 7).

Pe vremea regelui Ezechia, Ierusalimul este asediat. Căpetenia oștilor asiriene dorește să ducă tratative. Solul îl încredințează pe Israel că a greșit atunci cînd s-a încrezut în Egipt. El lansează o provocare la adresa regelui Iudei: „[...] și eu îți voi da două mii de cai; poți tu oare să găsești călăreți pentru ei?" (*IV Regi* 18, 23.)

De fapt nici Egiptul și nici caii nu-i pot veni în ajutor lui Israel. Asirienii au învins carele Faraonului. Generalul asirian este prezentat ca instrumentul mîniei Domnului (*II Regi* 18, 17–25).

Cînd Iosia, regele Iudei, inițiază marea reformă spirituală care începe prin descoperirea, în templu, a unei cărți a Legii, el atacă în primul rînd cultele idolatre. Printre principalele obiecte ale acestui cult nelegiuit se află caii înhămați figurînd soarele.

A nimicit caii pe care regii lui Israel îi așezaseră în cinstea soarelui înaintea intrării casei Domnului, aproape de locuința eunucului Netan-Melec cea din Parvarim, iar carul soarelui l-a ars (*IV Regi* 23, 11).

În cartea lui Iov calul este așezat într-o galerie de portrete de animale sălbatice care este o laudă adusă imaginației creatoare a Domnului, stăpîn al animalelor. Calul este prezentat aici ca un războinic, iar curajul lui nu este ceva dobîndit, ci există în el înaintea oricărui dresaj.

Tu ești cel ce dai putere calului? Tu i-ai împodobit gîtul cu falnica lui coamă?
Tu l-ai învățat să sară ușor, ca o lăcustă? Nechezatul lui viteaz insuflă spaimă!
El bate pămîntul cu copita și mîndru de puterea lui pornește spre taberele înarmate;
El își bate joc de primejdie și n-are nici o teamă și nu se dă înapoi dinaintea sabiei.
La oblînc îi sună tolba cu săgeți, fulgere aruncă sulița și lancea.
De aprindere, de nerăbdare, el mănîncă — gonind — pămîntul și, cînd a sunat trîmbița, nu mai are astîmpăr.
La chemarea trîmbiței, pare că zice: Haide! Și de departe soarbe cu nările bătălia, tunetul poruncilor căpitanilor și strigătele războinice (*Iov* 39, 19–25).

Regăsim comparația calului cu lăcusta în *Plîngerile lui Ieremia* (51, 27).

Prorocii ponegresc calul

Unii profeți consideră calul, în multe privințe, drept o realitate periculoasă din punct de vedere spiritual. El poate fi divinizat, iar în calitatea lui de armă de război poate fi tot atît de nefast: valoarea lui militară slăbește încrederea în Dumnezeu.

Vai de cei ce se coboară în Egipt după ajutor și se bizuie pe caii lor, în mulțimea carelor își pun nădejdea și în puterea călăreților, dar nu-și ațintesc privirea către Sfîntul lui Israel și nu caută pe Domnul (*Isaia* 31, 1).

Alianța cu Egiptul este o iluzie care se datorește, în mare parte, fascinației pentru cal. Cine se lasă dus de acest vis uită de Dumnezeu.

Egipteanul este om, nu dumnezeu, caii lui sînt carne și nu duh. Cînd Domnul Își va întinde mîna Lui, ocrotitorul se va împiedica și ocrotitul va cădea, iar amîndoi împreună vor pieri! (*Isaia* 31, 3).

După ce evreii se vor întoarce din exilul lor babilonian, ei nu trebuie să uite de miracolul de la Marea Trestiilor și nici de înfrîngerea cailor și a carelor.

Așa zice Domnul [...]
Cel care face să înainteze carele și caii, oștirea și puterea de război; „Ei sînt culcați cu toții și nu se mai pot scula, ei s-au stins ca o luminare" (*Isaia* 43, 16–17).

Cînd mîntuiește, Domnul nu se folosește de arme:

Dar de casa lui Iuda mă voi milostivi și o voi mîntui prin Domnul Dumnezeul lui Israel, și nu-i voi mîntui pe ei nici cu arcul, nici cu sabia, nici prin luptă, nici prin puterea cailor sau a călăreților (*Osea* 1, 7).

Renunțarea la cai este, ca și respingerea idolilor, semn de întoarcere adevărată la Dumnezeu:

Găsiți rugi de pocăință, întorceți-vă către Domnul și ziceți lui: „Iartă-ne orice fărădelege, ca să ne bucurăm de milostivirea ta și să plătim roada ticăloaselor noastre buze:
Asiria nu ne va scăpa, noi nu ne vom mai sui pe cai și nu vom mai zice către lucrurile mîinilor noastre: «Tu ești Dumnezeul nostru, căci numai la tine găsește orfanul milă»" (*Osea* 14, 3–4).

În lista ispitelor lui Israel folosirea calului este așezată între magie și idolatrie:

Și în ziua aceea, zice Domnul, voi nimici caii tăi din mijlocul tău și toate carele tale le voi distruge (*Miheia* 5, 9).

Regăsim aceeași temă în *Psalmi*:

Aceștia în căruțe și aceștia pe cai, iar noi în numele Domnului Dumnezeului nostru ne vom mări.
Aceștia s-au împiedicat și au căzut, iar noi ne-am sculat și ne-am îndreptat (*Psalmii* 19, 8–9).

Mincinos este calul spre scăpare, și cu mulțimea puterii lui nu te va izbăvi (*Psalmii* 32, 17).

Nu te poți bizui pe cal atunci cînd vrei să fugi de mînia Domnului: Dumnezeu are alergători mai iuți atunci cînd dorește să-și aplice judecățile.

Ci ați zis: „Nu! Noi vom fugi călări pe cai!" Așa, fugiți! „Vom încăleca pe cai iuți ca vîntul!" Ei bine, veți fi urmăriți și mai repede!
O mie vor fugi de amenințarea unuia (*Isaia* 30, 16–17).

Caii profetici

Calul nu poate fi îndepărtat cu ușurință. Chiar dacă animalul dispare sau este strivit de înfrîngerea lui, suprarealitatea lui magică dăinuie. Profeții vor folosi deci tema calului fantastic pe care-l pun în contact cu elemente fundamentale precum focul, apa sau vîntul. Calul devine atunci simbolul multiplelor manifestări ale puterii divine.

Un cal de foc îl duce pe Ilie în cer despărțindu-l de ucenicul lui, Elisei.

Pe cînd mergeau ei așa pe drum și grăiau, deodată s-a ivit un car și cai de foc și, despărțindu-i pe unul de altul, a ridicat pe Ilie în vifor la cer.
Iar Elisei se uita și striga: „Părinte, părinte, carul lui Israel și caii lui"! (*IV Regi* 2, 11–12).

Scena este elocventă. Ilie, învesmîntat cu puterea Domnului, era fără îndoială „carul și cavaleria" lui Israel. Semnul cailor de foc și cel al carului incandescent arată originea divină a acestei puteri: Dumnezeu este un foc.

La moartea lui Elisei, regele Ioas îl va plînge pe proroc ca pe propriul său tată, numindu-l „carul lui Israel și călărețul lui" (*IV Regi* 13, 14).

În textele profetice de stil apocaliptic este frecventă apariția cailor fantastici.

În istoria lui Israel venirea „zilei Domnului" este precedată de intervenții fulgerătoare ale Domnului. După exil, ea se transformă în așteptarea ultimei zile de la sfîrșitul veacurilor.

La Ioil intervenția fulgerătoare a Domnului este reprezentată de atacul unor cai. Această imagine este pusă în legătură cu focul mistuitor al mîniei divine:

[...] Căci vine ziua Domnului, iată ea este aproape:
Înaintea lui merge mistuind focul, iar după el arde văpaia [...]
Cum sînt caii, așa le este chipul lor; și ca sprinteni călăreți, așa aleargă.
Se aud ca un duruit de care de război, care s-avîntă în goană pe creștetul munților, ca pîrîitul flăcărilor care mistuie o miriște (*Ioil* 2, 1 și 3–5).

Avacum descrie atotputernicia Domnului înfruntînd elementele dezlănțuite. El o compară cu o cavalerie puternică care atacă mai ales în momentele de revărsări acvatice. Lumea fantastică și cea reală se întrepătrund: caii Domnului fac să tacă apele înfuriate ale mării. Ei sînt cei care i-au învins pe caii Faraonului.

Oare împotriva fluviilor aprinsu-și-a Domnul văpaia Sa?... Sau împotriva mării urgia ta, cînd tu încaleci caii tăi și te sui în carele tale de biruință?
Arcul tău se încordează! Săgețile tale sînt jurămintele pe care le-ai rostit [...]
Cu caii tăi cutreieri marea, puhoiul întinselor ape (*Avacum* 3, 8–9 și 15).

Prorocul Zaharia prezintă cai și călăreți care sînt îngerii mesageri ai Domnului. Dumnezeu le-a dat sarcina de a cerceta lumea și chiar „adîncimea", adică abisul haosului inițial, care a trebuit să se supună legii Dumnezeului creator.

Am avut o vedenie în timpul nopții, și iată un om călare pe un cal roșu; și stătea între mirți, într-un loc umbros, și în umbra lui cai roibi, murgi și albi.
Și am zis: „Cine sînt aceștia, Domnul meu?"
Și mi-a răspuns atunci îngerul care grăia cu mine: „Îți voi arăta acum cine sînt aceștia".
Și omul care stătea între mirți a răspuns: „Aceștia sînt solii pe care i-a trimis Domnul ca să cutreiere pămîntul!" (*Zaharia* 1, 8–10).

Mai tîrziu, aceiași cai apar înhămați. Culorile lor variate: roșu, negru, alb, bălțat corespund celor patru puncte cardinale ale pămîntului. Ei sînt asimilați celor patru vînturi ale cerului. Îngerul spune cailor negri:

„Plecați și cutreierați pămîntul!" Și ei au cutreierat pămîntul.
Și a strigat către mine și mi-a grăit, zicînd: „Iată, cei ce se îndreaptă către ținutul cel de miazănoapte au potolit duhul meu în țara de la miazănoapte" (*Zaharia* 6, 7–8).

Duhul care se odihnește peste nord este puterea divină care-i va elibera pe exilații din Babilon. Acest Duh dăinuie, adică intră în sufletul poporului răscumpărat și-i va permite să materializeze marele semn al izbăvirii: reconstruirea templului din Ierusalim.

Caii *Apocalipsei*

Apocalipsa, loc de întîlnire a tuturor simbolurilor biblice, învestește calul cu întreaga sa dimensiune fantastică și îl folosește pentru a prefigura venirea măreței Zile a Domnului.

Doar Mielul, Mesia, este în stare să rupă cele șapte peceți ale cărții care conține secretele judecății lumii. Caii se manifestă în cursul acestei revelații solemne:

Și am văzut cînd Mielul a deschis pe cea dintîi din cele șapte peceți, și am auzit pe una din cele patru ființe zicînd cu glas ca de tunet: Vino și vezi.
Și m-am uitat și iată un cal alb și cel care călărea pe el avea un arc; și i s-a dat lui cunună și a pornit ca un biruitor și ca să biruiască.
Cînd a deschis pecetea a doua, am auzit, zicînd, pe a doua ființă: Vino și vezi.
Și a ieșit alt cal, roșu ca focul; și celui care călărea pe el i s-a dat să ia pacea de pe pămînt, ca oamenii să se junghie între ei; și o sabie mare i s-a dat.
Și cînd a deschis pecetea a treia, am auzit pe a treia ființă, zicînd: Vino și vezi. Și m-am uitat și iată un cal negru și cel care călărea pe el avea un cîntar în mîna lui.
Și am auzit, în mijlocul celor patru ființe, ca un glas care zicea: Măsura de grîu un dinar, și trei măsuri de orz un dinar. Dar de untdelemn și de vin să nu te atingi.
Și cînd a deschis pecetea a patra, am auzit glasul ființei a patra, zicînd: Vino și vezi.
Și m-am uitat și iată un cal galben-vînăt și numele celui care călărea pe el era: Moartea; și iadul se ținea după el (*Apocalipsa* 6, 1–8).

Primul cal este alb și este călărit de un călăreț cu o atitudine de învingător, pe cînd ceilalți doi sînt călăriți de niște ostași. Cel de-al patrulea duce în spinare moartea.

Lăcustele se aseamănă cu caii și invazia lor poate fi la fel de periculoasă ca un asalt de cavalerie. Transformate în animale fabuloase, ele devin, precum caii, ființe purtătoare de moarte, care ies direct din adîncurile iadului.

Iar înfățișarea lăcustelor era asemenea unor cai pregătiți de război. Pe capete aveau cununi ca de aur, și fețele lor erau ca fețele omenești.
Aveau păr ca femeile și dinții lor erau ca dinții leilor.
Aveau, apoi, platoșe ca platoșele de fier, iar vuietul aripilor lor era la fel cu vuietul unei mulțimi de care și de cai, care aleargă la luptă.
Și aveau cozi și bolduri asemenea scorpiilor; și puterea lor e în cozile lor, ca să vatăme pe oameni cinci luni.
Și aveau ca împărat al lor pe îngerul adîncului, al cărui nume, în evreiește, este Abaddon, iar în elinește are numele Apollion (*Apocalipsa* 9, 7–11).

În același capitol, autorul Apocalipsei, înzestrat cu multă fantezie în crearea monștrilor compoziți, evocă niște cai cu capete de leu. Textul îi prezintă ca pe niște îngeri exterminatori.

Și așa am văzut, în vedenie, caii și pe cei ce ședeau pe ei; călăreții aveau platoșe ca fața focului și a iachintului și a pucioasei, iar capetele cailor semănau cu capetele leilor și din gurile lor ieșea foc și fum și pucioasă.
De aceste trei plăgi: de focul și de fumul și de pucioasa, care ieșea din gurile lor, a fost ucisă a treia parte din oameni.
Pentru că puterea cailor este în gura lor și în cozile lor; căci cozile lor sînt asemenea șerpilor, avînd capete, și cu acestea vatămă (*Apocalipsa* 9, 17–19).

Calul alb care-l poartă pe Mesia victorios este descris în numeroase texte biblice. Unul dintre cele mai importante evocă sabia cuvîntului lui Dumnezeu care a semănat moartea printre egipteni, în toiul nopții pascale (*Înțelepciunea lui Solomon* 18, 14–16). „Oștile cerești" care formează cortegiul judecătorului eshatologic sînt și ele albe.

Și am văzut cerul deschis și iată un cal alb, și cel ce ședea pe el se numește Credincios și Adevărat și judecă și se războiește întru dreptate.
Iar ochii Lui sînt ca para focului și pe capul Lui sînt cununi multe și are nume scris pe care nimeni nu-l înțelege decît numai El.
Și este îmbrăcat în veșmînt stropit cu sînge și numele Lui se cheamă: Cuvîntul lui Dumnezeu.

Și oștile din cer veneau după El, călare pe cai albi, purtînd veșminte de vison alb, curat.
Iar din gura Lui ieșea sabie ascuțită ca să lovească pe păgîni cu ea. Și El îi va păstori cu toiag de fier și va călca teascul vinului aprinderii mîniei lui Dumnezeu, Atotțiitorul (*Apocalipsa* 19, 11–15).

Asinul, un anti-cal

În vremurile patriarhale asinul era încălecat de căpetenii și de oameni de rînd. Cînd Iacov își binecuvîntează fiii, îi compară cu niște animale. Deși Iuda este ca un leu, el are totuși și o asină cu un mînz care pasc între curpenii viei (*Facerea* 49, 11).

Tribul lui Isahar pare sortit corvezilor:

Isahar este ca asinul voinic, care odihnește între staule.
Văzînd că odihna e bună și ținutul său gras, își apleacă umerii sub povară și s-a făcut bărbat plătitor de bir (*Facerea* 49, 14–15).

Iată cum descrie Debora căpeteniile lui Israel:

Aceia călăreau pe asine murge,
Sau ședeau în căruțe, sub coviltire de scoarțe scumpe,
Și mergeau pe drum cîntînd.
Și în rîndurile oștirii, ce tăbăra la fîntîni,
Și-acolo răsuna lauda Domnului,
Lauda căpeteniilor lui Israel.
Atunci poporul Domnului ieșea în porți (*Judecătorii* 5, 10–11).

Nu știm despre judecătorul Iair decît că avea treizeci de fii care călăreau pe treizeci de asini. La fel și Abdon, care avea patruzeci de fii și treizeci de nepoți, care călăreau măgăruși (*Judecătorii* 10, 4 și 12, 13). Toți acești oameni nu par a fi prea războinici.

Solomon, desemnat de David, va fi uns rege. Unul din semnele succesiunii va fi animalul pe care-l călărește regele atunci cînd se îndreaptă spre locul ungerii.

Și așa au plecat preotul Tadoc, proorocul Natan, Benaia, fiul lui Iehoiada, Cheretieni și Peletieni și au pus pe Solomon călare pe catîrul regelui David și l-au dus pînă la Ghihon.
Și a luat preotul Tadoc cornul cu untdelemn sfințit din cort și a miruit pe Solomon. Și s-a sunat din trîmbițe și tot poporul a strigat: „Trăiască regele Solomon!" (*III Regi* 1, 38–39).

Catîrul, hibrid al calului, este mai impunător decît asinul. El este mai indicat pentru transportul unor persoane de vază. Solomon a călărit un catîr și cu toate acestea el a fost primul care a organizat o cavalerie înzestrată cu care și cai (*III Regi* 10, 26).

Prorocul Zaharia subliniază diferența dintre asin, simbol al păcii, și cal, simbol al războiului:

Bucură-te foarte, fiică a Sionului, veselește-te, fiica Ierusalimului, căci iată împăratul tău vine la tine: drept și biruitor; smerit și călare pe asin, pe mînzul asinei.
El va nimici carele din Efraim, caii din Ierusalim și arcul de război va fi frînt. El va vesti pacea popoarelor și împărăția Lui se va întinde de la o mare pînă la cealaltă mare și de la Eufrat și pînă la marginile pămîntului (*Zaharia* 9, 9–10).

Matei va cita acest text cînd va descrie intrarea lui Iisus în Ierusalim, în ajunul Patimilor (*Matei* 21, 1–11). Acest fragment de text nu menționează însă că Iisus, „prinț al păcii", este cel care a abolit carele și caii de război.

Mesia, călare pe asin, este o imagine vie păstrată de tradițiile iudaică și creștină. În tradiția creștină se insistă însă asupra primirii lui de către mulțimi care strigă „Osana". Asinul devine astfel „cel care-l poartă pe Hristos". Umilul animal va fi asociat, în tradiția creștină, Mesiei purtător de pace.

MIELUL ȘI ȚAPUL

Mielul jertfei prin foc

Cînd Avraam își duce fiul pe muntele jertfei, Isac nu bănuiește că el a fost ales pentru a fi jertfit: [...] „Zis-a Isaac: «iată foc și lemne avem; dar unde-i oaia pentru jertfă?»" (*Facerea* 22, 7).

Mielul este jertfa firească a unui popor de păstori. Trebuie să fie mascul (în textele rituale nu sînt menționate decît două oi folosite în „jertfele pentru vinovăție" (*Leviticul* 5, 6; *Numerii* 6, 14). El trebuie să fie perfect ca tot ce este dăruit Domnului. Să ascultăm, în acest sens, invectiva lui Maleahi: „Și cînd aduceți jertfă un dobitoc orb, n-aveți nici o vină? Cînd aduceți, la jertfă, unul șchiop sau cu racilă, n-aveți nici o vină? Adu-l ocîrmuitorului tău: „va fi el mulțumit sau te va primi el bine?" (*Maleahi* 1, 8).

Mielul de un an reprezintă deci inocența, viața în toată prospețimea ei, precum și deplina supunere. Berbecul este mai bătrîn, iar iedul mai zburdalnic.

Potrivit mai multor texte din *Leviticul* și din *Numerii*, jertfa mielului face parte din ritualul lui Israel.

Mielul profeților

Pentru profeți blîndețea mielului simbolizează deplina supunere la cuvîntul divin. Ieremia, mistuit de cuvîntul divin, se plînge Domnului fără însă a-și renega dureroasa vocație:

Eu însă, ca un miel blînd, dus la junghiere, nici nu știam că ei urzesc gînduri rele împotriva mea, zicînd: „Să-i punem lemn otrăvit în mîncarea lui și să-l smulgem de pe pămîntul celor vii, pentru ca nici numele să nu i se mai pomenească" (*Ieremia* 11, 19).

Dar Ieremia cheamă mînia divină asupra celor netrebnici; și ei trebuie jertfiți; cei răi sînt numiți „oi" deoarece nu mai sînt nevinovați ca mieii și trebuie deci pedepsiți.

[...] Pentru ce calea necredincioșilor este cu izbîndă [...]
Pe mine însă mă cunoști, Doamne, mă vezi și cercetezi dacă inima mea este cu Tine. Osebește-i dară, ca pe niște oi de junghiat, și pregătește-i pentru ziua junghierii (*Ieremia* 12, 1 și 3).

În cea de-a patra cîntare pe care Isaia i-o înalță Mesiei, putem citi:

Toți umblăm rătăciți ca niște oi, fiecare pe calea noastră, și Domnul a făcut să cadă asupra Lui fărădelegile noastre ale tuturor. Chinuit a fost, dar S-a supus și nu Și-a deschis gura Sa; ca un miel spre junghiere S-a dus și ca o oaie fără de glas înaintea celor ce o tund, așa nu Și-a deschis gura Sa (*Isaia* 53, 6–7).

Tăcerea lui Iisus, prelungire a profeției, este elocventă. Cînd martorii vin să-l acuze pe Hristos în fața marelui preot:

Și sculîndu-se, arhiereul I-a zis: Nu răspunzi nimic la ceea ce mărturisesc aceștia împotriva Ta?
Dar Iisus tăcea (*Matei* 26, 62–63).

Și a intrat iarăși în pretoriu și I-a zis lui Iisus: De unde ești Tu? Iar Iisus nu i-a dat nici un răspuns.
Deci Pilat I-a zis: Mie nu-Mi vorbești? Nu știi că am putere să Te eliberez și putere am să Te răstignesc? (*Ioan* 19, 9–10).

Cînd Filip îl întîlnește pe eunucul reginei Etiopiei pe drumul Gazei, acesta tocmai citea, din cartea profetului

Isaia, pasajul citat mai sus. Folosindu-se de acest text, apostolul îi vorbește slujitorului reginei despre Scriptura lui Iisus și, în cele din urmă, îl botează (*Fapte* 8, 26–40)

Mielul este deci jertfa adusă Domnului, victima inocentă care șterge păcatul. Mielul profetic este imaginea Mesiei, a mîntuitorului ce va să vină și a Slujitorului suferind.

Ioan Botezătorul, conștient de diferența dintre misiunea lui și cea a lui Iisus, prevede tot ce se va întîmpla:

A doua zi a văzut Ioan pe Iisus venind către el și a zis: iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii (*Ioan* 1, 29).

Mielul pascal

Mielul de Paști a fost, la început, un animal, fără nici un defect, mascul, în vîrstă de un an, ales printre miei și iezi. Aflăm despre jertfa lui la începutul Ieșirii, după ce nenorociri mari lovesc Egiptul. Poporul condus de un Faraon încăpățînat trece printr-o ultimă încercare: moartea nou-născuților. Domnul îi vorbește lui Moise. Paștile este, mai întîi, mielul care-și dăruiește sîngele. Domnul poruncește:

După aceea să luați un mănunchi de isop și, muindu-l în sîngele strîns de la miel într-un vas, să ungeți pragul de sus și amîndoi ușorii ușii cu sîngele cel din vas, iar voi să nu ieșiți nici unul din casă pînă dimineața;
[...] Domnul va trece pe lîngă ușă și nu va îngădui pierzătorului să intre în casele voastre, ca să vă lovească (*Ieșirea* 12, 22–23).

Paștile înseamnă și marele ospăț dinainte de plecare, ritual de eliberare și amintire veșnică a minunii prin care Domnul și-a eliberat poporul din robie. După ce ajunge în Canaan, poporul lui Israel descoperă riturile agrare și sărbătorile renașterii vieții, adăugînd tradiției strămoșești noi practici precum cea a folosirii azimei. Porunca ospățului pascal rămîne însă cea a unui popor gata de plecare: „Să-l mîncați însă așa: să aveți coapsele încinse, încălțămintea în picioare și toiegele în mîinile voastre; și să-l mîncați cu grabă, căci este Paștile Domnului" (*Ieșirea* 12, 11).

De-a lungul veacurilor, tradiția ebraică va stabili o legătură între sîngele legămîntului, al cărui semn este tăierea împrejur, și sîngele mielului pascal care permite renașterea lui Israel ca popor, ca un „popor de preoți", adică un neam ales.

Prin identificarea lui Iisus cu mielul pascal, tradiția creștină se folosește de experiența religioasă a Ieșirii pentru a-și făuri propria concepție despre mîntuire.

Știind că nu cu lucruri stricăcioase, cu argint sau cu aur, ați fost răscumpărați din viața voastră deșartă, lăsată de la părinți. Ci cu scumpul sînge al lui Hristos, ca al unui miel nevinovat și neprihănit (*I Petru* 1, 18–19).

Iisus este mielul ritual, neprihănit, fără pată, fără păcat. Puterea Lui de mîntuire o depășește pe cea a tuturor animalelor jertfite în vechile ritualuri: țapi, tauri și vaci roșcate. „Cu cît mai mult sîngele lui Iisus, care, prin Duhul cel veșnic, S-a adus lui Dumnezeu pe Sine, jertfă fără de prihană, va curăți cugetul vostru de faptele cele moarte, ca să slujiți Dumnezeului celui viu?" (*Evrei* 9, 14).

Sîngele lui Hristos, noul miel pascal, poate astfel să însuflețească un popor sanctificat. „Iar voi sînteți semințe aleasă, neam sfînt, popor agonisit de Dumnezeu, ca să vestiți în lume bunătățile Celui ce v-a chemat din întuneric, la lumina Sa cea minunată." (*I Petru* 2, 9).

Prin faptele pe care le relatează, *Evangheliile* insistă asupra asimilării lui Hristos cu mielul pascal. Instituirea euharistiei are loc în seara primei zile a Azimelor, în momentul în care se „mănîncă Paștile". Iisus este răstignit a doua zi de Paști, în momentul în care în templu erau jertfiți mieii. După moarte, oasele Lui nu vor fi zdrobite ca cele ale mielului pascal (*Ieșirea* 12, 46).

Pavel va spune mai tîrziu: „Curățiți aluatul cel vechi, ca să fiți frămîntătură nouă, precum și sînteți fără aluat; căci Paștile nostru Hristos s-a jertfit pentru noi. De aceea să prăznuim nu cu aluatul cel vechi, nici cu aluatul răutății și al vicleșugului, ci cu azimele curăției și ale adevărului" (*I Corinteni* 5, 7–8).

Mielul pascal, imagine a lui Hristos suferind și triumfător, se regăsește în miezul Apocalipsei.

Atunci am văzut, la mijloc — între tron și cele patru ființe și bătrîni — stînd un Miel, ca înjunghiat, și care avea șapte coarne și șapte ochi, care sînt cele șapte duhuri ale lui Dumnezeu, trimise în tot pămîntul (*Apocalipsa* 5, 6).

Iată cîntarea pe care i-o înalță Mielului lumea cerească:

Și cîntau o cîntare nouă, zicînd: Vrednic ești să iei cartea și să deschizi pecețile ei, căci ai fost înjunghiat și ai răscumpărat lui Dumnezeu, cu sîngele Tău, oameni din toată seminția și limba și poporul și neamul;
Și i-ai făcut Dumnezeului nostru împărăție și preoți, și vor împărăți pe pămînt (*Apocalipsa* 5, 9).

Tema puterii de regenerare a sîngelui Mielului poate fi întîlnită de mai multe ori. Acest sînge este puterea martirilor:

Și ei l-au biruit prin sîngele Mielului și prin cuvîntul mărturiei lor și nu și-au iubit viața lor, pînă la moarte (*Apocalipsa* 12, 11).

Sîngele Mielului neprihănit are darul de a-i purifica radical pe oameni.

Iar unul dintre bătrîni a deschis gura și mi-a zis: Aceștia, care sînt îmbrăcați în veșminte albe, cine sînt și de unde au venit?
[...] Aceștia sînt cei ce vin din strîmtorarea cea mare și și-au spălat veșmintele lor și le-au făcut albe în sîngele Mielului (*Apocalipsa* 7, 13–14).

Mielul își face apariția pe muntele Sion, înconjurat de o sută patruzeci și patru de mii de oameni care au pe frunte semnul răscumpărării. Ei sînt neprihăniți (*Apocalipsa* 14, 1–5).

În capitolul 21 al *Apocalipsei*, este descrisă nunta Mielului cu mireasa lui, Ierusalimul ceresc, cetatea de lumină.

Și cetatea nu are trebuință de soare, nici de lună, ca să o lumineze, căci slava lui Dumnezeu a luminat-o și făclia ei este Mielul (*Apocalipsa* 21, 23).

Capra și țapul

În ciuda temperamentului agitat care nu face din ea un model de supunere, capra a fost întotdeauna apreciată în țările cu pămînt mai sterp. Ea mănîncă orice și, fiind foarte sprintenă, se poate cocoța în locurile cele mai inaccesibile.

Caprele din *Biblie* au un păr lung și mătăsos din care se pot face țesături rezistente și moi. Din astfel de țesătură era confecționat cortul care, potrivit tradiției, acoperea jertfelnicul din deșert. „Apoi să faci covoare de păr de capră, ca să acoperi cortul" (*Ieșirea* 26, 7).

Părul mătăsos al caprelor inspiră o imagine unduioasă din *Cîntarea Cîntărilor*:

Cît de frumoasă ești tu, draga mea, cît de frumoasă ești! [...] părul tău turmă de capre pare, ce din munți, din Galaad coboară (*Cîntarea Cîntărilor* 4, 1).

Un psalm care evocă splendorile creației situează locașul cerbului în „munții cei înalți" (*Psalmii* 103, 19) și, desigur, psalmul următor vorbește despre același animal:

Că cine este Dumnezeu afară de Domnul?
Și cine este Dumnezeu afară de Dumnezeul nostru?
Dumnezeu cel ce mă-încinge cu putere, și a pus fără prihană calea mea.
Cel ce face picioarele mele ca ale cerbului și peste cele înalte mă pune (*Psalmii* 17, 34–36).

Dumnezeu este deci o fortăreață sau un vîrf inaccesibil. Credinciosul îl poate ajunge căci Domnul i-a dat sprinteneala căprioriilor.

Țapul este prezentat în *Biblie* ca un animal ambiguu. Țapul domestic este cel care se află în fruntea turmei. Țapul atacă pentru a apăra caprele și iezii.

Țapul sălbatic nu are renume bun. Cuvîntul ebraic folosit pentru a-l desemna înseamnă în același timp și țap și demon, și poate chiar satir, dacă ne gîndim la un idol reprezentînd o față omenească cu trup de țap.

În „legea sfințeniei" din *Leviticul* se spune: „Ca să nu-și mai aducă ei jertfele lor la idolii după care umblă desfrînînd" (*Leviticul* 17, 7).

Se pare că prostituția rituală făcea parte din acest cult, inspirat probabil de puterea de procreație a acestui animal. Și în plus mirosul de țap nu se aseamănă cu cel de tămîie!

Se mai spunea și că țapul, animal sau demon, bîntuia printre dărîmături. Cînd, la porunca Domnului, Babilonul va fi distrus de mezi, țapi îndrăciți vor zburda în acele locuri:

[...] și bufnițele vor locui prin case, struții își vor face cuiburi acolo și oameni cu chip de țap vor juca în acel loc (*Isaia* 13, 21).

[...] Acolo zăbovi-vor năluci ce umblă noaptea și în acele locuri își vor găsi odihna (*Isaia* 34, 14).

Legătura stranie dintre țap și demoni se află poate la originea ceremoniei țapului jertfit lui Azazel. Acesta este ritualul țapului ispășitor.

Doi țapi sînt aduși la templu, primul, desemnat de soartă, va fi victima unei jertfe „pentru păcat". Al doilea va fi obiectul unei practici care ține de magia de transfer și constă în trimiterea, de exemplu, a bolii unui om într-un animal.

[...] va aduce țapul cel viu.
Își va pune Aaron mîinile sale pe capul țapului celui viu și va mărturisi asupra lui toate nelegiuirile fiilor lui Israel, toate nedreptățile lor și toate păcatele lor; și, punîndu-le pe acestea pe capul țapului, îl va trimite cu un om anumit în pustie.
Și va duce țapul cu sine toate nelegiuirile lor în pămînt neumblat și omul va da drumul țapului în pustie (*Leviticul* 16, 20–22).

Trebuie subliniat că acest țap, pe viitor spurcat, nu mai poate fi jertfit Domnului, și cu atît mai puțin demonului Azazel. Este vorba de un act de magie albă. De fapt, acest ritual este o completare psihologică a jertfei „pentru păcat".

Sentimentul culpabilității este persistent: un gest care antrenează inconștientul colectiv al unui popor poate arunca în străfundul inimii harul iertării deja acordate. Știindu-se iertat, Israel, prin intermediul copiei jertfei aduse, își trimite „la dracu" păcatele.

Rasa caprină nu va fi niciodată bine văzută în *Biblie*. La judecata de apoi Matei așază țapii și caprele la stînga Fiului Omului. Ei nu au săvîrșit acte

concrete de mizericordie. Vor fi trimiși în focul veșnic al diavolului și al îngerilor săi (*Matei* 25, 31–46).

PORUMBELUL ȘI VULTURUL

Păsările sînt încărcate cu o bogată semnificație spirituală. În sprijinul acestei afirmații poate fi menționată uriașa pasăre călătoare, stăpînă peste întinderile mari, pe care vechile texte indiene o numesc *Hamsa*. Aceeași pasăre este numită de perși *Simorgh*, *Anga* de arabi, și *Jukneth* de rabini. Imagine sau simbol al divinității, ea poate fi și emblema sufletului în căutarea absolutului.

La botezul lui Iisus, Duhul Sfînt ia înfățișarea unui porumbel. Această apariție discretă din *Evangheliі* devine un element iconografic obligatoriu în reprezentările Treimii, alte încercări în acest sens fiind imediat cenzurate.

Porumbelul și turtureaua

La Matei (*Matei* 3, 16), în momentul în care Iisus este botezat, Ioan Botezătorul vede cum se deschide cerul și din el se scoboară Duhul Domnului cu chip de porumbel. La Marcu (*Marcu* 1, 10), Iisus este cel care constată apariția acestei păsări misterioase. Luca (*Luca* 3, 22) consideră că acest porumbel este materializarea Duhului Sfînt. Ioan (*Ioan* 1, 32) spune că Duhul, cu chip de porumbel, se scoboară și rămîne peste El. Ioan Botezătorul l-a numit pe Iisus „Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii", făcînd poate o legătură între mielul neprihănit, care înlătură orice pată, și porumbel.

În ziua aducerii unui copil la templu, cei bogați trebuiau să aducă un miel pentru ardere de tot și un porumbel sau o turturea, jertfă pentru păcat (*Leviticul* 12, 6). Maria și Iosif nu erau bogați, dar:

[...] cînd s-au împlinit zilele curățirii lor, după Legea lui Moise, L-au adus pe prunc la Ierusalim, ca să-L pună înaintea Domnului.
Precum este scris în legea Domnului, că orice întîi-născut de parte bărbătească să fie închinat Domnului.
Și să dea jertfă, precum s-a zis în Legea Domnului, o pereche de turturele sau doi pui de porumbel (*Luca* 2, 22–24).

Mielul, puiul de porumbel, turtureaua sînt simboluri ale unei ființe lipsite de apărare.

Israel a fost învins, templul a fost pustiit, psalmul se înalță spre Domnul cerîndu-i să ia apărarea poporului său cel „fără de minte":

Adu-ți aminte de aceasta: Vrăjmașul care a ocărît pe Domnul și poporul cel fără de minte a hulit numele Tău.
Să nu dai fiarelor sufletul ce te laudă pe Tine; sufletele săracilor Tăi să nu le uiți pînă în sfîrșit (*Psalmii* 73, 19–20).

Porumbelul și turtureaua pot fi întîlniți în *Cîntarea Cîntărilor*. Cîntecul turturelei vestește reîntoarcerea primăverii și se alătură cîntecelor închinate anotimpului care începe.

Iarna a trecut, ploaia a-ncetat.
Flori pe cîmp s-au arătat și-a sosit vremea cîntării, în țarină glas de turturea s-aude (*Cîntarea Cîntărilor* 2, 11–12).

Este vremea iubirii și mirele cheamă și el dulcea pasăre a viselor sale:

Porumbița mea, ce-n crăpături de stîncă, la loc prăpăstios te-ascunzi, arată-ți fața ta! Fă-mă glasul să-ți aud! Că glasul tău e dulce și fața ta e plăcută (*Cîntarea Cîntărilor* 2, 14).

Interpretarea tradițională a *Cîntării Cîntărilor* face din jocurile mirelui cu

mireasa lui simbolul iubirii Domnului pentru poporul său. Porumbelul, trăit în sălbăticie, reprezintă iubirea curată, adîncă, ce pecetluiește legămîntul Domnului cu oamenii.

În timpul Potopului, cînd apele încep să scadă și fac loc noroiului, Noe trimite păsări în recunoaștere. Primul care zboară este corbul, care nu găsește loc de odihnă. Nici porumbelul nu se poate odihni, dar se întoarce la Noe, în așteptarea unor zile mai bune.

Și așteptînd încă alte șapte zile, a dat iarăși drumul porumbelului din corabie.
Și porumbelul s-a întors la el spre seară, și iată avea în ciocul său o ramură verde de măslin. Atunci a cunoscut Noe că s-a scurs apa de pe fața pămîntului (*Facerea* 8, 10–11).

Înainte de a deveni simbolul păcii, porumbelul are multe alte semnificații. Pe de o parte, el anunță renunțarea Domnului la război și legămîntul cu oamenii sub semnul curcubeului. Pe de altă parte, el se întoarce la arcă atunci cînd dispare corbul. Credința-i îl face sol al înnoirii: ramura de măslin este verde, semn că Potopul nu a luat pămîntului puterea sa de rodire, ci l-a purificat și, într-un fel, l-a refăcut în apă.

Tocmai aici își află originea simbolică porumbelul, care plutește peste apele botezului.

Vulturul

Vulturul este în mod incontestabil regele păsărilor. Păsările de pradă nu au renume bun atunci cînd sînt păsări de noapte în lumea întunericului, căci „bufnițele vor locui prin case, struții își vor face cuiburi acolo și oameni cu chip de țap vor juca în acel loc" (*Isaia* 13, 21).

Deși din punct de vedere ritual vulturul este spurcat, el are totuși un statut aparte. Zborul său falnic face din el o pasăre nobilă care poate reprezenta un neam străin trimis de Dumnezeu pentru a-l pedepsi pe Israel.

Trimite-va Domnul asupra ta popor din depărtare, de la marginea pămîntului: ca un vultur va veni poporul acela a cărui limbă tu nu o vei înțelege (*Deuteronomul* 28, 49).

Într-un foarte frumos text din aceeași carte, însuși Dumnezeu este asimilat cu regele păsărilor:

Atunci a statornicit hotarele neamurilor după numărul îngerilor lui Dumnezeu. Iar partea Domnului este poporul lui Iacov, Israel e partea lui de moștenire.
Găsitu-l-a în pămînt pustiu, în pustiu trist și cu urlete sălbatice, și l-a apărat, l-a îngrijit și l-a păzit, ca lumina ochiului său.
Întocmai ca vulturul care îndeamnă la zbor puii săi și se rotește pe deasupra lor, întinzîndu-și aripile, a luat pe Israel și l-a dus pe penele sale.
Domnul l-a povățuit și n-a fost cu el dumnezeu străin.
El l-a așezat pe pămîntul înalt și l-a hrănit cu roada țarinilor. I-a dat să sugă miere din piatră și cu untdelemn din stîncă vîrtoasă l-a hrănit (*Deuteronomul* 32, 9–13).

Intervenția vulturului divin face posibilă ieșirea din Egipt, eliberarea lui Israel și pecetluirea unui legămînt care face din fugari un popor sfînt.

Ați văzut ce-am făcut Egiptenilor și cum v-am luat pe aripi de vultur și v-am adus la mine (*Ieșirea* 19, 4).

Viața vulturului este suficient de lungă pentru ca el să se poată regenera în mod periodic. În doi psalmi omul este prezentat în două ipostaze: abătut și renăscut. Simbolismul păsării exprimă bine aceste două stări:

Asemănatu-m-am cu pelicanul din pustie, ajuns-am ca bufnița din dărîmături.
Privegheat-am și am ajuns ca o pasăre singuratică pe acoperiș (*Psalmii* 101, 7–8).

Binecuvîntează, suflete al meu, pe Domnul și nu uita toate răsplățile lui. [...]
Pe cel ce umple de bunătăți pofta ta; înnoise-vor ca ale vulturului tinereții tale (*Psalmii* 102, 2 și 5).

La Iezechiel, cele patru fiare au patru fețe fiecare, dintre care una de vultur care se potrivește cu trupurile lor înaripate (*Iezechiel* 1, 10–11).

În *Apocalipsa*, cea de-a patra fiară este un vultur în zbor (*Apocalipsa* 4, 7).

LEUL, ȘARPELE ȘI MONȘTRII

Leul

În vremurile biblice, în Palestina, erau mulți lei. Ei erau admirați și temuți.

Pildele lui Solomon spun despre leu: „Leul, viteazul printre dobitoace, care nu dă înapoi în fața nimănui" (*Pilde* 30, 30).

Iată dezlegarea ghicitorii despre leu spuse de Samson:

[...] „Ce e mai dulce ca mierea și ce e mai tare ca leul?" (*Judecătorii* 14, 18).

Un proverb spune:

Cei nelegiuiți fug fără ca nimeni să-i urmărească, iar drepții stau ca un pui de leu la adăpost (*Pilde* 28, 1).

Saul și Ionatan erau mai curajoși decît leii (*II Regi* 1, 23). Omul viteaz are inimă de leu (*II Regi* 17, 10).

Putem înțelege astfel mai lesne sensul binecuvîntării lui Iacov, care-l numește pui de leu pe fiul său Iuda.

Pui de leu ești, Iudo, fiul meu! De la jaf te-ai întors [...] El a îndoit genunchii și s-a culcat ca un leu, ca o leoaică [...] Cine-l va deștepta? (*Facerea* 49, 9).

Aceeași referire la leu este făcută și atunci cînd Moise îl binecuvîntează pe Dan (*Deuteronomul* 33, 22).

Leul inspiră teamă din cauza fălcilor sale (*Ioil* 1, ǒ), atunci cînd iese din vizuina sa (*Ieremia* 4, 7; 5, 6; 25, 38; 49, 19). Răcnetul lui seamănă frică.

[...] „Precum leul și puiul de leu răcnește asupra prăzii și împotriva lor se adună toată ceata de păstori și nu se înfioară de strigătele lor, nici nu se tulbură de mulțimea lor" (*Isaia* 31, 4).

Ca el este Domnul Dumnezeu atunci cînd îl apără pe Israel împotriva agresorilor (*Isaia* 31, 4–9).

Psalmiștii se tem însă de alți lei: adversarii amenințători și neiertători.

Doamne, Dumnezeul meu, în tine am nădăjduit. Mîntuiește-mă de toți cei ce mă prigonesc, și mă izbăvește.
Ca nu cumva să răpească sufletul meu ca un leu, nefiind cine să mă izbăvească, nici cine să mă mîntuiască (*Psalmii* 7, 1–2).

Răufăcătorul folosește tactica leului:

Stă la pîndă în ascuns cu cei bogați ca să ucidă pe cel nevinovat; ochii lui spre cel sărac privesc.
Pîndește din ascunziș, ca leul din culcușul său; pîndește ca să apuce pe sărac, pîndește pe sărac ca să-l tragă la el (*Psalmii* 9, 28–29; vezi și *Psalmii* 16, 12; *Psalmii* 21, 13 și 17 și 23).

Combaterea și răpunerea unui leu este o faptă lăudabilă; uneori este nevoie și de ajutorul Domnului.

Deci s-a dus Samson cu tatăl său și cu mama sa la Timna; iar cînd s-au apropiat de viile Timnei, iată un leu tînăr venea răcnind înaintea lor.
Atunci s-a pogorît peste el duhul Domnului și el a sfîșiat leul, ca pe un ied; și nu avea nimic în mînă. Și n-a spus tatălui său și mamei sale ce făcuse.

Și a venit și a vorbit cu femeia și aceasta a plăcut lui Samson (*Judecătorii* 14, 5–7).

Înainte de a se lupta cu Goliat, David îi spune lui Saul că a mai luptat împotriva fiarelor. Trebuie notat că, în acest caz, ursul este considerat mai periculos decît leul (vezi și *Amos* 5, 19).

David însă a zis către Saul: „Robul tău a păscut oile tatălui său, și cînd se întîmpla să vină leul sau ursul să ia vreo oaie din turmă,
Atunci eu alergam după el și i-o luam din gura lui; iar dacă el se arunca asupra mea, eu îl apucam de coamă și-l loveam pînă-l ucideam" (*I Regi* 17, 34–35).

Dintre viteji lui David, Benaia este renumit, căci a omorît un leu într-o groapă, într-o zi de iarnă (*II Regi* 23, 20).

În cursul întîmplărilor profetice, leul intervine în calitate de unealtă a Domnului (*III Regi* 13, 24 și 28; 20, 36).

Un mare războinic poate fi numit „leu". Astfel îl numește Estera pe Așuerus în rugăciunea ei:

[...] Împărate al dumnezeilor și stăpîne a toată stăpînirea, dăruiește gurii mele cuvînt de trecere înaintea leului acestuia (*Estera* 4, 17).

Măreția leului este imaginea demnității regești: la Iezechiel, în tînguirea regilor (*Iezechiel* 19, 1–9), se face apel la acest simbolism.

Iar tu, fiul omului, fă o tînguire pentru căpeteniile lui Israel și zi:
„Ce este mama ta? O leoaică! Ea a dormit între lei și între puii de leu și-a alăptat puii săi.
A crescut pe unul din puii săi, care s-a făcut leu, și a învățat să sfîșie prada, și a mîncat oameni.
Și auzind popoarele de dînsul, a fost prins în groapa lor și l-au adus în lanțuri în țara Egiptului" (*Iezechiel* 19, 1–4).

Pînă la urmă chiar și Dumnezeu va fi comparat cu un leu, Iezechia considerînd că boala lui este o pedeapsă divină.

(...) Zi și noapte tu-mi hărăzești rău;
Strig pînă dimineața. Ca un leu (boala) îmi sfărîmă oasele mele! Zi și noapte tu mă chinuiești! (*Isaia* 38, 12–13).

Amos, care era crescător de vite, știe ce înseamnă răcnetul unui leu care amenință animalele. Vocea Domnului, asemănătoare cu a unui leu, poate vesti mari ravagii.

[...] Domnul va striga puternic din Sion și din Ierusalim își va da glasul său, jalnice fi-vor pășunile păstorilor și uscat va fi vîrful Carmelului (*Amos* 1, 2).

Dar vocea care ceartă se poate transforma în Cuvînt divin. Răcnetul profetic exprimă ceea ce vestește corul:

Sună oare trîmbița în cetate fără ca poporul să nu se înspăimînte sau se întîmplă vreo nenorocire în cetate fără ca Domnul să nu o fi pricinuit?
Domnul nu face nimic fără să fi descoperit taina Sa prorocilor, slujitorilor Lui!
Dacă leul mugește, cine nu se va înfricoșa, și dacă Domnul grăiește, cine nu va proroci? (*Amos* 3, 6–8).

Osea crede că Dumnezeu este mîniat pentru că Efraim încearcă să negocieze cu regele asirienilor. Mînia lui e comparată cu cea a unui pui de leu.

Cînd Efraim a văzut boala lui, iar Iuda rana lui, Efraim s-a îndreptat spre Asiria și a trimis soli către regele din Iareb. Acela însă n-a putut să-l tămăduiască și să-l vindece de rana lui;
Căci eu sînt ca un leu față de Efraim și ca un pui de leu față de casa lui Iuda. Eu, eu sfîșii și mă duc și nimeni nu poate să-i scape din mîna mea (*Osea* 5, 13–14; vezi și *Osea* 13, 8).

În capitolul 11 al aceleiași cărți, Dumnezeu strigă pentru a aduna poporul care „se desparte" de el. Domnul zice:

[...] Inima se zvîrcolește în mine, mila mă cuprinde!
Nu voi dezlănțui iuțimea mîniei mele, și nu voi prăpădi din nou Efraimul; [...] Merge-vor după Domnul; dar El va mugi ca un leu, și cînd El va mugi, alerga-vor zbuciumîndu-se toți cei dinspre apus;
Ei vor alerga tremurînd ca o pasăre din Egipt și ca un porumbel din țara Asiriei. Și îi voi sălășlui în casele lor, zice Domnul (*Osea* 11, 8–11).

Leul este evocat prin zicale uneori glumețe:

Cel leneș zice: „Afară este un leu, aș putea să fiu sugrumat în mijlocul ulițelor" (*Pilde* 22, 13).

Nu fi ca un leu în casa ta și nu necăji cu mînie pe casnicii tăi (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 4, 32).

Mai bine voiesc a locui cu leu și cu balaur, decît a locui cu femeia cea rea (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 25, 18).

Șarpele

În vechile tradiții șarpele este considerat o ființă misterioasă. Caracterul lui supranatural poate face din el o divinitate sau un demon. Șarpele, *nāga*, este, în India, o vietate semidivină, iar în Persia, șarpele *Dahāka* este întruchiparea unui duh rău.

Pentru că este purtător de venin, șarpele este stăpîn peste otrăvuri. În zilele noastre, cele două reptile ale caduceului, răsucite pe un băț, sînt încă emblema medicilor, iar șarpele ridicat pe o cupă, cea a farmaciștilor.

Șarpele din *Facerea* este considerat „cel mai viclean" pentru că pare a cunoaște efectul otrăvitor al fructului oprit. El deschide ochii pentru a da voie minții să călătorească într-o zonă de luciditate periculoasă. Ispitind-o pe femeie, el picură în inima omului o altă otravă, cea a nesupunerii. Eva îi reamintește de interdicția divină de a mușca din fruct și de pedeapsa cu moartea pe care acest act îl poate atrage după sine, iar șarpele îi răspunde: „Nu, nu veți muri! Dar Dumnezeu știe că în ziua în care veți mînca din el vi se vor deschide ochii și veți fi ca Dumnezeu, cunoscînd binele și răul" (*Facerea* 3, 4–5).

Ochii bărbatului și cei ai femeii se vor deschide pentru a-și vedea goliciunea și fragilitatea. Sexul, parte vulnerabilă prin excelență, va fi ascuns: transparența firească a primei perechi va fi ascunsă de frică.

Pedeapsa șarpelui este totală. Necuratul va fi învins: va linge în veci din țărînă (*Miheia* 7, 17), umilit de-a pururi de cea pe care a împins-o pe drumul morții.

Zis-a Domnul Dumnezeu către șarpe: „Pentru că ai făcut aceasta, blestemat să fii între toate animalele și între toate fiarele cîmpului; pe pîntecele tău să te tîrăști și țărînă să mănînci în toate zilele vieții tale!
Dușmănie voi pune între tine și femeie, între sămînța ta și sămînța ei; aceasta îți va zdrobi capul, iar tu îi vei înțepa călcîiul" (*Facerea* 3, 14–15).

Cînd Isaia vestește noi ceruri și pămînt nou, șarpele se află și el printre fiarele care au făcut pace, dar nu mai este vătămător.

Lupul va paște la un loc cu mielul, leul va mînca paie ca boul și șarpele cu țărînă se va hrăni. Nimic rău și vătămător nu va fi în muntele meu cel sfînt, zice Domnul! (*Isaia* 65, 25).

În *Ieșirea*, Domnul îi arată lui Moise că puterea lui este mai mare decît sim-

pla magie. Toiagul lui Moise se transformă în șarpe și din nou în toiag.

Zis-a Domnul către el: „Ce ai în mînă?" Și el a răspuns: „Un toiag!"
„Aruncă-l jos!" îi zise Domnul. Și a aruncat Moise toiagul jos și s-a făcut toiagul șarpe și a fugit Moise de el.
Și a zis Domnul către Moise: „Întinde mîna și-l apucă de coadă!" Și și-a întins Moise mîna și l-a apucat de coadă și s-a făcut iar toiag în mîna lui.
Apoi a zis Domnul: „Așa să faci înaintea lor, ca să te creadă că ți s-a arătat Dumnezeul părinților lor, Dumnezeul lui Avraam, Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacov!" (*Ieșirea* 4, 2–5).

După acest miracol urmează un al doilea:

Zis-a Domnul iarăși: „Bagă-ți mîna în sîn!" Și și-a băgat Moise mîna în sîn; și cînd a scos-o din sîn, iată mîna lui era albă ca zăpada de lepră.
Și i-a zis din nou Domnul: „Bagă-ți iarăși mîna în sîn!" Și și-a băgat Moise iar mîna în sîn; și cînd a scos-o din sîn, iată, era iar curată, ca tot trupul său.
„Dacă nu te vor crede și nu vor asculta glasul semnului întîi, te vor asculta la săvîrșirea semnului al doilea.
Iar de nu te vor crede nici după amîndouă semnele și nu vor asculta glasul tău, atunci să iei apă din fluviu și s-o verși pe uscat; apa luată din rîu se va face pe uscat sînge" (*Ieșirea* 4, 6–9).

Îmbinarea unei minuni cu un ritual de vindecare nu este nicidecum întîmplătoare. Șarpele, emblemă a vindecării, se regăsește în episodul cu șarpele de aramă.

În tradiția preoților minunile săvîrșite de Moise și Aron sînt comparate cu tîlc cu cele ale vrăjitorilor egipteni. Toiagul lui Aron se transformă într-un șarpe imens care înghite reptile asemănătoare lui, create de vrăjitorii de la curtea Faraonului. Cuvîntul ebraic folosit pentru a desemna aceste animale este *tannin*, care de fapt se referă la șerpi de mare, balauri sau monștri, ce întruchipează în general forțele răului. În drum spre pămîntul făgăduinței, poporul începe să-l critice pe Moise.

Atunci a trimis Domnul asupra poporului șerpi veninoși, care mușcau poporul, și a murit mulțime de popor din fiii lui Israel (*Numerii* 21, 6; vezi și *Deuteronomul* 8, 15).

Acești șerpi veninoși, numiți *saraph*, sînt renumiți pentru mușcăturile lor dureroase. Sîntem însă tentați să facem o apropiere între calificativul *saraph*, și substantivul la plural *seraphim*, adică serafimi. Termenul desemnează ființe cerești, care pot sta în apropierea Domnului. În viziunea lui Isaia, ei se află în templu, alături de Domnul.

În anul morții regelui Ozia, am văzut pe Domnul stînd pe un scaun înalt și măreț și poalele hainelor Lui umpleau templul.
Serafimi stăteau înaintea Lui (*Isaia* 6, 1–2).

În vechea iconografie orientală apar ființe compozite, înaripate și cu trup de șarpe. Iată ce spune textul lui Isaia:

[...] fiecare avînd cîte șase aripi; cu două își acopereau fețele, cu două picioarele, iar cu două zburau (*Isaia* 6, 2).

Unul din serafimi ia cărbunele aprins, pentru purificarea profetului, de pe jertfelnicul pentru parfumuri, situat într-un templu care nu se știe dacă este adevărat sau imaginar, fiind perceput în timpul unei viziuni.

Atunci unul din serafimi zbură spre mine, avînd în mîna sa un cărbune, pe care îl luase cu cleștele de pe jertfelnic.
Și l-a apropiat de gura mea și a zis: „Iată s-a atins de buzele tale și va șterge toate păcatele tale, și fărădelegile tale le va curăți" (*Isaia* 6, 6–7).

Răspunzători de foc și de curățire, serafimii sînt slujitori ai Domnului, ființe cerești binefăcătoare. Nu există nici o legătură între ei și șerpii „care ard" (*saraph*) ai deșertului, reptile pămîntești transformate în unelte ale mîniei divine.

Înainte de a ajunge pe pămîntul Canaanului, poporul începe să cîrtească împotriva Domnului și a lui Moise. Pedeapsa va fi mușcătura șerpilor „care ard". Evreii se căiesc și-l roagă pe Moise să intervină pe lîngă Dumnezeu, pentru ca acesta să îndepărteze șerpii. Răspunsul Domnului este enigmatic: imaginea unui șarpe vindecător va aduce ușurarea dorită.

Domnul îi zice lui Moise:

Iar Domnul a zis către Moise: „Fă-ți un șarpe de aramă și-l pune pe un stîlp; și de va mușca șarpele pe vreun om, tot cel mușcat, care se va uita la el va trăi."
Și a făcut Moise un șarpe de aramă și l-a pus pe un stîlp, și cînd un șarpe mușca vreun om, acesta privea la șarpele cel de aramă și trăia (*Numerii* 21, 8–9).

În povestire se insistă asupra faptului că Domnul însuși are inițiativa acestei fapte. Nu este vorba de o introducere la cultul unui zeu tămăduitor. În *Înțelepciunea lui Solomon* se subliniază acest detaliu și se dă întîmplării o interpretare spirituală.

Iar cînd a venit peste ei înfricoșata mînie a fiarelor și se prăpădeau mușcați de șerpii cei cumpliți, aprinderea Ta n-a ținut pînă la urmă.
Ei au fost tulburați puțină vreme, ca să se îndrepteze, și au avut un semn de mîntuire, ca să-și aducă aminte de poruncile legii Tale;
Căci cel ce se întorcea către acest semn se vindeca, dar nu prin ceea ce vedea cu ochii, ci prin Tine, Mîntuitorul tuturor (*Înțelepciunea lui Solomon* 16, 5–7).

Cu toate acestea, din acea figură se putea naște o tentație idolatrică. Regele Iezechia, credincios Domnului mîniat, descoperă că șarpele de aramă, deși nu mai era decît o relicvă, devenise obiectul unui cult păgîn.

[...] Iezechia, fiul lui Ahaz, regele Iudei.
[...] a desființat înălțimile, a sfărîmat idolii, a tăiat dumbrăvile,
Și a stricat șarpele cel de aramă pe care-l făcuse Moise; chiar pînă în zilele acelea fiii lui Israel îl tămîiau și-l numeau Nehuștan (*IV Regi* 18, 1, 3 și 4).

Ioan va menționa valoarea salvatoare a imaginii trimise de Domnul pentru a revela misterioasa „înălțare" a lui Iisus. El dă acestui cuvînt un dublu sens: înălțarea pe cruce și înălțarea în slavă.

Și cum Moise a înălțat șarpele în pustie, așa trebuie să se înalțe Fiul Omului.
Ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică (*Ioan* 3, 14–15).

Iisus include șarpele, împreună cu scorpia, pe o listă de ființe vătămătoare, de origine demonică. El zice: „Am văzut pe satana ca un fulger căzînd din cer" (*Luca* 10, 18).

Și întorcîndu-se către ucenicii Lui:

Iată, v-am dat putere să călcați peste șerpi și peste scorpii și peste toată puterea vrăjmașului, și nimic nu vă va vătăma (*Luca* 10, 19).

Iisus îi mustră pe scribi și pe farisei, demni urmași ai celor care i-au ucis pe profeți: „Șerpi, pui de vipere, cum veți scăpa de osînda gheenei?" (*Matei* 23, 33).

În bestiarul evanghelic șarpele se remarcă prin viclenie. Nu este vorba de o șiretenie nefastă, ci mai curînd de o mare prudență.

Iată Eu vă trimit pe voi ca pe niște oi în mijlocul lupilor; fiți dar înțelepți ca șerpii și nevinovați ca porumbeii (*Matei* 10, 16).

Balaurul și monștrii

Oamenii au fără îndoială memoria ancestrală a marilor animale preistorice. Printre cele care au dăinuit, animale mari precum crocodilul sau hipopotamul, cetaceele, rechinii cu spini sau anaconda sud-americană au avut întotdeauna darul de a stîrni spaima. Imaginația ca, de exemplu, cea a popoarelor mesopotamiene, deosebit de fecundă, poate da naștere unor ființe compozite. În demonologia canaaneană, vietățile fabuloase ieșite din mare și din imaginația marinarilor din Tir au îmbogățit lista monștrilor fabuloși.

Sălașurile acestor monștri sînt edificatoare: fundul mării, mlaștinile, deșerturile, ruinele și cimitirele care sînt, se pare, bîntuite de aceste vietăți fabuloase. Adîncimile pămîntului, peșterile adînci și, în *Biblie*, marele abis (*Tehom*) sînt considerate locuri stăpînite de demoni. Văzduhul, care aparține unor păsări de pradă, poate fi locuit și de monștri înaripați cu atît mai periculoși, cu cît sînt nevăzuți.

Cuvîntul ebraic care înseamnă balaur (*tannin*) este înrudit cu *tan* care înseamnă șacal. Acest animal a devenit, datorită strigătului său, vocea sinistră a deșertului, care anunță singurătatea, disperarea și apropierea morții.

Că ne-ai smerit pe noi în loc de durere și ne-a acoperit pe noi umbra morții (*Psalmii* 43, 21).

Anubis, zeul egiptean cu cap de șacal sau de cîine sălbatic, era zeul care însoțea sufletele morților și veghea ceremoniile funerare.

Tannin desemnează în același timp șarpele, balaurul și monstrul marin. Balaurul este de multe ori asociat cu Leviatan, monstrul fluvial pe care Iov îl asimilează cu crocodilul (în care Iezechiel vede un simbol al Egiptului).

Cei doi monștri acvatici sînt dușmanii Domnului:

În ziua aceea Domnul se va năpusti cu sabia sa grea, mare și puternică, asupra leviatanului, a șarpelui încolăcit, și va omorî balaurul cel din mare (*Isaia* 27, 1).

Lupta zeilor cu haosul, reprezentat prin monștri, este o temă străveche. Astfel este bătălia lui Tispak împotriva balaurului uriaș (vezi J. Bottero, *Lorsque les dieux faisaient les hommes*, Paris, 1989, pp. 464–469). Aceste lupte se dau în vremuri mitice, care pot fi cele ale începuturilor, dar, la fel de bine, cele ale luptei permanente a binelui împotriva răului. În textul ce urmează, lupta este situată într-un timp istoric: balaurul, ascuns în fundul abisului, este învins în momentul traversării Mării Trestiilor, cînd Israel este dezrobit.

Ridică-te, scoală-te, îmbracă-te cu tărie, braț al Domnului! Înalță-te ca odinioară, ca în veacurile trecute! N-ai zdrobit tu pe Rahab și n-ai spintecat tu balaurul?
Nu ești tu, oare, cel ce ai secat marea și apele adîncului celui fără fund, cel ce adîncimile mării le-ai prefăcut în cărare largă pentru cei răscumpărați ai tăi? (*Isaia* 51, 9–10).

Acest text este un exemplu pentru felul în care *Biblia* folosește mitul pentru a-l integra revelației. Puterea creatoare a Domnului este mereu activă în cîrmuirea și refacerea unui univers amenințat. Imaginarul oferă limbajul necesar pentru exprimarea realității. În acest fel putem descoperi sensul faptului brut.

Trecînd de la concret la fabulos, balaurul dobîndește aripi și devine cu

atît mai primejdios. Soarta Filisteii va fi din ce în ce mai grea.

„Nu te veseli întreagă Filistee, fiindcă a fost zdrobit toiagul care te lovea. Căci din rădăcina șarpelui va naște o viperă și din urmașii lui un șarpe zburător (*Isaia* 14, 29).

Balaurul zburător este unul din locuitorii deșertului. Poate că acest balaur era, la început, o cucuvea sau un liliac, amîndouă ființe nocturne necurate, locuitori ai unor dărîmături întunecoase. Păsările de pradă nocturne sînt imagini ale dezolării (*Psalmii* 101, 7). Liliacul este amintit într-un text deosebit ce-i aparține lui Isaia. Cînd vine Ziua Domnului, idolii vor fi aruncați acestor vietăți spurcate, în umbra unor peșteri înfricoșătoare.

Iar oamenii vor intra în scorburile stîncilor, în prăpăstiile și în crăpăturile pămîntului, de frica Domnului și de strălucirea slavei Lui, cînd va veni El ca să lovească pămîntul. În ziua aceea idolii de argint și de aur, pe care omul i-a făcut ca să li se închine, îi va părăsi ca să fie sălaș guzganilor și liliecilor (*Isaia* 2, 19–20).

Regele Babilonului, agresorul lui Israel, este comparat cu un vampir și cu un balaur.

Mîncatu-m-a și m-a ros Nabucodonosor, regele Babilonului; făcutu-m-a vas gol; înghițitu-m-a ca un dragon; umplutu-și-a pîntecele cu bunătățile mele și m-a aruncat (*Ieremia* 51, 34).

Cartea lui Daniel descrie bătălia și victoria profetului împotriva marelui balaur. Acest monstru amintește de zeița babiloniană Tiamat care, în fruntea unei coaliții a forțelor haosului, s-a ridicat împotriva zeilor (vezi *Le Poème babylonien de la création*, în *Les Religions du Proche-Orient asiatique*, Paris, Fayard-Denoël, 1970, p. 42). Drept pedeapsă, Daniel este aruncat în groapa cu lei. El scapă în mod miraculos și astfel regele este obligat să recunoască atotputernicia Domnului, Dumnezeu al lui Daniel (*Daniel* 6, 20–24).

În *Apocalipsa* balaurul este prezentat ca simbol al Satanei și al puterilor răului. Descrierea lui ilustrează atributele puterii sale.

Și alt semn s-a arătat în cer: iată un balaur mare, roșu, avînd șapte capete și zece coarne, și pe capete șapte cununi împărătești.
Iar coada lui tîra a treia parte din stelele cerului și le-a aruncat pe pămînt. Și balaurul stătu înaintea femeii, care era să nască, pentru ca să înghită copilul, cînd îl va naște (*Apocalipsa* 12, 3–4).

Monstrul o urmărește pe femeia înveșmîntată cu soarele și încununată de stele, care trebuie să-l nască pe Mesia (*Apocalipsa* 12, 1–2 și 5–6). El este învins în cer de Mihail (*Apocalipsa* 12, 7–9). Aruncat pe pămînt, el continuă să o urmărească pe femeia care reușește să scape (*Apocalipsa* 12, 13–14 și 16). Își continuă lupta împotriva urmașilor femeii, împotriva celor care-i rămîn credincioși Domnului și lui Iisus (*Apocalipsa* 12, 17).

În capitolul următor, apare un monstru, vietate compozită, care reprezintă Imperiul Roman. Numele său de hulă amintește de numele divine ale ambițioșilor împărați romani.

Și am văzut ridicîndu-se din mare o fiară, care avea zece coarne și șapte capete și pe coarnele ei zece steme și pe capetele ei: nume de hulă.
Și fiara pe care am văzut-o era asemenea leopardului, picioarele ei erau ca ale ursului, iar gura ca a leilor. Și balaurul îi dădu fiarei puterea lui și scaunul lui și stăpînire mare (*Apocalipsa* 13, 1–2).

Această fiară nu are decît o dorință: a-i împinge pe oameni la hulă. Apare un miel, dar forma lui nevinovată este

înșelătoare căci el vorbește ca un balaur. El îi îndeamnă pe oameni să se închine fiarei. Acest miel îi reprezintă fără îndoială pe cei care, direct sau indirect, amăgesc oamenii pentru ca să se supună puterii nelegiuite a Romei.

Ființele compozite pot fi uneori de origine cerească: astfel sînt heruvimii care încadrează chivotul legămîntului (*Ieșirea* 25, 18–22). Ei joacă un rol însemnat și în vedeniile lui Iezechiel (*Iezechiel* 1, 4–25; 10, 1–22).

Heruvimii (*keroubim*) se aseamănă aici cu acei *karibu* asirieni. O formă omenească, înzestrată cu aripi, putea avea un cap de uliu. La Iezechiel heruvimii au patru fețe: de om, de leu, de taur și de vultur. Ca și serafimii, ei sînt legați de taina focului (*Iezechiel* 10, 2 și 7).

În cartea lui Daniel cele patru fiare uriașe (*Daniel* 7, 3–8) simbolizează succesiunea împărățiilor lumești: imperiul neo-babilonian, cel al mezilor, al perșilor și cel al grecilor. Prima fiară este un leu cu aripi de vultur, a doua este doar un urs, a treia, un leopard cu patru aripi și patru fețe. Ultima fiară nu are nume, ea are zece coarne mari (dinastia Seleucizilor) și un corn mai mic „cu ochi ca ochii de om și gură care grăia lucruri mari" (aici poate fi recunoscut acel rege Antioh, celebru pentru nelegiuirile sale).

Simbolismul acestui capitol funcționează prin contrast. Animalele compozite reprezintă forțele răului, în acțiune în lumea întreagă: aspectul lor eterogen este semn de răutate. Pe lîngă ele, bătrînul așezat în mijlocul focului veșnic este o reprezentare a transcendenței. În același timp, regele cu înfățișare omenească reprezintă persoana care a reușit să desăvîrșească posibilitățile propriei sale esențe: el este omul perfect, un Adam revenit la starea lui inițială.

Viziunea lui Daniel va furniza autorului *Apocalipsei* mare parte din imaginile necesare descrierii luptelor eshatologice, premergătoare victoriei lui Hristos, identificat cu Fiul Omului.

IUBIREA LUI DUMNEZEU FAȚĂ DE POPORUL SĂU

Bucuriile și necazurile Legămîntului
Gelozia
Stăpînul și soțul
Necazurile iubirii de Dumnezeu
Legămîntul inimilor și trupurilor

Minunile îndurării
Freamătul măruntaielor
Dumnezeu îl răscumpără pe om pentru ca el să se poată răscumpăra
Goel

Păstorul
Dumnezeu este Marele Păstor
Păstorii Marelui Păstor
Păstorul cel bun

În vechi traduceri ale unui cunoscut pasaj din Isaia, Dumnezeul lui Israel era un „Dumnezeu ascuns", autorii vrînd astfel să-i demonstreze transcendența. O versiune mai nouă ne prezintă un popor păgîn îngenuncheat în fața Domnului invocat la Ierusalim: „[...] Numai tu ai un Dumnezeu tare, și nu este altul, nici un dumnezeu afară de el. Cu adevărat tu ești Dumnezeu ascuns; Dumnezeul lui Israel este izbăvitor!" (*Isaia* 45, 14–15).

Un Dumnezeu care se ascunde nu este cu totul inaccesibil. El poate să dispară, să-și întoarcă fața pentru un timp, dar pînă la urmă tot și-o arată: mînia sa este trecătoare și el nu este decît îndurare. El nu-l obligă pe om să-l caute în condiții primejdioase:

> N-am grăit acestea într-ascuns, undeva în vreun colț întunecos al pămîntului; și n-am zis fără rost neamului lui Iacov: „Căutați-Mă!" Eu sînt Domnul cel ce grăiește drept și spune adevărul! (*Isaia* 45, 19).

Aceste adevăruri care confirmă existența Dreptății increate sînt realități ale vieții omenești, care pot deveni simboluri ale iubirii divine față de poporul său. Omul este o ființă patetică, animată de tendințe care se înfruntă într-o luptă neostenită. Acest patos nu este însă haos, nu înseamnă o agitație sterilă în neant. Viltoarea pornirilor este ritmată de inimă, iar Domnul, la fel de bun cunoscător al trupului ca și al inimii, nu poate să-și nege natura întrupată într-o ființă pe care a dorit-o carnală.

Mai mult încă, evoluția pasiunilor omenești va fi aplicată redutabilului domeniu al antropomorfismului. Dumnezeul lui Israel își arată pe față pasiunile divine: gelozie, mînie, pocăință, iubire, iertare cu o dezinvoltură suverană. Nu este vorba de inconsecvență, ci de ivirea dureroasă a unui proiect. Pasiunile Domnului se angajează pe drumul Patimilor Fiului, Slujitor suferind de dragoste divină, capabil să distrugă moartea.

Iertării nu-i pasă de logica neiertătoare care trasează planurile oamenilor. Înțelepciunea sa include nebunia Crucii și incredibilele cotituri care se pierd în sinuozitățile inimii. La început este un mister. Ce fel de gelozie este aceea a Domnului, care-i înroșește fața, fără însă a o schimonosi ca cea a oamenilor roși de pizmă?

BUCURIILE ȘI NECAZURILE LEGĂMÎNTULUI

Gelozia

Moise îl invocă pe Dumnezeu cu aceste cuvinte: „[...] Iahve, Iahve, Dumnezeu, iubitor de oameni, milostiv, îndelung-răbdător, plin de îndurare și de dreptate" (*Ieșirea* 34, 6).

Și îl roagă: „[...] să meargă Stăpînul în mijlocul nostru, căci poporul acesta e îndărătnic" (*Ieșirea* 34, 9).

Răspunsul divin va veni degrabă: „Căci nu trebuie să te închini la alt dumnezeu, fără numai Domnului Dumnezeu, pentru că numele lui este «Zelosul», Dumnezeu este zelos." (*Ieșirea* 34, 14).

Cuvîntul ebraic „gelos" (tradus și prin zelos) este bogat în sensuri. El înseamnă în primul rînd roșeața care cuprinde obrazul, precum o țesătură pe care o înmoi într-o vopsea.

El poate însemna și rivalitate, și atunci se îmbină cu invidia. Este și pornire a iubirii și, în final, zel, care este supunere, aprobare, stîrnite de entuziasm, dar și de dorința de a trage toate foloasele de pe urma unei hotărîri.

În ebraică adjectivul „gelos" (zelos) are două forme: o simplă modificare vocalică îi permite să desemneze mai ales gelozia lui Dumnezeu care nu este propriu-zis o emoție, ci înflăcărarea naturii divine. Această gelozie este, în primul rînd, grija cu care Domnul își apără gloria în fața omenilor.

Armura spirituală cu care trebuie, după părerea lui Pavel, să se îmbrace omul ne trimite la o altă metaforă războinică referitoare, de data aceasta, la Dumnezeu el însuși. Gelozia se numără printre armele divine:

> S-a îmbrăcat cu dreptatea ca și cu o platoșă și a pus pe capul Său coiful izbăvirii; S-a îmbrăcat cu răzbunarea ca și cu o haină și S-a înfășurat în gelozie ca într-o manta (*Isaia* 59, 17).

Imaginea înfricoșătoare a teascului însîngerat și a războinicului care confundă culesul viei cu răzbunarea este o continuare a evocării armelor mîniei divine:

> „Singur am călcat în teasc și dintre popoare nimeni nu era cu Mine; și am călcat întru mînia Mea, i-am strivit întru întărîtarea Mea, încît sîngele lor a țîșnit pe veșmîntul Meu, și Mi-am pătat toate hainele Mele.
> Căci o zi de răzbunare era sortită în inima Mea și anul răscumpărării sosise (*Isaia* 63, 3–4).

În *Deuteronomul*, mînia și gelozia divină sînt asimilate cu focul:

> Luați seama și nu uitați legămîntul Domnului Dumnezeului vostru pe care l-a încheiat cu voi, și să nu vă faceți idoli, care ar închipui ceva, precum ți-a poruncit Domnul Dumnezeul tău.
> Căci Domnul Dumnezeul tău este foc mistuitor, Dumnezeu zelos (*Deuteronomul* 4, 23–24; vezi și *Deuteronomul* 6, 14–15).

Odinioară Dumnezeu și-a însoțit poporul în deșert precum un păstor grijuliu. Israel, îndărătnic și necredincios, stîrnește gelozia divină:

> Și s-au întors și au călcat legămîntul ca și părinții lor, întorsu-s-au ca un arc strîmb.
> Și L-au mîniat pe El pe înălțimile lor, și cu idolii lor L-au întărîtat pe El (*Psalmii* 77, 63–64).

Răpit de Duh, Iezechiel este dus la Ierusalim, într-un loc foarte special: „[...] unde era așezat idolul geloziei care stîrnește gelozia" (*Iezechiel* 8, 3).

Puțin mai departe, la intrarea în Casa Domnului, profetul vede femei care-l jelesc pe zeul primăverii, Tamuz, sau Adonis (*Iezechiel* 8, 14). Pedeapsa fusese anunțată:

> Așa-Mi voi sătura mînia, Îmi voi potoli urgia Mea cu ei și Mă voi răzbuna; și cînd se va săvîrși urgia Mea asupra lor, vor cunoaște că Eu, Domnul, am grăit în zelul Meu (*Iezechiel* 5, 13).

Această gelozie divină nu este o metaforă a iubirii conjugale trădate. Este iubirea divină cu toată înflăcărarea ei, cu toată violența ei, o iubire exasperată, exacerbată de lipsa de căldură și de indiferența poporului ales.

Declarația cu care-și face intrarea Naum este răsunătoare:

> Domnul este un Dumnezeu zelos, Domnul Se răzbună, El cunoaște mînia. Domnul Se răzbună pe potrivnicii Săi și împotriva dușmanilor Săi stă neînduplecat.
> Domnul este îndelung-răbdător și mult-milostiv, iar nepedepsit nimic nu lasă (*Naum* 1, 2–3).

Acest Dumnezeu transcendent are o fire pătimașă:

> Așa grăiește Domnul Savaot: „Iubesc Sionul cu zel mare și cu patimă aprinsă îl doresc" (*Zaharia* 8, 2).

În *Cîntarea Cîntărilor* nu se vorbește direct de iubirea față de Dumnezeu, ci de echivalentul ei omenesc. Gelozia este culmea iubirii care-și arată astfel natura înflăcărată:

> Că iubirea ca moartea e de tare și ca iadul de grozavă-i gelozia. Săgețile ei sînt săgeți de foc și flacăra ei ca fulgerul din cer (*Cîntarea Cîntărilor* 8, 6).

Dacă dragostea cade ca un trăsnet, gelozia este o vîlvătaie.

În ieșirile sale de gelozie, Domnul își apără slava și numele. Dar Sfîntul Nume al lui Dumnezeu înseamnă și Îndurare.

Israel cel necredincios este atacat de Sanherib. În ciuda distrugerilor provocate de năvălitori, poporul Domnului nu va fi complet nimicit și va putea astfel renaște. Zelul Domnului îl va păstra:

> Și rămășița care va fi scăpat din casa lui Iuda își va înfige rădăcini în jos și va face roade în sus.
> Că din Ierusalim va ieși o rămășiță și din muntele Sionului cei scăpați cu viață. Rîvna Domnului Savaot va face aceasta (*Isaia* 37, 31–32).

Așa grăiește Domnul punînd capăt lungii pribegii a poporului necredincios:

> [...] pentru că ei s-au purtat cu necredincioșie înaintea Mea, am ascuns Eu fața [...] De aceea așa zice Domnul Dumnezeu: Acum voi întoarce prizonierii lui Iacov, Mă voi îndura de toată casa lui Israel și voi fi zelos pentru numele Meu cel sfînt (*Iezechiel* 39, 23, 25).

Îngerul îi spune profetului Zaharia:

> „Așa zice Domnul Savaot: Sînt plin de zel față de Ierusalim și față de Sion; (...) Mă întorc iarăși către Ierusalim cu milostivire, templul Meu va fi rezidit [...] și funia de măsurat se va întinde peste Ierusalim!" (*Zaharia* 1, 14 și 16–17).

Dumnezeu are grijă de cei drepți. În *Înțelepciunea lui Solomon* este reluată tema armelor divine, dar, de această dată, armele sînt folosite pentru a-i apăra cu mare zel pe cei credincioși:

> Însă cei drepți vor fi vii în veacul veacului și răsplata lor este la Domnul și Cel Atotputernic are grijă de ei.
> [...] căci El îi va ocroti cu dreapta Sa și cu brațul Său, asemenea unui scut îi va acoperi.
> El va face arme din mînia Sa (*Înțelepciunea lui Solomon* 5, 15–17).

Cei drepți își pun rîvna în slujba geloziei divine. Dorința lor fierbinte de a-l sluji este un zel care-i apără onoarea. Ilie este exemplul care ilustrează cel mai bine această intransigență inspirată. El zice:

> „Cu rîvnă am rîvnit pentru Domnul Dumnezeul Savaot, căci fiii lui Israel au părăsit legămîntul Tău, au dărîmat jertfelnicele Tale

și pe prorocii Tăi i-au ucis cu sabia: rămînînd numai eu singur, dar caută să ia și sufletul meu!" (*III Regi* 19, 10; vezi și *III Regi* 19, 14).

Rîvna omului de a-l sluji pe Dumnezeu și lucrurile sfinte nu este o noțiune simbolică așa cum este gelozia — pasiune atribuită Domnului —, ci o virtute datorată religiei.

Totuși, zelul cu care Iisus îi izgonește pe negustorii din templu și interzice hamalilor să treacă pe o scurtătură, violînd astfel spațiul sacru, are o valoare simbolică și chiar profetică. El amintește că templul este centrul spiritual al lui Israel și nu un loc unde se face negoț.

[...] Luați acestea de aici. Nu faceți casa Tatălui Meu casă de negustorie.
Și și-au adus aminte ucenicii Lui că este scris: Rîvna casei Tale Mă mistuie (*Ioan* 2, 16–17, citat din *Psalmii* 68, 11).

Pavel consideră că practicile demonice pot întărîta mînia Domnului:

Nu puteți să beți paharul Domnului și paharul demonilor; nu puteți să vă împărtășiți din masa Domnului și din masa demonilor.
Oare vrem să întărîtăm mînia lui Dumnezeu? Nu cumva sîntem mai tari decît El? (*I Corinteni* 10, 21–22).

Pavel se simte plin de rîvnă față de credincioșii săi din Corint:

Căci vă rîvnesc pe voi cu rîvna lui Dumnezeu, pentru că v-am logodit unui singur bărbat, ca să vă înfățișez lui Hristos fecioară neprihănită (*II Corinteni* 11, 2).

Stăpînul și soțul

Cuvîntul ebraic *baal* exprimă în primul rînd proprietatea, posesia, stăpînirea. Cel ce are o proprietate este *baal*. Arcașul este *baal* al săgeților. Soțul este *baal* pentru soție. *Baal*–ul unui domeniu poate fi și un proprietar de pămînt. Dar acest domeniu este și locul în care o divinitate își exercită puterea, asemenea numeroșilor *baal* canaanei care vor constitui pentru Israel obiecte de ispită idolatrică. Puterea acestor divinități localizate este fragilă. *Baal*–ul unui izvor secat nu mai are putere. La fel se întîmplă și cu un *baal* al cărui teritoriu este invadat de străini care introduc cultul unui alt Dumnezeu. Spre deosebire de *baal*, Dumnezeul lui Israel este numit „Domnul [*adōn*] a tot pămîntul". „Iată chivotul legămîntului Domnului [*adōn*] a tot pămîntul va trece înaintea voastră peste Iordan" (*Iosua* 3, 11; vezi și *Iosua* 3, 13, unde Dumnezeu este numit Stăpînul). „Munții ca ceara s-au topit de fața Domnului, de fața Domnului a tot pămîntul" (*Psalmii* 96, 5; vezi și *Zaharia* 4, 14 și 6, 5; *Miheia* 4, 13).

Un cuvînt cu un sens foarte apropiat este *māchal*, care înseamnă putere asupra oamenilor. El alternează uneori cu *mālcoth*, putere regală. Dumnezeu, rege între regi, este stăpîn peste timp și spațiu:

Împărăția [*mālcoth*] Ta este împărăția tuturor veacurilor, iar stăpînirea [*māchal*] Ta din neam în neam. Credincios este Domnul întru cuvintele Sale și cuvios întru toate lucrurile Sale (*Psalmii* 144, 13).

Binecuvîntați pe Domnul toate lucrurile lui, în tot locul stăpînirii [*memchalah*] (*Psalmii* 102, 22).

În *Cartea Cronicilor* (*Paralipomena*), David preamărește puterea absolută a celui ce „împărățește peste toate" (*māchal bacol*).

A Ta este, Doamne, mărirea și puterea și slava și biruința și strălucirea; toate cîte sînt în cer și pe pămînt sînt ale Tale; a Ta este, Doamne, împărăția și Tu ești mai presus de toate, ca unul ce împărățești peste toate.
Bogăția și slava sînt de la fața Ta și Tu domnești peste toate; în mîna Ta este tăria și puterea și în puterea Ta stă să mărești și să întărești toate (*I Paralipomena* 29, 11–12).

În *Apocalipsa* este menționat de nouă ori „atotțiitorul", *Pantocrator*, atît de bine reprezentat în arta romanică, fie în picturile din abside, fie în sculpturile de pe timpanele ușilor bisericești.

Eu sînt Alfa și Omega, zice Domnul Dumnezeu, Cel ce este, Cel ce era și Cel ce vine, atotțiitorul (*Apocalipsa* 1, 8).

Pentru a exprima puterea lui Dumnezeu asupra lumii, *Biblia* a trebuit să se delimiteze de cuvîntul *baal*, prea compromis datorită divinităților păgîne. În schimb, în sensul omenesc al acestui cuvînt, soțul a fost obiectul unei transpuneri simbolice.

După profeți, Domnul este soțul, *baal*-ul poporului cu care s-a însoțit prin Legămîntul făcut cu patriarhii, și reînnoit prin Moise, pe Muntele Sinai.

În Israelul arhaic, soțul este stăpînul nevestei. Această supunere nu exclude dragostea, duioșia și purtarea atentă din partea soțului. Bărbatul, ale cărui drepturi sînt mai mari, are de asemenea și mai răspunderi. Conform *Deuteronomului*, „a fi bărbatul ei (*baal*)" înseamnă a-ți asuma căsătoria (*Deuteronomul* 21, 13). Femeile trebuie să-și cinstească bărbații și să nu-i nesocotească (*Estera* 1, 20). Soțul este cel care primește despăgubirea atunci cînd femeia este vătămată (*Ieșirea* 21, 22). Poligamia este permisă, alegerea soției sau arătarea unei preferințe este la latitudinea bărbatului, dar femeia este și ea apărată (*Ieșirea* 21, 10–11).

Adulterul este condamnat în *Decalog* (*Ieșirea* 20, 14; *Deuteronomul* 5, 18). Adulterul unui bărbat cu o femeie măritată este pedepsit prin lapidarea complicilor. Un bărbat ușuratic care se duce la femei nemăritate este cel mult prost văzut. Purtarea imorală a unei femei măritate este aspru pedepsită, dar *baal*-ul ei o poate ierta.

Baal-ul are dreptul să-și repudieze nevasta cu condiția să-i dea un act de divorț scris. Femeia singură, văduvă sau repudiată, poate fi răscumpărată. Cuvîntul *Goel*, adesea tradus prin „salvator", înseamnă „răscumpărător".

Chiar înainte ca Iisus să declare indisolubilă căsătoria (*Matei* 19, 3–9), se face simțit un curent favorabil monogamiei (*Pilde* 5, 15–19; *Ecclesiastul* 9, 9; *Înțelepciunea lui Isus Sirah* 26, 1–4; *Pilde* 31, 10–31). Povestea lui Tobia, de exemplu, este o poveste exemplară despre familia monogamă.

Acesta este idealul matrimonial al profeților dornici de a face din căsătorie simbolul unirii Domnului cu poporul său.

Necazurile iubirii de Dumnezeu

Osea, unul din cei mai vechi profeți, a trăit în al treilea pătrar al secolului al VIII-lea î.Cr. Acest om al regatului de nord, numit Israel, dar și Iacob sau Efraim, va asista la decadența propriei țări. Asiria este în plină expansiune războinică, în timp ce Egiptul, cealaltă mare putere, este slăbit. Israel nu știe a cui protecție să aleagă și această ezitare îl va duce la un deznodămînt tragic.

Vizionarul Osea întrezărește semnele dezastrului și este în același timp și purtător de cuvînt al Domnului.

Mesajul nu este numai verbal, comportamentul profetic împletind de multe ori fapta cu vorba. Osea merge și mai departe, el transformă în simboluri detaliile cele mai intime ale vieții

sale matrimoniale. Această totală lipsă de pudoare nu este un simplu etalaj de detalii scabroase, ci însăși materia mesajului pe care-l transmite poporului necredincios. El dorește să demonstreze că nenorocirile lui Israel nu sînt cauzate de un destin absurd, ci sînt consecințele logice ale înșelării iubirii de Dumnezeu, ale necredinței unui popor care nesocotește legămîntul prin care există.

Identitatea exactă a femeii alese, diferită de numele simbolice care urmează, arată că această poveste nu este o parabolă, ci o întîmplare adevărată.

Începutul cuvîntului Domnului către Osea. Și a grăit Domnul către Osea: „Ia-ți de nevastă o femeie desfrînată și ai copii de desfrînată! Căci iată a desfrînat pămîntul lui Israel, abătîndu-se de la Domnul".
Atunci s-a dus el și și-a luat de soție pe Gomer, fiica lui Diblim, și ea a rămas însărcinată și i-a născut un fiu.
Și a zis Domnul către acesta: „Pune-i numele Izreel! Căci iată puțină vreme mai este și Eu voi răzbuna vărsările de sînge ale lui Israel asupra casei lui Iehu și voi sfîrși regatul casei lui Israel.
Și atunci voi sfărîma arcul lui Israel în valea lui Izreel!"
Și ea a rămas însărcinată și a mai născut o fiică. Și i-a zis atunci Domnul: „Pune-i numele Lo-Ruhama (Cea neiubită), căci de acum încolo nu voi mai avea milă de casa lui Israel, ca să-i iert păcatele.
Dar de casa lui Iuda Mă voi milostivi și o voi mîntui prin Domnul Dumnezeul lui Israel, și nu-i voi mîntui pe ei nici cu arcul, nici cu sabia, nici prin luptă, nici prin puterea cailor sau a călăreților".
Și ea a înțărcat-o pe Lo-Ruhama și a rămas însărcinată și a născut încă un fiu.
Și a zis: „Pune-i numele: Lo-Ami (Nu este poporul Meu), căci voi nu sînteți poporul Meu, iar Eu nu sînt Dumnezeul vostru!" (*Osea* 1, 1–9).

Numele simbolic al copiilor introduce mesajul Domnului în care este vorba de relațiile cu poporul său. Dumnezeu îi intentează procesul. Poporul va fi pedepsit precum o femeie desfrînată.

Osîndiți pe mama voastră, învinuiți-o — că ea nu mai este femeia Mea, iar Eu nu mai sînt bărbatul ei — ca să lepede de la dînsa podoabele desfrînării ei și semnele desrăbălării dintre sînii ei;
Altfel Eu îi voi dezveli goliciunea ei și o voi înfățișa goală ca în ziua cînd s-a născut și o voi preface ca într-o pustie, ca un pămînt uscat și o voi prăpădi de sete.
Nu voi avea milă de fiii ei — că ei sînt copii de desfrînată.
De vreme ce mama lor a preadesfrînat, cea care i-a zămislit a săvîrșit lucruri rușinoase. Că ea a zis: „Duce-mă-voi după iubiții mei, cei care îmi dau pîine, apă, lînă și in, untdelemn și băuturi" (*Osea* 2, 4–7).

Falsa pocăință nu schimbă comportamentul pervers al necredinciosului. Pedeapsa Domnului este sigură.

Și voi pustii via ei și smochinii ei, despre care ea zicea: „Acesta este darul pe care mi l-au dat iubiții mei." Și-i voi preface în păduri și-i voi strica dobitoacele cele sălbatice.
Și o voi pedepsi pentru zilele de sărbătoare în cinstea lui Baal, căruia îi aducea tămîieri (*Osea* 2, 14–15).

Îndurarea divină poate însă nu numai ierta, ci și face dintr-o ființă decăzută un om cu totul nou. Dumnezeu reia de la început jocul dragostei: seducere, logodnă, renaștere a celei pe care Domnul nu a condamnat-o niciodată definitiv.

Pentru aceasta, iată Eu o voi atrage și o voi duce în pustie și voi vorbi inimii ei;
Și îi voi da viile ei de acolo și valea Acor o voi preface în poartă de nădejde; și ea va fi voioasă ca în vremea tinereții ei, ca în ziua cînd tu ai scos-o din pămîntul Egiptului.

Și va fi în vremea aceea — zice domnul — că ea Mă va numi: „bărbatul meu" și nu-Mi va mai zice: „Baalul (*stăpînul*) meu".
Și voi scoate din gura ta numele Baalilor și nu vor mai fi chemați fiecare pe numele lor (*Osea* 2, 16–19).

Pustiul evocat aici amintește de cel al Ieșirii. Este locul de naștere al poporului lui Israel și simbolul oricărei renașteri spirituale.

Trebuie subliniată și importanța acordată numelui. Cuvîntul *baal* poate da naștere unei confuzii: Domnul poate fi luat drept un *baal* printre divinitățile păgîne purtînd acest nume. Celălalt cuvînt folosit pentru soț, *ishi*, stabilește o distincție clară:

Și te voi logodi cu Mine pe vecie și te voi logodi Mie după dreptate și bunăcuviință întru bunătate și dragoste;
Și te voi logodi Mie întru credincioșie, ca să cunoști că eu sînt Domnul! (*Osea* 2, 21–22).

Cuvîntul tradus prin „dragoste" este *hésed*. Este dragostea trăită în cadrul Legămîntului. În ceea ce-l privește pe Dumnezeu, înseamnă nemărginita lui mărinimie și, în ceea ce-l privește pe om, evlavia concepută ca supunere iubitoare și înflăcărată.

Ezechiel va folosi aceeași temă pentru a povesti, în manieră simbolică, istoria Ierusalimului.

Profetul folosește un limbaj foarte liber pentru a-l interpela și chiar șoca pe Israel. El evocă groaza stîrnită de trădarea orașului sfînt. Limbajul necuviincios dă putere simbolului. Tolănit în păcat, Israel moțăie. El trebuie trezit pentru a putea fi pocăit. Smuls din letargie, din decădere, poporul Domnului va descoperi măreția îndurării divine și forța puterii sale de regenerare.

Pasajele citate aici sînt prea puține pentru a ilustra întreaga bogăție a povestirii. Ele pot însă revela adevăratul sens al unei povești uneori triviale, care dezvăluie lumea plină de iubire a Dumnezeului îndurării.

Profetul amintește că Ierusalimul a fost mai întîi un oraș canaanean, după care a devenit capitala lui David și locul unde a fost așezat templul. Orașul mai păstrează probabil ceva din obîrșia lui păgînă care-l împinge la perversitate.

La nașterea ta, în ziua în care te-ai născut, nu ți s-a tăiat buricul și cu apă n-ai fost spălată pentru curățire și cu sare n-ai fost sărată, nici cu scutece înfășată.
Ochiul nimănui nu s-a înduioșat spre tine, ca din milă de tine să-ți fi făcut vreuna din acestea; ci ai fost aruncată în cîmp din dispreț către viața ta, în ziua nașterii tale.
Și am trecut eu pe lîngă tine și te-am văzut zbătîndu-te în sîngele tău și ți-am zis: „Trăiește în sîngele tău!" Așa ți-am zis: „Trăiește în sîngele tău!"
Și te-am înmulțit ca pe iarba cîmpului; ai crescut, te-ai făcut mare și ai ajuns la o frumusețe desăvîrșită; ți s-a ridicat pieptul și ți-a crescut părul; dar erai goală, de tot goală.
Atunci am trecut eu pe lîngă tine și te-am văzut, și iată aceea era vremea ta, vremea iubirii. Atunci Mi-am întins eu poala mantiei Mele peste tine și am acoperit goliciunea ta, ți-am făcut un jurămînt, am făcut un legămînt cu tine, zice domnul Dumnezeu și tu ai fost a Mea (*Iezechiel* 16, 4–8).

Spălată, îmbrăcată, fetița s-a făcut o femeie deosebit de frumoasă.

Dar tu te-ai încrezut în frumusețea ta și, folosindu-te de renumele tău, ai început să te desfrînezi; ți-ai cheltuit desfrînarea ta cu tot trecătorul, dîndu-te pe tine lui.
Ai luat din hainele tale, ca să-ți faci locuri înalte în culori felurite, și te-ai desfrînat acolo, cum niciodată nu s-a întîmplat și nici nu va mai fi.
Ai luat lucrurile tale de găteală făcute din aurul Meu și din argintul Meu, pe care ți le-am dat Eu, și ți-ai făcut chipuri de bărbat și te-ai desfrînat cu ele (*Iezechiel* 16, 15–17).

Chipurile de bărbat erau înșelătorii idolatrice. Zeii cruzi cereau jertfe omenești:

Ai luat pe fiii tăi și pe fiicele tale pe care Mi le-ai născut Mie și i-ai adus lor jertfă spre mîncare. Dar puțin te-ai desfrînat tu oare? Ba tu și pe fiii Mei i-ai junghiat și i-ai dat lor, trecîndu-i prin foc (*Iezechiel* 16, 20–21).

Prorocul face apoi lista prostituțiilor necredinciosului. Egiptul, Asurul, Caldea au fost, rînd pe rînd, amanții acestei ființe nesățioase, cu inima învăpăiată.

Perversiunea Ierusalimului era atît de mare încît ajunsese să inverseze ordinea firească a lucrurilor:

Tuturor desfrînatelor se dau daruri; tu însă dădeai însăți daruri amanților tăi și îi cumpărai, ca să vină aceștia din toate părțile la tine și să se desfrîneze cu tine.
La tine desfrînările tale se petreceau în alt fel decît se întîmplă cu femeile: nu umblau bărbații după tine, ci tu dădeai daruri, iar ție nu ți se dădeau daruri, și de aceea tu te-ai purtat cu totul altfel decît altele (*Iezechiel* 16, 33–34).

Amanții prostituatei vor fi adunați de Domnul și transformați în călăi care-o vor pedepsi pentru toate infamiile. Aici povestirea simbolică urmează pas cu pas povestea nenorocirilor Ierusalimului. Tema goliciunii este deosebit de elocventă. După goliciunea copilului părăsit și salvat, după goliciunea provocatoare a prostituatei, urmează clipa goliciunii fatale, a rușinii insuportabile, premergătoare morții:

De aceea ascultă, desfrînato, cuvîntul Domnului:
Așa zice Domnul Dumnezeu: Pentru că tu ți-ai vărsat astfel banii tăi și pentru că în desfrînările tale ți s-a descoperit goliciunea ta înaintea amanților tăi și înaintea tuturor oamenilor tăi nerușinați și pentru sîngele fiilor tăi, pe care tu i-ai dat lor.
Pentru toate acestea iată eu voi aduna pe toți amanții tăi cu care te-ai desfrînat tu și pe care i-ai iubit și pe toți aceia pe care i-ai urît, și-i voi aduna de pretutindeni împotriva ta și voi descoperi înaintea lor goliciunea ta și vor vedea toată rușinea ta.
Te voi judeca cum se judecă femeile adultere și cele ce varsă sînge și te voi preda urgiei și pismei;
Te voi da în mîinile acelora și ei vor dărîma casele tale de desfrînare, vor risipi locurile tale înalte, vor rupe de pe tine hainele tale, vor lua podoabele tale și te vor lăsa goală, de tot goală.
Voi stringe împotriva ta adunare și te vor ucide cu pietre și cu sabie te vor tăia.
Arde-vor casele tale cu foc și te vor judeca înaintea ochilor multor femei; așa voi pune capăt desfrînării tale și nu vei mai face daruri (*Iezechiel* 16, 35–41).

Șirul invectivelor pare a fi nesfîrșit dar, dintr-o dată, este anunțată iertarea divină. Nici o vorbă despre vreo pocăință sau despre vreo penitență lăudabilă. Dumnezeu, din partea lui, nu a rupt niciodată legămîntul. El își amintește de pactul veșnic și, întorcîndu-se în timpul jalonat de groază și nenorociri, readuce totul la începuturi, cînd Israel era copil.

Că așa grăiește Domnul Dumnezeu: Mă voi purta cu tine, cum te-ai purtat tu, disprețuind jurămîntul prin ruperea legămîntului.
Dar Eu Îmi voi aduce aminte de legămîntul Meu încheiat cu tine în zilele tinereții tale și voi înnoi cu tine un așezămînt veșnic.
Și tu îți vei aduce aminte de căile tale și-ți va fi rușine cînd vei începe să primești la tine pe surorile tale, cele mai mari decît tine și pe cele mai mici decît tine și cînd Eu le voi da ție ca fiice, însă nu după așezămîntul tău.
Voi înnoi așezămîntul Meu cu tine și vei cunoaște că Eu sînt Domnul,
Ca să-ți aduci aminte și să te rușinezi, ca pe viitor să nu poți nici gura să-ți deschizi de

rușine, cînd îți voi ierta ceea ce ai făcut, zice Domnul Dumnezeu (*Iezechiel* 16, 59–63).

Legămîntul inimilor și trupurilor

În capitolul 54 din *Isaia* este reluată, într-o nouă perspectivă, tema căsătoriei Domnului cu poporul său. Cetatea Ierusalimului este centrul comunității lui Israel, considerată drept soția Domnului; textul o prezintă într-o stare de părăsire, de văduvie, de infertilitate. Tema prostituției nu este abordată. Totul începe printr-un strigăt de bucurie la întoarcerea rodniciei.

Veselește-te, cea stearpă, care nu năsteai, dă glas și strigă tu care nu te-ai zvîrcolit în dureri de naștere, căci mai mulți sînt fiii celei părăsite, decît ai celei cu bărbat, zice Domnul.
Lărgește locul cortului tău și acoperămîntul sălașului tău întinde-l, nu cruța nimic! Lungește funiile și întărește țărușii!
Căci tu te vei lăți la dreapta și la stînga și semințiа ta va cuceri neamurile și cetățile cele pustiite le va umple de oameni (*Isaia* 54, 1–3).

Întîlnim și tema rușinii, dar aceasta nu este, ca la Iezechiel, pedeapsa nerușinării. Rușinea este aici mai curînd teama unei femei dezorientate.

Adolescenta fără bărbat trăiește o stare de incertitudine greu de suportat, comparabilă cu situația poporului evreu în Egipt, înainte de Ieșire. Femeia măritată, departe de soț, trăiește angoasa singurătății periculoase și sterile, comparabilă cu situația dureroasă a Israelului deportat în Babilon.

Nu te înfricoșa, căci nu vei rămîne de ocară; nu te rușina, căci tu nu vei avea de ce să te rușinezi; căci tu vei uita rușinea tinereții tale și de ocara văduviei tale nu-ți vei mai aduce aminte.
Căci bărbatul tău este Făcătorul tău, și numele lui: Domnul Savaot și răscumpărătorul tău este Sfîntul lui Israel: „Dumnezeul a tot pămîntul" se cheamă! (*Isaia* 54, 4–5).

Soțul îi spune soției: eu sînt Făcătorul tău. În calitatea lui de creator, Dumnezeu poate recrea omul iremediabil stricat de păcat. Creatorul este și „Dumnezeul a tot pămîntul"; natura lui este diferită de cea a zeităților păgîne. Ca și la Iezechiel, renașterea soției se va face printr-o întoarcere la anii tinereții, la zilele Legămîntului abia făcut. Prietenia, bunătatea (*hésed*) regăsite caracterizează acest pact de iubire.

Ca pe o femeie lăsată și cu inima întristată te cheamă Domnul. O femeie măritată în tinerețe ar putea să fie alungată? zice Dumnezeul tău.
O clipă te-am părăsit, dar cu mari îndurări te iau lîngă mine.
Într-o izbucnire de mînie, pentru o clipă mi-am întors fața de la tine, dar în îndurarea mea cea veșnică mă voi milostivi de tine, zice răscumpărătorul tău, Domnul (*Isaia* 54, 6–8).

Cîntarea Cîntărilor a constituit o mare problemă atît pentru conștiința evreiască, cît și pentru cea creștină. Două orientări par a opune interpretările acestei cărți dedicate iubirii. Prima vede în acest text o alegorie a relațiilor dintre Domnul și poporul său, iar a doua, naturalistă, nu vede în acest epitalam decît o laudă adusă iubirii trupești.

O lectură mai atentă ne face să ne întrebăm dacă aceste interpretări contrare sînt contradictorii. În Antichitate și în multe civilizații sexualitatea nu este lipsită de o dimensiune sacră.

Oricum pentru Israel acest aspect religios este consacrat prin trimiterea la Legămîntul pe care Domnul îl face cu poporul său.

Iată ce zice Maleahi:

[...] Din pricină că Domnul a fost martor între tine și femeia tinereților tale, față de

care tu ai fost viclean, deși ea era tovarășa ta și femeia legămîntului tău.
Oare nu i-a făcut El ca să fie o singură făptură cu trup și suflet? Și această făptură unică ce năzuiește ea? Urmași de la Dumnezeu! Păstrați-vă deci viața voastră; iar tu nu fi viclean cu femeia tinereților tale (*Maleahi* 2, 14–16).

Înțelepciunea este uneori prezentată drept însoțitoarea și paznica omului drept.

Cînd înțelepciunea se va sui la inima ta și știința va desfăta sufletul tău,
Cînd buna chibzuială va veghea peste tine și înțelegerea te va păzi, [...]
Ca să te scape de o femeie a altuia, de străina ale cărei cuvinte sînt ademenitoare,
Care lasă pe tovarășul ei din tinerețe și uită de legămîntul Dumnezeului ei (*Pilde* 2, 10–11 și 16–17).

Tradiția evreiască tinde să personifice înțelepciunea identificînd-o cu prezența divină, *shekkinah*. Ea se transformă atunci în perechea feminină a omului evlavios, *hasid*, adică credincios Legămîntului sfînt. Acest pact este o legătură de dragoste care nu poate fi stricată, asemănător celui care ar trebui să-l lege pe bărbat de femeie.

În religia creștină această temă va fi admirabil reluată de către Pavel:

Bărbaților, iubiți pe femeile voastre, după cum și Hristos a iubit Biserica, și s-a dat pe Sine pentru ea [...]
Astfel dar, bărbații sînt datori să-și iubească femeile, ca pe înșeși trupurile lor. Cel ce-și iubește femeia pe sine se iubește.
Căci nimeni vreodată nu și-a urît trupul său, ci fiecare îl hrănește și îl încălzește, precum și Hristos Biserica.
Pentru că sîntem mădulare ale trupului Lui, din carnea Lui și din oasele Lui.
De aceea, va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va alipi de femeia sa și vor fi amîndoi un trup (*Efeseni* 5, 25 și 28–31; citat din *Facerea* 2, 24).

Și, dacă ne întoarcem la *Cîntarea Cîntărilor* putem pune capăt jocului interpretărilor contradictorii, repetînd ceea ce a fost pe bună dreptate spus: „sensul spiritual al Cîntării se află în sensul său literal".

MINUNILE ÎNDURĂRII

Freamătul măruntaielor

Originea cuvîntului ebraic care este tradus prin „milă", „compasiune" sau „îndurare" nu este foarte clară. Rădăcina *rhm* ne duce către sensul de „a fi blînd" sau „a fi mărinimos". Substantivul *rèhem* desemnează sînul matern, iar pluralul *rahamim* exprimă sentimentul visceral de fraternitate și se referă inițial la o origine uterină identică.

Acest sens este foarte bine ilustrat de episodul în care Iosif își recunoaște fratele mai mic, Veniamin. „Dar s-a depărtat Iosif repede, pentru că inima sa ardea pentru fratele său și căuta să plîngă. Și intrînd în camera sa, a plîns acolo" (*Facerea* 43, 30).

Măruntaiele devin pînă la urmă locul emoțiilor profunde, al stării de dragoste, de exemplu.

Cînd mirele din *Cîntarea Cîntărilor* bate noaptea la ușa celei pe care o iubește și încearcă să deschidă încuietoarea camerei ei, mireasa se simte cuprinsă de emoție: „Iubitul mîna pe fereastră-a-ntins: și inima mi-a tresărit" (*Cîntarea Cîntărilor* 5, 4).

Trupul suferă și el, poate din părere de rău, poate de teama pedepsei.

Vezi, Doamne, cît sînt de strîmtorat, lăuntrul meu arde! Inima mea se învîrtește în trupul meu, pentru că m-am răzvrătit foarte (*Plîngeri* 1, 20).

Ochii mei se sfîrșesc de plîns, lăuntrul meu arde ca văpaia, măruntaiele mele fierb și fierea mi se varsă pe pămînt din pricina zdrobirii fiicei neamului meu (*Plîngeri* 2, 11).

Ieremia este ars de cuvîntul Domnului. Clarviziunea lui îl face să trăiască dinainte teribila pedeapsă a poporului cu care se identifică.

Inima mea! Inima mea! Mă doare inima pînă în adînc! Tulburatu-s-a inima mea în mine și nu pot tăcea, că tu, suflete al meu, auzi glasul trîmbiței, auzi alarma de război (*Ieremia* 4, 19).

Dar Domnul nu este un Dumnezeu nepăsător. Profetul îi atribuie o inimă care vibrează la nenorocirile poporului său.

Dar Efraim nu este feciorul meu scump, un copil atît de alintat? Atunci cînd vorbesc de el, totdeauna cu dragoste mi-amintesc de el; pentru el mi se mișcă inima și voi avea milă de el, zice Domnul (*Ieremia* 31, 20).

Mînia lui Dumnezeu este o manifestare a dreptății sale, pe care însă nu o lasă să se reverse fără măsură.

Adma și Țeboimul sînt două orașe distruse în timpul cataclismului care a ras Sodoma de pe fața pămîntului; soarta poporului ales de Domnul nu va fi însă aceeași.

O, cum te voi lăsa, Efraime! Cum te voi părăsi, Israele! Cum te voi trece cu vederea ca odinioară pe Adma și te voi face ca Țeboimul! Inima se zvîrcolește în Mine, mila Mă cuprinde!
Nu voi dezlănțui iuțimea mîniei Mele, și nu voi prăpădi din nou Efraimul; căci Eu sînt Dumnezeu atotputernic și nu om: Sfîntul în mijlocul tău și pentru întărîtarea mîniei (*Osea* 11, 8–9).

Legătura Domnului cu poporul său poate foarte bine fi comparată cu legătura viscerală dintre o mamă și copilul său:

Oare femeia uită pe pruncul ei și de rodul pîntecelui ei n-are milă? Chiar cînd ea îl va uita, Eu nu te voi uita pe tine.
Iată, te-am însemnat în palmele mele; zidurile tale sînt totdeauna înaintea ochilor mei! (*Isaia* 49, 15–16).

Uneori Domnul pare a se ascunde. Ceea ce este mai de temut este însă ca el să nu mai aibă îndurare.

Privește din ceruri și vezi, din locașul Tău sfînt și de slavă, unde este rîvna și puterea ta nesfîrșită, zbuciumul lăuntrului tău: și milostivirile tale?
Pentru mine, acestea au încetat! Că tu ești părintele nostru! Avraam nu știe nimic, Israel nu ne cunoaște. Tu, Doamne, ești tatăl nostru, Mîntuitorul nostru: acesta este numele Tău de totdeauna (*Isaia* 63, 15–16).

În schimb, „a-și închide inima" înseamnă a fi indiferent.

Iar cine are bogăția lumii acesteia și se uită la fratele său care este în nevoie și își închide inima față de el, cum rămîne în acela dragostea lui Dumnezeu? (*I Ioan* 3, 17).

Acest text al lui Ioan pare a aminti că iubirea de aproape, dacă nu este realistă, este absolut iluzorie.

Regăsim această idee la originea perechii de cuvinte „duioșie și milă" care sînt cele două atribute ale lui Dumnezeu. Termenul de duioșie este egal cu mila pe care o resimți din punct de vedere fizic (termenul ebraic este *rahōm*); termenul de milă (*hanōn*) este prezentat în *Ieșire* ca o prescripție morală:

De vei lua zălog haina aproapelui tău, să i-l întorci pînă la asfințitul soarelui.
Căci aceasta-i învelitoarea lui, aceasta-i singura îmbrăcăminte pentru goliciunea sa. În ce va dormi el? Deci de va striga către Mine, îl voi auzi, pentru că sînt milostiv (*Ieșirea* 22, 26–27).

Omul trebuie deci să se poarte ca Dumnezeu: „Vorbește la toată obștea

fiilor lui Israel și le zi: Fiți sfinți, că Eu, Domnul Dumnezeul vostru, sînt sfînt" (*Leviticul* 19, 2).

În *Evanghelie* se spune: „Fiți milostivi, precum și Tatăl vostru este milostiv" (*Luca* 6, 36).

În numeroase texte se spune că Dumnezeu este duioșie și milă (*Ieșirea* 34, 6; *II Paralipomena* 30, 9; *Psalmii* 102, 8–14; *Psalmii* 144, 8; *Ioil* 2, 13; *Iona* 4, 2).

Simbolismul măruntaielor Domnului este deosebit de important pentru revelația Domnului lui Israel. Mînia lui este un act care are un sfîrșit, pe cînd îndurarea este atitudinea lui permanentă, principala lui calitate, inima lui care bate fără încetare, vigilența drăgăstoasă care dormitează sub cenușa păcatului și a pedepsei.

Ceea ce noi numim „atribut" este, în *Biblie*, o trăsătură a înfățișării divine. Vom vedea cum puterea de iertare și de reînnoire nu-i poate aparține decît Dumnezeului creator.

Dumnezeu îl răscumpără pe om pentru ca el să se poată răscumpăra

Tema răscumpărării se bazează pe date sociologice și economice care făceau parte din structura vechilor popoare semitice. Legile sfinte ale lui Israel au acceptat sau respins anumite elemente ale dreptului cuturniar sau scris, dar prorocii au atribuit uneori o forță spirituală, o valoare mai profundă unor convenții garantate din punct de vedere legal.

Răscumpărarea și vînzarea sînt baza relațiilor economice, dar sclavul nu este o marfă ca oricare alta. Chiar dacă este răscumpărat, poate ajunge din nou sclav, dar poate fi și eliberat.

Paștile este sărbătoarea eliberării din sclavie. Acesta a fost mesajul Domnului către Moise:

[...] Eu sînt Domnul și am să vă scot de la munca cea grea a Egiptenilor, și am să vă izbăvesc din robia lor; am să vă izbăvesc cu braț înalt și cu pedepse mari;
Am să vă primesc să-Mi fiți popor, iar Eu să vă fiu Dumnezeu (*Ieșirea* 6, 6–7).

Acest mesaj vestește eliberarea, dar și constituirea poporului lui Israel. Este un act de naștere.

Povestirile despre epoca patriarhală relatau faptele de vitejie ale triburilor și semnificația lor spirituală. Cu *Ieșirea* începe istoria unui popor a cărui structură organică este bazată pe credința într-un Dumnezeu care „intervine": acesta creează poporul, îl educă, îl îndrumă în cadrul unui legămînt. „Cu mila Ta ai povățuit, și Tu ai izbăvit acest popor și Tu îl povățuiești cu puterea Ta, spre locașul sfințeniei Tale" (*Ieșirea* 15, 13).

Ieșirea pune în legătură misterul plecării din Egipt cu o prescripție rituală: închinarea întîi-născuților, jertfirea sau răscumpărarea lor. Cea de-a zecea plagă vestește moartea tuturor întîi-născuților de pe pămîntul Egiptului. Această soartă va fi rezervată oamenilor și animalelor, cu excepția întîi-născuților israeliți care vor fi cruțați.

Și va fi plîngere mare în tot pămîntul Egiptului, cum n-a mai fost și cum nu va mai fi. Iar la toți fiii lui Israel nici cîine nu va lătra, nici la om, nici la dobitoc, ca să cunoașteți ce deosebire face Domnul între Egipteni și Israeliți (*Ieșirea* 11, 6–7).

Sîngele mielului sacrificat pentru ospățul dinaintea marii plecări este folosit pentru însemnarea porților israeliților. Acest semn îi apără pe întîi-născuții poporului lui Dumnezeu de valul ucigaș ale cărui victime vor fi animalele și copiii egiptenilor. Mielul îl răscumpără pe întîiul-născut.

În capitolul 13 din *Ieșirea* este stabilită legea referitoare la întîi-născuții bărbați. Ei îi aparțin Domnului și vor trebui sacrificați. Întîiul fiu al unui om va fi răscumpărat, adică înlocuit de o vită care va fi sacrificată. Acest dar al vieții la începutul ei este probabil un rit străvechi, dar povestirea biblică îi atribuie o semnificație istorică. Este astfel amintită cea de-a zecea plagă, trecerea fulgerătoare a Domnului cînd vrea să-și elibereze poporul, moartea întîi-născuților egipteni și răscumpărarea cu un miel.

Să fie dar aceasta semn la mîna ta și ca o tăbliță deasupra ochilor tăi, căci cu mînă tare ne-a scos Domnul din Egipt! (*Ieșirea* 13, 16).

Dumnezeu l-a răscumpărat pe Israel, sclav al Egiptului, omul trebuie să-și răscumpere fiul întîi-născut.

Termenul de răscumpărare are și un al treilea sens încărcat de o altă dimensiune spirituală. Este astfel revelată o concepție foarte specială despre proprietate.

Leviticul este foarte clar în privința proprietății asupra pămîntului.

Pămîntul să nu-l vindeți de veci, că pămîntul este al Meu; iar voi sînteți străini și venetici înaintea Mea.
În toate părțile stăpînirii voastre să îngăduiți răscumpărarea pămîntului (*Leviticul* 25, 23–24).

Dreptul de răscumpărare poate fi exercitat oricînd, restituția devenind însă obligatorie în anul jubileului, care are loc o dată la cincizeci de ani.

Să sfințiți anul al cincizecilea și să se vestească slobozenie pe pămîntul vostru pentru toți locuitorii lui. Să vă fie acesta an de slobozenie, ca să se întoarcă fiecare la moșia sa; fiecare să se întoarcă la ogorul său (*Leviticul* 25, 10).

Dreptul de răscumpărare este valabil pentru case (*Leviticul* 25, 29–31). Dacă un om nevoiaș „se vinde" altuia, el nu trebuie considerat rob și obligația lui va lua sfîrșit în anul jubiliar; în acel an omul și familia lui își vor putea părăsi stăpînul după voia lor.

Pentru că ei sînt robii Mei, pe care Eu i-am scos din pămîntul Egiptului:
Să nu-i vinzi, cum se vînd robii, să nu-i stăpînești cu cruzime și să te temi de Dumnezeul tău (*Leviticul* 25, 42–43).

Străinul se bucură și el de drept de răscumpărare și nu poate fi tratat în mod arbitrar (*Leviticul* 25, 47–53).

Concluzia acestui discurs legislativ este: „Să nu vă faceți idoli" (*Leviticul* 26, 1).

Este adevărat că textul se referă la idoli sub formă de statui, dar trebuie să ne gîndim că nu există idoli mai periculoși decît simțul de proprietate exclusivă, întărit de adorarea lui Mamona, bogăția deificată. Cînd este stăpîn absolut peste un domeniu, omul are tendința de a se lua drept zeu, devenind astfel propriu-i idol.

Omul este un musafir și un străin pe pămînt, un trecător. Dumnezeu i-a dat suflarea și mijloacele de existență. Dumnezeu îl răscumpără pe om, eliberîndu-l de tot ceea ce poate să-l aserveaască, indiferent dacă este o constrîngere care vine din afară sau una care vine dinăuntru, provocată de pornirile sale greșite.

O dată răscumpărat de Domnul său, omul se poate răscumpăra pe sine însuși. Actului liber săvîrșit de Domnul îi corespunde cel al omului de el creat, care se pocăiește, se întoarce la Cel ce împărățește peste toate.

Goel

Acest substantiv, derivat din verbul ebraic *gaal*, „a răscumpăra", „a poseda", are semnificația generală de „răscumpărător". Nu trebuie exclusă din acest termen ideea de „răzbunător al sîngelui", care are sarcina de a-l omorî pe ucigașul unui membru din familia sa, dar ale cărui drepturi sînt limitate în *Numerii* (*Numerii* 35, 9–34). Un sens deosebit face aluzie la legea leviratului — *levir* fiind un cuvînt latinesc care traduce cuvîntul ebraic care înseamnă „cumnat".

De vor trăi frații împreună și unul din ei va muri, fără să aibă fiu, femeia celui mort să nu se mărite în altă parte după străin, ci cumnatul ei să intre la ea, să și-o ia soție și să trăiască cu ea.
Întîiul născut, pe care-l va naște ea, să poarte numele fratelui lui cel mort, pentru ca numele acestuia să nu se șteargă din Israel (*Deuteronomul* 25, 5–6).

În cazul în care fratele răsposatului refuză, va fi făcut de rușine în cadrul unei ceremonii publice (*Deuteronomul* 25, 7–10): văduva îi va scoate o sandală din picior și va face din el un „desculț", adică un om a cărui minte șchioapătă mai mult decît trupul.

Motivele acestei practici sînt diverse. Situația văduvei este dificilă. Din punct de vedere afectiv singurătatea ei se poate transforma în izolare. Și, pe deasupra, în Orient, sterilitatea este suspectă, ba chiar rușinoasă. Soțul (*baal*) este în același timp protector și sursă de venituri.

În Israel cea mai importantă misiune a femeii este asigurarea descendenței masculine. Copilul născut din levirat va fi considerat întîiul născut al femeii însingurate prin moartea soțului.

Condiția pusă în text „dacă vor trăi frații împreună" arată că această legătură de rudenie este și una economică. Dacă văduva s-ar remărita cu un străin, ar putea avea loc un partaj dezavantajos.

Oricum, fie că este vorba de „răzbunătorul sîngelui", fie de *levir*, este sigur că misiunea de a rezolva problemele de familie complicate, de moarte sau de viață, îi revine *goel*-ului. În acest sens Dumnezeu, în mod simbolic, se va prezenta drept *goel*-ul lui Israel. Acest popor, pe care l-a zămislit și pe care l-a crescut precum un copil, a devenit familia lui: în această calitate el își asumă funcția de răzbunător, de răscumpărător și, în final, de soț.

În ceea ce privește răzbunarea, Dumnezeu dorește să-i dezobișnuiască pe oameni de spiritul de răzbunare care se traduce prin dezlănțuirea violenței. Dumnezeu își exercită dreptul de răzbunare asupra dușmanilor lui Israel, dar și asupra unui Israel răzvrătit, ca de exemplu regele Ahab (*IV Regi* 9, 7).

Dumnezeu interzice oamenilor dreptul de răzbunare: „Cel ce se răzbună, de la Domnul va afla pedeapsă (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 28, 1). Citînd *Deuteronomul* (*Deuteronomul* 32, 35–36), *Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel* îi mustră pe apostații care au nesocotit spiritul de grație:

Căci cunoaștem pe cel ce a zis: A Mea este răzbunarea; Eu voi răsplăti. Și iarăși: Domnul va judeca pe poporul Său.
Înfricoșat lucru este să cădem în mîinile Dumnezeului celui viu (*Evrei* 10, 30–31).

Goel este răzbunătorul, dar și protectorul, apărătorul.

Din contextul psalmului următor nu reiese însă ideea de răzbunare:

Și vor bineplăcea cuvintele gurii mele și cugetul inimii mele înaintea ta pururea; Doamne, ajutorul meu și izbăvitorul meu (*Psalmii* 18, 15).

În *Cartea lui Iov* Domnul îl va apăra pe înțeleptul trecut prin grele încercări în lupta sa cu moartea atotputernică.

Dar eu știu că răscumpărătorul meu este viu și că el, în ziua cea de pe urmă, va ridica iar din pulbere această piele a mea ce se destramă.
Și afară din trupul meu voi vedea pe Dumnezeu (*Iov* 19, 25–26).

Goel se dovedește un martor ocular, un judecător binevoitor. El este Duhul Sfînt pe care Ioan îl numește Paraclet, avocat, asistent, consilier, dar și martor al adevărului împotriva imperiului minciunii (*Ioan* 14, 15–17 și 25–26; *Ioan* 15, 26–27; *Ioan* 16, 7–11).

Isaia folosește adesea nenumăratele funcții ale *goel* cînd vrea să arate iubirea lui Dumnezeu față de poporul său: răzbunător, apărător, eliberator al prizonierilor, sprijin al văduvelor.

Că Eu sînt Dumnezeul tău, Eu întăresc dreapta ta și îți zic ție: „Nu te teme, căci Eu sînt ajutorul tău!"
Nu-ți fie frică, vierme al lui Iacov, viermișor al lui Israel, Eu sînt ajutorul tău, zice Domnul, Mîntuitorul tău și Sfîntul lui Israel (*Isaia* 41, 13–14).

Goel este și apărătorul „săracilor", al celor care nu au alt sprijin decît pe Dumnezeu.

Și acum așa zice Domnul, ziditorul tău, Iacove, și creatorul tău, Israele: „Nu te teme, căci Eu te-am răscumpărat și te-am chemat pe nume, al Meu ești! [...]
Că Eu sînt Domnul Dumnezeul tău, Sfîntul lui Israel, Mîntuitorul. Eu dau Egiptul preț de răscumpărare pentru tine, Etiopia și Saba în locul tău (*Isaia* 43, 1 și 3).

Goel cel sfînt este și creatorul poporului pe care îl mîntuiește răscumpărîndu-l (*Isaia* 43, 7 și 15).

Adu-ți aminte despre aceasta, Iacove, Israele, că tu ești sluga Mea! Te-am făcut să-Mi fii Mie slugă, Israele, Eu nu te voi uita!
Risipit-am păcatele tale ca pe un nor și fărădelegile tale ca pe o negură. Întoarce-te către Mine, că Eu te-am mîntuit [verbul gaal] (*Isaia* 44, 21–22).

Psalmul 129 (*De profundis*) este un strigăt de speranță în acel Dumnezeu care răscumpără greșelile poporului său.

Că la Domnul este mila și multă mîntuire la El.
Și El va izbăvi pe Israel din toate fărădelegile lui (*Psalmii* 129, 7–8).

Dumnezeul mîntuitor și creator își salvează poporul insuflîndu-i duhul său [...] „Vărsa-voi din Duhul Meu peste odrasla ta și binecuvîntarea Mea peste mlădițele tale" (*Isaia* 44, 3).

Isaia, ca și ceilalți mari proroci (Osea, Ieremia, Iezechiel), a reluat tema femeii necredincioase, pedepsită, umilită, dar pînă la urmă iertată din dragostea de neclintit a Domnului. Capitolul 54 încheie această lungă secvență printr-o referire la *goel*.

O clipă te-am părăsit, dar cu mari îndurări te iau lîngă Mine.
Într-o izbucnire de mînie, pentru o clipă Mi-am întors fața de la tine, dar în îndurarea Mea cea veșnică Mă voi milostivi de tine, zice răscumpărătorul tău, Domnul (*Isaia* 54, 7–8).

Dragostea veșnică și iertătoare este *hésed*, duioșia constantă a unui Dumnezeu care ține la legămîntul său cu oamenii — pe care îl menține în ciuda nelegiuirilor lor — și care-i face să renască pe partenerii lui inconstanți prin puterea sa creatoare. Iubirea Domnului este veșnic tînără. „O femeie măritată în tinerețe ar putea să fie alungată? zice Dumnezeul tău" (*Isaia* 54, 6).

Patimile omenești (gelozia, mînia, adulterul) și caracterul instinctual al îndurării formează un lanț care se întrețese cu simbolistica *goel*-ului (răzbunare, răscumpărare, ocrotire, apărare). Astfel se stabilesc legăturile dintre Dumnezeu și oameni și, dacă Domnul acceptă să joace un joc ce pare a fi prea omenesc, este pentru că el se află în inima creației sale. El care cercetează inimile și trupurile, știe foarte bine ce înseamnă o patimă, o înflăcărare din iubire, o hotărîre nebunească și imensa tristețe ce poate să-l cuprindă pe omul care trece drept înțelept. S-ar putea, de altfel, ca el să-și dezvăluie secretul libertății în toiul nesăbuinței sale.

PĂSTORUL

Dumnezeu este Marele Păstor

Cînd Iacov îi binecuvîntează pe copiii lui Iosif, el îl invocă pe Domnul, păstorul lui Israel.

[...] Dumnezeul, înaintea căruia au umblat părinții mei: Avraam și Isaac, Dumnezeul cel ce m-a păscut de cînd sînt și pînă în ziua aceasta (*Facerea* 48, 15–16; vezi și *Psalmii* 79, 3).

În timpul Ieșirii, Dumnezeu este mai-marele păstorilor lui Israel. Moise și Aaron sînt păstorii care se supun poruncilor sale (*Psalmii* 76, 19).

Psalmul 94 relevă importanța glasului păstorului atunci cînd duce oile la păscut.

Veniți să ne închinăm și să cădem înaintea Lui și să plîngem înaintea Domnului, Celui ce ne-a făcut pe noi.
Că El este Dumnezeul nostru și noi poporul pășunii Lui și oile mîinii Lui.
Astăzi de veți auzi glasul Lui, să nu vă învîrtoșați inimile voastre (*Psalmii* 94, 6–7).

Psalmul 22 se referă la simbolistica lumii pastorale.

Domnul mă paște și nimic nu-mi va lipsi.
La loc cu pășune, acolo m-a sălășluit (*Psalmii* 22, 1–2).

Urmează tema odihnei care, în *Biblie*, este deosebit de bogată (vezi „Odihna Domnului", p. 263). Aici, apele odihnei se opun apelor înfricoșătoare ale Mării Roșii și simbolizează pămîntul făgăduinței.

[...] la apa odihnei m-a hrănit.
Sufletul meu l-a întors, povățuitu-m-a pe căile dreptății, pentru numele Lui (*Psalmii* 22, 2–3).

Purtarea păstorului alungă orice teamă:

Că de voi și umbla în mijlocul morții, nu mă voi teme de rele; că Tu cu mine ești.
Toiagul Tău, și varga Ta, acestea m-au mîngîiat (*Psalmii* 22, 4).

Acest psalm, din care răzbate încrederea, este cîntarea unui obișnuit al templului, care află pacea într-o intimitate permanentă cu Domnul ce veghează asupra turmei lui precum un bun păstor.

Și mila Ta mă va urma în toate zilele vieții mele, ca să locuiesc în casa Domnului, întru lungime de zile (*Psalmii* 22, 7).

Cînd trece prin greaua încercare a surghiunirii, profetul deplînge lipsa Marelui Păstor.

[...] unde este Cel ce a scos din mare pe păstorul și turma Sa? Unde este Cel ce a pus în mijlocul ei duhul Său cel sfînt? (*Isaia* 63, 11).

Miheia vestește refacerea unui Ierusalim mai mare, putînd să primească pe toți israeliții risipiți și chiar alte neamuri asemănate cu fiare fascinate, dar

îmblînzite de Marele Păstor al lui Israel.

Paște poporul cu toiagul Tău, turma moștenirii Tale, cea care sălășluiește singură în pădure, în mijlocul Carmelului! Să pască în Vasan și în Galaad ca în zilele cele de altădată!
Ca în ziua cînd ai ieșit din țara Egiptului îți voi arăta lucruri minunate!
Vedea-vor neamurile și se vor rușina, cu toată puterea lor; pune-vor mîna la gură, iar urechile lor vor fi cuprinse de surzenie.
Vor linge pulbere ca șerpii, ca și tîrîtoarele pămîntului vor fi cuprinse de spaimă ieșind din ascunzișurile lor; vor veni tremurînd către Domnul Dumnezeul nostru și se vor înfricoșa de Tine (*Miheia* 7, 14–17).

Păstorii marelui Păstor

Înainte ca poporul să pășească pe pămîntul Canaanului, Moise primește un avertisment. El va muri la intrarea în această țară atît de dorită. Aaron a murit deja. Profetul se întoarce către Domnul și îi zice:

„Domnul Dumnezeul duhurilor și a tot trupul, să rînduiască peste obștea aceasta un om,
Care să iasă înaintea ei și care să intre înaintea ei, care să-i ducă și să-i aducă, ca să nu rămînă obștea Domnului, ca oile ce n-au păstor" (*Numerii* 27, 16–17).

Iosua va fi ales pentru a primi, în fața preotului Eleazar, „o parte din demnitatea" lui Moise, adică autoritatea de căpetenie, pentru a putea duce războaie, dar și pentru a veghea la unitatea poporului și la respectarea Legămîntului. În acest sens Judecătorul lui Israel poate fi numit „păstor".

După moartea lui Samson, Samuel este cel care joacă rolul de judecător și de eliberator, fiind pe deasupra și înzestrat cu clarviziunea unui profet. După ce israeliții suferă o grea înfrîngere și Chivotul este luat de filisteni, Samuel adună poporul la Mițpa pentru a-l sili să-și facă un examen de conștiință. Cultul falșilor zei trebuie eliminat și Domnul vine în grabă în ajutorul poporului său (*I Regi* 7, 2-6). Samuel este cu adevărat păstorul lui Israel.

Dar poporul vrea un rege. „[...] De aceea pune peste noi un rege, ca să ne judece acela, ca și la celelalte popoare!" (*I Regi* 8, 5).

Acest „ca și la celelalte popoare" este o ofensă adusă Domnului, care și-a călăuzit poporul dincolo de orizontul neamurilor, care-l înconjoară, separîndu-l de acestea.

Cu toate avertismentele lui Samuel, poporul se încăpățînează. Saul, primul rege, îl va vedea pe Samuel îndepărtîndu-se de el (*I Regi*, 12). Dumnezeu îl va alunga pe Saul pentru nesupunere (*I Regi* 15, 10–31).

Samuel va alege un alt rege. Alegerea lui David, ungerea lui sînt întemeiate. Un păstor trebuie să fie curajos pentru a-și putea apăra turma și, din acest punct de vedere, David este omul potrivit. Înainte de a-l înfrunta pe Goliat, David îi dovedește lui Saul calitățile sale de apărător al turmelor tatălui său.

„Robul tău a păscut oile tatălui său, și cînd se întîmpla să vină leul sau ursul să ia vreo oaie din turmă,
Atunci eu alergam după el și i-o luam din gura lui; iar dacă el se arunca asupra mea, eu îl apucam de coamă și-l loveam pînă-l ucideam.
Și urși și lei a ucis robul tău; și cu acest filistean netăiat împrejur se va întîmpla același lucru ca și cu aceia, pentru că hulește așa oștirea Dumnezeului Celui viu. Să mă duc dar și să-l lovesc, ca să spăl rușinea lui Israel? Căci cine-i oare acest filistean?" (*I Regi* 17, 34–36).

David dezvăluie originea curajului și forței lui: „Domnul Cel ce m-a scăpat de la lei și urși, mă va scăpa și din mîna acestui filistean!" (*I Regi* 17, 37).

În ziua ungerii lui David, triburile reunite ale lui Israel vor zice:

[...] Încă de ieri și de alaltăieri cînd Saul domnea peste noi, tu ai povățuit pe Israel și Domnul a zis către tine: tu vei paște pe poporul Meu Israel și tu vei fi povățuitorul lui Israel" (*II Regi* 5, 2).

A paște și a povățui poporul pot fi aluzii la ducerea unui război. Această proclamație mărește puterea lui David și, fără a face din el un proroc sau un preot, îl obligă să fie vigilent în materie de religie.

Trecerea de la păstorul David la regele David este foarte bine rezumată în concluzia unui psalm:

Și a ales pe David robul său și l-a luat pe el de la turmele oilor.
De lîngă oile ce nasc l-a luat pe el, ca să pască pe Iacob, poporul Său și pe Israel, moștenirea Sa.
Și i-a păscut pe ei întru nerăutatea inimii lui și în priceperea mîinii lui i-a povățuit pe ei (*Psalmii* 77, 76–78).

Imaginea lui David rămîne luminoasă în tradiția biblică, în ciuda stîngăciilor guvernării sale și ale propriilor greșeli. Rugăciunea de mulțumire fierbinte de la sfîrșitul vieții sale ne dezvăluie figura unui rege recunoscător pentru puterea ce i-a dat-o Stăpînul veșnic.

A Ta este, Doamne, mărirea și puterea și slava și biruința și strălucirea [...]
[...] Dar de la Tine sînt toate și cele primite din mîna Ta Ți le-am dat Ție;
Căci călători sîntem noi înaintea ta și pribegi, ca toți părinții noștri (*I Paralipomena* 29, 11, 14 și 15).

[...] „Iată văd pe toți Israeliții împrăștiați prin munți, ca oile ce n-au păstor. Și a zis Domnul: ei n-au domn, să se întoarcă fiecare cu pace la casa sa" (*III Regi* 22, 17).

Felul de viață al lui David a păstrat întotdeauna o notă rurală. Păstorul regal al lui Israel nu l-a uitat pe micul păstor roșcovan din Betleem, care lupta cu praștia împotriva fiarelor și-și apăra cu vigilență turmele. Simplitatea aceasta a făcut din el un păstor pe placul lui Dumnezeu, un „om al lui Dumnezeu" (*II Paralipomena* 8, 14).

Dinastiile regale ale lui Israel și Iuda nu au mai avut alt păstor precum David. Chiar și Iosafat, regele ludei, dornic să combată idolatria, se va înrudi, prin căsătorie, cu regele Ahab, soțul păgînei Izabela, care a fost în conflict cu profetul Ilie. Cei doi suverani vor consulta într-o zi un adevărat profet, pe Miheia, fiul lui Imla (a nu confunda cu Miheia din Moreșet, mai tardiv, unul din cei doisprezece „mici profeți" ai *Bibliei*). Miheia, fiul lui Imla, începe prin a se referi la *Numerii*:

„Iată văd pe toți Israeliții împrăștiați prin munți, ca oile ce n-au păstor. Și a zis Domnul: ei n-au domn, să se întoarcă fiecare cu pace la casa sa" (*III Regi* 22, 17).

Cu alte cuvinte, regele lui Israel nu este un păstor. Profetul îi va prezice, de altfel, o moarte nu prea glorioasă (*III Regi* 22, 28).

În mod ciudat, celălalt Miheia, cel din Moreșet, contemporan cu Isaia (740 î.Cr.) va fi cel care va relua tema păstorului, dar într-o nouă perspectivă. Este o prezicere mesianică care anunță venirea unui personaj ce va asuma funcția de păstor. Acest prinț, ale cărui origini se pierd în negura vremurilor, va fi un fel de nou David. El se va naște din „aceea ce trebuie să nască", va fi întruchiparea păcii și, în această nouă ordine, va împăca ceea ce pare antagonic: pe Israel cu celelalte neamuri.

Și tu, Betleeme Efrata, mic ești între miile lui Iuda, din tine va ieși stăpînitor peste Israel, iar obîrșia lui este dintru început, din zilele veșniciei.
Pentru aceasta îi va lăsa pînă în vremea cînd aceea ce trebuie să nască va naște. Atunci rămășița fraților săi se va întoarce la fiii lui Israel.
El va fi voinic și va paște poporul prin puterea Domnului, întru slava numelui Domnului Dumnezeului său și toți vor fi fără de grijă, iar el va fi mare, pînă la marginile pămîntului.
Și el însuși va fi pacea noastră! (*Miheia* 5, 1–4).

Această venire se va lovi de împotrivirea unora și altora, dar „șapte păstori și opt căpetenii", adică mulți susținători ai noii ordini, îi vor respinge cu sabia pe toți atîtătorii la război, ca de exemplu Asur (*Miheia* 5, 4–5).

Tema păstorului este dezvoltată pe larg în capitolul 34 din *Iezechiel*. Este o amplă critică a păstorilor lui Israel, regi și căpetenii, dar profetul condamnă și oile lăsînd astfel să se întrevadă judecata finală. Totul se termină printr-o promisiune mesianică a păstorului ideal. Putem distinge mai multe faze:

— Critica și judecata păstorilor. Păstorii își văd de ei, uită de hrana oilor, nu le îngrijesc pe cele mai slabe, bolnave sau rănite. Animalele, tratate cu violență, nesupravegheate, se risipesc. Vitele dispărute nu sînt căutate. Păstorii vor fi pedepsiți; li se va lua turma și astfel oile vor scăpa de niște păstori care s-au transformat în fiare (*Iezechiel* 34, 2–10).

— Intervenția Domnului. Dumnezeu hotărăște să păstorească el însuși turma. El va face toate muncile stînii (*Iezechiel* 34, 11–16). Iisus se referă la acest text atunci cînd spune că el este bunul Păstor.

— Judecata turmei. Dumnezeu judecă oile între ele, apoi berbecii și țapii între ei. Domnul arată egoismul celor tari. Cei puternici și cei bogați îi calcă în picioare pe cei slabi. Dincolo de metafora pastorală, putem discerne critica pe care profetul o face unei societăți bazate pe nedreptate. Domnul ia apărarea celor slabi (*Iezechiel* 34, 17–22).

— Perspectiva mesianică:

Voi pune peste ele un singur păstor, care le va paște; voi pune pe robul Meu David; el le va paște și el va fi păstorul lor.
Iar Eu Domnul, le voi fi Dumnezeu, iar robul Meu David va fi prinț între ei (*Iezechiel* 34, 23–24).

Restul capitolului este o descriere a vremurilor eshatologice. Și aici noua ordine exclude violența, garantează liniștea, rodnicia. Foametea și maltratarea vor dispărea.

Și voi, oile Mele, sînteți turma pe care o pasc, iar Eu sînt Dumnezeul vostru, zice Domnul Dumnezeu (*Iezechiel* 34, 31).

În a doua parte din *Zaharia* imaginea păstorului este tratată într-un mod cu totul special. Simbolul se manifestă ca o alegorie mimată, ca un gest profetic care întărește cuvîntul.

Acest text scoate în relief ambiguitatatea temei păstorului. Este adevărat că păstorul își iubește oile, le îngrijește și le apără, uneori cu riscul propriei vieți. Dar este tot atît de adevărat că un păstor poate tăia un animal în folosul lui sau pentru o măcelărie.

Importanța jertfelor sîngeroase din *Vechiul Testament*, mielul devenit arhetipul victimei sacrificiului, ritul tăierii au ca scop introducerea primei teme a lui Zaharia: junghierea.

Această temă este deosebit de violentă. Păstorul cioban este pus în situația de a crește o turmă de oi sortite măcelăririi. Victimele sălbăticiei vor de-

veni imaginea unei lumi care se lasă să alunece pe panta propriei violențe.

Așa zice Domnul Dumnezeul meu: „Paște oile de junghiat",
Căci cel care le cumpără le junghie și nu au nici o vină, iar vînzătorul lor zice: „Binecuvîntat să fie Domnul, căci, iată, m-am îmbogățit", și păstorii lor nu le cruță.
„Și Eu nu Mă voi mai îndura de locuitorii țării, zice Domnul. Iată că Eu voi da pe oameni, pe fiecare în mîinile vecinului său și ale regelui său, și vor pustii țara și nu-i voi scăpa din mîinile lor."
Și m-am făcut cioban peste oile de junghiat din pricina negustătorilor de oi (*Zaharia* 11, 4–7).

Alegoria se lămurește. Mai-marele peste păstori se desparte de cele trei ajutoare ale sale (poate trei preoți), dar răul este pretutindeni, de partea păstorilor ca și de cea a turmelor.

[...] Și-am luat două toiege. Pe unul l-am numit: „Îndurare", iar pe celălalt: „Legămînt" și am început să pasc turma.
Și într-o lună am stîrpit pe cei trei păstori, căci sufletul Meu prinsese scîrbă de ei și sufletul lor nu Mă mai putea suferi pe Mine.
Și am grăit: „Nu vă mai pasc! Cea care este de murit să moară, cea de pierit să piară, iar oile care vor mai rămîne să se sfîșie între ele!" (*Zaharia* 11, 7–9).

Primul toiag frînt înseamnă eșecul înțelegerii între popoare. Negustătorii par că se bucură în fața constatării acestei triste realități.

Atunci am luat toiegul Meu „Îndurare" și l-am frînt, ca să stric legămîntul pe care l-am încheiat cu toate popoarele.
El a fost stricat în acea zi, iar negustătorii de oi, care luau seama la Mine, au înțeles că acesta a fost cuvîntul Domnului (*Zaharia* 11, 10–11).

Ruperea celui de-al doilea toiag înseamnă sfîrșitul bunei înțelegeri dintre Iuda și Israel. Profetul renunță și căpeteniile îi fixează o simbrie derizorie, luînd astfel în derîdere cuvîntul Domnului.

Și le-am zis: „Dacă socotiți cu cale, dați-Mi simbria, iar dacă nu, să nu Mi-o plătiți." Și Mi-au cîntărit simbria Mea treizeci de arginți.
Atunci a grăit Domnul către Mine: „Aruncă-l olarului prețul acela scump cu care Eu am fost prețuit de ei". Și am luat cei treizeci de arginți și i-am aruncat în vistieria templului Domnului, pentru olar.
Apoi am rupt toiagul cel de al doilea: „Legămînt", ca să stric frăția dintre Iuda și Israel (*Zaharia* 11, 12–14).

Dar Domnul îl pune pe profet să se îmbrace în păstor nebun pentru a evoca păstorul tiran care va pune mîna pe putere.

Și a zis Domnul către mine: „Ia lucrurile unui păstor nebun;
Căci, iată, eu voi ridica un păstor nebun în această țară care nu va umbla după oaia cea pierdută și care nu va căuta pe cea rătăcită și pe cea rănită nu o va vindeca și nu va hrăni pe cea sănătoasă, ci va mînca pe cea grasă și îi va smulge unghiile.
Vai de ciobanul rău, care lasă turma în părăsire! Sabia să lovească brațul lui și ochiul lui cel drept! Brațul lui să se usuce cu totul, iar ochiul să rămînă orb de tot!" (*Zaharia* 11, 15–17).

Concluzia acestei demonstrații profetice se află în capitolul 13. Sabia judecății lovește această lume nebună, nu pentru a o distruge, ci pentru a o purifica prin foc și a o reclădi pe această nouă temelie.

Sabie, deșteaptă-te împotriva păstorului Meu, împotriva tovarășului Meu, zice Domnul Savaot. Voi bate păstorul și se vor risipi oile, și Îmi voi întoarce mîna Mea împotriva celor mici.
Și în toată țara, zice Domnul, două treimi vor pieri și vor muri, iar cealaltă treime va fi lăsată acolo.

Iar pe aceasta a treia o voi pune în foc; îi voi curăți ca pe argint și îi voi încerca cum se încearcă aurul. Ei vor chema numele Meu și Eu îi voi asculta; și Eu voi zice: „Acesta este poporul Meu", și el va răspunde: „Domnul este Dumnezeul meu!" (*Zaharia* 13, 7–9).

Capitolele din *Zaharia* au fost puncte de sprijin biblice pentru gîndirea primilor creștini, începînd cu evangheliștii.

Prețuirea proorocului la treizeci de arginți, preț de răscumpărare al unui sclav (*Zaharia* 11, 12), se regăsește și la Matei (*Matei* 26, 15). Fraza „[...] Voi bate păstorul și se vor risipi oile" (*Zaharia* 13, 7) este citată de același evanghelist (*Matei* 26, 31).

Pe de altă parte, cel „străpuns" (*Zaharia* 12, 10) este un personaj misterios a cărui moarte este salvatoare. Ioan vede în el presimțirea lui Hristos răstignit (*Ioan* 19, 36). Același apostol vorbește despre apa care țîșnește din coasta lui Hristos, acest episod putînd avea o legătură cu începutul capitolului 13 din *Zaharia*:

În vremea aceea va fi un izvor cu apă curgătoare pentru casa lui David și pentru locuitorii Ierusalimului, pentru curățirea de păcat și de orice altă întinare (*Zaharia* 13, 1).

Regăsim în *Isaia* convergența simbolică dintre păstor și miel:

Toți umblam rătăciți ca niște oi, fiecare pe calea noastră, și Domnul a făcut să cadă asupra Lui fărădelegile noastre ale tuturor [...]
[...] ca un miel spre junghiere S-a adus [...] așa nu și-a deschis gura Sa [...]
Scăpat de chinurile sufletului Său, va vedea rodul ostenelilor Sale [...]
Pentru aceasta Îi voi da partea Sa printre cei mari și cu cei puternici va împărți prada (*Isaia* 53, 6–7 și 11–12).

Prin această convergență păstorul care suferă pentru turma sa este identificat cu mielul jertfei.

Iată concluzia *Epistolei către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel*:

El a intrat o singură dată în Sfînta Sfintelor, nu cu sînge de țapi și de viței, ci cu însuși sîngele Său, și a dobîndit o veșnică răscumpărare (*Evrei* 9, 12).

Păstorul cel bun

În *Noul Testament* Iisus este prezentat drept păstorul prin excelență.

Una din principalele îndatoriri ale Păstorului cel bun este de a avea grijă de cei mici.

Vedeți să nu disprețuiți pe vreunul din aceștia mici, că zic vouă: Că îngerii lor, în ceruri, pururea văd fața Tatălui Meu, Care este în ceruri.
Căci Fiul Omului a venit să mîntuiască pe cel pierdut.
Ce vi se pare? Dacă are un om o sută de oi și se rătăcește una dintre ele, nu lasă, oare, în munți pe cele nouăzeci și nouă și, ducîndu-se, caută pe cea rătăcită?
Și dacă se întîmplă să o găsească, adevăr grăiesc vouă că se bucură de ea mai mult decît de cele nouăzeci și nouă, care nu s-au rătăcit.
Astfel nu este vrere înaintea Tatălui vostru, Cel din ceruri, ca să piară vreunul dintr-aceștia mici (*Matei* 18, 10–14).

Lungul text al lui Ioan despre Păstorul cel bun are două părți. Prima descrie siguranța care trebuie să domnească într-o adevărată stînă. Iisus este bunul păstor care poate fi recunoscut după glas. Acest glas este cel al lui Dumnezeu care poate să cheme pe fiecare om după nume și să-i ducă pe toți pe drumul cel drept. Pentru a-i lămuri mai bine pe evreii care-l ascultă, Iisus folosește și alte cuvinte. El spune că este ușa prin care se ajunge la izbăvire.

Adevărat, adevărat zic vouă. Cel ce nu intră pe uşă, în staulul oilor, ci sare pe aiurea, acela este fur şi tîlhar.
Iar cel ce intră prin uşă este păstorul oilor.
Acestuia, portarul îi deschide şi oile ascultă de glasul lui, şi oile sale le cheamă pe nume şi le mînă afară.
Şi cînd le scoate afară pe toate ale sale, merge înaintea lor, şi oile merg după el, căci cunosc glasul lui.
Iar după un străin, ele nu vor merge, ci vor fugi de la el, pentru că nu cunosc glasul străinilor.
Această pildă le-a spus-o Iisus, dar ei n-au înţeles ce înseamnă cuvintele Lui.
A zis deci iarăşi Iisus: Adevărat, adevărat zic vouă: Eu sînt uşa oilor.
Toţi cîţi au venit mai înainte de Mine sînt furi şi tîlhari, dar oile nu i-au ascultat.
Eu sînt uşa: de va intra cineva prin Mine, se va mîntui; şi va intra şi va ieşi şi păşune va afla.
Furul nu vine decît ca să fure şi să junghie şi să piardă. Eu am venit ca viaţă să aibă şi din belşug să aibă (*Ioan* 10, 1–10).

În partea a doua Iisus spune că el este păstorul cel bun care-şi dă viaţa pentru oile lui. Această temă cunoaşte de aci înainte două variaţiuni cu totul noi. Legătura dintre turma de credincioşi şi Iisus este asemănătoare cu cea care-L leagă pe Iisus de Tatăl Său. Pe de altă parte, conform prezicerilor profeţilor, care prevesteau extinderea universală a iertării, Iisus vorbeşte despre oile care se află în afara staulului Israelului şi care sînt chemate şi ele în rîndurile celor care au fost răscumpăraţi.

Eu sînt păstorul cel bun. Păstorul cel bun îşi pune viaţa pentru oile Sale.
Iar cel plătit şi cel care nu este păstor, şi ale cărui oi nu sînt ale lui, vede lupul venind şi lasă oile şi fuge; şi lupul le răpeşte şi le risipeşte.
Dar cel plătit fuge, pentru că este plătit şi nu are grijă de oi.
Eu sînt păstorul cel bun şi cunosc pe ale Mele şi ale Mele Mă cunosc pe Mine.
Precum Mă cunoaşte Tatăl şi Eu cunosc pe Tatăl. Şi viaţa Mea o pun pentru oi.
Am şi alte oi, care nu sînt din staulul acesta. Şi pe acelea trebuie să le aduc, şi vor auzi glasul meu şi va fi o turmă şi un păstor (*Ioan* 10, 11–16).

În *Întîia Epistolă Sobornicească a Sfîntului Apostol Petru*, pe marginea acestei învăţături este stabilit felul în care trebuie să se poarte capii comunităţii creştine.

Pe preoţii cei dintre voi îi rog ca unul ce sînt împreună preot şi martor al patimilor lui Hristos şi părtaş al slavei celei ce va să se descopere:
Păstoriţi turma lui Dumnezeu, dată în paza voastră, cercetînd-o nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu pentru cîştig urît, ci din dragoste;
Nu ca şi cum aţi fi stăpîni peste Biserici, ci pilde făcîndu-vă turmei.
Iar cînd Se va arăta Mai-Marele păstorilor, veţi lua cununa cea nevestejită a măririi (*I Petru* 5, 1–4).

Epistola către *Evrei a Sfîntului Apostol Pavel* se termină printr-o invocaţie:

Iar Dumnezeul păcii, Cel ce, prin sîngele unui testament veşnic, a sculat din morţi pe Păstorul cel mare al oilor, pe Domnul nostru Iisus,
Să vă întărească în orice lucru bun, ca să faceţi voia Lui (*Evrei* 13, 20–21).

INIMA, TRUPUL

Inima

Inteligența care pornește din inimă
Inima în *Psalmi*
Inima împărțită și reîntregită
Convertirea inimii
Tăierea împrejur a inimii
Vestirea unei inimi noi
Inima lui Hristos și inima creștinului

Trupul

Gîtul și cerbicea
Spatele și fața
Umerii
Brațul lui Dumnezeu
Mîna lui Dumnezeu și mîna oamenilor
Coapsele, mijlocul
Acoperămîntul mijlocului
Despuierea mijlocului sau a coapselor
Șalele, rărunchii, centre ale vieții emoționale
Oasele și măduva
Învierea oaselor
Trupul lui Iisus și trupul Bisericii

INIMA

Pentru occidentali cuvîntul „inimă" evocă mai ales viața afectivă. Inima poate fi îndrăgostită, dar poate fi și sensibilă, caritabilă sau curajoasă. Omul poate avea o inimă de aur sau de piatră, poate fi lipsit de inimă sau poate avea o inimă bună.

În *Biblie* inima este o realitate mai amplă care include toate formele de viață intelectivă, afectele, emoțiile și inconștientul unde se înrădăcinează toate activitățile mentale.

Această dimensiune profundă este evocată în *Psalmi*:

> [...] inima mea încremenită înăuntrul meu (*Psalmii* 142, 4).

Dumnezeu se coboară în adîncurile inimii omenești: „Că iată adevărul ai iubit; cele nearătate și cele ascunse ale înțelepciunii tale, mi-ai arătat mie" (*Psalmii* 50, 7).

Păcătoșii cred că-și pot ascunde greșelile.

> Grăit-au ca să ascundă curse; spus-au: „Cine ne va vedea pe noi?"
> Ca să pătrundă înăuntru omului și în adîncimea inimii lui (*Psalmii* 64, 5 și 7).

Inteligența care pornește din inimă

Adîncit în disperare, Iov evocă persecutorii care îl chinuie fără încetare: „pentru că Tu ai luat priceperea din inima lor" (*Iov* 17, 4).

Această pricepere nu este doar „inteligența rațională"; cuvîntul ebraic *sekel*, tradus astfel, poate fi întîlnit și în alt context. Este vorba de dorința pe care David, ajuns la bătrînețe, o exprimă către fiul său Solomon — viitorul rege va trebui să ducă la bun sfîrșit construirea templului:

> Să-ți dea ție Domnul minte și înțelepciune [*sekel*] și să te pună peste Israel! Să păzești legile Domnului Dumnezeului tău! (*I Paralipomena* 22, 12).

Într-o scrisoare de răspuns către regele Solomon, regele Tirului, căruia acesta dintîi îi cerea ajutor pentru ridicarea templului, spune:

> [...] „Binecuvîntat fie Domnul Dumnezeul lui Israel, cel ce a făcut cerul și pămîntul și a dat regelui David fiu înțelept [înzestrat cu *sekel*], cu minte și pricepere, care are de gînd să înalțe casă Domnului și casă regală pentru sine" (*II Paralipomena* 2, 12).

Ființa înțeleaptă este o inimă înzestrată cu această calitate. Cuvîntul *nabōn*, care înseamnă aici înțelept, derivă dintr-un verb care înseamnă „a discerne".

> Înțelepciunea sălășluiește în inima celui înțelept (*Pilde* 14, 33).
>
> Inima înțeleaptă caută știința (*Pilde* 15, 14).
> O inimă pricepută dobîndește știință (*Pilde* 18, 15).

Această înțelepciune nu este deci pur cerebrală, ea se pierde în adîncurile spiritului:

O apă adîncă este sfatul în inima omului, iar omul deștept știe s-o scoată (*Pilde* 20, 5).

Înțelepciunea care-l stăpînește pe om primește lumina Domnului și harul de a se conforma voinței sale, exprimat prin poruncile sale:

Părăsiți neînțelepciunea și umblați pe calea priceperii! [...]
Începutul înțelepciunii este frica de Dumnezeu și priceperea este știința celui sfînt (*Pilde* 9, 6 și 10).

Pavel le va spune filipenilor că mintea face eforturi imense pentru a găsi pacea: „Și pacea lui Dumnezeu, care covîrșește orice minte, va găsi inimile voastre" (*Filipeni* 4, 7).

În inima omului pot fi aflate rădăcinile prostiei și ale nebuniei.

Inima nebunului este ca un vas spart și nici o știință nu va ține [...]
Ca o casă în ruine este înțelepciunea prostului și știința nebunului, cuvinte fără rost [...].
Inima nebunului este în gura lui, iar gura înțeleptului este în inima lui (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 21, 15, 20 și 28).

În *Biblie*, nebunul nu este doar un om fără minte, el este și o inimă care ocolește adevărul Domnului:

Zis-a cel nebun în inima sa: „Nu este Dumnezeu!" Stricatu-s-au și urîți s-au făcut întru îndeletnicirile lor (*Psalmii* 13, 1 și 3).

Și i-a ajutat să iasă din calea fărădelegii lor, căci pentru fărădelegile lor au fost umiliți. [...] și s-au apropiat de porțile morții (*Psalmii* 106, 17–18).

Omul fără minte cade repede pradă nebuniei:

Nebunia este o bucurie pentru omul fără minte, iar cel înțelept merge pe calea dreaptă (*Pilde* 15, 21).

Cel fărădelege este prins în lațurile fărădelegilor lui și de funiile păcatelor lui este înfășurat.
El va muri în păcatele lui și de mulțimea nebuniei lui va pieri (*Pilde* 5, 22–23).

Înțeleptul Ben Sirah este capabil să descrie într-un singur proverb transformarea trufiei în nebunie. Grandomania, egocentrismul pot duce la o însingurare morbidă:

Potîrniche închisă în coșniță, așa este inima trufașului (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 11, 32).

În învățăturile sale despre ce este spurcat și ce nu este spurcat, Iisus spune:

Nu este nimic din afară de om care, intrînd în el, să poată să-l spurce. Dar cele ce ies din om — acelea sînt care îl spurcă [...]
Că nu intră în inima lui, ci în pîntece (*Marcu* 7, 15 și 19).

Și mai spune Iisus:

Căci dinăuntru, din inima omului, ies cugetele cele rele, desfrînările, hoțiile, uciderile, Adulterul, lăcomiile, vicleniile, înșelăciunea, nerușinarea, pizma, hula, trufia, ușurătatea.
Toate aceste rele ies dinăuntru și spurcă pe om (*Marcu* 7, 21–23).

Inima în *Psalmi*

În *Vechiul Testament* inima poate fi îndărătnică (*Psalmii* 100, 5), rănită (*Psalmii* 101, 5), curată (*Psalmii* 93, 15).

Precum ceara, ea se topește în mijlocul pîntecelui (*Psalmii* 21, 15). Inima se poate tulbura (*Psalmii* 54, 4). Ca iarba se usucă inima rănită (*Psalmii* 101, 5).

Învățăturile sfinte îl apără pe om de împietrirea inimii:

Înmulțitu-s-a asupra mea nedreptatea celor mîndri, iar eu cu toată inima mea voi cerceta poruncile Tale.
Închegatu-s-a ca grăsimea inima lor, iar eu cu legea Ta m-am desfătat (*Psalmii* 118, 69–70).

Inima rănită îți poate întuneca mintea:

De aceea s-a bucurat inima mea și rărunchii mei s-au potolit.
Că eram fără de minte și nu știam; ca un dobitoc eram înaintea Ta (*Psalmii* 72, 21–22).

Inima poate fi tulburată (*Psalmii* 108, 21).

Dumnezeu poate vindeca inimile zdrobite (*Psalmii* 147, 3). Jertfa unei inimi frînte de durere sau de păcat este pentru Dumnezeu o ocazie de a rezidi această inimă întru milostenia lui:

Jertfa lui Dumnezeu: duhul umilit, inima înfrîntă și smerită Dumnezeu nu o va urgisi [...]
Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeule, și duh drept înnoiește întru cele dinăuntru ale mele (*Psalmii* 50, 18 și 11).

O inimă rănită este o inimă prigonită pe care Dumnezeu o va salva:

Vrăjmașul prigonește sufletul meu și viața mea o calcă în picioare; [...]
Mîhnit e duhul în mine și inima mea încremenită înăuntrul meu [...]
Scapă-mă de vrăjmașii mei, că la Tine alerg, Doamne (*Psalmii* 142, 3–4 și 9).

De multe ori s-au luptat cu mine, din tinerețile mele și nu m-au biruit (*Psalmii* 128, 2).

Sufletul nostru a scăpat ca o pasăre din cursa vînătorilor; cursa s-a sfărîmat și noi ne-am izbăvit (*Psalmii* 123, 7).

O inimă frîntă este și o inimă cuprinsă de neliniște. În aceeași măsură ca povara păcatului celorlalți, conștiința propriilor greșeli strînge inima psalmistului. Fericirea liniștită a celui rău este un scandal, o chestiune arzătoare:

Amuțit-am și m-am smerit și nici de bine n-am grăit și durerea mea s-a înnoit.
Înfierbîntatu-s-a inima mea înăuntrul meu și în cugetul meu se va aprinde foc (*Psalmii* 38, 3–4).

De fapt psalmul ar trebui citat în întregime. Constatarea nimicniciei ființei omenești în fața lui Dumnezeu l-ar putea împinge pe acest om la descurajare.

Conștient de acest pericol, Dumnezeu va lărgi inima captivă, va lumina ochii credinciosului său și-l va împiedica să-și supraevalueze dușmanii:

În necaz am chemat pe Domnul și m-a auzit și m-a scos întru desfătare.
Domnul este ajutorul meu, nu mă voi teme de ce-mi va face mie omul.
Domnul este ajutorul meu și eu voi privi cu bucurie pe vrăjmașii mei [...]
Înconjuratu-m-au ca albinele fagurele, dar s-au stins ca focul de spini și în numele Domnului i-am înfrînt pe ei (*Psalmii* 117, 5–7 și 12; vezi și *Psalmii* 17, 20).

Concluzia Psalmului celui care respectă Legea este:

Pe calea poruncilor Tale am alergat, cînd ai lărgit inima mea [...]
Și am umblat întru lărgime, că poruncile Tale am căutat (*Psalmii* 118, 32 și 45).

Eliberarea inimii este opera Cuvîntului divin. Acest Cuvînt nu vine însă din afară; el izbucnește din adîncul ini-

mii precum un izvor și vine din inconștient.

[...] la aceasta și noaptea mă îndeamnă inima mea [...]
Pentru aceasta s-a veselit inima mea și s-a bucurat limba mea (*Psalmii* 15, 7 și 9).

Gîndit-am la zilele cele de demult și de anii cei veșnici mi-am adus aminte și cugetam;
Noaptea în inima mea gîndeam și se frămînta duhul meu ... (*Psalmii* 76, 5–6).

Acest murmur se întoarce ca o rugă la Domnul:

Și vor bineplăcea cuvintele gurii mele și cugetul inimii mele înaintea Ta pururea; Doamne, ajutorul meu și izbăvitorul meu (*Psalmii* 18, 15).

Cuvîntul divin, aproape imperceptibil, poate să amuțească vocea păcatului, deoarece:

Zis-a călcătorul de lege întru sine, cînd păcătuiește, nu este frică de Dumnezeu înaintea ochilor lui (*Psalmii* 35, 1).

Această voce suflă păcătoșilor:

[...] spus-au: „Cine ne va vedea pe noi?"
Iscodit-au fărădelegi și au pierit cînd le iscodeau.
Ca să pătrundă înăuntru omului și în adîncimea inimii lui (*Psalmii* 63, 5–7).

Inima purificată prin Cuvîntul radical al Domnului se ridică spre Dumnezeu precum peregrinul care urcă spre Ierusalim:

Dorește și se sfîrșește sufletul meu după curțile Domnului; inima mea și trupul meu s-au bucurat de Dumnezeul cel viu (*Psalmii* 83, 2).

Fremătînd de bucurie, ea înalță o laudă spre cer:

Cuvînt bun răspuns-a inima mea; grăi-voi cîntarea mea împăratului (*Psalmii* 44, 1).

Inima împărțită și reîntregită

După psalmi legea divină este principiul unității interioare:

Pe călcătorii de lege am urît și legea Ta am iubit (*Psalmii* 118, 113).

Inima omului este împărțită de voință în nenumărate proiecte. Dacă se abate nenorocirea, dacă piere elanul, inima se face fărîmițe:

Zilele mele s-au scurs, socotințele mele s-au sfărîmat și la fel dorințele inimii mele (*Iov* 17, 11).

Nebunia păcatului fărîmițează inima. Sminteala fabricantului de idoli macină conștiința acestui falsificator spiritual:

[...] se ia la întrecere cu meșterii aurari și argintari și face ce fac făurarii în aramă și, ca mare cinste pentru el, ține să facă chipuri amăgitoare.
Inima lui este cenușă (*Înțelepciunea lui Solomon* 15, 9–10).

Inima omului este ambiguă:

Sfatul inimii ți-l întărește, că nu-ți este ție mai credincios altul decît acela [...]
Semnul schimbării inimii este fața și se arată în patru chipuri: binele și răul, viața și moartea (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 37, 17 și 21).

Atitudinea corectă față de Dumnezeu exclude duplicitatea:

Nu fi neîncrezător în temerea de Domnul și să nu te apropii de El cu inimă îndoită (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 1, 27).

În *Paralipomena* întîlnim un avertisment adresat, se pare, de David fiului său: „Și tu, Solomon, fiul meu, cunoaște pe Dumnezeul tatălui tău și-l slujește din toată inima și din tot sufletul" (*I Paralipomena* 28, 9).

Pavel consideră că aceia care doresc să se dedice în întregime Domnului trebuie să evite căsătoria, pentru că prin ea inima omului este împărțită între slujirea Domnului și dragostea dăruită femeii (*I Corinteni* 7, 32–36).

Iată cum îl vede Iacov pe omul a cărui inimă este împărțită:

Să ceară însă cu credință, fără să aibă nici o îndoială, pentru că cine se îndoiește este asemenea cu valul mării, mișcat de vînt și aruncat încoace și încolo.
Să nu gîndească omul acela că va lua ceva de la Dumnezeu.
Bărbatul îndoielnic este nestatornic în toate căile sale (*Iacov* 1, 6–8).

[...] sfințiți-vă inimile, voi cei îndoielnici.
Pătrundeți-vă de durere. Întristați-vă și vă jeliți (*Iacov* 4, 8–9).

Apostolul crede că cei cu inimi împărțite sînt, de exemplu, oamenii care își judecă frații, sau bogătașii cărora nu le pasă de sărăcie săvîrșind astfel mari nedreptăți.

Constatînd cît de împărțită-i este inima, omul se întreabă de unde-i poate veni unitatea. Găsim, în *Psalmi*, un răspuns la această întrebare:

Din cer a privit Domnul, văzut-a pe toți fiii oamenilor.
Din locașul Său, cel gata, privit-a spre toți cei ce locuiesc pămîntul.
Cel ce a zidit îndeosebi inimile lor, cel ce pricepe toate lucrurile lor (*Psalmii* 32, 13–15).

Traducerea grecească propune „cel ce a zidit îndeosebi inimile lor" atrăgînd astfel atenția asupra caracterului personal al fiecărui om. Putem de asemenea gîndi că inimile împărțite sînt izvoare ale discordiei. Înțelegerea poate să nu fie decît o convenție, pacea adevărată presupunînd unitatea inimilor dată, garantată și reînnoită prin fapta divină.

Expresia „din (cu) toată inima (mea)" se regăsește în formule precum:

Cu toată inima Te-am căutat pe Tine [...]
Rugatu-m-am feței Tale, din toată inima mea (*Psalmii* 118, 10 și 58).

Nu trebuie uitată cea mai importantă dintre porunci:

Ascultă, Israele, Domnul Dumnezeul nostru este singurul Domn.
Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău, din toată inima ta, din tot sufletul tău și din toată puterea ta (*Deuteronomul* 6, 4–5).

Evanghelia va lega în mod explicit acest precept de cel al iubirii semenului nostru. Împărtășania creștinească va fi cea a inimilor care se regăsesc întru Domnul și între ele: „Iar inima și sufletul mulțimii celor ce au crezut erau una" (*Fapte* 4, 32).

În *Psalmi* rugăciunea pentru regăsirea unității inimii este stăruitoare:

Povățuiește-mă, Doamne, pe calea Ta și voi merge întru adevărul Tău; veselească-se inima mea, ca să se teamă de numele Tău (*Psalmii* 85, 10).

Inima reîntregită este o inimă îndreptată și *Psalmii* vor preaslăvi mereu pe cei cu inima dreaptă: ei privesc spre fața Domnului (*Psalmii* 10, 7). Judecățile Domnului bucură inimile celor drepți (*Psalmii* 18, 9). Ei intră în alaiul Domnului (*Psalmii* 93,15). Lumina se arată inimilor drepte (*Psalmii* 111, 4).

Convertirea inimii

Legămîntul dintre Creator și făptura sa este un act de iubire. Oamenii trebuie să-l caute pe Domnul cu toată inima (*Deuteronomul* 4, 29), „să-și lipească inimile de Domnul" (*I Regi* 7, 3), să-l

iubească din toată inima (*Deuteronomul* 6, 5).

Dar poporul lui Israel cu greu se ține de acest legămînt. Atunci Dumnezeu le vestește prorocilor că are de gînd să schimbe inima poporului său, pe care-l compară cu o soție necredincioasă:

Pentru aceasta, iată Eu o voi atrage și o voi duce în pustie și voi vorbi inimii ei (*Osea* 2, 16).

Isaia declară că orice conversiune începe printr-o constatare: inima este îmbîcsită de necredință care culminează cu adorarea idolilor. Oamenii au ajuns să se roage, pentru eliberarea lor, la acele bucăți de lemn sculptate!

Ei nu-și dau seama și nici nu pricep că ochii lor sînt închiși și nu pot să vadă și inima lor este împietrită și nu pot să înțeleagă.
Cu toate acestea el nu-și face socoteală în inima sa, că este simplu și fără pricepere, și nu zice: „Jumătate l-am pus pe foc și am copt pîine, pe cărbuni am fript carne și am mîncat-o, iar cu cealaltă jumătate care a mai rămas, voi face un idol urîcios și mă voi închina la un trunchi de copac".
El se hrănește cu năluci, inima lui înșelată l-a dus la rătăcire. El nu-și mîntuiește sufletul său și nu zice: „oare ce am eu în mîna mea nu este o momeală?" (*Isaia* 44, 18–20).

Prorocul lansează Babilonului un ultim avertisment:

Și tu îți închipuiai: „Fi-voi pe veci stăpînă!", dar niciodată n-ai cugetat și de sfîrșit nu ți-ai adus aminte! (*Isaia* 47, 7).

Inima este prezentată ca fiind și facultatea discernămîntului. Această descoperire va deschide calea spre mîntuire.

[...] urechile celor care aud vor fi băgătoare de seamă.
Inima celor ușuratici va judeca sănătos și limba celor gîngavi va grăi iute și deslușit (*Isaia* 32, 3–4).

Dar inima omului eliberat nu trebuie să uite de frica risipită: „Inima ta își va aduce aminte de aceste vremuri de groază" (*Isaia* 33, 18).

Ea trebuie, de asemenea, să privească și să cerceteze misterul fecundității noului Israel renăscut:

Atunci tu vei zice în inima ta: „Cine mi i-a născut pe aceștia? Pierdusem copiii mei și eram stearpă" (*Isaia* 49, 21).

Tăierea împrejur a inimii

Tăierea împrejur era, în vremurile de demult, o operație inițiatică avînd drept scop pregătirea unui băiat pentru o viață sexuală normală. În acest sens, operația constituia un act premergător căsătoriei.

Practica rituală a tăierii împrejur dobîndește în *Biblie* un sens metaforic important care atribuie inimii, organelor senzoriale și facultăților spirituale ceeea ce odinioară nu privea decît sexul.

Prorocul Ieremia asigură că mîntuirea se află în cunoașterea de Dumnezeu (*Ieremia* 9, 24). A-l cunoaște pe Dumnezeu înseamnă și a fi capabil de iubire: există deci o tăiere împrejur spirituală datorită căreia îl poți iubi pe Dumnezeu. Obiceiul tăierii împrejur era probabil, la origine, un ritual de pubertate care a dobîndit în Israel valoarea de apartenență la poporul lui Dumnezeu. Israel înrăit în necredință are „inima netăiată împrejur": „căci toate aceste popoare sînt netăiate împrejur, iar casa lui Israel toată este cu inima netăiată împrejur" (*Ieremia* 9, 26).

În *Deuteronomul* se vorbește mereu de iubirea Domnului pentru poporul său și de iubirea pe care o așteaptă în schimb:

Dar numai pe părinții tăi i-a primit Domnul și i-a iubit [...]
Deci să tăiați împrejur inima voastră și de acum înainte să nu mai fiți tari la cerbice (*Deuteronomul* 10, 15–16).

În final, această operație este un har dumnezeiesc:

Va tăia Domnul împrejur inima ta și inima urmașilor tăi, ca să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău, ca să trăiești (*Deuteronomul* 30, 6).

[...] tăiați-vă împrejur pentru Domnul și lepădați învîrtoșarea inimii voastre, ca nu cumva să izbucnească mînia Mea ca focul (*Ieremia* 4, 4).

Urechea poate și ea să nu fie „tăiată împrejur" și atunci ea nu mai aude vocea Domnului:

[...] Că iată urechea lor este netăiată împrejur și nu pot să ia aminte; și iată, cuvîntul Domnului a ajuns de rîs la ei și nu găsesc în el nici o plăcere (*Ieremia* 6, 10).

Buzele pot fi și ele lipite. Așa își explică Moise greutatea de a vorbi: „Cum, dar, mă va asculta Faraon? Și apoi eu sînt și gîngav" (*Ieșirea* 6, 12 și 30).

Netăierea împrejur a inimii înseamnă orgoliu. Un act de smerenie poate evita umilința pedepsei. Dumnezeu vestește:

Atunci își vor mărturisi fărădelegile lor și fărădelegile părinților lor, cum au săvîrșit ei nelegiuiri împotriva mea și au pășit împotriva mea.
Pentru care și eu am venit cu mînie asupra lor și i-am dus în pămîntul vrăjmașilor lor; atunci se va supune inima lor cea netăiată împrejur și vor suferi ei pentru nelegiuirile lor (*Leviticul* 26, 40–41).

Mai tîrziu, la Iezechiel, formula „netăiat împrejur la inimă și netăiat împrejur la trup" va fi folosită pentru a-l desemna pe străin, pe cel care nu-l cunoaște pe Dumnezeu și care nu ar trebui lăsat să intre în templu (*Iezechiel* 44, 7). Astfel putem înțelege mînia celor care-l ascultă pe Ștefan spunîndu-le:

Voi cei tari în cerbice și netăiați împrejur la inimă și la urechi, voi pururea stați împotrivă Duhului Sfînt (*Fapte* 7, 51).

Vestirea unei inimi noi

Metaforei inimii tăiate împrejur de Dumnezeu i se alătură o alta: cea a inimii care este o tablă pe care Domnul își scrie legea.

Inima este în primul rînd însemnată de păcat:

„Păcatul lui Iuda este scris cu condei de fier, cu vîrf de diamant este săpat pe lespedea inimii lor și pe coarnele jertfelnicelor lor (*Ieremia* 17, 1).

Dar în ziua noului Legămînt, Domnul zice:

[...] voi pune legea Mea înăuntrul lor și pe inimile lor voi scrie și le voi fi Dumnezeu, iar ei Îmi vor fi popor (*Ieremia* 31, 33).

Atunci membrii comunității lui Israel nu vor mai fi nevoiți să reamintească fraților lor că porunca divină este cunoașterea lui Dumnezeu.

Cu toate acestea, *Pildele lui Solomon* îi reamintesc lui Israel:

Mila și adevărul să nu te părăsească; leagă-le împrejurul gîtului tău, scrie-le pe tabla inimii tale (*Pilde* 3, 3 și 7, 3).

Pînă la urmă totul depinde de inima fiecăruia. Într-o inimă de piatră nu pot fi scrise decît porunci împietrite, pe cînd o inimă vie transformă învățăturile legii într-o realitate tonică, vie. Inima reînnoită a omului bate în același

ritm cu cea a Domnului și inima Domnului intră în rezonanță cu cea a oamenilor.

Dumnezeu îi dă omului o inimă cu care el să-l cunoască:

Le voi da inimă ca să Mă cunoască pe Mine că Eu sînt Domnul și ei vor fi poporul Meu, iar Eu voi fi Dumnezeul lor, că se vor întoarce la Mine cu toată inima lor" (*Ieremia* 24, 7).

Iar Iezechiel, după ce a povățuit „Lepădați de la voi toate păcatele voastre cu care ați greșit și vă faceți o inimă nouă și un duh nou" (*Iezechiel* 18, 31), anunță că însuși Dumnezeu va fi autorul acestei transformări radicale:

Vă voi da inimă nouă și duh nou vă voi da; voi lua din trupul vostru inima cea de piatră și vă voi da inimă de carne (*Iezechiel* 36, 26).

Inima lui Hristos și inima creștinului

Religia lui Hristos se arată prietenoasă. Preceptele vechii legi nu sînt abolite, ele nu mai sînt rigide, devin mai ușoare, fără însă a-și pierde rigoarea. Voința divină dobîndește un trup și o inimă în sufletul omenesc al Cuvîntului întrupat, venit pentru a salva și nu pentru a judeca.

Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi.
Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine, că sînt blînd și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre. Căci jugul Meu e bun și povara Mea este ușoară (*Matei* 11, 28–30).

Vestirea odihnei întru inima lui Hristos amintește de un text al lui Ieremia: „Opriți-vă de la căile voastre! Priviți și întrebați de căile celor de demult, de calea cea bună și mergeți pe dînsa și veți afla odihnă sufletelor voastre" (*Ieremia* 6, 16).

Această refacere a inimii este prezentă în povestea ucenicilor care mergeau la Emaus cu inima frîntă și, după întîlnirea cu Iisus, își simt inima din nou înflăcărată. Blîndețea și umilința inimii lui Hristos nu sînt decît transparența care ușurează venirea focului Cuvîntului:

[...] Oare nu ardea în noi inima noastră, cînd ne vorbea pe cale și cînd ne tîlcuia Scripturile? (*Luca* 24, 32).

Plin de blîndețe și cu inima smerită, Iisus își inaugurează predicile printr-un discurs care începe cu proclamarea Fericirilor. Trei dintre frazele rostite cu această ocazie fac parte din misterul inimii (*Matei* 5, 3–11).

„Fericiți cei săraci cu duhul". Duhul (sau inima, în versiunea franceză) este aici centrul persoanei. Cel sărac cu duhul este cel care, prin alegere sau chiar prin condiție, este lipsit de toate bunurile care asigură puterea. Cei săraci din punct de vedere material sînt preferații lui Dumnezeu, iar cei care au optat pentru sărăcie sînt deschiși harului.

„Fericiți cei blînzi". Cei care nu sînt violenți renunță la puterea forței, sfarmă lanțurile primejdioase ale agresivității nemăsurate și se alătură făuritorilor păcii, lăudați și ei în predică.

„Fericiți cei curați cu inima". Regăsim de data aceasta inimile unite, simbiotic, preamărite în psalmi și de profeți. Inimile curate sînt și inimile drepte care nu cunosc întortocherile și ocolișurile minciunii.

În Fericiri cunoaștem ființe simple și adevărate. Această stare a inimii este opera lui Dumnezeu, preamărit de psalm.

Că iată adevărul ai iubit; [...]

Inimă curată zidește întru mine (*Psalmii* 50, 7 și 11).

Pavel face frecvente referiri la inimă. Inima crede că Iisus a înviat din morți pentru a-i mîntui pe oameni; credința inimii face dreptate (*Romani* 10, 9–10). Credința luminează ochii inimii (*Efeseni* 1, 18). Inimile creștinilor se umplu de un duh nou, duhul Fiului care strigă „Avva, Părinte!" (*Galateni* 4, 6). Pacea Domnului va păzi inimile credincioșilor (*Filipeni* 4, 7).

Petru consideră că adevărata podoabă a femeii nu sînt hainele, ci starea inimii:

Podoaba voastră să fie nu cea dinafară: împletirea părului, podoabele de aur și îmbrăcarea hainelor scumpe.
Ci să fie omul cel tainic al inimii, întru nestricăcioasa podoabă a duhului blînd și liniștit, care este de mare preț înaintea lui Dumnezeu (*I Petru* 3, 3–4).

Ioan nu vorbește prea mult despre duh și totuși întîlnim la el o apropiere simbolică deosebit de sugestivă:

Iar în ziua cea din urmă — ziua cea mare a praznicului — Iisus sta între ei și a strigat, zicînd: Dacă însetează cineva, să vină la Mine și să bea.
Cel ce crede în Mine, precum a zis Scriptura: rîuri de apă vie vor curge din pîntecele lui.
Iar aceasta a zis-o despre Duhul pe care aveau să-l primească acei ce cred în El. Căci încă nu era (dat) Duhul, pentru că Iisus încă nu fusese preaslăvit (*Ioan* 7, 37–39).

Acest text ne trimite la altele, ca de exemplu cel al lui Isaia (*Isaia* 55, 1), sau cele care vestesc revărsarea duhului (*Zaharia* 14, 8; *Isaia* 58, 11; *Ioil* 3, 1–5).

Inima lui Iisus este evocată după moartea sa, cînd este străpuns de sulița unui soldat: „Ci unul dintre ostași cu sulița a împuns coasta Lui și îndată a ieșit sînge și apă" (*Ioan* 19, 34).

Textul vorbește de coastă și nu de inimă, dar identificarea simbolică a trupului lui Iisus cu templul din Ierusalim (*Ioan* 2, 21) ne trimite în mod firesc la templul întrezărit de Iezechiel: „[...] și iată de sub pragul templului curgea o apă spre răsărit; [...] și apa curgea de sub partea dreaptă a templului pe partea de miazăzi a jertfelnicului" (*Iezechiel* 47, 1).

În *Apocalipsa*, cel care este Alfa și Omega, începutul și sfîrșitul, rostește cuvintele următoare: „[...] Celui ce însetează îi voi da să bea, în dar, din izvorul apei vieții" (*Apocalipsa* 21, 6).

Setea, izvorul, inima și templul sînt deci simbolurile care împreună revelează misterul inimii lui Hristos și al Duhului, pe care-l răspîndește precum un flux de viață nouă.

TRUPUL

Gîtul și cerbicea

Gîtul este partea cea mai vulnerabilă a corpului omenesc: este locul unde poți fi ușor ucis, locul unde se punea lanțul prizonierilor, locul unde se pun coliere drept podoabe, loc de mîngîiere și de dezmierdare. Gîtul ține capul și felul în care-ți ții capul indică o inimă umilă sau semeață, supusă sau răzvrătită.

Înjunghierea este un act prin care se săvîrșește un sacrificiu: prin secționarea vaselor, trupul se golește de sînge. Sîngele este principiul vieții și nu-i aparține decît lui Dumnezeu: el trebuie să curgă pe jos precum o libație. Victimele jertfelor sînt înjunghiate. Se spune despre cel care aduce jertfa: „Apoi să junghie vițelul, înaintea Domnului, iar preoții, fiii lui Aaron, să aducă sîngele și să stropească cu sînge împrejur jert-

felnicul de la ușa cortului adunării" (*Leviticul* 1, 5).

Același procedeu este folosit și pentru animalele mai mici; cît despre păsări li se frînge gîtul pentru ca apoi să li se smulgă capul (*Leviticul* 1, 5).

În timpul războiului sfînt împotriva amaleciților, prorocul Samuel îl înjunghie pe regele acestora: „[...] Și a tăiat Samuel pe Agag înaintea Domnului în Ghilgal" (*I Regi* 15, 33).

A înjunghia, a oferi sîngele victimelor divinității, face parte din războiul sfînt, așa cum era conceput în Orientul Mijlociu și în Egipt; în cazul egiptenilor însă, masacrul prizonierilor la ordinul Faraonului capătă o formă atît de hieratică încît am putea crede că are doar valoare simbolică.

În timpul domniei lui Artaxerse (430 î.Cr.) a avut loc marea revanșă a iudeilor persecutați:

Iar ceilalți Iudei, care se aflau în țările regelui, s-au adunat, ca să-și apere viața lor și să fie netulburați de vrăjmașii lor. Aceștia au omorît din dușmanii lor șaptezeci și cinci de mii (*Estera* 9, 16).

Textul grecesc, mai modest, menționează doar cincisprezece mii de victime.

A frînge gîtul unui animal spurcat, ca măgarul, de exemplu, este un mod de a respecta legislația întîilor născuți fără a oferi o jertfă prin înlocuire: „Pe tot întîiul născut de la asină să-l răscumperi cu un miel; iar de nu-l vei răscumpăra, îi vei frînge gîtul" (*Ieșirea* 13, 13). Dar cerbicea încordată devine simbolul spiritului de revoltă și al lipsei de inteligență spirituală:

De aceea știi astăzi că nu pentru dreptatea ta îți dă Domnul Dumnezeul tău să moștenești acest pămînt bun, — că ești popor tare la cerbice (*Deuteronomul* 9, 6).

Deci să tăiați împrejur inima voastră și de acum înainte să nu mai fiți tari la cerbice; (*Deuteronomul* 10, 16).

Că eu cunosc îndărătnicia ta și cerbicia ta; (*Deuteronomul* 31, 27).

Această expresie este foarte des întîlnită în *Biblie*:

Nici să nu vă mai țineți de acum tari la cerbice, ca părinții voștri (*II Paralipomena* 30, 8).

Fiindcă eu știu că tu ești tare la cerbice ca un drug de fier și fruntea îți este de aramă (*Isaia* 48, 4).

„A întoarce spatele cu îndărătnicie" poate fi un refuz al cerințelor divine:

Dar ei n-au voit să ia aminte, ci au întors spatele cu îndărătnicie și și-au astupat urechile ca să nu audă; (*Zaharia* 7, 11; vezi și *Neemia* 9, 16–17).

Voi cei tari în cerbice și netăiați împrejur la inimă și la urechi, [...] (*Fapte* 7, 51).

A-și întări cerbicea înseamnă a nu se supune jugului. Acest jug poate fi cel al Domnului cu care acesta își duce poporul la mîntuire. Cerbicea plecată este atunci semn de credință și de încredere. Astfel este jugul înțelepciunii:

Și îți vor fi obezile ei acoperămînt de tărie și lanțurile ei podoabă de mărire.
Că podoabă de aur este în ea și legăturile ei fire de iachint (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 6, 30–31).

Supuneți cerbicea voastră sub jug, și să primească sufletul vostru învățătură (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 51, 33).

Prorocii folosesc des imaginea cerbicei și a jugului (*Isaia* 9,3; 10, 27; 58, 6). Pentru Ieremia însă, un jug material devine ceva accesoriu al gestului profetic:

Așa mi-a zis Domnul: fă-ți cătușe și jug și le pune pe grumaz (*Ieremia* 27, 2).

Capitolele 27 și 28 descriu eforturile profetului Ieremia asistat de profetul Anania. Această lungă psihodramă spirituală ajunge la o concluzie importantă. Domnul va pune un jug de lemn pe grumazul întărit al lui Israel. Cînd se va pocăi, cînd își va da seama că această constrîngere a fost o pedeapsă meritată, jugul va fi frînt și el își va redobîndi libertatea. Pentru neamurile îndărătnice Dumnezeu are un jug de fier care nu lasă nici o speranță de eliberare.

Fiarele sclaviei se atîrnă de gît. Aceasta a fost soarta lui Iosif, vîndut de frații săi:

Smeritu-l-au, punînd în obezi picioarele lui, prin fier a trecut sufletul lui (*Psalmii* 104, 18).

Pedeapsa celor hrăpăreți va fi precum un lanț atîrnat de gît ce-i va obliga să-și plece capul trufaș:

Pentru aceasta așa zice Domnul: Iată că Eu pun la cale pentru neamul acesta o nenorocire, de care nu veți putea să vă feriți grumazul vostru și nu veți mai călca mîndri; căci vremurile rele sînt (*Miheia* 2, 3).

Iată cum preaslăvește Isaia eliberarea Ierusalimului:

Deșteaptă-te, scoală-te, îmbracă-te cu puterea ta, Sioane, [...]
Scuturã-te de pulbere, scoală-te, Ierusalime robit, dezleagă funiile de pe grumazul tău, robită fiică a Sionului! (*Isaia* 52, 1–2).

Osea, dimpotrivă, consideră că jugul pe care Dumnezeu îl atîrnă de gîtul lui Israel nu este o servitute, ci un simbol al cooperării dintre Domnul și făptura sa. În acest fel omul poate ara cîmpul Dreptății. Cînd mîndria îl îndeamnă să muncească singur, nedreptatea devine cîmpul lui de bătaie.

Și Efraim este o junincă învățată la jug, căreia îi plăcea să treiere grîul pe arie. Dar eu am pus jug pe gîtul ei frumos; am înjugat pe Efraim, Iuda va ara pămîntul, Iacov va trage grapa.
Semănați-vă fapte bune, căci numai așa veți secera milostivire (*Osea* 10, 11–12).

În *Cartea lui Iov* găsim adînci cugetări despre forța animalelor. Bivolul sălbatic nu-și lasă gîtul legat cu o funie. El se încrede în puterea grumazului său și atunci cînd are și coarne, ele devin, datorită gîtului, arme periculoase. „A ridica cornul" este, în *Biblie*, o expresie care înseamnă a-și arăta puterea :

Va voi bivolul sălbatic să se bage la tine slugă și să petreacă noaptea lîngă ieslele tale?
Poți tu să-l legi cu funia de gît [...]? (*Iov* 39, 9–10).

Ce să mai spunem de Leviatan?

[...] voi vorbi despre mădularele lui și despre tăria lui [...]
Puterea lui e adunată în grumazul lui și înaintea lui țîșnește groaza (*Iov* 41, 12 și 22).

Omul nu este un animal și nici o sălbăticiune; la el încordarea gîtului este neînsemnată, căci gîtul și cerbicea îi sînt fragile. Preamărirea acestei slăbiciuni poate deveni un gest de dragoste.

În *Cîntarea Cîntărilor* gîtul este un obiect erotic: fragmentul ce urmează este încărcat de un simbolism complex în care se întîlnesc înhămarea calului regelui și înfrumusețarea gîtului prin podoabe:

Cu-n telegar înhămat la carul lui Faraon te aseamăn eu, draga mea!
Frumoși se văd obrajii tăi, așezați între cercei și gîtul tău împodobit cu șire de mărgăritare (*Cîntarea Cîntărilor* 1, 8–9).

Albeața gîtului este și ea subliniată: „Gîtul tău, stîlp de fildeș [...]" (*Cîntarea Cîntărilor* 7, 5).

După cum își ține o femeie gîtul putem afla că e bogată și semeață sau stăpînită de o dorință aprigă de seducție:

Și mai zice Domnul: „Pentru că fiicele Sionului sînt atît de mîndre și umblă cu capul pe sus și cu priviri obraznice [...] Domnul va pleșuvi creștetul capului fiicelor Sionului, Domnul va descoperi goliciunea lor" (*Isaia* 3, 16–17).

Rolul colierului este ambiguu. În multe colectivități el apără împotriva nenorocirii sau a deochiului. Puterea lui magică poate fi însă înlocuită de darul lui de a sublinia frumusețea (*Iudita* 10, 4).

În acest caz el devine una din verigile lanțului iubirii care înrobește:

[...] tu mi-ai robit inima numai c-o privire-a ta și colanu-ți de la sîn (*Cîntarea Cîntărilor* 4, 9).

Colanul poate fi un însemn al puterii: el înlocuiește lanțul sclaviei la gîtul lui David: „Și și-a scos Faraon inelul din degetul său și l-a pus în degetul lui Iosif, l-a îmbrăcat cu haină de vison și i-a pus lanț de aur împrejurul gîtului lui" (*Facerea* 41, 42).

Dar colierul poate fi și o podoabă idolatrică. Dumnezeu, prin vocea lui Osea, reamintește vremea cînd Israel, pe care-l numește soția lui, îi era necredincios.

Și o voi pedepsi pentru zilele de sărbătoare în cinstea lui Baal, căruia îi aducea tămîieri, atunci cînd se gătea cu inelele sale și își punea podoabele și se ducea după iubiții ei, iar pe Mine m-a dat uitării (*Osea* 2, 15).

Autorul Psalmului 72 este scandalizat de bunăstarea necredincioșilor. Perversitatea îi face să se creadă superiori condiției umane:

Că n-au necazuri pînă la moartea lor și tari sînt cînd lovesc ei.
De osteneli omenești n-au parte și cu oamenii nu sînt biciuiți.
Pentru aceea îi stăpînește pe ei mîndria și se îmbracă cu nedreptatea și silnicia (*Psalmii* 72, 4–6).

De multe ori duioșia ne împinge să ne punem brațul în jurul gîtului ființei iubite sau iertate. Lacrimile însoțesc adesea acest gest care apropie inimile, în dorința de a le uni.

Apoi căzînd el (Iosif) pe grumajii lui Veniamin, fratele său, a plîns, și Veniamin a plîns și el pe grumazul lui.
După aceea a sărutat pe toți frații săi și a plîns cu ei (*Facerea* 45, 14–15; vezi și *Tobit* 11, 11–13).

Acest gest poate fi uneori fals. Prima soție a lui Samson nu ezită să se prefacă pentru a obține răspuns la enigma spusă de soțul ei:

Și a plîns femeia lui Samson înaintea lui, zicînd: „Tu mă urăști și nu mă iubești; [...] Și a plîns ea înaintea lui șapte zile, cît a ținut ospățul la ei. În sfîrșit în ziua a șaptea i-a dezlegat-o căci ea îl ruga stăruitor (*Judecătorii* 14, 16–17).

În parabola fiului risipitor, Iisus dezvăluie misterul iertării lui Dumnezeu printr-o inversare a ordinii firești a lucrurilor: tatăl aleargă înaintea fiului pentru a-l readuce în sînul familiei, în spațiul dragostei paterne care era încă vie. Această mișcare spontană a trupului și a inimii omenești revelează transcendența milostivirii:

Și încă departe fiind el, l-a văzut tatăl său și i s-a făcut milă și, alergînd, a căzut pe grumazul lui și l-a sărutat (*Luca* 15, 20).

Spatele și fața

Există în *Ieșirea* un episod care dezvăluie relațiile pe care omul le poate avea cu Dumnezeu. Se spune despre Moise: „Domnul însă grăia cu Moise

față către față, cum ar grăi cineva cu prietenul său" (*Ieșirea* 33, 11).

În timpul acestei conversații Moise îl roagă pe Domnul să se arate în persoană („arată-Te să Te văd ca să cunosc și să aflu bunăvoință în ochii Tăi" — *Ieșirea* 33, 13) poporului lui Israel. Dumnezeul ascuns ar putea deveni atunci, în mod concret, conducătorul și călăuza acestei comunități care a pornit la drum în noaptea de Paști, care este și noaptea credinței obscure. Domnul acceptă, iar Moise zice:

[...] „Arată-mi slava Ta!"
Zis-a domnul către Moise: „Eu voi trece pe dinaintea ta toată slava Mea, voi rosti numele lui Iahve înaintea ta, și pe cel ce va fi de miluit îl voi milui, și cine va fi vrednic de îndurare, de acela mă voi îndura".
Apoi a adăugat: „Fața Mea însă nu vei putea s-o vezi, că nu poate vedea omul fața Mea și să trăiască."
Și iarăși a zis Domnul: „Iată aici la Mine un loc: șezi pe stînca aceasta;
Cînd va trece slava Mea, te voi ascunde în scobitura stîncii și voi pune mîna Mea peste tine pînă voi trece;
Iar cînd voi ridica mîna Mea, tu vei vedea spatele Meu, iar fața Mea nu o vei vedea!" (*Ieșirea* 33, 18–23).

În loc să vadă fața, ochii lui Dumnezeu, Moise îi vede spatele și simte mîna Domnului pînă ce acesta trece. Sensul este clar; prezența Domnului nu se manifestă decît prin viziunea urmelor sale de dragoste, prin creația sa, prin istoria mîntuirii. Spatele este aici dîra de har rămasă în urma trecerii lui Dumnezeu. Cel care dorește să-l vadă pe Dumnezeu venind vrea să-i impună propriul program. Dumnezeu este liber și faptele sale nu se fac văzute decît în prezent, ele nu sînt niciodată viitoare. O dată trecute, ele nu se șterg: bogăția lor, care dăinuie, poate fi văzută. Ceea ce a fost tradus prin „iată aici la Mine un loc" se referă la prepoziția ebraică *èt* care exprimă toate sensurile apropierii. Este deci vorba de un loc unde se poate manifesta prezența divină. Acest loc se aseamănă cu un post de observație. Moise trebuie să se posteze pe stîncă precum o sentinelă. Poziția încovoiată din peșteră este, dimpotrivă, o așteptare pasivă. La ieșirea din această stare profetul va putea descoperi urmele Domnului.

Prin acest text, unic în felul lui, viziunea spatelui lui Dumnezeu a devenit un subiect inepuizabil de reflecție teologică și spirituală.

Expresia „a întoarce spatele" este foarte des înlocuită în *Biblie* cu „a se abate de la".

Într-un sens total diferit de cel întîlnit în pasajul din *Ieșire*, citat mai înainte, Domnul își arată spatele pentru a-și manifesta mînia:

[...] și nu fața, ci spatele îl voi întoarce spre ei în ziua necazului lor (*Ieremia* 18, 16).

Această hotărîre este un răspuns la comportamentul instabil al necredinciosului Israel:

[...] căci au zis lemnului:
„Tu ești tatăl meu!" Și pietrei i-au grăit: „Tu m-ai născut!", și nu și-au întors spre Mine fața, ci spatele, iar la vreme de nevoie vor zice: „Scoală și ne izbăvește!" (*Ieremia* 2, 27).

Și Domnul mai spune:

Pentru că tu M-ai lăsat, zice Domnul, și te-ai întors înapoi, de aceea-Mi voi întinde mîna Mea asupra ta și te voi pierde, că M-am săturat miluindu-te (*Ieremia* 15, 6).

Profetul Iezechiel, însoțit de un trimis al Domnului, este obligat să constate cultele păgîne care dezonorează templul. Unii plîng moartea lui Adonis, iar evreii dezorientați se întorc spre răsărit pentru a se închina soarelui.

Apoi m-a dus cu duhul în curtea cea dinăuntru a casei Domnului și iată la ușa casei Domnului, între pridvor și jertfelnic, stăteau vreo douăzeci și cinci de oameni cu spatele spre casa Domnului, iar cu fețele spre răsărit și se închinau spre răsărit la soare (*Iezechiel* 8, 16).

Mai tîrziu Pavel îi va aminti pe cei „care se întorc de la adevăr" (*Tit* 1, 14).

Expresia „a arunca înapoia sa/a arunca la spate" este folosită în cazul unor realități pe care le respingi. Regele Ieroboam îl respinge pe Domnul, iar Domnul spune: „[...] căci te-ai dus și ți-ai făcut alți dumnezei și chipuri turnate, ca să Mă întărîți la mînie, iar pe Mine M-ai aruncat înapoia ta" (*III Regi* 14, 9).

Neemia relatează povestea lui Israel. El amintește de comportamentul nestatornic al poporului care, abia instalat în pămîntul făgăduinței, începe să se abată de la calea spirituală cea dreaptă:

Dar ei s-au ridicat și s-au răzvrătit împotriva Ta; au aruncat legea Ta la spate; pe prorocii Tăi care-i îndemnau să se întoarcă la Tine i-au ucis (*Neemia* 9, 26).

Cînd vrea să-și arate îndurarea, Dumnezeu poate și el arunca la spate păcatele oamenilor. Iezechia spune în rugăciunea lui:

Tu mă vindeci și-mi dai viață! Iată că boala mea se schimbă în sănătate. Tu ai păzit viața mea de adîncul mistuitor! Tu ai aruncat înapoia Ta toate păcatele mele! (*Isaia* 38, 17).

Cine grăiește nedreptăți în spatele lui Dumnezeu este mîndru sau răzvrătit:

Și am zis celor fără de lege: „Nu faceți fărădelege!", și păcătoșilor: „nu înălțați fruntea!
Nu ridicați la înălțime fruntea voastră, să nu grăiți nedreptate împotriva lui Dumnezeu" (*Psalmii* 74, 4–5).

Pentru a-i învăța pe tineri să fie ascultători și respectuoși trebuie să-i faci să-și plece grumazul. În acest scop Ben Sirah închipuie niște metode destul de aspre:

Cel ce iubește pe fiul său îl bate, ca mai pe urmă să se bucure de el.
Pleacă grumazul lui la tinerețe și bate-l pînă este prunc, ca nu cumva, încăpățînîndu-se, să nu te asculte (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 30, 1 și 12; vezi și *Înțelepciunea lui Isus Sirah* 7, 24).

Falsul prieten poate să se plece în fața ta:

Și de se va smeri să umble plecat, fii cu luare aminte și te păzește de el (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 12, 13).

Unii par a fi sortiți să ducă poveri: fie că sînt sclavi sau negustori, sufletul le este modelat de spatele mereu încovoiat sub greutăți. Așa se spune despre tribul lui Isahar.

Isahar este ca asinul voinic [...]
Văzînd că odihna este bună și ținutul său gras, își apleacă umerii sub povară și s-a făcut bărbat plătitor de bir (*Facerea* 49, 14–15).

Spatele este deci partea corpului care duce povara. Spatele simbolizează sufletul zdrobit de durere:

Spatele mi-au lovit păcătoșii, întins-au nelegiuirea lor;
Dar Domnul cel drept a tăiat grumajii păcătoșilor (*Psalmii* 128, 3–4).

Călcatul peste spatele sau cerbicea prizonierilor pentru a-i umili era un gest de victorie. Dușmanii lui Israel învinși îi strigă:

[...] Pleacă-te la pămînt ca să trecem! Așa că spatele tău va fi ca un drum și ca o cale pentru trecători! (*Isaia* 51, 23; vezi și *Iosua* 10, 24).

În cea de-a treia cîntare a slujitorului bolnav, cel drept se supune încercărilor prin care trece:

Domnul Dumnezeu mi-a deschis urechea, dar eu nu m-am împotrivit și nici nu m-am dat înapoi.
Spatele l-am dat spre bătăi și obrajii mei spre pălmuiri, și fața mea nu am întors de la rușinea scuipărilor (*Isaia* 50, 5–6).

Vom auzi aceleași vorbe în relatările patimilor lui Hristos:

Și au scuipat în obrazul Lui, bătîndu-L cu pumnii, iar unii îi dădeau palme,
Zicînd: Proorocește-ne, Hristoase, cine este cel ce Te-a lovit (*Matei* 26, 67).

Umerii

Umerii au o semnificație simbolică proprie.

Veșmintele marelui preot îl transformau pe șeful cultului în figură simbolică. Efodul, principala piesă a veșmîntului, era ținut pe umeri de încheietori împodobite cu două pietre purtînd fiecare numele a cîte șase triburi ale lui Israel:

Aceste două pietre să le pui încheietori la efod. Pietrele acestea vor fi spre pomenirea fiilor lui Israel, și Aaron va purta numele fiilor lui Israel spre pomenire înaintea Domnului, pe amîndoi umerii săi (*Ieșirea* 28, 12).

Evoluția veșmintelor sacre în Israel este semnificativă. Efodul nu a fost la început decît o bucată de pînză de in care amintea de goliciunea rituală a vechilor preoți orientali (precum actualul veșmînt al brahmanilor indieni; vezi *Ieșirea* 20, 26; *I Regi* 22, 18; *II Regi* 6, 14). În capitolul 28 din *Ieșirea* este descrisă învestmîntarea preotului cu un echipament liturgic greoi, încărcat cu semnificații împrumutate de la diverse tradiții. Floarea de aur a hirotonisirii este, la origine, un simbol regal. Ea este plasată pe chidar (*Ieșirea* 28, 36-37), dar semnificația ei este cu totul diferită (*Ieșirea* 28, 38), clopoțeii veșmîntului amintesc de cei care se pun pe hainele șamanilor (*Ieșirea* 28, 33–35). Putem astfel înțelege explicația din *Înțelepciunea lui Solomon*:

Căci în veșmîntul preoțesc, lung pînă la glezne, era toată lumea, și numele slăvite ale părinților erau săpate pe cele patru șiruri de pietre scumpe, iar măreția ta: pe diadema de pe cap (*Înțelepciunea lui Solomon* 18, 24).

Această măreție este fără îndoială chiar numele lui Dumnezeu.

Vedem cum se conturează încetul cu încetul un simbolism organic. Universul se prezintă ca o formă omenească, evocată și de muntele Sinai. Poporul se adună pe umerii muntelui, și, chiar în vîrf, Moise își poate apropia capul de acest organism cosmic care este Domnul Dumnezeu, învăluit în propria-i transcendență, așa cum crestele munților de multe ori dispar în nori.

Trebuind să care bagaje grele (corturi, mărfuri, etc)., popoarele nomade au și animale de povară pentru a le transporta. Desemnarea leviților (*Numerii* 3 și 4) a permis specializarea funcțiilor legate de cult și sanctuar. Revenirea la hamalîc dobîndește o deosebită valoare simbolică.

Fiii lui Cahat, care constituiau un clan al leviților, aveau îndatorirea de a transporta Chivotul Mărturiei și toate obiectele sfinte necesare cultului. Ei nu puteau atinge încărcătura, dar umerii lor susțineau pîrghiile pentru purtat chivotul (*Numerii* 4, 1–20).

Și Moise, luînd carele și boii, le-a dat leviților: [...]

lar fiilor lui Cahat nu le-a dat, pentru că slujba lor era de a duce lucrurile sfinte, pe care trebuia să le poarte pe umeri (*Numerii* 7, 6 și 9).

Avem de-a face cu o inversare a simbolismului. În lumea păgînă zeii erau duși pentru că nu erau decît niște obiecte inerte:

Și veți vedea în Babilon dumnezei de argint și de aur și de lemn, purtați pe umeri și care insuflă teamă neamurilor.
Păziți-vă! [...]
Neavînd picioare, sînt purtați pe umeri, arătînd neputința lor rușinoasă oamenilor (*Epistola lui Ieremia* 1, 3–4 și 25).

Pîrghiile cu ajutorul cărora fiii lui Cahat poartă chivotul au funcția de a întrerupe tensiunea sacră a cărei putere este ucigătoare (vezi și povestea lui Uza din *II Regi* 6, 6–8).

Umărul duce uneori o greutate apăsătoare; sclavia este o apăsare. În vremurile Ieșirii, Dumnezeu a intervenit pentru a pune capăt robiei poporului său:

Luat-am sarcina de pe umerii lui, că mîinile lui au robit la coșuri (*Psalmii* 80, 5).

Întîlnim același simbol la Isaia atunci cînd vestește întoarcerea din pribegie:

Căci jugul ce-l apasă, și toiagul ce-l lovește, și nuiaua ce-l strîmtora, Tu le vei sfărîma, ca în zilele lui Madian (*Isaia* 9, 3).

Dumnezeu se măsoară cu Asiria și toiagul lui este mai tare decît cel al dușmanului:

Domnul Savaot ridica-va asupra lor un bici, [...] sau cum și-a ridicat toiagul asupra mării, [...]
În vremea aceea va ridica povara de pe umerii tăi și jugul de pe grumajii tăi (*Isaia* 10, 26–27; vezi și *Isaia* 14, 25).

Haina, semn al puterii (*Isaia* 3, 6–7), va acoperi umerii Domnului păcii care va readuce dreptatea pe pămînt:

Căci prunc s-a născut nouă, un fiu s-a dat nouă, a cărui stăpînire e pe umărul lui (*Isaia* 9, 5).

Cheile casei lui David stau pe umerii lui Eliachim, sluga cea credincioasă, simbol al Mesiei:

Și îi voi pune pe umeri cheile casei lui David: și dacă el va deschide, nimeni nu va închide, și dacă el va închide, nimeni nu va deschide (*Isaia* 22, 22).

Această povară este semn de onoare și de putere.

Nu trebuie omisă splendida imagine a întoarcerii exilaților:

Așa zice Domnul Dumnezeu: „Iată voi ridica mîna mea către neamuri și către popoare voi înălța steagul meu. Ele vor aduce pe feciorii tăi pe brațe și pe fiicele tale pe umeri le vor purta (*Isaia* 49, 22).

Un reflex al acestei imagini se regăsește în parabola oii celei pierdute: „Și găsind-o, o pune pe umerii săi, bucurîndu-se" (*Luca* 15, 5).

Umerii duc uneori poveri care pot fi prețioase. Una din ele este înțelepciunea: „fiindcă tot aurul din lume pe lîngă ea nu e decît nisip" (*Înțelepciunea lui Solomon* 7, 9).

Isus Sirah îl sfătuiește pe cel care vrea să învețe să fie înțelept:

Supune umărul tău și o poartă pe ea [înțelepciunea] și să nu-ți fie greu de legăturile ei (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 6, 26).

Spre deosebire de înțelepciune, acumularea prescripțiilor legale este pusă sub semnul întrebării, dat fiind că cei care le impun sînt primii care nu le respectă: „Că leagă sarcini grele și cu anevoie de purtat și le pun pe umerii oamenilor, iar ei nici cu degetul nu voiesc să le miște" (*Matei* 23, 4).

Brațul lui Dumnezeu

Brațul lui Dumnezeu este sfînt. Sfințenia divină este în primul rînd misterul Atotputernicului.

Acest mister se manifestă în faptele divine, benefice sau punitive, uimitoare. Dumnezeu uimește și prin aceasta își arată sfințenia. Brațul lui Dumnezeu este emblema puterii sale, puterea lui de intervenție grandioasă. Sfințenia Domnului se manifestă prin semnele slavei sale:

Cîntați Domnului cîntare nouă, că lucruri minunate a făcut Domnul.
Mîntuitu-l-a pe el dreapta Lui și brațul cel sfînt al Lui (*Psalmii* 97, 1–2).

Dumnezeu își arată mîntuirea, brațul:

Izbucniți în chiote de veselie, dărăpănături ale Ierusalimului, că Domnul mîngîie pe poporul Său, răscumpărat-a Ierusalimul.
Descoperit-a Domnul brațul Său cel sfînt în ochii tuturor popoarelor și toate marginile cele îndepărtate ale pămîntului vor vedea mîntuirea Dumnezeului nostru (*Isaia* 52, 9–10).

Brațul acesta este și al unui războinic. El arată puterea divină tuturor celor care nu-i simt forța persuasivă.

Regii Moabului și Canaanei simt puterea brațului divin cînd Israel ajunge în pămîntul făgăduinței:

Frică și groază va cădea peste ei.
Și de măreția brațului Tău,
Ca pietrele vor încremeni (*Ieșirea* 15, 16).

Cea mai însemnată faptă a brațului Domnului rămîne însă trecerea Mării Roșii. Brațul lui Dumnezeu se manifestă și se prelungește prin mîna lui Moise.

Domnul este:

Cel care dreapta lui Moise a călăuzit-o cu brațul Său slăvit. Cel ce a despicat apele înaintea lor ca să-Și facă un nume veșnic (*Isaia* 63, 12).

Puterea acestui braț este chezășia Legămîntului:

Juratu-s-a Domnul pe dreapta Lui și pe brațul Lui cel tare: „Nu voi mai da de aici înainte grîul spre hrană vrăjmașilor tăi (*Isaia* 62, 8).

Măreției cuvîntului divin îi răspunde greutatea brațului:

Și Domnul va face să răsune glasul Său măreț și va prăvăli brațul Său în aprinderea mîniei Sale (*Isaia* 30, 30).

Acest braț este unealta dreptății divine:

Dreptatea Mea este aproape, vine mîntuirea Mea și brațul Meu va face dreptate popoarelor (*Isaia* 51, 5).

Printr-un abil transfer al simbolului, profetul face din brațul judecătorului brațul unui păstor plin de dragoste pentru oile sale:

Că Domnul Dumnezeu vine cu putere și brațul Lui supune tot. Iată că prețul biruinței Lui este cu El și rodul izbînzii merge înaintea Lui.
El va paște turma Sa ca un păstor și cu brațul Său o va aduna. Pe miei îi va purta la sînul Său și de cele ce alăptează se va griji (*Isaia* 40, 10–11).

Puterea brațului divin are darul să-l întărească pe om. În *Psalmi* se face o asociere între acest har și ungerea regelui, tînărul David fiind în stare să-și arate forța înainte chiar de a avea o armată la dispoziția sa.

Aflat-am pe David, robul Meu; cu untdelemnul cel sfînt al Meu l-am uns pe el;

Pentru că mîna Mea îl va ajuta și brațul Meu îl va întări (*Psalmii* 88, 20–21).

Dintotdeauna acest braț și-a apărat poporul:

Dumnezeu este liman din vremi străvechi; căci cu brațul Lui cel veșnic El te sprijină [...].
[...] scutul și ajutorul tău, sabia și slava ta (*Deuteronomul* 33, 27 și 29).

Brațul lui Dumnezeu ne sugerează imaginea unui războinic care se înarmează din cap pînă-n picioare pentru a apăra dreptatea. Pavel va folosi această imagine cînd enumeră armele unui creștin (*Efeseni* 6, 13–17; *I Tesaloniceni* 5, 8). În fața dezordinii care domnește în lume, Dumnezeu:

[...] s-a mirat că nimeni nu mijlocește. Atunci brațul Lui îi vine în ajutor, și dreptatea Sa a fost sprijinul său.
S-a îmbrăcat cu dreptatea ca și cu o platoșă și a pus pe capul Său coiful izbăvirii (*Isaia* 59, 16–17).

Din adîncul disperării, în clipele cele mai grele ale istoriei sale, Israel invocă brațul milostiv al Domnului și, încă o dată, îl cheamă în ajutor pe Domnul păstor:

[...] să intre înaintea Ta suspinul celor fărecați.
După măreția brațului Tău, păzește pe fiii celor omorîți [...]
Iar noi, poporul Tău și oile pășunii Tale, mărturisi-ne-vom Ție, în veac, din neam în neam vom vesti lauda Ta (*Psalmii* 78, 11, 12 și 14).

Tema brațului Domnului este reluată de mai multe ori în *Noul Testament*.

Maria cîntă:

Și mila Lui în neam și în neam, spre cei ce se tem de El.
Făcut-a tărie cu brațul Său, risipit-a pe cei mîndri în cugetul inimii lor.
Coborît-a pe cei puternici de pe tronuri și a înălțat pe cei smeriți.
Pe cei smeriți i-a umplut de bunătăți și pe cei bogați i-a scos afară, deșerți.
A sprijinit pe Israel, slujitorul Său, și și-a adus aminte de mila Sa (*Luca* 1, 50–54).

Cînd, cu sufletul tulburat, Iisus își vestește patimile, Ioan îi amintește de neîncrederea evreilor:

Și deși a făcut atîtea minuni înaintea lor, ei tot nu credeau în El,
Ca să se împlinească cuvîntul proorocului Isaia, pe care l-a zis: Doamne, cine a crezut în ceea ce a auzit de la noi? Și brațul Domnului cui s-a descoperit? (*Ioan* 12, 37–38; *Isaia* 53, 1).

În *Isaia*, această întrebare introduce cea de-a patra cîntare a Slujitorului suferind, cel „fără chip și fără frumusețe", disprețuit de toți, obișnuit cu suferința, neluat în seamă de nimeni.

Aceasta este evoluția simbolului brațului divin. De la un braț războinic și justițiar se ajunge la brațul protector al îndurării. Revelația brațului Domnului se sfîrșește în umilința și umilirea Crucii. Atunci se ivesc cele două brațe încrucișate ale lui Hristos, imagine însîngerată a brațelor lui Dumnezeu ducînd mieii din staulul său, primindu-i pe păcătoși și deschizîndu-se lumii făpturilor sale.

Înțeleptul Ben Sirah a găsit cuvinte potrivite pentru a revela dimensiunea acestui mister:

Să cădem în mîinile Domnului, și nu în mîinile oamenilor.
Că precum este slava Lui, așa este și mila Lui (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 2, 19–20).

Mîna lui Dumnezeu și mîna oamenilor

Expresia „mîna Ta cea puternică și brațul Tău cel întins" atrage atenția asupra acțiunilor direct benefice ale lui Dumnezeu. Ele îl arată pe Dumnezeu în toată splendoarea ființei sale.

Chiar străinul, care nu-i din poporul Tău Israel, de va veni pentru numele Tău din pămînt depărtat,
Căci ei au să audă de numele Tău cel mare și de mîna Ta cea puternică și de brațul Tău cel întins, și el va veni și se va ruga la templul acesta (*III Regi* 8, 41–42 și *II Paralipomena* 6, 32).

Generația Ieșirii a simțit și trebuie să-și aducă mereu aminte de „mîna cea tare și brațul cel înalt" ale Domnului (*Deuteronomul* 7, 19). Există o expresie foarte asemănătoare care dovedește și ea puterea absolută a Creatorului.

Eu am făcut pămîntul și pe om și vietățuitoarele cele de pe fața pămîntului cu puterea Mea cea mare și cu brațul Meu cel puternic și l-am dat cui am vrut (*Ieremia* 27, 5 și 32, 17).

Dumnezeu domnește peste poporul său și, „cu mîna puternică și brațul cel întins", pedepsește, iartă, adună și readuce în sînul Legămîntului. Creația, cîrmuirea, izbăvirea și judecata sînt diverse feluri de a se manifesta ale aceleiași puteri divine (*Iezechiel* 20, 33–44).

Mîna Domnului, la capătul brațului întins, nu e niciodată prea scurtă. Dumnezeu are un braț destul de lung pentru a-și putea arăta voința. Dumnezeu îl liniștește pe Moise spunîndu-i: „Dar, oare, mîna Domnului e scurtă? Acum vei vedea de se va împlini sau nu cuvîntul Meu" (*Numerii* 11, 23; vezi și *Isaia* 50, 2).

În timpul războiului de cucerire, mîna Domnului distruge generația răzvrătită din deșert (*Deuteronomul* 2, 15). Ea îi pedepsește pe idolatri (*Judecătorii* 2, 15), dar și pe Filisteni (*I Regi* 7, 13). Ea se abate asupra Așdodenilor (*I Regi* 5, 6).

Supărarea Noeminei este mare căci ea este văduvă și are două fete văduve cărora le spune: „[...] mie-mi pare foarte rău de voi, căci mîna Domnului m-a apăsat" (*Rut* 1, 13).

Iov simte că mîna Domnului îl apasă fără încetare:

Depărtează mîna Ta de deasupră-mi și nu mă mai tulbura cu groaza Ta (*Iov* 13, 21).

Prorocii cunosc foarte bine mîna Domnului: ea a „fost peste Ilie" (*III Regi* 18, 46), „s-a atins de Elisei" (*IV Regi* 3, 15) și a vegheat asupra oricui era „cărturar iscusit și cunoscător al legii" (*I Ezdra* 7, 6).

Iată mărturia lui Iezechiel despre puterea mîinii Domnului:

Mîna Domnului a fost peste mine, seara, încă înainte de a veni acest fugar; iar dimineața, cînd a venit acesta la mine, Domnul îmi deschisese gura și nu mai eram mut, ci mi se deschisese gura (*Iezechiel* 33, 22).

Mîna Domnului se alătură duhului prorocului provocîndu-i acestuia o viziune în care va asista, într-o vale, la învierea oaselor uscate (*Iezechiel* 37, 1).

Omul credincios știe că Domnul ține în mînă suflarea tuturor ființelor sale (*Daniel* 5, 23). Dumnezeu nu-și uită copiii în suferință și-i spune lui Sion:

Oare femeia uită pe pruncul ei și de rodul pîntecelui ei n-are ea milă? Chiar cînd ea îl va uita, Eu nu te voi uita pe tine.
Iată, te-am însemnat în palmele Mele (*Isaia* 49, 15–16).

Mîinile Domnului, pe care stă scrisă speranța fără de sfîrșit, se vor întrupa în mîinile lui Hristos răstignit. Ele vor fi martorii Învierii. Iisus îi spune lui Toma: [...] „Adu degetul tău încoace și vezi mîinile Mele" (*Ioan* 20, 27).

Psalmistul își încredințează duhul în mîinile Domnului:

Scoate-mă-vei din cursa aceasta pe care mi-au ascuns-o mie, că Tu ești apărătorul meu.
În mîinile Tale îmi voi da duhul meu; izbăvitu-m-ai, Doamne, Dumnezeul adevărului (*Psalmii* 30, 4–5).

Iisus își încredințează sufletul în mîinile Tatălui (*Luca* 23, 46). Tot așa, Ștefan înainte de a muri (*Fapte* 7, 59).

Mîna omului poate fi și ea întărită:

Și au prăznuit sărbătoarea azimelor șapte zile cu bucurie, pentru că îi înveselise Domnul [...] ca să le întărească mîinile la zidirea casei Domnului Dumnezeului lui Israel (*I Ezdra* 6, 22).

În timpul leșirii, mîna oamenilor lui Dumnezeu, Moise și Aaron, este prelungită cu toiagul Domnului care face legătura între faptele oamenilor și puterea divină. În cazul multora dintre plăgile Egiptului, toiagul, mîna întinsă sau anumite mișcări ale mîinii (aruncarea cenușii, ridicarea ei către cer) acționează ca instrumente ale voinței divine (*Leșirea* 7–10).

Trecerea Mării Roșii rămîne însă marea minune. Puterea lui Dumnezeu se transmite prin mîna și toiagul lui Moise, iar acesta devine astfel căpetenia comunității.

Iar tu ridică-ți toiagul și-ți întinde mîna asupra mării și o desparte, și vor trece fiii lui Israel prin mijlocul mării, ca pe uscat (*Leșirea* 14, 16).

Același toiag va despica în deșert piatra pentru ca din ea să țîșnească apă de băut pentru poporul însetat (*Leșirea* 17, 5).

În timpul luptei cu Amalec, Moise își ia toiagul pe deal deși aici mîinile au rolul cel mai important:

Cînd își ridica Moise mîinile, biruia Israel; iar cînd își lăsa el mîinile biruia Amalec.
Dar obosind mîinile lui Moise, au luat o piatră și au pus-o lîngă el, și a șezut pe piatră; iar Aaron și Or îi sprijineau mîinile, unul de o parte și altul de altă parte. Și au stat mîinile lui ridicate pînă la asfințitul soarelui.
Și a zdrobit Iosua pe Amalec și tot poporul lui cu ascuțișul sabiei (*Leșirea* 17, 11–13).

Mîinile profetului acționează precum un steag de luptă divin și, drept recunoștință, locul victoriei se numește „Domnul este scăparea mea" (*Leșirea* 17, 15).

Mîinile preoților vor fi și ele considerate drept prelungiri ale mîinii Domnului, iar punerea mîinii pe capul unei jertfe înainte de a fi înjunghiată înseamnă a-și însuși această jertfă, a o primi în numele Domnului:

Să aduci apoi vițelul înaintea cortului adunării și să-și pună Aaron și fiii lui mîinile pe capul vițelului, înaintea Domnului [...]
Să junghii vițelul înaintea Domnului (*Leșirea* 29, 10–11; vezi și *Leviticul* 3 și 4).

În tradiția lui Israel există multe gesturi religioase făcute cu mîna. A întinde mîna înseamnă a invoca o divinitate, a te adăposti în ea. Acest gest poate fi unul păgîn:

De am fi uitat numele Dumnezeului nostru și am fi întins mîinile noastre spre dumnezeu străin,
Oare, Dumnezeu n-ar fi cercetat acestea? Că el știe ascunzișurile inimii (*Psalmii* 43, 22–23).

Dar același gest îl poate întoarce pe om către Dumnezeu:

În ziua necazului meu pe Dumnezeu am căutat, cu mîinile mele, noaptea înaintea lui și n-am slăbit (*Psalmii* 76, 2).

Strigat-am către Tine, Doamne, toată ziua, întins-am către Tine mîinile mele (*Psalmii* 87, 10).

Psalmul 123 îl evocă pe credincios privind către Dumnezeu, minunat de mîinile sale poruncitoare care sînt în același timp izvor de îndurare și de binecuvîntare:

Către Tine, Cel ce locuiește în cer, am ridicat ochii mei.
Iată, precum sînt ochii robilor la mîinile stăpînilor lor, precum sînt ochii slujnicei la mîinile stăpînei sale, așa sînt ochii noștri către Domnul Dumnezeul nostru, pînă ce Se va milostivi spre noi (*Psalmii* 122, 1–2).

Mîinile întinse pot astfel să se destindă, să se facă mai ușoare și să se înalțe spre Dumnezeu:

Să se îndrepteze rugăciunea mea ca tămîia înaintea Ta, ridicarea mîinilor mele, jertfă de seară (*Psalmii* 140, 2).

A bate din palme înseamnă a înălța laude cu tot trupul. La început acest gest era dedicat regelui. Mai tîrziu, toate popoarele sînt îndemnate să recunoască în acest fel autoritatea Domnului:

Toate popoarele bateți din palme, strigați lui Dumnezeu cu glas de bucurie.
Că Domnul este preaînalt, înfricoșător, împărat mare, peste tot pămîntul (*Psalmii* 46, 1–2).

Dumnezeu îi poruncește profetului lezechiel să bată din palme, dar această bătaie nu mai este veselă, ci scandează cîntecul de război al Domnului care-și va abate sabia peste poporul necredincios. Această sabie va fi cea a „ucigașului babilonian".

Dar tu, Fiul Omului, proorocește și lovește palmele una de alta și loviturile sabiei se vor îndoi și se vor întrei: asta-i sabia măcelului (*Iezechiel* 21, 14).

Tot printr-o bătaie de palme poate fi evitată sau limitată o nenorocire, dar, în acest caz, mîna trebuie să bată pieptul în semn de recunoștință pentru dreptatea judecății: „Iar eu voi bate din palme și-mi voi potoli mînia" (*Iezechiel* 21, 17).

Pieptul poate fi bătut și în semn de recunoaștere a unei vini (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 38, 17; *Matei* 11, 17; 24, 30; *Luca* 18, 13; 23, 27; 23, 48).

Punerea mîinilor era la început un semn de învestitură. Acest gest nu trebuie confundat cu hirotonirea preotului, care presupune ungerea, învestirea și înmînarea unor embleme — de exemplu, hoșenul — marelui preot. Moise îi învestește pe Aaron și pe fiii lui, inaugurînd astfel tradiția sacerdotală (*Leviticul* 8, 1–13).

În schimb, tot poporul lui Israel își pune mîinile pe leviți consacrîndu-i ca „să facă ei slujbă Domnului"; această consacrare este veșnică și se referă la întregul trib. „Să se apropie leviții înaintea Domnului și fiii lui Israel să-și pună mîinile pe leviți" (*Numerii* 8, 10).

Cînd Iisus își pune mîinile pe cineva, mîna Domnului, împreunată cu mîna omului prin trupul lui Iisus, face minuni.

Iisus răspunde de multe ori la astfel de rugăminți:

Și I-au adus un surd, care era și mut, și L-au rugat ca să-Și pună mîna peste el.
Și luîndu-l din mulțime, la o parte, Și-a pus degetele în urechile lui și, scuipînd, S-a atins de limba lui (*Marcu* 7, 32–33).

Iisus stă de vorbă cu ucenicii lui Ioan Botezătorul și „pe cînd le spunea acestea, iată un dregător, venind I s-a închinat, zicînd: Fiica mea a murit de curînd, dar, venind, pune mîna Ta peste ea și va fi vie" (*Matei* 9, 18; *Marcu* 5, 23).

Rugămintea nu este întotdeauna formulată, ea este implicită din partea celor care vin la El: „Dar apunînd soarele, toți cîți aveau bolnavi de felurite boli îi aduceau la El; iar El, punîndu-și mîinile pe fiecare dintre ei, îi făcea sănătoși" (*Luca* 4, 40).

Mîna lui Iisus îl atinge pe lepros nu numai pentru a-l purifica, nu numai pentru a-l vindeca, ci și pentru a șterge o pată legală prin care era exclus din societate. Iisus nu se teme de contactul cu cel bolnav. De fapt, mîna lui înlocuiește un ritual magic complicat, practicat în vremuri îndepărtate, pentru alungarea demonului leprei (*Matei* 8, 3; vezi și *Leviticul* 14, 1–9).

Iisus nu-și pune mîna pe cei posedați de demon, ci le vorbește, îi ceartă (*Marcu* 1, 25; 5, 8; 9, 25). Nu se știe exact ce a făcut pentru a-l vindeca pe demonizatul mut (*Matei* 12, 22), dar evreii îl acuză de a fi în legătură cu Beelzebul, căpetenia demonilor. Iisus le dovedește cît de lipsită de temei este această acuzație (*Luca* 11, 17–19), și spune: „Iar dacă Eu, cu degetul lui Dumnezeu, scot pe demoni, iată a ajuns la voi împărăția lui Dumnezeu" (*Luca* 11, 20).

Matei vorbește de Duh în loc de degetul lui Dumnezeu (*Matei* 12, 28).

Degetul lui Dumnezeu simbolizează puterea divină activă. Moise întinde toiagul și lovește praful de pe jos pentru a stîrni un nor de țînțari care-i vor chinui pe egipteni: Atunci „au zis magii către Faraon: «Acesta-i degetul lui Dumnezeu!»" (*Ieșirea* 8, 19).

Legea a fost scrisă cu degetul lui Dumnezeu. Moise zice:

[...] Atunci mi-a dat Domnul două table de piatră, scrise cu degetul lui Dumnezeu; pe acelea erau scrise toate cuvintele, pe care vi le-a grăit Domnul pe munte, din mijlocul focului, în ziua adunării (*Deuteronomul* 9, 10).

Iar psalmistul se minunează cînd privește „cerurile, lucrul mîinilor Tale" (*Psalmii* 8, 3).

Nu putem uita apariția halucinantă care a tulburat ospățul lui Belșațar:

În aceeași clipă au ieșit degetele unei mîini de om, care au scris în fața sfeșnicului celui mare pe tencuiala peretelui palatului regal, și regele văzu vîrful degetelor mîinii care a scris (*Daniel* 5, 5).

În ritualul descris în *Leviticul*, preotul își moaie degetul în sîngele jertfei pentru a stropi, a însemna coarnele jertfelnicului etc. (*Leviticul* 4, 6; 4, 17). Pentru a-l sfinți preot pe Aaron, Moise îi pune sînge pe vîrful urechii drepte, pe degetul cel mare al mîinii drepte și pe degetul cel mare al piciorului drept (*Leviticul* 8, 23).

Același gest îndeplinit de un deget muiat în ulei face parte din ritualul de purificare a leproșilor (*Leviticul* 14, 17). Legătura simbolică ungere–ulei–Duh ne-ar putea ajuta poate să înțelegem echivalența deget–Duh la Luca și Matei.

Degetul mare de la mînă și cel de la picior, părți importante ale corpului, pot fi tăiate atunci cînd un rege trebuie nimicit: aceasta a fost soarta lui Adoni-Bezec (*Judecătorii* 1, 5–7).

Mîna lui Dumnezeu este deci simbolul puterii și îndurării lui. Puterea ei este transmisă preotului și profetului. Cît despre muritorul de rînd, dacă vrea să meargă mînă în mînă cu Domnul, el trebuie să-și păstreze mîna în legătură directă cu inima:

Iar de va fi la tine sărac vreunul din frații tăi, în vreuna din cetățile tale, de pe pămîntul tău pe care ți-l dă Domnul Dumnezeul tău, să nu-ți învîrtoșezi inima, nici să-ți închizi mîna ta înaintea fratelui tău cel sărac. Ci să-i deschizi mîna ta și să-i dai împrumuturi potrivite cu nevoia lui și cu lipsa ce suferă (*Deuteronomul* 15, 7–8).

Coapsele, mijlocul

Partea din corp desemnată prin termenii „coapse" și „mijloc" include nu numai aparatul renal, ci și zona pelviană și spațiul ocupat de aparatul genital.

În această zonă este localizată în primul rînd puterea, care trebuie să fie garantată de o coloană vertebrală solidă, susținută de mușchi lombari și abdominali deosebit de bine dezvoltați. O astfel de construcție se întîlnește la hipopotamul Behemot:

Vezi ce putere are în coapsele lui și ce tărie are în mușchii de pe pîntece (*Iov* 40, 16).

A lovi coapsele unui dușman înseamnă a-l distruge:

Binecuvîntează, Doamne, puterea lui și lucrul mîinilor lui fie-ți plăcut; lovește coapsele celor ce se ridică împotriva lui și celor ce-l urăsc, ca să nu se poată împotrivi (*Deuteronomul* 33, 11).

Mijlocul care-l ajută pe om să stea în picioare poate și să-l împingă să se ridice împotriva lui Dumnezeu. A zdrobi mijlocul înseamnă a zdrobi trufia. Așa vor păți cei care se vor răzvrăti și se vor lăsa duși de înfumurare. Dumnezeu nu-și va găsi liniștea:

[...] pînă nu va zdrobi mijlocul celor nemilostivi.
Și neamurilor va răsplăti cu pedeapsă, pînă ce va strica mulțimea batjocoritorilor și sceptrele nelegiuiților le va zdrobi (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 35, 20–21).

Mijlocul în care se concentrează puterea poate fi încins cu arme de oștean: „[...] Ioab era îmbrăcat cu hainele sale ostășești și încins cu sabia, care atîrna la șold în teaca ei" (*II Regi* 20, 8).

De mijloc poate fi legat veșmîntul atunci cînd trebuie să călătorești sau să alergi: „Iar mîna Domnului a fost peste Ilie, și încingîndu-și mijlocul, a alergat înaintea lui Ahab, pînă la Izreel" (*III Regi* 18, 46).

A avea coapsele încinse înseamnă a fi pregătit pentru a primi porunca Domnului, semnalul de plecare.

Iată ce le spune Domnul celor adunați la masa de Paști, înainte de ieșire:

Să-l mîncați însă așa: să aveți coapsele încinse, încălțămintea în picioare și toiegele în mîinile voastre; și să-l mîncați cu grabă, căci este Paștile Domnului (*Ieșirea* 12, 11).

Dușmanul lui Israel stă mereu la pîndă. La un simplu semn al lui Dumnezeu, el se repede la atac, fără să-și dea seama că este de fapt instrumentul pedepsei pe care Domnul vrea să o aplice poporului său:

Nimeni din ai [ai dușmanului] lui nu va obosi, nici va boli, nu va dormita, nici va adormi; nimeni nu-și va descinge brîul (*Isaia* 5, 27).

Să fie mijloacele voastre încinse și făcliile voastre aprinse;
Și voi fiți asemenea oamenilor care așteaptă pe stăpînul lor cînd se va întoarce de la nuntă, ca, venind și bătînd, îndată să-i deschidă (*Luca* 12, 35–36).

Coapsele încinse pot fi și ale unei persoane cu multă voință, precum femeia harnică și virtuoasă prezentată în cartea Pildelor:

Ea își încinge cu putere coapsele sale și își întărește brațele sale.
Ea simte că bun e cîștigul ei (*Pilde* 31, 17–18).

Acoperămîntul mijlocului

Acoperămîntul mijlocului poate dezvălui starea de spirit a celui care-l poartă. Cei îndoliați își smulgeau hainele

de pe ei și se încingeau cu o bucată de pînză groasă de in, cu un „sac".

Aceasta este prima reacție a lui Iacov cînd primește vestea falsă a morții lui Iosif: „Atunci și-a rupt Iacov hainele sale, și-a acoperit cu sac coapsele și a plîns pe fiul său zile multe" (*Facerea* 37, 34).

Ritualul de doliu se poate lesne transforma în gest de pocăință.

În *Cartea Iuditei* evreii practică această asceză în timp ce îl imploră pe Dumnezeu să-i scape de Olofern. Șacul devine un simbol atît de important încît cu el sînt acoperite și turmele ba chiar și jertfelnicul (*Iudita* 4, 10–14). La fel se pocăiesc și Ninivitenii, împreună cu regele lor, după ce aud mustrarea lui Iona (*Iona* 3, 5–6).

Acest act este lesne de înțeles. Coapsele trebuie pedepsite căci ele îl ajută pe om să se răzvrătească împotriva lui Dumnezeu.

Cingătoarea de piele pe care o poartă Ilie și Ioan Botezătorul (*IV Regi* 1, 8; *Matei* 3, 4) este însoțită de o haină din păr de cămilă. S-ar putea ca asemenea îmbrăcăminte să fi fost preluată de la străvechii șamani care se îmbrăcau adesea cu piei de animale. Această presupunere este întărită de faptul că unii proroci, mai neînsemnați, foloseau și tehnici extatice, care țineau de un comportament marginalizant. Înfățișarea exterioară diferită a „oamenilor Domnului" din vremurile străvechi dovedește că ei sînt slujitorii Cuvîntului.

Despuierea mijlocului sau a coapselor

Începutul Cărții lui *Miheia* lasă să se întrevadă condamnarea solemnă a lui Israel cel necredincios. Domnul își începe acțiunea purificatoare prin a reduce totul la nimic. Orașul Samaria se află la originea revoltei lui Israel și el va fi în primul rînd distrus:

> Pentru aceasta voi preface Samaria într-o grămadă de pietre adunate de pe cîmp, cînd se sădește via; voi prăvăli în vale pietrele ei și temeliile ei le voi dezveli (*Miheia* 1, 6).

Prorocul se află în aceeași stare de goliciune cînd își începe tînguirea:

> Din această pricină mă voi tîngui și voi urla, voi merge desculț și gol; voi scoate urlete ca șacalii și țipete ca struții (*Miheia* 1, 8).

Pocăința poate atrage o stare extatică de totală golire semnalată de goliciunea fizică (a se vedea episodul șamanic din *I Regi* 19, 18–24). Această goliciune nu este impudică, ea se explică prin dorința de a nu-i ascunde nimic lui Dumnezeu, mai ales ceea ce vine din sediul misterios al impulsurilor și dorințelor, numit în *Biblie* „mijloc" sau „coapse".

> Dumnezeule, Tu ai cunoscut nepriceperea mea și greșelile mele de la Tine nu s-au ascuns (*Psalmii* 68, 7).

Există în *Isaia* o amplă descriere a eficacității dezgolirii din motive de pocăință. Prorocul se adresează femeilor din Ierusalim care trebuie să înțeleagă că mîndria lor atrage pedeapsa întregii țări:

> Tremurați nepăsătoarelor, înfiorați-vă încrezătoarelor, scoateți îmbrăcămintea, dezbrăcați-vă, încingeți-vă peste mijloc.
> Bateți-vă în piept și plîngeți pentru țarinele cele frumoase și rodnicia viilor (*Isaia* 32, 11–12).

Isaia descrie cîmpiile pustiite și liniștea de moarte care plutește deasupra orașului:

> Palatul va fi pustiu, cetatea cea zgomotoasă, părăsită, colina și turnul de streajă, pustiite, prefăcute pe vecie în vizuini, loc de zburdare pentru asini și pășune pentru turme (*Isaia* 32, 14).

Dar pocăința atrage iertarea Domnului. Goliciunea trupului, mijlocul încins cu cingătoarea ascezei pregătesc reîntoarcerea Duhului care face să rodească și care reclădește:

> Pînă cînd se va turna din duhul cel de sus și pustiul va fi ca o grădină cu pomi și grădina va fi socotită ca o pădure [...]
> Atunci poporul meu va locui într-un loc de pace, în sălașuri de nădejde și în adăposturi fără grijă (*Isaia* 32, 15 și 18).

Din cu totul altă perspectivă, Isaia, la cererea Domnului, se arată gol în fața Cuvîntului care cere profeților săi să-l sprijine prin gesturi insolite. Domnul zice: „[...] Du-te și dezbracă sacul de pe coapsele tale și descalță încălțămintele tale" (*Isaia* 20, 2).

Domnul lămurește că această goliciune este cea a numeroșilor egipteni și etiopieni făcuți prizonieri de regele Asiriei. Israel a greșit atunci cînd a făcut, împotriva voinței regelui, alianță cu o armată învinsă și condamnată la rușinea despuierii totale.

Coapsele reprezintă și puterea genitală a bărbatului, dar, în afara sexului, mai înseamnă și urmașii față de care Dumnezeu manifestă o grijă deosebită, atunci cînd este vorba de patriarhi, preoți sau regi.

> Apoi Dumnezeu îi mai zise: [...] Sporește și te înmulțește! Popoare și mulțime de neamuri se vor naște din tine și regi vor răsări din coapsele tale (*Facerea* 35, 11).

David nu va zidi templul Domnului:

> [...] Ți-ai pus în gînd să zidești casă numelui Meu; e bine că ți-ai pus asta la inimă. Însă nu tu vei zidi templul, ci fiul tău care va ieși din coapsele tale, acela va zidi casă numelui Meu (*III Regi* 8, 18–19).

Biblia nu folosește termeni exacți pentru organele genitale (în afară de *Deuteronomul* 23, 1). Discreția verbală este legată de rușinea păcatului originar din povestirea Creației (*Facerea* 2, 25; 3, 10–11).

Acest sentiment este mai curînd o teamă, deoarece sexul este puternic datorită fecundității sale, dar și fragil. Nu trebuie să uităm puterea pe care cei din vechime o atribuiau privirii, ale cărei efecte puteau fi uneori distrugătoare.

> [...] dușmanul meu aruncă asupră-mi săgețile ochilor săi;
> [...] în batjocură m-au lovit peste obraji

spune Iov (*Iov* 16, 9). Înțelegem de asemenea de ce Ham, strămoșul Canaaneilor, este blestemat de către Noe, tatăl său, pentru că i-a văzut goliciunea:

> Dar Sim și Iafet au luat o haină și, punînd-o pe amîndoi umerii lor, au intrat cu spatele înainte și au acoperit goliciunea tatălui lor, și fețele lor, fiind întoarse înapoi, n-au văzut goliciunea tatălui lor (*Facerea* 9, 23).

Această povestire are drept scop explicarea stării de servitute la care vor fi supuși Canaaneii cînd țara le va fi cucerită de Israel. „Păcatul originar" al lui Ham este un act de impudoare. Pudoarea nu este doar o reținere, ci un precept în care sînt incluse o concepție sacră a sexualității și o teamă de puterea magică a privirii.

„A descoperi goliciunea" cuiva înseamnă a îndeplini actul sexual. Această expresie poate fi întîlnită de douăzeci și opt de ori în capitolele 18 și 20 ale *Leviticului*, care se îngrijește de morala sexuală și mai ales de respectarea interdicției incestului. „Goliciunea fe-

meii fratelui tău să n-o descoperi, că-i goliciunea fratelui tău" (*Leviticul* 18, 16).

Goliciunea cuiva poate fi arătată pentru a-l umili. Termenul ebraic *éreyah*, care înseamnă goliciune, este folosit și pentru a desemna rușinea. De asemenea, cuvîntul rușine, dezonoare, desemnat prin cuvîntul *hérepah*, are și o conotație sexuală.

Transpunerea în plan simbolic a sexualității înfrînată de rușine va fi unul din laitmotivele profetice. Din acest motiv necredința idolatrică a lui Israel va fi asimilată cu prostituția și condamnată.

Capitolul 16 din *Iezechiel* povestește în termeni direcți povestea simbolică a Ierusalimului care este aici Israelul: gol și părăsit la naștere, Ierusalimul a fost luat și îmbrăcat de Domnul care s-a însoțit cu el prin legămînt.

Această soție s-a prostituat, la propriu și la figurat, prin diverse culte idolatrice, iar Domnul zice:

Pentru toate acestea iată eu voi aduna pe toți amanții tăi cu care te-ai desfrînat tu și pe care i-ai iubit și pe toți aceia pe care i-ai urît, și-i voi aduna de pretutindeni împotriva ta și voi descoperi înaintea lor goliciunea ta și vor vedea toată rușinea ta (*Iezechiel* 16, 37; vezi și *Osea* 2, 12).

Rușinea de goliciune va fi pedeapsa Babilonului (*Isaia* 47, 2–3).

Aceeași temă, dar văzută din altă perspectivă, este abordată în *Apocalipsa* (*Apocalipsa* 3, 18; 16, 15).

Furios că Ionatan îl apără pe David, Saul proferă insulte dezgustătoare la adresa acestuia: „[...] Fiu netrebnic și neascultător! Oare nu știu eu că te-ai împrietenit cu fiul lui Iesei, spre rușinea ta și batjocura mamei tale?" (*I Regi* 20, 30).

„Coapsele", sediu al sexualității, constituie o parte frămîntată a corpului omenesc în care se înfruntă forțe contradictorii, elanul fecundității și sterpăciunea iubirii depravate. Ele generează un sentiment confuz, un amestec de teamă și rușine, un fel de labirint în care conștiința riscă să se piardă.

Șalele, rărunchii, centre ale vieții emoționale

Șalele, punct de întîlnire al unor emoții amestecate și contradictorii, sînt locul unde se manifestă această activitate răscolitoare:

Că șalele mele s-au umplut de ocări și nu este vindecare în trupul meu.
Necăjitu-m-am și m-am smerit foarte; răcnit-am din suspinarea inimii mele (*Psalmii* 37, 7–8).

Sentimentul persecuției se face resimțit în străfundul trupului:

[...] Și de dorul acesta măruntaiele mele tînjesc în mine.
Iar dacă ziceți: Cum îl vom urmări și ce pricină de proces găsi-vom noi în el? (*Iov* 19, 27–28).

Aceste atacuri își găsesc ecou în *Psalmi* care răspund printr-o imprecație amenințătoare la adresa trupurilor dușmanilor celui drept:

Să se întunece ochii lor, ca să nu vadă și spinarea lor pururea o gîrbovește (*Psalmii* 68, 27).

Rărunchii pot fi străpunși de persecuție. Durerea violentă poate provoca amorțirea sufletului:

De aceea s-a bucurat inima mea și rărunchii mei s-au potolit.
Că eram fără de minte și nu știam; ca un dobitoc eram înaintea ta. Dar eu sînt pururea cu tine (*Psalmii* 72, 21–22).

Această imagine este folosită și de Iov care se întreabă însă dacă străpungerea nu era voită de Dumnezeu. El strigă:

Mi-era destul de bine, dar El m-a sfărîmat. M-a luat de ceafă și m-a făcut praf și a aruncat asupră-mi toate săgețile Sale;
În jurul meu se învîrtesc săgețile Sale; El îmi străpunge rărunchii fără milă, El varsă pe pămînt fierea mea (*Iov* 16, 12–13).

Interogația referitoare la identitatea persecutorului (dușmanii, Dumnezeu el însuși) își găsește răspunsul într-o intuiție mistică surprinzătoare. Misterul lui Dumnezeu se dedublează. Iov i-l opune Dumnezeului judecător, pe martorul, apărătorul.

Cînd interiorul trupului este atins, omului nu-i mai rămîne decît să sufere și să plîngă. Apărătorul divin (Paracletul) sare în ajutorul unei conștiințe întunecate de lacrimi:

Iar acum martorul meu este în ceruri și Cel ce dă pentru mine bună mărturie este sus în locurile înalte.
Prietenii mei își bat joc de mine, dar ochiul meu varsă lacrimi înaintea lui Dumnezeu.
O, de-ar fi îngăduit omului să stea de vorbă cu Dumnezeu, cum stă de vorbă un om cu prietenul său (*Iov* 16, 19–21).

Coapsele omului pot tremura de groază. Așa se întîmplă cu locuitorii orașului Ninive asediat:

[...] Inimi frînte, genunchi care se încovoaie, coapse care tremură de groază, fețe îngălbenite de spaimă (*Naum* 2, 11).

Rărunchii freamătă uneori de mînie, precum cei ai lui Matatia cînd vede un rege păgîn constrîngîndu-l pe un evreu să aducă jertfe unui idol: „Și a văzut Matatia și s-a aprins de rîvnă și i s-au cutremurat rărunchii și, dînd drumul dreptei sale mînii, a alergat și l-a junghiat pe jertfelnic" (*I Macabei* 2, 24).

Rărunchii pot tresări de bucurie:

Fiul meu, dacă inima ta e plină de înțelepciune, și inima mea se va bucura.
Rărunchii mei vor tresări de bucurie, cînd buzele tale vor grăi ceea ce este drept (*Pilde* 23, 15–16).

Cînd spune că Dumnezeu cercetează inimile și rărunchii, *Biblia* se referă la faptul că știința divină ajunge nu numai la secrete pe care omul le crede numai ale lui, ci și la ceea ce scapă conștiinței lui.

Dumnezeu a urmărit dezvoltarea embrionului. Importanța acordată rărunchilor decurge dintr-o realitate fiziologică, dezvoltarea lor fiind primul stadiu al acestei evoluții:

Că tu ai zidit rărunchii mei, Doamne, tu m-ai alcătuit în pîntecele maicii mele (*Psalmii* 138, 13).

Creatorul l-a înzestrat pe Domnul cu o deosebită cunoaștere a ordinii morale:

[...] Cel ce cerci inimile și rărunchii, Dumnezeule drepte (*Psalmii* 7, 9).

Inima omului este mai vicleană decît orice și foarte stricată! Cine o va cunoaște!
Eu, Domnul, pătrund inima și încerc rărunchii, ca să răsplătesc fiecăruia după roada faptelor lui (*Ieremia* 17, 9–10).

Această cunoaștere va fi evocată de-a lungul întregii *Biblii*: „[...] Eu sînt cel care cercetez rărunchii și inimile" (*Apocalipsa* 2, 23).

Oasele și măduva

Fiindu-i milă de bărbat care trăiește singur, Dumnezeu hotărăște să-i dea un ajutor care să-i fie și soție.

Atunci a adus Domnul Dumnezeu asupra lui Adam somn greu; și dacă a adormit, a luat una din coastele lui și a plinit locul ei cu carne.

Iar coasta luată din Adam a făcut-o Domnul Dumnezeu femeie și a adus-o la Adam. Și a zis Adam: „Iată aceasta-i os din oasele mele și carne din carnea mea; ea se va numi femeie, pentru că este luată din bărbatul său" (*Facerea* 2, 21–23).

În ebraică se spune cam așa „a clădit această coastă ca pe o femeie" astfel încît această operație se aseamănă în oarecare măsură cu cea efectuată de un tîmplar de vapoare care ia drept gabarit ansamblul coastelor (grinzile care formează osatura transversală, de rezistență, a bordajului unei nave) unui alt vas.

Cînd anunță că este rudă cu Iacov, Laban spune: „Tu ești din oasele mele și din carnea mea" (*Facerea* 29, 14).

Această expresie va fi foarte des folosită (*Judecătorii* 9, 2; *II Regi* 5, 1; 19, 13–14).

În *Cartea lui Iov* se vorbește des despre oase și despre faptul că starea măduvii indică vîrsta omului:

Oasele lui sînt încă pline de vlaga tinereții [...]
Unul moare în plinătatea puterii sale, [...]
Cînd gălețile îi sînt pline de lapte și vasele pe care le suge, pline cu măduvă (*Iov* 20, 11; 21, 23–24).

Oasele ascunse în țesuturile organice simbolizează secretul conștiinței individuale. Puterea de pătrundere a apei, și mai ales cea a uleiului, dovedesc cît de permeabilă este această zonă intimă. Nimic nu este mai insidios decît răutatea:

Și s-a îmbrăcat cu blestemul ca și cu o haină, și a intrat ca apa înăuntrul lui și ca untdelemnul în oasele lui (*Psalmii* 108, 17; vezi și *Psalmii* 138, 15).

Există în oase o sensibilitate deosebită care acționează asupra stării psihologice a individului:

Cutremur m-a apucat și fiori mi-au scuturat toate oasele (*Iov* 4, 14).

Focul pătrunde în oasele omului. El se manifestă mai întîi ca un soi de febră. În toiul disperării, Iov se simte ars pe dinafară și pe dinăuntru:

Pielea s-a făcut pe mine neagră și oasele mele sînt arse de friguri (*Iov* 30, 30).

Iată cum este descrisă în *Psalmi* spaima în fața unei nenorociri:

Că am tăcut, îmbătrînit-au oasele mele [...]
[...] și am căzut în suferință cînd ghimpele tău mă împunge (*Psalmii* 31, 3–4).

Că s-au stins ca fumul zilele mele și oasele mele ca uscăciunea s-au făcut (*Psalmii* 101, 4).

O, voi trecătorilor, priviți și vedeți dacă este vreo durere ca aceea care mă coplește și cu care Domnul m-a umplut de necaz în ziua întăririi mîniei lui.
Foc a trimis de sus peste oasele mele și m-a smerit (*Plîngeri* 1, 12–13).

Dar focul din oase poate fi și de altă natură: el poate fi Cuvîntul Domnului care-l invadează pe proroc:

De aceea mi-am zis: „Nu voi mai pomeni de El și nu voi mai grăi, în numele Lui!", dar iată era în inima mea ceva, ca un fel de foc aprins, închis în oasele mele, și eu mă sileam să-l înfrînez și n-am putut (*Ieremia* 20, 9).

Atunci cînd nenorocirea îl cuprinde în întregime pe om, *Psalmii* spun că oasele sînt „tulburate" (*Psalmii* 6, 2), „risipite" (*Psalmii* 21, 14), „nu este pace în oasele mele de la fața păcatelor mele" (*Psalmii* 37, 3).

În *Pildele lui Solomon* se spune că „pornirea pătimașă este ca un car în oase" și „un duh fără curaj usucă oasele" (*Pilde* 14, 30; 17, 22). Limba răbdătoare înmoaie asprimea și înlătură piedicile:

Prin răbdare se poate îndupleca un judecător și o limbă dulce zdrobește oase (*Pilde* 25, 15).

În schimb, înțeleptul Ben Sirah spune că „lovitura limbii frînge oasele" (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 28, 18).

Psalmistul restabilește speranța spunînd că „oasele", adică străfundurile ființei umane pot resimți o imensă bucurie. După încercările pedepsei și ale umilirii cerute de pocăința liber consimțită, oasele renasc:

Auzului meu vei da bucurie și veselie; bucura-se-vor oasele cele smerite (*Psalmii* 50, 9).

Învierea oaselor

Vechii evrei nu practicau incinerarea corpurilor. Arderea de viu a unui vinovat nu se făcea decît în cazuri extrem de grave (*Facerea* 38, 24; *Leviticul* 20, 14; *Leviticul* 21, 9). Corpurile erau înhumate sau îngropate în peșteri, aceste morminte colective aparținînd unei familii sau unui clan. Prin oase era menținută într-o oarecare măsură prezența defunctului: Iosif dorește să participe, după moarte, la marea călătorie a Ieșirii:

La urmă a jurat Iosif pe fiii lui Israel, zicînd: „Dumnezeu are să vă cerceteze, dar voi să scoateți oasele mele de aici!" (*Facerea* 50, 25).

Moise va lua oasele (*Ieșirea* 13, 19) care vor fi îngropate în țara făgăduinței, la Sichem (*Iosua* 24, 32), iar Ben Sirah va conchide:

Nici unul nu s-a făcut [...] pe pămînt [...]
[...] ca Iosif ce s-a făcut bărbat povățuitor fraților, întărire poporului, iar oasele lui s-au ascuns cu grijă (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 49, 16–17).

Cuvîntul „ascuns" este probabil o aluzie la marele respect pe care poporul îl purta osemintelor patriarhului. Nu este exclus ca mormîntul său să fi devenit un loc tradițional de reculegere.

Și oasele celor doisprezece proroci să odrăslească din locul lor!
Și a mîngîiat pe Iacov, și i-a mîntuit pe ei cu credința nădejdii (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 49, 11–12).

Oasele omenilor sfinți păstrează o putere misterioasă care lasă să se întrezărească o posibilă înviere:

Apoi a murit Elisei și l-au îngropat, iar anul următor au intrat în țară cete de Moabiți.
Dar iată, odată, cînd îngropau un mort, s-a întîmplat ca cei ce-l îngropau să vadă o ceată de acestea și, speriindu-se, au aruncat mortul în mormîntul lui Elisei. Căzînd acela, s-a atins de oasele lui Elisei și a înviat și s-a sculat pe picioarele sale (*IV Regi* 13, 20–21).

Regele reformator Iosia folosește o metodă radicală în vederea purificării spirituale a locuitorilor regatului său. Pentru a desființa lăcașurile de cult idolatric, el arde pe jertfelnicele acestora oseminte omenești, fiind știut că oamenii și lucrurile care se atingeau de oase erau spurcate.

Ajuns în fața unui monument funerar și aflînd că este mormîntul unui proroc, Iosia poruncește: „«Lăsați-l în pace; nimeni să nu atingă oasele lui». Și au păstrat oasele lui și oasele profetului care venise din Samaria" (*IV Regi* 23, 18).

Acest respect al oaselor lasă să se întrezărească speranța unei vieți dincolo de moarte: oasele par a conserva o putere latentă, o forță vitală care, fără să fie clar formulată, este prezentă în rituri și anumite convenții sociale.

Un text al lui Ieremia întărește această idee: profanarea mormintelor este culmea dezastrului și a înfrîngerii:

„În vremea aceea, zice Domnul, oasele regilor lui Iuda și oasele căpeteniilor lui, oasele preoților și proorocilor și oasele locuitorilor Ierusalimului se vor arunca din mormintele lor.
Și vor fi aruncate înaintea soarelui și a lunii și înaintea întregii oștiri cerești, pe care ei le-au iubit și cărora au slujit și pe urma cărora s-au închinat. Nimeni nu le va aduna, nici le va îngropa, ci vor zăcea ca gunoiul pe pămînt" (*Ieremia* 8, 1–2).

Idolatrii cunosc deci o a doua moarte, radicală, dezonorantă. Deducem astfel că, potrivit tradiției iudaice, se considera că oasele îngropate cu grijă, după obiceiurile religioase, sînt în stare să asigure supraviețuirea, dacă nu chiar învierea.

Marea frescă a oaselor uscate iar apoi înviate, descrisă de Iezechiel (*Iezechiel* 37, 1–14), este fără îndoială o alegorie. Dar alegoria nu se poate sprijini decît pe o realitate. Certitudinea că în oase există o viață latentă sau cel puțin materialul necesar unei învieri este baza tîlcului metaforic al acestui text. El ar putea fi formulat astfel: așa cum rămășițele omenești păstrează o disponibilitate pentru viață, tot așa în rămășițele poporului lui Israel, ales și încercat de Domnul, există capacitatea de a primi Duhul însuflețitor, creator al unui popor înnoit:

Așa grăiește Domnul Dumnezeu oaselor acestora: Iată Eu voi face să intre în voi Duh și veți învia.
Voi pune pe voi vine și carne va crește pe voi; vă voi acoperi cu piele, voi face să intre în voi Duh și veți învia și veți ști că Eu sînt Domnul (*Iezechiel* 37, 5–6).

În această perspectivă oasele trebuie respectate. Ele nu trebuie zdrobite.

În ritualul primitiv al Paștilor există o poruncă referitoare la victimă: „și oasele să nu le zdrobiți" (*Ieșirea* 12, 46; *Numerii* 9, 12).

Această poruncă este reluată și lămurită în *Psalmi* cînd sînt menționate oasele lui Hristos deja mort:

Aproape este Domnul de cei umiliți la inimă, și pe cei smeriți cu duhul îi va mîntui.
Multe sînt necazurile drepților, și din toate acelea îi va izbăvi pe ei Domnul.
Domnul păzește toate oasele lor, nici unul din ele nu se va zdrobi (*Psalmii* 33, 17–19).

Și, din aproape în aproape, aflăm că cel drept poate avea inima zdrobită, dar că oasele îi vor fi cruțate. Dumnezeu nu-l ferește pe credincios de suferință, dar îi păstrează ceea ce *Biblia* numește oase, adică partea cea mai adîncă a ființei, care poate deveni un teren propice reînvierii.

Deci au venit ostașii și au zdrobit fluierele celui dintîi și ale celuilalt, care era răstignit împreună cu El.
Dar venind la Iisus, dacă au văzut că și murise, nu I-au zdrobit fluierele. [...]
Căci s-au făcut acestea, ca să se împlinească Scriptura: Nu I se va zdrobi nici un os (*Ioan* 19, 32–33 și 36).

Trupul lui Iisus și trupul Bisericii

Unitatea organică a trupului omenesc îi permite lui Pavel să dezvăluie plinătatea misterului lui Hristos. Iisus și Biserica lui sînt un tot. Apostolul se folosește de comparația cu trupul pentru a demonstra că Hristos este principiul de coerență al diferiților membri ai Bisericii. Acești membri sînt diferiți prin natură și funcții, dar diversitatea lor constituie o bogăție. Diferențele ar putea da naștere unor schisme dacă Duhul Domnului nu ar asigura coeziunea acestui popor nou.

Căci precum trupul unul este, și are mădulare multe, iar toate mădularele trupului, multe fiind, sînt un trup, așa și Hristos.
Pentru că într-un Duh ne-am botezat noi toți, ca să fim un singur trup, fie Iudei, fie Elini, fie robi, fie liberi, și toți la un Duh ne-am adăpat (*I Corinteni* 12, 12–13).

Pavel demonstrează apoi interdependența organică dintre toate membrele:

Și nu poate ochiul să zică mîinii: N-am trebuință de tine; sau, iarăși capul să zică picioarelor: N-am trebuință de voi (*I Corinteni* 12, 21).

Mădularele corpului omenesc sînt fiecare mai mult sau mai puțin vrednice de cinste, dar unitatea lor vitală este adevărată.

Și dacă un mădular suferă, toate mădularele suferă împreună: și dacă un mădular este cinstit, toate mădularele se bucură împreună (*I Corinteni* 12, 26).

Diversitatea funcțională a mădularelor acestui corp este evidentă:

Iar voi sînteți trupul lui Hristos și mădulare (fiecare) în parte.
Și pe unii i-a pus Dumnezeu în Biserică: întîi apostoli, al doilea prooroci, al treilea învățători; apoi pe cei ce au darul de a face minuni; apoi darurile vindecătorilor, ajutorările, cîrmuirile, felurile limbilor (*I Corinteni* 12, 27–28).

Epistolele către Efeseni și Coloseni se completează în vederea aprofundării acestei taine. Hristos este Cuvîntul cel veșnic, cap al întregii creații, deoarece este unit cu Tatăl dintru început. Dar Cuvîntul, prin întruparea și manifestarea lui întru Iisus, este și capul Bisericii.

Și Care este chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, mai întîi născut decît toată făptura.
Pentru că în Aceasta au fost făcute toate, [...] Toate s-au făcut prin El și pentru El.
El este mai înainte decît toate și toate prin El sînt așezate.
Și El este capul trupului, adică al Bisericii (*Coloseni* 1, 15–18).

Pavel proclamă supremația lui Hristos asupra lumii îngerilor și a ființelor nevăzute. Pentru confirmarea acestei preeminențe, el citează Psalmul 8.

Și toate le-a supus sub picioarele Lui și, mai presus de toate, L-a dat pe El cap Bisericii.
Care este trupul Lui, împlinirea Celui ce plinește toate întru toți (*Efeseni* 1, 22–23).

Așa cum armonia funcțiilor trupești dovedește sănătatea corpului fizic, tot așa pacea care domnește între membrii Bisericii dezvăluie unitatea sa cu totul divină.

Și pacea lui Hristos, întru care ați fost chemați, ca să fiți un singur trup, să stăpînească în inimile voastre; și fiți mulțumitori (*Coloseni* 3, 15).

Pavel speră în reconcilierea dintre evrei și păgîni, dintre aceștia și Dumnezeu. Doar Iisus este capabil de acest miracol.

Căci El este pacea noastră, El care a făcut din cele două lumi — una, adică a surpat peretele din mijloc al despărțiturii.
Desființînd vrăjmășia în trupul Său, legea poruncilor și învățăturilor ei, ca, întru Sine, pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou și să întemeieze pacea.
Și să-i împace cu Dumnezeu pe amîndoi, uniți într-un singur trup, prin cruce, omorînd prin ea vrăjmășia (*Efeseni* 2, 14–16).

Pavel reia tema Trupului mistic al lui Hristos atunci cînd le comunică Efesenilor principiul esențial al moralei conjugale.

Supuneți-vă unul altuia, întru frica lui Hristos.
Femeile să se supună bărbaților lor ca Domnului,

Pentru că bărbatul este cap femeii, precum și Hristos este capul Bisericii, trupul său, al cărui mîntuitor și este.
Ci precum Biserica se supune lui Hristos, așa și femeile bărbaților lor, întru toate (*Efeseni* 5, 21–24).

Pavel face apoi aluzie la baia de curățire a logodnicei, în care vede o imagine a botezului. Pornind de la aceasta, el face o paralelă surprinzătoare între unirea dintre bărbat și femeie și unirea lui Hristos cu Biserica Lui.

Bărbaților, iubiți pe femeile voastre, după cum și Hristos a iubit Biserica, și S-a dat pe Sine pentru ea.
Ca s-o sfințească, curățind-o cu baia apei prin cuvînt,
Și ca s-o înfățișeze Sieși, Biserică slăvită, neavînd pată sau zbîrcitură, ori altceva de acest fel, ci ca să fie sfîntă și fără de prihană.
Astfel dar, bărbații sînt datori să-și iubească femeile, ca pe înseși trupurile lor. Cel ce-și iubește femeia pe sine se iubește.
Căci nimeni vreodată nu și-a urît trupul său, ci fiecare îl hrănește și îl încălzește, precum și Hristos Biserica.
Pentru că sîntem mădulare ale trupului Lui [...]
Taina aceasta mare este; iar eu zic în Hristos și în Biserică (*Efeseni* 5, 25–32).

MUNCA OAMENILOR

Olarul, oala, lutul

Ziditorii

Piatra

Lucrarea lemnului

Gravarea pietrei

Pecetea

Țesutul și vălul

Dumnezeu este creatorul lumii. Verbul ebraic *bara* desemnează această activitate cu totul divină. Se mai spune despre el că „face" și atunci este folosit cuvîntul *ma'aseh*, care înseamnă „munca lui Dumnezeu". Acest termen foarte concret înseamnă și „muncile oamenilor" care vor deveni astfel simbolurile creației. Dumnezeu îl face pe om din lut (*Facerea* 2, 7), confecționează cerul și agață, cu propriile-i degete, luna și stelele. Opera inițială a Domnului va fi continuată prin munca omului care „iese la lucrul său și la lucrarea sa pînă seara" (*Psalmii* 103, 24). Se spune că munca cîmpului a fost creată de Dumnezeu (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 7, 16).

Biblia vorbește despre diversele meserii ale omului. Ea nu se mulțumește doar să le descrie, ci le și folosește ca simboluri încărcate cu forță spirituală. Activitatea meseriașului, condițiile sale de muncă și rezultatul efortului său devin imagini deosebit de semnificative.

Lista meseriilor enumerate aici nu este completă, dar cuprinde esențialul acestei poetici inspirate de munca de zi cu zi.

Simbolistica agriculturii este abordată în capitolul „Pămîntul" (p. 83).

OLARUL, OALA, LUTUL

Tema olarului este deosebit de bogată în aspecte care semnalează legătura dintre ființă și Creatorul ei.

Iată cum descrie Isus Sirah munca meseriașului:

Tot așa olarul, șezînd la lucrul său și învîrtind cu picioarele sale roata,
Pururea are grijă de lucrul său, ca lucrarea lui să fie multă.
Cu mîinile sale va închipui lutul și sub picioarele sale va îndupleca vîrtoșia lutului.
Inima sa o va da ca să săvîrșească netezirea și privegherea lui ca să curețe cuptorul (*Înțelepciunea lui Isus Sirah*, 38, 37–40).

Și acum, Doamne, Tu ești tatăl nostru, noi sîntem lutul și Tu ești olarul, toți lucrul mîinilor Tale sîntem! (*Isaia* 64, 7).

Ca lutul olarului, așa sînt în mîna Lui; toate căile Lui, după bună plăcerea Lui.
Așa sînt oamenii în mîna Celui ce i-a făcut (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 33, 14–15).

Înțeleptul Elihu îi spune lui Iov:

Înaintea lui Dumnezeu eu sînt la fel cu tine, și eu ca și tine am fost frămîntat din lut [...]
Duhul lui Dumnezeu este Cel ce m-a făcut și suflarea Celui Atotputernic este dătătoarea vieții mele (*Iov* 33, 6 și 4).

Dar acest lut este fragil.

„Un om poate să fie drept în fața lui Dumnezeu?" [...]
Dacă El nu se încrede în slujitorii Săi [...],
Cu cît mai vîrtos celor ce locuiesc în locuințe de lut, a căror obîrșie este în țărînă și pe care îi strivește ca pe o molie.
[...] sînt zdrobiți, pier pe vecie fără să-i scape nimeni (*Iov* 4, 17 și 19–20).

Pavel crede că bogăția darurilor de la Dumnezeu, zestre uimitoare, nu ar trebui să-l împingă pe om la mîndrie. El nu este decît un vas fragil alături de care puterea harului divin apare în toată splendoarea ei: „Și avem comoara aceasta în vase de lut, ca să se înveadereze că punerea covîrșitoare este a lui Dumnezeu și nu de la noi" (*II Corinteni* 4, 7).

Dar omul este slab și în stare să se răzvrătească:

Oare olarul poate fi socotit drept lut? Lucrul poate oare zice despre lucrător: „Nu m-a făcut el!" Vasul zice oare despre olar: „El nu pricepe?" (*Isaia* 29, 16; vezi și 45, 9).

Una din cele mai groaznice forme de răzvrătire este cultul idolilor. Olarul poate să creeze aceste chipuri amăgitoare. Mai întîi este descris felul în care înțelege el să se folosească de meșteșugul său:

Apoi cu nelegiuită trudă, din același pămînt, tot el scoate un deșert chip de idol, el care, cu puțin mai înainte, din pămînt a fost făcut și după puțin se va întoarce iarăși de unde a fost luat, cînd se va cere să dea sufletul cu care este dator.
[...] ci se ia la întrecere cu meșterii aurari și argintari și face ce fac făurarii în aramă și, ca mare cinste pentru el, ține să facă chipuri amăgitoare.
Inima lui este cenușă și nădejdea lui mai slabă ca pămîntul și viața lui mai mică în cinste decît lutul (*Înțelepciunea lui Solomon* 15, 8–10).

Israel răzvrătit va fi spart:

Ca un vas de lut, care este așa de spart și zdrobit fără de milă, încît între cioburile lui nu se află măcar unul cu care să iei foc din vatră sau să scoți apă din fîntînă (*Isaia* 30, 14).

La porunca Domnului, Ieremia trebuie să îndeplinească o faptă profetică uimitoare:

Apoi să spargi oala înaintea ochilor bărbaților acelora, care vor merge cu tine, și să le zici:
„Iată ce zice Domnul Savaot: Voi sfărîma poporul acesta și cetatea aceasta, așa cum am sfărîmat vasul olarului, care nu mai poate fi făcut la loc (*Ieremia* 19, 10–11).

Strigătul din *Plîngerile lui Ieremia* confirmă amenințarea:

Feciorii Sionului, cei mai de seamă altădată, cîntăriți cu aur, cum au ajuns să fie socotiți ca vasele de lut, lucru de mînă de olar! (*Plîngeri* 4, 2; vezi și *Psalmii* 2, 9; *Ieremia* 48, 38; *Apocalipsa* 2, 27).

Olarii calcă în picioare argila pentru a o afîna. Acest gest devine imaginea judecății divine:

El a călcat în picioare pe satrapi ca pe noroi, cum calcă olarul lutul (*Isaia* 41, 25).

Dar Dumnezeul-olar care poate sparge oalele, adică oamenii revoltați, poate face și altele noi; nu le dregе, ci le face din nou. Tema olarului dezvăluie aici atotputernicia îndurării.

Cuvîntul care a fost de la Domnul către Ieremia și i-a zis:
„Scoală și intră în casa olarului și acolo îți voi vesti cuvintele mele!"
Și am intrat eu în casa olarului și iată acesta lucra cu roata, și vasul pe care-l făcea olarul din lut s-a stricat în mîna lui; dar olarul a făcut dintr-însul alt vas, cum a crezut că-i mai bine să-l facă.
Și a fost cuvîntul Domnului iarăși către mine și mi-a zis: „Casa lui Israel, au nu pot să fac și Eu cu voi, ca olarul acesta, zice Domnul?
Iată, ce este lutul în mîna olarului, aceea sînteți și voi în mîna Mea, casa lui Israel!
Dacă voi zice cîndva despre un popor, sau despre un rege, că-l voi dezrădăcina, îl voi sfărîma și-l voi pierde;
Și dacă poporul acela, despre care am zis Eu acestea se va întoarce de la faptele lui

cele rele, atunci voi îndepărta răul ce gîndeam să-i fac (*Ieremia* 18, 1–7).

Frumosul text al lui Pavel despre „vasele milei" reia textele lui Isaia mai sus citate (*Isaia* 29, 16; 45, 9), dar se referă și la *Înțelepciunea lui Solomon* (*Înțelepciunea lui Solomon* 12, 12; 15, 7).

Dar omule, tu cine ești care răspunzi împotriva lui Dumnezeu? Oare făptura va zice Celui ce a făcut-o: De ce m-ai făcut așa?
Sau nu are olarul putere peste lutul lui, ca din aceeași frămîntătură să facă un vas de cinste, iar altul de necinste?
Și ce este dacă Dumnezeu, voind să-Și arate mînia și să facă cunoscută puterea Sa, a suferit cu multă răbdare vasele mîniei sale, gătite spre pieire,
Și ca să arate bogăția slavei Sale către vase ale milei, pe care mai dinainte le-a gătit spre slavă?
Adică pe noi, pe care ne-a și chemat, nu numai dintre Iudei, ci și dintre păgîni (*Romani* 9, 20–24).

Tema spargerii oalelor și a refacerii lor o completează pe cea a împietririi inimii. *Biblia* spune că Dumnezeu împietrește inima omului care rămîne nemișcat în situația lui de păcătos (vezi, de exemplu, *Ioan* 12, 40 și *Romani* 9, 18). Mintea încremenită, inima împietrită trebuie sparte pentru a fi refăcute de Duhul Domnului care are harul de a reînnoi radical o ființă păcătoasă, aceasta este sensul Psalmului 50, numit și *Miserere*.

ZIDITORII

Biblia a atribuit activității meșterului ziditor, celei a breslelor de meseriași și celei a simplilor muncitori o bogată semnificație simbolică. Nu trebuie uitat nici cel care comandă lucrarea. Între Dumnezeu și David se stabilește un contract. David va clădi o casă de cedru pentru Domnul și Dumnezeu va clădi o casă, o dinastie pentru David.

Dumnezeu zice: „pentru ce nu-mi faceți casă de cedru?" (*II Regi* 7, 7).

De fapt David hotărăște construirea și fiul său, Solomon, o va realiza. „Acela va zidi casă numelui meu" (*II Regi* 7, 13).

Dumnezeu promite stabilitate casei lui David: „Casa ta va fi neclintită, regatul tău va rămîne veșnic înaintea ta" (*II Regi* 7, 16).

Iar cînd se roagă, David spune: „[...] Tu, Doamne Savaot, Dumnezeul lui Israel, ai descoperit robului Tău, zicînd: Îți voi face casă" (*II Regi* 7, 27).

Datorită acestui contract, Ierusalimul dobîndește o valoare deosebită. Templul și orașul sînt legate în mod organic prin acest contract sfînt. Pelerinii care urcă la Ierusalim percep această unitate divină:

Stăteau picioarele noastre în curțile tale, Ierusalime!
Ierusalimul cel ce este zidit ca o cetate, ale cărei porți sînt strîns unite (*Psalmii* 121, 2–3).

Dumnezeu își iubește orașul sfînt pentru că el l-a întemeiat:

Temelia Sionului pe munții sfinți.
Domnul iubește porțile Sionului, mai mult decît toate locașurile lui Iacob (*Psalmii* 86, 1).

Privește Sionul, cetatea sărbătorilor noastre, ochii tăi să vadă Ierusalimul, loc de liniște, cort bine-înfipt, ai cărui țăruși nu se pot scoate, ale cărui frînghii nu se pot desface (*Isaia* 33, 20).

Dumnezeu este șef de șantier al acestui oraș, așa cum el este singurul paznic de încredere al lucrărilor făcute de om:

De n-ar zidi Domnul casa, în zadar s-ar osteni cei ce o zidesc (*Psalmii* 126, 1).

Meșterul este cel care se îngrijește de structură:

Că precum meșterul casei celei noi se cade să poarte grijă de toată așezarea, iar cel ce se apucă a o înfrumusețea și a o zugrăvi trebuie să caute cele ce sînt spre podoabă, așa trebuie a socoti și despre noi (*II Macabei* 2, 30).

Calitatea unei case noi depinde categoric de temelia ei. Două frumoase texte profetice condamnă construcțiile întemeiate pe nedreptate.

Ieremia îl acuză pe regele Ioiachim că reprezintă o religie care nu se ocupă de purtarea omului:

Vai de cel care își zidește casa din nedreptate și își face încăperi din fărădelegi, care silește pe aproapele său să-i lucreze degeaba și nu-i dă plata lui,
Și care zice: „Am să-mi fac casă mare și odăi încăpătoare, am să fac ferestre, am să le căptușesc cu cedru și am să le vopsesc cu roșu!"
Vei fi tu, oare, rege, fiindcă ai patima cedrului? (*Ieremia* 22, 13–15).

Iar Avacum:

Vai de cei ce strîng cîștiguri nelegiuite pentru casa lor și își așază sus de tot cuibul, ca să scape de mînia nenorocirii!
Prin sfaturile tale ai hărăzit rușine casei tale, ai nimicit multe popoare și de aceea vei ispăși cu sufletul tău!
Căci strigă piatra cea din zid și grinda din căpriorii casei îi răspunde.
Vai de cel ce zidește cetatea cu vărsări de sînge și o întemeiază pe fărădelegi! (*Avacum* 2, 9–12).

Casa Înțelepciunii este diferită: în ea masa este mereu întinsă pentru cei care o caută, dar și pentru cei care o nesocotesc.

Înțelepciunea și-a zidit casă și și-a tăiat șapte stîlpi,
A înjunghiat vite, și-a pregătit vinul și a întins masa sa.
Ea a trimis slujnicele sale să strige pe vîrfurile dealurilor cetății:
„Cine este neînțelept să intre la mine!" Și celor lipsiți de buna chibzuială le zice:
„Veniți și mîncați din pîinea mea și beți din vinul pe care eu l-am amestecat.
Părăsiți neînțelepciunea și umblați pe calea priceperii!" (*Pilde* 9, 1–6).

Iisus reia tema lui Ieremia referitoare la nevoia unei practici care să permită înrădăcinarea cuvîntului Domnului în adîncul inimii. Imaginea ziditorului este aici grăitoare:

Oricine vine la Mine și aude cuvintele Mele și le face, vă voi arăta cu cine se aseamănă:
Asemenea unui om care, zidindu-și casă, a săpat, a adîncit și i-a pus temelia de piatră, și venind apele mari și puhoiul izbind în casa aceea, n-a putut s-o clintească, fiindcă era bine clădită pe piatră.
Iar cel ce aude, dar nu face, este asemenea omului care și-a zidit casa pe pămînt fără temelie, și izbind în ea puhoiul de ape, îndată a căzut și prăbușirea acelei case a fost mare (*Luca* 6, 47–49).

Mulțimile care-l urmează pe Iisus par mînate de un viu entuziasm. Iisus le previne că prețul ce vor trebui să-l plătească este mare: renunțarea totală, care cere o matură gîndire. Această idee se regăsește în pilda despre zidirea turnului:

Că cine dintre voi vrînd să zidească un turn nu stă mai întîi să-și facă socoteala cheltuielii, cu ce să-l isprăvească?
Ca nu cumva, punîndu-i temelia și neputînd să-l termine, toți cei care vor vedea să înceapă a-l lua în rîs,
Zicînd: Acest om a început să zidească, dar n-a putut isprăvi (*Luca* 14, 28–30).

Pavel folosește des metafora zidirii cînd evocă activitatea sa apostolică.

Luîndu-și rămas-bun de la bătrînii din Efes, el le spune:

Și acum vă încredințez lui Dumnezeu și cuvîntului harului Său, cel ce poate să vă zidească și să vă dea moștenire între toți cei sfințiți (*Fapte* 20, 32).

El s-a dedicat creștinării păgînilor la îndemnul Duhului Sfînt.

Rîvnind astfel să binevestesc acolo unde Hristos nu fusese numit, ca să nu zidesc pe temelie străină (*Romani* 15, 20).

Metafora construcției își va dobîndi adevărata dimensiune în *Epistola către Corinteni a Sfîntului Apostol Pavel*:

După harul lui Dumnezeu, cel dat mie, eu, ca un înțelept meșter, am pus temelia; iar altul zidește. Dar fiecare să ia seama cum zidește.
Căci nimeni nu poate pune altă temelie, decît cea pusă, care este Iisus Hristos.
Iar de zidește cineva pe această temelie: aur, argint, pietre scumpe, lemne, fîn, trestie,
Lucrul fiecăruia se va face cunoscut; îl va vădi ziua (Domnului). Pentru că în foc se descoperă, și focul însuși va dovedi ce fel este lucrul fiecăruia.
Dacă lucrul cuiva pe care l-a zidit va rămîne, va lua plată.
Dacă lucrul cuiva se va arde și el va fi păgubit, iar el se va mîntui, dar așa ca prin foc.
Nu știți, oare, că voi sînteți templu al lui Dumnezeu și că Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi?
De va strica cineva templul lui Dumnezeu, îl va strica Dumnezeu pe el, pentru că sfînt este templul lui Dumnezeu, care sînteți voi (*I Corinteni* 3, 10–17).

PIATRA

Piatra este materialul prețios, durabil, care poate fi ornamentat. Profeții au făcut din ea un simbol important care va fi utilizat și în *Noul Testament*.

Piatra despre care vorbește Isaia în fragmentul următor este un granit egiptean, „o piatră de încercare". Pentru că era foarte compact era folosit la fabricarea buiandrugilor și a grinzilor portante. Putea fi folosit și ca piatră unghiulară sau de temelie, purtînd o inscripție care desfida astfel timpul.

Pentru aceasta așa zice Dumnezeu: „Pusam în Sion o piatră, o piatră de încercare, piatra din capul unghiului, de mare preț, bine pusă în temelie; cel care se va bizui pe ea, nu se va clătina!
Și voi face judecata dreptar și dreptatea cumpănă. Și grindina va lua la vale adăpostul minciunii și potop de ape peste limanul ei! (*Isaia* 28, 16–17).

Aluzia la instrumentele de măsură sugerează poate și o altă funcție a pietrei de încercare: ea este punctul de reper al implantării edificiului, originea „liniilor de credință" după care trebuie să se orînduiască șantierul (Vezi *Zaharia* 2, 5 unde această operație este făcută de un înger).

Ieremia îi prorocește Babilonului venirea unei vremi cînd el nu va mai fi un instrument de distrugere în mîinile Domnului, ci va fi, la rîndul lui, zdrobit de mînia divină și transformat într-o grămadă de pietriș.

„Nimeni nu va lua din tine pietre de pus în capul unghiului, nici pietre de temelie, ci veșnic vei fi pustiu", zice Domnul (*Ieremia* 51, 26).

Zaharia crede că piatra pe care o primește preotul Iosua este o piatră prețioasă de pe un veșmînt preoțesc. Cei șapte ochi sunt probabil cele șapte litere ebraice care înseamnă „închinat Domnului", sugerînd vigilența Domnului, apărător al preoților și al poporului. Dar piatra poate fi și piatra

unghiulară, principiu al noului templu și reper al tuturor măsurilor.

Iată piatra pe care am pus-o înaintea lui Iosua; pe această piatră sînt șapte ochi; iată că eu voi săpa sculptura ei (*Zaharia* 3, 9).

Adresîndu-se lui Zorobabel, guvernatorul Ierusalimului, Zaharia pare a vorbi despre două pietre: prima este piatra din vîrful stîncii pe care este construit templul: „[...] Și el va smulge piatra din vîrf în strigătele mulțimii: «Har, har, peste ea!»" (*Zaharia* 4, 7).

A doua piatră, cea care poate fi ținută în mînă, este piatra de temelie cîntată de Isaia (*Isaia* 28, 16). „Ei se vor bucura văzînd cumpăna zidarului în mîna lui Zorobabel" (*Zaharia* 4, 10).

Tema grețelii zidarilor a fost dezvoltată într-un psalm și în *Noul Testament*.

Piatra pe care n-au băgat-o în seamă ziditorii, aceasta s-a făcut în capul unghiului. De la Domnul s-a făcut aceasta și minunată este în ochii noștri (*Psalmii* 117, 22–23).

Simțindu-se respins de marii preoți și de farisei, Iisus le explică: „De aceea vă spun că împărăția lui Dumnezeu se va lua de la voi și se va da neamului care va face roadele ei" (*Matei* 21, 43).

Cu aceste cuvinte se încheie pilda lucrătorilor celor răi din Evangheliile lui Matei, Marcu și Luca. Cel din urmă mai spune: „Oricine va cădea pe această piatră va fi sfărîmat, iar pe cine va cădea ea îl va zdrobi" (*Luca* 20, 18).

Versetul din Psalmul 117 este din nou citat de Petru atunci cînd se adresează sinedriului (*Fapte* 4, 11). În prima epistolă a aceluiași apostol este citat *Isaia* 28, 16 și psalmul mai sus amintit. Petru folosește și aluzia lui Isaia la piatra vie, „care ia la vale". Edificiul la care se referă este un edificiu spiritual, o comunitate sacerdotală, misionară. Fiecare membru al acestei Biserici este o piatră vie.

Apropiați-vă de El, piatra cea vie, de oameni într-adevăr neluată în seamă, dar la Dumnezeu aleasă și de preț;
Și voi înșivă, ca pietre vii, să fiți zidiți casă duhovnicească, spre preoție sfîntă, ca să aduceți jertfe duhovnicești, plăcute lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos (*I Petru* 2, 4–5).

Toate aceste pietre vii, legate împreună de Hristos, formează cetatea spirituală care este opera lui Dumnezeu. Din vremuri îndepărtate credința îl mîna pe Abraham către orașul sfînt.

Prin credință a locuit vremelnic în pămîntul făgăduinței, ca într-un pămînt străin, locuind în corturi cu Isaac și cu Iacov, cei dimpreună moștenitori ai aceleiași făgăduinți.
Căci aștepta cetatea cu temelii puternice, al cărei meșter și lucrător este Dumnezeu (*Evrei* 11, 9–10).

Apocalipsa se încheie cu viziunea cetății cerești:

Și am văzut cetatea sfîntă, noul Ierusalim, pogorîndu-se din cer de la Dumnezeu, gătită ca o mireasă, împodobită pentru mirele ei (*Apocalipsa* 21, 2).

Piatra este transfigurată: „Lumina ei era asemenea cu piatra cea de mare preț, cu piatra de iaspis, limpede cum e cleștarul" (*Apocalipsa* 21, 11).
Pentru simbolistica pietrelor prețioase vezi p. 28.

LUCRAREA LEMNULUI

În cartea lui Iosua, „tăietorii de lemne" sînt tratați precum cărătorii de apă, meseria lor așezîndu-i într-o clasă inferioară, apropiată de cea a sclavilor. Iosua îi va pedepsi cu o astfel de mun-

că pe locuitorii mincinoși ai Ghibeonului (*Iosua* 9, 19–27).

În schimb, cei ce taie lemne în pădure sînt muncitori adevărați. Profesia lor se bucură de o jurisdicție pentru accidentele de muncă (*Deuteronomul* 19, 5). Pomii fructiferi sînt și ei protejați (*Deuteronomul* 20, 19).

Dulgherii, tîmplarii și ebeniștii sînt deținătorii unei înțelepciuni practice. Dibăcia lor este consfințită de intervențiile lor în construirea sau reconstruirea Casei Domnului, a templului. Lemnarul însă poate fi tentat de idolatrie.

Lemnarul întinde sfoara, face un semn cu plumbul. El lucrează cu sculele lui și măsoară cu compasul. El face lucrul lui după chipul unui om, după frumoasa înfățișare a unui pămintean, ca să fie așezat într-o casă.
El și-a tăiat un cedru, sau a luat chiparos sau stejar, pe care și-i alesese dintre copacii pădurii, sau a plantat un cedru pe care ploaia l-a făcut să crească.
Omul se slujește de ei pentru aprins focul și îi ia să se încălzească. El îi arde ca să coacă pîinea, ba mai mult, face și un dumnezeu și se închină la el, face un idol pe care îl cinstește.
El a ars jumătate din lemne, pe jeratic el a fript carne pe care o mănîncă și se satură. Se mai încălzește și zice: „Mi-e cald! Simt văpaia lui!"
Și cu ce a rămas, el face un dumnezeu, un idol pe care îl cinstește și căruia i se închină și căruia se roagă zicînd: „Izbăvește-mă, că tu ești dumnezeul meu!"
Ei nu-și dau seama și unii nu pricep că ochii lor sînt închiși și nu pot să vadă și inima lor este împietrită și nu pot să înțeleagă.
Cu toate acestea el nu-și face socoteală în inima sa, că este simplu și fără pricepere, și nu zice: „Jumătate l-am pus pe foc și am copt pîine, pe cărbuni am fript carne și am mîncat-o, iar cu cealaltă jumătate care a mai rămas, voi face un idol urîcios și mă voi închina la un trunchi de copac".
El se hrănește cu năluci, inima lui înșelată l-a dus la rătăcire. El nu-și mîntuiește sufletul său și nu zice: „oare ce am eu în mîna mea nu este o momeală?" (*Isaia* 44, 13–20; vezi și *Înțelepciunea lui Solomon* 13, 11–19).

Cînd Legea interzice cultul chipurilor, ea se referă mai ales la cele cioplite, dar nu le exclude pe cele modelate sau turnate în bronz. Pictura care întărește asemănarea cu chipul omenesc nu face decît să accentueze pericolul idolatriei.

Că datinile neamurilor sînt deșertăciune: aceia taie un lemn din pădure și mîinile meșterului îl lucrează cu toporul;
Apoi îl îmbracă cu argint și cu aur, îl întăresc cu cuie și cu ciocanul, ca să nu se clintească. Așa sînt dumnezeii neamurilor. Stau ca un stîlp strunjit și nu grăiesc, sînt purtați pentru că nu pot merge. Nu vă temeți de ei, că nu pot face rău, dar nici bine nu sînt în stare să facă" (*Ieremia* 10, 3–5).

Vai de cel care zice lemnului „Deșteaptă-te!" și pietrei mute: „Trezește-te!" (*Avacum* 2, 19).

Dulgherii care construiesc corăbii sînt considerați niște meseriași înțelepți, iar marinarul care se lasă în seama lemnului trebuie să fie însoțit de credința în Dumnezeu pe tot timpul călătoriei sale.

Altul voind să meargă pe apă și să călătorească prin cumplitele valuri se roagă la un lemn mai șubred decît luntrea care îl poartă. Această luntre a fost născocită de pofta de cîștig și a întruchipat-o agerimea lucrătorului.
Ci, o, Părinte, pronia Ta o cîrmuiește, Tu, care ai deschis cărări în mare și drum nerătăcitor în volbura valurilor.
Și cu aceasta arătat-ai că poți să izbăvești din orice primejdie, așa încît cineva, chiar fără să aibă știința corăbierului, să poată porni pe mare. Tu nu voiești ca prea înțeleptele Tale lucrări să rămînă deșarte, de aceea, oamenii, încredințîndu-și viața unui lemn de tot slab,

Trec prin valuri pe o plută și scapă de moarte.
Iar de mult, cînd au pierit trufașii uriași, nădejdea întregii lumi a scăpat într-o barcă și barca, îndrumată de mîna Ta, a lăsat omenirii sămînța urmașilor.
Și binecuvîntat este lemnul care slujește la o trebuință binecuvîntată.
Dar idolul făcut de mîna omenească este blestemat, și el și acel ce l-a făcut: acesta pentru că l-a făcut, iar idolul pentru că, stricăcios fiind, i s-a zis dumnezeu.
Că Dumnezeu urăște deopotrivă și pe nelegiuiți și nelegiuirea lor (*Înțelepciunea lui Solomon* 14, 1–9).

Securea nu este decît o unealtă în mîna celui care o mînuiește. Asiria greșește cînd își închipuie că este independentă și victorioasă, căci ea de fapt este cîrmuită și călăuzită de înțelepciunea lui Dumnezeu.

Oare securea este ea măreață față de cel ce o ridică sau ferăstrăul se înalță împotriva celui ce-l mînuiește? (*Isaia* 10, 15).

După înfrîngerea de la Carchemiș (605 î.Cr.), Egiptul este invadat de Nabucodonosor. Asaltul este comparat cu năvălirea unei armate de tăietori de lemne care doboară toți copacii din pădure. Această „despuiere" a țării mai poate însemna și rușinea unei fete cînd este dezbrăcată.

[...] vin cu oștire și tăbărăsc asupra lui cu topoarele, ca tăietorii de lemne;
Taie pădurea lui, zice Domnul, căci sînt nenumărați, sînt mai mulți decît lăcustele și nu mai au număr.
Fiica Egiptului batjocorită e dată pe mîna poporului de la miazănoapte (*Ieremia* 46, 22–24).

Securea era și o armă de război. Ea poate fi întîlnită în panoplia idolilor fără viață: „Altul ține-n dreapta sabie sau secure, dar n-ar putea să se apere de război și de hoți" (*Epistola lui Ieremia* 1, 13).

Ioan Botezătorul vorbește de securea judecății Domnului. Ea îi amenință pe păcătoșii înrăiți care se cred apărați pentru că sînt fiii lui Avraam. Prorocul consideră însă că nu este de ajuns să faci parte din familia patriarhală.

Faceți deci roade vrednice de pocăință.
Și să nu credeți că puteți zice în voi înșivă: Părinte avem pe Avraam, căci vă spun că Dumnezeu poate și din pietrele acestea să ridice fiii lui Avraam.
Acum securea stă la rădăcina pomilor și tot pomul care nu face roadă bună se taie și se aruncă în foc (*Matei* 3, 8–10 și *Luca* 3, 8–9).

GRAVAREA PIETREI

Cel ce sapă în piatră se numără printre cei trei meseriași despre care Isus Sirah vorbește pe larg. El se referă în special la arta săpării, sau a gravării unor motive pe peceți confecționate din geme.

La fel, cel ce sapă săpături de peceți; gîndul lui este cum să schimbe chipurile.
Inima sa o va sili, ca să asemene desenul și privegherea lui, ca să săvîrșească lucrul (*Înțelepciunea lui Solomon* 38, 31–32).

În capitolul din *Ieșirea* consacrat obiectelor rituale ca efodul sau hoșenul, se spune că ele trebuie să fie prevăzute cu pietre săpate. Aceste intalii îl reprezintă pe poporul lui Israel pe care preotul trebuie să-l poarte mereu în minte. Rozeta de aur este semnul învestirii acestui slujitor al lui Dumnezeu. Ea are și o piatră care amintește de caracterul sacru al funcției sale (*Ieșirea* 28 și 39).

Săparea materializează deci amintirea unor acte spirituale. Se spune că primele table ale Legii sînt săpate de însăși mîna lui Dumnezeu.

După aceea Moise, întorcîndu-se, s-a pogorît din munte, cu cele două table ale legii în mînă, scrise pe amîndouă părțile lor — pe o parte și pe alta erau scrise.
Tablele acestea erau lucrul lui Dumnezeu, și scrierea era scrierea lui Dumnezeu, săpată pe table (*Ieșirea* 32, 15–16).

După răzvrătirea care a dus la închinarea înaintea vițelului de aur, Moise sparge tablele Legii. În ziua reînnoirii Legămîntului, la porunca Domnului, prorocul va săpa pe alte table de piatră cele zece porunci ale Legii (*Ieșirea* 34, 28).

Tratatele consfințind alianțe erau uneori săpate pe table de aramă (*I Macabei* 8, 22; *I Macabei* 14, 26 și 48).

Dumnezeu îi poruncește lui Isaia să sape vorbele sale pe două table. Unul din documente va fi sigilat și păstrat, dobîndind astfel valoare juridică.

Acum, du-te, scrie acestea pe o tablă și trece-le într-o carte, ca să fie pentru mai tîrziu mărturie veșnică (*Isaia* 30, 8).

Memoria păcatelor este păstrată în același fel:

„Păcatul lui Iuda este scris cu condei de fier, cu vîrf de diamant este săpat pe lespedea inimii lor și pe coarnele jertfelnicelor lor (*Ieremia* 17, 1).

Iezechiel vede zugrăvite pe pereți reprezentări ale păcatelor săvîrșite în sanctuar (*Iezechiel* 8, 10) și ale fantasmelor Oholibei, care simbolizează Ierusalimul (*Iezechiel* 23, 14).

Dar Dumnezeu iartă căci nu-și poate uita poporul pe care el și l-a ales: „Iată, te-am însemnat în palmele Mele; zidurile tale sînt totdeauna înaintea ochilor Mei!" (*Isaia* 49, 16).

Noul Legămînt vestit de Ieremia presupune o adeziune profundă la Legea Domnului: „voi pune legea Mea înăuntrul lor și pe inimile lor voi scrie și le voi fi Dumnezeu, iar ei Îmi vor fi popor" (*Ieremia* 31, 33).

Acțiunea de „a săpa" sau de „a scrie" poate aminti și de tablele de ceară, sugerînd o pătrundere blîndă și adîncă a mesajului astfel formulat. Textul lui Ieremia este reluat în *Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel* (*Evrei* 8, 8–12).

Nu se știe exact ce reprezintă pietricica albă din *Apocalipsa*. Ea este poate bila albă a unui vot pozitiv.

[...] Biruitorului îi voi da din mana cea ascunsă și-i voi da lui o pietricică albă și pe pietricică scris un nume nou, pe care nimeni nu-l știe, decît primitorul (*Apocalipsa* 2, 17).

Numele desemnează ființa. Noul nume este o participare la slava lui Hristos. Pietricica astfel însemnată reprezintă dreptul de trecere spre viața veșnică.

Această slavă înseamnă o integrare în însăși structura cetății cerești.

Pe cel ce biruiește îl voi face stîlp în templul Dumnezeului Meu și afară nu va mai ieși și voi scrie pe el numele Dumnezeului Meu și numele cetății Dumnezeului Meu al noului Ierusalim, care se pogoară din cer, de la Dumnezeul Meu și numele Meu cel nou (*Apocalipsa* 3, 12).

PECETEA

Meșterul care sapă în piatră făurește peceți. Simbolismul biblic al acestui obiect este foarte bogat. Pecetea este un semn care dovedește legitimitatea unui obiect. El certifică originea unui document și comunică autoritatea celui care semnează, puterea legislativă sau judiciară, hotărîrea puterii militare, valoarea unei scrisori de credit.

Pecetea este și un sigiliu care apără un secret de orice indiscreție. Pecetea este un obiect personal iar desenul de

pe ea este emblema persoanei care se folosește de ea.

Marele paharnic al regelui Asiriei era și păstrătorul sigiliului (*Tobit* 1, 22).

Un sac de bani dat în păstrare este pecetluit (*Tobit* 9, 5). Regina Izabela pune pecetea regală pe o scrisoare de condamnare la moarte (*III Regi* 21, 8–10). Regele Artaxerxe le dă Esterei și lui Mardoheu o scrisoare în alb pecetluită cu inelul său care să asigure protecția evreilor (*Estera* 8, 7–12).

Pecetea împreună cu stema și veșmîntul trebuiau transmise în vederea garantării puterii (*I Macabei* 6, 15).

Fiind un însemn al puterii, se cuvine analizată puterea simbolică pe care o degajă pecetea.

Pentru Iov libertatea Domnului este totală:

El poruncește soarelui și soarele nu se mai ridică. El pune pecetea lui asupra stelelor (*Iov* 9, 7).

Pasajul următor are o putere poetică excepțională: imaginea centrală este aurora, adesea înfățișată în chip de căpetenie de oști care-și desfășoară puterea (*Ioil* 2, 2). Ea va lupta împotriva beznei, a „nopții celor răi". Ea va scutura pămîntul așa cum se scutură o pătură infestată de insecte parazite. Curățat, pămîntul primește supus pecetea lui Dumnezeu. Din context răzbate provocarea pe care Domnul i-o lansează lui Iov.

Ai poruncit tu dimineții vreodată în viața ta, și i-ai arătat aurorei care este locul ei,
Ca să apuce pămîntul de colțuri și să scuture pe nelegiuiți de pe pămînt?
În revărsatul zorilor, pămîntul se face roșu ca roșiile peceți și ia culori ca de veșmînt.
Cei răi rămîn fără noaptea (prielnică lor) și brațul ridicat este frînt (*Iov* 38, 12–15).

Deci aici pecetea este semnul distinctiv pe care Dumnezeu îl face creației sale și *Biblia* este plină de căutări ale urmelor divine prin lume. Pecetea Domnului îi poartă și energia, adică puterea iubirii, forța de a lupta împotriva răului, activitatea subtilă și bogată a Duhului.

Iată cum este evocată, în *Cîntarea Cîntărilor*, pecetea iubirii:

Ca pecete pe sînul tău mă poartă, poartă-mă pe mîna ta ca pe o brățară. Că iubirea ca moartea e de tare și ca iadul de grozavă-i gelozia. Săgețile ei sînt săgeți de foc și flacăra ei ca fulgerul din cer (*Cîntarea Cîntărilor* 8, 6).

Pecetea, obiect prețios și personal, putea fi atîrnată la gît, dar semnificația acestui fragment este probabil destul de simplă. Cînd îmbrățișează, brațele permit alăturarea inimilor. Iubirea este atîtată de această apropiere drăgăstoasă precum focul într-o vatră. Cei doi îndrăgostiți își pun unul altuia o pecete care simbolizează comunicarea lor înflăcărată.

Dragostea evocată în acest cînt are un caracter absolut: ea pecetluiește un pact definitiv, așa cum moartea pecetluiește sfîrșitul unei vieți.

Ca umbra de trecătoare este viața noastră și sfîrșitul ei e fără înapoiere, că s-a pecetluit și nimeni nu mai vine înapoi (*Înțelepciunea lui Solomon* 2, 5).

Această afirmație nu poate fi contrazisă oferind astfel hedoniștilor ocazia de a trage concluzii dezastruoase.

Nenumăratele semnificații ale peceții ne trimit cu gîndul în nenumărate direcții. Întîlnim, de exemplu, la Isus Sirah afirmații ca acestea:

Milostenia domnului prețuiește la Domnul ca un inel cu pecete și binefacerile omului El le păstrează ca lumina ochiului (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 17, 17).

Pecetea gurii este salvatoare:

Cine va da pază gurii mele, și peste buzele mele pecete de înțelepciune, ca să nu cad din pricina ei și să nu mă piardă limba mea! (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 22, 30).

Pecete de preț este glasul cîntăreților:

Ca un inel cu piatră scumpă pe podoabă de aur este întocmirea cîntăreților la ospățul vinului.
Pecete de smarald cu meșteșug de aur este glasul cîntăreților la vinul cel dulce (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 32, 6–7).

Zorobabel este prezentat ca un personaj mesianic, simbolizat de un inel cu pecete (*Agheu* 2, 23). Iată ce spune Isus Sirah despre această calitate a guvernatorului Ierusalimului:

Cum vom mări pe Zorobabel? Că și el este ca o pecete în mîna dreaptă (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 49, 13).

În această perspectivă mesianică, Ioan declară că Iisus poartă pecetea Tatălui:

Lucrați nu pentru mîncarea cea pieritoare, ci pentru mîncarea ce rămîne spre viața veșnică și pe care o va da vouă Fiul Omului, căci pe El L-a pecetluit Dumnezeu-Tatăl (*Ioan* 6, 27).

Pavel reia și el tema peceții. Teza lui este următoarea: Avraam și-a dovedit credința înainte de a fi fost tăiat împrejur, pentru că, într-adevăr, pecetea nu se pune decît pe un document scris.

[...] I s-a socotit lui Avraam credința ca dreptate.
Dar cum i s-a socotit? Cînd era tăiat împrejur sau cînd era netăiat împrejur? Nu cînd era tăiat împrejur, ci cînd era netăiat împrejur.
Iar semnul tăierii împrejur l-a primit ca pecete a dreptății pentru credința lui din vremea netăierii împrejur (*Romani* 4, 9–11).

Există pericolul confundării semnului cu semnificația. Semnele credinței și, în special, tainele bisericești se referă la o realitate spirituală ce nu trebuie uitată, nici ascunsă de lucrul care o reprezintă. Un semn, fie el și sclipitor, trebuie să fie transparent pentru a lăsa să se vadă ceea ce Ioan numește „lucrările lui Dumnezeu".

Corintenii sînt pentru Pavel „pecetea apostoliei" sale (*I Corinteni* 9, 2).

Pavel spune că există o legătură între pecete și ungere, căci amîndouă lasă urme:

Iar Cel ce ne întărește pe noi împreună cu voi în Hristos și ne-a uns pe noi este Dumnezeu,
Care ne-a și pecetluit pe noi și a dat arvuna Duhului, în inimile noastre (*II Corinteni* 1, 21–22).

Pecetea lui Dumnezeu este pusă de Sfîntul Duh:

[...] ați fost pecetluiți cu Sfîntul Duh al făgăduinței,
Care este arvuna moștenirii noastre (*Efeseni* 1, 13–14).

Sfîntul Duh este un Duh al bucuriei. Orice păcat se termină prin tristețe și ură. Formula folosită pentru a exprima aceste adevăruri este uimitoare: „Să nu întristați Duhul cel Sfînt al lui Dumnezeu, întru care ați fost pecetluiți pentru ziua răscumpărării" (*Efeseni* 4, 30).

Pavel face o legătură între pecete și temelia edificiului spiritual al Bisericii. Inscripția de pe prima piatră este un cuvînt a cărui energie garantează soliditatea și integritatea construcției. „Însă temelia cea tare a lui Dumnezeu stă neclintită, avînd pecetea aceasta: Cunoscut-a Domnul pe cei ce sînt ai Săi" (*II Timotei* 2, 19).

În *Apocalipsa*, revelația are loc după ce sînt înlăturate cele șapte peceți. Sin-

gur Hristos, Mielul înjunghiat, este vrednic să le deschidă.

[...] Vrednic ești să iei cartea și să deschizi pecețile ei, căci ai fost înjunghiat și ai răscumpărat lui Dumnezeu, cu sîngele Tău, oameni din toată seminția și limba și poporul și neamul (*Apocalipsa* 5, 9).

Cei aleși poartă pecetea Viului Dumnezeu (*Apocalipsa* 7, 2–3; 9, 4).

ȚESUTUL ȘI VĂLUL

Se pare că torsul era, în Israel, o ocupație femeiască (*Ieșirea* 35, 25). Oare bărbații păstraseră pentru ei meșteșugul țesătoriei? Este foarte posibil, dar femeia virtuoasă și harnică din *Pildele lui Solomon* țese și vinde cămăși (*Pilde* 31, 24), femeia bătrînului Tobit pare a fi la fel de pricepută în ale țesutului (*Tobit* 2, 11). Familii întregi se ocupau cu țesutul, precum cei din casa lui Așbeia care fabricau o pînză de in numită vison (*I Paralipomena* 4, 21). Țesătorul putea fi și vopsitor.

Era interzis țesutul fibrelor amestecate. Această interdicție face parte dintr-o lege generală care interzice orice amestec. Este probabil o interdicție străveche născută din teama interferenței dintre sacru și profan. Separarea strictă a celor două categorii este unul din principiile fundamentale ale Legii „[...] cu haină țesută din felurite torturi: de lînă și de in, să nu te îmbraci" (*Leviticul* 19, 19; *Deuteronomul* 22, 11).

Țesutul este un simbol al organizării corpului. Imaginea țesătorului o completează pe cea a olarului.

Adu-ți aminte că m-ai făcut din pămînt și că mă vei întoarce în țărînă [...]
M-ai îmbrăcat în piele și în carne, m-ai țesut din oase și din vine (*Iov* 10, 9 și 11).

Se spune în *Psalmi*:

Că Tu ai zidit rărunchii mei, Doamne, Tu m-ai alcătuit în pîntecele maicii mele (*Psalmii* 138, 13).

Țesutul este și imaginea vieții:

Zilele mele au fost mai grabnice ca suveica și s-au isprăvit, fiindcă firul s-a terminat (*Iov* 7, 6).

Iezechia simte că i se apropie moartea:

Casa mea este smulsă și dusă departe de mine, ca o colibă de ciobani. Ca un țesător, El întocmește pînza vieții mele, El mă desparte de meșteșugul meu! (*Isaia* 38, 12).

Pentru a-i condamna pe nelegiuiți, Isaia le descrie faptele în termeni meniți să frapeze. Mai întîi spune că ei clocesc ouă de viperă, iar apoi:

[...] urzesc pînză de păianjen [...]
Din pînza lor veșminte nu se pot face și cu lucrul făcut de mîna lor nu se acoperă, căci lucrul lor este lucru rău (*Isaia* 59, 5–6).

Tema vălului dă naștere unei imagini a orbirii.

Că Domnul a turnat peste voi un duh de toropeală. El a închis ochii voștri, profeților, și capetele voastre, văzătorilor, le-a acoperit cu văl (*Isaia* 29, 10).

Imaginea este întărită printr-o a doua: cea a cărții pe care nu o poți citi, pentru că este pecetluită sau dată cuiva care nu știe carte (*Isaia* 29, 10–12).

Vălul este și semn de doliu. David se îndoliază în ziua în care fuge dinaintea lui Abesalom.

Iar David s-a dus în muntele Eleonului și, mergînd, plîngea; capul îi era acoperit și picioarele desculțe. Și toți oamenii care erau cu el își acoperiseră fiecare capul și mergeau plîngînd (*II Regi* 15, 30).

David va relua acest rit de doliu la moartea lui Abesalom (*II Regi* 19, 1–2).

Cînd descoperi un izvor secat, decepția este atît de mare încît îți acoperi fața (*Ieremia* 14, 2–4). Simțind că i se apropie căderea, Aman își acoperă fața (*Estera* 6, 12).

În clipa morții lui Iisus catapeteasma templului se sfîșie de sus pînă jos (*Matei* 27, 51; *Marcu* 15, 38; *Luca* 23, 45). Această catapeteasmă este perdeaua care despărțea Sfînta Sfintelor de restul templului (*Ieșirea* 26, 36–37). În *Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel* se spune că, prin moartea lui, Iisus ne-a deschis calea către Dumnezeu (*Evrei* 6, 19–20; 9, 3 și 6–12). Vălul sfîșiat devine astfel simbolul accesului la iertare al lumii păgîne. *Apocalipsa* este deopotrivă cartea ridicării vălului care ascunde taina și a celui semnificînd doliul: „Și va șterge orice lacrimă din ochii lor și moarte nu va mai fi; nici plîngere, nici strigăt, nici durere nu vor mai fi, căci cele dintîi au trecut" (*Apocalipsa* 21, 4).

ODIHNA DOMNULUI

Sabatul (ziua a șaptea)
Simbolistica răgazului
Semnificația multiplă a sabatului
Iisus și sabatul

Locurile de odihnă
Pământul
Templul

Tema odihnei în *Psalmi*
Odihna ca sursă de inspirație pentru psalmiști
Psalmul 94 și *Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel*

Apocalipsa

Există tentația de a face din odihnă opusul muncii. Este adevărat că omul trebuie să-și reîmprospăteze puterile după muncă. Această destindere îl înviorează, îl reface și nimeni nu poate să se lipsească de ea fără a se expune unor riscuri. Tema odihnei Domnului și a odihnei întru Domnul dobîndește însă în *Biblie* o semnificație mult mai importantă decît această simplă necesitate fizică. Odihna întru Domnul devine o problemă de credință, de fidelitate față de o practică ce-și regăsește în sine propria recompensă, în sensul unei anumite experiențe a fericirii depline. Odihna se transformă într-o clipă de participare la viața divină. Ceea ce spune psalmul într-un context războinic poate fi extins la orice activitate umană: „Îndeletniciți-vă și cunoașteți că Eu sînt Dumnezeu (*Psalmii* 45, 10).

SABATUL (ZIUA A ȘAPTEA)

Simbolistica răgazului

A nu munci este, în zilele noastre, prilej de neliniște. Cuvîntul „șomaj" devine o obsesie. A avea răgaz, sau cum spune *Biblia* latină *vacare* (care a dat în franceză cuvîntul *vacances*), poate însemna desigur și lene (*Ieșirea* 5, 17), dar poate însemna și „a avea răgaz pentru a te dedica unui lucru". Se spune, de exemplu, în *Paralipomena*: „Apoi a poruncit el (Iezechia) și poporului din Ierusalim să dea preoților și leviților întreținerea hotărîtă, pentru ca ei să fie mai cu tragere de inimă la împlinirea legii Domnului" (*II Paralipomena* 31, 4).

Cuvîntul ebraic tradus aici prin „a fi cu tragere de inimă" sugerează că timpul rupt de la ocupațiile materiale poate deveni momentul prielnic unei evoluții spirituale.

Diaconatul se naște astfel din dorința apostolilor de a avea răgaz pentru a propovădui cuvîntul lui Dumnezeu.

> Drept aceea, fraților, căutați șapte bărbați dintre voi, cu nume bun, plini de Duh Sfînt și de înțelepciune, pe care noi să-i rînduim la această slujbă.
> Iar noi vom stărui în rugăciune și în slujirea cuvîntului [...]
> Și cuvîntul lui Dumnezeu creștea, și se înmulțea foarte numărul ucenicilor în Ierusalim și mulțime de preoți se supuneau credinței (*Fapte* 6, 3–4 și 7).

Că este vorba de *Tora* sau de cuvîntul lui Dumnezeu, disponibilitatea dobîndită prin eliberarea de o precupare materială deschide calea harului Domnului.

După efortul depus în timpul activității sale de creație, Domnul se odihnește: „Acesta-i semn veșnic între Mine și fiii lui Israel, pentru că în șase zile a făcut Domnul cerul și pămîntul, iar

în ziua a șaptea [*shabat*] a încetat și s-a odihnit" (*Ieșirea* 31, 17).

Această imagine vine în continuarea celei care prezintă însuflețirea ca „suflare de viață în nări" (*Facerea* 2, 2; 7, 22).

A se odihni poate însemna și a face o pauză după un drum istovitor (*II Regi* 16, 14), dar însuși Dumnezeu, după ce-i supune pe credincioși unei istovitoare purificări, îi lasă să se odihnească pe cei de el încercați.

Că ne-ai cercetat pe noi, Dumnezeule, cu foc ne-ai lămurit pe noi, precum se lămurește argintul.
[...] pus-ai necazuri pe umărul nostru;
[...] trecut-am prin foc și prin apă și ne-ai scos la odihnă (*Psalmii* 65, 9–11).

Ultimul vers vorbește deci de odihna care reface puterile ființei obosite de încercarea prin care a trecut.

Semnificația multiplă a sabatului

Munca istovește și omul trebuie să se odihnească, să-și refacă forțele pentru a-și putea continua opera.

În ziua de sabat:

Să nu faci în ziua aceea nici un lucru; nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici robul tău, nici roaba ta, nici boul, nici asinul tău, sau alt dobitoc al tău, nici străinul tău care se află la tine, ca să se odihnească robul tău și roaba ta, și asinul tău, cum te odihnești și tu (*Deuteronomul* 5, 14).

În șase zile să-ți faci treburile tale, iar în ziua a șaptea să te odihnești, ca să se odihnească și boul tău și asinul tău, și să se liniștească fiul roabei tale și străinul (*Ieșirea* 23, 12).

Răgazul este deci total, el se extinde asupra spațiului și asupra timpului.

Cît despre anul sabatic, acesta era anul în care evreii lăsau pămîntul nelucrat, să se odihnească (*Leviticul* 25, 1–5).

Această instituție nu are doar valoare fizică sau socială. Sabatul este un moment religios și odihna pe care o impune este de natură divină.

Trebuie „să-ți aduci aminte" de sabat (acest verb are o bogată încărcătură spirituală: îți amintești de Domnul, de binefacerile sale și de cerințele sale). Această zi trebuie să fie „sfințită", adică trăită ca un timp sfînt, diferit de cel cotidian. Dumnezeu „binecuvîntează" ziua a șaptea, făcînd din ea un izvor de daruri spirituale. El o sfințește ca pe ceva ce este rezervat uzului său personal (*Ieșirea* 20, 8–11).

Sabatul este ziua adunării cînd Israel își poate regăsi unitatea profundă, garantată de Domnul el însuși. „Șase zile să lucrați, iar ziua a șaptea este ziua odihnei, adunare sfîntă a Domnului" (*Leviticul* 23, 3).

Sabatul este și ziua libertății: atunci este amintită și retrăită eliberarea lui Israel, cînd a ieșit din Egipt părăsind astfel condiția de sclav.

Timpul ritualizat devine simbol activ al unui eveniment istoric. El nu trimite înapoi la trecut, ci aduce în prezent un fapt străvechi încărcat cu har divin.

Adu-ți aminte că ai fost rob în pămîntul Egiptului și Domnul Dumnezeul tău te-a scos de acolo cu mînă tare și cu braț înalt, și de aceea ți-a poruncit Domnul Dumnezeul tău să păzești ziua odihnei și să o ții cu sfințenie (*Deuteronomul* 5, 15).

Sabatul, mai mult decît oricare altă sărbătoare a Israelului, este o sărbătorire veselă. Este bucuria Prezenței. Dumnezeu este aici pentru a da sau a ierta. Diferența între jubilație și lamentație de pocăință dispare în contact cu Domnul milosteniei. În hora sărbătorilor

anotimpurilor, vremea recoltei este un moment de veselie. Bucuria se revarsă din inima lui Israel și-i copleșește pe cei mai umili, chiar și pe străini, atît de ușor excluși.

Să te veselești înaintea Domnului Dumnezeului tău, tu, fiul tău și fiica ta, robul tău și roaba ta, levitul din cetățile tale și străinul, orfanul și văduva care vor fi în mijlocul tău (*Deuteronomul* 16, 11).

Acest respect al egalității, această toleranță care exclude orice spirit de constrîngere au drept explicație, ca și în ziua de sabat, marea Amintire: „Adu-ți aminte că ai fost rob în Egipt; ține dar și păzește poruncile acestea" (*Deuteronomul* 16, 12).

Israel a împins și mai departe reflecția asupra sabatului, înainte de ieșire, ajungînd la marele mister al Facerii care are un început, un cap (*berochit*), dar și un sfîrșit.

Și a sfîrșit Dumnezeu în ziua a șasea lucrarea Sa, pe care a făcut-o; iar în ziua a șaptea S-a odihnit de toate lucrurile Sale, pe care le-a făcut.
Și a binecuvîntat Dumnezeu ziua a șaptea și a sfințit-o, pentru că într-însa S-a odihnit de toate lucrurile Sale, pe care le-a făcut și le-a pus în rînduială (*Facerea* 2, 2–3).

De cîte ori Dumnezeu săvîrșește o operă divină, el își oferă Legămîntul garantat de o lege.

Astfel se întîmplă la sfîrșitul Potopului cînd curcubeul este semnul acestui pact (*Facerea* 9, 8–17). Eliberarea poporului lui Israel se face prin Legămîntul încheiat pe muntele Sinai (*Ieșirea* 19 și 20). Păcatele lui Israel i-au adus marea pedeapsă a robiei, dar cînd exilații se întorc, Legămîntul este reînnoit (*Ieremia* 31, 31–33) și declarat veșnic (*Isaia* 55, 3).

Sabatul este semnul de legătură dintre popor și Domnul său.

Să păzească deci fiii lui Israel ziua odihnei, prăznuind ziua odihnei din neam în neam, ca un legămînt veșnic.
Acesta-i semn veșnic între Mine și fiii lui Israel (*Ieșirea* 31, 16–17).

De asemenea le-am dat și zilele Mele de odihnă, ca să fie semn între Mine și ei, ca să cunoască ei că Eu sînt Domnul, sfințitorul lor (*Iezechiel* 20, 12).

Legămîntul inițial dintre Dumnezeu și Adam se referă la regulile ce trebuie respectate în Paradis. El răspunde dorințelor primului om și formulează cerințele divine. A respecta acest legămînt înseamnă a participa la odihna lui Dumnezeu.

După șase zile de muncă și de trudă, sabatul oferă credinciosului un timp prin care poate lua parte la odihna sfîntă. Sărbătoarea de la sfîrșitul săptămînii își dobîndește astfel întreaga dimensiune: omul, răpus de condiția lui de muncitor, își găsește un nou suflu, un supliment provizoriu de suflet care-i permite să-și continue drumul pe urmele Stăpînului său.

Această viziune va fi confirmată de tradiția lui Israel care va face din ziua de sabat un moment de adîncă bucurie spirituală, simbolul adevărat al unei desfătări concepute ca acces la odihna Domnului creator.

Dacă îți vei opri piciorul tău în ziua de odihnă și nu-ți vei mai vedea de treburile tale în ziua Mea cea sfîntă, ci vei socoti ziua de odihnă ca desfătare și vrednică de cinste, ca sfințită de Domnul, și vei cinsti-o, fără să mai umbli, fără să te mai îndeletnicești cu treburile tale și fără să mai vorbești deșertăciuni,
Atunci vei afla desfătarea ta în Domnul. Eu voi duce carul tău pe culmile cele mai înalte ale țării și te voi bucura de moștenirea tatălui tău Iacov, căci gura Domnului a grăit acestea (*Isaia* 58, 13–14).

Sabatul este deci o instituție cu o înaltă valoare spirituală. Ca orice rit însă depinde de calitatea sufletului celui care îl practică. Primul capitol din *Isaia* este un adevărat rechizitoriu la adresa celebrărilor ipocrite la care inima nu participă.

Nu mai aduceți daruri zadarnice! Tămîierile-mi sînt dezgustătoare; lunile noi, zilele de odihnă și adunările de la sărbători nu le mai pot suferi. Însăși prăznuirea voastră e nelegiuire! (*Isaia* 1, 13–14).

După dărîmarea templului, în timpul Ieșirii, sabatul va dobîndi o importanță mărită pentru poporul lipsit de sărbătorile sale obișnuite; regulile devin din ce în ce mai severe și complicate. Pînă la urmă ele se vor transforma într-o povară greu de respectat.

În vremea lui Iisus această povară va fi adesea impusă de oameni care, tocmai ei, nu o duc.

Zicînd: Cărturarii și fariseii au stat în scaunul lui Moise;
Deci toate cîte vă vor zice vouă, faceți-le și păziți-le; dar după faptele lor nu faceți, că ei zic, dar nu fac.
Că leagă sarcini grele și cu anevoie de purtat și le pun pe umerii oamenilor, iar ei nici cu degetul nu voiesc să le miște (*Matei* 23, 2–4).

Dimpotrivă, povara lui Iisus este ușoară. Pentru umerii scăpați de greutăți nejustificate, ea este o adevărată odihnă.

Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi.
Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine, că sînt blînd și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre.
Căci jugul Meu e bun și povara Mea este ușoară (*Matei* 11, 28–30).

Iisus și sabatul

Iisus a zis: „Dar mai lesne e să treacă cerul și pămîntul, decît să cadă din Lege un corn de literă" (*Luca* 16, 17). Deci nu a contestat valoarea spirituală a sabatului. El face însă o distincție între această instituție divină și noianul de detalii și interdicții care i-au ascuns progresiv sensul. Sabatul este sărbătoarea libertății redobîndite.

Într-o zi de sîmbătă ucenicii mănîncă niște boabe de grîu, stîrnind mirarea fariseilor. Iisus răspunde amintind de David care a mîncat pîinea pentru punerea înainte, pe care numai preoții aveau voie să o mănînce. „Și le zicea lor: Sîmbăta a fost făcută pentru om, iar nu omul pentru sîmbătă. Astfel că Fiul Omului este domn și al sîmbetei" (*Marcu* 2, 27–28).

„Fiul Omului" este un titlu mesianic care conferă puterea de a judeca și, în cazul prezent, de a discerne între ceea ce este folositor și deșertăciunea unor restricții omenești.

Iisus amintește că un copil poate fi tăiat împrejur într-o zi de sabat (*Ioan* 7, 23), că vitele pot fi duse la adăpat într-o zi de sabat, că un bou sau un asin căzut într-o fîntînă trebuie scos de acolo chiar dacă este sabat (*Luca* 13, 15 și 14, 5). Poate fi amintită și hotărîrea lui Matatia de a continua războiul în ziua de sabat (*I Macabei* 2, 41).

Explicația radicală pe care o dă Iisus pentru a-și justifica atitudinea față de sabat poate fi găsită în *Sfînta Evanghelie după Ioan*. Pentru el, miracolele sînt adesea mari acte simbolice care-și dezvăluie secretele încetul cu încetul.

La scăldătoarea Vitezda, Iisus va vindeca un slăbănog care era bolnav de treizeci și opt de ani. El îi spune: „[...] Scoală-te, ia-ți patul tău și umblă. Și îndată omul s-a făcut sănătos, și și-a luat patul și umbla. Dar în ziua aceea era sîmbătă" (*Ioan* 5, 8–9).

Evreii încearcă să-l împiedice pe cel vindecat să-și ducă patul, deoarece legea sabatului interzicea ducerea oricărei poveri în acea zi. Ei îl acuză pînă la urmă pe Iisus care răspunde: „[...] Tatăl meu pînă acum lucrează; și Eu lucrez" (*Ioan* 5, 17).

Urmează o lungă predică despre opera Tatălui și despre cea a Fiului lui Dumnezeu. Dacă Dumnezeu s-a odihnit în cea de-a șaptea zi, opera lui vie este neîntreruptă: el își păstrează, cîrmuiește și duce mai departe creația. El poate să învie morții.

Opera Fiului este dedicată răspîndirii slavei Tatălui Său, voința Lui este aceeași cu a Sa. Minunile lui Iisus sînt semnul înviorării lumii, ele sînt săvîrșite într-o zi de sabat, sărbătorindu-se astfel libertatea redobîndită, adică eliberarea omului de cea mai groaznică sclavie, cea a morții. Această aparentă ruptură a sabatului îi dezvăluie de fapt întreaga dimensiune a misterului.

LOCURILE DE ODIHNĂ

Pămîntul

Dramaticei ieșiri din Egipt îi corespunde începutul odihnei în pămîntul făgăduinței, după lunga rătăcire prin deșert. Ajuns în Transiordania, Moise poruncește oștirii să treacă fluviul iar poporului să aștepte. „Pînă cînd Domnul Dumnezeu va da liniște fraților voștri, ca și vouă, și pînă cînd își vor primi și ei în stăpînire pămîntul, pe care Domnul Dumnezeul vostru li-l va da peste Iordan" (*Deuteronomul* 3, 20).

Cuvîntul *menūhah*, tradus prin „odihnă", este un termen concret care înseamnă „loc de odihnă". De la rădăcina acestui cuvînt s-au format altele care înseamnă „loc-franc", unde nu se plătesc taxe, scutit de orice servitute. Este un loc unde oamenii se liniștesc și se pot bucura de libertate (*Iosua* 1, 13 și 15). Această liniște trebuie însă folosită pentru a-și aminti de Dumnezeu, de iubirea lui și pentru a-i respecta întocmai poruncile.

Acum Domnul Dumnezeul vostru a liniștit pe frații voștri, cum le vorbise.
Dar să vă siliți a împlini cu grijă poruncile și legea pe care v-a dat-o Moise, sluga Domnului: de a iubi pe Domnul Dumnezeul vostru, de a umbla în toate căile Lui, de a păzi poruncile Lui, de a vă lipi de El și de a-I sluji din toată inima voastră și din tot sufletul vostru" (*Iosua* 22, 4–5).

Odihna fizică devine astfel simbolul refacerii spirituale și al stabilirii în credință, locul unde sufletul se reface prin grija lui Dumnezeu.

Templul

La sfîrșitul perioadei Judecătorilor, care coincide cu cea a începutului regalității, vîltoarea în care se găsește antrenat chivotul, luat și restituit de filisteni, dus de colo-colo, creează o stare de instabilitate în Israel. Trebuie să i se găsească un loc de ședere stabil, să i se ofere odihna. Acesta este prețul odihnei spirituale a poporului.

Psalmul 131, cîntat pentru a sărbători strămutarea chivotului, începe printr-o urare a lui David

Nu voi intra în locașul casei mele, nu mă voi sui pe patul meu de odihnă.
Nu voi da somn ochilor mei și genelor mele dormitare și odihnă tîmplelor mele,
Pînă ce nu voi afla loc Domnului, locaș Dumnezeului lui Iacob (*Psalmii* 131, 3–5).

Actul de a oferi Domnului odihnă pămîntească este încărcat de consecințe. El deschide perspectiva mesianică. Perpetuarea stirpei lui David, pînă la venirea succesorului său supranatural, se bazează pe odihna Domnului.

Scoală-Te, Doamne, întru odihna Ta, Tu și chivotul sfințirii Tale.
Preoții Tăi se vor îmbrăca cu dreptate și cuvioșii Tăi se vor bucura.
Din pricina lui David, robul Tău, să nu întorci fața unsului Tău.
Juratu-S-a Domnul lui David adevărul și nu-l va lepăda: „Din rodul pîntecelui tău voi pune pe scaunul tău (*Psalmii* 132, 8–11).

Cartea Cronicilor, sau *Paralipomena*, începe cu lista cîntăreților dinainte de construirea templului: „Iată aceia pe care David i-a pus căpetenii peste cîntăreți în casa Domnului, în timpul cînd a așezat în ea chivotul legii" (*I Paralipomena* 6, 31).

Pentru a îndemna poporul la construirea templului, al cărui șef de șantier este Solomon, David spune:

Au nu-i cu voi Domnul Dumnezeul vostru care v-a dăruit pace din toate părțile, pentru că El a dat în mîinile mele pe locuitorii țării și s-a supus țara înaintea Domnului și înaintea poporului Său?
Așadar îndreptați-vă inima voastră și sufletul vostru, ca să caute pe Domnul Dumnezeul vostru! (*I Paralipomena* 22, 18–19).

David nu va construi el însuși templul pentru că a luptat în războaie și a vărsat mult sînge (*I Paralipomena* 22, 8), dar Domnul îi spune:

Iată însă ție ți se va naște un fiu; acela va fi pașnic și Eu îi voi da liniște din partea tuturor vrăjmașilor dimprejur; de aceea numele lui va fi Solomon. Și voi da lui Israel în zilele lui pace și liniște. El va zidi casă numelui Meu (*I Paralipomena* 22, 9–10).

Cînd nu se mai aude zgomotul armelor, cînd poporul se odihnește, se odihnește și Dumnezeu în templul său. Odihna Domnului nu înseamnă însă încetarea activității sale: în sanctuar se odihnește slava, iradiind energie divină, principiu și rezultat al oricărui act creator și roditor.

În ziua sfințirii templului, Solomon își încheie astfel ruga: „Binecuvîntat fie Domnul Dumnezeu care a dat odihnă poporului său Israel, precum a grăit!" (*III Regi* 8, 56).

Într-o prorocire despre templu (folosită de Ștefan în predica sa), Isaia pune din nou sub semnul întrebării nevoia unui sanctuar material închinat Domnului.

Așa zice Domnul: „Cerul este scaunul Meu și pămînt așternut picioarelor Mele! Ce fel de casă Îmi veți zidi voi și ce loc de odihnă pentru Mine?"
„Toate acestea mîna Mea le-a făcut și sînt ale Mele", zice Domnul (*Isaia* 66, 1–2; și *Fapte* 7, 49–50).

Mai tîrziu, în timpul revoltei macabeilor, rugăciunea lui Isus Sirah se va îndrepta către Ierusalim, punctul fix ce călăuzește credința lui Israel.

Miluiește, Doamne, poporul, care se cheamă cu numele Tău, și pe Israel, pe care cu întîiul-născut l-ai asemănat.
Milostivește-Te spre Ierusalim, cetatea sfîntului Tău locaș, cetatea odihnei Tale (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 36, 14–15).

Templele din Ierusalim au trecut prin multe greutăți care au culminat cu tragicul sfîrșit din anul 70 d.Cr. Templul distrus este, în inima evreului, o rană care se traduce printr-un sentiment de exilare. Odihna Domnului încă se mai află la capătul unui drum dureros.

Pacea și respectarea Legămîntului depind una de alta. Răzvrătirea, abaterile de la credință, depravarea tulbură această pace, pacea oamenilor și cea a lui Dumnezeu.

Astfel apare și tema „oboselii lui Dumnezeu".

Isaia îi spune regelui Ahaz că Dumnezeu este obosit de temerile sale și de lipsa lui de credință.

[...] Ascultați voi cei din casa lui David! Nu vă ajunge să obosiți pe oameni, de veniți să obosiți și pe Domnul meu? (*Isaia* 7, 13).

Voi obosiți pe Domnul cu vorbele voastre. Și mai ziceți: „Cum îl obosim?" — Cînd ziceți: „Cel ce face rău este bun înaintea Domnului și de unii ca aceștia are el plăcere!" (*Maleahi* 2, 17).

Deși Dumnezeu și-a îndemnat mereu poporul la odihnă, Israel uită de acest gest divin. Domnul spune poporului său:

Poporul Meu! Ce ți-am făcut și cu ce te-am împovărat? Răspunde-Mi!
Eu sînt Cel ce te-am scos din țara Egiptului și din casa robiei te-am răscumpărat (*Miheia* 6, 3–4).

Dumnezeu este obosit de atîta nerecunoștință. Învinuirile aduse de Domnul poporului său, din Miheia, vor fi reluate în versetele rostite în liturghia de Vinerea Mare, ca un ecou la vorbele lui Iisus, obosit de neîncrederea celor care-l ascultă: „O, neam necredincios și îndărătnic, pînă cînd voi fi cu voi?" (*Matei* 17, 17).

TEMA ODIHNEI ÎN *PSALMI*

Odihna ca sursă de inspirație pentru psalmiști

Dacă templul este locul în care se odihnește chivotul și locul de odihnă pentru Domnul, el este și un locaș de pace, meditație și refacere spirituală, departe de grijile vieții. Poeții inspirați care au compus *Psalmii* au văzut în templu o locuință misterioasă, secretă precum „locul cel ascuns" al unui cort fragil, solidă precum stînca pe care se înalță o cetate.

Una am cerut de la Domnul, pe aceasta o voi căuta: Să locuiesc în casa Domnului în toate zilele vieții mele.
Ca să văd frumusețea Domnului și să cercetez locașul Lui.
Că Domnul m-a ascuns în cortul Lui în ziua necazurilor mele; m-a acoperit în locul cel ascuns al cortului Lui.
Pe piatră m-a înălțat (*Psalmii* 26, 7–10).

Că mai bună este o zi în curțile Tale decît mii (*Psalmii* 83, 11).

Că a ales Domnul Sionul, și l-a ales ca locuință Lui.
„Aceasta este odihna Mea în veacul veacului. Aici voi locui, că l-am ales pe el (*Psalmii* 131, 13–14).

Neliniștea îl chinuie și-l urmărește pe om. El poate găsi alinarea Domnului oricînd și oriunde. Inima strînsă de teamă se poate deschide.

Cînd Te-am chemat, m-ai auzit, Dumnezeul dreptății mele! Întru necaz m-ai desfătat! (*Psalmii* 4, 1).

Noaptea, credinciosul este urmărit de teamă, dar Domnul veghează asupra lui:

Mîniați-vă, dar nu greșiți; de cele ce ziceți în inimile voastre, întru așternuturile voastre, vă căiți. [...]
Cu pace, așa mă voi culca și voi adormi, că Tu, Doamne, îndeosebi întru nădejde m-ai așezat (*Psalmii* 4, 4 și 8).

Zi și noapte prezența Domnului întreține o bucurie care este adevărata odihnă.

Binecuvînta-voi pe Domnul, Cel ce m-a înțelepțit; la aceasta și noaptea mă îndeamnă inima mea.
Văzut-am mai înainte pe Domnul înaintea mea pururea, că de-a dreapta mea este ca să nu mă clatin.
Pentru aceasta s-a veselit inima mea și s-a bucurat limba mea, dar încă și trupul meu va sălășlui întru nădejde (*Psalmii* 15, 7–9).

De mi-am adus aminte de Tine în așternutul meu, în dimineți am cugetat la Tine, că ai fost ajutorul meu.
Și întru acoperămîntul aripilor Tale mă voi bucura. Lipitu-s-a sufletul meu de Tine și pe mine m-a sprijinit dreapta Ta (*Psalmii* 62, 7–8).

Nici un vrăjmaș nu se poate atinge de cel apărat de aripa Domnului:

Cel ce locuiește în ajutorul Celui prea înalt, întru acoperămîntul Dumnezeului cerului se va sălășlui.
Va zice Domnului: „Sprijinitorul meu ești și scăparea mea; Dumnezeul meu, voi nădăjdui spre Dînsul" [...]
Cu spatele te va umbri pe tine și sub aripile Lui vei nădăjdui [...]
Nu te vei teme de frica de noapte, de săgeata ce zboară ziua (*Psalmii* 90, 1–2 și 4–5).

Păzește-mă, Doamne, ca pe lumina ochilor; cu acoperămîntul aripilor Tale, acoperă-mă (*Psalmii* 16, 8).

Psalmul 130 vorbește despre sufletul curat de copil, despre calea umilinței și a deplinei încrederi.

Doamne, nu s-a mîndrit inima mea, nici nu s-au înălțat ochii mei, nici n-am umblat după lucruri mari, nici după lucruri mai presus de mine,
Dimpotrivă, mi-am smerit și mi-am domolit sufletul meu, ca un prunc înțărcat de mama lui, ca răsplată a sufletului meu (*Psalmii* 130, 1–2).

În Psalmul 54 este folosită simbolistica strigătului. Este un strigăt întru ajutor al războinicului încolțit. El poate fi și cel al unui om strivit de o povară prea grea, pe care Domnul o ia asupra lui.

[...] și Domnul m-a auzit pe mine. [...]
Izbăvi-va cu pace sufletul meu de cei ce se apropie de mine, că mulți erau împotriva mea. [...]
Aruncă spre Domnul grija ta și El te va hrăni; nu va da în veac clintirea dreptului (*Psalmii* 54, 18, 20 și 25).

Psalmul bunului Păstor este prin excelență psalmul înălțat odihnei. Verbul „a hrăni" este justificat prin simbolul apei. Odihna nu este o destindere, ci o renaștere pentru cei frînți de oboseală.

Domnul mă paște și nimic nu-mi va lipsi.
La loc cu pășune acolo m-a sălășluit; la apa odihnei m-a hrănit.
Sufletul meu l-a întors (*Psalmii* 22, 1–3).

Exemplul următor nu este luat din *Psalmi*, dar ilustrează bine secvența simbolică odihnă–apă–renaștere.

Locul de odihnă și cu apă este cel unde Iisus o întîlnește pe femeia samariteancă.

Deci a venit la o cetate a Samariei, numită Sihar, aproape de locul pe care Iacov l-a dat lui Iosif, fiul său;
Și era acolo fîntîna lui Iacov. Iar Iisus, fiind ostenit de călătorie, s-a așezat lîngă fîntînă și era ca la al șaselea ceas (*Ioan* 4, 5–6).

Odihna lui Iisus va fi ocazia unei mari revelații: una este odihna pe care o găsești lîngă o fîntînă și alta este cea a omului care descoperă „izvor de apă curgătoare spre viața veșnică". Setea este o neliniște a trupului ușor de potolit. Neliniștea sufletului este căutarea odihnei veșnice. Inima neliniștită nu-și găsește pace decît întru Domnul, va spune Sfîntul Augustin.

Psalmul 94 și *Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel*

Acest psalm face parte din liturghia de adorare. El amintește de măreția Domnului creator iar apoi îi îndeamnă pe credincioși să se închine în fața marelui Păstor. Dumnezeu ia atunci cuvîntul și spune că turma nu există decît prin vocea păstorului ei. Oile surde sînt sortite pierzaniei.

Experiența Ieșirii, a mersului prin deșert, răzvrătirea lui Israel și pedeapsa care a urmat, „nu intrară întru odihna mea", ar trebui să rămînă vii în conștiința poporului ales. „O, de l-ați auzi glasul."
Iar Domnul zice:

[...] să nu vă învîrtoșați inimile voastre,
Ca în timpul cercetării, ca în ziua ispitirii în pustie.
Unde M-au ispitit părinții voștri, M-au ispitit și au văzut lucrurile Mele.
Patruzeci de ani am urît neamul acesta și am zis: „Pururea rătăcesc cu inima".
Și ei n-au cunoscut căile Mele, că M-am jurat întru mînia Mea: „Nu vor intra întru odihna Mea" (*Psalmii* 94, 8–12).

Argumentația din *Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel* este subtilă. Se pare că în timpul Facerii, Dumnezeu și-a desăvîrșit opera, de vreme ce are răgaz și se odihnește. Dar generația răzvrătită din deșert nu a acceptat odihna sfîntă pe care i-o pregătise Domnul. El hotărăște un nou „azi" care să fie cel al pocăinței și al supunerii. Acest moment deosebit ne permite să înțelegem comportamentul Domnului. Astfel, poporul reînnoit, poporul Domnului, se va putea bucura de odihna divină.

Să ne temem, deci, ca nu cumva cîtă vreme ni se lasă făgăduința să intrăm în odihna Lui, să pară că a rămas pe urmă cineva dintre voi.
Pentru că și nouă ni s-a binevestit ca și acelora, dar cuvîntul propovăduirii nu le-a fost lor de folos, întrucît nu s-a unit cu credința pentru cei care l-au auzit.
Pe cînd noi, fiindcă am crezut, intrăm în odihnă, după cuvîntul grăit: M-am jurat întru mînia Mea: nu vor intra întru odihna Mea, măcar că lucrurile erau săvîrșite de la întemeierea lumii.
Căci undeva, despre ziua a șaptea, a zis astfel: Și s-a odihnit Dumnezeu în ziua a șaptea de toate lucrurile Sale.
Iar aici încă o dată: Nu vor intra întru odihna Mea!
Deci, de vreme ce rămîne ca unii să intre în odihnă, iar aceia cărora mai dinainte li s-a binevestit, pentru nesupunerea lor, n-au intrat.
Dumnezeu hotărăște din nou o zi, astăzi rostind prin gura lui David, după atîta vreme, precum s-a zis mai sus: Dacă veți auzi astăzi glasul Lui, nu învîrtoșați inimile voastre,
Căci dacă Iosua i-ar fi odihnit, Dumnezeu n-ar mai fi vorbit, după acestea, de o altă zi de odihnă.
Drept aceea, s-a lăsat altă sărbătoare de odihnă poporului lui Dumnezeu.
Pentru că cine a intrat în odihna lui Dumnezeu s-a odihnit și el de lucrurile lui, precum Dumnezeu de ale Sale.
Să ne silim deci, ca să intrăm în acea odihnă, ca nimeni să nu cadă în aceeași pildă a neascultării (*Evrei* 4, 1–11).

APOCALIPSA

În *Apocalipsa*, odihna Domnului este rezervată celor aleși.

Și nu au odihnă nici ziua nici noaptea cei ce se închină fiarei și chipului ei și oricine primește semnul numelui ei [...]
Și am auzit un glas din cer, z cînd: scrie: Fericiți cei morți, cei ce de acum mor întru Domnul! Da, grăiește Duhul, odihnească-se de ostenelile lor, căci faptele lor vin cu ei (*Apocalipsa* 14, 11 și 13).

FAPTA PROFETICĂ

Gesta primilor proroci

Cînd Israel era copil
Ghedeon și problema regalității
Samson nazireul
De la Samuel la Ilie
Ilie
Elisei

Fapta simbolică în cărțile profetice

Osea
Isaia
Ieremia
Iezechiel

Faptele lui Hristos

Prorocul este omul cuvîntului, dar ar fi greșit să credem că mesajul lui se transmite doar prin limbajul articulat. Prorocii se manifestă și prin faptă, a cărei menire nu este întotdeauna de a sublinia discursul, ci uneori de a-l înlocui iar alteori de a-l pregăti în mod imperativ. Mînuirea unui obiect, spargerea lui, felul straniu de a se îmbrăca sau a umbla gol, purtarea unui jug sînt acte ciudate, dar nu nebunești. Ele au un sens care este mai întîi ascuns, dar apoi dezvăluit și confirmat de cuvîntul lui Dumnezeu sau de evenimente. Actul enigmatic duce la revelarea unei realități de alt ordin: lumea văzută de Dumnezeu, cîrmuită de voința lui atotputernică și milostivă.

Mai profundă decît un gest anume, gestica unei persoane, comportamentul său obișnuit sau excepțional, îi dezvăluie trăirea intimă, „existența în lume", dar și „existența întru Dumnezeu". În acest mod, anumite vieți tăcute pot avea o dimensiune profetică, ele sînt deja locuite de Dumnezeul care vine. Prorocul activ care îndeamnă, transmite prorociri și dă semnale își continuă prorocirea tăcut și pe ascuns atunci cînd suferă pentru cuvînt. Înainte de a fi hărțuit de oameni, Ieremia a fost hărțuit de Dumnezeu. Prins în această dublă constrîngere, el devine slujitorul suferind a cărui existență apare, totodată, ca un semn de pedeapsă și de iertare.

Fapta profetică se deosebește radical de fapta magică. Fapta magică săvîrșită de om este o încercare de a exercita o presiune asupra forțelor superioare, fie ele demonice sau sfinte. Țelul este formula incantatorie. Prin fapta magică omul își măsoară puterile cu un zeu sau cu un demon. Adversarul poate fi și un alt vrăjitor sau chiar acea realitate nedeterminată care se numește fatalitate ori destin. Magicianul, care poate acționa singur sau împreună cu asociați, este oricum un războinic angajat într-un conflict.

Fapta profetică, dimpotrivă, nu este nici un spectacol și nici o demonstrație pedagogică. Ea emană o forță proprie. Ea este cuvînt, în sensul semitic al termenului, adică energie dublată de semnificație. Cuvîntul profetic este impregnat cu forța Cuvîntului divin. Inițiativa este a Domnului care își alege prorocii și îi însuflețește cu *ruah*, Duhul său. Omului i se cere o atitudine de totală smerenie. Cuvîntul profetic este opusul cuvîntului magic: el nu are drept scop supunerea unei forțe superioare, deoarece el însuși se supune cuvîntului Domnului. Dacă i se întîmplă să se opună puterilor infernale, o face datorită virtuții divine ce sălășluiește în el.

Formula care însoțește fapta profetică sau care o justifică nu este o invocație sau o rugăciune, ci un oracol. Ea nu

se ridică la Dumnezeu, ci vine dinspre el, iese din gura lui.

Fapta profetică se naște din împreunarea activă dintre Dumnezeu și om. Dumnezeu își exprimă voința și le dă oamenilor posibilitatea de a o îndeplini. Prorocul trebuie să fie bun „conductor" al acestui mesaj și al acestui har. O asemenea colaborare poate îmbrăca forme diferite. *Biblia* arată că prorocul își păstrează personalitatea, deși este un instrument al activității divine. Temperamentul omului lui Dumnezeu, în concordanță cu spiritul epocii în care trăiește, joacă un rol în transmiterea mesajului divin. În acest fel vor apărea, de-a lungul secolelor, diferite forme de pedagogie divină, adaptate timpurilor și locurilor.

GESTA PRIMILOR PROROCI

Cînd Israel era copil

Ieșirea din Egipt a fost o adevărată naștere, dar poporul copil, capricios din fire, avea nevoie de un proroc precum Moise pentru a-l crește și a-l însoți pînă la sfîrșitul călătoriei. Se spune în *Deuteronomul* că Moise a fost cel mai mare proroc.

De atunci nu s-a mai ridicat în Israel proroc asemenea lui Moise pe care Dumnezeu să-l fi cunoscut față către față, nici să săvîrșească toate semnele și minunile cu care Domnul l-a trimis în pămîntul Egiptului asupra lui Faraon și asupra tuturor dregătorilor lui și asupra a tot pămîntul lui (*Deuteronomul* 34, 10).

Prima calitate a lui Moise este desigur supunerea în fața voinței Domnului. Țelul întregii sale existențe este realizarea planului de salvare al Domnului. Drept răsplată, Domnul îl înzestrează cu o putere fantastică, simbolizată prin toiagul care, la poruncă, se transformă într-un șarpe, și mîna care se acoperă de lepră (*Ieșirea* 4, 1–17). Acest toiag, această mînă pot face mari minuni.

Moise se exprimă greu și, prin urmare, nu se pricepe să vorbească în public. Dumnezeu va găsi o cale pentru a vorbi cu poporul său. El vorbește „față către față" cu prorocul său care transmite mesajul divin lui Aaron, un orator priceput. Dar Domnul știe că nu orice se poate rezolva prin cuvînt. Faraonul cu inimă de piatră, poporul lui Israel cu inimă schimbătoare au nevoie de semne și atunci toiagul fermecat este indispensabil: „Toiagul acesta, [...] ia-l în mîna ta, căci cu el ai să faci minuni" (*Ieșirea* 4, 17).

Aceste semne dovedesc voința divină și puterea Domnului. Ele sînt urmate de aprobarea unui popor adesea răzvrătit. Plăgile Egiptului, traversarea Mării Roșii, apa îndulcită sau scoasă din piatră în mod miraculos, mana și prepelițele sînt exemple celebre ale acestei activități profetice excepționale.

Iosua, urmașul lui Moise, se dovedește a fi o bună călăuză, o adevărată căpetenie politică și militară. În cartea în care îi este descrisă cariera se vorbește din ce în ce mai puțin despre calitățile sale profetice. Momente, precum cel al traversării Iordanului și luarea Ierihonului, rămîn niște fapte excepționale în descrierea amănunțită a unei cuceriri.

În *Judecătorii* apar din nou figuri harismatice precum proorocița Debora care, de sub palmierul ei, îl judeca pe Israel, și a cărei cîntare este binecunoscută. Ghedeon și Samson sînt personaje care, fără a fi proroci în sensul obișnuit al cuvîntului, posedă totuși o dimensiune profetică. La ei acest dar se manifestă mai mult prin fapte și gesturi decît prin vorbe.

Ghedeon și problema regalității

Pe fundalul poveștii lui Ghedeon este prezentată o comunitate de israeliți în curs de sedentarizare. După existența pastorală a nomadului, viața de agricultor îi dă poporului lui Dumnezeu rădăcini pămîntești, dar țara Canaanului este și pămîntul divinităților păgîne și locul de baștină al idolatriei. La nord, tribul lui Manase intră în contact cu zeități agrare, precum zeul Baal și echivalentul lui feminin, zeița Așera. Aceste divinități cer un cult al fecundității și serbări orgiastice care se află în contradicție cu legea Domnului. Este, pentru Dumnezeul lui Israel, o ocazie de a-și manifesta gelozia.

Cultura țării Canaanului este tentantă pentru Israel și din alt motiv: sistemul regal oferă garanții pentru proprietatea asupra pămîntului. Fără îndoială că, la puțin timp înainte de nașterea lui Ghedeon, familia lui își dorea un rege. Dar o astfel de pretenție avea o evidentă consecință religioasă: alegerea unui rege însemna a-l deposeda pe Dumnezeu de titlul său de rege. În acel caz religia și politica intrau într-un conflict periculos.

Vocația lui Ghedeon, fiul lui Ioaș, este transmisă sub forma unui apel solemn al lui Dumnezeu, de către un mesager ceresc. Salutul de început este straniu: deși îngerul Domnului se adresează unui om care treiera grîul, el îi vorbește de pe acum ca unei căpetenii de oaste: „Domnul e cu tine, voinicule!" (*Judecătorii* 6, 12).

Pe vremea aceea o căpetenie de oaste harismatică poseda și o anumită putere profetică. Mai tîrziu, prorocii nu vor mai avea răspunderi militare, dar vor continua să se comporte ca niște războinici și vor avea curajul să rostească vorbe potrivnice care au puterea sabiei și a focului.

Ghedeon se arată neîncrezător iar atitudinea sa față de înger nu este de supunere imediată: „[...] din Egipt ne-a scos pe noi Domnul. Acum însă ne-a părăsit Domnul și ne-a dat în mîinile Madianiților" (*Judecătorii* 6, 13).

Domnul îi răspunde și-l asigură că are puterea de a-i învinge pe madianiți. Ghedeon nu se lasă însă convins: „[...] Doamne, cum să izbăvesc eu pe Israel? Iată neamul meu e cel mai sărac din semințiа lui Manase, iar eu sînt cel mai mic în casa tatălui meu" (*Judecătorii* 6, 15).

Dumnezeu îl încurajează și-i promite ajutorul său nemijlocit. Și totuși Ghedeon încă se îndoiește de toate aceste vorbe. Cine vorbește? Oare această voce nu este o iluzie?

Zis-a Ghedeon către dînsul: „De am aflat eu trecere în ochii tăi, arată-mi un semn, ca să-mi dovedești cele ce-mi vorbești:
Să nu te duci de aici, pînă nu mă voi întoarce la Tine și-mi voi aduce darul meu și Ți-l voi da" (*Judecătorii* 6, 17–18).

Ghedeon este fără îndoială foarte neîncrezător (neîncrederea este una din calitățile esențiale ale unui războinic). După ce jertfa va fi fost arsă în fața lui de un foc ieșit din piatră, acest semn va căpăta mai multă însemnătate decît cuvîntul. Este experiența prezenței Domnului și a fidelității sale fără cusur. Ghedeon își manifestă astfel spaima: „Vai de mine, Stăpîne Doamne, că am văzut pe îngerul Domnului față către față!" (*Judecătorii* 6, 22).

Dar Domnul îl liniștește pe loc:

Zis-a Domnul: „Pace ție. Nu te teme, căci nu vei muri!"
Și a făcut acolo Ghedeon un jertfelnic Domnului și l-a numit: „Iahvè-Șalom". Și se află acesta și astăzi în Ofra lui Abiezer (*Judecătorii* 6, 23–24).

Dumnezeu îi cere lui Ghedeon să distrugă jertfelnicul lui Baal și să taie copacul cel sfînt care o reprezintă pe zeița Așera. Din nefericire jertfelnicul fusese ridicat de tatăl lui Ghedeon.

Ghedeon pune la cale un atac nocturn pentru distrugerea jertfelnicului lui Baal. Ridică în locul lui un altar pe care aduce o jertfă în cinstea Domnului.

Dimineața, locuitorii cetății vor să-l pedepsească cu moartea pe Ghedeon, dar tatăl lui, Ioaș, răspunde: „Să se judece singur Baal cu dînsul, pentru că i-a stricat jertfelnicul" (*Judecătorii* 6, 32).

Pentru a putea lupta împotriva unor adversari care erau propriii lui compatrioți și chiar propria-i familie, Ghedeon trebuia învestit și înzestrat cu o forță extraordinară.

Pentru a putea ridica toate triburile sale împotriva Madianiților, Ghedeon are nevoie de un semn. Povestea lînii care se imbibă cu rouă pe cînd pămîntul din jur rămîne uscat este o primă minune pe care Domnul i-o acordă pentru a deveni credibil. În continuare neîncrezător, dar de data aceasta în eventualii săi aliați, Ghedeon îi cere Domnului confirmarea printr-un nou semn.

Apoi iarăși a zis Ghedeon către Domnul: „Să nu te mînii pe mine, dacă am să mai zic o dată și dacă am să mai fac numai o încercare cu lîna: să fie uscată numai lîna, iar încolo peste tot locul să fie rouă".
Și a făcut așa Dumnezeu în noaptea aceea: a fost uscăciune numai pe lînă, iar încolo, peste tot locul a fost rouă (*Judecătorii* 6, 39–40).

Forța lui Ghedeon, căpetenie de oști, izvorăște deci dintr-o experiență spirituală inițială. Este inspirat de Dumnezeu atunci cînd reduce numărul ostașilor săi (*Judecătorii* 7, 1–8), cînd descoperă un semn într-un vis (*Judecătorii* 7, 13–15), cînd pune la cale stratagema cu făcliile puse în oale (*Judecătorii* 7, 16–22).

Sfîrșitul vieții lui Ghedeon este marcat de o dilemă care-l va frămînta mult timp pe Israel: poporul lui Israel poate avea un conducător care să poarte titlul de rege? Oare Dumnezeu nu este singurul rege?

Adoptarea de către Israel a unei vieți sedentare a permis constituirea marilor proprietăți și, o dată cu ele, dorința proprietarilor de a avea un regim politic stabil, asemănător cu cel din regatele vecine. Sistemul harismatic al judecătorilor pare aleatoriu.

După aceea au zis israeliții către Ghedeon: „Domnește peste noi tu și fiul tău și fiul fiului tău, pentru că ne-ai izbăvit din mîinile Madianiților!"
Iar Ghedeon le-a zis: „Nici eu nu voi domni peste voi, nici fiul meu nu va domni peste voi, ci Domnul să domnească peste voi!" (*Judecătorii* 8, 22–23).

Oare acest refuz a fost definitiv? S-ar putea crede că nu. Textul ni-l prezintă în continuare pe Ghedeon ducînd o viață de rege (*Judecătorii* 8, 30–32). Poate a devenit un rege neînsemnat peste cîteva triburi de munteni. Pericolul regalității era că, în acest fel, regele putea fi atras de idolatrie. Incredibilul efod pe care-l face (*Judecătorii* 8, 27), nașterea fiului său Abimelec care va accepta să fie rege și va sfîrși într-un mod lamentabil (*Judecătorii* 9), întoarcerea poporului la idoli (*Judecătorii* 8, 33), întreține ambiguitatea stîrnită de întrebarea: oare Israel poate avea un rege fără a uzurpa un titlu care este în realitate divin?

Samson nazireul

Samson este diferit de Ghedeon prin faptul că e nazireu. Nazireul, fie el bărbat sau femeie, a făcut legămînt să nu bea vin sau băuturi fermentate; trebuie să-și lase părul să crească și să nu aibă nici un contact cu morții. La început era vorba de o consacrare care să-l înzestreze pe om cu o puternică energie războinică.

Samson nu a ales această cale, el este consacrat printr-un legămînt făcut de mama lui, disperată din cauza sterilității. Regăsim aici tema „alegerii lui Dumnezeu" care înseamnă cu harul său nașterea unui om (vezi nașterea lui Samuel — *I Regi* 1).

Samson nu duce un război sfînt, dar îndeplinește o serie de fapte care au drept scop manifestarea forței divine pe care o posedă. Filistenii vor cunoaște efectele unei astfel de demonstrații.

Povestea leului pe care-l sfîșie cu propriile-i mîini și cea a ghicitorii spuse Filistenilor, cea a vulpilor purtătoare de făclii ce le vor incendia recoltele, duc pînă la urmă la un masacru al dușmanilor (*Judecătorii* 14 și 15, 1–8).

Prins de către Filisteni și legat cu funii noi, el se va elibera:

Dar cînd s-a apropiat el de Lehi, Filistenii l-au întîmpinat cu strigăte. Atunci s-a pogorît peste el duhul Domnului și funiile care erau peste mîinile lui s-au făcut ca niște cîlți arși de foc și au căzut legăturile de pe mîinile lui.
Iar el găsind o falcă sănătoasă de asin și, întinzîndu-și mîna, a luat-o și a ucis cu ea o mie de oameni (*Judecătorii* 15, 14–15).

Pentru Samson, însetat, Dumnezeu face să țîșnească apă dintr-o stîncă (*Judecătorii* 15, 18–19).

La Gaza, importantă fortăreață a Filistenilor, el smulge porțile cetății și le duce pînă la Hebron, la o distanță de șaptezeci de kilometri (*Judecătorii* 16, 1–3).

Toate aceste demonstrații de forță se îndreaptă către o faptă de vitejie finală. Trădat de Dalila care i-a aflat secretul puterii — calitatea de nazireu materializată prin părul său cel lung —, cade prizonier. Este adus la templul lui Dagon pentru a distra mulțimea:

Și a mișcat Samson din loc doi stîlpi din mijloc pe care era întemeiată casa, sprijinindu-se de ei, în unul cu mîna dreaptă și în celălalt cu stînga.
Și a zis Samson: „Mori, suflete al meu, cu Filistenii!" Apoi s-a sprijinit cu toată puterea și s-a prăbușit casa peste fruntașii Filistenilor și peste tot poporul ce era în ea. Și cei pe care i-a ucis Samson la moartea sa au fost mai mulți decît toți cei pe care-i ucisese în viața sa (*Judecătorii* 16, 29–30).

Povestea lui Samson nu este deci una de război. Această epopee vrea să demonstreze că puterea care-l salvează pe Israel vine de la însuși Domnul. Focul care țîșnește din stîncă pentru a accepta jertfa lui Ghedeon, apa care țîșnește din crăpătura din peșteră pentru a-i potoli setea lui Samson, confirmă faptul că Dumnezeu este stînca lui Israel. Judecătorii lui Israel nu sînt doar militari eliberatori, ei sînt purtători ai semnelor Prezenței. Regăsim aici unul din sensurile posibile ale misteriosului nume al lui Dumnezeu „IHWH": «El este și El va fi»".

De la Samuel la Ilie

Samuel s-a născut ca fruct al harului divin dăruit Anei, femeia stearpă. El este, ca și Samson, nazireu din naștere, deși acest titlu nu este menționat (*I Regi* 1, 11). Ruga Anei s-a ridicat din sanctuarul de la Șilo. Samson va fi dat la Șilo pentru a sluji o formă nomadă a unui cult străvechi. După decăderea sanctuarului de la Șilo, în persoana lui Samuel se stabilește o legătură între funcția profetică și cea sacerdotală. Se naște astfel un „profetism cultural". Cultul trece prin supunerea la vechile

reguli liturgice, dar activitatea profetică cere o totală disponibilitate față de duhul lui Dumnezeu, față de *ruah* al Domnului. Saul și David vor frecventa grupuri de *nebiim*. Un *nabi* este un om al lui Dumnezeu, care aparține unui grup în cadrul căruia găsește atmosfera și practicile favorabile unor anumite forme de extaz. Excesele acestor manifestări sînt temperate de exercitarea cultului. Aceste grupuri sînt conduse de niște „părinți" care sînt și consilieri oraculari ai regilor. În interiorul acestor comunități, apar și dispar asceți după transmiterea unui mesaj divin. Numele lor nu este întotdeauna menționat în *Biblie*.

Samuel este proroc, judecător și mijlocitor pentru Israel (*I Regi* 7, 2–6). Cînd poporul cere un rege, profetul este nemulțumit de această dorință deoarece el vede în aceasta sfîrșitul unui sistem în care puterea nu era acordată de către Dumnezeu oamenilor decît pe timp limitat. Judecătorii faptelor oamenilor erau atunci aleși sau consacrați datorită calităților lor excepționale. Bătrînii lui Israel se adună și îi cer lui Samuel:

„Tu ai îmbătrînit, iar fiii tăi nu-ți urmează căile. De aceea pune peste noi un rege, ca să ne judece acela, ca și la celelalte popoare!"
Cuvîntul acesta însă n-a plăcut lui Samuel cînd i-au zis: „Dă-ne rege, ca să ne judece!" Și s-a rugat Samuel Domnului.
Și a zis Domnul către Samuel: „Ascultă glasul poporului în toate cîte îți grăiește; căci nu pe tine te-au lepădat, ci M-au lepădat pe Mine, ca să nu mai domnesc Eu peste ei. Cum s-au purtat ei cu Mine din ziua aceea, cînd i-am scos din Egipt, pînă astăzi, părăsindu-Mă și slujind la dumnezei străini, așa se poartă și cu tine (*I Regi* 8, 5–8).

Expresia „ca și la celelalte popoare" este grăitoare. Bătrînii nu mai percep diferența care face din Israel „un popor aparte și parte a lui Dumnezeu". Regalitatea dinastică pare a exclude alegerea lui Dumnezeu. Această orbire este o predispoziție la deviația spirituală.

Samuel face un tablou al înrobirii poporului atunci cînd va fi supus regelui. Această stare jalnică va revela, prin contrast, măreția vechilor instituții, cînd supunerea în fața lui Dumnezeu era principiul libertății.

Din semănăturile și din viile voastre va lua zeciuială și va da oamenilor săi și slugilor sale.
Din robii voștri, din roabele voastre, din cei mai buni feciori ai voștri și din asinii voștri va lua și-i va întrebuința la treburile sale.
Din oile voastre va lua a zecea parte și chiar voi veți fi robii lui.
Veți suspina atunci sub regele vostru, pe care vi l-ați ales, și atunci nu vă va răspunde Domnul (*I Regi* 8, 15–18).

Poporul se încăpățînează și Dumnezeu îl lasă în voia sorții sale. Cu toată nemulțumirea ce-l stăpînește, Samuel rămîne pînă la capăt un intermediar:

Și eu de asemenea nu-mi voi îngădui să fac înaintea Domnului păcatul de a înceta a mă ruga pentru voi și vă voi povățui pe căi bune și drepte. Decît numai să vă temeți de Domnul și să-I slujiți Lui cu adevărat, din toată inima voastră (*I Regi* 12, 23).

Pe timpul lui David, fapta profetică cea mai importantă săvîrșită de profetul Natan este folosirea unei parabole. Este vorba de fapt de o poveste-capcană care trebuie să-l surprindă pe rege și să-i trezească conștiința. Pentru că David îl ucisese pe Urie pentru a o lua pe Batșeba, nevasta lui.

Atunci a trimis Domnul pe Natan proorocul la David și a venit acela la el și i-a zis: „Erau într-o cetate doi oameni: unul bogat și altul sărac.
Cel bogat avea foarte multe vite mari și mărunte.
Iar cel sărac n-avea nimic decît numai o singură oiță, pe care el o cumpărase de mică și o hrănise și ea crescuse cu copiii lui. Din pîinea lui mîncase și ea și se adăpase din ulcica lui, la sînul lui dormise și era pentru el ca o fiică.
Dar iată că a venit la bogat un călător, și gazda nu s-a îndurat să ia din oile sale sau din vitele sale, ca să gătească cină pentru călătorul care venise la el, ci a luat oița săracului și a gătit-o pe aceea pentru omul care venise la el".
Atunci s-a mîniat David cumplit asupra acelui om și a zis către Natan: „Precum e adevărat că Domnul este viu, tot așa-i de adevărat că omul care a făcut aceasta este vrednic de moarte;
Pentru oaie el trebuie să întoarcă împătrit, pentru că a făcut una ca aceasta și pentru că n-a avut milă".
Atunci Natan a zis către David: „Tu ești omul care a făcut aceasta (*II Regi* 12, 1–7).

Drept pedeapsă pentru această crimă, copilul lui David și al Batșebei va muri.

La sfîrșitul domniei lui Solomon, profetul Ahia presimte schisma care va împărți poporul lui Dumnezeu în două regate: Israel la nord și Iuda la sud. El își rupe haina pentru a semnala această ruptură spirituală.

În acel timp i s-a întîmplat lui Ieroboam să iasă din Ierusalim; și l-a întîlnit în drum proorocul Ahia din Șilo, care avea pe el o haină nouă. În cîmp erau numai ei amîndoi.
Și a luat Ahia de pe el haina cea nouă, a rupt-o în douăsprezece bucăți,
Și a zis lui Ieroboam: „Ia-ți pentru tine zece bucăți; căci așa grăiește Domnul Dumnezeul lui Israel: Iată, eu rup regatul din mîna lui Solomon și-ți dau ție zece seminții,
Iar două seminții îi vor rămîne lui, pentru robul Meu David și pentru cetatea Ierusalimului, pe care am ales-o dintre toate semințiile lui Israel (*III Regi* 11, 29–32).

Cînd Ieroboam, regele Israelului, creează un cult care face concurență celui celebrat la Ierusalim, el hotărăște ca Betelul să fie unul din cele două centre ale acestei noi practici. El nesocotește astfel poruncile *Deuteronomului* în legătură cu probleme esențiale. Un „om al lui Dumnezeu" va interveni și va manifesta voința Domnului prin două semne răsunătoare. În acest caz comportamentul profetului nu anunță un eveniment: el este prilej imediat pentru intervenția divină.

Iată însă un om al lui Dumnezeu a venit, după cuvîntul Domnului, din Iuda la Betel, în timpul cînd Ieroboam se afla la jertfelnic, ca să tămîieze.
Și a grăit înaintea jertfelnicului cuvîntul Domnului și a zis: „Jertfelnice, jertfelnice, așa zice Domnul: iată că i se va naște casei lui David un fiu, numele lui, Iosia, și va jertfi pe tine pe preoții înălțimilor care tămîiază acum înaintea ta și va arde pe tine oase de oameni!"
Și a arătat în acea zi un semn, zicînd: „Iată semnul după care se va cunoaște că Domnul a grăit aceasta: iată acest jertfelnic se va despica, și cenușa care este pe el se va împrăștia!"
Cînd regele Ieroboam a auzit cuvîntul omului lui Dumnezeu care l-a grăit în gura mare în fața jertfelnicului de la Betel, și și-a întins mîna lui de la jertfelnic, zicînd: „Puneți mîna pe el!", i-a înlemnit mîna care o întinsese asupra lui și nu putea să o întoarcă înapoi.
Și jertfelnicul s-a despicat și cenușa de pe jertfelnic s-a împrăștiat, după semnul care l-a dat omul lui Dumnezeu prin cuvîntul Domnului (*III Regi* 13, 1–5).

Cînd Iosafat, regele Iudei, se duce la Ahab, regele Israelului, pentru a-i cere să se alieze cu el în lupta împotriva unui dușman comun, Iosafat îi cere lui Ahab să-l consulte pe Domnul prin intermediul profeților săi. Patru sute de profeți se adună pentru a anunța

rezolvarea pozitivă a conflictului. Aceștia sînt însă profeți mincinoși care organizează o ședință de autosugestie. Unul dintre ei flutură, în mod simbolic, coarne de fier pentru a prevesti victoria regilor.

Apoi regele lui Israel și Iosafat, regele Iudei, s-au așezat, fiecare în tronul său, îmbrăcați în haine domnești pe locul dinaintea porții Samariei, și toți proorocii prooroceau înaintea lor.
Iar Sedechia, fiul lui Chenaana, și-a făcut niște coarne de fier și a zis: „Așa zice Domnul: cu acestea vei împunge pe Sirieni pînă ce vor muri".
Și toți proorocii au proorocit aceeași, zicînd: „Să te duci împotriva Ramot-Galaadului, că vei izbuti. Domnul îl va da în mîna regelui" (*III Regi* 22, 10–12).

Prorocul Miheia din Imla nu este mincinos. El îi prevestește contrariul regelui lui Israel: bătălia va fi pierdută și Ahab, regele Israelului, va fi ucis. Mai marele prorocilor mincinoși îl maltratează pe Miheia din Imla care va fi întemnițat la porunca regelui.

Dar Ahab își va pierde viața în pofida stratagemei înjositoare folosite în timpul bătăliei. Săgeata rătăcită care-l lovește pare a fi dirijată de voința Domnului (*III Regi* 22, 34–35).

Ilie

În *Cartea a Treia a Regilor* activitatea profetului Ilie ocupă un loc aparte. El este un om al lui Dumnezeu, un ascet care se cunoaște după haină. Umblă îmbrăcat cu o mantie din păr de capră și este încins cu un brîu de piele. În timpul cumplitei secete trimise de Domnul din cauza greșelilor regelui Ahab, el duce un timp o viață de pustnic, hrănit fiind de un corb (*III Regi* 17, 2–6).

Cînd pîrîul seacă, Domnul îl trimite la o văduvă, la Sarepta. O găsește adunînd cîteva vreascuri ca să gătească ultima mîncare pentru ea și fiul ei: nu mai are hrană și moartea ei se apropie. Prorocul cere de mîncare și prorocește în fața femeii uimite:

Căci așa zice Domnul Dumnezeul lui Israel: „Făina din vas nu va scădea și untdelemnul din urcior nu se va împuțina pînă în ziua cînd va da Domnul ploaie pe pămînt!"
Și s-a dus ea și a făcut așa, cum i-a zis Ilie; și s-a hrănit ea și el și casa ei o bucată de vreme.
Căci făina din vas n-a scăzut și untdelemnul din urcior nu s-a împuținat, după cuvîntul Domnului, grăit prin Ilie (*III Regi* 17, 14–16).

Băiatul văduvei cade grav bolnav. Femeia crede că această nenorocire este pedeapsă pentru o greșeală mai veche. Prețul de plătit, după moartea bărbatului ei, ar fi deci moartea fiului. Ea se mînie și tonul ei este aproape de imprecație.

Și a zis ea către Ilie: „Ce ai avut cu mine, omul lui Dumnezeu? Ai venit la mine ca să-mi pomenești păcatele mele și să-mi omori fiul?"
Iar Ilie a zis: „Dă-mi pe fiul tău!" Și l-a luat din brațele ei și l-a suit în foișor unde ședea el și l-a pus pe patul său.
Apoi a strigat Ilie către Domnul și a zis: „Doamne Dumnezeul meu, oare și văduvei, la care locuiesc, îi faci rău, omorînd pe fiul ei?"
Și suflînd de trei ori peste copil, a strigat către Domnul și a zis: „Doamne Dumnezeul meu, să se întoarcă sufletul acestui copil în el!"
Și a ascultat Domnul glasul lui Ilie; și s-a întors sufletul copilului acestuia în el și a înviat.
Și a luat Ilie copilul și s-a pogorît cu el din foișor în casă și l-a dat mamei sale și a zis Ilie: „Iată copilul tău e viu!"
Atunci a zis femeia către Ilie: „Acum cunosc și eu că tu ești omul lui Dumnezeu și cu adevărat cuvîntul lui Dumnezeu este în gura ta!" (*III Regi* 17, 18–24).

Însuși Hristos evocă minunea de la Sarepta. El acordă acestui episod un sens care nu este atît de clar exprimat în *Cartea Regilor*: milostenia Domnului se revarsă asupra păgînilor, cînd Israel se află în stare de revoltă.

Și adevărat vă spun că multe văduve erau în zilele lui Ilie, în Israel, cînd s-a închis cerul trei ani și șase luni, încît a fost foamete mare peste tot pămîntul.
Și la nici una dintre ele'n-a fost trimis Ilie, decît la Sarepta Sidonului, la o femeie văduvă (*Luca* 4, 25–26).

Mai tîrziu, cînd evangheliștii au început să povestească minunile lui Iisus, ca înmulțirea pîinilor și învierea fiului văduvei lui Nain, ei păstrau, în adîncul lor, amintirea faptelor lui Ilie (*Luca* 7, 11–17).

Astfel gîndeau, de altfel, și contemporanii lui Iisus: „Și cînd se ruga El deosebi, erau cu El ucenicii, și i-a întrebat, zicînd: Cine zic mulțimile că sînt Eu? Iar ei, răspunzînd, au zis: Ioan Botezătorul, iar alții Ilie, iar alții că a înviat un prooroc din cei vechi" (*Luca* 9, 18–19).

Astfel înțelegea Iisus să reînnoade legăturile cu tradiția profetică. Minunile Lui aveau însă o semnificație mai mare decît cele ale lui Ilie. Ele erau mai mult decît miracole profetice, erau semne ale împărăției cerurilor și confirmarea adevăratelor sale nume: Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului și Mesia.

În timpul domniei lui Ahab și a soției sale Izabela, Ilie va săvîrși o mare faptă profetică. Amenințat de invazia păgînă, el organizează, pe muntele Carmel, o întrecere în puteri a profeților. Profeții idolilor sînt numeroși. Patru sute cincizeci pentru Baal și patru sute pentru Așera, perechea lui feminină. Poporul asistă, împărțit între cele două convingeri religioase. „Pînă cînd veți șchiopăta de amîndouă picioarele?" Dacă Domnul este Dumnezeu, urmați Lui! Și dacă este Baal, urmați aceluia" (*III Regi* 18, 21). Ilie afirmă: „Prooroc al Domnului am rămas numai eu singur" (*III Regi* 18, 22).

Profeții se înfruntă, luptîndu-se mai întîi prin invocații. Ar fi normal să credem că adevăratul Dumnezeu răspunde la acest apel printr-un foc aruncat pe una din jertfe. Arma profeților idolatri este transa obținută prin strigăte și invocații.

Iar pe la amiază, Ilie a început să rîdă de ei și zicea: „Strigați mai tare, că doară-i dumnezeu! Poate sta de vorbă cu cineva, sau este în călătorie, sau poate doarme; strigați tare să se trezească!" (*III Regi* 18, 27).

Plini de elan, falșii profeți își însoțesc strigătele cu scarificări. Practicile lor spectaculoase nu sînt însă răsplătite cu nici un răspuns.

Ilie începe prin a repara altarul lui Israel.

Atunci a zis Ilie către popor: „Apropiați-vă de mine!" Și s-a apropiat tot poporul de el. Și a făcut jertfelnicul domnului ce fusese dărîmat;
A luat Ilie douăsprezece pietre, după numărul semințiilor fiilor lui Iacov, către care zisese Domnul: „Israel va fi numele tău!"
Și a zidit din pietrele acelea jertfelnic în numele Domnului (*III Regi* 18, 30–32).

În aceste vremuri de schismă care împarte triburile poporului lui Dumnezeu, cele douăsprezece pietre ale altarului sînt încărcate cu o mare semnificație: două pentru regatul Ierusalimului „Iuda", zece pentru regatul de la nord, „Israel". Profetul Șemaia lansase deja apelul la unitate (*III Regi* 12, 22–24). Acest altar prefigurează unita-

tea, el va fi sfințit prin focul Domnului lui Israel (*III Regi* 18, 38).

Acesta este cu siguranță cel mai mare gest profetic săvîrșit de Ilie. Nu mai e vorba doar de o unitate tactică, de o alianță politică și militară, ca cea încheiată de Ahab și Iosafat (*III Regi* 22). Ilie demonstrează că trebuie reînnoit cît mai repede legămîntul Domnului cu poporul său, pactul spiritual care este principiul unității sale.

Ilie fuge într-un deșert care seamănă cu cel din *Ieșirea*. Este încurajat de o pîine care cade din cer. El merge timp de patruzeci de zile (ca cei patruzeci de ani de rătăcire a poporului, după ieșirea lui din Egipt). Ajunge la muntele Horeb (locul primului legămînt) unde are dreptul, precum Moise, la o teofanie (*III Regi* 19, 1–13). Dumnezeu zice:

„Ce faci aici, Ilie?"
Iar el a zis: „Cu rîvnă am rîvnit pentru Domnul Dumnezeul Savaot, că au părăsit fiii lui Israel legămîntul Tău, au dărîmat jertfelnicele Tale, și pe proorocii Tăi i-au ucis cu sabia; numai eu singur am rămas, dar caută să ia și sufletul meu!" (*III Regi* 19, 13–14).

Dumnezeu anunță o mare epurare în Israel dar și menținerea unei rămășițe din care va renaște un nou popor (*III Regi* 19, 15–18).

Minunile care punctează activitatea lui Ilie sînt legate de manifestarea lui Dumnezeu prin foc. Domnul este un foc mistuitor atunci cînd arde de tot jertfa adusă pe jertfelnicul de pe muntele Carmel (*III Regi* 18, 38). Înainte de a se arăta lui Ilie sub forma unei adieri de vînt, Domnul arată că are puterea focului (*III Regi* 19, 12). Focul lui Dumnezeu lovește cele două trupe formate din cincizeci de oameni fiecare și pe căpeteniile lor, trimise de regele Ohozia: regele păcătuise cerînd sfatul lui Baal-Zebub, idolul Ecronului (*IV Regi* 1, 9-12). Urcarea la cer a lui Ilie are loc pe un car înhămat cu cai de foc (*IV Regi* 2, 11).

Ilie este o ființă învăpăiată, cu o înflăcărare cu adevărat divină. Puterea și semnificația tulburătoare ale faptelor sale vin din perfecta lor adaptare la cerințele Domnului. El nu este o căpetenie de oști, nici un om politic obișnuit: el vrea unitatea Israelului. Această unitate este cea mai bună dovadă concretă a unicității lui Dumnezeu. Dorința lui este o patimă, confirmată de dialogul de pe Horeb: „[...] Și a fost către el un glas care i-a zis: «Ce faci aici, Ilie?» Iar el a zis: «Cu rîvnă am rîvnit pentru Domnul Dumnezeul Savaot»" (*III Regi* 19, 13–14).

Această vîlvătaie de iubire este admirabil evocată de Isus Sirah:

Și s-a sculat proorocul Ilie ca focul și cuvîntul lui ca făclia ardea (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 48, 1).

Pe cerul profetic Elisei apare precum coada acestei comete fulgerătoare.

Mantia lui Ilie, cu care își acoperă fața cînd apare Domnul pe muntele Horeb (*III Regi* 19, 13), va deveni simbolul transmiterii puterii profetice. Sacrificiul făcut de Elisei, arderea uneltelor muncii sale agricole sînt semne ale unei rupturi definitive de viața profană.

Atunci a plecat Ilie de acolo și a găsit pe Elisei, fiul lui Șafat, arînd; acesta avea douăsprezece perechi de boi la pluguri și la perechea a douăsprezecea era el însuși. Și Ilie a trecut pe lîngă el aruncîndu-i mantia.
Atunci a lăsat Elisei boii și a alergat după Ilie, zicînd: „Lasă-mă să merg să sărut pe tatăl si pe mama mea și voi veni după tine!"
Iar el a zis: „Du-te și vino înapoi, că ce-am făcut e făcut!"
Plecînd de la el, a luat o pereche de boi, a junghiat-o și, făcînd foc cu plugul boilor, a fript carnea lor, și a împărțit-o la oameni și au mîncat-o. Iar el s-a sculat și s-a dus după Ilie și a început să-i slujească (*III Regi* 19, 19–21).

În momentul înălțării lui Ilie la cer, mantia lui strînsă ia forma toiagului lui Moise (*Ieșirea* 14, 16) și despică apele Iordanului în calea proorocului (*IV Regi* 7, 7–8).

Elisei dorește să fie moștenitorul spiritual al proorocului. El îi cere să-i transmită duhul său îndoit, adică partea rezervată nou-născuților. Răspunsul lui Ilie nu este evaziv: dacă Elisei are darul clarviziunii, el va vedea cum se înalță Ilie la cer. Singur Dumnezeu poate dărui unui om calitatea de proroc (*IV Regi* 2, 9–10).

Elisei va fi uns de Ilie (*III Regi* 19, 16). Este unica mențiune de ungere a unui proroc.

Elisei

Elisei și discipolii săi reprezintă profetismul din nord. Deși dau dovadă de curaj, proiectul lor nu are măreția intransigentă și pătimașă a viziunii lui Ilie. Acesta din urmă era un nou Moise, obsedat de unitatea Israelului și de misterul legămîntului.

Cu toate acestea Elisei este un adevărat proroc și faptele sale sînt importante. El este un adevărat *rabi* care însuflețește o confrerie. Are nevoie de un cîntăreț care să-l ajute să atingă gradul de conștiință necesar transmiterii unui mesaj al Domnului (*IV Regi* 3, 15). El este capabil și de minuni: înmulțește uleiul unei văduve disperate (*IV Regi* 4, 1–7). Povestea învierii fiului femeii din Șunem seamănă foarte mult cu învierea înfăptuită de Ilie (*IV Regi* 4, 8–37 și *III Regi* 17, 17–24). El drege o fiertură în care fuseseră aruncate ierburi otrăvitoare (*IV Regi* 4, 38–41). Povestea înmulțirii pîinilor de orz ne trimite la minunea lui Iisus (*IV Regi* 4, 42–44 și *Matei* 14, 13–21). Vindecarea lui Neeman leprosul (*IV Regi* 5, 1–19) va fi amintită de Hristos (*Luca* 4, 27). Întîmplarea cu toporul care iese la suprafață este interesantă deoarece ne descrie construcția unui *ashram*, adăpost în care maestrul își propagă învățăturile spirituale (*IV Regi* 6, 1–7).

Povestea atacului regelui din Aram și a felului în care a fost respins seamănă cu o povestire fantastică despre vrăjitori. În cazul acesta însă puterea supranaturală vine de la Dumnezeu care poate deschide ochii sau poate să-i orbească. Pentru a se apăra, profetul va provoca, în numele Domnului, o iluzie periculoasă.

Ori de cîte ori regele din Aram plănuiește un atac împotriva lui Israel, regele Israelului află de veste: Elisei, care-l vede pe Domnul, transmite informația suveranului său. Regele din Aram crede atunci că există un trădător printre apropiații lui. Aceștia însă protestează amintind de puterile lui Elisei. Regele hotărăște să asedieze în timpul nopții locuința profetului. Dimineața slujitorul omului lui Dumnezeu este înmărmurit: orașul este încercuit de dușmani. Își pierde capul, dar Elisei îl liniștește, căci are o metodă radicală pentru a se apăra. El spune omului îngrozit:

„Nu te teme, pentru că cei ce sînt cu noi sînt mai numeroși decît cei ce sînt cu ei."
Și s-a rugat Elisei și a zis: „Doamne, deschide-i ochii ca să vadă!" Și a deschis Domnul ochii slujitorului și acesta a văzut și iată tot muntele era plin de cai și care de foc împrejurul lui Elisei (*IV Regi* 6, 16–17).

La rugămintea lui Elisei oastea siriană este lovită de orbire. Profetul le

propune asediatorilor să-i ducă pînă la omul pe care-l caută și, fără nici o greutate, îi duce în Samaria unde se afla regele Israelului. Aici iluzia se risipește și armata dușmană este încercuită de forțele lui Israel. Regele îl întreabă pe Elisei: „Să-i ucid, părinte?" Elisei îl sfătuiește să le dea de mîncat și de băut. Această milostenie ușor ironică îi determină pe sirieni să renunțe la planul lor de agresiune (*IV Regi* 6, 18–23).

Cu puțin timp înainte de a muri, Elisei mai îndeplinește o faptă profetică. Prin tragerea cu arcul el poate să prezică victoria lui Ioaș, regele Israelului, asupra sirienilor (*IV Regi* 13, 14–19).

După moartea sa, oasele omului lui Dumnezeu pot înfăptui minuni.

Apoi a murit Elisei și l-au îngropat, iar în anul următor au intrat în țară cete de Moabiți.
Dar iată, odată, cînd îngropau un mort, s-a întîmplat ca cei ce-l îngropau să vadă o ceată de acestea și, speriindu-se, au aruncat mortul în mormîntul lui Elisei și a înviat și s-a sculat pe picioarele sale (*IV Regi* 13, 20–21).

FAPTA SIMBOLICĂ ÎN CĂRȚILE PROFETICE

Osea

Începutul cărții lui Osea este cu adevărat scandalos. Unii au vrut să vadă în această istorisire o povestire „pur simbolică", adică o ficțiune. Ei se bazează pe numele copiilor: fata născută dintr-o căsătorie dubioasă se numește „Cea neiubită", iar băiatul „Nu este poporul meu". Alții argumentează că totuși numele femeii este Gomer, care este un nume propriu, iar Izrel, un nume de loc.

Este totuși mai normal să ne gîndim că Osea s-a folosit de experiența personală pentru a construi acest scenariu inspirat. „Femeia desfrînată" despre care se vorbește ar fi în acest caz doar o femeie înclinată spre necredință.

Cînd Duhul lui Dumnezeu, *ruah*, se pogoară asupra unui proroc, el îi cuprinde trupul și sufletul. Omul lui Dumnezeu care are misiunea de a întruchipa Cuvîntul divin poate găsi în întîmplările propriei existențe un mijloc de a efectua această transpunere în plan sensibil. Viața emoțională, patosul uman, dobîndesc atunci o semnificație neprevăzută. Ceea ce este surprinzător în această evocare a mizeriilor iubirii omenești și abrupt în formularea lor devine un mijloc de expresie la înălțimea mesajului transmis. Ceea ce prorocul vrea să facă auzit este strigătul de dragoste al lui Dumnezeu pentru poporul său.

Începutul cuvîntului Domnului către Osea. Și a grăit Domnul către Osea: „Ia-ți de nevastă o femeie desfrînată și ai copii de desfrînată! Căci iată a desfrînat pămîntul lui Israel, abătîndu-se de la Domnul."
Atunci s-a dus el și și-a luat de soție pe Gomer, fiica lui Diblaim, și ea a rămas însărcinată și i-a născut un fiu.
Și a zis Domnul către acesta: „Pune-i numele Izreel! Căci iată puțină vreme mai este și eu voi răzbuna vărsările de sînge ale lui Israel asupra casei lui Iehu și voi sfîrși regatul casei lui Israel.
Și atunci voi sfărîma arcul lui Israel în valea lui Izreel!"
Și ea a rămas însărcinată și a mai născut o fiică. Și i-a zis atunci Domnul: „Pune-i numele Lo-Ruhama (*Cea neiubită*), căci de acum încolo nu voi mai avea milă de casa lui Israel, ca să-i iert păcatele.
Dar de casa lui Iuda mă voi milostivi și o voi mîntui prin Domnul Dumnezeul lui Israel, și nu-i voi mîntui pe ei nici cu arcul, nici cu sabia, nici prin luptă, nici prin puterea cailor sau a călăreților."
Și ea a înțărcat pe Lo-Ruhama și a rămas însărcinată și a născut încă un fiu.

Și a zis: „Pune-i numele: Lo-Ami (Nu este poporul meu), căci voi nu sînteți poporul meu, iar eu nu sînt Dumnezeul vostru!" (*Osea* 1, 2–9).

Osea nu se teme de contraste. Simbolurile pot avea o semnificație contradictorie, dar ele descriu foarte bine paradoxul unui om sfîșiat între răzbunare și iertare. Deșertul poate însemna la fel de bine condamnarea ca și regenerarea.

Femeia necredincioasă este condamnată:

[...] și o voi preface într-o pustie, ca un pămînt uscat și o voi prăpădi de sete (*Osea* 2, 5).

Dar este și întinerită:

Pentru aceasta, iată eu o voi atrage și o voi duce în pustie și voi vorbi inimii ei;
Și îi voi da viile ei de acolo și valea Acor o voi preface în poartă de nădejde; și ea va fi voioasă ca în vremea tinereții ei, ca în ziua cînd tu ai scos-o din pămîntul Egiptului (*Osea* 2, 16–17).

Simțim în aceste texte că prorocul s-a implicat în cuvîntul pe care îl rostește. El are experiența nesiguranței vieții afective și a clocotului emoțiilor. Mesajul lui dezvăluie purtarea unui Dumnezeu care trece de la mînie la milă, printr-un soi de conversiune spre el însuși, printr-o „întoarcere" la firea lui profundă, care este dragoste creatoare și regeneratoare.

Isaia

Darul profeției nu este numai o funcție a omului lui Dumnezeu, ea se extinde asupra întregii sale existențe și chiar a familiei. Într-o mărturie solemnă în fața unor martori, Isaia se declară în întregime în slujba Domnului.

Voi aștepta deci pe Domnul care își ascunde fața sa de la casa lui Iacov și voi nădăjdui într-u el.
Iată eu și pruncii pe care mi i-a dat Dumnezeu spre semne și minuni în Israel, din partea Domnului Savaot, care locuiește în muntele Sionului (*Isaia* 8, 17–18).

O extraordinară scenă ni-l prezintă pe Isaia ținînd de mînă un simbol profetic viu, pe fiul său Șear-Iașub, nume care înseamnă „rămășița se va întoarce". Ei se află în fața regelui Ahaz. Copilul reprezintă renașterea poporului răscumpărat într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat.

Și a grăit Domnul către Isaia, zicînd: „Ieși întru întîmpinarea lui Ahaz, tu și Șear-Iașub, fiul tău, la capătul canalului lacului cel de sus, pe drumul țarinii nălbitorului,
Și îi vei zice: „Ia aminte, fii liniștit și nu te teme și inima ta să nu se slăbească din pricina acestor doi tăciuni care fumegă: de iuțimea mîniei lui Rețin și a lui Aram și a fiului lui Remalia (*Isaia* 8, 17–18).

Isaia, împreună cu soția lui pe care o numește „prorociță", vor avea un alt fiu al cărui nume este la fel de simbolic (*Isaia* 8, 1–4).

Scurtul capitol 20 al cărții lui Isaia este închinat unei fapte profetice dintre cele mai insolite: la porunca Domnului, prorocul trebuie să umble gol și desculț timp de trei ani.

În vremea aceea a grăit Domnul prin mîna lui Isaia, fiul lui Amos, zicînd: „Du-te și dezbracă sacul de pe coapsele tale și descalță încălțămintele tale." Și a făcut așa și mergea gol și desculț.
Și a zis Domnul: „Precum a umblat robul meu Isaia gol și desculț vreme de trei ani, ca semn de prevestire pentru Egipt și pentru Etiopia (*Isaia* 20, 2–3).

În vremea aceea regele Iezechia se aliase cu o ligă ce încerca să țină piept expansionismului asirian. Orașul Aș-

dod era ținta acestui efort. În cadrul acestei coaliții, Faraonul etiopian Shabaka, care a trimis o armată pentru a elibera orașul, nu a putut să împiedice cucerirea lui de către asirieni, în 711. Prin fapta lui inspirată, Isaia vrea să-l retragă pe rege din această aventură. Prin goliciunea lui, el vrea să-i sugereze lipsurile la care vor fi expuși prizonierii egipteni și etiopieni capturați după acest dezastru.

În acest caz, fapta profetică nu este doar prevestirea unei întîmplări. Această mimică are drept scop să precipite venirea a ceea ce ea reprezintă. Pentru Domnul, orice mijloc, destinat stimulării imaginației regelui și a poporului, este bun. Caracterul insolit al goliciunii exercită o adevărată fascinație, dar este o grea încercare pentru proroc, el putînd fi luat drept nebun. Prorocirea nu este lucru ușor iar Cuvîntul Domnului este o grea povară.

Ieremia

Cingătoarea este primul obiect mînuit de Ieremia în scopul de a face din ea un suport pentru un oracol divin. În *Biblie* acest obiect vestimentar a fost de multe ori învestit cu o semnificație mai amplă decît utilizarea lui practică.

Cingătoarea, cu care poate fi suflecată o haină lungă, te ajută la muncă. „A-ți încinge mijlocul" înseamnă a te apuca de treabă; „a avea mijlocul încins" înseamnă a fi în plină activitate" (*Luca* 12, 35).

Cingătoarea acoperă și apără rinichii, considerați drept un însemnat centru vital. Cingătoarea în jurul coapselor este semn de putere, de fericire, de vitalitate. O simplă frînghie este semn de tristețe, de doliu și de robie. Iov spune despre Dumnezeu:

El destramă puterea împăraților și pune cingătoare de frînghie în jurul coapselor lor (*Iov* 12, 18).

Mîndria femeilor din Ierusalim erau parfumurile și veșmintele. Dar iată că vine vremea încercării.

Atunci va fi loc de miresme: putreziciune, și în loc de cingători: frînghie (*Isaia* 3, 24).

Cît despre cel rău care iubește blestemul:

Să-i fie lui ca o haină cu care se îmbracă și ca un brîu cu care pururea se încinge (*Psalmii* 108, 18).

Se spune însă despre gloriosul urmaș al lui David:

Dreptatea va fi ca o cingătoare pentru rărunchii lui și credincioșia ca un brîu pentru coapsele lui (*Isaia* 11, 5).

Putem astfel înțelege sensul ultimelor cuvinte ale Domnului, la sfîrșitul episodului brîului din Ieremia. Dumnezeu s-a legat de Israel care a vrut să-l facă podoaba lui de glorie. Nu mică-i este dezamăgirea: necredința poporului iubit a făcut din el o cîrpă plină de rușine.

Că precum e brîul aproape de coapsele omului, așa am apropiat Eu de Mine toată casa lui Israel și toată casa lui Iuda, zice Domnul, ca să-Mi fie poporul Meu, numele Meu, lauda Mea și slava Mea, dar ei n-au ascultat (*Ieremia* 13, 11).

Un vas fragil de lut, un urcior sau o oală devine obiectul semnificativ într-o altă revelație zguduitoare a lui Ieremia.

Dumnezeu îl trimite pe Ieremia la olar.

Cuvîntul care a fost de la Domnul către Ieremia și i-a zis:
„Scoală și intră în casa olarului și acolo îți voi vesti cuvintele mele!"

Și am intrat eu în casa olarului și iată acesta lucra cu roata, și vasul pe care-l făcea olarul din lut s-a stricat în mîna lui; dar olarul a făcut dintr-însul alt vas, cum a crezut că-i mai bine să-l facă.
Și a fost cuvîntul Domnului iarăși către mine și mi-a zis: „Casa lui Israel, au nu pot să fac și Eu cu voi ca olarul acesta, zice Domnul?
Iată, ce este lutul în mîna olarului, aceea sînteți și voi în mîna Mea, casa lui Israel! (*Ieremia* 18, 1–5).

Oamenii, aceste vase care sînt opera Domnului, pot fi însă plini de mînia lui.

De aceea, spune-le cuvîntul acesta: așa zice Domnul Dumnezeul lui Israel: tot urciorul se umple de vin. Și ei toți vor zice: au doară noi nu știm că tot urciorul se umple de vin?
Iar tu să le spui: așa zice Domnul: Iată, Eu voi umple cu vin pînă la îmbătare pe toți locuitorii țării acesteia, pe regii care șed pe scaunul lui David, pe preoți, pe prooroci și pe toți locuitorii Ierusalimului,
Și-i voi zdrobi pe unii de alții, pe părinți și pe fii laolaltă, zice Domnul. Nu-i voi cruța și nu-i voi milui, nici îmi va fi milă a-i pierde (*Ieremia* 13, 12–14).

După cîtva timp, pentru a sublinia înfricoșătorul mesaj pe care îl va adresa poporului său, Dumnezeu îi dă în mînă profetului un vas fragil cerîndu-i să facă ce vrea cu el. Locul acțiunii este valea Ben-Hinom, la Poarta Olăriei, unde se afla un jertfelnic pentru ardere de tot, pe care erau închinați copii lui Baal.

Așa a zis Domnul: „Mergi și cumpără o oală de lut la olar; ia cu tine pe cei mai bătrîni din popor și din căpeteniile preoților și ieși în valea Ben-Hinom, care este la Poarta Olăriei.
Acolo să rostești cuvintele pe care ți le voi spune și să zici:
„Regi ai lui Iuda și locuitori ai Ierusalimului, ascultați cuvîntul Domnului! Așa grăiește Domnul Savaot, Dumnezeul lui Israel: iată voi aduce așa strîmtoare asupra locului acestuia, încît, auzind cineva, să-i țiuie urechile (*Ieremia* 19, 1–3).

Urmează o enumerare a tuturor păcatelor și fărădelegilor lui Israel. Dumnezeu urăște vorbele idolatrice care duc la jertfirea copiilor. Acest rechizitoriu se încheie cu o evocare a antropofagiei la care se vor deda pervertiții înnebuniți de spaimă.

Se dă porunca distrugerii oalelor și mesajul Domnului este următorul:

Apoi să spargi oala înaintea ochilor bărbaților acelora, care vor merge cu tine, și să le zici:
„Iată ce zice Domnul Savaot: Voi sfărîma poporul acesta și cetatea aceasta, așa cum am sfărîmat vasul olarului, care nu mai poate fi făcut la loc, și-i voi îngropa în Tofet din pricina lipsei de loc pentru îngropare.
Așa voi face cu locul acesta, zice Domnul, și cu locuitorii lui, și voi face cetatea aceasta ca Tofetul (*Ieremia* 19, 10–12).

Ieremia va repeta amenințarea Domnului în curtea templului (*Ieremia* 19, 14–15).

Ieremia este în dezacord cu alți profeți. El spune că jugul lui Nabucodonosor trebuie acceptat căci regele Babilonului este, în momentul acela, instrumentul de care Dumnezeu se folosește pentru a-l pedepsi pe Israel. Ieremia materializează această robie punîndu-și un jug în jurul gîtului. El este de părere că Iuda, împreună cu alte neamuri, trebuie să accepte această dominație temporară pentru a evita nenorociri și mai mari.

„Așa mi-a zis Domnul: fă-ți cătușe și jug și le pune pe grumaz;
Trimite la fel regelui lui Iuda și regelui Moabului, regelui fiilor lui Amon, regelui Tirului și regelui Sidonului, prin solii care au venit în Ierusalim la Sedechia, regele Ierusalimului (*Ieremia* 27, 2–3).

Mesajul Domnului dovedește că regele Babilonului nu este decît un bici

în mîinile sale. Dominația sa nu va fi însă veșnică (*Ieremia* 27, 5–7).

Există însă cineva care-l contrazice pe Ieremia. Prorocul Anania este sigur că pacea va fi curînd restabilită și că peste puțină vreme surghiuniții se vor întoarce. Peste doi ani, spune el, Domnul va frînge jugul regelui Babilonului. Deportații se vor întoarce încărcați cu obiecte furate din templu. Împletind fapta cu vorba, Anania scoate jugul de la gîtul lui Ieremia și-l rupe. Ieremia pleacă, dar, nu peste multă vreme, Domnul îi vorbește:

„Mergi și spune lui Anania: Așa zice Domnul: tu ai sfărîmat un jug de lemn și voi face în locul lui altul de fier,
Că așa zice Domnul Savaot, Dumnezeul lui Israel: Jug de fier voi pune pe grumazul tuturor acestor popoare, ca să muncească ele la Nabucodonosor, regele Babilonului, și ca să-i slujească, ba și fiarele cîmpului le voi da lui!" (*Ieremia* 28, 12–14).

Ieremia îl acuză pe Anania de amăgirea poporului. Îl anunță că i se apropie sfîrșitul și, într-adevăr, Anania va muri în același an.

O altă faptă simbolică a lui Ieremia anunță renașterea Iudei. Este vorba de cumpărarea, cu acte în regulă, a unei țarini în clipa în care începe asediul Ierusalimului. Este o faptă nesăbuită deoarece dezastrul iminent pare a închide orice perspectivă de viitor. De multe ori însă, în ordinea profetică, nonsensul este plin de semnificație. Ieremia face cu sfințenie toate demersurile administrative în vederea acestei achiziții și pune bine documentul (*Ieremia* 32, 9–15).

Urmează o îndelungă rugă a lui Ieremia care se încrede în Dumnezeu, dar nu înțelege prea bine sensul actului pe care l-a făcut (*Ieremia* 32,17–25). Domnul explică motivul inevitabilului dezastru: orașul va fi cucerit și incendiat datorită nebuniei idolatrice a locuitorilor săi care au ajuns chiar să jertfească copii în arderi de tot (*Ieremia* 32, 27–35). Dumnezeu anunță viitoarea renaștere a lui Israel. Convertirea oamenilor va fi urmată de schimbarea inimilor.

Și le voi da o inimă și o cale, ca să se teamă de Mine în toate zilele vieții, spre binele lor și spre binele copiilor lor după ei.
Voi încheia cu ei legămînt veșnic, după care Eu nu Mă voi mai întoarce de la ei, ci le voi face bine și voi pune frica Mea în inima lor, ca ei să nu se mai abată de la Mine.
Mă voi bucura să le fac bine și-i voi sădi tare în pămîntul acesta din toată inima Mea și din tot sufletul Meu (*Ieremia* 32, 39–41).

Concluzia oracolului divin explică pe deplin gestul neobișnuit al profetului.

Și vor cumpăra țarină în țara aceasta, de care să ziceți: „Aceasta-i pustietate fără oameni și fără vite și este dată în mîna Caldeilor".
Vor cumpăra țarini pe argint și le vor scrie în zapis și-l vor pecetlui și vor chema martori; cumpăra-vor țarine în pămîntul lui Veniamin și în împrejurimile Ierusalimului, prin cetățile lui Iuda și prin cetățile din munți, prin cetățile din cîmp, prin cetățile de la miazăzi, că voi întoarce pe robii lor, zice Domnul (*Ieremia* 32, 43–44).

Povestea lui Ieremia și a Recabiților pare la început absurdă: el îi invită să bea vin în templu, deși tradiția lor religioasă le interzicea să bea orice băutură fermentată. Refuzul lor îndelung motivat va fi dat drept exemplu Israeliților necredincioși. Ei (Recabiții) au spus: „[...] Noi nu bem vin, pentru că Ionadab, fiul lui Recab, tatăl nostru, ne-a dat poruncă, zicînd: Să nu beți vin nici voi, nici fiii voștri în veac!" (*Ieremia* 35, 6).

Interdicția de a bea vin făcea parte dintr-o atitudine mai generală. Recabiții nu acceptau nici agricultura. Ei voiau să păstreze o viață nomadă, ca pe vremea vîrstei de aur a credinței, cînd Domnul își călăuzea poporul prin deșert. Acești Israeliți considerau că sedentarizarea și contactul cu populațiile agricole din Canaan erau un fel de contaminare idolatrică. Oracolul divin care explică tîlcul acestui episod acordă o înaltă apreciere atitudinii Recabiților și Dumnezeu se plînge de necredința poporului său. „Deoarece fiii lui Ionadab, fiul lui Recab, împlinesc porunca pe care le-a dat-o tatăl lor, iar poporul meu nu mă ascultă" (*Ieremia* 35, 16).

Cînd Ieremia fuge în Egipt, el păstrează în minte cuvîntul Domnului. El îi poruncește să însemneze dinainte locul unde Nabucodonosor își va așeza tronul, atunci cînd va domni peste Egipt și îl va devasta.

Iar la Tahpanhes a fost cuvîntul Domnului către Ieremia, zicînd:
„Ia în mîinile tale niște pietre mari și le ascunde în lut frămîntat, la intrarea casei lui Faraon, în Tahpanhes, înaintea ochilor iudeilor și să le zici:
«Așa grăiește Domnul Savaot, Dumnezeul lui Israel: Iată, eu voi trimite și voi lua pe Nabucodonosor, regele Babilonului, robul meu, și voi așeza tronul lui pe aceste pietre, ascunse de mine, și își va întinde el pe ele cortul său cel minunat.
El va veni și va lovi țara Egiptului»" (*Ieremia* 43, 8–11).

În realitate, regele Babilonului a invadat Egiptul în timpul unei campanii în 568-567 î.Cr., în timpul faraonului Amasis.

Ieremia știe de asemenea că și Babilonul va cădea. El descrie toate nenorocirile acestei căderi înainte ca ele să se întîmple. La porunca lui Ieremia, un oarecare Seraia va face, la timpul potrivit, un gest simbolic în vederea grăbirii distrugerii trufașei cetăți, și Babilonul se va cufunda.

Și a zis Ieremia către Seraia: „Cînd vei ajunge la Babilon, caută să citești toate cuvintele acestea și să zici:
«Doamne, tu ai grăit de locul acesta că-l vei pierde așa încît să nu rămînă într-însul nici om, nici animal, ci să fie pustietate veșnică.»
Și după ce vei isprăvi de citit cartea aceasta, leagă o piatră de ea și arunc-o în mijlocul Eufratului și zi:
«Așa se va cufunda Babilonul și nu se va mai ridica din acea nenorocire, pe care o voi aduce asupra lui și se va istovi»" (*Ieremia* 51, 61–64).

Iezechiel

Fapta se întîlnește cu vorba în incredibila înviere a oaselor uscate. Ea reprezintă renașterea poporului lui Israel. Această nouă viață este condiționată de refacerea unității. Schisma de odinioară era preludiul dislocării, iar unificarea este condiția acestei renașteri.

Fost-a iarăși către mine cuvîntul Domnului și mi-a zis:
„Iar tu, fiul omului, ia-ți un toiag și scrie pe el: «Lui Iuda și fiilor lui Israel, care sînt uniți cu el.» Și să mai iei un toiag și să scrii pe el: «Lui Iosif.» Acesta este toiagul lui Efraim și a toată casa lui Israel, care este unită cu el.
Apoi să le apropii unul de altul încît ele să fie în mîna ta ca un singur toiag" (*Iezechiel* 37, 15–17).

Domnul dezvăluie profetului său semnificația acestei fapte pentru ca el să o transmită poporului și spune, în încheiere:

Iar în țara aceasta, pe munții lui Israel, îi voi face un singur neam și un singur rege va fi rege peste toți; nu vor mai fi două

neamuri și în viitor nu se vor mai împărți în două regate (*Iezechiel* 37, 22).

Regele despre care se vorbește este de fapt David care va fi simbolul și păzitorul unității redobîndite al cărei garant va fi Domnul legămîntului (*Iezechiel* 37, 24–28).

Cartea lui Iezechiel este jalonată de numeroase fapte profetice. Stilul povestirilor este de multe ori exuberant, impregnat uneori de un suprarealism agresiv. Astfel, comunicarea cu Domnul „față către față" (*Isaia* 6, 6–7 și *Ieremia* 1, 9) se transformă la Iezechiel într-o faptă stranie care se situează la limita dintre real și ireal. O mînă flutură o carte în care sînt anunțate o sumă de nenorociri.

Apoi mi-a zis: „Fiul omului, mănîncă ceea ce ai dinainte, mănîncă această hîrtie și mergi de grăiește casei lui Israel!"
Atunci eu mi-am deschis gura și acela mi-a dat să mănînc cartea aceea,
Și mi-a zis: „Fiul omului, hrănește-ți pîntecele și-ți satură lăuntrul tău cu această carte pe care ți-o dau eu!" Și eu am mîncat-o și era în gura mea dulce ca mierea (*Iezechiel* 3, 1–3).

Domnul înmulțește semnele adresate poporului său pe care-l numește neam de răzvrătiți. El îi poruncește lui Iezechiel o manevră complicată în care privirea are un rol important.

„Și tu, fiul omului, ia-ți o cărămidă și pune-o înaintea ta și sapă pe ea o cetate, Ierusalimul.
Apoi rînduiește asediu împotriva ei, fără întărituri și ridică val și tabără rînduiește împotriva ei; de jur-împrejurul ei așază berbeci de spart zidul.
Apoi ia o tablă de fier și o pune ca un zid de fier între tine și cetate și întoarce-ți fața spre ea, ca și cum ea ar fi împresurată, iar tu cel care o împresori. Aceasta va fi un semn pentru casa lui Israel (*Iezechiel* 4, 1–3).

Prorocul trebuie apoi să se culce pe o parte și pe cealaltă, punînd pe una nelegiuirile lui Israel și pe alta ale lui Iuda și purtîndu-le cît va sta culcat pe fiecare parte (*Iezechiel* 4, 4–8). El trebuie apoi să mănînce mîncare de asediat, e condamnat să înghită o hrană dezgustătoare (*Iezechiel* 4, 9–17).

A-ți rade capul și barba însemna a te supune tratamentului aplicat prizonierilor. Părul ars precum cetatea asediată sau luat de vînt precum deportații prevestește grozăvia masacrelor sau a captivității (*Iezechiel* 5, 1–5).

Bătutul din palme sau din picior sînt semne de bucurie. Prorocul trebuie să se bucure de căderea Ierusalimului care înseamnă sfîrșitul grozăviilor care se petreceau în el (*Iezechiel* 6, 11).

În ajunul surghiunirii, Iezechiel trebuie să facă un semn la adresa regelui și a poporului. Domnul îi cere să-și facă bagajele ca și cum ar pleca în exil.

Tu însă, fiul omului, fă-ți toate cele de trebuință pentru pribegie și pleacă ziua, sub ochii lor, și pribegește sub ochii lor din loc în loc, poate vor înțelege că sînt un neam de răzvrătiți.
Lucrurile tale să le scoți cum se scot lucrurile la vreme de pribegie, ziua, în ochii lor, iar tu pleacă seara în ochii lor, cum se pleacă în surghiun (*Iezechiel* 12, 3–4).

O a doua prevestire a nenorocirilor viitoare este nemiloasă pentru proroc. Domnul îi va lua nevasta și el nu are voie să poarte doliu.

„Fiul omului, iată eu printr-o lovitură îți voi lua mîngîierea ochilor tăi; dar tu nu te tîngui și nu plînge, și nici lacrimile să nu-ți curgă;
Suspină în ascuns și plîngere pentru morți să nu faci; pune-ți turbanul pe cap și încălțăminte în picioare; barba să nu ți-o acoperi și pîine de la străini să nu mănînci" (*Iezechiel* 24, 16–17).

Vecinii sînt uimiți de această încălcare a riturilor de doliu, dar Iezechiel le răspunde cu vorbele Domnului:

Spune casei lui Israel: Așa grăiește Domnul Dumnezeu: Iată locașul meu cel sfînt, mîndria puterilor voastre, bucuria ochilor voștri și dragostea sufletelor voastre, îl voi da spre pîngărire, iar fiii și fiicele voastre, pe care i-ați părăsit, vor cădea de sabie;
Și veți face și voi ceea ce fac Eu: bărbiile nu le veți acoperi și pîine de la străini nu veți mînca;
Turbanele voastre le veți avea pe cap și încălțămintele voastre în picioare; nu vă veți tîngui, nici nu vă veți plînge, ci vă veți stinge pentru păcatele voastre și veți suspina unul către altul (*Iezechiel* 24, 21–23).

FAPTELE LUI HRISTOS

Iisus a spus despre Ioan Botezătorul: „[...] Între cei născuți din femei, nimeni nu este mai mare decît Ioan; dar cel mai mic în împărăția lui Dumnezeu este mai mare decît el" (*Luca* 7, 28). Dacă Iisus are o legătură cu mesajul profetic, atunci vorbele lui sînt de o altă natură. El este Fiul care vorbește despre Tatăl, și faptele lui sînt în perfectă concordanță cu el (*Ioan* 5, 20).

Minunile săvîrșite de Iisus sînt semne ale Împărăției care va să vie. Această Împărăție este prezentă, în fapte, întru Fiul lui Dumnezeu pe pămînt; puterea ei se face simțită și în credința care se naște încet în inima apostolilor și în cea a ucenicilor. Minunile, vindecările, exorcismele și învierile nu sînt însoțite de formula: „Așa grăiește Domnul Dumnezeu." Predicile lui Iisus îi aparțin, fiind în același timp în perfectă conformitate cu voința Tatălui. Duhul care îi îndemna pe proroci pune stăpînire pe natura lui umană, îl trimite în deșert, îl face să tresară și îi stimulează imaginația de om.

Dintre toate lucrările lui Iisus unele ne trimit mai mult decît altele la faptele profetice de odinioară. Este cazul unor minuni precum înmulțirea pîinilor, pescuitul miraculos sau potolirea furtunii. Cînd Iisus usucă smochinul, gîndul ne duce pe loc la faptele săvîrșite de Ieremia sau Iezechiel.

La Marcu, ca și la Matei, fapta se desfășoară în doi timpi. La Marcu, cea de-a doua parte este mai lungă și conține bogate învățăminte despre rugăciune.

Și a doua zi ieșind [Iisus] din Betania, au flămînzit.
Și văzînd de departe un smochin care avea frunze, a mers acolo, doar va găsi ceva în el; și, ajungînd la smochin, n-a găsit nimic decît frunze. Căci nu era timpul smochinelor.
Și, luînd cuvîntul, [Iisus] i-a zis: De acum înainte, rod din tine nimeni în veac să nu mănînce. Și ucenicii lui auzeau aceasta (*Marcu* 11, 12–14).

Blestemul pare nepotrivit deoarece nu este vremea smochinelor. Căutarea fructelor pare a fi un pretext. Uscarea pomului este adevărată și la fel de semnificativă ca cea a vrejului lui Iona (*Iona* 4, 7). Minunea este aici un îndemn la credința care nu șovăie. Dar credința nu se poate adînci decît prin rugăciune.

Dimineața, a doua zi, trecînd pe acolo, au văzut smochinul uscat din rădăcini.
Și Petru, aducîndu-și aminte, I a zis: Învățătorule, iată smochinul pe care l-ai blestemat s-a uscat.
Și, răspunzînd, Iisus le-a zis: Aveți credință în Dumnezeu.
Adevărat zic vouă că oricine va zice acestui munte: Ridică-te și te aruncă în mare, și nu se va îndoi în inima lui, ci va crede că ceea ce spune se va face, fi-va lui orice va zice.

De aceea vă zic vouă: Toate cîte cereți, rugîndu-vă, să credeți că le veți primi și le veți avea.
Iar cînd stați de vă rugați, iertați orice aveți împotriva cuiva, ca și Tatăl vostru Cel din ceruri să vă ierte vouă greșelile voastre (*Marcu* 11, 20–25; vezi și *Matei* 21, 20–22).

Sensul faptei lui Iisus este limpede: un pom trebuie să dea fructe iar spiritul unui om nu poate rodi decît prin credință, care trebuie verificată însă prin practicarea iubirii de aproapele său.

UNTDELEMNUL ȘI UNGEREA

Untdelemnul

Ungerea

UNTDELEMNUL

Untdelemnul ocupă un loc însemnat între produsele pămîntului care dovedesc mărinimia Domnului.

Deuteronomul se adresează lui Israel amintindu-i că această binecuvîntare pămîntească este legată de fidelitatea sa față de poruncile Domnului. „Te va iubi, te va binecuvînta, te va înmulți și va binecuvînta rodul pîntecelui tău, rodul pămîntului tău, pîinea ta, vinul tău, untdelemnul tău (*Deuteronomul* 7, 13).

Untdelemnul nu este doar un produs alimentar, folosirea lui în medicină, în parfumerie și mai ales întrebuințarea lui sacră îi conferă o amplă semnificație simbolică.

Regele Iezechia își etalează bogățiile în fața trimișilor: untdelemnul se află printre lucrurile prețioase: „Ascultînd Iezechia pe trimiși, le-a arătat cămările sale, argintul, aurul, aromatele, mirurile cele scumpe și toată casa sa de arme și tot ce se afla în vistieriile sale" (*IV Regi* 20, 13).

Un alt text al *Deuteronomului* atrage atenția asupra pericolelor îndestulării. Cînd poporul lui Dumnezeu nu mai vede în acest belșug o binecuvîntare cerească, el se îngrașă la trup și spiritul i se îngreunează.

Domnul l-a povățuit și n-a fost cu el dumnezeu străin.
El l-a așezat pe pămîntul înalt și l-a hrănit cu roada țarinilor. I-a dat să sugă miere din piatră și cu untdelemn din stîncă vîrtoasă l-a hrănit.
L-a nutrit cu unt de vacă și cu lapte de oi, cu grăsimea mieilor, a berbecilor de Vasan, a țapilor și cu grîu gras; [...]
A mîncat Iacov, s-a îngrășat Israel și s-a făcut îndărătnic; îngrășatu-s-a, îngroșatu-s-a și s-a umplut de grăsime; a părăsit pe Dumnezeu cel Ce l-a făcut și a disprețuit cetatea mîntuirii sale (*Deuteronomul* 32, 12–15).

Untdelemnul poate fi o hrană bogată mai ales cînd e folosită la fabricarea pîinii. La porunca Domnului, Ilie se duce la Sarepta. Acolo o femeie trebuie să-l hrănească dar, din cauza secetei, merindele-i sînt pe sfîrșite. Ilie cere totuși să i se frămînte o turtă cu untdelemn și acest lucru va fi posibil căci profetul va pronunța aceste cuvinte:

Făina din vas nu va scădea și untdelemnul din urcior nu se va împuțina pînă în ziua cînd va da Domnul ploaie pe pămînt! (*III Regi* 17, 14).

Seminția lui Așer locuia în regiunile fertile ale Haifei și ale Carmelului. Această seminție a fost favorizată cînd Moise a binecuvîntat diferitele triburi ale lui Israel.

[...] Binecuvîntat să fie între fii Așer, iubit să fie de frații lui și să-și afunde în untdelemn piciorul lui (*Deuteronomul* 33, 24).

Iov evocă vremea pe cînd era prosper astfel:

Iar picioarele mele se scăldau în lapte și stînca aspră izvora pentru mine pîraie de untdelemn (*Iov* 29, 6).

În ziua sfințirii sale Aaron are în mîini mai multe daruri, printre care o turtă cu untdelemn (*Ieșirea* 29, 23). În timpul jertfei prinosului vegetal, turtele trebuie să fie nedospite, dar frămîntate cu untdelemn. Pîinea coaptă în tigaie trebuie frămîntată cu untdelemn. Înainte de a fi dăruită, pîinea se rupe iar apoi se toarnă untdelemn peste bucăți (*Leviticul* 2, 4–10). Untdelemnul face deci parte din acea ofrandă care duce către Dumnezeu o parte din lumea vegetală.

Într-un inventar al lucrurilor trebuincioase pentru rînduiala cultului găsim două soiuri de untdelemn: „[...] untdelemn pentru candele, aromate pentru mirul de uns" (*Ieșirea* 25, 6).

După recolta măslinelor, cel mai bun untdelemn va fi folosit pentru sfeșnicul de pe altar, care trebuie să ardă necontenit.

„Poruncește fiilor lui Israel să-ți aducă untdelemn de măsline, curat și limpede, pentru candele, ca să ardă sfeșnicul necontenit, Înaintea perdelei din cortul adunării (*Leviticul* 24, 2–3).

Uleiul curat, extras la prima stoarcere, nu riscă să se carbonizeze și să stingă flacăra, așa cum s-ar putea întîmpla cu un ulei de calitate inferioară. Unul din fiii lui Aaron are sarcina de a veghea asupra sfeșnicului (*Numerii* 4, 16).

Uleiul este semn de bucurie, dar adevărata bucurie este fructul dreptății și al corectitudinii. Iată de ce un rege pămîntean care a fost uns poate fi, pe pămînt, reflexul Domnului, al Împăratului cel veșnic.

Scaunul tău, Dumnezeule, în veacul veacului, toiag de dreptate toiagul împărăției tale.
Iubit-ai dreptatea și ai urît fărădelegea; pentru aceasta te-a uns pe tine, Dumnezeul tău, cu untdelemnul bucuriei, mai mult decît pe părtașii tăi (*Psalmii* 44, 8–9).

(Acest text este citat în *Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel*: *Evrei* 1, 9; vezi și *Isaia* 61, 3; *Pilde* 27, 9).

Untdelemnul poate fi și simbolul blîndeței, dar poate uneori desemna un ipocrit periculos de mieros.

Muiatu-s-au cuvintele lor mai mult decît untdelemnul, dar ele sînt săgeți (*Psalmii* 54, 24).

Prorocul Samuel ținea mirul regal într-un corn (*I Regi* 16, 1). Probabil că era un recipient folosit în timpul călătoriilor, însă cuvîntul „corn" este adesea folosit pentru a sugera forța sau autoritatea. Într-un psalm cornul și uleiul sînt evocate împreună pentru a descrie acțiunea însuflețitoare a lui Dumnezeu.

Și se va înălța puterea mea ca a inorogului și bătrînețile mele unse din belșug (*Psalmii* 91, 10).

Blestemul pătrunde în inima celui rău așa cum uleiul se strecoară în trup.

Și s-a îmbrăcat cu blestemul ca și cu o haină, și a intrat ca apa înăuntrul lui și ca untdelemnul în oasele lui (*Psalmii* 108, 17).

Mirul redă imaginea fericirii:

Iată acum ce este bun și ce este frumos, decît numai a locui frații împreună!
Ca mirul pe cap, care se pogoară pe barbă, pe barba lui Aaron, care se pogoară pe marginea veșmintelor lui (*Psalmii* 132, 1–2).

Iezechiel ilustrează înfierea lui Israel de către Dumnezeu prin descrierea înfierii unui copil găsit. Printre îngrijirile acordate sugarului, ungerea cu mir îi conferă o demnitate care va fi confirmată de hainele scumpe și de podoabe (*Iezechiel* 16, 9).

Simbolul untdelemnului este mult folosit în *Noul Testament*. Pilda celor zece fecioare care-l așteaptă pe soț nu este o laudă adusă vigilenței fizice: toate fetele adorm. Povestirea dorește să demonstreze nevoia unei stări de veghe mai profunde care necesită și prevedere: trebuie să fii gata. Uleiul ilustrează această stare de spirit; candelele fecioarelor prevenite sînt pline, ele sînt pregătite (*Matei* 25, 1–13).

Detaliile povestirii despre femeia păcătoasă care toarnă mir pe picioarele lui Iisus sînt deosebit de importante. Mirul ce-i udă picioarele lui Iisus este de mare preț. În acea vreme cel mai ieftin mir se putea folosi la riturile de întîmpinare. Iisus face o comparație între aceste două atitudini. El se adresează lui Simon, gazda lui, dar observația este destinată de fapt fariseilor. Aceștia îi reproșează lui Iisus că s-a lăsat atins de o păcătoasă. „Cu untdelemn capul Meu nu l-ai uns; ea însă cu mir Mi-a uns picioarele" (*Luca* 7, 46).

Cînd bunul samaritean îngrijește rănitul, el îi toarnă vin pe răni pentru a le dezinfecta, dar și untdelemn pentru a alina durerile (*Luca* 10, 34; vezi și *Isaia* 1, 6).

În timpul misiunii lor, cei Doisprezece practică exorcisme și tămăduiesc: „[...] și ungeau cu untdelemn pe mulți bolnavi și-i vindecau" (*Marcu* 6, 13).

Aici ungerea cu untdelemn nu este un leac, ci un gest cu valoare spirituală. La Iisus gestul, precum atingerea cu mîinile sau contactul unui trup suferind cu El, putea avea efecte miraculoase.

În *Epistola Sobornicească a Sfîntului Apostol Iacov* întîlnim ungerea cu untdelemn la îngrijirea bolnavilor, dar aici fapta este întărită de „rugăciunea credinței", despre care se spune că ar fi adevărata salvare a bolnavului.

Este vreunul dintre voi în suferință? Să se roage. Este cineva cu inimă bună? Să cînte psalmi.
Este cineva bolnav între voi? Să cheme preoții Bisericii și să se roage pentru el, ungîndu-l cu untdelemn, în numele Domnului.
Și rugăciunea credinței va mîntui pe cel bolnav și Domnul îl va ridica, și de va fi făcut păcate se vor ierta lui (*Iacov* 5, 13–15).

UNGEREA

Masajul prin care se aplică un balsam medical, frecția înviorătoare a războinicilor și a oamenilor care practică munci fizice este o tradiție străveche. Uleiurile intră în piele și introduc în corp esențe sau ingrediente pătrunzătoare care au puterea de a domoli o durere sau de a stimula organismul.

În *Biblie* ungerea este un act spiritual care are două aspecte: ungerea sfințește și dăruiește celui uns puterea de a trăi această nouă stare. Ea stabilește și o diferență care se manifestă prin interdicții și reguli.

De-a lungul revelației biblice sensul ungerii a evoluat și s-a îmbogățit pentru a deveni una din ideile principale ale istoriei poporului lui Dumnezeu.

Piatra absoarbe untdelemnul, dar piatra unsă nu mai este o bucată de stîncă, ci un stîlp sfînt. La Betel, Iacov și-a pus la căpătîi o piatră obișnuită pe care ungerea a transformat-o în monument (*Facerea* 28, 16–19). Acest stîlp este un reper spiritual la care Domnul se va referi mai tîrziu pentru a-l înștiința pe patriarh despre venirea lui: „Eu sînt Dumnezeul Cel ce ți s-a arătat în Betel, unde mi-ai turnat untdelemn

pe stîlp și unde mi-ai făcut făgăduință" (*Facerea* 31, 13).

Este astfel inaugurată tradiția potrivit căreia trebuie unse altarele, edificiile și obiectele de cult.

Mirul este sfînt. El se prepară într-un mod anume și trebuie ferit de orice uz profan.

Să iei din cele mai bune mirodenii: cinci sute sicli de smirnă aleasă; jumătate ca aceasta, adică două sute cincizeci sicli de scorțișoară mirositoare; două sute cincizeci sicli trestie mirositoare;
Cinci sute sicli casie, după siclul sfînt, și untdelemn de măsline un hin;
Și să faci din acestea mir pentru ungere sfîntă, mir alcătuit după meșteșugul făcătorilor de aromate: acesta va fi mirul pentru sfînta ungere (*Ieșirea* 30, 22–25).

Același lucru se va întîmpla și cu parfumurile care, răspîndite de aer și nu de uleiuri, vor sfinți spațiul așa cum ungerea sfințește lucrurile și oamenii (*Ieșirea* 30, 34–38).

Ritualul hirotonisirii lui Aaron și a fiilor lui este o ceremonie complexă.

Apoi să aduci pe Aaron și pe fiii lui la intrarea cortului adunării și să-i speli cu apă.
Și luînd veșmintele sfinte, să îmbraci pe Aaron, fratele tău, cu hitonul și cu meilul, cu efodul și cu hoșenul, și să-l încingi peste efod;
Să-i pui pe cap mitra iar la mitră să prinzi diadema sfințeniei.
Apoi să iei untdelemn de ungere și să-i torni pe cap și să-l ungi (*Ieșirea* 29, 4–7).

În *Leviticul*, Moise este prezentat ungînd altarul și toate accesoriile liturgice înainte de a purcede la ungerea lui Aaron (*Leviticul* 8, 10–12). După ritul uleiului urmează o ungere sau o stropire cu sînge (*Ieșirea* 29, 19–20; *Leviticul* 8, 30). Această învestitură îi abilitează pe preoți să-și practice funcțiile sacre. Din clipa în care marele preot are asupra lui „mirul sfînt de ungere al Dumnezeului lui" el este obligat să respecte reguli de viață foarte stricte:

Marele preot din frații tăi, pe capul căruia s-a turnat mirul de ungere și care este sfințit, ca să se îmbrace cu veșmintele sfinte, să nu-și descopere capul său, nici să-și sfîșie hainele;
Și nici de un mort să nu se apropie, nici chiar de tatăl său sau de mama sa să nu se atingă.
De locașul sfînt să nu se depărteze, ca să nu necinstească locașul Dumnezeului său, căci mirul sfînt de ungere al Dumnezeului lui este asupra lui. Eu sînt Domnul (*Leviticul* 21, 10–12).

O ungere cu untdelemn și cu sînge este practicată și în cazul purificării leproșilor. Untdelemnul este atunci unul obișnuit și este dus de cel care se prezintă la rit pentru a fi purificat (*Leviticul* 14, 10–18 și 21–29).

Profetul este chemat de Dumnezeu. Chemarea lui este scoasă în evidență de niște semne care uneori cu greu îl conving chiar și pe viitorul profet. Acest lucru i se întîmplă lui Ieremia (*Ieremia* 1, 6). În *Biblie* nu există decît o singură referire la ungerea unui profet: cea a lui Elisei. Dumnezeu îi zice lui Ilie:

Pe Iehu, fiul lui Nimși, să-l ungi rege peste Israel; iar pe Elisei, fiul lui Șafat din Abel-Mehola, să-l ungi prooroc în locul tău!
Cine va fugi de sabia lui Hazael, pe acela să-l omoare Iehu, iar cine va scăpa de sabia lui Iehu, pe acela să-l omoare Elisei (*III Regi* 19, 16–17).

Cînd Ilie îl întîlnește pe Elisei, el practică un fel de învestitură aruncîndu-și mantia pe umerii omului ales de Dumnezeu. *Biblia* nu menționează o ungere cu untdelemn, dar aceasta nu este exclusă (*III Regi* 19, 19).

În Israel cele trei funcții, cea sacerdotală, cea profetică și cea regală sînt, în mod normal, distincte. Se pare însă că, la început, pe vremea lui Samuel, ele se interferau.

Samuel este profet, dar are și o parte din puterea moștenită de la foștii judecători. El îndeplinește și acte sacerdotale. Saul și David, care au fost unși regi, au momente de inspirație profetică și intervin în jertfe.

Ungerea îi dă regelui puteri militare și politice, dar mai face din el și păzitorul credinței lui Israel.

Unsul Domnului este „suflarea vieții" poporului său (*Plîngeri* 4, 20). Dumnezeu îi insuflă suveranului puterea care-i permite să săvîrșească judecăți divine.

Domnul din înălțimea cerului va tuna peste vrăjmașii săi, el va judeca marginile pămîntului, drept fiind, el va da tărie regilor noștri și fruntea unsului său o va înălța (*I Regi* 2, 10).

Această tărie este o formă de manifestare a *ruah*, Duhul Domnului. În ziua în care David este ales rege, însuși Domnul își desemnează unsul dintre toți fiii lui Iesei.

Și a trimis Iesei și au adus pe acela. Acela era bălan, cu ochi frumoși și plăcut la față. Atunci Domnul a zis: „Scoală de-l miruiește, căci acesta e!"
Și a luat Samuel cornul cu mir și l-a miruit în mijlocul fraților lui, și a odihnit duhul Domnului asupra lui David din ziua aceea și după aceea (*I Regi* 16, 12–13).

Persoana regelui este sfîntă pentru că el este unsul lui Dumnezeu. David refuză să ridice mîna asupra lui Saul pentru că, deși decăzut, el rămîne o ființă aleasă (*I Regi* 24, 7).

Bunăvoința Domnului față de unsul său se extinde asupra întregii dinastii a regelui.

De aceea te voi lăuda printre popoare și voi da slavă numelui tău.
Cel ce dă biruință strălucită regelui său,
Și face milă cu unsul său, David,
Și cu urmașii lui din veac în veac (*II Regi* 22, 50–51).

Cu toate acestea un rege necredincios, deși uns, nu scapă de mînia lui Dumnezeu:

Dar tu ai lepădat, ai defăimat și ai aruncat pe unsul tău.
Stricat-ai legămîntul robului tău, batjocorit-ai pe pămînt sfințenia lui (*Psalmii* 88, 37–38).

În pofida abaterilor și greșelilor regilor lui Israel, Isaia salută venirea unui nou David. Atunci darurile Duhului nu vor fi doar puterea, curajul și simțul politic, ci și calități deosebite ale inteligenței și inimii.

O mlădiță va ieși din tulpina lui Iesei și un lăstar din rădăcina lui va da.
Și se va odihni peste el Duhul lui Dumnezeu, duhul înțelepciunii și al înțelegerii, duhul sfatului și al tăriei, duhul cunoștinței și al bunei-credințe (*Isaia* 11, 1–2).

Acest text pare a prevesti un viitor rege; ungerea Duhului rămîne privilegiul seminției regale a lui David.

Perspectiva aceasta pălește însă cînd apare Cirus, un personaj misterios, o figură care-l întruchipează pe Israel. Pentru Isaia personajul misterios este o „slugă".

Iată sluga mea pe care o sprijin, alesul meu, întru care binevoiește sufletul meu. Pus-am peste el duhul meu și el va propovădui popoarelor legea mea (*Isaia* 42, 1).

Pentru Matei, unsul Domnului este Iisus Hristos. Această identificare este în concordanță cu restul textului lui Isaia care deschide perspectiva unei izbăviri universale. Este un sprijin ce

se adresează celor slăbiți, care se sting precum o feștilă ce fumegă, și tuturor popoarelor lumii care-și așteaptă legea de la această slugă discretă, învestită cu puterea Duhului. Aici insulele reprezintă toate neamurile lumii (*Matei* 12, 15–21).

Cirus, regele perșilor, l-a învins pe Belșațar, rege al Babilonului, eliberîndu-i pe evrei, în 538 î.Cr. După Isaia, această faptă eroică îi dă dreptul la titlul de „uns al Domnului".

Și am zis despre Cirus: „El este păstorul meu, el va împlini toate voile mele." Și despre Ierusalim am zis: „Să fie rezidit și templul să fie ridicat din temelii!" [...]
Așa zice Domnul unsului său Cirus, pe care îl ține de mîna lui cea dreaptă, ca să doboare neamurile înaintea lui și ca să dezlege cingătorile regilor (*Isaia* 44, 28 și 45, 1).

În cea de-a treia parte a cărții lui Isaia, darul Duhului nu este legat de David sau de dinastia care se trage din Iesei. Un nou personaj, la fel de misterios ca cel evocat mai înainte, devine la rîndul său depozitarul Duhului. Și el va avea urmași. Iată cuvîntul Domnului:

Iată, acesta este legămîntul Meu cu ei, zice Domnul: „duhul Meu care odihnește peste tine, și cuvintele Mele pe care le-am pus în gura ta, să nu se depărteze de gura ta, nici din gura urmașilor tăi și nici din gura urmașilor urmașilor tăi, zice Domnul, de acum și pînă în veac!" (*Isaia* 59, 21).

Duhul Domnului este peste mine, că Domnul m-a uns să binevestesc săracilor, m-a trimis să vindec pe cei cu inima zdrobită, să propovăduiesc celor robiți slobozire și celor prinși în război libertate;
Să dau de știre un an de milostivire al Domnului și o zi de răzbunare a Dumnezeului nostru (*Isaia* 61, 1–2).

Acest personaj aduce o iertare așa cum putea face odinioară un mare preot în momentul sfințirii (*Numerii* 35, 25). Din clipa ungerii preotul era învestit cu puteri regale.

Lamentația cu care se încheie cartea lui Avacum preaslăvește puterea Domnului și înflăcărarea lui războinică, de-a dreptul regească.

Soarele și luna opritu-s-au în locuința lor; ca să facă lumină, săgețile Tale pornesc și fulgerele lăncilor Tale fără încetare scapără.
Cu mînie Tu pășești pe pămînt și întru urgie Tu calci în picioare popoarele!
Ieșit-ai ca să dezrobești poporul Tău, ca să izbăvești pe unsul Tău; doborît-ai acoperișul casei celui fără de lege și temeliile ei le-ai dezvelit pînă jos la piatră. Sela (*Oprire*) (*Avacum* 3, 11–13).

S-ar părea că aici unsul este Israel, popor ales de Dumnezeu, popor regal și sacerdotal. „Îmi veți fi împărăție preoțească și neam sfînt!" (*Ieșirea* 19, 6).

Acest popor care și-a restabilit legăturile cu Domnul este însemnat cu o ungere de bucurie. Venirea purtătorului de cuvînt al acestei restaurații are un țel:

Să mîngîi pe cei întristați; celor ce jelesc Sionul, să le pun pe cap cunună în loc de cenușă, untdelemn de bucurie în loc de veșminte de doliu, [...]
Și voi, voi veți fi numiți preoți ai Domnului (*Isaia* 61, 3 și 6).

Dumnezeu a căutat îndelung printre oamenii lui Israel un sprijin pentru Duhul său. Regii pămînteni l-au dezamăgit. Profeții au dispărut în vîltorile surghiunului. Marele preot, înzestrat cu puteri regale, devine astfel unsul prin excelență, în măsura în care trăiește, gîndește și acționează în simbioză cu poporul ales. Mesianismul se transformă atunci în așteptarea unei ființe excepționale, înzestrată cu calități cu adevărat divine și capabilă să sădească printre oameni Duhul care poate transfigura omenirea sluțită de păcat.

Făgăduința mesianică se săvîrșește întru Iisus Hristos. Cînd este botezat în Iordan de Ioan Botezătorul, pogorîrea Duhului Sfînt este ca o ungere publică a lui Hristos.

Și în zilele acelea, Iisus a venit din Nazaretul Galileii și s-a botezat în Iordan, de către Ioan.
Și îndată, ieșind din apă, a văzut cerurile deschise și Duhul ca un porumbel coborîndu-se peste El.
Și glas s-a făcut din ceruri: Tu ești Fiul Meu cel iubit, întru Tine am binevoit.
Și îndată duhul L-a mînat în pustie (*Marcu* 1, 9–12).

Petru spune în *Faptele Sfinților Apostoli*:

Voi știți cuvîntul care a fost în toată Iudeea, începînd din Galileea, după botezul pe care l-a propovăduit Ioan,
Adică despre Iisus din Nazaret: cum a uns Dumnezeu cu Duhul Sfînt și cu putere pe acesta care a umblat făcînd bine și vindecînd pe toți cei asupriți de diavolul, pentru că Dumnezeu era cu el (*Fapte* 10, 37–38).

Luca reproduce rugăciunea primei comunități creștine. În ea este menționat un psalm care-l evocă pe Unsul Domnului. Pentru primii creștini acest uns este Hristosul Iisus.

Iar ei auzind, într-un cuget au ridicat glasul către Dumnezeu și au zis: [...]
„Ridicatu-s-au regii pămîntului și mai-marii s-au adunat laolaltă împotriva Domnului și împotriva unsului Lui,
Căci asupra Sfîntului Tău Fiu Iisus, pe care Tu L-ai uns, s-au adunat laolaltă, cu adevărat, în cetatea aceasta, și Irod și Pontius Pilat cu păgînii și cu popoarele lui Israel" (*Fapte* 4, 24 și 26–27; citat din *Psalmii* 2, 2).

Pavel crede că ungerea vine de la Dumnezeu. Duhul care L-a marcat pe Iisus de-a lungul drumului său pămîntesc, îl va marca și pe creștin. Duhul, putere a lui Dumnezeu cel nevăzut, cunoaște căi tainice care duc la inima omului, așa cum uleiurile pătrund în piele prin pori. Mai tîrziu, botezul creștin va fi pecetluit printr-o ungere cu mir care va dovedi acest mister.

Iar Cel ce ne întărește pe noi împreună cu voi în Hristos și ne-a uns pe noi este Dumnezeu,
Care ne-a și pecetluit pe noi și a dat arvuna Duhului, în inimile noastre (*II Corinteni* 1, 21–22).

Ioan, în predica sa de după Cină, repetă cuvintele lui Iisus care asigură că Duhul îi va duce mai departe învățăturile:

Iar cînd va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul; căci nu va vorbi de la Sine, ci cîte aude va vorbi și cele viitoare vă va vesti.
Acela Mă va slăvi, pentru că din al Meu va lua și vă va vesti (*Ioan* 16, 13–15).

Această afirmație este reluată în *Întîia Epistolă Sobornicească a Sfîntului Apostol Ioan*:

Iar voi, ungere aveți de la Cel Sfînt și știți toate [...]
Cît despre voi, ungerea pe care ați luat-o de la El rămîne întru voi și n-aveți trebuință ca să vă învețe cineva, ci precum ungerea Lui vă învață despre toate și învățătura aceasta adevărată este și nu este minciună, rămîneți întru El, așa cum v-a învățat (*I Ioan* 2, 20 și 27).

ZGOMOTELE, STRIGĂTELE, SUNETUL INSTRUMENTELOR

Zgomotele și sunetele

Vuietul apelor mari
Glasul tunetului
Zgomotele
Strigătul, aclamația și cîrtirea
Bocetul

Sunetul instrumentelor muzicale

Trîmbița de alarmă sau cornul (*shofarul*)
Trîmbițele de argint
Instrumentele cu coarde

ZGOMOTELE ȘI SUNETELE

Vuietul apelor mari

Apele subterane ale Abisului (*Tehōm*) simbolizează, în *Biblie*, o putere potrivnică. Este una din temele des întîlnite în *Psalmi*.

Adînc pe adînc cheamă în glasul căderilor apelor tale.
Toate talazurile și valurile tale peste mine au trecut (*Psalmii* 41, 9–10).

Zgomotul apei dezlănțuite este la fel de înspăimîntător ca și mișcarea valurilor.

Această forță de temut nu are decît un stăpîn: pe Domnul Dumnezeu.

[...] încins fiind cu putere; cel ce tulburi adîncul mării și vuietul valurilor ei.
Tulbura-se-vor neamurile. Și se vor spăimînta cei ce locuiesc marginile, de semnele lui (*Psalmii* 64, 7–8).

Aici putem observa deja o transpunere simbolică. Mulțimea apelor înseamnă mulțimea oamenilor. Semnele sînt manifestări ale puterii lui Dumnezeu asupra unor forțe care omenește nu pot fi domolite.

Vuietul apelor mari poate crește, Domnul rămîne neclintit.

Ridicat-au rîurile Doamne, ridicat-au rîurile glasurile lor,
Ridica-vor rîurile valurile lor, de glasuri de ape multe.
Minunate sînt înălțările mării; minunat este, întru cele înalte Domnul (*Psalmii* 92, 4–6).

David îl slăvește pe Domnul care l-a salvat din mîinile dușmanilor ce se năpusteau asupra lui precum un torent pustiitor. Belial este înfățișat aici ca o putere necurată: izvorul unui rîu subteran devine val al morții.

Cuprinsu-m-au durerile morții, și rîurile fărădelegii m-au tulburat (*Psalmii* 17, 5).

Dar suflarea lui Dumnezeu, răzbind din glasul lui iritat, usucă rîul ucigaș.

Și s-au arătat izvoarele apelor și s-au descoperit temeliile lumii.
De certarea Ta, Doamne, de suflarea duhului mîniei Tale (*Psalmii* 17, 17–18 vezi și *II Regi* 22, 14–16).

În *Iezechiel*, freamătul aripilor celor patru Ființe care i se înfățișează prorocului este comparat cu vuietul apelor mari, cu cel al unei mulțimi, cu cel al unei oștiri. „Auzeam fîlfîitul aripilor lor, ca un vuiet de ape mari, ca glasul Celui Atotputernic — zgomot strașnic, ca zgomotul dintr-un lagăr ostășesc" (*Iezechiel* 1, 24).

Freamătul aripilor este comparat și cu glasul Domnului atunci cînd vorbește (*Iezechiel* 10, 5).

Venirea slavei Domnului este ca glasul de ape mari (*Iezechiel* 43, 2).

Cînd Iisus domolește furtuna care răscolește lacul Tiberiada, el îi vorbește vîntului care a stîrnit vuietul apelor, așa cum ar vorbi unui demon urlător: „Taci! încetează! Și vîntul s-a potolit și s-a făcut liniște mare" (*Marcu* 4, 39).

Vuietul mării este unul din semnele ce prevestesc manifestarea slavei Fiului Omului.

Și vor fi semne în soare, în lună și în stele, iar pe pămînt spaimă și nedumerire din pricina vuietului mării și al valurilor.
Iar oamenii vor muri de frică și de așteptarea celor ce au să vină peste lume, căci puterile cerurilor se vor clătina.
Și atunci vor vedea pe Fiul Omului pe nori cu putere și cu slavă multă (*Luca* 21, 25–27).

Cînd, în *Apocalipsa*, se arată Mielul, vuietul apelor se transformă în glas al oceanului, care vibrează ca un corn și se integrează într-o simfonie instrumentală.

Atunci am auzit sunet din cer, ca vuiet de ape multe și ca bubuitul unui tunet puternic, iar glasul pe care l-am auzit ca glasul celor ce cîntă cu alăutele lor.
Și cîntau o cîntare nouă (*Apocalipsa* 14, 2–3).

Glasul tunetului

În Psalmul 76 asistăm la un duel între vuietul apelor mari și glasul tunetului, unealtă a puterii divine.

Văzutu-Te-au apele, Dumnezeule, văzutu-Te-au apele și s-au spăimîntat și s-au tulburat adîncurile, vuiet mare de ape.
Glas au dat norii că săgețile Tale trec.
Glasul tunetului Tău în vîrtej, luminat-au fulgerele Tale lumea, clătinatu-s-a și s-a cutremurat pămîntul.
În mare este calea Ta și cărările Tale în ape multe și urmele Tale nu se vor cunoaște.
Povățuit-ai ca pe niște oi pe poporul Tău, cu mîna lui Moise și a lui Aaron (*Psalmii* 76, 15–19).

În Israel, în anotimpul secetos, tunetul se face rar auzit. Tunetul ce răsună în timpul discursului lui Samuel are o semnificație deosebită.

„Acum sculați-vă și priviți la lucrul cel mare pe care-l va face Domnul înaintea ochilor voștri:
Nu e acum oare secerișul grîului? Dar eu voi striga către Domnul, și El va trimite trăsnet și ploaie și veți afla și veți vedea cît de mare e păcatul pe care l-ați făcut voi înaintea ochilor Domnului, cînd ați cerut rege".
Și a strigat Samuel către Domnul, și a trimis Domnul tunete și ploaie în ziua aceea; și teama de Domnul și de Samuel cuprinse tot poporul (*I Regi* 12, 16–18).

În timpul Ieșirii, cînd poporul lui Dumnezeu ajunge pe Sinai, se aud zgomote înfricoșătoare, bubuituri și sunete ca de trîmbiță.

Iar a treia zi, cînd s-a făcut ziuă, erau tunete și fulgere și nor des pe muntele Sinai și sunete de trîmbițe foarte puternice. Și s-a cutremurat tot poporul din tabără (*Ieșirea* 19, 16).

Se stabilește apoi o stranie comunicare.

De asemenea și sunetul trîmbiței se auzea din ce în ce mai tare; și Moise grăia, iar Dumnezeu îi răspundea cu glas (*Ieșirea* 19, 19).

Psalmul răspunde ca un ecou:

Întru necaz M-ai chemat și te-am izbăvit, te-am auzit în mijlocul furtunii, și te-am cercat la apa certării (*Psalmii* 80, 6).

În tunet se deslușește vocea Domnului:

Atunci a rostit Domnul înaintea lui Moise toate cuvintele acestea și a zis:
„Eu sînt Domnul Dumnezeul tău, care te-a scos din pămîntul Egiptului și din casa robiei" (*Ieșirea* 20, 1–2).

Evoluția sunetului, trecerea de la zarva accentuată de sunetul trîmbiței la glasul tunetului și transformarea acestuia din urmă în limbaj articulat, anunță emergența unui cuvînt transcendent, cu adevărat divin.

Iov îl aude pe Elihu spunîndu-i:

Ascultați bubuitul glasului Său și tunetul care iese din gura Sa.
Peste toată întinderea cerului El azvîrle fulgerul Său și fulgerul Său ajunge pînă la marginile pămîntului.
În urma fulgerului, vine un muget prelung: El tună cu glasul Lui zguduitor, El nu mai împiedică fulgerele cît timp glasul Lui răsună.
Dumnezeu cu tunetul Său săvîrșește minuni, El face lucruri mari pe care noi nu putem să le pricepem (*Iov* 37, 2–5; vezi și *Iov* 40, 9).

În Psalmul 28, dedicat în întregime vocii răsunătoare a lui Dumnezeu, este descrisă mai ales vibrația tunetului care cutremură pămîntul pînă-n temelii.

Glasul Domnului peste ape; Dumnezeul slavei a tunat; Domnul peste ape multe.
Glasul Domnului întru tărie, glasul Domnului întru mare cuviință;
Glasul Domnului sfărîmă cedrii și va zdrobi Domnul cedrii Libanului.
Și-i va fărîmița pe ei ca pe vițelul Libanului, iar cel iubit ca puiul de rinocer.
Glasul Domului, cel ce varsă para focului.
Glasul Domnului, cel ce cutremură pustiul și va cutremura Domnul pustiul Cadeșului.
Glasul Domnului cel ce îndoaie cedrii și va descoperi dumbrăvile (*Psalmii* 28, 3–9).

Tunetul Domnului poate să-și arate puterea și să emită judecăți.

Domnul din înălțimea cerului va tuna peste vrăjmașii Săi, El va judeca marginile pămîntului, drept fiind, El va da tărie regilor noștri și fruntea unsului Său o va înălța (*I Regi* 2, 10).

Ioan, care ne vorbește despre agonia lui Iisus la Ghetsemani, descrie teama lui Iisus în ceasul patimilor. Atunci cînd strigă: „Părinte, preaslăvește-Ți numele", el generează o teofanie care se manifestă printr-o voce pe care unii o confundă cu tunetul. Iisus explică mesajul Părintelui său ceresc și vestește Judecata de Apoi.

Acum sufletul Meu e tulburat, și ce voi zice? Părinte, izbăvește-Mă pe Mine de ceasul acesta! Dar pentru aceasta am venit în ceasul acesta.
Părinte, preaslăvește-Ți numele! Atunci a venit glas din cer: Și L-am preaslăvit și iarăși Îl voi preaslăvi.
Iar mulțimea care sta și auzea zicea: A fost tunet! Alții ziceau: Înger I-a vorbit!
Iisus a răspuns și a zis: Nu pentru Mine s-a făcut glasul acesta, ci pentru voi.
Acum este judecata acestei lumi; acum stăpînitorul lumii acesteia va fi aruncat afară.
Iar Eu, cînd voi fi înălțat de pe pămînt, îi voi trage pe toți la Mine (*Ioan* 12, 27–32).

Tunetul, ba chiar cele șapte tunete, însoțesc prorocirile Apocalipsei (*Apocalipsa* 4, 5; 10, 3–4).

Acest tunet este în același timp și o voce:

Și am văzut cînd Mielul a deschis pe cea dintîi din cele șapte peceți, și am auzit pe una din cele patru ființe, zicînd cu glas ca de tunet: Vino și vezi.
Și m-am uitat și iată un cal alb (*Apocalipsa* 6, 1–2).

Zgomotele

Imaginația fertilă a profeților ușurează trecerea de la reprezentările picturale la evocările acustice. La Ioil totul începe printr-o năvălire comparabilă cu o invazie de lăcuste sau de alte insecte dăunătoare (*Ioil* 1, 2–12). Profilul lăcustei seamănă cu cel al calului: este vorba chiar de un atac de cavalerie ase-

mănător celor întreprinse de asirieni sau de egipteni. Dar această invazie ne trimite la „Ziua Domnului", cînd Judecata cerească este înfăptuită de o oștire necunoscută, înfricoșătoare și omniprezentă. Textul următor descrie admirabil trecerea de la vizual la sonor:

Sunați din trîmbiță în Sion, strigați din răsputeri în muntele cel sfînt al Meu, ca să se cutremure toți locuitorii țării! Căci vine ziua Domnului, iată ca este aproape:
[...] Pămîntul este înaintea lui ca grădina raiului, iar după trecerea lui: pustie înfricoșată, căci nimic nu scapă din fața lui.
Cum sînt caii, așa le este chipul lor; și ca sprinteni călăreți, așa aleargă.
Se aud ca un duruit de care de război, care s-avîntă în goană pe creștetul munților, ca pîrîitul flăcărilor care mistuie o miriște (*Ioil* 2, 1 și 3–5).

Se spune despre cal în *Cartea lui Iov*:

[...] de departe soarbe cu nările bătălia, tunetul poruncilor căpitanilor și strigătele războinice (*Iov* 39, 25).

În *Iezechiel*, descrierea pustiirii Tirului de către Nabucodonosor este bogată în imagini sonore.

[...] de zgomotul călăreților, al carelor și al roților se vor cutremura zidurile tale, cînd va intra el pe porțile tale, cum se intră într-o cetate sfărîmată (*Iezechiel* 26, 10).

Ecoul acelei larme ucigașe se va face auzit pînă în cele mai îndepărtate regate. Uimiți, regii vor răspunde printr-o lamentație scandată pe un ritm de 3+2.

Așa cum zice Domnul Dumnezeul Tirului: „De zgomotul căderii tale și de geamătul răniților tăi, cînd se va face măcelul în tine, nu se vor cutremura oare insulele?"
Se vor pogorî toți stăpînitorii mării de pe tronurile lor, își vor scoate purpurile și își vor dezbrăca hainele lor cele brodate; cu groază se vor îmbrăca, vor ședea la pămînt și vor tremura fără încetare și vor fi uimiți din cauza ta.
Vor ridica plîngere împotriva ta și-ți vor zice: „Cum ai pierit tu, cel locuit de stăpînitorii mărilor, cetate vestită, care erai tare pe mare și tu și locuitorii tăi, care aduceai groază asupra tuturor celor care locuiau pe uscat!
Acum, în ziua căderii tale, s-au cutremurat insulele; insulele de pe mare sînt îngrozite de sfîrșitul tău" (*Iezechiel* 26, 15–18).

Iar toți cîrmacii din Tir, vestita cetate de la malul mării, își exprimă sonor jalea iar apoi se tînguie prelung.

De strigătul cîrmacilor tăi se vor cutremura împrejurimile.
Pogorî-se-vor din corăbiile lor toți vîslașii, corăbierii și toți cîrmacii mării vor sta pe uscat;
Vor plînge pentru tine cu mare glas, presărîndu-și capetele lor cu cenușă și tăvălindu-se în pulbere;
Își vor tunde pentru tine părul pînă la piele, cu sac se vor îmbrăca și vor plînge după tine cu plîngere mare de durerea inimii (*Iezechiel* 27, 28–31).

Uimirea în fața dărîmăturilor, rămășițe ale pedepsei cerești, poate fi uneori exprimată printr-un simplu fluierat (*III Regi* 9, 8). Zgomotul poate fi însoțit de o clătinare a capului. Păcatul lui Israel l-a mîniat pe Dumnezeu.

[...] ca să-și facă țara grozăvie și batjocură veșnică,
Încît tot cel ce va trece prin aceasta să se mire și să clatine din cap (*Ieremia* 18, 14–15; vezi și *Plîngeri* 2, 15).

Aceeași reacție în fața Edomului pustiit (*Ieremia* 49, 17). Fluierăturile nu înseamnă batjocură, ci spaimă (*Iezechiel* 27, 35–36).

Dumnezeu poate și el fluiera, fie pentru a chema năvălitorii, care vor fi uneltele mîniei sale, fie pentru a-și aduna poporul iertat și răscumpărat (*Zaharia* 10, 8).

Există și zgomote care stîrnesc spaima sau teama. Cu puțin timp înainte de a muri, Atalia aude zgomote și sunete care-i prevestesc uciderea.

Auzind Atalia glasul poporului ce alerga, s-a dus în casa Domnului.
Cînd se uită ea, iată regele stătea la locul de sus, după obicei, iar lîngă rege stăteau cîntăreții și trîmbițașii și tot poporul țării se veselea și suna din trîmbițe. Atunci Atalia și-a rupt veșmintele sale și a strigat: „Vînzare, vînzare!" (*IV Regi* 11, 13–14).

Aceeași situație se regăsește în Iov:

Nelegiuitul se chinuiește în toate zilele vieții sale și de-a lungul anilor hărăziți celui tiran.
Glasuri îngrozitoare fac larmă în urechile lui (*Iov* 15, 20–21).

Blestemele din *Levitic* se îndreaptă și împotriva celor care nu cinstesc sabatul. Nesupușii vor fi risipiți, nimiciți.

Celor ce vor rămîne dintre voi le voi trimite în inimi frica în pămîntul vrăjmașilor lor, pînă și freamătul frunzei ce se clatină îi va pune pe fugă, și vor fugi ca de sabie și vor cădea cînd nimeni nu-i va alunga (*Leviticul* 26, 36).

În a sa splendidă descriere a bătrîneții, autorul *Ecclesiastului* recurge la evocări sonore. Oare sunetele se înăbușă? Oare urechea se face mai slabă?

[...] se domolește huruitul morii și te scoli la ciripitul de dimineață al păsării și se potolesc toate cîntărețele;
Și te temi să mai urci colina și spaimele pîndesc în cale [...], fiindcă omul merge la locașul său de veci și bocitoarele dau tîrcoale pe uliță (*Ecclesiastul* 12, 4–5).

Iată cum evocă nebunia același înțelept:

Că precum este pîrîitul spinilor sub căldare, tot așa este și rîsul celui nebun (*Ecclesiastul* 7, 6).

Pînă și pereții au urechi:

Chiar în gîndul tău nu blestema pe rege și în cămara unde dormi nu defăima pe cel puternic; căci păsările cerului pot să ducă un cuvînt și neamul celor înaripate să dea vorba ta pe față (*Ecclesiastul* 10, 20).

Iezechiel vede cum trupurile prind din nou formă și aude cum se produce această misterioasă metamorfoză:

[...] iată s-a făcut un sunet și o mișcare și oasele au început să se apropie, fiecare os la încheietura sa (*Iezechiel* 37, 7).

Pentru autorii biblici sugerarea zgomotelor este o artă foarte bine stăpînită. Acest procedeu stilistic este mînuit cu măiestrie de proroci în scrierile lor.
În capitolul 29 din *Isaia*, asediul Ierusalimului nu este numai o descriere, ci și o evocare aproape magică. Răzbat din text sunete care subliniază momentele unei drame în trei acte. Ariel este Ierusalimul și astfel se naște un joc de cuvinte despre *ariel* care înseamnă și focul mistuitor în care idolatrii ardeau victime omenești.
Orașul asediat se va prăbuși în gemete.

Vai ție, Ariele, Ariele, cetate în care a trăit David! Treacă an de an, șirul de praznice să se sfîrșească!
Apoi voi împresura Arielul, și el va plînge și va geme! Tu îmi vei fi ca Arielul!
Ca David voi tăbări asupra ta, te voi înconjura cu valuri și voi ridica întărituri împotriva ta (*Isaia* 29, 1–3).

Iată acum tabloul unui oraș fantomă din care se ridică un glas ca o nălucă. Viziunea este învăluită într-un nor de pulbere pentru a accentua efectul fantastic.

Tu vei fi doborît la pămînt și de acolo se va auzi glasul tău; graiurile tale din pulbere se vor auzi; glasul tău va fi ca o nălucă ce iese din pămînt și din colb spusele tale ca un murmur vor părea.
Mulțimea vrăjmașilor tăi va fi ca pulberea măruntă, ceata asupritorilor ca pleava care zboară (*Isaia* 29, 4–5).

Această atmosferă apăsătoare și sinistră contrastează cu intervenția scînteietoare a lui Dumnezeu:

Domnul Savaot ce va cerceta cu tunet, cutremur și zgomot mare, uragan și vijelie și flăcări de foc mistuitor!
Și ca un vis, ca o vedenie de noapte va fi mulțimea de popoare luptătoare împotriva lui Ariel, care se vor război cu el, cu cetatea lui și de jur împrejur o vor strînge (*Isaia* 29, 6–7).

Strigătul, aclamația și cîrtirea

Uneori, în fața învălmășelii lumii și a obidirii poporului Său, Domnul păstrează îndelung tăcerea. Intervențiile lui pot fi însă răsunătoare; el poate striga ca un războinic care pornește la atac.

Domnul iese ca un viteaz, ca un războinic își aține rîvna lui; strigă puternic, un strigăt de război. Împotriva vrăjmașilor lui el luptă ca un viteaz! (*Isaia* 42, 13).

Poate striga ca cineva care pune la cale o răzbunare sîngeroasă.

De aceea proorocește asupra lor toate cuvintele acestea și le zice: „Domnul va striga cu putere de sus și din locașul sfințeniei Sale Își va ridica glasul Său; va striga cu putere împotriva pășunii Sale; va striga, ca cei ce calcă în teasc, tuturor celor ce locuiesc pe pămînt.
Zgomotul va ajunge pînă la marginea pămîntului, căci Domnul deschide procesul neamurilor; intră la judecată tot trupul, pe cei nelegiuiți îi va da sabiei, zice Domnul" (*Ieremia* 25, 30–31).

Domnul poate scoate strigătul de război (*terûah*).

De aceea, iată vin zile, zice Domnul, cînd în Raba, cetatea fiilor lui Amon, se va auzi strigăt de război, și aceasta va fi prefăcută în movilă de dărîmături (*Ieremia* 49, 2).

Strigătul de război este o izbucnire sălbatică, menită să îmbărbăteze ostașii și să descurajeze dușmanii. Este strigătul care va dărîma întăriturile Ierihonului.

[...] Cînd vor suna din trîmbița de alarmă și cînd veți auzi sunetul de trîmbiță, atunci tot poporul să strige cu glas tare deodată și cînd vor striga ei zidurile cetății se vor prăbuși. Atunci tot poporul să năvălească în cetate, plecînd fiecare din partea unde se află (*Iosua* 6, 5).

Alaiul care se învîrte în jurul Ierihonului poartă chivotul legămîntului. Această preumblare liturgică se termină printr-un strigăt de război, transformat mai apoi în aclamații rituale care însoțesc aducerea chivotului.

Iar dacă a sosit chivotul legii Domnului în tabără, tot Israelul a ridicat strigăt așa de mare, încît s-a cutremurat pămîntul (*I Regi* 4, 5).

Așa a adus David și tot poporul chivotul Domnului cu strigăte și cu sunete de trîmbiță (*II Regi* 6, 15).

Strigătul de război se integrează astfel în sărbătoarea „amintirii" și a „osanalelor", zi rituală de odihnă.

Și a grăit Domnul cu Moise și a zis:
„Spune fiilor lui Israel: în luna a șaptea, ziua întîi a lunii să vă fie zi de odihnă, sărbătoarea trîmbițelor și adunare sfîntă să aveți;
Nici o muncă să nu faceți, ci să aduceți arfere de tot Domnului" (*Leviticul* 23, 23–25; vezi și *Numerii* 29, 1–2).

Aclamații se auzeau mai ales cînd erau uns și regii sau cînd se preamărea împărăția Domnului Dumnezeu (*I Regi* 10, 24; *Psalmi* 97, 6–8).

Osanalele se regăsesc și în *Psalmi*; ele însoțesc jertfa și sînt întărite prin sunete de goarne și trîmbițe.

[...] am jertfit în cortul Lui jertfă de laudă. Îl voi lăuda și voi cînta Domnului (*Psalmii* 26, 11).

[...] Fericit este poporul care cunoaște strigăt de bucurie;
Doamne, în lumina feței Tale vor merge (*Psalmii* 88, 15–16).

Lăudați-L pe El în chimvale bine răsunătoare; lăudați-L pe El în chimvale de strigare (*Psalmii* 150, 5).

În *Biblie* cîrtirea ocupă un loc important, dar traducerile mențin în jurul acestui cuvînt o ambiguitate care nu se întîlnește în textul iudaic.

Există două rădăcini distincte din care s-au format două cuvinte cu sensuri foarte diferite: *telunah* care înseamnă „răzvrătire" și *hagôt* care înseamnă „meditație". Confuzia în jurul cuvîntului „cîrtire" se datorește faptului că răzvrătitul își spune necazurile pe șoptite, dar și un evreu care meditează emite sunete șoptite.

Cîrtirea este, în primul rînd, expresia nu prea curajoasă a unui dezacord. Este freamătul unei răzmeriție mocnite care se poate transforma oricînd în revoltă fățișă.

În capitolul 16 din *Ieșirea* poporul cîrtește împotriva lui Moise și a lui Aaron: fiii lui Israel se tem că vor muri de foame în deșert.

Atunci au zis Moise și Aaron către toată adunarea fiilor lui Israel: „Diseară veți cunoaște că Domnul v-a scos din pămîntul Egiptului.
Și dimineața veți vedea slava Domnului, că El a auzit cîrtirea voastră împotriva lui Dumnezeu; iar noi ce sîntem de cîrtiți împotriva noastră?"
Și a mai zis Moise: „Cînd Domnul vă va da diseară carne să mîncați și dimineață pîine să vă săturați, din aceea veți afla că a auzit Domnul cîrtirea ce ați ridicat asupra Lui. Căci noi ce sîntem? Cîrtirea voastră nu-i împotriva noastră, ci împotriva lui Dumnezeu" (*Ieșirea* 16, 6–8).

Dumnezeu arată că această cîrtire este îndreptată indirect împotriva lui, prin mijlocirea lui Moise și a lui Aaron.

De la cîrtire la bănuială, de la bănuială la părăsirea credinței nu este decît un pas. Prima generație a peregrinilor deșertului va fi condamnată: cîrtelile lor s-au transformat în proteste vehemente, adică în păcate de necredință.

Și a mai grăit Domnul cu Moise și cu Aaron și a zis:
„Pînă cînd această obște rea va cîrti împotriva Mea? Cîrtirea, cu care fiii lui Israel cîrtesc împotriva Mea, o aud.
Deci, spune-le: Viu sînt Eu, zice Domnul! După cum ați zis în auzul Meu, așa voi face cu voi:
În pustia aceasta vor cădea oasele voastre și voi toți cei numărați, de la douăzeci de ani în sus, care ați cîrtit împotriva Mea, oricît veți fi la număr,
Nu veți intra în pămîntul pentru care ridicîndu-Mi mîna, M-am jurat să vă așez" (*Numerii* 14, 26–30).

Numai Caleb scapă de acest blestem. El și Moise au „mers" cu Domnul.

Și [...] a stat împotriva vrăjmașului, a oprit poporul de la păcat și a potolit clocotirea răutății (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 46, 10).

În *Sfînta Evanghelie după Ioan* discursul lui Iisus despre pîinea vieții suscită murmure. Neîncrederea vine mai întîi de la evrei.

Deci Iudeii murmurau împotriva Lui, fiindcă zisese: Eu sînt pîinea ce s-a coborît din cer.
Și ziceau: Au nu este Acesta Iisus, Fiul lui Iosif, și nu știm noi pe tatăl Său și pe mama Sa? Cum spune El acum: M-am coborît din cer?
Iisus a răspuns și le-a zis: Nu murmurați între voi.
Nimeni nu poate să vină la Mine, dacă nu-l va trage Tatăl Care M-a trimis, și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi (*Ioan* 6, 41–44).

Cînd, mai tîrziu, Iisus își dezvoltă discursul într-o perspectivă mai euharistică, mulți dintre discipolii lui se alătură și ei corului murmurelor.

Deci mulți din ucenicii Lui, auzind, au zis: Greu este cuvîntul acesta! Cine poate să-l asculte?
Iar Iisus, știind în Sine că ucenicii Lui murmură împotriva Lui, le-a zis: Vă smintește aceasta?
Dacă veți vedea pe Fiul Omului, suindu-se acolo unde era mai înainte?
Duhul este cel ce dă viață; trupul nu folosește la nimic. Cuvintele pe care vi le-am spus sînt duh și sînt viață.
Dar sînt unii dintre voi care nu cred (*Ioan* 6, 60–64).

Cîrtirea sau murmurul (*hagōt*) poate avea și un caracter pozitiv. Este vorba în acest caz de o incantație rostită încet sau de „concertul temperat" care însoțește meditația (*higayon*). Acest murmur este mereu prezent în *Psalmii* contemplativi.

Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioșilor [...]
Ci în legea Domnului e voia Lui, și la legea Lui va cugeta ziua și noaptea (*Psalmii* 1, 1–2).

Gura mea va grăi înțelepciune și cugetul inimii mele pricepere (*Psalmii* 48, 3).

De mi-am adus aminte de Tine în așternutul meu, în dimineți am cugetat la Tine (*Psalmii* 62, 7).

Bucura-se-vor buzele mele cînd voi cînta Ție și sufletul meu pe care l-ai mîntuit.
Încă și limba mea toată ziua va rosti dreptatea Ta [...] (*Psalmii* 70, 26–27).

Și voi cugeta la toate lucrurile Tale și la faptele Tale mă voi gîndi (*Psalmii* 76, 12).

Un frumos exemplu de rugăciune șoptită este cea pe care Ana o înalță Domnului în sanctuarul de la Șilo.

Și fiindcă Ana vorbea în inima sa, iar buzele ei numai se mișcau, dar glasul nu i se auzea (*I Regi* 1, 13).

Bocetul

„Vai" este o interjecție care exprimă regretul sau doliul. Prin *ekah!* se pune dureros întrebarea „pentru ce?" sau „de ce?" Acesta este titlul în ebraică al *Plîngerilor lui Ieremia;* adverbul se poate traduce și prin interjecția „vai!". „Vai, vai, fratele meu!" sau „Vai, vai, sora mea!" erau strigătele cu care începea plîngerea, act principal al doliului (*III Regi* 13, 30). Prinții și regii erau pomeniți cu titlurile lor. Fiul mort era pomenit pe numele lui, iar cînd era vorba de fiul unic sau de întîiul născut, strigătele deveneau și mai sfîșietoare (*Zaharia* 12, 10). Acest doliu putea fi comparat numai cu cel pricinuit de marile nenorociri, mai ales cînd acele nenorociri erau răsplata pentru necredința lui Israel.

Iar în ziua aceea, zice Domnul Dumnezeu, [...]
Preface-voi praznicile voastre în jelire și toate cîntările voastre în tînguire; pe toate coapsele voi pune sac și pleșuve vor fi toate capetele; voi înteți jalea ca pentru cel unul-născut (*Amos* 8, 10).

A nu se jelui la căpătîiul unui mort înseamnă a-l trata precum un animal. Astfel grăiește Ieremia despre nedreptul rege Ioachim.

[...] nu-l vor plînge, zicînd: „Vai fratele meu!" sau: „Vai, sora mea!" Nu-l vor plînge, zicînd: „Vai, doamne!" sau: „Vai, cinstea ta!"
Ci el va fi îngropat ca un asin: îl vor tîrî și-l vor arunca departe peste porțile Ierusalimului (*Ieremia* 22, 18–19).

Bărbații și femeile stăteau în locuri separate atunci cînd plîngeau un mort (*Zaharia* 12, 12–14).

Amos arată cum a fost pedepsit Israel pentru a se fi dedat răului. Moartea și-a făcut datoria.

Pentru aceasta așa grăiește Domnul Dumnezeu Savaot atotțiitorul: „În toate piețele plînset va fi și pe toate ulițele se va auzi strigînd: vai! vai! Plugarul va fi îndemnat la jale și la tînguire lîngă cei ce știu să se bocească
Și în toate viile va fi bocet, că Eu trec prin mijlocul tău" zice Domnul (*Amos* 5, 16–17).

Miheia se jeluiește din pricina unor sate din apropierea Ierusalimului. Năvălitorii amenință capitala lui Iuda. Sunetul de jale se alătură zbieretelor animalelor hăituite, urletului și țipătului (*yātal*).

Din această pricină mă voi tîngui și voi urla, voi merge desculț și gol; voi scoate urlete ca șacalii și țipete ca struții;
Căci rana ei este fără de leac, ajuns-a pînă în Iuda, atins-a porțile poporului meu, pînă la Ierusalim (*Miheia* 1, 8–9).

Iar Ieremia prevestește:

Iată, iese leul din desișul său și pierzătorul popoarelor se apropie; plecat-a din locul său, ca să pustiască pămîntul tău; cetățile tale vor fi stricate și fără locuitori.
De aceea încingeți-vă cu sac, plîngeți și vă tînguiți, că iuțimea miniei Domnului nu se va abate de la voi (*Ieremia* 4, 7–8).

Măcelul pricinuit de exilul la Babilon îl inspiră pe Ieremia cînd scrie celebrele *Plîngeri;* aceeași sursă de inspirație va fi folosită și de Matei atunci cînd descrie uciderea pruncilor.

Așa zice Domnul: „Glas se aude în Rama, bocet și plîngere amară. Rahila își plînge copiii și nu vrea să se mîngîie de copiii săi, pentru că nu mai sînt" (*Ieremia* 31, 15 și *Matei* 2, 18).

Moabul va fi pustiit.

De aceea voi plînge pe Moab și voi striga pentru Moabul întreg; voi suspina după oamenii din Chir-Heres.
Plînge-te-voi pe tine, via din Sibma; plînge-te-vom pe tine, Iazer (*Ieremia* 48, 31–32).

Gemetele sună precum fluierele: „De aceea inima mea geme pentru Moab, ca un fluier" (*Ieremia* 48, 36).

Descriindu-și nenorocirea, Iov recurge spontan la evocări sonore. Trecerea de la urlet la plîngere, însoțită de instrumente muzicale acordate în moduri funebre, redă admirabil starea de doliu.

[...] m-am ridicat în adunare și am strigat.
Am ajuns frate cu șacalii, am ajuns tovarăș cu struții.
Pielea s-a făcut pe mine neagră și oasele mele sînt arse de friguri.
Astfel harfa mea a ajuns instrument tînguirii și flautul meu glasul bocitoarelor (*Iov* 30, 28–31).

Strigătul către Dumnezeu este o rugă venită din străfundul disperării.

Apoi, după trecere de vreme multă, a murit regele Egiptului, de care fugise Moise. Fiii lui Israel însă gemeau sub povara muncilor și strigau și strigarea lor din muncă s-a suit pînă la Dumnezeu (*Ieșirea* 2, 23).

Domnul aude strigătul săracului ce-și va petrece noaptea fără acoperiș. „[...] Deci de va striga către mine, îl voi auzi, pentru că sînt milostiv" (*Ieșirea* 22, 27).

În culmea disperării, strigătul se face răcnet.

Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, ia aminte la mine, pentru ce m-ai părăsit? [...] Dumnezeul meu, striga-voi ziua și nu vei auzi, și noaptea și nu Te vei gîndi la mine (*Psalmii* 21, 1–2).

Că am tăcut, îmbătrînit-au oasele mele, cînd strigam toată ziua (*Psalmii* 31, 3).

[...] ca o sarcină grea apăsat-au peste mine. Necăjitu-m-am și m-am smerit foarte; răcnit-am din suspinarea inimii mele (*Psalmii* 37, 4 și 8).

Strigătul este deci manifestarea spontană a durerii; bocetul este continuarea sa mai sofisticată. Strigătul care se transformă în vorbe eliberează încărcătura de teamă acumulată în urma dispariției bruște a celui drag. Bocetul temperează violența strigătului și izbucnirea nestăpînită a durerii. Acest bocet era numit *qināh*, iar cel rostit de David pentru a-i plînge pe Saul și pe Ionatan este cu siguranță cel mai vechi și cel mai frumos.

„Podoaba ta, Israele, a fost doborîtă pe înălțimile tale! Cum au căzut vitejii!
Nu vestiți în Gat și nu dați de știre pe ulițile Ascalonului, ca să nu se bucure fiicele Filistenilor, ca să nu prăznuiască fiicele celor netăiați împrejur!
Munților Ghelboa, să nu mai cadă pe voi nici rouă, nici ploaie; și să nu mai fie pe voi țarini roditoare, căci acolo a fost doborît scutul celor războinici [...]
Fiicele lui Israel, plîngeți pe Saul, cel ce v-a îmbrăcat în purpură cu podoabe și v-a pus pe haine podoabe de aur!
Cum au căzut vitejii în toiul luptei! Ucis a fost Ionatan pe înălțimile tale, Israele!
Frate Ionatane, întristat sînt după tine, căci tu mi-ai fost foarte scump și iubirea ta a fost pentru mine mai presus de iubirea femeiască!
Cum au căzut cei viteji! Pierit-a arma de război!" (*II Regi* 1, 19–21 și 24–27).

În Israel bocetul fusese ridicat la rang de instituție. Profesioniști, bărbați, dar mai ales femei, îl compuneau, îl executau și îl adaptau personalității celui dispărut. Cînd era vorba de doliu național, bocetul dobîndea, ca în *Ieremia*, caracter de prorocire, de oracol al Domnului.

Așa zice Domnul Savaot: „Gîndiți-vă și chemați bocitoare ca să bocească; trimiteți după ele meștere în asemenea lucru, ca să vină!"
Să se grăbească dar a înălța o cîntare de jale pentru noi, ca să curgă lacrimi din ochii noștri și din genele noastre să curgă apă.
Căci glas de plîngere se aude din Sion, zicînd: „Cît sîntem de ruinați și de cumplit batjocoriți, că trebuie să părăsim țara, pentru că locuințele noastre au fost dărîmate!
Așadar, femei ascultați cuvîntul Domnului și să ia aminte urechea voastră la cuvîntul gurii lui! Învățați pe fiicele voastre a boci și una pe alta să se învețe cîntece de bocet,
Că iată moartea intră pe ferestrele noastre și dă năvală în casele noastre, ca să piardă pe copiii din uliță și pe tinerii din piețe;
Și vor cădea trupurile oamenilor ca gunoiul aruncat pe ogor și ca snopi în urma secerătorului, și nu va fi cine să le strîngă" (*Ieremia* 9, 17–22).

Trecerea de la doliul individual la cel colectiv este deosebit de interesantă. Această transformare dă un sens nou bocetului. Folosit individual, el are scopul de a domoli suferința în timp ce bocetul colectiv este o chemare la convertire. Simpla înmormîntare devine întoarcere la Dumnezeu și dăruire a sufletului îndurerat.

SUNETUL INSTRUMENTELOR MUZICALE

Trîmbița de alarmă sau cornul (*shofar*)

În Psalmul 150 credincioșii sînt îndemnați la laudă și sînt enumerate principalele instrumente folosite de-a lungul acestei rugăciuni.

Lăudați pe Domnul între sfinții Lui; lăudați-L pe El întru tăria puterii Lui.
Lăudați-L pe El în glas de trîmbiță; lăudați-L pe el în psaltire și în alăută.
Lăudați-L pe El în timpane și în horă; lăudați-L pe El în strune și organe.
Lăudați-L pe El în chimvale bine răsunătoare; lăudați-L pe El în chimvale de strigare (*Psalmii* 150, 1 și 3–5).

Unele instrumente au un simbolism foarte bogat.

Trîmbița de alarmă, *shofar*, este o trîmbiță făcută dintr-o coarnă de berbec (*Iosua* 6, 5). Este un instrument special, al cărui sunet nu e întotdeauna muzical. Uneori are puteri magice. Frecvența joasă a vibrațiilor sale evocă vuietul haosului, zdruncinarea din temelii care precede distrugerile și metamorfozele. Este mugetul unui monstru primitiv, răgetul unei fiare nevăzute. Acest sunet are puteri neobișnuite, înfricoșătoare, transcendente.

Revelația de pe muntele Sinai este însoțită de un sunet de trîmbiță ce se înalță dintr-un cor de voci misterioase și culminează cu un tunet, în care Moise recunoaște glasul Domnului.

Iar a treia zi, cînd s-a făcut ziuă, erau tunete și fulgere, și nor des pe muntele Sinai și sunet de trîmbițe foarte puternic. Și s-a cutremurat tot poporul în tabără.
De asemenea și sunetul trîmbiței se auzea din ce în ce mai tare; și Moise grăia, iar Dumnezeu îi răspundea cu glas (*Ieșirea* 19, 16 și 19).

Trîmbița de alarmă dă semnalul întoarcerii din robie.

În vremea aceea, trîmbița cea mare va trîmbița și cei care se pierduseră în pămîntul Asiriei [...] vor veni (*Isaia* 27, 13).

Pentru Zaharia trîmbița de alarmă sună în ziua slobozirii robilor.

[...] și Domnul Dumnezeu va suna din trîmbiță și va înainta în vijelia de la miazăzi (*Zaharia* 9, 14).

Acesta este Mesia călare pe asin, stăpînul păcii, înarmat însă cu trîmbița cea de temut, cea care odinioară îndemna oștile lui Israel la luptă.

Psalmul 46 descrie biruința lui Dumnezeu vestită cu glas de trîmbiță mare, strigătul de luptă (*teruah*) prefăcîndu-se astfel în strigăt de izbîndă.

Suitu-s-a Dumnezeu întru strigare, Domnul în glas de trîmbiță.
Cîntați Dumnezeului nostru, cîntați; cîntați împăratului nostru, cîntați (*Psalmii* 46, 5–6).

Legătura dintre strigătul de luptă și sunetul trîmbiței de alarmă este străveche, ea amintind de luarea Ierihonului (*Iosua* 6, 5), de asaltul condus de Ghedeon (*Judecătorii* 7, 18 și 22), de atacul împotriva Moabului (*Amos* 2, 2).

Sunetul trîmbiței de alarmă este profetic: el prevestește o nenorocire sau o pedeapsă.

Strigă din toate puterile și nu te opri, dă drumul glasului să sune ca o trîmbiță, vestește poporului meu păcatele sale și casei lui Iacov fărădelegile sale (*Isaia* 58, 1).

Sună din trîmbiță! Vrășmașul vine ca un vultur asupra casei Domnului!... Pentru că ei au călcat legămîntul cu mine, împotriva legii mele păcătuit-au laolaltă (Osea 8,1).

Trîmbița anunță mînia cerească care se transformă în năvală (*Ieremia* 4, 5 și 19; 42, 14). Trîmbița cheamă popoarele la înfrățire în lupta împotriva Babilonului (*Ieremia* 51, 27).

Cornul și trîmbița erau vestitoare de război și dădeau semnalul de începere a luptei (*Osea* 5, 8). Alarma sună (*Amos* 3, 6). În timpul luptei trîmbița întărîtă caii (*Iov* 39, 25).

Trîmbița este unda emisă de glasul Domnului. În această calitate, ea răsună în timpul slujbei, pentru a sublinia caracterul sacru al actului care se săvîrșește. Trîmbița sună cînd Solomon este uns rege (*III Regi* 1, 34 și 39).

Trîmbița de alarmă și trîmbițele de argint răsună cînd regele Asa îndeamnă mulțimea să se lege cu jurămînt de Dumnezeu. „Și s-au legat ei cu jurămînt către Domnul cu glas tare și cu strigăte mari și în sunetul trîmbițelor și al buciumelor" (*II Paralipomena* 15, 14).

Sunetul trîmbiței de alarmă este și semnal de adunare, este sunetul care cheamă soborul lui Israel. Trîmbița vestește marea zi a Ispășirii (numită mai tîrziu Yom Kippur) menită să țină trează conștiința lui Israel. În *Leviticul*, trîmbița anunță anul Jubileelor.

Să trîmbițezi cu trîmbița [...] în ziua curățirii să trîmbițați cu trîmbița în toată țara voastră.
Să sfințiți anul al cincizecilea și să se vestească slobozenie pe pămîntul vostru pentru toți locuitorii lui (*Leviticul* 25, 9–10).

Iată două situații în care trîmbița cea mare exprimă stări de spirit diametral opuse. În primul text, trîmbița îndeamnă poporul la pocăință. Prezența copiilor și a sugarilor pare nepotrivită, dar este, de fapt, semnificativă: dincolo de conștiințele individuale, importantă este conversiunea conștiinței colective. Solidaritatea în fața lui Dumnezeu este una din trăsăturile caracteristice ale religiei lui Israel.

Sfîșiați inimile, și nu hainele voastre, și întorceți-vă către Domnul Dumnezeul vostru, căci El este milostiv și îndurat, încet la mînie și mult milostiv și-i pare rău de răul pe care l-a trimis asupra voastră.
O, de v-ați întoarce și v-ați pocăi, ar rămîne de pe urma voastră o binecuvîntare, un prinos și o jertfă cu turnare pentru Domnul Dumnezeul vostru!
Sunați din trîmbiță în Sion, gătiți postiri sfinte, prăznuiți sărbătoarea cea pentru toți!
Adunați poporul, vestiți o adunare sfîntă, strîngeți laolaltă pe bătrîni, aduceți copiii și pruncii care sug la sîn; să iasă mirele din cămara lui și mireasa din iatacul ei!
Între tindă și altar să plîngă preoții, slujitorii Domnului, și să zică: „Milostivește-Te, Doamne, către poporul Tău și nu face de ocară moștenirea Ta ca să-și bată joc de ea neamurile!" Pentru ce să se spună printre neamuri „Unde este Dumnezeul lor?" (*Ioil* 2, 13–17).

Trîmbița fariseilor fățarnici și înfumurați nu este auzită la fel de Dumnezeu. Milostenia pe care o vestește este menită să atragă atenția mulțimii, dovedind astfel un egoism care-l poate duce pe om la întinarea lucrurilor sfinte. Iisus spune:

Luați aminte ca faptele dreptății voastre să nu le faceți înaintea oamenilor ca să fie văzuți de ei; altfel nu veți avea plată de la Tatăl vostru Cel din ceruri.
Deci, cînd faci milostenie, nu trîmbița înaintea ta, cum fac fățarnicii în sinagogi și pe ulițe, ca să fie slăviți de oameni; adevărat grăiesc vouă; își iau răsplata lor.
Tu însă, cînd faci milostenie, să nu știe stînga ta ce face dreapta ta,
Ca milostenia ta să fie într-ascuns și Tatăl tău, care vede în ascuns, îți va răsplăti ție (*Matei* 6, 1–4).

Cînd înfățișează Judecata Fiului Omului, Matei folosește trîmbița cea mare, al cărei sunet se aseamănă cu cel al *shofar*-ului. Sunetul ei se face auzit în cele patru colțuri ale lumii, adunîndu-i pe cei aleși, pe cei de bună credință.

Atunci se va arăta pe cer semnul Fiului Omului și vor plînge toate neamurile pămîntului și vor vedea pe Fiul Omului venind pe norii cerului, cu putere și cu slavă multă.
Și va trimite pe îngerii Săi, cu sunet mare de trîmbiță, și vor aduna pe cei aleși Lui din cele patru vînturi, de la marginile cerurilor pînă la celelalte margini (*Matei* 24, 30–31).

Pavel amintește și el de trîmbița Judecății de Apoi. Toți ne vom schimba „Deodată, într-o clipeală de ochi la trîmbița cea de apoi. Căci trîmbița va suna și morții vor învia nestricăcioși, iar noi ne vom schimba" (*I Corinteni* 15, 52) și „Pentru că însuși Domnul, întru poruncă, la glasul arhanghelului și întru trîmbița lui Dumnezeu, se va pogorî din cer, și cei morți întru Hristos vor învia întîi" (*I Tesaloniceni* 4, 16).

În *Apocalipsa* vocea revelației se aseamănă cu sunetul unei trîmbițe de alarmă (*Apocalipsa* 1, 10; 4, 1). Cei șapte îngeri preaslăvesc clipele dramatice ale ultimelor bătălii eshatologice (*Apocalipsa* 8-11).

Ci, în zilele cînd va grăi al șaptelea înger, — cînd va fi să trîmbițeze — atunci săvîrșită este taina lui Dumnezeu, precum bine a vestit robilor Săi, proorocilor (*Apocalipsa* 10, 7).

Trîmbițele de argint

Trîmbițele de argint sînt foarte diferite de trîmbițele cele mari. Ele sînt descrise amănunțit în *Numerii* (*Numerii* 10, 1–10). Preoții, fiii lui Aaron, sînt singurii care au dreptul să sune din ele. În Antichitate exista credința că aceste instrumente aveau puterea de a chema zeii și de a alunga demonii. Cu toate acestea, în cartea citată, ele dau, ca și trîmbița de alarmă, semnalul adunării poporului.

În acest caz, sunetul trebuie să fie continuu. Semnalul de plecare, care este transpunerea instrumentală a strigătului de război, poate fi un tril prelung. Același sunet va fi folosit înainte de începerea luptei, pentru a cere milostenia Domnului.

Cînd veți merge la război, în pămîntul vostru, împotriva vrăjmașilor, care năvălesc asupra voastră, să sunați alarma cu trîmbița și veți fi pomeniți înaintea Domnului Dumnezeului vostru și veți fi izbăviți de vrăjmașii voștri (*Numerii* 10, 9).

Trîmbițele de argint sînt folosite pentru a reda bucuria în cazul unor sărbători, nopțile cu lună nouă, de exemplu, sau în timpul unor acte liturgice. Rațiunea mai profundă a acestor manifestări sonore este mereu aceeași, dorința oamenilor de a fi pomeniți înaintea Domnului Dumnezeu.

În ziua voastră de bucurie, la sărbătorile voastre și la lunile noi ale voastre, să trîmbițați din trîmbițe la arderile de tot ale voastre și la jertfele voastre de împăcare, și prin aceasta veți fi pomeniți înaintea Dumnezeului vostru. Eu sînt Domnul Dumnezeul vostru (*Numerii* 10, 10).

Instrumentele cu coarde

Instrumentele cu coarde precum *kinnōr*-ul și *nēbel*-ul făceau parte, probabil, din categoria harpelor. Le vom putea distinge mai ușor dacă-l numim pe primul „psaltire" sau „harpă" și pe al doilea „lăută" sau „țiteră". *Kinnōr*-ul era poate mai sofisticat iar *nēbel*-ul mai ușor de mînuit.

Aceste instrumente de origine populară erau probabil construite de meșteri locali. Ele erau folosite de cîntăreți pentru a însoți stările de transă ale profeților rătăcitori, care-l vor convinge pe Saul să se alăture extazului lor. Samuel spune:

După aceea vei ajunge la muntele lui Dumnezeu, unde e garda de pază a Filistenilor,

acolo-s căpeteniile filistene; și cînd vei intra acolo în cetate, vei întîlni o ceată de prooroci pogorîndu-se de pe înălțime, iar înaintea lor cîntă din psaltire și din timpan, și din fluier și din harpă, iar ei proorocesc (*I Regi* 10, 5).

Aceste instrumente cu coarde, însoțite de fluier și timpan, puteau influența psihismul și aveau puterea unor droguri care modificau stările de conștiință. Saul va intra în transă împreună cu dervișii. Se spune, în text, că Duhul Sfînt se pogoară asupra lui astfel încît regele care a fost uns să primească, precum Judecătorii, harul unei căpetenii politice și militare.

Muzica are uneori influență și asupra spiritului:

Atunci a luat Mariam proorocița, sora lui Aaron, timpanul în mîna sa, și au ieșit după dînsa toate femeile cu timpane și dănțuind.
[...] „Să cîntăm Domnului, căci cu slavă s-a preamărit!
Pe cal și pe călăreț în mare i-a aruncat!" (*Ieșirea* 15, 20–21).

Dorind să-i arate regelui lui Iuda cît îl prețuiește, Elisei îi cere Domnului o prorocire. Pentru a atinge starea de luciditate necesară comunicării cu Dumnezeu, prorocul cheamă în ajutor un cîntăreț.

„Acum însă chemați-mi un cîntăreț!" Și dacă a început acesta a cînta, s-a atins mîna Domnului de Elisei,
Și acesta a zis; „Așa grăiește Domnul" (*IV Regi* 3, 15).

Dar, ca să ne întoarcem la Saul și la starea lui de extaz, se pare că această întîmplare a trezit oarecare neîncredere față de rege (*I Regi* 10, 27).

O astfel de neîncredere este firească. Nesupunerea regelui îi atrage dizgrația (*I Regi* 15, 26). Atunci, potrivit textului biblic, mintea lui Saul este tulburată de un duh rău. Vindecarea îi va fi adusă, în mod ciudat, de harpă (*kinnōr*).

Atunci s-a depărtat de la Saul duhul Domnului și-l tulbura un duh rău, trimis de Domnul.
Și au zis slugile lui Saul: „Iată un duh rău trimis de Domnul, te tulbură.
Să poruncească dar domnul nostru slugilor sale care sînt înaintea ta și să caute un om, iscusit la cîntarea din harpă, și cînd va veni asupra ta duhul cel rău trimis de la Dumnezeu, atunci acela, cîntînd cu mîna sa, te va liniști" (*I Regi* 16, 14–16).

Este chemat David, iscusit în mînuirea acestui instrument. El își pune măiestria în slujba regelui căzut în dizgrație.

Iar cînd duhul cel trimis de Dumnezeu era peste Saul, David, luînd harpa, cînta și lui Saul îi era mai ușor și mai bine și duhul cel rău se depărta de el (*I Regi* 16, 23).

Instrumentele cu coarde se transformă într-o adevărată orchestră care salută readucerea triumfală a chivotului legămîntului.

Iar David și toți fiii lui Israel cîntau înaintea Domnului din tot felul de instrumente muzicale de lemn de chiparos, din harpe, din psaltire, din timpane, din fluiere și din chimvale (*II Regi* 6,5).

Deși se vorbește despre instrumente din lemn de chiparos, pentru a înnobila *kinnōr*-ul și *nēbel*-ul, hărăzite templului Domnului și casei regelui, va fi ales un lemn mai prețios

Și a făcut regele din acest lemn roșu balustrade pentru templul Domnului și pentru casa regelui, și de asemenea chitare și harpe pentru cîntăreți. Niciodată nu i s-a adus lui atît lemn roșu, nici nu s-a mai văzut pînă în ziua de azi (*III Regi* 10, 12).

Instrumentul astfel înnobilat este folosit de-aci înainte pentru a cînta lauda Domnului.

Lăudați pe Domnul în alăută, în psaltire cu zece strune cîntați-i Lui (*Psalmii* 32, 2).

Expresia „cîntați numele Domnului" arată în același timp dorința de a mulțumi pentru mila divină, cît și voința de a lăuda cu glas tare atotputernicia și îndurarea Domnului prin *tōdah*, care înseamnă exprimarea vocală și instrumentală a slavei lui. Aceasta este tema principală a psalmilor numiți „împărătești", care îl proclamă pe Dumnezeu unic împărat.

Cîntați Domnului cîntare nouă, cîntați Domnului tot pămîntul.
Cîntați Domnului, binecuvîntați numele Lui, binevestiți din zi în zi mîntuirea Lui.
[...] Spuneți între neamuri că Domnul a împărțit;
Pentru că a întărit lumea care nu se va clinti, judeca-va popoare întru dreptate (*Psalmii* 95, 1–2 și 9–10).

Între freamătul inimii și cel al corzilor se stabilește o stranie rezonanță, un fel de murmur comun (*hagōt*).

Bine este a lăuda pe Domnul și a cînta numele Tău, preaînalte;
A vesti dimineața mila Ta și adevărul Tău în toată noaptea,
În psaltire cu zece strune, cu Cîntece din alăută (*Psalmii* 91, 1–3).

Ziua și noaptea, zorile și amurgul dau naștere unor stări sufletești pe care muzica le poate exprima (precum *rāga* în India). Autorul Psalmului 56 iese dintr-o noapte de coșmaruri în care era încolțit de dușmani periculoși.

[...] Și a izbăvit sufletul meu din mijlocul puilor de lei.
Fiii oamenilor dinții lor sînt arme și săgeți și limba lor sabie ascuțită (*Psalmii* 56, 5–6).

Dar Domnul îl ocrotește pe psalmist cu „aripile Sale"; o lumină se arată la răsărit, cîntărețul deșteaptă muzicanții și instrumentele, asemenea unui harpist care acordează și face preludii înainte de a începe să cînte.

Gata este inima mea, Dumnezeule, gata este inima mea! Cînta-voi și Te voi lăuda întru slava mea.
Deșteaptă-te slava mea! deșteaptă-te psaltire și alăută! Deștepta-mă-voi dimineața (*Psalmii* 56, 10–11).

Într-unul din textele lui Isaia este invocată harpa (*kinnōr*) atunci cînd Ierusalimul asistă la distrugerea țării Moabului:

Pentru aceasta, Moabiții se tînguiesc pentru Moab [...]
Nici bucurie, nici veselie prin grădini, [...] nici cîntece, nici chiote! [...]
Pentru aceasta lăuntrul meu se mișcă pentru Moab ca o harfă și inima mea pentru Chir-Heres (*Isaia* 16, 7 și 10–11).

Cînd instrumentele tac, ele se transformă în imagini ale îndolierii și durerii celor surghiuniți.

La rîul Babilonului, acolo am șezut și am plîns, cînd ne-am adus aminte de Sion.
În sălcii, în mijlocul lor, am atîrnat harpele noastre.
Că acolo cei ce ne-au robit pe noi ne-au cerut nouă cîntare, zicînd: „Cîntați-ne nouă din cîntările Sionului!"
Cum să cîntăm cîntarea Domnului în pămînt străin?
De te voi uita, Ierusalime, uitată să fie dreapta mea!
Să se lipească limba mea de grumazul meu, de nu voi pune înainte Ierusalimul, ca început al bucuriei mele (*Psalmii* 136, 1–6).

Harpa (*kinnōr*) apare la un moment dat într-un context uimitor: femeia desfrînată, uitată de toți, rătăcește pe străzi cîntînd refrene cunoscute pentru a-și

putea duce traiul. Această imagine populară este folosită pentru a ilustra căderea Tirului.

Și va fi în ziua aceea că Tirul va fi uitat șaptezeci de ani, ca în zilele unui singur rege, și la sfîrșitul celor șaptezeci de ani Tirul va fi așa cum se află în cîntecul desfrînatei:
„Ia chitara, dă ocol cetății, tu, desfrînată! Cîntă mai bine, reia cîntările ca lumea să-și aducă aminte de tine!" (*Isaia* 23, 15–16).

Din dragoste pentru poporul său, Dumnezeu reface raiul. Bucuria și mulțumirea se împletesc cu muzica omniprezentă:

Iar Domnul va mîngîia Sionul, și dărîmăturilor lui le va da nădejde. El va preface pustia lui în rai și pămîntul lui neroditor în grădina Domnului; bucurie și veselie va fi acolo, mulțumire și glas de cîntec! (*Isaia* 51, 3).

BUCURIA ȘI SĂRBĂTOAREA. DANSUL ȘI TIMPANUL

Bucuria, rod al harului
A te bucura din plin
Starea de ușurință

Taina dansului
Timpanul
Dansul

Sufletul nostru poate fi uneori cuprins de o trainică fericire, dar bucuria este o stare care trebuie de obicei împărtășită cu ceilalți.

Sărbătoarea este în același timp spațiul și timpul bucuriei. În ea timpul își pierde puterea distrugătoare, iar spațiul îngust al vieții de zi cu zi se lărgește. Sărbătoarea este trăirea credinței, iar muzica și dansul participă la acest concert de preamărire a vieții sufletești și trupești.

BUCURIA, ROD AL HARULUI

A te bucura din plin

Dumnezeu este pentru credincios izvorul bucuriei: el se bucură din plin întru Domnul.

Și să se veselească toți cei ce nădăjduiesc întru Tine, în veac se vor bucura și le vei fi lor sălaș, și se vor lăuda cu Tine, toți cei ce iubesc numele Tău (*Psalmii* 5, 11).

Bucura-mă-voi întru Domnul, sălta-va de veselie sufletul meu întru Dumnezeul Meu, că m-a îmbrăcat cu haina mîntuirii (*Isaia* 61, 10).

La începutul și sfîrșitul *Bibliei*, două femei se bucură în același fel. Prima este Ana, care, după ce a fost mult timp stearpă, îl va naște pe Samuel.

[...] Bucuratu-s-a inima mea întru Domnul, înălțată a fost fruntea mea de Domnul Dumnezeul meu și gura mea s-a deschis larg asupra vrăjmașilor mei, căci m-am bucurat de izbăvirea Ta.
Nimeni nu e sfînt ca Domnul (*I Regi* 1, 1–2).

A doua este Maria, mama lui Iisus:

Și s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu, Mîntuitorul meu,
Că a căutat spre smerenia roabei Sale (*Luca* 1, 47–48).

Inima omului se bucură și ea:

Iar eu spre mila Ta am nădăjduit, bucura-se-va inima mea de mîntuirea Ta (*Psalmii* 12, 6).

Această bucurie îl învăluie pe om.

Fiul meu, dacă inima ta e plină de înțelepciune, și inima mea se va bucura,
Rărunchii mei vor tresări de bucurie, cînd buzele tale vor grăi ceea ce este drept (*Pilde* 23, 15–16).

Bucuria întru Domnul se răsfrînge asupra întregii creații.

Domnul împărățește! Să se bucure pămîntul, să se veselească insulele multe (*Psalmii* 96, 1).

Să se veselească cerurile și să se bucure pămîntul, clătească-se marea și toate cele ce sînt întru ea; să se bucure cîmpiile și toate cele ce sînt pe ele.

Atunci se vor bucura toți copacii pădurii (*Psalmii* 95, 11–12).

Mila dumnezeiască este cinstită printr-o sărbătoare. Parabola oii rătăcite se termină prin strigătul de bucurie al păstorului, al cărui sens profund este subliniat de Iisus:

[...] Bucurați-vă cu Mine, că am găsit oaia cea pierdută.
Zic vouă: Că tot așa va fi bucurie în cer pentru un păcătos care se pocăiește, decît pentru nouăzeci și nouă de drepți, care au nevoie de pocăință (*Luca* 15, 6–7).

Tatăl sărbătorește întoarcerea fiului rătăcitor:

Și aduceți vițelul cel îngrășat și-l junghiați și, mîncînd, să ne veselim (*Luca* 15, 23).

Iar fiul cel mare, refuzînd să ia parte la sărbătoare, nu e de acord cu iertarea fratelui său.

Iar fiul cel mare era la țarină. Și cînd a venit și s-a apropiat de casă, a auzit cîntece și jocuri.
Și, chemînd la sine pe una dintre slugi, a întrebat ce înseamnă aceasta.
Iar ea i-a spus: Fratele tău a venit, iar tatăl tău a junghiat vițelul cel îngrășat, pentru că l-a primit sănătos.
Și el s-a mîniat și nu voia să intre: dar tatăl lui, ieșind, îl ruga (*Luca* 15, 25–28).

Fiul cel mare rostește vorbe de ocară iar tatăl îi spune:

Fiule, tu totdeauna ești cu mine și toate ale mele ale tale sînt.
Trebuia însă să ne veselim și să ne bucurăm, căci fratele tău acesta mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat (*Luca* 15, 31–32).

Isaia descrie bucuria biruinței Ierusalimului.

Veselește-te pustie însetată, să se bucure pustia și ca crinul să înflorească.
Și vor înflori și se vor bucura pustiile Iordanului și mărirea Libanului se va da ei și cinstea Carmelului (*Isaia* 35, 1–2).

Apocalipsa lui Isaia descrie ultima judecată a lui Dumnezeu. Parabola ospățului încearcă să redea bucuria celor drepți de a fi fost mîntuiți.

Și Domnul Savaot va pregăti în muntele acesta pentru toate popoarele un ospăț de cărnuri grase, un ospăț cu bune vinuri,[...]
Și Domnul Dumnezeu va șterge lacrimile de pe toate fețele [...]
Și se va zice în ziua aceea: Iată Dumnezeul nostru în care nădăjduiam ca să fim mîntuiți. Iată Domnul, în care am nădăjduit, să ne bucurăm și să ne veselim de mîntuirea lui (*Isaia* 25, *6 și 8–9*).

Cei săraci, ale căror drepturi au fost batjocorite, cunosc și ei bucuria.

Cei smeriți se vor bucura întru Domnul și cei săraci se vor veseli de Sfîntul lui Israel (*Isaia* 29, 19).

În *Sfînta Evanghelie după Luca*, Iisus se bucură de revelația făcută pruncilor. Apostolii trebuie să-și păstreze mereu copilăria spirituală. „Și s-au întors cei șaptezeci (și doi) cu bucurie, zicînd: Doamne, și demonii ni se supun în numele Tău" (*Luca* 10, 17).

Iisus confirmă izbînda asupra Satanei, dar precizează:

Dar nu vă bucurați de aceasta, că duhurile vi se pleacă, ci vă bucurați că numele voastre sînt scrise în ceruri.
În acest ceas, El s-a bucurat în Duhul Sfînt și a zis: Te slăvesc pe Tine, Părinte, Doamne al cerului și al pămîntului, că ai ascuns acestea de cei înțelepți și de cei pricepuți și le-ai descoperit pruncilor (*Luca* 10, 20–21).

Iisus arată că adevărata semințe a lui Avraam este cea care se va cunoaște prin bucuria de a-l fi văzut. Celor care nu-l cred le spune: „Avraam, părintele

vostru, a fost bucuros să vadă ziua Mea și a văzut-o și s-a bucurat" (*Ioan* 8, 56).

Cînd Pavel descrie bucuria păgînilor care vor fi mîntuiți, el folosește vorbele din *Deuteronomul*.

Iar neamurile să slăvească pe Dumnezeu pentru mila Lui, precum este scris (*Romani* 15, 9).

El citează textul vechi care sună astfel:

Veseliți-vă, ceruri, împreună cu El și vă închinați Lui, toți îngerii lui Dumnezeu! Veseliți-vă, păgîni, împreună cu poporul Lui și să se întărească toți fiii lui Dumnezeu! (*Deuteronomul* 32, 43).

Suspinul, vibrația, tresărirea pot precede atît bucuria, cît și durerea.

Fahad („a suspina", „a se zbuciuma") este un verb ebraic care exprimă mai întotdeauna frica, teama. Cu toate acestea, la Isaia, acest cuvînt poate exprima bucuria inimii. Astfel grăiește profetul către Ierusalim:

Atunci vei vedea, vei străluci și inima ta se va zbuciuma și se va lărgi (*Isaia* 60, 5).

Termenul grecesc folosit pentru „a suspina" înseamnă și „a certa" și „a amenința". I se atribuie de asemenea sensul de „a se mînia", „a se indigna" sau „a fi tulburat", „a fi mîhnit".

Suspinul lui Iisus la mormîntul lui Lazăr exprimă în primul rînd o stare de tulburare în fața durerii Mariei și a Martei. Tremurul său lăuntric se explică poate și prin prezența evreilor care amintesc, pe un ton ironic, de vindecarea celui născut-orb. Necredința obligă la un număr sporit de semne. S-ar putea ca Iisus, nevoit să facă minuni, să se fi aflat într-o stare de hiperestezie fizică, în care cunoaște „în Sine puterea ieșită din El" (*Marcu* 5, 30). El știe că această înviere va însemna o mare contradicție, prin îmbinarea credinței cu teama de moarte. Zbuciumul lui exprimă o bucurie nețărmurită, dar și groaza de Patimile care se apropie. „[...] a suspinat cu duhul și s-a tulburat întru sine. Și a zis: Unde l-ați pus? [...] Deci suspinînd iarăși Iisus întru Sine, a mers la mormînt" (*Ioan* 11, 33–34 și 38).

În *Biblie*, bărbați și femei vibrează de frică, de teamă, de neliniște, de groază și de mînie, dar și din dragoste.

Cuvînt bun răspuns-a inima mea; grăi-voi cîntarea mea împăratului (*Psalmii* 44, 1).

Acești oameni pot fi tulburați și de o milă care-i apropie de adîncurile fără sfîrșit ale milosteniei cerești. Omul este dator să mediteze pentru a nu mai fi supus doar simțurilor. Ceea ce este tradus de multe ori prin „pat" este de fapt o rogojină sau un simplu așternut.

Să știți că minunat a făcut Domnul pe cel cuvios al său; Domnul mă va auzi cînd voi striga către Dînsul.
Mîniați-vă, dar nu greșiți; de cele ce ziceți în inimile voastre, întru așternuturile voastre, vă căiți (*Psalmii* 4, 3–4).

Starea de ușurință

Ceea ce se traduce adesea prin „a tresări" ar trebui să fie mai curînd tradus prin „a se bucura din plin". Adevărata bucurie face să tresară trupul și sufletul. Așa tresare pruncul, cel care va fi Ioan Botezătorul, în pîntecele mamei lui.

Iar cînd a auzit Elisabeta salutarea Mariei, pruncul a săltat în pîntecele ei și Elisabeta s-a umplut de Duh Sfînt (*Luca* 1, 41 și 44).

Tot în *Sfînta Evanghelie după Luca*, se spune că fericirea va fi urmată de o bucurie neobișnuită.

Fericiți veți fi cînd oamenii vă vor urî pe voi și vă vor izgoni dintre ei, și vă vor batjocori și vor lepăda numele vostru ca rău din pricina Fiului Omului.
Bucurați-vă în ziua aceea și veseliți, că, iată, plata voastră multă este în cer; pentru că tot așa făceau proorocilor părinții lor (*Luca* 6, 22–23).

Iar cînd Petru vindecă, în apropierea Porții Frumoase, un olog din naștere, mulțimea rămîne uimită de reacția tămăduitului. „[...] îndată fluierele picioarelor și gleznele lui s-au întărit. Și sărind, a stat în picioare și umbla, și a intrat cu ei în templu, umblînd și sărind și lăudînd pe Dumnezeu" (*Fapte* 3, 7–8).

Omul poate simți cum bucuria îi alină sufletul și-i ușurează trupul. Dragostea îi dă aripi.

I-auzi glasul celui drag! Iată-l vine, săltînd peste coline, trecînd din munte-n munte.
Ca o gazelă e iubitul meu sau e ca un pui de cerb (*Cîntarea Cîntărilor* 2, 8–9).

În *Biblie* este adesea lăudată sprinteneala alergătorilor. „[...] Asael însă era sprinten de picior, ca o căprioară de cîmp" (*II Regi* 2, 18).

După moartea lui Abesalom, David așteptă cu nerăbdare vești de la fiul său. Pîndarul îl recunoaște pe cel dintîi vestitor după felul său de a alerga (*II Regi* 18, 27).

Din *Cartea Cronicilor*, numită *Paralipomena*, aflăm:

Din Gaditeni au trecut la David, în cetatea din pustie, oameni curajoși, războinici și înarmați cu scut și suliță, cu fața lor ca fața leului și iuți ca și căprioarele din munți (*I Paralipomena* 12, 8).

Dușmanii, cînd aleargă, sînt iuți ca păsările de pradă.

Prigonitorii noștri erau mai iuți decît vulturii de pe cer; umblau după noi prin munți, în pustie ne pîndeau (*Plîngeri* 4, 19).

Totuși în *Biblie* caracterul atletic al alergării nu este prețuit:

[...] nici în cel iute la picior bunăvoința lui. Bunăvoința Domnului este în cei ce se tem de el (*Psalmii* 146, 10–11).

Povestea tînărului David se desfășoară sub semnul ușurinței, din care răsare o armonie spirituală.

În vîltoarea luptei cu fiarele (*I Regi* 17, 34–37), David știe că, deși împovărat de o platoșă de șaizeci de kilograme, trebuie să înfrunte dușmanul (*I Regi* 17, 5). Eliberat de armura sa greoaie, David se simte din nou ușor și poate mînui cu dibăcie arma sa atît de simplă, praștia. Această ușurință îi va permite tînărului să folosească o tactică ce-i va asigura victoria. „Așa a biruit David pe Filistean, cu praștia și cu piatra, lovind pe Filistean și ucigîndu-l; sabie nu se afla în mîna lui David" (*I Regi* 17, 50).

Povestirea urmărește să-i învețe pe fiii lui Israel ce este un război sfînt: atunci cînd intervine Domnul, greutatea armelor nu mai contează. Ușurința, lepădarea de armură devin simbolul unei deschideri totale în fața voinței cerești, atunci cînd ea este dispusă să fie alături de credincioși.

Dansul lui David înaintea chivotului legămîntului poate părea ciudat și chiar necuviincios.

Iar David și toți fiii lui Israel cîntau înaintea Domnului din tot felul de instrumente muzicale de lemn de chiparos, din harpe, din psaltire, din timpane, din fluiere și din chimvale (*II Regi* 6, 5).

Felul lui de a se manifesta era departe de a fi liturgic. Era de fapt expresia unei bucurii populare, uneori puțin vulgară.

Mai tîrziu, David se comportă ca un preot în timpul slujbei: aduce jertfe, binecuvîntează, îmbrăcat în haina liturgică, efodul de in. În această ținută își va continua performanțele coregrafice.

Și David sărea cît putea înaintea Domnului și era îmbrăcat cu efod de in (*II Regi* 6, 14).

Uimită, soția lui David îi reproșează acest spectacol. Regele îi răspunde cu asprime.

Dar cînd s-a întors David ca să binecuvînteze casa sa, atunci Micol, fiica lui Saul, i-a ieșit întru întîmpinare și l-a salutat zicînd: „Cum s-a preaslăvit astăzi regele lui Israel, dezgolindu-se astăzi înaintea ochilor roabelor și robilor săi, cum se dezgolește un om deșert!"
„Înaintea Domnului voi juca — zise David către Micol; — binecuvîntat este Domnul, Cel ce m-a preferat tatălui tău și casei lui întregi, întărindu-mă cîrmuitor al poporului Domnului, Israel; cînta-voi și voi juca înaintea Domnului.
Și încă și mai mult mă voi înjosi și voi fi încă și mai mic în ochii tăi, iar înaintea slujnicilor de care grăiești tu, voi fi în cinste."
Și Micol, fiica lui Saul, n-a avut copii pînă în ziua morții ei (*II Regi* 6, 20–23).

Pentru că a disprețuit cultul chivotului Legămîntului, Micol va fi stearpă și astfel umilită în fața celorlalte femei.

Această poveste uimitoare seamănă cu cea a duelului cu Goliat. David leapădă hainele domnești așa cum s-a despuiat și de greoiul scut și de armele sale de rege. Ușurința populară cu care se mișcă alternează cu gravitatea gesturilor sale sacerdotale. Se pare că spontaneitatea era una din caracteristicile credinței lui David. Deși în aparență ciudată, această poveste are un tîlc adînc.

Cuvîntul „ușurință" este sinonim, în *Biblie*, cu inconștiență, nestatornicie, iresponsabilitate, necredință. O mînă fantomatică scrie pe zid un cuvînt care-l înspăimîntă pe regele Baltazar: „*Techel*: l-a cîntărit în cîntar și l-a găsit ușor" (*Daniel* 5, 27).

Există însă și o altă ușurință, cea a adierii care vestește prezența Domnului atunci cînd grăiește către Ilie (*III Regi* 19, 12).

Ușurința jugului lui Iisus are altă explicație: Iisus este cel care înlătură constrîngerile impuse de exegeții și propovăduitorii Legii și poruncile sîcîitoare prin care se materializează cerințele spirituale ale Domnului.

Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi.
Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine, că sînt blînd și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre.
Căci jugul Meu e bun și povara Mea este ușoară (*Matei* 11, 28–30).

Într-unul din psalmi, săltărețul David mărturisește că ușurința i-a fost hărăzită de Dumnezeu pentru a putea trece peste greutățile vieții.

Căci cu tine mă voi izbăvi de ispită, și cu Dumnezeul meu voi trece zidul (*Psalmii* 17, 32 și *II Regi* 22, 30).

Ușurarea sufletească a omului se răsfrînge asupra lumii întregi. Miracolul izbăvirii și, în primul rînd, cel al părăsirii Egiptului, par a fi ușurat lumea de o anumită povară.

La ieșirea lui Israel din Egipt, a casei lui Iacob dintr-un popor barbar,
Ajuns-a Iuda sfințirea lui, Israel stăpînirea lui.
Marea a văzut și a fugit și Iordanul s-a întors înapoi
Munții au săltat ca berbecii și dealurile ca mieii oilor.
Ce-ți este ție, mare, că ai fugit? și ție Iordane, că te-ai întors înapoi?
Munților, că ați săltat ca berbecii și dealurilor, ca mieii oilor?
De fața Domnului s-a cutremurat pămîntul, de fața Dumnezeului lui Iacob,

Care a prefăcut stînca în iezer, iar piatra în izvoare de apă (*Psalmii* 113, 1–8).

Pămîntul freamătă de bucuria care a cuprins inimile. Acest freamăt va putea, în alte cazuri, să se prefacă în dureri ale facerii.

În *Isaia* durerile sînt inutile (*Isaia* 26, 17–18), în timp ce pentru Pavel sînt izvor de bucurii (*Romani* 8, 22–24). Aceeași idee va fi reluată de Iisus în învățăturile către ucenicii săi: adevărata bucurie nu poate fi cunoscută decît prin durere. După ce copilul vede lumina zilei, femeia nu se simte ușurată, ci bucuria ei se situează la alt nivel: a putut da viață unui om.

Adevărat, adevărat zic vouă că voi veți plînge și vă veți tîngui, iar lumea se va bucura. Voi vă veți întrista, iar întristarea voastră se va preface în bucurie.
Femeia, cînd e să nască, se întristează, fiindcă a sosit ceasul ei; dar după ce a născut copilul, nu-și mai aduce aminte de durere, pentru bucuria că s-a născut om în lume.
Deci și voi acum sînteți triști, dar iarăși vă voi vedea și se va bucura inima voastră și bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi (*Ioan* 16, 20–22).

În *Biblie* povara strămoșească pe care o duce omenirea este rodul păcatului de a fi încălcat voința Domnului. De la început a existat însă și harul ca forță capabilă să schimbe soarta. Datorită lui, răul își pierde caracterul ireversibil și poate fi mai lesne îndreptat.

A merge alături de Domnul, a te duce înaintea lui, a fugi din cazarmă sau din închisoare sînt dovezi ale iubirii lui ce poate cuprinde întreaga omenire. Fuga devine simbolul grăitor al acestei ușurințe; este o formă veselă de ascultare care te ajută să înaintezi pe drumul trasat de Dumnezeu.

Isaia (*Isaia* 52, 7) și Naum (*Naum* 2, 1) admirau frumusețea picioarelor și ținuta în fugă a vestitorului păcii și al izbăvirii.

Aceste texte au fost reluate de Pavel atunci cînd vorbește de credință „[...] Cît de frumoase sînt picioarele celor ce vestesc pacea, ale celor ce vestesc cele bune!" (*Romani* 10, 15).

Același Pavel căruia îi este deosebit de dragă imaginea alergătorului (*I Corinteni* 9, 24), o folosește pentru a face un bilanț al propriei vieți: „Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvîrșit, credința am păzit" (*II Timotei* 4, 7).

Buna Vestire este harul pe care Dumnezeu îl pogoară asupra omenirii. O răscumpără și-i dăruiește harul său pentru a o face părtașă la puterea lui creatoare și milostivă.

Folosind un ton asemănător celui din psalm (*Psalmi* 17, 33–34), profetul Avacum grăiește:

Domnul, stăpînul meu, este tăria mea; el face picioarele mele ca ale căprioarelor, pe culmi poartă pașii mei! (*Avacum* 3, 19).

TAINA DANSULUI

Timpanul

Ritmul stă la temelia muzicii; în măreața descriere a orchestrei sfinte (*I Paralipomena* 15, 16–21) se spune că ritmul era dat de o țiteră care cînta în octavă. Percuția era asigurată de țimbale mînuite cu măiestrie de Etan.

Se pare că acest tablou muzical este mai recent deoarece nu sînt menționate instrumentele muzicale mai populare, dintre care timpanul era cel mai apreciat.

În *Ieșirea*, cîntarea lui Moise este transpusă de sora lui Aaron în muzică și dans, timpanul ocupînd, în acest caz, un loc privilegiat. „Atunci a luat Miriam proorocița, sora lui Aaron, timpanul în mîna sa și au ieșit după dînsa toate femeile cu timpane și dănțuind" (*Ieșirea* 15, 20).

În *Judecătorii*, fiica lui Ieftae nu se îndoiește de soarta cumplită ce o așteaptă. „După aceea a venit Ieftae în Mițpa la casa sa, și iată fiica sa îi ieși în întîmpinare cu timpane și jocuri" (*Judecătorii* 11, 34).

Ieftae repurtase o victorie asupra Amoniților. Drept mulțumire, făgăduise să jertfească prima persoană ce-i va ieși în cale. Ieftae își va împlini făgăduința.

Timpanul indică ritmul instrumentelor cu coarde și al fluierelor folosite în muzica ce-i impinge în transă pe profeții rătăcitori și chiar pe Saul (*I Regi* 10, 5).

Femeile care cîntă izbînda lui David cel victorios nu folosesc decît timpane și chimvale. Aceste laude zgomotoase îl mînie pe regele Saul.

Dar cînd se întorceau ei, după izbînda lui David asupra Filisteanului, femeile din toate cetățile lui Israel ieșeau în întîmpinarea regelui Saul, cu cîntări și jocuri, cu timpane de sărbătoare și cu chimvale;
Și jucînd, femeile strigau și ziceau: „Saul a biruit mii, iar David zeci de mii!" (*I Regi* 18, 6–7).

Timpane, fluiere și chimvale însoțesc dansul lui David în fața chivotului legămîntului (*II Regi* 6, 5).

Locuitorii îl întîmpină pe Olofern în sunete de tamburină. Muzica nu-l îmblînzește însă pe fiorosul conducător al oștilor lui Nabucodonosor: templele vor fi distruse (*Iudita* 3, 7).

Iudita, sărbătorită ca o adevărată salvatoare a poporului lui Israel, primește în dar toate bunurile lui Olofern. Cîntecul triumfal este însoțit de timpan.

Și toate femeile din Israel alergau s-o vadă și o binecuvîntau, iar în cinstea ei s-au prins în horă. Și ea a luat ramuri în mînă și le-a dat femeilor care o însoțeau.
Și s-a încununat cu ramuri de măslin, atît ea cît și însoțitoarele ei. Și ea mergea în fruntea poporului și conducea corul femeilor. Și toți bărbații lui Israel, cu arme și încununați, o însoțeau în cîntare de laudă.
Atunci Iudita a început să cînte această cîntare de laudă în tot Israelul, iar tot poporul cînta după ea această cîntare de laudă.
Și Iudita a zis: „Lăudați pe Dumnezeul meu, în tobe, cîntați Domnului cu chimvale, uniți pentru El psalmul cu cîntarea, înălțați și chemați numele Lui" (*Iudita* 15, 12–14 și 16, 1).

Un cortegiu de nuntași, cu mirele în frunte, însoțiți de timpane (instrument numit uneori tobă sau harfă) și glas de muzici, este atacat cu sălbăticie de Ionatan care dorește să răzbune moartea lui Iuda Macabeul (*I Macabei* 9, 39–42). „Și s-a întors nunta în plîngere și glasul muzicilor în jale" (*I Macabei*, 41).

Timpanul, muzica sînt simbolul bunăstării prosteși a ticăloșilor. Această manifestare îl scandalizează pe Iov.

Ei cîntă din tobă și din harfă și se desfată la sunetele flautului (*Iov* 21, 12).

Alteori timpanul deschide concertul cîntecelor de laudă a Domnului.

Cîntați psalmi și bateți din timpane; cîntați dulce din psaltire și din alăută! (*Psalmii* 80, 2).

Timpanul poate stîrni o stare de excitare nervoasă. El scandează cheful și mugetele beților (*Isaia* 5, 12). Iar cînd timpanul nu mai cîntă, bucuria culesului viilor este doar o tristă amintire.

Via tînjește, vițele sale sînt bolnăvicioase, cei cu inima veselă suspină.
Glasul cel plin de veselie al lirei a încetat, chiotele zgomotoase nu mai sînt, încetat-a glasul harpei.
La cîntec nu se mai bea, și amar e vinul pentru băutor (*Isaia* 24, 7–9).

La întoarcerea sa după amara robie în Babilon, poporul lui Israel este mîngîiat de sunetul timpanului. Iată ce grăiește Domnul către fecioara lui Israel:

Din nou te voi pune în rînduială, fecioara lui Israel, din nou te vei înfrumuseța cu timpanele tale, și vei ieși la hora celor ce se veselesc;
Din nou vei lua viile de pe dealurile Samariei (*Ieremia* 31, 4–5).

Dansul

Poporul lui Israel a îndrăgit dintotdeauna dansul: deși este mereu menționat corul femeilor însoțit de timpan, bărbații dansau și ei.

Cinstirea vițelului de aur era însoțită de dansuri păgîne (*Ieșirea* 32, 19).

Nu se știe dacă schimonoselile lui Samson în fața Filistenilor erau însoțite și de un dans grotesc (*Judecătorii* 16, 25). Oricum David nu se sfiește să danseze în public.

Cînd călcau strugurii în teasc, mișcările culegătorilor erau ritmate de strigăte voioase. La sărbătoarea culesului se dansa: fetele lui Șilo se aflau în vie ca să danseze atunci cînd au fost răpite de fiii lui Veniamin (*Judecătorii* 21, 21). Pe vremea lui Iisus, de Sărbătoarea Corturilor se mai dansa încă în fața bisericii; cu acea ocazie puteau fi văzuți dansînd împreună, cu torțe aprinse în mînă, oameni de vază și muritori de rînd.

În ebraică verbul *shăraq* înseamnă în același timp „a rîde", „a se juca", „a se zbengui". El este folosit și pentru a desemna un joc în care se întîlnesc muzica, cîntecul și dansul (*I Regi* 18, 7).

Cînd David strigă: „Înaintea Domnului mă veselesc", el știe că actul său are valoare de dar religios. Prorocii lui Baal dansau în fața altarului zeului lor (*III Regi* 18, 26). Psalmii merg pe urmele lui David.

Și drepții să se bucure și să se veselească înaintea lui Dumnezeu, să se desfăteze în veselie (*Psalmii* 67, 3).

Într-unul din psalmi li se cere credincioșilor să cînte în cinstea Domnului un cîntec nou și, în același timp: „Să laude numele lui în horă" (*Psalmii* 149, 3).

Oasele zdrobite simbolizează distrugerea totală. Dar Dumnezeu îl poate crea din nou pe om, smulgîndu-l din neantul în care îl aruncă păcatul.

Auzului meu vei da bucurie și veselie; bucura-se-vor oasele cele smerite (*Psalmii* 50, 9).

Acest dans al oaselor nu este dansul macabru al evului mediu terorizat de stafii. Este o mișcare care seamănă mai curînd cu freamătul oaselor auzit de Iezechiel, atunci cînd înfățișează izbăvirea poporului lui Israel ca pe un nou act de creație. „[...] Iată s-a făcut un sunet și o mișcare și oasele au început să se apropie, fiecare os la încheietura sa" (*Iezechiel* 37, 7).

Dansul anunță sfîrșitul durerii, încheierea unui doliu.

Schimbat-ai plîngerea mea întru bucurie, rupt-ai sacul meu și m-ai încins cu veselie. Ca slava mea să-Ți cînte Ție și să nu mă mîhnesc; Doamne, Dumnezeul meu, în veac Te voi lăuda! (*Psalmii* 29, 11–12).

Nietzsche, care nu voia să creadă decît într-un Dumnezeu ce dansează și poate astfel să nimicească demonul greutății, uitase probabil sau nu cunoștea textul lui Sofonie unde Dumnezeu este înfățișat dansînd de bucurie în mijlocul poporului său răscumpărat și repus în drepturi.

Domnul Dumnezeul tău este în mijlocul tău ca un izvor puternic. El se va bucura foarte de tine și în dragostea Lui va tresălta și va cînta de bucurie pentru tine (*Sofonie* 3, 17).

BOALA, MOARTEA ȘI ÎNVIEREA

Boala și moartea în *Vechiul Testament*
Boala unui întreg popor
Psalmii omului bolnav
Un rege în pragul morții. Treptele morții
Imaginile morții, *șeol*
Umbra morții
Boala lui Iov și lumina izbăvirii
Povestea lui Tobit și a Sarei

Iisus tămăduitorul
Iisus împotriva Satanei
Credința tămăduitoare
Simbolistica bolilor
Medicul stă la masă cu bolnavii

Iisus în suferință
Cel Drept își jertfește viața pentru izbăvirea lumii
Dialogul lui Isaia cu *Evanghelia*

Taina Învierii
Vestirea Patimilor și a Învierii
Semnul lui Iona
Întîiul-născut dintre cei morți
Ospățul celor înviați

BOALA ȘI MOARTEA ÎN *VECHIUL TESTAMENT*

Există în medicina modernă o ramură numită semiologie, care se ocupă cu simptomele și semnele bolilor în vederea identificării și vindecării lor. Uneori cauzele bolilor nu sînt evidente și, printre factorii lor determinanți, cel psihic este adesea cel mai important, ba chiar hotărîtor. Medicina psihosomatică se menține însă în granițele științei deoarece perspectiva medicală, chiar dacă mai lărgită, nu depășește ordinea firească.

Pentru șamani factorul supranatural este primordial. Forțele obscure și supușii lor, demonii și vracii cei răi, sînt adevăratele cauze ale bolii. Cel care tămăduiește, făcînd și el parte din această ordine invizibilă și de temut, poate înlătura cu ușurință boala. El a ales tabăra binelui și va trebui deci să învețe a citi semnele răului care-l chinuie pe bolnavul său, pentru a afla cauza atacului malefic și a-l vindeca. Actul vindecării ia uneori forma unei lupte.

Acest dublu caracter, științific și magic, conferă *Bibliei* un loc aparte. Există boli naturale ca cele ce apar o dată cu înaintarea în vîrstă. Altele sînt accidentale, dar boala poate veni și de la Dumnezeu, ca pedeapsă nu întotdeauna mortală. În acest ultim caz păcatul stă la originea bolii.

În *Biblie* omul este conceput ca un tot a cărui unitate este asigurată de inimă. O inimă întreagă asigură coeziunea organismului uman. Inima împărțită poate fi cauza bolii, considerată ca o distrugere a unui întreg trupesc. Păcatul, semn al rupturii dintre om și Dumnezeu, este deci prima cauză a bolii.

> Ei au părăsit pe Domnul, tăgăduit-au pe sfîntul lui Israel, întorsu-i-au spatele.
> Pe unde să mai fiți loviți voi, cei ce mereu vă răzvrătiți? Tot capul vă este numai răni și toată inima slăbănogită.
> Din creștet pînă în tălpile picioarelor nu-i nici un loc sănătos: totul e numai plăgi, vînătăi și răni pline de puroi, necurățate, nemuiate cu untdelemn și nelegate (*Isaia* 1, 4–6).

Dar, la ora izbăvirii:

> Nimeni dintre locuitori nu va zice: „Sînt bolnav!" Poporul care-l locuiește va dobîndi iertarea păcatelor (*Isaia* 33, 24).

Boala unui întreg popor

Drama necredinței lui Israel va fi înfățișată de profeți ca boală și vindecare. Necredința lui Israel este simbolizată de boli infecțioase și degenerative. Molipsirea venea de la contactul cu credințele idolatrice. Mai tîrziu, agentul patogen va fi întruchipat de Satana, însoțit de oastea lui credincioasă de răzvrătiți. Al doilea tip de boală este mai curînd de natură traumatică. Loviturile și rănile provocate de mînia

cerească lasă urme, dar nu beteșuguri: Dumnezeu își va vindeca poporul nu numai de urmele lăsate de această terapie de șoc, dar și de boala sa cronică, necredința, izvor al tuturor nenorocirilor lui Israel.

Lepădarea de credință, pedeapsa și vindecarea sînt tema unei proclamații profetice. Iată cum evocă Isaia strălucirea tămăduirii cerești.

Și luna va străluci ca soarele, iar soarele străluci-va de șapte ori mai mult — ca lumina a șapte zile — în ziua cînd Domnul va lega rana poporului Său și va tămădui vînătăile de pe trupul lui (*Isaia* 30, 26).

Dumnezeul mîniei a lovit, Domnul îndurării vindecă; el nu dorește nimicirea omenirii. Așa grăiește Domnul:

Fiindcă nu vreau să cert întotdeauna și să stărui în mînie, căci înaintea Mea ar cădea în nesimțire duhul și sufletele pe care le-am creat.
Pentru fărădelegea sa, o clipă M-am întărîtat și, stînd ascuns, l-am lovit întru mînia Mea. Și el răzvrătit mergea pe calea inimii sale!
Văzut-am căile sale și îl voi vindeca, îl voi povățui, îl voi odihni și îl voi mîngîia (*Isaia* 57, 16–18).

În capitolul 58 al cărții sale, Isaia descrie adevărata experiență religioasă, cea care înseamnă dreptate și grijă față de cei săraci. Această dragoste reală dă sens tuturor practicilor legale și rituale.

Atunci lumina Ta va răsări cu zorile și tămăduirea Ta se va grăbi (*Isaia* 58, 8).

Pentru Ieremia, boala cronică a lui Israel are un nume: apostazie sau lepădarea de credință (*Ieremia* 3, 22). Această boală fără de sfîrșit dă naștere unei stări de groază.

Așteptăm pacea și iată nu-i nici un bine; așteptăm timpul vindecării, și iată groaza.
[...] umblu posomorît și groaza m-a cuprins.
Au doară nu mai este balsam în Galaad? Au doară nu mai este acolo doctor? De ce dar nu se vindecă fiica poporului meu?
O, cine va da capului meu apă și ochilor mei izvoare de lacrimi, ca să plîng ziua și noaptea pe cei loviți ai fiicei poporului meu? (*Ieremia* 8, 15; 21–22 și 9, 1).

Omul nu poate trăi dacă se îndepărtează de izvorul divin. Hrănite cu ape tulburi, corpul și spiritul se îmbolnăvesc.

Tu, Doamne, ești nădejdea lui Israel! Toți cei care Te părăsesc se vor rușina, că Tu ai zis: „Cei ce se depărtează de Mine vor fi scriși pe pulbere, pentru că au părăsit pe Domnul, izvorul apei celei vii."
Vindecă-mă, Doamne, și voi fi vindecat (*Ieremia* 17, 13–14).

Rănile și bolile sînt trimise de un Dumnezeu care vrea să-și încerce poporul. Cei care au părăsit izvorul apei celei vii vor fi siliți să bea apă otrăvită.

[...] ne dă să bem apă cu fiere, pentru că am greșit înaintea Domnului (*Ieremia* 8, 14).

Învățătura este aspră; rănile aduse par de nevindecat ca și necredința lui Israel.

Că așa zice Domnul: rana ta e de nevindecat și plaga ta e dureroasă.
Nimeni nu se îngrijește de pricina ta, ca să-ți vindece rana, și leac vindecător nu este pentru tine.
Toți prietenii tăi te-au uitat și nu te mai caută; că Eu te-am lovit ca pe un vrăjmaș, cu pedeapsă crudă pentru mulțimea fărădelegilor tale, pentru că se înmulțiseră păcatele tale.
De ce te plîngi de rana ta? Durerea ta este de nevindecat (*Ieremia* 30, 12–15).

Cei care au fost, fără știrea lor, uneltele mîniei lui Dumnezeu vor fi nimiciți. Atunci Israel va fi vindecat.

Și îți voi lega rănile și te voi vindeca (*Ieremia* 30, 17).

Le voi lega rănile ca să-i vindec și le voi descoperi belșug de pace și de adevăr (*Ieremia* 33, 6).

Balsamul de Galaad, binecunoscut pentru virtuțile sale, nu va putea vindeca Egiptul; cît despre Babilon, el este deja sortit pieirii.

Căzut-a fără de veste Babilonul, și s-a zdrobit. Plîngeți-l și aduceți balsam pentru rănile lui, că poate se va vindeca!
Am voit să vindecăm Babilonul, dar nu s-a vindecat! (*Ieremia* 51, 8–9).

Osea compară păcatul lui Israel cu o plagă, iar pedeapsa lui Dumnezeu se poate asemăna cu rosătura unei molii.

Iar eu sînt ca o molie pentru Efraim, ca un car pentru casa lui Iuda.
Cînd Efraim a văzut boala lui, iar Iuda rana lui (*Osea* 5, 12–13).

Dumnezeu vrea să-i vindece pe fiii lui Israel, dar se lovește de fărădelegile lor. Ei uită că El își aduce aminte de toate răutățile (*Osea* 7, 1–2). Iertarea Domnului va fi însă mai presus.

Tămădui-voi urmele căderii lor de la credință, îi voi iubi din toată inima Mea, căci mînia Mea s-a depărtat de la ei.
Fi-voi ca roua pentru Israel; ca liliacul să înflorească (*Osea* 14, 5–6).

Psalmii omului bolnav

Fiul lui Israel poate cunoaște atît boala care afectează spiritul acestui popor, cît și durerile osîndei. El își trăiește drama personală, legată de Dumnezeu, față de care își recunoaște greșelile și de la care așteaptă vindecarea. Psalmii cuprind rugile și strigătele unor ființe care se simt lovite în suflet și trup.

Psalmul 6 este o mărturisire. În el bolnavul își recunoaște greșelile și vorbește despre tulburarea ce i-a cuprins inima și oasele, în speranța de a dobîndi astfel iertarea divină. El se folosește de un argument în aparență derizoriu: „Dacă eu dispar, Doamne, va dispărea unul din cei care Te urmează și Te laudă."

Una din temele care revin atunci cînd este descrisă boala este obsesia vrăjmașilor, sentimentul de a fi încolțit de dușmani ascunși care sînt poate, și ei, oameni, dar pot fi tot atît de bine și întunecate forțe ale răului.

Miluiește-mă, Doamne, că neputincios sînt; vindecă-mă, Doamne, că s-au tulburat oasele mele;
Și sufletul meu s-a tulburat foarte [...]
Ostenit-am întru suspinul meu, spăla-voi în fiecare noapte patul meu, cu lacrimile mele așternutul meu voi uda.
Tulburatu-s-a de supărare ochiul meu, îmbătrînit-am între toți vrăjmașii mei.
Depărtați-vă de la mine toți cei ce lucrați fărădelegea (*Psalmii* 6, 2–3 și 6–8).

Bolnavul vindecat este cel ce a fost scos din iad și readus la bucuriile vieții.

Înălța-Te-voi, Doamne, că m-ai ridicat și n-ai veselit pe vrăjmașii mei împotriva mea.
Doamne, Dumnezeul Meu, strigat-am către Tine și m-ai vindecat.
Doamne, scos-ai din iad sufletul meu, mîntuitu-m-ai de cei ce se pogoară în groapă.
Schimbat-ai plîngerea mea întru bucurie, rupt-ai sacul meu și m-ai încins cu veselie (*Psalmii* 29, 1–3 și 11).

Este apoi invocat un Dumnezeu violent și tămăduitor, care seamănă tulburarea în mințile oamenilor.

Dumnezeule, lepădatu-ne-ai pe noi și ne-ai doborît; mîniatu-Te-ai și Te-ai milostivit spre noi.
Cutremurat-ai pămîntul și l-ai tulburat pe el; vindecă sfărîmăturile lui, că s-a cutremurat.

Arătat-ai poporului Tău asprime, adăpatu-ne-ai pe noi cu vinul umilinței (*Psalmii* 59, 1–3).

Viața trăită în suferință se aseamănă cu o experiență a morții.

Că s-a umplut de rele sufletul meu și viața mea de iad s-a apropiat.
Socotit am fost cu cei ce se pogoară în groapă; ajuns-am ca un om neajutorat, între cei morți slobod.
Ca niște oameni răniți ce dorm în mormînt, de care ți-ai mai adus aminte și care au fost lepădați de la mîna ta (*Psalmii* 87, 3–5).

Psalmul 102 este străbătut de mila și puterea regeneratoare a lui Dumnezeu; omul este prezentat ca o ființă plăpîndă (*Psalmul* 102, 15–20) care însă nu va fi părăsită de Dumnezeu:

Pe Cel ce curățește toate fărădelegile tale, pe Cel ce vindecă toate bolile tale;
Pe Cel ce izbăvește din stricăciune viața ta, pe Cel ce te încununează cu milă și îndurări;
Pe Cel ce umple de bunătăți pofta ta; înnoise-vor ca ale vulturului tinerețile tale (*Psalmii* 102, 3–5).

Dumnezeu este cel care vindecă trupurile și sufletele.

Cînd va zidi Ierusalimul, Domnul va aduna și pe cei risipiți ai lui Israel;
Cel ce vindecă pe cei zdrobiți cu inima și leagă rănile lor (*Psalmii* 146, 2–3).

Un rege în pragul morții. Treptele morții

Boala și vindecarea regelui Iezechia sînt povestite în cărțile Regilor (*IV Regi* 20, 1–11) și, ceva mai pe scurt, în *Isaia* (*Isaia* 38, 1–8 și 21–22). Cartea profetului reproduce și textul cîntării regelui, poem în zece versete (*Isaia* 38, 10–20).

Isaia îl vestește pe rege că este atins de o boală necruțătoare. Aflînd că va muri, Iezechia amintește cît de credincios i-a fost întotdeauna lui Dumnezeu. Atunci profetul îl anunță că mai are un răgaz de cincisprezece ani. Isaia spune că ar fi indicată punerea unor turte de smochine pe bubele regelui: suveranul este vindecat.

Prima parte a cîntării este formată din patru tablouri:

— Auzind că i s-a întocmit „foaia de drum" pentru împărăția morților, regele se tînguiește.

Atunci eu am zis: Mă duc la amiaza zilelor mele, la porțile iadului voi fi ținut pentru restul anilor mei.
Nu voi mai vedea pe Domnul în pămîntul celor vii; și nu voi mai privi oamenii printre cei ce locuiesc în lume (*Isaia* 38, 10–11).

— Viața este asemuită cu o pînză care este ruptă.

Casa mea este smulsă și dusă departe de mine, ca o colibă de ciobani. Îmi simt firul vieții tăiat ca de un țesător care m-ar rupe din țesătura lui. De dimineață pînă seara, Tu ai sfîrșit cu mine.
Strig pînă dimineața. [...] (*Isaia* 38, 12–13).

— Sînt invocate pe rînd fiara și pasărea nevinovată.

[...] Ca un leu (boala) îmi sfărîmă oasele mele! Zi și noapte Tu mă chinuiești!
Țip cumplit ca o rîndunică, gem ca o porumbiță (*Isaia* 38, 13–14).

— Ruga fierbinte devine amară.

Ochii mei slăbesc, uitîndu-se în sus. Doamne, sînt în mare cumpănă, nu mă lăsa!
Ce să mai grăiesc! El mi-a dat de știre și a făcut! Sfîrși-voi firul vieții mele, aducîndu-mi aminte de amărăciunea sufletului meu! (*Isaia* 38, 14–15).

— Profetul aduce o veste de la Dumnezeu.

Doamne! Așa este viața, viața sufletului meu; Tu mă tămăduiești și-mi dai viață! (*Isaia* 38, 16).

Bucuria lui Iezechia este o ușurare, care decurge dintr-o teribilă certitudine: în moarte, cei vii sînt rupți de Dumnezeu. Ținutul morții este un loc asupra căruia nu domnește Dumnezeu.

Că iadul nu Te va lăuda și moartea nu Te va preaslăvi; cei ce se pogoară în mormînt nu mai nădăjduiesc în credincioșia Ta.
Cel viu, cel viu Te laudă, ca mine astăzi; părinții învață pe copiii lor credincioșia Ta (*Isaia* 38, 18–19).

Drept mulțumire, regele înalță, în casa Domnului, fierbinți cîntări de laudă.

Domnul să ne mîntuiască și vom cînta din harpă în toate zilele vieții noastre, înaintea casei Domnului! (*Isaia* 38, 20).

Ritmul lamentației, caracterizată printr-o structură asimetrică, este înlocuit de muzica veselă a laudelor armonizate.

Cîntarea lui Iezechia dovedește o experiență spirituală a morții, caracterizată prin impresii psihologice și senzații trupești. Potrivit *Vechiului Testament*, nimeni nu s-a întors din ținutul morților unde se află toți cei ce au pășit peste pragul *șeol*-ului. Alții, precum Iezechia, bolnavi fiind, știau că vor trebui să treacă prin acea poartă. Ei au renăscut la viață printr-o minune sau o intervenție divină.

Ana, viitoarea mamă a lui Samuel, vedea în propria-i sterilitate o situație tot atît de amenințătoare ca și o boală mortală.

Domnul omoară și învie; El pogoară în iad și iarăși scoate (*I Regi* 2, 6).

Dumnezeu cel viu spune că el este stăpînul vieții și al morții.

Vedeți, vedeți, dar, că Eu sînt și nu este alt Dumnezeu afară de Mine: Eu omor și înviez, Eu rănesc și tămăduiesc, și nimeni nu poate scăpa din mîna Mea!
Eu ridic la cer mîna Mea și Mă jur pe dreapta Mea și zic: Viu sînt Eu în veac! (*Deuteronomul* 32, 39–40).

Dumnezeu este stăpînul pedepsei și al tămăduirii.

„Veniți să ne întoarcem către Domnul, căci numai El, după ce ne-a rănit ne tămăduiește, iar după ce ne-a bătut ne leagă rănile noastre.
Și după două zile din nou ne va da viață, iar în ziua a treia ne va ridica iarăși și vom trăi în fața Lui (*Osea* 6, 1–2).

Iona povestește cum a trecut pragul *șeol*-ului (*Iona* 2, 7). Despre același lucru se vorbește și în Psalmul 102, mai înainte citat.

Experiența Dumnezeului învierii nu este numai cea a unui stăpîn binevoitor care redă sănătate bolnavilor. Ea este și experiența unui Dumnezeu al „strălucirii și al nemuririi". Înainte de a înfățișa învierea din morți, *Biblia* a perceput puterea unui Dumnezeu capabil să întrerupă o coborîre inexorabilă în moarte.

Cartea lui Baruh este mai întîi o meditație asupra vieții și a morții. Urmează, pe marginea deportării poporului lui Israel în Babilon, reflecții despre viață, supraviețuire, moarte și o posibilă înviere.

Cele două texte sînt corelate într-un mod semnificativ. Primul vorbește despre zece morți, adevărate cadavre, care nu-l mai pot vedea pe Domnul și deci nu-i mai pot înălța laude dătătoare de viață. Ceilalți, sînt cei pe jumătate morți, săraci îngenuncheați sub povara soartei care le este potrivnică. Însetați de slava lui Dumnezeu și de dreptatea lui, ei sînt mai vii decît mulți

oameni îndestulați, nepăsători în fața împărăției Domnului.
Și deschide ochii Tăi, Doamne, și vezi că nu cei morți care sînt în iad, de la care s-a luat duhul din cele dinăuntrul ale lor, vor da mărire și dreptate Domnului.
Ci sufletul cel mîhnit peste măsură, cel ce merge gîrbovit și fără putere, ochii cei slăbiți și sufletul cel flămînd Îți vor da slavă și dreptate, Doamne (*Baruh* 2, 17–18).

Rugăciunea morților evocată de celălalt text nu este a unor înviați, ci a surghiuniților lui Israel. Ei sînt vii din moment ce pot ridica osanale, iar pocăința în timpul încercării i-a ajutat să treacă de la starea de bieți osîndiți la cea de săraci înaintea lui Dumnezeu. Astfel începe să se contureze speranța într-o revenire, într-o „înviere" colectivă.

Doamne atotțiitorule, Dumnezeul lui Israel, auzi rugăciunea celor ce au murit ai lui Israel, și a fiilor celor care au păcătuit înaintea Ta, care n-au ascultat glasul Tău, Dumnezeul lor, și s-au lipit de noi relele (*Baruh* 3, 4).

Imaginea oaselor uscate care învie este, pentru Iezechiel, viziunea renașterii din robie, ca dintr-o moarte, a poporului lui Israel (*Ezdra* 37).

Dumnezeu nu iubește moartea.

[...] De ce să muriți voi, casa lui Israel?
Căci Eu nu voiesc moartea celui ce moare, zice Domnul Dumnezeu; întorceți-vă deci și trăiți! (*Iezechiel* 18, 31–32).

Simbolismul ospățului deschide perspectiva unei vieți veșnice la care au drept toate neamurile. Moartea trebuie să dispară (*Isaia* 25, 6–8 și 26, 19). Mesajul Învierii din *Noul Testament* se va referi la acest text (*I Corinteni* 15, 54).

Tema ospățului este reluată în *Pildele lui Solomon*. Gazdă este Înțelepciunea (*Pilde* 9, 1–6), în timp ce Nebunia îi îmbie pe cei lipsiți de buna-chibzuială; ospățul se va ține în acest caz în *șeol*, iar oaspeți sînt umbrele celor răposați:

Și celui lipsit de buna-chibzuială îi zice:
„Apa furată e mai plăcută și pîinea tăinuită are gust mai bun."
Și omul nu știe că acolo sînt numai umbre, iar cei pe care-i poftește se află în adîncurile iadului (*Pilde* 9, 16–18).

Imaginile morții, *șeol*

Cînd se spune că moartea „a venit de sus" înseamnă că mîna Domnului a intervenit în mod excepțional. Doi îngeri distrug Sodoma (*Facerea* 19, 12–26). Pierzătorul este îngerul exterminator care lovește întîi-născuții egipteni (*Ieșirea* 12, 23).

Îngerul morții îl lovește pe Israel.

Și și-a întins îngerul Domnului mîna asupra Ierusalimului, ca să-l pustiască; dar i s-a făcut milă Domnului și a zis îngerului care ucidea poporul: „Destul! oprește-ți acum mîna!" Îngerul Domnului se afla atunci la aria lui Aravna (Ornan) Iebuseul (*II Regi* 24, 16).

Pe vremea regelui Iezechia îngerul morții lovește și în tabăra Asirienilor (*II Regi* 19, 35). În *Înțelepciunea lui Solomon*, povestea morții primilor-născuți egipteni este reluată și îmbogățită, iar fantasticul este pus în slujba groazei. Îngerul este aici purtătorul cuvîntului și al mîniei divine:

Cuvîntul Tău cel atotputernic a purces din înaltul cer și din scaunele împărătești, ca un cumplit războinic, în mijlocul acelui pămînt hotărît pieirii,
Și aducînd — ca o sabie ascuțită — porunca Ta cea fără schimbare, stătea și umplea toate de moarte și ajungea pînă la cer, rezemîndu-se de pămînt (*Înțelepciunea lui Solomon* 18, 15–16).

Ieremia descrie în termeni cutremurători lucrarea cumplitului secerător:

Că iată moartea intră pe ferestrele noastre și dă năvală în casele noastre, ca să piardă pe copiii din uliță și pe tinerii din piețe;
Și vor cădea trupurile oamenilor ca gunoiul aruncat pe ogor și ca snopii în urma secerătorului, și nu va fi cine să-i strîngă (*Ieremia* 9, 21–22).

Moartea personificată este așezată în sălașe subterane, devenind astfel păstorul cel întunecat al celor dispăruți:

Ca niște oi în iad sînt puși, moartea îi va paște pe ei.
Și-i vor stăpîni pe cei drepți, și ajutorul ce-l nădăjduiau din slava lor se va învechi în iad (*Psalmii* 48, 14–15).

Cuvîntul „slavă" este folosit aici pentru a-l desemna pe zeul lor sau poate pe Dumnezeu. Domnul, cel plin de viață și care dă viață în jur, nu domnește peste ținutul morții,.

În *Osea* personificarea morții este în mare parte înlocuită de un artificiu retoric: prosopopeea. Domnul cheamă moartea și-i poruncește să-și adune slugile: boala, războiul și chiar forțele demonice, pentru a-l putea pedepsi pe Israel.

[...] Unde este, moarte, biruința ta? Unde-ți sînt chinurile tale? Mila stă ascunsă departe de ochii Mei!...
Efraim să tot crească printre trestii; vîntul de la răsărit va veni, suflarea Domnului se va ridica din pustie care-i va seca izvoarele și îi va usca fîntînile (*Osea* 13, 14–15).

Apostolul Pavel va folosi aceeași prosopopee inversîndu-i înțelesul. La întrebarea: „Unde îți este, moarte, biruința ta? Unde îți este, moarte, boldul tău?", el va răspunde: „Moartea a fost înghițită de biruință" (*I Corinteni* 15, 54–55).

În afară de aceste personificări mai există și marele simbol al morții, care este adîncul. Este groapa, este hăul, este lumea din străfunduri, este genunea apelor. Vechile morminte palestiniene din fundul peșterilor aveau în preajma lor o adîncitură în care erau așezate oasele morților. De această adîncitură se leagă cuvîntul groapă care a dobîndit un sens abstract, mai vast, pentru a fi în cele din urmă folosit la desemnarea morții.

Iată, de exemplu, cum este întrebuințat acest cuvînt în *Isaia*. Deși foarte orgolios, regele Babilonului este aruncat rușinos în moarte, și, mai departe, în adîncul decăderii.

Și acum, tu te pogori în iad, în cele mai de jos ale adîncului!
Și numai tu ești azvîrlit departe de mormîntul tău, ca o ramură fără de preț, ca rămășițele celor care au fost uciși cu lovituri de sabie, zvîrliți pe pietre de mormînt, ca un hoit călcat în picioare (*Isaia* 14, 15 și 19).

Regăsim aceeași viziune despre moarte și în *Psalmi*.

Ce folos ai de sîngele meu de mă pogor în stricăciune? Oare, Te va lăuda pe tine țărîna, sau va vesti adevărul Tău? (*Psalmii* 29, 9).

Pusu-m-au în groapa cea mai de jos, întru cele întunecate și în umbra morții (*Psalmii* 87, 6).

A săpa o groapă înseamnă a întinde o cursă ucigașă.

[...] că sapă groapă ca să mă prindă (*Ieremia* 18, 21).

Sălașul morților, *șeol*, are gură nesătulă. Ea îi amenință pe mai-marii lui Iuda, nepăsători de greșelile lor.

De aceea și iadul și-a mărit de două ori lăcomia lui, căscat-a gura sa peste măsură: acolo se vor cobori mărirea Sionului și gloatele sale, chiotele de veselie (*Isaia* 5, 14).

Trei lucruri nu se pot sătura, ba și al patrulea care nu zice niciodată: destul.
Iadul, pîntecele sterp, pămîntul care nu e sătul de apă și focul care nu zice niciodată: destul! (*Pilde* 30, 15–16).

Se spune despre cuceritorul însetat de izbînzi, aducător de moarte și lipsit de scrupule, că:

[...] ține gura lui căscată ca iadul și nu se satură ca moartea (*Avacum* 2, 5).

Starea răposaților, adînciți în moarte, este jalnică. Isaia îi prorocește regelui Babilonului care va fi primirea ce i se va face în *șeol*.

Șeolul (iadul) se mișcă în adîncurile sale, ca să iasă întru întîmpinarea ta. Pentru tine el deșteaptă umbrele, pe toți stăpînitorii pămîntului; el ridică de pe jilțurile lor pe toți împărații pămîntului.
Toți iau cuvîntul și îți zic: „Și tu ești slab ca noi și te asemeni nouă."
În iad s-a pogorît mărirea ta în cîntecul harfelor tale. Sub tine se vor așterne viermii și viermii vor fi acoperămîntul tău.
Cum ai căzut tu din ceruri, stea strălucitoare, fecior al dimineții! (*Isaia* 14, 9–12).

Influențat probabil de mitologia antică, Iezechiel lasă să se înțeleagă că eroii morți ar putea avea parte de onoruri. Nu însă și cei care nu au fost tăiați împrejur, prinții păgîni, aruncați în adîncurile *șeol*-ului. „Nu trebuia oare să zacă și ei printre viteji căzuți dintre cei netăiați împrejur" [...] (*Iezechiel* 32, 27).
În *șeol* țărîna este giulgiul celor pe care moartea i-a prefăcut în umbre.

În țărîna morții m-ai pogorît (*Psalmii* 21, 16).

Oare, te va lăuda pe tine țărîna (*Psalmii* 29, 9).

Legătura cu Dumnezeu este întreruptă

Că nu este întru moarte cel ce Te pomenește pe Tine (*Psalmii* 6, 5).

Oare, va spune cineva în mormînt mila Ta și adevărul Tău în locul pierzării?
Oare, se vor cunoaște întru întuneric minunile Tale și dreptatea Ta în pămînt uitat? (*Psalmii* 87, 12–13).

Se spune uneori despre morți că dorm (*Psalmii* 12, 4), dar acest somn pare să fie mai curînd amorțirea caracteristică unei stări larvare.

Umbra morții

Umbra poate simboliza timpul care trece, care măsoară lungimea unei vieți și roade vlaga unei ființe.

Noaptea este prielnică atacului morții.

Vai! Ziua-i pe sfîrșite și iată se lasă umbrele serii.
Dar sculați-vă și hai să mergem noaptea și să stricăm palatele ei (*Ieremia* 6, 4–5).

Pentru înțeleptul Ecclesiast, umbra este simbolul morții care vine.

Adu-ți aminte de Ziditorul tău în zilele tinereții tale, înainte ca să vină zilele de restriște și să se apropie anii despre care vei zice: „N-am nici o plăcere de ei!..."
Înainte ca să se întunece soarele și lumina și luna și stelele și ca norii să mai vină după ploaie;
[...] fiindcă omul merge la locașul său de veci și bocitoarele dau tîrcoale pe uliță (*Ecclesiastul* 12, 1–2 și 5).

Iar pentru Iov, slăbiciunea omului este lucru sigur:

Omul născut din femeie are puține zile de trăit, dar se satură de necazuri.
Ca și floarea, el crește și se vestejește și ca umbra el fuge și e fără durată (*Iov* 14, 1–2 vezi și *Iov* 8, 9).

Psalmii reiau aceeași temă:

Zilele mele ca umbra s-au plecat și eu ca iarba m-am uscat (*Psalmii* 101, 12).

Omul cu deșertăciunea se aseamănă, zilele lui ca umbra trec (*Psalmii* 143, 4).

Înainte de a începe ridicarea Templului, înțeleptul David declară că orice dar vine de la Dumnezeu. Omul este sărac și nu este stăpîn pe propria-i viață. El este „în trecere" precum o umbră.

Căci călători sîntem noi înaintea ta și pribegi, ca toți părinții noștri; ca umbra sînt zilele noastre pe pămînt și nimic nu-i statornic (*Paralipomena* 29, 15).

Simbolistica omului fragil este dublată de cea a umbrei de nepătruns: Bezna. Odinioară o eclipsă de soare sau de lună stîrnea panică. Norii grei de furtună înspăimîntau. Peșterile erau adînci, întunecoase și amenințătoare. Sufletele erau apăsate mereu de aceeași teamă: cea a neîntoarcerii luminii. Cu timpul, în *Biblie*, umbra deasă a devenit „umbra morții".

Pe drumul său, omul credincios întîmpină multe piedici, dar bunul Păstor, Dumnezeu, îl călăuzește.

Că de voi și umbla în mijlocul morții, nu mă voi teme de rele; că Tu cu mine ești.
Toiagul Tău, și varga Ta, acestea m-au mîngîiat (*Psalmii* 22, 4–5).

Într-un alt psalm este strigată mirarea în fața unei încercări nemeritate.

[...] pașii noștri nu s-au abătut de la calea Ta
Că ne-ai smerit pe noi în loc de durere și ne-a acoperit pe noi umbra morții (*Psalmii* 43, 20–21).

În schimb, peregrinii din deșert, rătăciți de păcat, sînt readuși de Dumnezeu pe calea cea dreaptă și izbăviți de umbra morții.

Ședeau în întuneric și în umbra morții, ferecați de sărăcie și de fier;
Pentru că au amărît cuvintele Domnului și sfatul Celui preaînalt au întărîtat,
El a umilit întru osteneli inima lor; slăbit-au și nu era cine să le ajute.
Dar au strigat către Domnul în necazurile lor și din nevoile lor i-a mîntuit pe ei.
Și i-a scos pe ei din întuneric și din umbra morții și legăturile lor le-a rupt (*Psalmii* 106, 10–14).

Isaia amintește de întunericul în care fuseseră aruncate ținuturile lui Israel pe vremea tiranului Tiglat-Pileser, în 732. Bezna este aducătoare de spaimă și disperare (*Is* 8, 22–23). Iertarea Domnului coboară precum o lumină ieșită învingătoare din încrîncenarea cu umbra morții.

Poporul care locuia întru întuneric va vedea lumină mare și voi cei ce locuiați în latura umbrei morții lumină va străluci peste voi (*Isaia* 9, 1).

Această lumină izvorăște din regele nou-născut, purtător de haruri deosebite.

Căci prunc s-a născut nouă, un fiu s-a dat nouă, a cărui stăpînire e pe umărul lui și se cheamă numele lui (*Isaia* 9, 5).

Influențe ale acestor texte se regăsesc la Luca; el povestește cum Zaharia salută nașterea lui Iisus, urmaș al lui David și răsărit al Luminii.

Prin milostivirea milei Dumnezeului nostru, cu care ne-a cercetat pe noi Răsăritul cel de Sus,
Ca să lumineze pe cei care șed în întuneric și în umbra morții și să îndrepte picioarele noastre pe calea păcii (*Luca* 1, 78–79).

Boala lui Iov și lumina izbăvirii

Pentru a exprima cuvîntul Domnului, *Biblia* folosește numeroase genuri literare. *Cartea lui Iov* este unică în felul ei prin conținut și formă. Prin conținut,

datorită faptului că reia o serie de întrebări legate de existența lui Dumnezeu și a omului, de relațiile dintre ei. Prin formă, datorită prezenței permanente a simbolurilor în gîndirea și cuvintele celor care sînt puși să vorbească. Autorul cărții nu folosește imaginile pentru a lumina ideile; imaginile, sau mai curînd elementele vieții reale, stau la baza gîndirii și constituie materia exprimării. Această discuție tipic orientală se desfășoară pas cu pas, ritmul ei asemănîndu-se cu cel al unui război de țesut. Trama poetică se intersectează cu firul ideilor, iar prin firul de aur, cel al harului divin, Domnul își dezvăluie laturi nebănuite ale frumuseții sale, ale puterii înnoitoare a iubirii sale. Este aruncată o lumină nouă asupra tainei suferinței, a bolii și a morții.

Prologul lui Iov este teatral. Cortina se ridică și putem vedea un tablou al curții Domnului. Acest Dumnezeu este liberal, îngăduie curtenilor săi să aibă un spirit de contradicție, un spirit lumesc care se bucură atunci cînd seamănă dezordine și resimte o mare ciudă față de tot ce se dovedește a fi în concordanță cu voința divină.

În urma acestei duble provocări, Iov este supus mai multor încercări: după ce-i fusese îngăduit să-i nimicească familia, Dușmanul, Satana, cere și este lăsat să se atingă de carnea lui.

Cu puțin timp înainte, Dumnezeu îl lăudase pe Iov.

Dar Satan răspunse Domnului și zise: „Cojoc pentru cojoc! Că tot ce are omul dă pentru viața lui.
Dar ia întinde-ți și atinge-te de osul și de carnea lui! Să vedem dacă nu te va blestema în față!"
Și Domnul zise către Satan: „Îl dau în puterea ta! Numai nu te atinge de viața lui" (*Iov* 2, 4–6).

Iov este cuprins de o spaimă imensă și consideră că ar fi fost mai bine pentru el să nu se fi născut sau să fi murit la naștere.

Piară ziua în care m-am născut și noaptea care a zis: un prunc de parte bărbătească s-a zămislit!
Ziua aceea să se facă întuneric și Domnului din cer să nu-i pese de ea și lumina să n-o mai lumineze.
Bezna și umbra morții s-o cotropească, norii s-o învăluiască și toate negurile s-o înspăimînte!
Întunericul să cuprindă noaptea aceea și să nu mai fie pusă în zilele anului și în socoteala lunilor să nu mai intre! (*Iov* 3, 3–6).

Pentru ce dă Dumnezeu lumina vieții celui nenorocit și zile celor cu sufletul amărît?
Celor ce așteaptă moartea, și ea nu vine, și care scormonesc după ea mai mult ca după o comoară;
Celor ce se bucură cu bucurie mare și sînt plini de fericire, fiindcă au găsit un mormînt (*Iov* 3, 20–22).

Conform textului, Iov a fost lovit cu „tumoare", care era probabil o inflamație cu ulcerații. El este astfel nevoit să suporte, în afară de suferințele fizice, chinuri morale cauzate de izolare, condiție obligatorie pentru toți leproșii (*Iov* 2, 7). Boala este descrisă în mai multe locuri.

Dacă mă culc, zic: Cînd va veni ziua; dacă mă scol, mă întreb: Cînd va veni seara? Și sînt năpădit de fel de fel de arătări pînă la asfințit.
Trupul meu e plin de păduchi și de solzi de murdărie, pielea mea crapă și se zbîrcește (*Iov* 7, 4–5).

Dumnezeu i-a dat lui Iov o boală care-i slăbește rezistența nervoasă. Îl izolează și-l transformă într-una din acele fiare singuratice care urlă în deșert sau printre dărîmături.

Și cum sufletul meu se topește în mine, zile de amărăciune mă cuprind.
Noaptea oasele mele sînt ca sfredelite și nervii mei nu știu de odihnă.
Cu o putere năpraznică, Dumnezeu mă ține de haină și mă strînge de gît ca gulerul cămășii.
Mi-a dat brînci în noroi și am ajuns să fiu la fel cu praful și cu cenușa [...].
Măruntaiele mele au fiert în clocote fără încetare; zilele de jale grea mi-au sosit înainte.
Am umblat înnegrit la față, dar nu de soare, m-am ridicat în adunare și am strigat.
Am ajuns frate cu șacalii, am ajuns tovarăș cu struții.
Pielea s-a făcut pe mine neagră și oasele mele sînt arse de friguri.
Astfel harfa mea a ajuns instrument tînguirii și flautul meu glasul bocitoarelor (*Iov* 30, 16–19 și 27–31).

Viața psihică a lui Iov este tulburată de boală. Ideea persecuției îl obsedează, îl încolțește. Sînt folosite imagini din viața războinicilor pentru a sublinia această stare de spirit.

Pentru că săgețile Celui Atotputernic stau înfipte în mine și duhul meu bea veninul lor, de aceea spaimele lui Dumnezeu vin cete-cete împotriva mea (*Iov* 6, 4).

Mi-era destul de bine, dar El m-a sfărîmat. M-a luat de ceafă și m-a făcut praf și a aruncat asupră-mi toate săgețile Sale;
În jurul meu se învîrtesc săgețile Sale; El îmi străpunge rărunchii fără milă, El varsă pe pămînt fierea mea.
El mă dărîmă bucată cu bucată și năvălește asupra mea ca un războinic.
Am cusut un sac pe trupul meu și am vîrît în țărînă capul meu.
Chipul meu s-a înroșit de plînset și umbra morții s-a sălășluit în pleoapele mele (*Iov* 16, 12–16).

Mînia lui Dumnezeu îl năpădește pe bolnav:

Aprins-a împotriva mea mînia Sa și m-a luat drept dușmanul Său.
Hoardele Sale sosesc grămadă, își fac drum pînă la mine și pun tabără de jur împrejurul cortului meu (*Iov* 19, 11–12).

Imaginile din lumea armelor sînt înlocuite cu cele din lumea vînătorii. Iov se simte hăituit. Dumnezeu este fiara. Păcătos sau nu, nimeni nu-i poate scăpa.

Dacă sînt vinovat este amar de mine și dacă sînt drept nu cutez să ridic capul, ca unul ce sînt sătul de ocară și sînt apăsat de necazuri,
Și astfel fără vlagă cum sînt, Tu mă vînezi ca un leopard și iar și iar Te arăți minunat față de mine.
Tu înnoiești dușmănia Ta împotriva mea. Tu sporești mînia Ta asupra-mi ca niște oști primenite care se luptă cu mine (*Iov*, 10, 15–17).

Precum orice felină, acest leopard își chinuie prada. Iov nu poate spera decît într-o clipă de răgaz.

Nu sînt oare zilele mele destul de puține? Dă-Te la o parte ca să pot să-mi vin puțin în fire,
Mai înainte ca să plec spre a nu mă mai întoarce din ținutul întunericului și al umbrelor morții,
Țara de întuneric și neorînduială unde lumina e totuna cu bezna (*Iov* 10, 20–22).

Cu carnea răscolită și spiritul chinuit, Iov cugetă dezamăgit la soarta omului. De la naștere omul se îndreaptă spre moarte. Nu are decît o speranță: ca Domnul să-și întoarcă o clipă privirea de la el. Și atunci va putea răsufla puțin înainte de a se îndrepta spre săvîrșire, care este sfîrșitul vieții și moartea oricărei speranțe.

Cine ar putea să scoată ceva curat din ceea ce este necurat? Nimeni!
Deoarece zilele lui sînt măsurate și știi socoteala lunilor lui și i-ai pus un hotar peste care nu va trece.

Întoarce-Ți privirea de la el, ca să aibă puțin răgaz, să se poată bucura ca simbriașul la sfîrșitul zilei (de muncă).
[...] La fel și omul se culcă și nu se mai scoală; și cît vor sta cerurile, el nu se mai deșteaptă și nu se mai trezește din somnul lui (*Iov* 14, 4–6 și 12).

Cartea lui Iov s-ar putea opri aici. Autorul însă a hotărît să-și ducă gîndurile mai departe. Se îndoiește asupra tezei conform căreia suferința omenească este o pedeapsă, consecință directă a păcatului și a bolii. El constată că există nenumărați credincioși încercați de durere și tot atît de mulți netrebnici prosperi. El hotărăște să i se adreseze în public lui Dumnezeu și să-i ceară socoteală pentru această nedreptate.

El nimicește pe cel desăvîrșit și pe cel viclean.
Dacă o nenorocire aduce moartea deodată, ce-i pasă Lui de deznădejdea celor fără de vină.
Dacă o țară a încăput pe mîna unui om viclean, El acoperă fața judecătorilor săi. Și dacă nu El, cine atunci? (*Iov* 9, 22–24).

Ieremia condamna și el reușita nemeritată a celor răi.

Prin aceasta s-au ridicat și s-au îmbogățit ei, s-au făcut groși și grași și în rele au trecut orice măsură (*Ieremia* 5, 28).

Începutul capitolului 24 din *Cartea lui Iov* este o condamnare severă a nedreptăților sociale: cei săraci sînt maltratați, siliți la munci istovitoare, flămînzi și goi; copiii nu sînt nici ei cruțați (*Iov* 24, 1–11).

Pentru toate acestea, Iov îl face vinovat pe Dumnezeu.

În cetate, muribunzii se vaită și sufletul celor răniți cere ajutor; dar Dumnezeu n-aude rugăciunea lor! (*Iov* 24, 12).

Iov se simte condamnat. Este de două ori acuzat: pentru greșelile omenești obișnuite, dar și pentru faptul că hulește. Nu este oare rușinos ca un om să se ridice împotriva lui Dumnezeu pentru a-i cere socoteală și a-l învinui de nedreptate? Iov vrea dreptate, știind de la început că vrea un lucru imposibil.

Dacă e vorba de putere, El este cel puternic. Dacă e vorba de judecată, cine mă va apăra?
Oricîtă dreptate aș avea, gura mea mă va osîndi și dacă sînt fără cusur ea mă scoate greșit.
Sînt oare desăvîrșit? Eu singur nu mă cunosc pe mine [...].
Dacă zic: vreau să-mi uit suferința, să-mi schimb înfățișarea și să fiu voios,
Sînt năpădit de teama chinurilor mele, știind bine că Tu nu mă vei scoate nevinovat.
Dacă sînt vinovat, de ce să mă mai trudesc zadarnic? (*Iov* 9, 19–21 și 27–29).

Iov nu se oprește aici. Își duce mai departe gîndurile. Vor fi dezvoltate, într-un cadru juridic, trei teme: cea a arbitrului, cea a martorului și cea a Răscumpărătorului.

Iov și-ar dori un arbitru care să-l poată pune în legătură cu Dumnezeu. Acest mediator ar putea înlesni dialogul cu puterea transcendentă. Cum să i te adresezi unui Dumnezeu ascuns, care nu apare, ba chiar refuză să se prezinte?

Căci Dumnezeu nu este un om ca mine, ca să stau cu El de vorbă și să mergem împreună la judecată.
Între noi nu se află un al treilea care să-și pună mîna peste noi amîndoi,
Și care să depărteze varga sa de deasupra capului meu, așa încît groaza Lui să nu mă mai tulbure;
Atunci așa aș vorbi și nu m-aș mai teme de El. Dar nu este așa și eu sînt singur cu mine însumi (*Iov* 9, 32–35).

Iov va cere acum un martor. Ne aflăm în fața enigmelor capitolului 16.

Iov declară că este ținta lui Dumnezeu: sîngele i se scurge și este pe moarte (*Iov* 16, 6–17). Știe că în cer există un martor, numit în ebraică: „cel care-și menține afirmațiile în pofida oricăror aparențe". În cazul lui Iov, fața lui chinuită de durere poate fi rezultatul unei pedepse și deci al unui păcat.

M-ai acoperit cu zbîrcituri, care toate mărturisesc împotriva mea; neputința mea ea însăși mă dă de gol și bîrfitorul stă împotriva mea (*Iov* 16, 8).

Misteriosul martor poate salva onoarea postumă a victimei. Strigătul sîngelui, care se ridică din pămînt, trebuie să fie auzit.

Pămîntule, nu ascunde sîngele meu și să nu fie nici un loc nestrăbătut de bocetele mele.
Iar acum martorul meu este în ceruri și cel ce dă pentru mine bună mărturie este sus în locurile înalte.
Prietenii mei își bat joc de mine, dar ochiul meu varsă lacrimi înaintea lui Dumnezeu.
O, de-ar fi îngăduit omului să stea de vorbă cu Dumnezeu, cum stă de vorbă un om cu prietenul său (*Iov* 16, 18–21).

Textul conține o contradicție evidentă: Dumnezeul în fața căruia Iov se jeluiește este apărătorul omului împotriva lui Dumnezeu. Nenumărate comentarii au încercat să dezlege această enigmă. Se uită prea des că acest text este un prelung strigăt de durere și că, în toiul chinului, cel care se tînguie nu mai ține seama de contradicții. Poate chiar această contradicție este cea care transformă strigătul într-o încercare de apropiere de transcendența divină sau, cel puțin, într-o străfulgerare de luciditate superioară, în care lucruri ireconciliabile pot să se unească. Misticii au întrezărit uneori această taină paradoxală.

Evocarea martorului nu-l împiedică pe Iov să piardă orice speranță.

Mai pot să nădăjduiesc? Împărăția morții este casa mea, culcușul meu l-am întins în inima întunericului.
Am zis mormîntului: tu ești tatăl meu; am zis viermilor: voi sînteți mama și surorile mele!
Atunci unde mai este nădejdea mea și cine a văzut pe undeva norocul meu?
El s-a rostogolit pînă în fundul iadului și împreună cu mine se va cufunda în țărînă (*Iov* 17, 13–16).

După ce a fost căutat un arbitru sau un martor, este rîndul Răscumpărătorului, al lui *Goel*, să apară și, împreună cu el, speranța, mai mare ca oricînd.

Dar eu știu că răscumpărătorul meu este viu și că el, în ziua cea de pe urmă, va ridica iar din pulbere această piele a mea ce se destramă.
Și afară din trupul meu voi vedea pe Dumnezeu.
Pe El Îl voi vedea și ochii mei Îl vor privi, nu ai altuia. Și de dorul acesta măruntaiele mele tînjesc în mine (*Iov* 19, 25–27).

Goel, care la început era răzbunătorul sîngelui risipit, s-a transformat cu timpul în cel care răscumpără sau eliberează. Răscumpărarea din moarte era un vis mai vechi.

Și nici preț de răscumpărare sufletului său. Se va osteni în veac și va viețui fără de sfîrșit? (*Psalmii* 48, 8–9).

Răscumpărarea din moarte trebuia percepută nu ca o dobîndire a nemuririi, ci ca o amînare a neiertătoarei plăți (*Isaia* 38, 16).

Răscumpărarea este văzută de Iov într-un mod diferit; răscumpărătorul său este viu, întotdeauna prezent în clipa în care trupul este nimicit, redat țărînei. Iov îl va vedea cu ochii lui pe Dumnezeu în propriu-i trup. Îl va vedea în sfîrșit pe Atotstăpînitorul care nu voia să se arate la judecată, care se mulțumea să-și facă simțită în furtună

prezența inefabilă (*Iov* 38, 1). Dincolo de simbolul răscumpărării se ascunde ideea Învierii care, asemenea Facerii lumii, este o faptă liberă a lui Dumnezeu. Omul nu are dreptul la nemurire. Dacă vreodată, după moarte, se ridică din nou la viață, va fi din mila Domnului, care este viu și care este și Dumnezeul celor vii (*Marcu* 12, 26–27). Discuțiile despre justiție și legi par inutile. Năzuințele lui Iov și ale oamenilor, în general, sînt zadarnice. Dumnezeu, care împlinește dorințele prietenului ce doarme (*Psalmii* 126, 2), l-a copleșit pe Iov în toiul suferinței cu cea mai strălucitoare revelație din *Vechiul Testament*.

Povestea lui Tobit și a Sarei

Povestea bătrînului Tobit și a căsătoriei lui Tobia, fiul său, cu Sara este scrisă după exil, către anul 200 î.Cr. Seamănă cu o nuvelă și vădește preocuparea pentru ca ea să fie cît mai cunoscută. Ilustrează principiile înțelepciunii după care trebuie să se călăuzească o familie iudaică.

Este desigur o operă de ficțiune, dar care evocă veridic viața iudeilor deportați și uneori cea a familiilor care au fost despărțite.

La Ninive, oraș din actualul Irak, bătrînul Tobit suferă de o boală accidentală. Orbirea lui pare nedreaptă: ea a lovit un om care a fost credincios lui Dumnezeu și milos față de semeni. Încercarea dureroasă prin care trece ar putea fi un prilej de revoltă, dar el se arată pe deplin supus voinței Domnului. Soția lui Tobit — care joacă același rol ca și soția lui Iov — nu vede lucrurile cu aceiași ochi. „Unde-ți sînt milosteniile și faptele tale cele bune? Toată lumea știe ce ți-au adus" (*Tobit* 2, 14).

Concluzia ambiguă lasă să se înțeleagă că faptele bune ale lui Tobit nu au nici o valoare, el fiind probabil vinovat de păcate ascunse pentru care trebuie să plătească prin boală.

Întristat de această insultă, Tobit își transformă geamătul în rugă:

„Drept ești Tu, Doamne, și toate lucrurile Tale sînt drepte și căile Tale sînt milă și adevăr, și Tu ești judecătorul lumii!
Adu-Ți aminte de mine și caută spre mine: nu mă pedepsi pentru păcatele mele și pentru greșelile mele și ale părinților mei (*Tobit* 3, 2–3).

Mîhnit la culme, rănit de vorbele nedrepte, Tobit nu mai vrea să trăiască:

Fă deci cu mine ceea ce binevoiești! Poruncește să mi se ia duhul, ca să mă desfac și să mă întorc în pămînt, fiindcă mi-i mai bine să mor decît să trăiesc, căci mi s-au făcut învinuiri nedrepte și sînt cumplit de amărît! (*Tobit* 3, 6).

În aceeași zi, la Ecbatana (azi în Iran), Sara, fiica lui Raguel, este insultată de slujnică. Această femeie își disprețuiește stăpîna care a fost măritată de șapte ori și de șapte ori Asmodeu i-a omorît bărbații înainte de consumarea căsătoriei. Numele de Asmodeu se înrudește cu un cuvînt ebraic care înseamnă „cel care face rău, cel care ucide". Puterea lui nu pare a fi la fel de mare ca cea a marelui înger al morții. El se mulțumește doar să distrugă în chip pervers căsniciile, izvor firesc al vieții.

Slujnica crede că Sara face parte din tagma demonilor. „[...] Da, tu ești cea care ți-ai ucis bărbații? Căci, iată, ai fost dată în căsătorie la șapte, și n-ai avut noroc de nici unul!" (*Tobit* 3, 8)

Sara se gîndește o clipă să-și ia zilele, dar apoi se întoarce către Dumnezeu.

„Binecuvîntat ești Tu, Doamne Dumnezeul meu, și binecuvîntat să fie numele Tău cel sfînt și slăvit în veci! Binecuvînteze-Te pe Tine toate făpturile Tale în veci!

Și acum către Tine, Doamne, îmi întorc ochii și fața mea și mă rog.
Ia-mă de pe pămîntul acesta și nu-mi da să mai aud ocări! (*Tobit* 3, 11–13).

Dar dacă Sarei îi este scris să trăiască, ea trebuie să se spele de ocara care i-a fost adusă, trebuie să scape de atacurile lui Asmodeu, care-i pătează numele și face din ea fie o ucigașă, fie o femeie stearpă, situații amîndouă la fel de rușinoase.

Iar dacă Tu nu binevoiești să faci să mor, atunci binevoiește a căuta spre mine și a mă milui, ca să nu mai aud ocări! (*Tobit* 3, 15).

Adversarul lui Asmodeu este îngerul Rafael al cărui nume înseamnă „leac al lui Dumnezeu". Puterea sa de vindecare nu este magică: Dumnezeu l-a înzestrat cu propriile-i puteri tămăduitoare. El folosește practici de exorcism obișnuite în acele vremuri: mirosul de pește afumat alungă demonul care cade în cursa întinsă de Rafael (*Tobit* 8, 3). Fierea era în mod curent folosită în vindecarea bolilor de ochi (*Tobit* 11, 10–12).

Vindecarea operată de Rafael este o binefacere fizică pentru Tobit și una morală pentru Sara, dar și o victorie împotriva duhurilor rele. Autorul cărții este influențat de concepțiile demonologice ale epocii. Asimilarea lui Satana cu îngerul morții este întîlnită în numeroase texte, precum cel care urmează, referitor la Facere:

Iar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănînci, căci în ziua în care vei minca din el, vei muri negreșit! (*Facerea* 2, 17).

Dumnezeu a zidit pe om spre nestricăciune și l-a făcut după chipul ființei Sale.
Iar prin pizma diavolului moartea a intrat în lume și cei ce sînt de partea lui vor ajunge s-o cunoască (*Înțelepciunea lui Solomon* 2, 23–24).

Peste ani, Iisus le va spune dușmanilor săi:

Voi sînteți din tatăl vostru diavolul și vreți să faceți poftele tatălui vostru. El, de la început, a fost ucigător de oameni [...] (*Ioan* 8, 44).

Petru va spune, la rîndul său:

Fiți treji, privegheați. Potrivnicul vostru, diavolul, umblă, răcnind ca un leu, căutînd pe cine să înghită (*I Petru* 5, 8).

Tema înlănțuirii lui Satana (*Tobit* 8, 3) se regăsește în literatura apocaliptică extra-biblică. În *Apocalipsa*, diavolul este înlănțuit pe o mie de ani (*Apocalipsa* 20, 2). Este apoi dezlegat pentru a putea aduna în jurul lui toate forțele răului pe care focul coborît din cer le va distruge (*Apocalipsa* 20, 7–10). Pînă la urmă chiar și moartea va fi nimicită (*Apocalipsa* 20, 14).

În ordinea nefastă, Asmodeu are o misiune specială: distrugerea legăturii rodnice a căsătoriei printre credincioșii întru Dumnezeu. Țelul lui final este nimicirea poporului ales.

Căsătoria răspunde îndemnului inițial al lui Dumnezeu: „[...] Fiți rodnici și vă înmulțiți" (*Facerea* 1, 28). Dar în vremurile în care oamenii decăzuți sînt amenințați de forțele răului, legătura căsniciei este și o pavăză împotriva dezordinii pe care o poate provoca dorința. Acestea sînt probabil gîndurile apostolului Pavel cînd îi sfătuiește pe oameni: „Nici nu dați loc diavolului" (*Efeseni* 4, 27).

Sau, altă dată:

Vreau deci ca văduvele tinere să se mărite, să aibă copii, să-și vadă de case, și să nu dea potrivnicului nici un prilej de ocară.
Căci unele s-au și abătut, ca să se ducă după Satana (*I Timotei* 5, 14–15).

Cartea lui Tobit dezvăluie o nouă dimensiune a căsătoriei. Iov și Tobit par

a fi fost căsătoriți dacă nu cu zgripțuroaice, cel puțin cu femei slabe care șovăie în fața suferinței. În schimb, căsătoria dintre Sara și Tobia cel tînăr se bazează pe experiența slăbiciunii umane în fața forțelor răului. Legătura lor este întărită de victoria dragostei consfințită și vindecată de Dumnezeu, prin persoana trimisului său îngeresc. Dragostea se arată încă o dată mai tare decît moartea, atunci cînd credința Domnului se aliază cu ea pentru a o feri de nestatornicie.

Cîntarea lui Tobit, cu care se încheie cartea, confirmă acest adevăr:

„Binecuvîntat este Dumnezeu cel veșnic viu și binecuvîntată este împărăția Lui.
Căci El pedepsește și miluiește, pogoară pînă la iad și iarăși înalță, și nu-i nimeni care ar scăpa din mîna Lui! (*Tobit* 13, 1–2).

IISUS TĂMĂDUITORUL

Iisus împotriva Satanei

Iisus nu este un tămăduitor profesionist. El nu aleargă după faimă și nici după puterea pe care i-ar putea-o da această practică. Puterea pe care o are de la Tatăl Său din ceruri se manifestă prin acte de milostenie care sînt în același timp semne ale venirii Împărăției Cerurilor. Instaurarea acestei Împărății înseamnă și o victorie asupra Satanei, considerat stăpînul lumii și numit adesea „cel rău".

[...] Tatăl nostru, Care ești în ceruri, sfințească-se numele Tău;
Vie împărăția ta; [...]
[...] ci ne izbăvește de cel rău (*Matei* 6, 9–10 și 13).

Oamenii suferă, iar durerile pricinuite de boală sînt, pentru contemporanii lui Iisus, urmări ale păcatului propriu sau moștenit (*Ioan* 9, 2). Satana se manifestă la cei care suferă de anumite boli nervoase sau sînt demonizați.

Vindecarea unei femei infirme în ziua de sabat este prezentată ca o luptă împotriva Satanei

Și învăța Iisus într-una din sinagogi sîmbăta
Și iată o femeie care avea de optsprezece ani un duh de neputință și care era gîrbovă, de nu putea să se ridice în sus nicidecum;
Iar Iisus, văzînd-o, a chemat-o și i-a zis: Femeie ești dezlegată de neputința ta.
Și Și-a pus mîinile asupra ei, și ea îndată s-a îndreptat și slăvea pe Dumnezeu (*Luca* 13, 10–13).

Mai-marele sinagogii protestează spunînd că această vindecare nu este binevenită într-o zi de sîmbătă. Iisus însă îi reamintește că nu e zi în care să nu fie nevoie ca dobitoacele să fie îngrijite și, cu atît mai mult, oamenii. El spune:

Dar aceasta, fiică a lui Avraam fiind, pe care a legat-o, iată de optsprezece ani, nu se cuvenea, oare, să fie dezlegată de legătura aceasta, în ziua sîmbetei? (*Luca* 13, 16).

Spre deosebire de medicul care ține boala la distanță, pentru a o putea vindeca mai ușor, Iisus se dăruiește total actului vindecării, știind că tămăduirile sînt o formă de victorie împotriva duhului răului. Referințele (*Isaia* 53, 4) la patimile Slujitorului sînt edificatoare.

Și făcîndu-se seară, au adus la El mulți demonizați și a scos duhurile cu cuvîntul și pe toți cei bolnavi i-a vindecat.
Ca să se împlinească ceea ce s-a spus prin Isaia proorocul, care zice: Acesta neputințele noastre a luat și bolile noastre le-a purtat (*Matei* 8, 16–17).

Intervenția demonului într-o boală se materializează de multe ori printr-o acțiune inhibitoare a funcțiilor fiziologice și senzoriale. Iată ce povestește Matei despre un om demonizat, orb și mut.

Atunci au adus la El pe un demonizat, orb și mut, și l-a vindecat, încît cel orb și mut vorbea și vedea.
Mulțimile toate se mirau zicînd: Nu este, oare, Acesta, Fiul lui David?
Fariseii însă, auzind, ziceau: Acesta nu scoate pe demoni decît cu Beelzebul, căpetenia demonilor (*Matei* 12, 22–24).

Văzînd că fariseii încearcă să răstălmăcească faptele, Iisus îi aruncă în propria lor cursă.

Cunoscînd gîndurile lor, Iisus le-a zis: Orice împărăție care se dezbină în sine se pustiește, orice cetate sau casă care se dezbină în sine nu va dăinui.
Dacă Satana scoate pe Satana, atunci s-a dezbinat în sine; dar atunci cum va dăinui împărăția lui?
Și dacă Eu scot pe demoni cu Beelzebul, feciorii voștri cu cine îi scot? De aceea ei vă vor fi judecători (*Matei* 12, 25–27).

Această întîmplare relatată de Evanghelie este deosebit de importantă pentru înțelegerea misterului cristic.

Pavel spune despre Iisus că s-a „golit" pe Sine pentru a lua înfățișarea unui om (*Filipeni* 2, 6–7). Spre deosebire de oameni pe care înfumurarea îi face să fie prea mulțumiți de ei înșiși, Iisus este pregătit pentru a primi Duhul Sfînt întru care va boteza (*Marcu* 1, 8). Îndemnat de Sfîntul Duh, el va declara război Satanei (*Marcu* 1, 8). Prin acest Duh Sfînt care este degetul lui Dumnezeu (*Luca* 11, 20), el va reuși să-i alunge pe demoni.

Împărăția cerurilor este supunerea lumii Duhului Sfînt întrupat de Iisus. Alungarea demonilor și vindecările îl lipsesc pe Satana de puteri, în special de cele dătătoare de moarte: demența și boala sînt semne ale împărăției morții.

Cel care va atribui demonului ceea ce vine de la Duhul Sfînt va fi aspru pedepsit de Iisus.

De aceea vă zic: Orice păcat și orice hulă se va ierta oamenilor, dar hula împotriva Duhului nu se va ierta (*Matei* 12, 31).

Din închisoare Ioan Botezătorul îl întreabă pe Iisus: „Tu ești cel ce vine sau să așteptăm pe altul?" (*Matei* 11, 3). Drept răspuns, Iisus evocă puterea lui Dumnezeu, așa cum fusese prorocită de Isaia (*Isaia* 42, 18–19).

Și Iisus, răspunzînd, le-a zis: Mergeți și spuneți lui Ioan cele ce auziți și vedeți:
Orbii își capătă vederea și șchiopii umblă, leproșii se curățesc și surzii aud, morții înviază și săracilor li se binevestește (*Matei* 11, 4–5).

Săracii primesc vestea cea bună a dezrobirii lor prin venirea Împărăției lui Dumnezeu. Iisus trimite șaptezeci de ucenici care să vestească venirea Împărăției și să răspîndească semnele sale, între care vindecarea bolnavilor este unul dintre cele mai grăitoare.

Și în orice cetate veți intra și vă vor primi, mîncați cele ce vă vor pune înainte.
Și vindecați pe bolnavii din ea și ziceți-le: S-a apropiat de voi împărăția lui Dumnezeu (*Luca* 10, 8–9).

Ucenicii trebuiau într-adevăr să ducă un război împotriva Necuratului:

Și s-au întors cei șaptezeci (și doi) cu bucurie, zicînd: Doamne, și demonii ni se supun în numele Tău.
Și le-a zis: Am văzut pe Satana ca un fulger căzînd din cer.
Iată, v-am dat putere să călcați peste șerpi și peste scorpii și peste toată puterea vrăjmașului, și nimic nu vă va vătăma.
Dar nu vă bucurați de aceasta, că duhurile vi se pleacă, ci vă bucurați că numele voastre sînt scrise în ceruri (*Luca* 10, 17–20).

Credința tămăduitoare

Bolnavii vin la Iisus cu sufletul deschis (*Marcu* 1, 40; *Matei* 8, 2). Sutașul din Capernaum manifestă o credință curată și deplină față de care Iisus exclamă, plin de admirație: „[...] Adevărat grăiesc vouă: Nici în Israel n-am găsit atîta credință" (*Matei* 8, 10).

Uneori credința ia forma unui simplu gest, ca cel al femeii care atinge pe furiș haina lui Iisus. Vindecarea este imediată. Iisus îi spune: „[...] Fiică, credința ta te-a mîntuit, mergi în pace și fii sănătoasă de boala ta!" (*Marcu* 5, 34).

Alteori bolnavii trebuie să răspundă la întrebări:

Trecînd Iisus pe acolo, doi orbi se țineau după El și strigau și ziceau: Miluiește-ne pe noi, Fiule al lui David.
După ce a intrat în casă, au venit la El orbi și Iisus i-a întrebat: Credeți că pot să fac Eu aceasta? Zis-au Lui: Da, Doamne! Atunci s-a atins de ochii lor, zicînd: După credința voastră, fie vouă! (*Matei* 9, 27–29).

Mai-marele unei sinagogi, Iair, a cărui fiică este pe moarte, îl cheamă pe Iisus. Pe drum el află de moartea fetei pe care toată lumea începuse să o jelească. Iisus îl îmbărbătează pe Iair: „[...] Nu te teme. Crede numai" (*Marcu* 5, 36).

Copila se însănătoșește. Orbul Bartimeu își recapătă vederea tot datorită credinței (*Marcu* 10, 51–52).

Credința poate prinde rădăcini și în sufletul unui păgîn. Cea pe care Matei o numește „cananeianca" auzise despre Iisus. Plină de încredere, vine la el să-i ceară vindecarea fiicei ei chinuită de demon. Nu se lasă descurajată de un prim refuz al lui Iisus și-i spune vorbe care îl conving: „Atunci, răspunzînd, Iisus i-a zis: «O, femeie, mare este credința ta; fie ție cum voiești.» Și s-a tămăduit fiica ei în ceasul acela" (*Matei* 15, 28).

Se întîmplă uneori ca un om să recunoască cît de slabă îi este credința. El cere ajutor. Acesta este omul care i-l aduce lui Iisus pe fiul său epileptic și chinuit de demoni. „Iar Iisus i-a zis: «De poți crede, toate sînt cu putință celui ce crede.» Și îndată strigînd tatăl copilului, a zis cu lacrimi: Cred, Doamne! Ajută necredinței mele" (*Marcu* 9, 23–24).

Ucenicii recunosc nereușita încercării lor de a vindeca un lunatic.

Atunci, apropiindu-se ucenicii de Iisus, I-au zis deosebi: de ce noi n-am putut să-l scoatem?
Iar Iisus le-a răspuns: Pentru puțina voastră credință. Căci adevărat grăiesc vouă: Dacă veți avea credință cît un grăunte de muștar, veți zice muntelui acestuia: Mută-te de aici dincolo, și se va muta; și nimic nu va fi vouă cu neputință.
Dar acest neam de demoni nu iese decît numai cu rugăciune și cu post (*Matei* 17, 19–21).

Iisus vorbește despre credința tămăduitorului. Bobul de muștar devine simbolul Împărăției cerești (*Matei* 13, 31–32). El insistă asupra forței germinative a acestei bobițe: asemenea ei este și credința care poate duce la rezultate surprinzătoare și poate determina vindecări imposibile.

Abținerea de la mîncare și rugăciunea amintesc de postul ținut de Iisus în deșert pe cînd se lupta cu Satana. Golit de cele lumești, copleșit de credință, omul poate să-l învingă pe Necuratul aducător de necazuri și boli.

Credința bolnavilor în pragul vindecării se aseamănă cu cea a ucenicilor lui Iisus: este credința celor „modești" în Împărăția Cerurilor ce va să vină „[...] Te slăvesc pe Tine, Părinte, Doamne al cerului și al pămîntului, că

ai ascuns acestea de cei înțelepți și pricepuți și le-ai descoperit pruncilor" (*Matei* 11, 25).

Modestia spiritului înseamnă umilință și sărăcie a inimii. Cei înzestrați cu aceste calități se pot supune pe deplin voinței Domnului. Cine a fost înzestrat cu haruri, chiar cu cel de a-i goni pe demoni, nu este neapărat ucenic al lui Hristos.

Nu oricine Îmi zice: Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu Celui din ceruri.
Mulți Îmi vor zice în ziua aceea: Doamne, Doamne, au nu în numele Tău am prorocit și nu în numele Tău am scos demoni și nu în numele Tău minuni multe am făcut?
Și atunci voi mărturisi lor: Niciodată nu v-am cunoscut pe voi. Depărtați-vă de la mine cei ce lucrați fărădelegea (*Matei* 7, 21–23).

Iisus știe care este credința bolnavului și care este cea a tămăduitorului.

Credința bolnavilor este strigătul celor săraci. Boala este un neajuns care se cuibărește în trup. Credința bolnavului înseamnă încredere deplină, deschisă lucrării Duhului Sfînt. Doar Duhul Sfînt este în stare să rupă legăturile demonice. Credința tămăduitorului este de mai multe feluri. Poate fi credința în propriile-i puteri: clarviziune sau magnetism, putere de descîntec, formule considerate folositoare. Existau, pe vremea lui Iisus, confrerii de tămăduitori și locuri cu virtuți tămăduitoare vestite (*Ioan* 5, 2–3). Credința tămăduitorului poate fi și convingerea că Dumnezeu i-a încredințat haruri folositoare și atunci mintea îi poate fi tulburată de orgoliu.

Credința adevăraților ucenici ai lui Iisus este credința pruncilor. Ea poate face minuni datorită îmbinării fericite dintre aspirațiile omului și voința divină. În acest fel îndurarea care se așterne asupra trupurilor bolnave este semn prevestitor al Împărăției cerurilor.

Simbolistica bolilor

În Antichitate, cuvîntul lepră era folosit pentru a desemna diferite boli infecțioase care rodeau carnea. Din teama de a fi contaminați, cei sănătoși îi declarau pe cei bolnavi spurcați și îi excludeau din viața socială.

Povestea lui Neeman, căpetenie de oști, bolnav de lepră, dovedește că vindecarea lui nu s-a datorat scăldatului în Iordan, ci umilinței și supunerii sale. După ce își învinge revolta, el se supune ordinului profetului Elisei care-i spune: „[...] Du-te și te scaldă de șapte ori în Iordan, că ți se va înnoi trupul tău și vei fi curat!" (*IV Regi* 5, 10).

Neeman a fost deci vindecat prin credință. Iisus îl va lăuda în fața dușmanilor care gîndeau în sinea lor: „Doctore, vindecă-te de tine însuți!" (*Luca* 4, 23). Dar Iisus le răspunde: „Și mulți leproși erau în Israel în zilele proorocului Elisei, dar nici unul dintre ei nu s-a curățat, decît Neeman Sirianul" (*Luca* 4, 27).

Pentru că a înșelat și a fost zgîrcit, servitorul lui Elisei, Ghiezi, se îmbolnăvește de lepră. Boala este în acest caz fructul otrăvit al păcatului, aducînd cu ea suferință și izgonire (*IV Regi* 5, 20–27).

Cuprins de milă, Iisus tămăduiește un lepros și îl trimite la un preot pentru ca acesta să consemneze vindecarea. Leprosul vindecat nesocotește voința lui Iisus și proclamă minunea (*Marcu* 1, 40–45).

Vindecarea celor zece leproși este și ea semnificativă dintr-un anumit punct de vedere. După ce au fost văzuți de preot, doar unul dintre ei, samaritea-

nul, un străin care nu era bine văzut, se întoarce la Iisus pentru a-l preaslăvi (*Luca* 17, 11–19).

Vindecarea paraliticilor este prilej de învățături deosebite. La Capernaum se face o spărtură în acoperișul casei în care se afla Iisus, pentru a putea lăsa în jos patul în care zăcea bolnavul și a i-l înfățișa. Iisus îi spune doar: „[...] Fiule, iertate îți sînt păcatele tale!" (*Marcu* 2, 5). Scribii care se aflau la fața locului gîndeau că Iisus hulește, căci doar Dumnezeu poate ierta păcatele. Iisus le află gîndurile ascunse și le spune:

Ce este mai ușor a zice slăbănogului: Iertate îți sînt păcatele, sau a zice: Scoală-te, ia-ți patul tău și umblă?
Dar, ca să știți că putere are Fiul Omului a ierta păcatele pe pămînt, a zis slăbănogului:
Zic ție: Scoală-te, ia-ți patul tău și mergi la casa ta.
Și s-a sculat îndată și, luîndu-și patul, a ieșit înaintea tuturor, încît erau toți uimiți și slăveau pe Dumnezeu, zicînd: Asemenea lucruri n-am văzut niciodată (*Marcu* 2, 9–12).

Această vindecare are o dublă semnificație. Un miracol văzut de toți este dovada unei fapte care practic nu poate fi verificată — iertarea păcatelor. Dar Iisus vindecă, în fața tuturor, cauza bolii, care este păcatul. Ucenicii lui Iisus erau și ei partizanii acestei doctrine. Puterea lui nu se poate asemăna cu cea a unui simplu tămăduitor sau a unui făcător de minuni, ea este o putere cu adevărat divină.

Vindecarea paraliticului la scăldătoarea de la Vitezda este înfățișată de Ioan ca încărcată de un simbolism deosebit. Întîmplarea se petrece la o scăldătoare vestită pentru virtuțile ei tămăduitoare. În acel loc se afla sanctuarul unui zeu vindecător, Serapis; potrivit tradiției evreiești, clocotul apelor era semnul unei intervenții angelice. Primul care reușea să sară în acel moment în scăldătoare era vindecat. Numai că paraliticul, țintuit la pat de treizeci și opt de ani, nu era în stare de o astfel de săritură, neavînd deci acces la vindecare și la iertare din partea Domnului (sau a zeilor!). Iisus va face pentru el un lucru nemaivăzut. Puterea lui face să pălească faima terapeuților din acele locuri. Cu toate acestea, fiind săvîrșită într-o zi de sîmbătă, fapta lui este considerată de evrei un păcat.

Iisus, văzîndu-l pe acesta zăcînd și știind că este așa încă de multă vreme, i-a zis: Voiești să te faci sănătos?
Bolnavul I-a răspuns: Doamne, nu am om, ca să mă arunce în scăldătoare, cînd se tulbură apa; că, pînă cînd vin eu, altul se coboară înaintea mea.
Iisus i-a zis: Scoală-te, ia-ți patul tău și umblă.
Și îndată omul s-a făcut sănătos, și și-a luat patul și umbla (*Ioan* 5, 6–9).

Fapta lui Iisus nu se supune poruncilor Legii strămoșești. Iisus însă nu se opune Legii; vindecarea are altă dimensiune, cea a misiunii sale divine pe pămînt.

Pentru aceasta Iudeii prigoneau pe Iisus și căutau să-L omoare, că făcea acestea sîmbăta.
Dar Iisus le-a răspuns: Tatăl Meu pînă acum, lucrează; și Eu lucrez (*Ioan* 5, 16–17).

Minunea săvîrșită este o ușurare pentru trupul paralizat, dar și o eliberare pentru inima apăsată de cerințele Legii. Iisus a venit pe pămînt ca să desăvîrșească Legea și nu pentru a o scoate din uz (*Matei* 5, 17). A desăvîrși Legea înseamnă a-i reda adevăratul înțeles. Dincolo de cuvinte, actul vindecării se aseamănă cu vorbele devenite fapte ale proorocilor, cu gesturile lor, cu purtarea lor încărcată de mesajul divin. Vindecarea săvîrșită de Iisus

are o semnificație mai profundă decît faptele proorocilor, datorită simbiozei permanente dintre Fiu și Tată. Prin ea se manifestă, într-o altă ordine, toată splendoarea milosteniei divine. Aceasta este adevărata desăvîrșire a Legii. Iisus a redat vederea mai multor orbi. Vindecarea orbului din naștere este cea mai grăitoare. Este un semn premergător al revelației lui Iisus ca Lumină a lumii (*Ioan* 9, 5). Importanța acestei minuni a fost prezentată mai sus, la p. 22, „Lumina călăuzește lucrările omului".

Medicul stă la masă cu bolnavii

Iisus este în aceeași măsură medicul păcătoșilor și tămăduitorul bolnavilor. Nu-i este teamă să stea în preajma celor pe care „curații" îi consideră spurcați. Această calitate este subliniată în clipa în care Levi, zis Matei, simte chemarea.

Și trecînd, a văzut pe Levi al lui Alfeu, șezînd la vamă, și i-a zis: Urmează-Mi. Iar el sculîndu-se, l-a urmat.
Și cînd ședea El în casa lui Levi, mulți vameși și păcătoși ședeau la masă cu Iisus și cu ucenicii Lui. Că erau mulți și-l urmau.
Iar cărturarii și fariseii, văzîndu-L că mănîncă împreună cu vameșii și păcătoșii, ziceau către ucenicii Lui: De ce mănîncă și bea Învățătorul vostru cu vameșii și cu păcătoșii?
Dar, auzind, Iisus le-a zis: Nu cei sănătoși au nevoie de doctor, ci cei bolnavi. N-am venit să chem pe drepți, ci pe păcătoși la pocăință (*Marcu* 2, 14–17).

Zaheu coboară în grabă din pomul care-i servește drept post de observație, pentru a-l întîmpina pe Iisus care vine să-l viziteze. Îl primește cu mare bucurie, deși pentru evrei cine intra în casa unui păcătos era păcătos el însuși. Simpla prezență a lui Iisus îl împinge pe Zaheu la pocăință.

Iar Zaheu, stînd, a zis către Domnul: Iată, jumătate din averea mea, Doamne, o dau săracilor și, dacă am năpăstuit pe cineva cu ceva, întorc împătrit (*Luca* 19, 8).

Iisus nu face altceva decît să constate vindecarea:

[...]Astăzi s-a făcut mîntuire casei acesteia, căci și acesta este fiul lui Avraam.
Căci Fiul Omului a venit să caute și să mîntuiască pe cel pierdut (Luca 19, 9–10).

Poftit fiind la masa păcătoșilor, Iisus cere să fie invitați și cei săraci, cei neputincioși și cei șchiopi. Iisus merge într-o sîmbătă la masa unui fariseu după ce vindecă un bolnav de idropică (*Luca* 14, 1–6). Dar El nu se mulțumește cu atît.

Zis-a și celui ce-L chemase: cînd faci prînz sau cină, nu chema pe prietenii tăi, nici pe frații tăi, nici pe rudele tale, nici vecinii bogați, ca nu cumva să te cheme și ei, la rîndul lor, pe tine, și să-ți fie ca răsplată.
Ci, cînd faci un ospăț, cheamă pe săraci, pe neputincioși, pe șchiopi,
Și fericit vei fi că nu pot să-ți răsplătească. Căci ți se va răsplăti la învierea drepților (*Luca* 14, 12–14).

Musafirii nesocotesc parabola, nu vin la masa la care erau poftiți, iar gazda se înfurie. Vor veni însă cei săraci și cei neputincioși și se vor așeza la ospăț. Mînia nu este un semn de supărare; ea este întruchiparea energiei dreptății divine care, într-o perspectivă eshatologică, va da naștere, la momentul potrivit, discernămîntului ce se impune. Stăpînul spune slugii:

Ieși îndată în piețele și ulițele cetății, și pe săraci, și pe neputincioși, și pe orbi, și pe șchiopi adu-i aici.
Și a zis sluga: Doamne, s-a făcut precum ai poruncit și nu mai este loc.

Și a zis stăpînul către slugă: Ieși la drumuri și la garduri și silește să intre, ca să mi se umple casa.
Căci zic vouă: Nici unul din bărbații aceia care au fost chemați nu va gusta din cina mea (*Luca* 14, 21–24).

Situația se repetă în pilda bietului Lazăr care zace, bolnav și singur, la poarta omului bogat. Lazăr cel sărac va fi dus în sînul lui Avraam (*Luca* 16, 19–31).

Păgînii și străinii se vor alătura celor săraci și celor șchiopi la marele ospăț ceresc. Iisus îl vestește cînd va lăuda credința sutașului.

Nici în Israel n-am găsit atita credință.
Și zic vouă că mulți de la răsărit și de la apus vor veni și vor sta la masă cu Avraam, cu Isaac și cu Iacov în împărăția cerurilor (*Matei* 8, 10–11).

IISUS ÎN SUFERINȚĂ

Cel Drept își jertfește viața pentru izbăvirea lumii

Matei relatează nenumăratele vindecări ce au marcat începutul misiunii lui Iisus. El conferă acestor fapte un sens mai profund, citîndu-l pe proorocul Isaia (*Isaia* 53, 4): „[...] Acesta neputințele noastre a luat și bolile noastre le-a purtat" (*Matei* 8, 17).

În a patra cîntare a Slujitorului (*Isaia* 52, 12–53), Isaia descrie suferința izbăvitoare a unei ființe misterioase. Tradiția evreiască o consideră o figură alegorică: este poporul lui Israel umilit, strivit de exod și, în final, răscumpărat și preaslăvit.

Potrivit Sfîntului Ioan Botezătorul (*Ioan* 1, 29) și apoi interpretării creștine, acest Slujitor în suferință este Iisus Hristos care, prin patimile sale și prin Învierea sa, a întemeiat Biserica, sobor al celor care au fost răscumpărați. Există două chei biblice care confirmă această interpretare. Prima este procedeul substituției prin sacrificiu care a călăuzit viața culturală a lui Israel încă de la începuturi. Un berbec îl înlocuiește pe Isaac în clipa în care trebuia să fie jertfit de către Avraam. Sîngele mielului devine pavăză împotriva îngerului morții (*Ieșirea* 12, 7 și 13). Orice nou-născut trebuie sacrificat, dar el poate fi răscumpărat (*Ieșirea* 13, 13). Un țap, purtător al păcatelor lui Israel, va fi sacrificat în deșert în ziua împăcării (*Leviticul* 16). În cele din urmă Isaia desemnează o ființă omenească ca posibilă victimă a „jertfei împăcării".

Dar a fost voia Domnului să-l zdrobească prin suferință. Și fiindcă și-a dat viața ca jertfă pentru păcat, va vedea pe urmașii săi, își va lungi viața și lucrul Domnului în mîna lui va propăși (*Isaia* 53, 10).

A doua cheie este procedeul „reducerii" care se întîlnește de-a lungul întregii istorii a lui Israel. Marele popor ales se împuținează pînă ajunge o mînă de oameni ce supraviețuiesc prin voia Domnului. Această mînă de oameni ajunge pînă la urmă să fie unul singur, care va fi instrumentul reînnoirii. Acest om drept este o ființă nevinovată a cărui viață este prețuită de Dumnezeu. Viața lui poate fi folosită pentru răscumpărarea milei divine, așa cum reiese din tocmeala lui Avraam cu Domnul, atunci cînd Sodoma trebuie salvată (*Geneza* 18, 22–32). Cei puțini dar credincioși vor da naștere unui popor reînnoit pentru ca Israel să nu aibă soarta Sodomei (*Isaia* 1, 9). În cea de-a patra cîntare a Slujitorului, din cei credincioși nu a mai rămas decît unul (*Isaia* 53, 10–11). Cel Drept va fi, în perspectiva mesianică, odrasla legitimă a lui David.

Iată vin zile, zice Domnul, cînd voi ridica lui David Odraslă dreaptă și va ajunge rege și va domni cu înțelepciune; va face judecată și dreptate pe pămînt (*Ieremia* 23, 5).

Cuvîntul „odraslă" se întîlnește și la Zaharia (*Zaharia* 3, 8; 6, 12).

Procedeul reducerii este regăsit și în două texte deosebit de importante ale lui Pavel. Primul este un apel insistent:

Rugămu-vă, deci, în numele lui Hristos, împăcați-vă cu Dumnezeu!
Căci pe El, care n-a cunoscut păcatul, L-a făcut pentru noi păcat, ca să dobîndim, întru El, dreptatea lui Dumnezeu (*II Corinteni* 5, 20–21).

Al doilea text este o predică pe care Pavel o rostește pentru a explica păgînilor vorbele Evangheliei:

Hristos ne-a răscumpărat din blestemul legii, făcîndu-Se pentru noi blestem; pentru că scris este: Blestemat este tot cel spînzurat pe lemn (*Galateni* 3, 13).

Aceste două texte au drept fundal jertfa din ziua Împăcării. La intrarea în sanctuar un ied era jertfit pentru Domnul, iar altul îi era destinat diavolului Azazel. În primul text, Pavel îl identifică pe Iisus cu victima sacrificată în Templu; acest sacrificiu este însă „unic" deoarece Iisus este identificat cu păcatul, pentru ca păcatul să fie nimicit o dată cu moartea lui. Cel de-al doilea text îl pune pe Iisus în postura de ied jertfit lui Azazel, demonul blestemat. Prin Iisus, blestemul este trimis înapoi celui vinovat de decăderea omenirii. Omul astfel eliberat de această constrîngere mortală regăsește lumina binecuvîntării ce i-a fost dată lui Avraam pentru a o revărsa asupra întregii omeniri.

Efectul de reducere prin care Iisus devine cel Drept care moare pentru ceilalți se regăsește în două texte ale lui Ioan. Cel de-al doilea text este o repetare a primului și insistă asupra importanței acestei afirmații. Văzînd că fariseii ezită, arhiereul lor intervine cu fermitate:

Iar Caiafa, unul dintre ei, care în anul acela era arhiereu le-a zis: Voi nu știți nimic;
Nici nu cugetați că vă este mai de folos să moară un om pentru popor, decît să piară tot neamul.
Dar acesta n-a zis-o de la sine, ci, fiind arhiereu al anului aceluia, a proorocit că Iisus avea să moară pentru neam,
Și nu numai pentru neam, ci și ca să adune laolaltă pe fiii lui Dumnezeu cei împrăștiați (*Ioan* 11, 49–52).

Iar cînd Iisus este dus la Anna, socrul lui Caiafa, Ioan spune:

Și Caiafa era cel ce sfătuise pe Iudei că este de folos să moară un om pentru popor (*Ioan* 18, 14).

Dialogul lui Isaia cu *Evanghelia*

În *Noul Testament* este adesea citat Isaia. Citirea creștinească a textelor despre Slujitorul suferind și, în special, cîntul al patrulea (*Isaia* 52, 13–53, 12) se caracterizează printr-o coerență de-a dreptul biblică. Alternanța textelor din *Vechiul Testament* și din *Noul Testament* scoate în evidență această legătură.

Persoana Slujitorului este paradoxală: batjocorit de oameni, slăvit de Dumnezeu, profetul spune

Iată că sluga mea va propăși, se va sui, mare se va face și se va înălța pe culmile slavei! (*Isaia* 52, 13).

Petru afirmă în fața locuitorilor Ierusalimului:

Dar voi v-ați lepădat de Cel sfînt și drept și ați cerut să vă dăruiască un bărbat ucigaș.

Iar pe începătorul vieții L-ați omorît, pe care însă Dumnezeu L-a înviat din morți și ai cărui martori sîntem noi (*Fapte* 3, 14–15).

Iisus vestește sfîrșitul împărăției Satanei:

Acum este judecata acestei lumi; acum stăpînitorul lumii acesteia va fi aruncat afară. Iar Eu, cînd voi fi înălțat de pe pămînt, îi voi trage pe toți la Mine (*Ioan* 12, 31–32).

Isaia descrie apariția omului suferinței:

Precum mulți s-au spăimîntat de el — așa de schimonosită îi era înfățișarea lui, și chipul lui atît de fără asemănare cu oamenii (*Isaia* 52, 14).

Iisus batjocorit este arătat mulțimii:

Deci a ieșit Iisus afară, purtînd cununa de spini și mantia purpurie. Și le-a zis Pilat: Iată omul!
Cînd L-au văzut deci arhiereii și slujitorii au strigat, zicînd: Răstignește-L! Răstignește-L! (*Ioan* 19, 5–6).

Crucea este pusă în centrul mesajului lui Pavel: „Însă noi propovăduim pe Hristos cel răstignit: pentru Iudei, sminteală; pentru păgîni, nebunie" (*I Corinteni* 1, 23).

Isaia descrie uimirea păgînilor atunci cînd cel umilit este preamărit:

Tot așa va fi pricină de uimire pentru multe popoare; regii își vor astupa gura, că acum văd ceea ce nu li s-a spus, și ceea ce n-au auzit, înțeleg (*Isaia* 52, 15).

Pavel reia spusele lui Isaia pentru a sublinia că s-a adresat doar păgînilor:

Rîvnind astfel să binevestesc acolo unde Hristos nu fusese numit, ca să nu zidesc pe temelie străină,
Ci precum este scris: Cărora nu li s-a vestit despre El, aceia Îl vor vedea; și cei ce n-au auzit Îl vor înțelege (*Romani* 15, 20–21).

Isaia știe că vestește lucruri uluitoare:

Cine va crede ceea ce noi am auzit și brațul Domnului cui se va descoperi? (*Isaia* 53, 1).

Ioan citează același verset, dar face aluzie la neîncrederea celor care-l înconjurau pe Iisus:

Și, deși a făcut atîtea minuni înaintea lor, ei tot nu credeau în El,
Ca să se împlinească cuvîntul proorocului Isaia, pe care l-a zis: Doamne, cine a crezut în ceea ce a auzit de la noi? Și brațul Domnului cui s-a descoperit? (*Ioan* 12, 37–38).

Pavel citează și el același pasaj, dar se referă la lipsa de încredere a celor care-i ascultă predica (*Romani* 10, 16).

Iată acum descrierea Slujitorului îngenunchеat și batjocorit:

Crescut-a înaintea lui ca o odraslă, și ca o rădăcină în pămînt uscat; fără chip și fără frumusețe, ca să ne uităm la el, și fără înfățișare, ca să ne fie drag.
Disprețuit era și cel din urmă dintre oameni: om al durerilor și cunoscător al suferinței, unul înaintea căruia să-ți acoperi fața; disprețuit și desconsiderat (*Isaia* 53, 2–3).

Marcu menționează defăimarea ce însoțește suferința lui Iisus (*Marcu* 9, 12).

Textul care merită din plin să fie pus alături de tabloul decăderii Slujitorului este desigur imnul din *Epistola către Filipeni a Sfîntului Apostol Pavel*.

Ci s-a deșertat pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-se asemenea oamenilor, și la înfățișare aflîndu-se ca un om,
S-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-se pînă la moarte — și încă moarte pe cruce (*Filipeni* 2, 7–8).

În următoarele versete misterul înlocuirii este ușor de perceput: nevinovatul poartă suferințele, durerile, povara păcatului și pedeapsa nelegiuiților.

Dar el a luat asupră-și durerile noastre și cu suferințele noastre s-a împovărat. Și noi îl socoteam pedepsit, bătut și chinuit de Dumnezeu.
Dar el fusese străpuns pentru păcatele noastre și zdrobit pentru fărădelegile noastre. El a fost pedepsit pentru mîntuirea noastră și prin rănile lui noi toți ne-am vindecat (*Isaia* 53, 4–5).

Pavel crede că Iisus a salvat omenirea identificîndu-se cu slăbiciunile sale. Prin el este învinsă ura, fruct otrăvit al păcatului. Iisus și-a însușit păcatul nostru (*II Corinteni* 5, 21). S-a făcut blestem pentru noi (*Galateni* 3, 13). A fost vîndut pentru păcatele noastre (*Romani* 4, 25). Hristos este pacea noastră, căci, prin Crucea lui, a ucis ura (*Efeseni* 2, 14–18).

Textul următor folosește simbolul turmei rătăcite și pe cel al mielului nevinovat și supus.

Toți umblăm rătăciți ca niște oi, fiecare pe calea noastră, și Domnul a făcut să cadă asupra Lui fărădelegile noastre ale tuturor.
Chinuit a fost, dar s-a supus și nu și-a deschis gura Sa; ca un miel spre junghiere s-a adus și ca o oaie fără de glas înaintea celor ce o tund, așa nu și-a deschis gura Sa (*Isaia* 53, 6–7).

Petru folosește și el imaginea turmei rătăcite al cărei păstor este Iisus.

Pentru că erați ca niște oi rătăcite, dar v-ați întors la Păstorul și la Păzitorul sufletelor voastre (*I Petru* 2, 25).

Slujitorul rupt de pămîntul celor vii are parte și de umilința unui mormînt nedemn.

Întru smerenia Lui judecata Lui s-a ridicat și neamul Lui cine îl va spune? Că s-a luat de pe pămînt viața Lui! Pentru fărădelegile poporului Meu a fost adus spre moarte.
Mormîntul Lui a fost pus lîngă cei fără de lege și cu cei făcători de rele, după moartea Lui, cu toate că nu săvîrșise nici o nedreptate și nici înșelăciune nu fusese în gura Lui (*Isaia* 53, 8–9).

Iisus este și el îngropat în mormîntul unui om bogat (*Matei* 27, 57–60). Spre deosebire de bogații evocați de Isaia, Iosif din Arimateea, ucenic al lui Iisus, era bun și curajos. Rușinea se transformă aici în onoare.

Prorocul îl prezintă pe Slujitor ca pe o victimă omenească a unei jertfe de ispășire.

Dar a fost voia Domnului să-L zdrobească prin suferință. Și fiindcă Și-a dat viața ca jertfă pentru păcat, va vedea pe urmașii Săi, Își va lungi viața și lucrul Domnului în mîna Lui va propăși (*Isaia* 53, 10).

În prima sa epistolă, Ioan spune despre Iisus:

[...] avem mijlocitor către Tatăl, pe Iisus Hristos cel drept.
El este jertfa de ispășire pentru păcatele noastre, dar nu numai pentru ale noastre, ci și pentru ale lumii întregi (*I Ioan* 2, 1–2).

Pavel spune despre Iisus: „Pe care Dumnezeu L-a rînduit (jertfă de) ispășire, prin credința în sîngele Lui" (*Romani* 3, 25). În *Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel*, Iisus este marele preot care, prin sîngele său, își ispășește poporul de păcat (*Evrei* 9, 12–14; 2, 17–18).

Pentru a săvîrși fapta mîntuirii, Iisus se supune voinței Tatălui: „[...] Mîncarea Mea este să fac voia Celui ce M-a trimis pe Mine și să săvîrșesc lucrul Lui" (*Ioan* 4, 34).

Iar în clipa agoniei spune: „[...] Părintele Meu, dacă nu este cu putință să treacă acest pahar, ca să nu-l beau, facă-se voia Ta" (*Matei* 26, 42).

Suferințele Slujitorului vor da roade bogate.

Scăpat de chinurile sufletului Său, va vedea rodul ostenelilor Sale și de mulțumire

se va sătura. Prin știința Lui, Dreptul, Sluga Mea, va îndrepta pe mulți, și fărădelegile lor le va lua asupra Sa.
Pentru aceasta Îi voi da partea Sa printre cei mari și cu cei puternici va împărți prada, ca răsplată că Și-a dat sufletul Său spre moarte și cu cei făcători de rele a fost numărat. Că El a purtat fărădelegile multora și pentru cei păcătoși Și-a dat viața (*Isaia* 53, 11–12).

În *Noul Testament*, Cel Drept a devenit numele lui Hristos (*Fapte* 3, 13–14; 7, 52; 22, 14; *Romani* 5, 18).

Izbînda lui Iisus cunoaște o răsplată măreață: mulțimea celor izbăviți (*Apocalipsa* 7, 9).

Scripturile care vorbesc despre suferințele Slujitorului sînt împlinite întru Iisus (*Luca* 22, 37).

Hristos a purtat păcatele noastre în trupul Său, pe cruce (*I Petru* 2, 24).

Iisus este mijlocitorul (*Luca* 23, 34; *Evrei* 7, 25).

Portretul Slujitorului suferind, din a patra cîntare a lui Isaia, poate fi completat cu următoarele cuvinte, extrase din cîntarea a treia:

Spatele l-am dat spre bătăi și obrajii Mei spre pălmuiri, și fața Mea nu am întors de la rușinea scuipărilor (*Isaia* 50, 6).

Patimile după Matei ne fac să ne gîndim la pasajul precedent (*Matei* 26, 67 și 27, 30).

TAINA ÎNVIERII

Vestirea Patimilor și a Învierii

Iisus s-a hotărît tîrziu să le vorbească ucenicilor săi despre taina Patimilor. După Marcu, vestea este dată pentru prima oară între momentul în care Petru își dă seama că Iisus Hristos este Mesia (*Marcu* 8, 27–30) și Schimbarea la față (*Marcu* 9, 2–10).

Și a început să-i învețe că Fiul Omului trebuie să pătimească multe și să fie defăimat de bătrîni, de arhierei și de cărturari și să fie omorît, iar după trei zile să învieze.
Și spunea acest cuvînt pe față. Și luîndu-L Petru de o parte, a început să-L dojenească.
Dar El, întorcîndu-se și uitîndu-se la ucenicii Săi, a certat pe Petru și i-a zis: Mergi, înapoia Mea, satano! Că tu nu cugeți cele ale lui Dumnezeu ci cele ale oamenilor (*Marcu* 8, 31–33).

Aici Iisus își spune „Fiul Omului". Daniel (*Daniel* 7, 13) consideră că această denumire este folosită pentru a desemna o ființă omenească de obîrșie cerească, împărat veșnic, menit să judece și să distrugă mîrșavele regate ale răului. Biruința lui Iisus urmează după o luptă și o moarte vremelnică, care duc la înviere. Vestirea Patimilor este însoțită de un avertisment solemn: Oricare ucenic al lui Hristos trebuie să-și riște viața pentru a-l urma „[...] Oricine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie" (*Marcu* 8, 34).

Vestirea Învierii este legată de revelația Crucii. După cea de-a doua vestire, ucenicii se arată mirați și neliniștiți (*Marcu* 9, 30–32).

Iisus, în fruntea ucenicilor, se îndreaptă spre Ierusalim. Teama îi cuprinde pe toți. Iisus îi adună pe cei doisprezece pentru a-i preveni pentru a treia oară.

Și erau pe drum, suindu-se la Ierusalim, iar Iisus mergea înaintea lor. Și ei erau uimiți și cei ce mergeau după El se temeau. Și luînd la Sine, iarăși pe cei doisprezece, a început să le spună cele ce aveau să I se întîmple:
Că, iată, ne suim la Ierusalim și Fiul Omului va fi predat arhiereilor și cărturarilor; și-L vor osîndi la moarte și-L vor da în mîna păginilor.

Și-L vor batjocori, și-L vor scuipa și-L vor biciui, și-L vor omorî, dar după trei zile va învia (*Marcu* 10, 32–34).

Cea de-a patra vestire a Patimilor este pilda lucrătorilor la vie (*Marcu* 12, 1–12). Capitolul 13 din Marcu are un ton profetic (*Marcu* 13, 1–23), chiar apocaliptic, atunci cînd vestește judecata lumii de către Fiul Omului (*Marcu* 13, 24–27).

Patimile lui Iisus înseamnă lupta hotărîtoare împotriva duhurilor răului. Învierea Fiului Omului coincide cu facerea unei lumi noi. Este lumea dreptății divine, în care Cel Drept este înfățișat ca Primul-născut dintre acești oameni noi.

În finalul pasajului apocaliptic, Marcu povestește pilda smochinului care aduce o notă de destindere:

Învățați de la smochin pilda: cînd mlădița lui se face fragedă și înfrunzește, cunoașteți că vara este aproape.
Tot așa și voi, cînd veți vedea împlinindu-se aceste lucruri, să știți că Fiul Omului este aproape, lîngă uși (*Marcu* 13, 28–29).

Împărăția lui Dumnezeu apare atunci ca primăvara după o iarnă grea. Este vremea unei înnoiri veșnice. Totul renaște întru Hristos cel înviat.

Semnul lui Iona

Cîțiva saduchei și cîțiva farisei se apropie de Iisus în dorința de a vedea un semn care să certifice caracterul divin al misiunii sale și să justifice titlul său mesianic. Ei vor de fapt o minune, un semn de la cer (*Matei* 16, 1). Iisus le răspunde:

Neam viclean și desfrînat cere semn, dar semn nu i se va da, decît semnul lui Iona prorocul.
Că precum a fost Iona în pîntecele chitului trei zile și trei nopți, așa va fi Fiul Omului în inima pămîntului trei zile și trei nopți.
Bărbații din Ninive se vor scula la judecată cu neamul acesta și-i vor osîndi, că s-a pocăit la propovăduirea lui Iona, iată aici este mai mult decît Iona (*Matei* 12, 39–41).

Supunerea locuitorilor din Ninive la vorbele lui Iona, pocăirea lor grabnică este evocată într-un text asemănător din Luca (*Luca* 11, 29–32). Matei insistă asupra celor trei zile și trei nopți petrecute de Iona în pîntecele monstrului marin, făcînd astfel aluzie la punerea în mormînt și Învierea lui Iisus.

Semnul lui Iona este tainic, dar nu de nepătruns. Povestea acestui proroc, chiar dacă fantastică, conține un important mesaj spiritual. Ea evocă încolțirea cuvîntului divin într-un om la început reticent. Această transformare treptată are loc într-un spirit uimit, într-atît de speriat încît alege fuga.

În toiul furtunii, culcat în fundul corăbiei, Iona doarme: „[...] Dar Iona se coborîse în fundul corăbiei, se culcase și adormise. Atunci s-a apropiat de el căpitanul corăbiei, și i-a zis: «Pentru ce dormi? Scoală-te și strigă către Dumnezeul tău»" (*Iona* 1, 5–6).

Iona se ascunde în continuare în pîntecele monstrului, în miezul răbdării lui Dumnezeu, în străfundurile milosteniei sale fără de margini. Din fundul mării, el laudă puterea lui Dumnezeu care-l aruncă pe om în abis, în groapa morții și tot el îl ridică. Coborîrea în frică este ca un înec (*Iona* 2, 7).

Încetul cu încetul, spiritul și trupul, prăbușite în disperare, îi sînt cuprinse de puterea cuvîntului divin. Peștele care înghițise o epavă aruncă o ființă vie pe pămînt (*Iona* 2, 11). Prin forța sa, Cuvîntul a risipit teama: îndrăzneala și credința profetului îi vor convinge pe locuitorii din Ninive.

Pentru primii creștini imaginea lui Iona aruncat de pește era simbolul Învierii. Străvechile cuvinte: „și [...] a

înviat a treia zi, după Scripturi" (*I Corinteni* 15, 4) se referă poate la Iona. Imaginile paleocreștine ale aceluiași proroc, înfățișat ca semnul Învierii, în catacombe sau pe sarcofage, par a confirma această ipoteză.

Întîiul-născut dintre cei morți

Tot întîiul-născut îi aparține lui Dumnezeu.

„Să-mi sfințești pe tot întîiul-născut, pe tot ce se naște întîi la fiii lui Israel, de la om pînă la dobitoc, că este al meu" (*Ieșirea* 13, 2).

Întîiul-născut al unui animal poate fi răscumpărat cu un altul care va fi jertfit. Dar „toți întîi-născuții din fiii tăi să-i răscumperi" (*Ieșirea* 34, 20). Doar fiii au drept de moștenire, iar întîiul-născut primește parte dublă din bunurile părintești și devine capul familiei (*Deuteronomul* 21, 17).

La porunca lui Dumnezeu, Moise trebuie să-i spună Faraonului: „[...] Israel este fiul meu, întîi-născutul meu. Îți zic dar: lasă pe fiul meu să mi se închine" (*Ieșirea* 4, 22–23).

Israel este deci numit „întîi-născut".

Miluiește, Doamne, poporul, care se cheamă cu numele Tău, și pe Israel, pe care cu întîiul-născut l-ai asemănat (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 36, 14).

[...] că eu sînt părintele lui Israel și Efraim este întîiul meu născut (*Ieremia* 31, 9).

Prin antiteză, Iov vorbește despre foamete (sau ciumă) ca despre „întîiul-născut al morții". Iar despre cel nelegiuit spune:

Lingă bunătățile lui el moare de foame, și nenorocirea lui stă gata lingă el.
Boala mușcă din trupul lui. Primul născut al morții roade mădularele lui (*Iov* 18, 12–13).

În aceeași cîntare Pavel menționează de două ori faptul că Iisus este întîiul-născut. Iisus Hristos este „întîiul-născut dintre toate ființele". Apostolul confirmă astfel atotputernicia Fiului iubit de tată și rolul celui care este asimilat cu înțelepciunea creatoare a lui Dumnezeu (*Pilde* 8, 22).

Pavel mai spune și că Iisus este „întîiul-născut din morți". Superioritatea lui vine în acest caz din ordinea noii creații, începută prin Înviere. El este principiul acestei noi ordini.

Și Care este chipul lui Dumnezeu Celui nevăzut, mai întîi născut decît toată făptura.
Pentru că în Aceasta au fost făcute toate, cele din ceruri și cele de pe pămînt, cele văzute și cele nevăzute [...]
Și El este capul trupului, adică al Bisericii, Cel ce este începutul, întîiul născut din morți, ca să fie El Cel dintîi întru toate (*Coloseni* 1, 15–16 și 18).

În *Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel*, cuvîntul „întîiul-născut" pare a fi preamărirea lui Iisus după Patimi, intrarea lui în împărăția cerească, care este centrul noii creații.

Și iarăși, cînd aduce în lume pe Cel întîi născut, El zice: Și să se închine Lui toți îngerii lui Dumnezeu (*Evrei* 1, 6).

Pavel folosește des cuvîntul „pîrgă" pentru a desemna întîia faptă a lui Dumnezeu. Este prevestirea unei prezențe, încă neîmplinită, care se va desăvîrși în viitor. Este sfințirea întregului prin parte, exprimată atît de bine prin simbolismul aluatului dospit.

Căci știm că toată făptura împreună suspină și împreună are dureri pînă acum.
Și nu numai atît, ci și noi, care avem pîrga Duhului, și noi înșine suspinăm în noi, așteptînd înfierea, răscumpărarea trupului nostru (*Romani* 8, 22–23).
Iar dacă este pîrga (de făină) sfîntă, și frămîntătura este sfîntă; și dacă rădăcina este sfîntă, și ramurile sînt (*Romani* 11, 16).

În ordinea Învierii, Iisus este Primul și Principiul:

Dar acum Hristos a înviat din morți, fiind începătură (a învierii) celor adormiți.
Că de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om și învierea morților.
Căci, precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia.
Dar fiecare în rîndul cetei sale: Hristos începătură; apoi cei ai lui Hristos, la venirea Lui (*I Corinteni* 15, 20–23).

Ospățul celor înviați

Ospățul nu este numai prilej de a mînca, el este momentul cel mai însemnat al sărbătorii, cel în care se manifestă spiritul împărtășaniei; iată motivul pentru care ospățul a devenit simbolul indiscutabil al Învierii.

Pentru poporul lui Israel, tradiția rituală prevedea sacrificii ale împărtășaniei, conform cărora o parte din jertfă era oferită Domnului, iar restul era împărțit cu bucurie între participanții la ospăț.

Ieșirea ne spune că Împăcarea s-a încheiat cu o teofanie și un banchet.

Apoi s-a suit Moise și Aaron, Nadab, Abiud și șaptezeci dintre bătrînii lui Israel.
Și au văzut locul unde stătea Dumnezeul lui Israel; sub picioarele Lui era ceva, ce semăna cu un lucru de safir, curat și limpede ca seninul cerului.
Dar El n-a întins mîna sa împotriva aleșilor lui Israel, iar ei au văzut pe Dumnezeu, apoi au mîncat și au băut (*Ieșirea* 24, 9–11).

Ospățul însoțit de jertfă avea loc pe înălțimi, de multe ori în afara orașului. Locul era amenajat și prevăzut adesea cu o încăpere care adăpostea masa cu care se încheia ritualul sacrificiului (*I Regi* 9, 11–14).

La Isaia, Domnul Savaot este cel care pregătește un ospăț vesel pentru „toate neamurile". De notat că nu este vorba aici de moarte și lacrimi ca în *Epistola către Corinteni a Sfîntului Apostol Pavel* (*I Corinteni* 15, 54) și în *Apocalipsă* (*Apocalipsa* 21, 4).

Și Domnul Savaot va pregăti în muntele acesta pentru toate popoarele un ospăț de cărnuri grase, un ospăț cu bune vinuri, cărnuri grase cu măduvă, vinuri bune, limpezite!
Și în muntele acesta el va da la o parte vălul care învăluie toate popoarele și perdeaua care acoperă toate neamurile.
El va înlătura moartea pe vecie! Și Domnul Dumnezeu va șterge lacrimile de pe toate fețele și rușinea poporului Său o va îndepărta de pe pămînt, căci Domnul a grăit! (*Isaia* 25, 6–8).

Masa festivă este menționată și în Scripturi. La nunta din Cana se bea un vin ivit dintr-o minune (*Ioan* 2, 1–11). Pentru a sărbători întoarcerea fiului risipitor este sacrificat vițelul cel gras (*Luca* 15, 32). Iisus înmulțește pîinile și peștele (*Marcu* 6, 31–44).

Predica despre pîinea vieții ne dezvăluie existența unei hrane cerești (*Ioan* 6, 25–50) și ne introduce în tainele euharistice (*Ioan* 6, 51–59).

În timpul Cinei, după ce toți ucenicii au băut din pahar, Iisus spune:

Și vă spun vouă că nu voi mai bea de acum din acest rod al viței pînă în ziua aceea cînd îl voi bea cu voi, nou, în împărăția Tatălui Meu (*Matei* 26, 29).

După Înviere, Iisus apare la două ospețe. Primul este cel al ucenicilor, la Emaus:

Și cînd a stat împreună cu ei la masă, luînd El pîinea, a binecuvîntat și, frîngînd, le-a dat lor.
Și și-au deschis ochii lor și L-au cunoscut; Și El s-a făcut nevăzut de la ei.
Și au zis unul către altul: Oare nu ardea în noi inima noastră, cînd ne vorbea pe cale și cînd ne tîlcuia Scripturile? (*Luca* 24, 30–32).

Pe malul Mării Tiberiadei, Iisus își invită ucenicii la prînz:

Iisus le-a zis: Veniți de prînziți. Și nici unul din ucenici nu îndrăznea să-L întrebe: Cine ești Tu?, știind că este Domnul.
Deci a venit Iisus și a luat pîinea și le-a dat lor, și de asemenea și peștele.
Aceasta este, acum, a treia oară cînd Iisus s-a arătat ucenicilor, după ce s-a sculat din morți (*Ioan* 21, 12–14).

Cînd Iisus a spus: „[...] bateți și vi se va deschide" (*Matei* 7, 7), el se referea la rugăciune. Iisus, la rîndul Lui, bate la ușa bisericii din Laodiceea pentru a cina împreună cu cei care ascultă glasul lui Dumnezeu.

Iată, stau la ușă și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine (*Apocalipsa* 3, 20).

Această masă prevestește grandioasa cină prilejuită de nunta Mielului.

[...] Aliluia! pentru că Domnul Dumnezeul nostru, Atotțiitorul, este împărat.
Să ne bucurăm și să ne veselim și să-I dăm slavă, căci a venit nunta Mielului și mireasa Lui s-a pregătit.
Și i s-a dat ei să se înveșmînteze cu vison curat, luminos, căci visonul sînt faptele cele drepte ale sfinților.
Apoi mi-a zis: Scrie: Fericiți cei chemați la cina nunții Mielului! (*Apocalipsa* 19, 6–9).

CORTUL, CHIVOTUL LEGĂMÎNTULUI, PRIMELE JERTFELNICE

Cortul și coliba

Cortul, adăpost și simbol al interiorității
Cortul, jertfelnic al deșertului
Coliba și sărbătoarea *Sukkōt* (sau a corturilor)

De la deșert la primele sanctuare

Chivotul legămîntului (sau al mărturiei)
Drumul Chivotului
Ghilgal, poartă către pămîntul făgăduinței
Vadul, o trecătoare spirituală
Splendoarea și decăderea orașului Șilo

CORTUL ȘI COLIBA

Cortul, adăpost și simbol al interiorității

Cortul este adăpostul nomadului. Pe vremea patriarhilor, în lista descendenților lui Cain, putem citi: „Ada a născut pe Iabal; acesta a fost tatăl celor ce trăiesc în corturi, la turme" (*Facerea* 4, 20).

Cortul era adesea făcut dintr-o țesătură de păr de capră, de culoare brună, aproape neagră. Frumoasa din *Cîntarea Cîntărilor* își aseamănă culoarea pielii cu cea a formelor întunecate risipite prin deșert:

Neagră sînt, fete din Ierusalim, dar frumoasă, ca sălașurile lui Cedar, ca și cortinele lui Solomon (*Cîntarea Cîntărilor* 1, 4).

Deși nomad, beduinul este un om al interiorului, care stă cu plăcere în cort, mai ales dacă are păstori care să-i îngrijească turmele. Vînătorul însă este omul spațiilor deschise și iscusința cu care mînuie armele face din el un războinic. Această diferență este demonstrată de fiii lui Isaac: „Copiii aceștia au crescut și a ajuns Isav om iscusit la vînătoare, trăind pe cîmpii; iar Iacov era un om liniștit, trăind în corturi" (*Facerea* 25, 27).

Cortul este un loc de taină care ascunde secrete, în primul rînd pe cele ale iubirii: „Și a adus-o Isaac în cortul mamei sale Sarra și a luat pe Rebeca și aceasta s-a făcut femeia lui și a iubit-o" (*Facerea* 14, 67).

Cortul este un adăpost la ora înfrîngerii: „Și s-au lovit Filistenii cu Israeliții și au fost înfrînți aceștia, și a fugit fiecare în cortul său" (*I Regi* 4, 10).

Este însă un adăpost nesigur, ba chiar o capcană, pentru Sisera (*Judecătorii* 4, 17–22). Ioab, refugiat în cortul-jertfelnic al Domnului, nu scapă de pedeapsa lui Solomon (*III Regi* 2, 28–34).

Cortul are o influență asupra stării de spirit a celui care locuiește în el. În textele ulterioare cuvîntul cort va dobîndi sensul mai larg de „locuință".

Că mai bună este o zi în curțile tale [...] mai vîrtos decît a locui în locașurile păcătoșilor (*Psalmii* 83, 11).

Casa celor fără de lege va fi distrusă, iar cortul celor drepți va înflori (*Pilde* 14, 11).

[...] cortul celor răi se va nărui (*Iov* 8, 22).

De dimineață pînă seara sînt zdrobiți, pier pe vecie fără să-i scape nimeni.
Mor, dar nu mor de prea multă înțelepciune (*Iov* 4, 20–21).

Bolnav fiind, regele lezec ia constată cît de fragil îi este trupul:

Atunci eu am zis: Mă duc la amiaza zilelor mele, [...]
Casa mea este smulsă și dusă departe de mine, ca o colibă de ciobani (*Isaia* 38, 10 și 12).

După moarte, cortul celui care s-a dus este considerat spurcat, atît el, cît și cei care pătrund în el. Căci: „Tot vasul descoperit, care nu este legat la gură și n-are capac pe el, este necurat" (*Numerii* 19, 15). Iar cel care va avea sarcina de a primeni locuința, va trebui: „[...] să stropească din ea (apă de izvor) casa, lucrurile și oamenii cîți sînt acolo" (*Numerii* 19, 18).

Prorocul Isaia folosește simbolul cortului pentru a vesti întoarcerea și iertarea lui Israel. Poporul lui Dumnezeu, împuținat și sterilizat din cauza captivității, va fi eliberat din închisoare. Atunci se va umfla, se va rotunji precum o femeie însărcinată: cortul lui Israel va trebui deci să se mărească.

Veselește-te, cea stearpă, care nu năsteai, dă glas și strigă tu care nu te-ai zvîrcolit în dureri de naștere, căci mai mulți sînt fiii celei părăsite, decît ai celei cu bărbat, zice Domnul.
Lărgește locul cortului tău și acoperămîntul sălașului tău întinde-l, nu cruța nimic! Lungește funiile și întărește țărușii!
Căci tu te vei lăți la dreapta și la stînga și semința ta va cuceri neamurile și cetățile cele pustiite le va umple de oameni (*Isaia* 54, 1–3).

Osea întrezărește împăcarea Domnului cu poporul său necredincios. El își închipuie vremea păcii restabilite ca pe o întoarcere la vîrsta de aur a lui Israel, cînd poporul locuia în corturi întinse în deșert, și cînd Dumnezeu el însuși se arăta într-un jertfelnic care era un simplu cort.

Eu sînt Domnul Dumnezeul tău, din pămîntul Egiptului și pînă acum. Te voi face să mai locuiești în corturi ca în zilele de sărbătoare (*Osea* 12, 10).

Autorul psalmilor îl închipuie pe Dumnezeu locuind într-un cort în care-și adăpostește supușii.

În soare și-a pus locașul său; și el e ca un mire ce iese din cămara sa.
Bucura-se-va ca un uriaș, care aleargă drumul lui (*Psalmii* 18, 5–6).

Cortul descris în psalmul următor este mai curînd un mare acoperiș de pînză care apără de arșița soarelui.

[...] Dumnezeul meu, măritu-Te-ai foarte. Întru strălucire și în mare podoabă Te-ai îmbrăcat, cel ce Te îmbraci cu lumina ca și cu o haină.
Cel ce întinzi cerul ca un cort (*Psalmii* 103, 1–3).

Cortul nomadului, adăpost și loc de taină, poate deveni simbolul întîlnirii omului cu Dumnezeu.

Doamne, cine va locui în locașul Tău (*Psalmii* 14, 1).

Locui-voi în locașul Tău în veci; acoperimă-voi cu acoperămîntul aripilor Tale (*Psalmii* 60, 4).

[...] m-a acoperit în locul cel ascuns al cortului lui.
[...] am jertfit în cortul lui jertfă de laudă. Îl voi lăuda și voi cînta Domnului (*Psalmii* 26, 9 și 11).

În *Cartea înțelepciunii lui Solomon*, corpul este prezentat ca un înveliș carnal care constituie o povară pentru spirit. Cortul oferă aici o imagine insolită.

Gîndurile muritorilor sînt șovăielnice și cugetările noastre sînt cu greșeală.
Căci trupul cel putrezitor îngreuiază sufletul și locuința cea pămîntească împovărează mintea cea plină de grijă (*Înțelepciunea lui Solomon* 9, 14–15).

Pavel, care construia corturi (*Fapte* 18, 3), ne încredințează că trupurile noastre sînt vase de lut în care păstrăm comorile revelației divine (*II Corinteni* 4, 7). În aceeași epistolă, apostolul suprapune două imagini: cea a locuinței,

care este un cort, și cea a îmbrăcămintii pe care o purtăm. Materialul din care este confecționat cortul face posibilă comparația lui cu o haină.

Căci știm că, dacă acest cort, locuința noastră pămîntească, se va strica, avem zidire de la Dumnezeu, casă nefăcută de mînă, veșnică, în ceruri.
Căci de aceea și suspinăm, în acest trup, dorind să ne îmbrăcăm cu locuința noastră cea din cer.
Dacă totuși vom fi găsiți îmbrăcați, iar nu goi.
Că noi, cei ce sîntem în cortul acesta, suspinăm îngreuiați de vreme ce dorim să nu scoatem haina noastră, ci să ne îmbrăcăm cu cealaltă, pe deasupra, ca ceea ce este muritor să fie înghițit de viață (*II Corinteni* 5, 1–4).

În prologul *Evangheliei* sale, Ioan spune:

Și Cuvîntul s-a făcut trup și s-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr (*Ioan* 1, 14).

Expresia „ridicarea cortului" a fost aleasă deoarece este probabil o aluzie la Templul din Ierusalim care a înlocuit cortul din deșert, loc al manifestării slavei divine (*Ieșirea* 40, 34–35).
Iisus își va compara trupul cu templul veșnic (*Ioan* 2, 19; *Matei* 26, 61). A se vedea și p. 395, „Iisus și Templul".

Cortul, jertfelnic al deșertului

Cortul este un adăpost, un loc în care fiecare își trăiește viața, dar este în același timp un spațiu ideal pentru a sta de vorbă. În el se spun povești din vremuri de demult. În corturile poporului lui Israel s-au povestit viețile patriarhilor, s-a vorbit despre Dumnezeu, despre Dumnezeul lui Avraam.

Cuvîntul ebraic *ohel mo'èd* desemnează un cort special, sfînt. Este Cortul Întîlnirii sau al Adunării. Este locul întîlnirii cu Dumnezeu, al unei întîlniri de taină, în cazul lui Moise.

Iar după ce intra Moise în cort, se pogora un stîlp de nor și se oprea la intrarea cortului și Domnul grăia cu Moise.
Domnul însă grăia cu Moise față către față, cum ar grăi cineva cu prietenul său. După aceea Moise se întorcea în tabără; iar tînărul său slujitor Iosua, fiul lui Navi, nu părăsea cortul (*Ieșirea* 33, 9 și 11).

Această întîlnire este atît de specială încît, din gelozie, Mariam, proorocița, îi spune lui Aaron că Domnul vorbește și cu ei, nu numai cu Moise. Dumnezeu însă va tranșa această problemă.

Moise însă era omul cel mai blînd dintre oamenii de pe pămînt.
Atunci a zis Domnul fără de veste către Moise și către Aaron și către Mariam: „Ieșiți cîteși trei la cortul adunării." Și au ieșit tustrei.
Atunci s-a pogorît Domnul în stîlpul cel de nor, a stat la ușa cortului și a chemat pe Aaron și pe Mariam și au ieșit amîndoi.
Apoi a zis: „Ascultați cuvintele Mele: De este între voi vreun proroc al Domnului, Mă arăt lui în vedenie și în somn vorbesc cu el.
Nu tot așa am grăit și cu robul Meu Moise, — el este credincios în toată casa Mea:
Cu el grăiesc gură către gură, la arătare și aievea, iar nu în ghicituri, și el vede fața Domnului. Cum de nu v-ați temut să cîrtiți împotriva robului Meu Moise?" (*Numerii* 12, 3–8).

Cortul este deci locul în care se manifestă oracolul, prin vorbe deschise, care nu trebuie ajutate de simțirea omenească. Vorbe limpezi fără urmă de aluzie sau mister. În text se insistă asupra smereniei lui Moise. Nu este vorba doar de modestie, ci de o receptivitate deplină la Cuvîntul divin. Legătura strînsă dintre Moise și Domnul se regăsește în apropierea dintre popor

și prorocul său. „Acolo mă voi pogorî eu însumi la fiii lui Israel și se va sfinți locul acesta de slava mea. Voi sfinți cortul adunării și jertfelnicul" (*Ieșirea* 29, 43–44).

Caracterul unic al profetismului lui Moise a fost subliniat de tradiția iudaică. „De atunci nu s-a mai ridicat în Israel prooroc asemenea lui Moise pe care Dumnezeu să-l fi cunoscut față către față" (*Deuteronomul* 34, 10).

Dialogul tainic al Domnului cu Moise transformă Cortul într-un loc al tăcerii. Domnul se ascunde și-și ascunde discipolul în taina Cortului său (*Psalmii* 60, 4).

Cortul țesut și întins în deșert va rămîne de-a pururi simbolul spațiului interior al inimii contemplative. De la Moise la cei mai mari mistici încoace, și pentru totdeauna, Cortul păstrează secretul Cuvîntului tainic.

Cortul îi este Domnului loc de prorociri și casă. Cuvîntul ebraic *miskān*, care înseamnă locuință, era folosit la început pentru a desemna cortul. Un text străvechi, cel al prorociei lui Valaam, folosește în paralel cele două cuvinte.

Cît sînt de frumoase sălașurile tale, Iacove, corturile tale, Israele! (*Numerii* 24, 5).

Dumnezeu își face simțită prezența în cort prin greutatea slavei sale. Norul de fum al slavei plutește asupra locuinței (*Numerii* 14, 10), și uneori se întinde asupra întregii comunități (*Numerii* 16, 19). Această manifestare este legată de dialogul lui Moise cu Domnul. O anumită neclaritate a limbajului, datorată neconcordanței dintre semn și semnificat face ca în *Ieșirea* să se spună: „Iar după ce intra Moise în cort, se pogora un stîlp de nor și se oprea la intrarea cortului și Domnul grăia către Moise" (*Ieșirea* 33, 9).

Uneori, totuși, Domnul se retrage cuprins de mînie (*Numerii* 12, 9).

Potrivit tradiției stabilite de preoți, prezența divină în Cortul Întîlnirii capătă un caracter permanent, confirmat de obiectele de cult.

Apoi să pui acest capac deasupra la chivot, iar în chivot să pui legea ce-ți voi da.
Acolo, între cei doi heruvimi de deasupra chivotului legii, Mă voi descoperi ție și-ți voi grăi de toate, cîte am poruncit prin tine fiilor lui Israel (*Ieșirea* 25, 21–22).

Pe masa cu daruri se va afla în permanență Pîinea pentru punerea înainte, care este pîinea lui Dumnezeu. „Iar pe masă să pui pîinile punerii înainte, care se vor afla pururea înaintea mea" (*Ieșirea* 25, 30).

Marele sfeșnic, numit *menorah*, nu trebuie să se stingă niciodată. „Să poruncești fiilor lui Israel să-ți aducă untdelemn curat pentru luminat, stors din măsline, ca să ardă sfeșnicul în toată vremea, în cortul adunării (*Ieșirea* 27, 20).

Potrivit tradiției preoților, jertfelnicul din deșert este un premergător al templului. Este vorba probabil de o revizuire mai recentă a istoriei vechi a poporului ales. Indiferent de dificultățile întîmpinate în alcătuirea *Bibliei*, un lucru rămîne cert: la început, poporul lui Israel a fost vizitat în mod excepțional de Dumnezeu; mai tîrziu el a simțit nevoia unei prezențe permanente a Domnului. Strigătului lui Dumnezeu i-a corespuns profunda experiență a unei apropieri, izvor de iubire și credință. Tradiția ebraică va numi această apropiere *sekkinah*. Evoluția Cortului Întîlnirii este simbolul acestui progres spiritual.

Coliba și sărbătoarea *Sukkot* (sau a corturilor)

Coliba se deosebește de cort. Ea nu este o locuință, ci doar un adăpost. Coliba are o notă de provizorat, fiind astfel legată de Providență, care-l călăuzește pe om pe drumul său și-l ajută să meargă pînă la capăt. Iată de ce coliba a devenit, în mod simbolic, o referire la Ieșire.

Coliba a devenit importantă datorită sărbătorii colibelor, numită *Sukkōt*. La început a fost o sărbătoare a recoltei care se ținea la finele anului (*Ieșirea* 23, 16). Recolta care se prăznuia era cea de toamnă.

În *Leviticul*, *Sukkōt* era sărbătoarea colibelor sau a adăposturilor provizorii, o sărbătoare asemănătoare cu cea a recoltei, dar cu un sens nou. Explicația se găsește probabil în faptul că țăranii făceau, în livezi, colibe în care stăteau pentru a-și păzi fructele ajunse la maturitate. Urma apoi un soi de pelerinaj la templu unde erau oferite cele mai frumoase roade. „Din ziua a cincisprezecea a lunii a șaptea începe sărbătoarea corturilor; șapte zile să sărbătorești în cinstea Domnului" (*Leviticul* 23, 34).

Prin bucuria pe care o stîrnea, *Sukkōt* era o sărbătoare deosebit de dragă poporului lui Israel. Această sărbătoare din luna a șaptea marca sfîrșitul secetei. Participanții la procesiune fluturau crengi verzi, îndreptate spre cer în semn de rugăciune pentru ploaia care urma să vină.

În ziua a cincisprezecea a lunii a șaptea, cînd vă strîngeți roadele pămîntului, să sărbătoriți sărbătoarea Domnului șapte zile: în ziua întîi este odihnă și în ziua a opta iară-i odihnă.
În ziua întîi să luați ramuri de copaci frumoși, ramuri de finici, ramuri de copaci cu frunze late și sălcii de riu și să vă veseliți înaintea Domnului Dumnezeului vostru, șapte zile (*Leviticul* 23, 39–40).

Colibele paznicilor cîmpurilor se vor transforma în construcții rituale provizorii. Atunci sărbătoarea recoltei se va transforma în memorialul ieșirii:

Să locuiți șapte zile în corturi; tot Israelitul băștinaș să locuiască în corturi,
Ca să știe urmașii voștri că în corturi am așezat eu pe fiii lui Israel, care i-am scos din pămîntul Egiptului. Eu sînt Domnul Dumnezeul vostru (*Leviticul* 23, 42–43).

Prin sărbătoare poporul se întoarce la „acele vremuri". „Acele vremuri" nu sînt istorice, din moment ce te poți întoarce la ele nu numai prin memorie, dar și printr-o participare a întregii ființe. „Acele vremuri" sînt pentru Israeliți vremurile deșertului, ale nașterii și creșterii poporului ales, dar și ale unei dureroase ucenicii a statorniciei în iubirea divină.

Sukkōt este o întoarcere la „acele vremuri", iar această întoarcere este renaștere.

Întors din captivitate, poporul lui Israel regăsește cu bucurie Sărbătoarea Corturilor (*I Ezdra* 3, 4; *Neemia* 8, 14–18).

Simbolismul colibei este o trimitere la lumea sedentarului, dar și la cea a nomadului, la coliba țăranului care-și păzește recolta, dar și la cortul ridicat în grabă în deșert de cel surghiunit. Geniul israelit a știut să suprapună aceste două niveluri de semnificație în sînul aceleiași sărbători.

DE LA DEȘERT LA PRIMELE SANCTUARE

Chivotul legămîntului (sau al mărturiei)

La început s-a numit chivotul mărturiei. Această mărturie este și legea solemnă materializată prin cele două Table ale Legii pe care Dumnezeu i le-a dat lui Moise (*Ieșirea* 31, 18) și păstrate într-o cutie care este în același timp raclă și lectică (*Ieșirea* 25, 13–16). Cortul

care adăpostea acest obiect sacru era numit Cortul mărturiei.

Chivotul este sfînt deoarece îi aparține Domnului. Conform legilor vremurilor de atunci, a pronunța numele unui lucru echivala cu a pune stăpînire pe el.

Și, David, cu tot poporul care era cu el, a pornit la Baalat în Iuda, ca să aducă chivotul Domnului asupra căruia este chemat numele Domnului Savaot Cel ce șade pe heruvimi (*II Regi* 6, 2).

Chivotul era făcut din două părți distincte. Prima era corpul tronului în sine: în *Ieșirea* se insistă asupra elementelor care permiteau transportul său. Faptul că era ușor de purtat constituie elementul principal al simbolismului său: Dumnezeu merge alături de Israel și iese la luptă alături de oștile sale.

Chivotul legii să-l faci de lemn de salcîm: lung de doi coți și jumătate, larg de un cot și jumătate și înalt de un cot și jumătate.
Să-l fereci cu aur curat, și pe dinăuntru și pe dinafară. Sus, împrejurul lui, să-i faci cunună împletită de aur.
Apoi să torni pentru el patru inele de aur și să le prinzi în cele patru colțuri de jos ale lui: două inele pe o latură și două inele pe cealaltă latură.
Să faci pîrghii de lemn de salcîm și să le îmbraci cu aur.
Și să vîri pîrghiile prin inelele de pe laturile chivotului, încît cu ajutorul lor să se poarte chivotul.
Pîrghiile să fie necontenit în inelele chivotului.
Iar în chivot să pui legea, care ți-o voi da (*Ieșirea* 25, 10–16).

A doua parte a chivotului, „scaunul îndurării", era mai mult decît un capac. Este un loc de odihnă pentru puterea divină. Heruvimii reprezintă spațiul gol în care se află Domnul și pe care nici o imagine nu îl poate reprezenta.

Să faci și capac la chivot, de aur curat, lung de doi coți și jumătate, și lat de un cot și jumătate
Apoi să faci doi heruvimi de aur, și să-i faci dintr-o bucată, ca și cum ar răsări din cele două capete ale capacului;
Să pui un heruvim la un capăt și un heruvim la celălalt capăt al capacului.
Și heruvimii să-i faci ca și cum ar ieși din capac, heruvimii aceștia să fie cu aripile întinse pe deasupra capacului, acoperind cu aripile lor capacul, iar fețele să și le aibă unul spre altul: spre capac să fie fețele heruvimilor.
Apoi să pui acest capac deasupra la chivot, iar în chivot să pui legea ce-ți voi da.
Acolo, între cei doi heruvimi de deasupra chivotului legii, Mă voi descoperi ție și-ți voi grăi de toate cîte am poruncit prin tine fiilor lui Israel (*Ieșirea* 25, 17–22).

Scaunul îndurării, în ebraică *kepporeth*, este un capac (*kapar* înseamnă a acoperi); Ziua Ispășirii era numită pe atunci *Yōm Hakkipurim*, iar în zilele noastre *Yōm Kippour*. Ceea ce acoperi nu mai poate fi văzut. Ziua Ispășirii este ziua în care Domnul șterge păcatele poporului său.

În *Leviticul* este descrisă Ziua Ispășirii. Ea începe printr-o poruncă a Domnului.

Și a zis Domnul către Moise: „Spune lui Aaron, fratele tău, să nu intre oricînd în locașul sfînt de după perdea, înaintea curătitorului celui de pe chivotul legii, ca să nu moară, că deasupra capacului Mă voi arăta în nor (*Leviticul* 16, 2).

Trecerea dincolo de perdea era primejdioasă și trebuia să fie precedată de o serie de acte liturgice. Trebuiau aduse jertfe, al căror sînge era răspîndit dinaintea și peste scaunul îndurării (*Leviticul* 16, 14–15).

Ziua Ispășirii devine astfel singura zi cînd marele preot trecea dincolo de perdea, se așeza în fața scaunului îndurării pentru a se înfățișa Domnului

și a obține iertarea generală a păcatelor poporului său (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 50, 5).

Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel, în care diversele părți ale sanctuarului de la Ierusalim sînt numite „corturi", descrie astfel această ceremonie.

Astfel fiind întocmite aceste încăperi, preoții intrau totdeauna în cortul cel dintîi, săvîrșind slujbele dumnezeiești;
În cel de al doilea însă numai arhiereul, o dată pe an, și nu fără de sînge, pe care îl aducea pentru sine însuși și pentru greșelile poporului (*Evrei* 9, 6–7).

Chivotul, loc al manifestării prezenței divine, este însoțit de alte două simboluri ale aceleiași prezențe: așternutul de picioare și tronul.

Și a trimis poporul la Șilo, de au adus de acolo chivotul legii Domnului Savaot, cel ce șade pe heruvimi (*I Regi* 4, 4).

Simbolul așternutului de picioare reprezintă întîlnirea Domnului cu lumea pe care a făcut-o, iar tronul, măreția sa atotputernică. Chivotul este locul ales pentru întîlnire. Cînd David își exprimă intenția de a clădi Domnului un templu, el spune:

Ascultați-mă, fraților și poporul meu! Am avut la inima mea gînd să zidesc casă de odihnă pentru chivotul legămîntului Domnului și așternut picioarelor Dumnezeului nostru (*I Paralipomena* 28, 2).

Chivotul este desigur menționat și în *Psalmi*:

Domnul împărățește: să tremure popoarele; șade pe heruvimi: să se cutremure pămîntul.
Domnul în Sion este mare [...]
Înălțați pe Domnul Dumnezeul nostru și vă închinați așternutului picioarelor lui, că sfînt este! (*Psalmii* 98, 1–2 și 5 vezi și 131, 7).

Drumul chivotului

În *Numerii*, chivotul este prezentat mergînd în fruntea Israeliților care părăsesc Sinaiul. I se atribuie chiar rolul de călăuză.

Plecînd ei de la muntele Domnului, au mers trei zile; iar chivotul legii Domnului a mers înaintea lor cale de trei zile, ca să aleagă pentru ei loc de odihnă.
Norul Domnului îi umbrea ziua, cînd plecau de la popas.
Cînd se ridica chivotul, ca să plece la drum, Moise zicea: „Scoală, Doamne, și să se risipească vrăjmașii Tăi și să fugă de la fața Ta cei ce te urăsc pe Tine!"
Iar cînd se oprea chivotul, el zicea: „Întoarce-te, Doamne, la miile și la zecile de mii ale lui Israel!" (*Numerii* 10, 33–36).

Spre deosebire de nor, chivotul este pavăză pentru popor, dar și izvor de curaj și de avînt războinic atunci cînd armatele lui Israel se luptă în războaiele poruncite de Domnul. Orice inițiativă îndrăzneață a unor suflete răzvrătite este sortită nereușitei. Domnul nu sprijină astfel de încercări.

Moise însă le-a zis: „Pentru ce călcați porunca Domnului? Nu veți izbuti.
Nu vă duceți, căci Domnul nu este între voi" [...]
Dar ei au îndrăznit să se urce pe vîrful muntelui; iar chivotul legii Domnului și Moise n-au părăsit tabăra.
Atunci s-au suit Amaleciții și Canaaneii care trăiau la muntele acela, și i-au înfrînt, și i-au gonit pînă la Horma, și s-au întors la tabără (*Numerii* 14, 41–41 și ~~41–45~~).

În timpul războaielor sfinte duse pe pămîntul Canaanului, chivotul apare ca un obiect încărcat cu o energie periculoasă. Puterea lui este îndreptată împotriva Filistenilor (*I Regi* 5) și asupra locuitorilor din Betșemeș (*I Regi* 6, 13–19).

Leviții nu aveau voie să atingă chivotul: unul din ei, încercînd să-l țină pentru ca să nu se răstoarne, este ucis pe loc.

Uza și-a întins mîinile sale spre chivotul Domnului ca să-l sprijine, și s-a apucat de el, căci boii îl povîrniseră.
Domnul însă S-a mîniat pe Uza și l-a lovit Dumnezeu chiar acolo pentru îndrăzneala lui și a murit el acolo lîngă chivotul Domnului.
Atunci s-a întristat David că a lovit Domnul pe Uza și locul acesta și pînă astăzi se cheamă uciderea lui Uza (*II Regi* 6, 6–8).

Drumul chivotului este ușor de urmărit. Mai întîi la Ghilgal (*Iosua* 4, 19), apoi la Ierihon (*Iosua* 6), la Ai (*Iosua* 7, 6), în Ghibeea (*Judecătorii* 20, 27). În tinerețea lui Samuel, chivotul este păstrat la Șilo (*I Regi* 3, 3). După ce a fost răpit de Filisteni iar apoi restituit Israeliților, este păstrat la Betșemeș și apoi la Chiriat-Iearim. De acolo va fi luat de David, dus la Ierusalim și adăpostit într-un cort (*2 Regi* 6). Solomon îl va așeza în locul cel mai sfînt din templul său (*III Regi* 6, 19; 8, 1–9).

În prima parte a drumului, două momente sînt importante: trecerea către Ghilgal și oprirea la Șilo.

Vîltoarea năvălirilor va duce la dispariția chivotului din Templu. Nu se știe dacă a fost furat de faraonul Sheshonq (910 î.Cr.), de regele Ioas al Israelului (780 î.Cr.), sau de Nabucodonosor, care a cucerit Ierusalimul în anul 587 î.Cr.

Mai tîrziu, Ieremia va constata că poporul Israelului a uitat de chivot. Ierusalimul renăscut îl va înlocui și va deveni tronul Domnului.

Cînd vă veți înmulți și veți ajunge mult roditori pe pămînt, în zilele acelea, zice Domnul, nu se va mai zice: „O, chivotul așezămîntului Domnului." Nimeni nu se va mai gîndi la el, nimeni nu-și va mai aduce aminte de el, nimănui nu-i va mai părea rău de el, nimeni nu va mai face altul.
În vremea aceea Ierusalimul se va numi tronul Domnului și toate popoarele se vor aduna acolo pentru numele Domnului și nu se vor mai purta după îndărătnicia inimii lor celei rele (*Ieremia* 3, 16–17).

Isaia spunea că Domnul nu se arată numai celor aleși:

Așa zice Domnul: „Cerul este scaunul meu și pămîntul așternut picioarelor mele!" (*Isaia* 66, 1).

Iezechiel are o viziune în care slava dumnezeiască se întoarce în noul Templu, pe care-l numește casă. Această locuință înlocuiește scaunul îndurării al chivotului dispărut.

Și mi-a zis glasul: „Fiul omului, acesta este locul tronului Meu și locul pe care-Mi pun tălpile picioarelor Mele, unde voi locui veșnic în mijlocul fiilor lui Israel" (*Iezechiel* 43, 7).

Ghilgal, poartă către pămîntul făgăduinței

Traversarea Iordanului sub protecția chivotului legămîntului și sosirea la Ghilgal sînt momente încărcate de semnificație. Potrivit spuselor lui Iosua, trecerea rîului este o adevărată minune, anunțată de însuși Domnul și pregătită prin diverse ritualuri. Iosua spune poporului: „Sfințiți-vă pentru dimineață, că mîine are să facă Domnul minuni între voi" (*Iosua* 3, 5).

Iar Domnul grăiește către Iosua:

„În ziua aceasta voi începe a te preamări înaintea ochilor tuturor fiilor lui Israel, ca să cunoască ei că, precum am fost cu Moise, așa am să fiu și cu tine.
Tu însă să poruncești preoților care poartă chivotul legămîntului și să zici: „Îndată ce veți intra în mijlocul apelor Iordanului, să vă opriți în Iordan!" (*Iosua* 3, 7–8).

De îndată ce purtătorii chivotului se apropie de rîu, apele din amonte se transformă într-un perete iar mai jos, albia rîului seacă: calea spre pămîntul făgăduinței este deschisă.

Preoții care duceau chivotul legămîntului Domnului stăteau ca pe uscat în mijlocul Iordanului, cu picioarele neudate; iar fiii lui Israel au mers ca pe uscat, pînă ce tot poporul a trecut prin Iordan (*Iosua* 3, 17).

O a doua povestire descrie ridicarea unui memorial al traversării, întru slăvirea Domnului „făcător de vaduri". Douăsprezece pietre sînt luate chiar din locul unde stăteau picioarele celor care duceau chivotul, în mijlocul albiei secate. Doisprezece oameni, reprezentînd cele douăsprezece triburi ale lui Israel, poartă acești bolovani. După marea traversare, cînd chivotul a ajuns la mal, poporul se îndreaptă spre Ghilgal. În amintirea faptei lui Moise (*Ieșirea* 24, 4), Iosua poruncește așezarea acestor pietre în cerc, pe locul care adăpostise un sanctuar păgîn. Ghilgal înseamnă „cerc sfînt de pietre".

Iar cele douăsprezece pietre pe care le luaseră ei din Iordan, le-a așezat Iosua în Ghilgal.
Și a zis fiilor lui Israel: „Cînd vă vor întreba fiii voștri mîine și vor zice: ce înseamnă aceste pietre?
Să spuneți fiilor voștri: Israel a trecut prin Iordanul acesta, ca pe uscat" (*Iosua* 4, 20–22).

Ghilgal este, fără îndoială, locul unde se arată căpetenia oștirii Domnului. Această apariție se aseamănă cu teofaniile care marchează întemeierea unui sanctuar.

Aflîndu-se însă Iosua aproape de Ierihon, a căutat cu ochii săi și iată stătea înaintea lui un om; acela avea în mînă o sabie goală. Și apropiindu-se Iosua de dînsul, i-a zis: „De-ai noștri ești sau ești dintre dușmanii noștri?"
Iar acela a răspuns: „Eu sînt căpetenia oștirii Domnului și am venit acum!" Atunci Iosua a căzut cu fața la pămînt, s-a închinat și a zis către acela : „Stăpîne, ce poruncești slugii tale?"
Zis-a către Iosua, căpetenia oștirii Domnului: „Scoate-ți încălțămintea din picioare, că locul pe care stai tu acum este sfînt!" Și a făcut Iosua așa (*Iosua* 5, 13–15).

Ghilgal este locul unde ia sfîrșit ieșirea. Primul Paști este sărbătorit în țara Canaanului, iar poporul, îndestulat cu roadele acestui pămînt, vede cum ia sfîrșit timpul manei din cauza căreia s-a aflat în deșert (*Iosua* 5, 10–12).

Tot la Ghilgal sînt tăiați împrejur fiii lui Israel (*Iosua* 5, 2–9). În fața acestui sanctuar se pecetluiește, „prin Domnul, Dumnezeu al lui Israel", alianța cu Gabaoniții.

La Ghilgal este înscăunat Saul rege „înaintea Domnului" (*I Regi* 11, 15). Tot aici el va fi înlăturat de Samuel (*I Regi* 13, 7–15). În același loc, tribul lui Iuda îl întîmpină pe David, a cărui coroană va fi disputată de Iuda și Israel (*II Regi* 19, 41–42).

Vadul, o trecătoare spirituală

De multe ori rîurile folosesc drept granițe. În vechea Palestină, Iordanul și afluenții săi, Iabocul și Arnonul, care se varsă direct în Marea Moartă, au constituit linii de demarcație teritorială. Vadurile erau locuri de trecere, dar și puncte strategice, locuri unde se iscau dispute și se duceau bătălii. Iată ce spune regele Amoniților: „Israel, cînd venea din Egipt, a luat pămîntul meu de la Arnon pînă la Iaboc și Iordan. Întoarce-mi-l dară cu pace și mă voi retrage" (*Judecătorii* 11, 13).

Cu prețul sacrificiului propriei fiice, Ieftae din Galaad găsește puterea necesară pentru a trece granița cu

Amoniții și a-i învinge (*Judecătorii* 11, 29–40). În timpul războiului cu Efraimiții, Ieftae va trece vadul Iordanului pentru a duce bătălia la bun sfîrșit (*Judecătorii* 12, 5).

Dincolo de semnificația politică sau geografică, trecerea vadului poate avea și una spirituală. Acest lucru este dovedit în episodul în care poporul Domnului traversează Iordanul, în drum spre Ghilgal.

Nu trebuie uitată trecerea Labocului de către Iacov. Acest moment al istoriei patriarhale este deosebit de misterios.

Pe drumul de întoarcere către țara sa, Iacov aude mereu glasul Domnului spunîndu-i: „Întoarce-te în țara părinților tăi, în patria ta, și Eu voi fi cu tine!" (*Facerea* 31, 3).

Așa înțelegea Domnul cel fără de seamăn să fie mereu alături de poporul său în drumurile pe care le făcea. „După aceea Iacov s-a dus în calea sa. Și căutînd, el a văzut oștirea lui Dumnezeu tăbărîtă, căci l-au întîmpinat îngerii lui Dumnezeu. Iacov însă cînd i-a văzut, a zis: «Aceasta este tabăra lui Dumnezeu!» Și a pus locului acela numele Mahanaim, adică două tabere" (*Facerea* 32, 1–2).

Iacov este pierit de frică. Se teme să nu se întîlnească cu fratele său Esau. Noaptea, el își ajută familia, încărcată cu toată averea, să treacă vadul. El rămîne singur.

Dar s-a sculat noaptea și luînd pe cele două femei ale sale, și pe cele două roabe, și pe cei unsprezece copii ai săi, a trecut Labocul prin vad.
Iar după ce i-a luat și i-a trecut rîul, a trecut și toate ale sale.
Rămînînd Iacov singur, s-a luptat Cineva cu dînsul pînă la revărsatul zorilor.
Văzînd însă că nu-l poate răpune Acela, S-a atins de încheietura coapsei lui și i-a vătămat lui Iacov încheietura coapsei, pe cînd se lupta cu el.
Și i-a zis: „Lasă-Mă să plec, că s-au ivit zorile!" Iacov i-a răspuns: „Nu Te las pînă nu mă vei binecuvînta."
Și l-a întrebat Acela: „Care îți este numele?" Și el a zis: „Iacov!"
Zisu-i-a Acela: „De acum nu-ți va mai fi numele Iacov, ci Israel te vei numi, că te-ai luptat cu Dumnezeu și cu oamenii și ai fost mai tare!"
Și a întrebat și Iacov, zicînd: „Spune-mi și Tu numele Tău!" Iar Acela a zis: „Pentru ce întrebi de numele Meu? El e minunat!" Și l-a binecuvîntat acolo.
Și a pus Iacov locului aceluia numele Peniel, adică fața lui Dumnezeu, căci și-a zis: „Am văzut pe Dumnezeu în față și mîntuit a fost sufletul meu!" (*Facerea* 32, 22–30).

Tradiția mistică atribuie nenumărate semnificații acestei întîmplări. La prima citire, textul biblic este foarte clar: descrie o inițiere care începe prin eliberarea de frică. Cel care răspunde în mod curajos unui atac, își învinge teama. Lupta lîngă vad încheie rătăcirea în lumea fricii. Iacov pășește acum pe un alt pămînt, cel al încrederii. S-a înfruntat cu Dumnezeu, dar din această ciocnire a țîșnit scînteia luminii. Domnul „prezent pe cîmpul de luptă" își dezvăluie fața, se arată celui care a știut să-i țină piept.

Iosua, care a făcut la Ghilgal un cerc din douăsprezece pietre, își motivează gestul prin trecerea Iordanului, dar această învățătură are rădăcini mai adînci care ajung pînă la trecerea Mării Roșii, la ieșirea din Egipt.

„Căci Domnul Dumnezeul vostru a secat apele Iordanului înaintea lor, pînă ce le-au trecut, cum făcuse Domnul Dumnezeul vostru și cu Marea Roșie, pe care a secat-o Domnul Dumnezeul nostru înaintea noastră, pînă ce am trecut-o,
Ca să cunoască toate neamurile pămîntului că puterea Domnului este mare și ca voi să vă temeți de Domnul Dumnezeul vostru, în toată vremea" (*Iosua* 4, 23–24).

Simbolismul vadului este folosit și la descrierea întoarcerii din captivitate, concepută ca o nouă ieșire.

Domnul va seca limba de mare a Egiptului și mîna Lui va amenința groaznic Eufratul, și-l va împărți în șapte rîuri și se va putea trece pe jos.
Atunci se va croi un drum pentru rămășița din poporul său (*Isaia* 11, 15–16).

Ne aflăm în fața unei maniere biblice de a trata evenimentele. Un fapt istoric dobîndește o semnificație nouă în raport cu semnificația anterioară. Valoarea sacră a unui loc se încarcă cu o altă formă a sacrului. Semnificațiile simbolice se suprapun în funcție de o nouă experiență religioasă.

Atunci cînd Ilie se îndreaptă către locul de unde se va înălța, mantia lui strînsă amintește de toiagul lui Moise. Cu ea lovește apele Iordanului care se dau la o parte. Ilie și Elisei vor trece ca pe uscat (*IV Regi* 2, 8).

Splendoarea și decăderea orașului Șilo

Șilo este un oraș care se află la șaisprezece kilometri de Betel. Se spune că aici a așezat Iosua cortul adunării. „Atunci s-a adunat toată obștea fiilor lui Israel la Șilo și au așezat acolo cortul adunării" (*Iosua* 18, 1).

Este începutul împărțirii țării între cele șapte triburi, operațiune care seamănă cu o tragere la sorți în prezența Domnului.

[...] Dar Iosua a dat [...] astfel de poruncă: „Duceți-vă și cutreierați țara, descrieți-o și vă întoarceți la mine, și eu vă voi arunca aici sorții înaintea Domnului, în Șilo."
[...] și a împărțit Iosua acolo țara fiilor lui Israel în părțile ce li se cuveneau (*Iosua* 18, 8 și 10; vezi și *Iosua* 19, 51).

La Șilo se adună fiii lui Israel pentru a discuta despre un jertfelnic suspect (*Iosua* 22, 9–12).

Cei din tribul lui Veniamin, învinși într-un război tribal, sînt blestemați: nu vor avea voie să se căsătorească cu fiicele lui Israel, pentru a înlocui soțiile ucise în timpul războiului. Ei primesc însă un sfat în secret.

Mergeți și pîndiți din vii,
Și băgați de seamă cînd vor ieși fetele din Șilo să joace la hore, atunci să ieșiți din vii și să vă luați femei din fetele din Șilo și mergeți în pămîntul lui Veniamin (*Judecătorii* 21, 20–21).

În acest fel a putut să renască seminția lui Veniamin.

La începutul *Cărții întîi a Regilor* jertfelnicul din Șilo este un templu (*I Regi* 1, 3, 7 și 9). Acest templu este casa Domnului (*I Regi* 1, 7 și 24), numită *hekal*, adică „palat" al Domnului (*I Regi* 3, 3), casă a lui Dumnezeu (*Judecătorii* 18, 31).

Tinerele dansatoare răpite de cei din tribul lui Veniamin celebrau probabil una din sărbătorile pelerinajului, numită în ebraică *hăg*, adică „a te învîrti în cerc". Existau trei pelerinaje: de sărbătoarea azimelor, de sărbătoarea secerișului și, în sfîrșit, de sărbătoarea strîngerii roadelor, toamna.

De trei ori în an să-Mi prăznuiești:
Să ții sărbătoarea azimelor. Șapte zile să mănînci azime în timpul lunii lui Aviv cum ți-am poruncit, căci în acea lună ai ieșit din Egipt; să nu te înfățișezi înaintea Mea cu mîna goală.
Să ții sărbătoarea secerișului și strîngerii celor dintîi roade ale tale, pe care le-ai semănat în țarina ta, și sărbătoarea strîngerii roadelor toamna, cînd aduni de pe cîmp munca ta (*Ieșirea* 23, 14–16).

Cartea întîi a Regilor începe cu o evocare a pelerinajului la Șilo.

Era în vremea aceea un om la Ramataim-Ţofim, în muntele Efraim, cu numele Elcana [...].
Omul acela avea două femei: numele uneia era Ana şi numele celeilalte era Penina. Penina avea copii, iar Ana nu avea copii.
Omul acela se ducea în fiecare an din cetatea sa, la Şilo, să se închine şi să aducă jertfă Domnului Savaot; acolo însă erau preoţi ai Domnului cei doi fii ai lui Eli; Ofni şi Finees (*I Regi* 1, 1–3).

La început, cei doi fii ai lui Eli se purtau ca doi derbedei. Cînd se ardea carnea jertfelor ei luau cele mai bune bucăţi. Ajunseseră chiar să nesocotească regula liturgică potrivit căreia grăsimea jertfei trebuia arsă înaintea Domnului, ea conţinînd, aproape în aceeaşi măsură ca sîngele, elementele esenţiale ale vieţii, care aparţin Domnului. Aceasta era o greşeală gravă.

Iar dacă cineva zicea: „Lasă să ardă mai întîi grăsimea, cum se cuvine, apoi îţi vei lua cît îţi va pofti sufletul", atunci el răspundea: „Ba nu, dă-mi chiar acum, iar de nu, voi lua cu de-a sila" (*I Regi* 2, 16).

Vorbe despre această purtare ajunseră la urechile bătrînului Eli, completînd astfel tabloul decăderii fiilor săi.

[...] auzea de toată purtarea fiilor săi faţă de întreg Israelul şi că se culcau cu femeile celor ce se adunau la uşa cortului adunării (*I Regi* 2, 22).

Cînd Ofni şi Finees ating culmea perversiunii, apare trimisul Domnului, prorocul care vesteşte apropierea morţii celor doi vinovaţi. Mesajul lui nu se limitează la anunţul pedepsei. El îi va spune lui Eli:

[...] dar toţi urmaşii casei tale vor muri la mijlocul anilor lor.
Şi iată un semn pentru tine, care se va petrece cu cei doi fii ai tăi, Ofni şi Finees: amîndoi vor muri în aceeaşi zi.
Şi-mi voi pune un preot credincios. Acela se va purta după inima mea şi după sufletul meu; şi casa lui o voi întări şi va umbla el înaintea unsului meu în toate zilele (*Regi* 2, 33–35).

Această prorocire se va realiza şi va fi mult timp amintită în povestirile biblice. În timpul unei lupte împotriva Filistenilor, cei doi preoţi ticăloşi sînt ucişi. Învingătorii iau cu ei chivotul legămîntului. La această veste, Eli cade mort. În text se spune că a murit „căci era bătrîn şi greoi" (*I Regi* 4, 17), greoi probabil din cauza grăsimii furate de la Domnul.

În *Cartea a treia a Regilor* povestea blestemului ce s-a abătut asupra preoţilor din casa lui Eli este reluată şi amplificată. Abiatar a încercat să susţină un contracandidat la tronul lui Solomon. Izgonirea preotului mîrşav este percepută de autorul biblic ca o urmare a blestemului divin.

Iar lui Abiatar preotul, regele a zis: „Să pleci la Anatot, la moşia ta; căci şi tu eşti vrednic de moarte; dar acum nu te voi omorî, căci ai purtat chivotul Domnului Dumnezeu înaintea lui David tatăl meu, şi ai suferit şi tu ce a suferit tatăl meu."
Şi l-a îndepărtat Solomon pe Abiatar de la preoţia Domnului, ca să se împlinească cuvîntul Domnului care l-a grăit pentru casa lui Eli în Şilo (*III Regi* 2, 26–27).

În tradiţia lui Israel această întîmplare nu este episodică. Decăderea oraşului Şilo are consecinţe de lungă durată. Poporul lui Israel era îndreptăţit să se întrebe dacă Domnul rupsese legămîntul cu poporul lui.

Auzit-a Dumnezeu şi s-a mîniat şi a urgisit foarte pe Israel
A lepădat cortul Său din Şilo, locaşul Lui, în care a locuit printre oameni.
Şi a robit tăria lor şi frumuseţea lor a dat-o în mîinile vrăjmaşului.
Şi a dat sabiei pe poporul Său, şi de moştenirea Lui n-a ţinut seama (*Psalmii* 77, 65–68).

Povestea lui Ieremia aruncă o lumină nouă asupra acestei drame. Prorocul s-a născut la Anatot, locul unde fusese mazilit Abiatar. Era el oare apăsat de povara străvechiului blestem potrivit căruia preoţii din acel ţinut nu aveau voie să slujească în templul din Ierusalim timp de trei sute de ani? Această ascendenţă, afectată de trei sute de ani de interdicţii, nu-l pregătea pe tînărul Ieremia pentru o chemare divină la fel de puternică şi de directă ca cea care-i fusese adresată tînărului Samuel în sanctuarul din Şilo. Cu toată această ascendenţă, paralizată de respingerea divină şi de mînia regească, Ieremia apare ca o fiinţă cu totul nouă.

Înainte de a te urzi în pîntece, te-am cunoscut, şi înainte de a ieşi din pîntece, te-am sfinţit şi te-am rînduit proroc pentru popoare (*Ieremia* 1, 5).

În Psalmul 77 este vestită întoarcerea Domnului la poporul său.

Şi s-a deşteptat Domnul ca cel ce doarme, ca un viteaz ameţit de vin
Şi a lovit din spate pe vrăjmaşii Săi, ocară veşnică le-a dat lor (*Psalmii* 77, 71–72).

Un nou templu va şterge urmele sanctuarului ruşinii de la Şilo.

Şi a zidit locaşul Său cel sfînt, ca înălţimea cerului; pe pămînt l-a întemeiat pe el în veac (*Psalmii* 77, 75).

Ieremia întrevede şi el această revenire. Pămîntul pe care îl cumpără la Anatot, ţinutul blestemat, simbolizează răscumpărarea divină a lui Israel reaşezat pe teritoriul său.

Voi încheia cu ei legămînt veşnic, după care Eu nu Mă voi mai întoarce de la ei, ci le voi face bine şi voi pune frica Mea în inima lor, ca ei să nu se mai abată de la Mine.
Mă voi bucura să le fac bine şi-i voi sădi tare în pămîntul acesta din toată inima Mea şi din tot sufletul Meu (*Ieremia* 12, 40–41).

TEMPLUL

Templul vechiului Legămînt
Stîlpul și altarul
Templul din Ierusalim
Casa Domnului și casa regală
Templul, pol al credinței lui Israel
și lumină a popoarelor
Templul izvor

Templul în *Noul Testament*
Iisus și Templul
Templul creștinilor

TEMPLUL VECHIULUI LEGĂMÎNT

Stîlpul și altarul

Cortul și Chivotul Legămîntului sînt obiecte mobile ale unui popor în pribegie. În vremurile de demult patriarhii rătăceau precum beduinii și călătorii caravanelor, trecînd prin lăcașe de cult în care erau cinstite felurite divinități.

Pentru Avram și urmașii lui, înainte de stabilirea poporului în Egipt, aceste peregrinări fără sfîrșit erau tot atîtea ocazii de întîlniri cu Domnul, care se arătase și făcuse un legămînt.

Aceste întîlniri se petrec după același „scenariu": teofanie, cuvînt divin, ridicarea unui jertfelnic și, uneori, a unui stîlp de piatră, un fel de stelă rustică pe care însă *Biblia* nu o menționează cu plăcere deoarece cuvîntul folosit pentru a o desemna, *masebah*, era folosit și în riturile păgîne.

Avram și neamul său au părăsit Haranul:

> [...] și au ajuns în Canaan.
> Apoi a străbătut Avram țara aceasta de-a lungul, pînă la locul numit Sichem, pînă la stejarul Mamvri. Pe atunci trăiau în țara aceasta Canaaneii.
> Acolo s-a arătat Domnul lui Avram și i-a zis: „Țara aceasta o voi da urmașilor tăi."
> Și a zidit Avram acolo un jertfelnic Domnului care i se arătase.
> De acolo a pornit el spre muntele, care e la răsărit de Betel, și și-a întins acolo cortul așa, încît Betelul era la apus, iar Hai la răsărit. A zidit acolo un jertfelnic Domnului și s-a închinat Domnului celui ce i se arătase.
> Apoi s-a ridicat Avram și de acolo s-a îndreptat spre miazăzi (*Facerea* 12, 5–9).

Avraam va mai ridica un altar, în circumstanțe dramatice, atunci cînd Domnul îi cere să-l jertfească pe Isac, fiul său (*Facerea* 22).

Isac îl întîlnește pe Domnul la Beer-Șeba (*Facerea* 26, 23–25). Acest moment, ca și episodul cu Avraam și Abimelec (*Facerea* 21, 22–23) sînt plasate sub semnul apei. Isac zidește un altar, dar, în loc să ridice un stîlp, sapă un puț.

Plecînd de la Beer-Șeba, Iacov îl aude în vis pe Domnul confirmînd promisiunea făcută lui Avraam și lui Isaac. El a ales pietre pentru a-și rezema capul și din cea mai mare a făcut un stîlp: de atunci acel loc a devenit „Casa Domnului" și a fost numit Betel.

> Iar cînd s-a deșteptat din somnul său, Iacov a zis: „Domnul e cu adevărat în locul acesta și eu n-am știut!"
> Și spăimîntîndu-se Iacov, a zis: „Cît de înfricoșător este locul acesta! Aceasta nu e alta fără numai casa lui Dumnezeu, aceasta e poarta cerului!"
> Apoi s-a sculat Iacov dis-de-dimineață, a luat piatra ce și-o pusese căpătîi, a pus-o stîlp și a turnat pe vîrful ei untdelemn.
> Iacov a pus locului aceluia numele Betel, căci înainte cetatea aceea se numea Luz (*Facerea* 28, 16–19).

La Sichem, pe locul unui vechi sanctuar, Iacov ridică un altar Dumnezeului lui Israel (*Facerea* 33, 18–20). Numele de Betel va fi întîlnit și mai tîrziu, cînd Iacov va ridica și acolo un stîlp pe care-l va unge, după ce Domnul i se va fi arătat (*Facerea* 35, 14).

Despicarea jertfelnicului din Betel, anunțată de un proroc, simbolizează condamnarea purtării lui Ieroboam, regele necredincios și, în special, urgia rupturii dintre Israel și Iuda (*I Regi* 13, 1–5).

În *Judecătorii*, un înger îi dezvăluie lui Ghedeon chemarea. Ea este confirmată printr-un semn izbitor (*Judecătorii* 6, 11–21). Ghedeon strigă:

„Vai de mine, Stăpîne Doamne, că am văzut pe îngerul Domnului față către față!"
Zis-a Domnul: „Pace ție. Nu te teme, căci nu vei muri!"
Și a făcut acolo Ghedeon un jertfelnic Domnului și l-a numit: „Iahvè-Șalom." Și se află acesta și astăzi în Ofra lui Abiezer (*Judecătorii* 6, 22–24).

Zidirea acelui altar este materializarea unui „Amin". Este un monument spiritual născut dintr-o mărturisire de credință în Domnul, o credință activă deoarece, la ordinul Domnului, Ghedeon se va duce îndată să dărîme jertfelnicul lui Baal (*Judecătorii* 6, 25–32).

În confruntarea dintre Ilie și proorocii lui Baal și Așera, omul lui Dumnezeu poruncește reconstruirea unui altar închinat Domnului. El fusese dărîmat de păgîni. Cele douăsprezece pietre simbolice ale tradiției străbune (*Ieșirea* 24, 4) sînt adunate aici pentru a constitui un altar. Acest altar este o mărturie a unității lui Israel, pe care poporul necredincios încearcă să-l dezbine prin îndepărtări de la credință și schisme.

A luat Ilie douăsprezece pietre, după numărul semințiilor fiilor lui Iacov, către care zisese Domnul: „Israel va fi numele tău!"
Și a zidit din pietrele acelea jertfelnic în numele Domnului (*III Regi* 18, 31–32).

În timpul unei epidemii de ciumă, David hotărăște să aducă o jertfă de împăcare. El cumpără de la Aravna lebuseul o arie mai ridicată, pe care să poată zidi un jertfelnic. Pe acest loc se va ridica mai tîrziu Templul lui Solomon.

Și a ridicat David acolo jertfelnic Domnului și a adus arderi de tot și jertfe de împăcare. Și s-a milostivit Domnul asupra țării și a încetat moartea în Israel (*II Regi* 24, 25).

Probabil că înainte de a folosi pietrele pentru înălțarea unui altar, israeliții aduceau jertfe pe lespezi mari. Cînd, după captivitate, chivotul legămîntului revine la Betșemeș, este adusă o jertfă.

Carul însă a venit în țarina lui Iosua din Betșemeș și s-a oprit acolo: și se afla acolo o piatră mare; carul a fost făcut lemne, iar vacile s-au adus arderе de tot Domnului, (*I Regi* 6, 14).

Mai complicat, altarul putea fi construit din cărămizi de lut sau din pietre necioplite (*Deuteronomul* 27, 6; *Iosua* 8, 30–31). Cioplirea era considerată o rană, o schimonosire a lucrării Domnului. „Iar de-mi vei face jertfelnic de piatră, să nu-l faci de piatră cioplită; că de vei pune dalta pe ea, o vei spurca" (*Ieșirea* 20, 25).

Grija de a folosi, întru slujirea Domnului, lucruri în stare naturală sau animale care nu au fost puse la muncă este o preocupare sfîntă (*Numerii* 19, 2; *Deuteronomul* 21, 3–4; *I Regi* 6, 7).

De la Templul lui Solomon pînă la cel al lui Iezechiel forma jertfelnicelor pentru ardere s-a schimbat foarte mult, nu numai din punctul de vedere al formei, cît și din cel al materialelor întrebuințate: lemn, bronz, aur.

Altarul lui Iezechiel este complet nou prin faptul că este constituit din trei platforme suprapuse care amintesc de un zigurat babilonian. Baza este numită „sînul pămîntului", iar a doua platformă „muntele Domnului". În vîrf se află platforma pentru jertfă care are coarne la cele patru colțuri. Acest altar are o semnificație cosmică și este în legătură cu esența cultului străvechi.

Altarul rămîne, oricare i-ar fi forma, locul în care se aduc jertfe: păsări, vite și chiar vegetale. Jertfa de parfumuri necesită un altar special, construit dintr-un material prețios. Acesta este probabil altarul despre care vorbește Isaia.

Atunci unul dintre serafimi zbură spre mine, avînd în mîna sa un cărbune, pe care-l luase cu cleștele de pe jertfelnic.
Și l-a apropiat de gura mea și a zis: „Iată s-a atins de buzele tale și va șterge toate păcatele tale, și fărădelegile tale le va curăți" (*Isaia* 6, 6–7).

Altarul nu era numai un obiect funcțional. În jurul lui era organizată viața religioasă a Templului. Datorită căldurii pe care o emana, reprezenta ceea ce lampa sau sfeșnicul reprezentau pentru lumină: o prezență permanentă.

[...] Rînduiala arderii de tot este aceasta: arderea de tot să rămînă pe vatra jertfelnicului toată noaptea pînă dimineața și focul jertfelnicului să ardă pe el și să nu se stingă (*Leviticul* 6, 9 vezi și *II Macabei* 1, 18–36).

Jertfelnicul este și „lăcașul Domnului". Prezența divină este legată de vechile teofanii (*Ieșirea* 12, 7; 26, 24–25).

Altarul este centrul polarizator al obștii lui Israel, este steagul lui (*nissi*). Originea acestei denumiri date jertfelnicului se regăsește în *Ieșirea*. Poporul, răscolit de un vînt de neînțelegeri și de răzvrătiri, își va regăsi unitatea după victoria asupra Amaleciților.

Atunci a făcut Moise un jertfelnic Domnului și i-a pus numele „Domnul este scăparea mea!"
Căci zicea: „Pentru că mi-au fost mîinile ridicate spre scaunul Domnului, de aceea va bate domnul pe Amalec din neam în neam!" (*Ieșirea* 17, 15–16).

Altarul este prevăzut cu patru coarne: „În cele patru colțuri ale lui să faci coarne. Coarnele să fie ca răsărite din el și să-l îmbraci cu aramă" (*Ieșirea* 27, 2).

Simbolismul coarnelor nu poate fi înțeles decît după examinarea multiplelor sale referințe. În *Biblie*, coarna este simbol al puterii. Această semnificație este des întîlnită: cretanii văd în cele două piscuri ale muntelui Ida coarnele Minotaurului; coifurile germanice erau împodobite cu coarne; șamanii se îmbrăcau cu plăcere cu piei de animale cu coarne cu tot.

Și totuși semnificația biblică a coarnelor este mai complexă. Coarnele altarului sînt frecate cu sîngele victimei (*Leviticul* 4, 18). Coarna este legată și de ungere: ea este un recipient pentru mir (*I Regi* 16, 1). Sunetul emis de coarna de berbec este cel de trîmbiță care are, ca și cel al scoicii, puteri supranaturale. În *Biblie*, sunetul trîmbiței este considerat magic (*Ieșirea* 19, 16; *Leviticul* 25, 9; *Iosua* 6, 4). Omul amenințat cu moartea se ascunde în jertfelnic, se apucă cu mîinile de coarnele lui, făcînd astfel din Domnul un refugiu (*III Regi* 2, 28).

Altarul este, în cele din urmă, un intermediar între Dumnezeu și oameni. Victimele arse dispar din lumea vizibilă pentru a trece, sub formă de dar, în lumea invizibilă a Domnului. Răspunsul divin este binecuvîntarea care aduce prosperitate și fertilitate, dar și

iertare. În acest fel legămîntul este reînnoit prin chivot, care îi este mărturie din ascunzișul său din preasfîntul *debir*.

Templul din Ierusalim

Nu trebuie căutat în templul din Ierusalim un simbolism cosmic, așa cum au făcut unii gînditori ai iudaismului, Părinții Bisericii sau teologii din Evul Mediu. Templul este un monument care păstrează memoria unui lung drum spiritual. Chivotul legămîntului este martorul tăcut și strălucitor al intervențiilor Domnului în istoria lui Israel. Jertfele și sărbătorile preaslăvesc prezența lui Dumnezeu în mijlocul poporului său.

Cînd cortul din deșert dispare, David ridică altul. El păstrează astfel legătura dintre jertfelnicul din *Ieșirea* și templul a cărui zidire o hotărăște. „Și au adus chivotul Domnului și l-au pus la locul lui, în mijlocul cortului, pe care-l făcuse pentru el David" (*II Regi* 6, 17).

Cînd Solomon sfințește templul, chivotul legămîntului, cortul și toate lucrurile sfinte pătrund în Templu, ca aduse de suflul Domnului, care și-a însoțit poporul din Egipt și pînă la Ierusalim, și l-a așezat în loc de odihnă.

Atunci a adunat Solomon pe bătrînii lui Israel, pe căpeteniile semințiilor și pe toți capii de familii ai fiilor lui Israel, la Solomon, în Ierusalim, ca să aducă chivotul cu legea Domnului din cetatea lui David, adică din Sion.
Și s-au adunat la regele Solomon toți Israeliții în zilele sărbătorilor din luna Etanim, care este a șaptea lună.
Iar după ce au venit toți bătrînii lui Israel, au ridicat preoții chivotul.
Și au dus chivotul Domnului și cortul adunării și toate lucrurile sfinte, care au fost în cort; acestea le-au adus preoții și leviții (*III Regi* 8, 1–4).

Domnul pune stăpînire pe templul său așa cum făcuse și odinioară în cortul întîlnirii, în deșert.

Cînd preoții au ieșit din locașul sfînt, un nor a umplut casa Domnului.
Și n-au putut preoții să stea la slujbă, din pricina norului, căci slava Domnului umpluse casa Domnului (*III Regi* 8, 10–11).

Atunci Solomon a zis: „Domnul a spus că binevoiește să locuiască în întuneric.
Eu ți-am zidit templul pentru locuință, în care tu să petreci în veci" (*III Regi* 8, 12–13).

Întunericul menționat aici se aseamănă cu cel care învăluia revelația de pe Horeb. „Cuvintele acestea le-a grăit Domnul către toată adunarea voastră, pe munte, din mijlocul focului, al norului, al întunericului" (*Deuteronomul* 5, 22).

Domnul împărățește! Să se bucure pămîntul, să se veselească insule multe.
Nor și negură împrejurul lui (*Psalmii* 96, 1–2).

Solomon a ridicat un palat Domnului, dar caracterul sacru al acestuia îi este atribuit de întunericul ce domnește în el. Desigur, *cella* din templele păgîne adăpostea în umbră idolul; aici însă întunericul este nimbul întunecat al unui Dumnezeu care se ascunde pentru a-și face simțită transcendența în inima prezenței sale.

În ziua sfințirii templului, Solomon exclamă:

Oare adevărat să fie că Domnul va locui cu oamenii pe pămînt? Cerul și cerul cerurilor nu te încap, cu atît mai puțin această casă pe care am zidit-o numelui Tău (*III Regi* 8, 27).

Iar Isaia:

Cu adevărat Tu ești Dumnezeu ascuns; Dumnezeul lui Israel este izbăvitor! (*Isaia* 45, 15).

După Ieșire, cînd templul este reclădit, prorocul devine neliniștit și se simte obligat să reamintească că Domnul este nesfîrșit.

Așa zice Domnul: „Cerul este scaunul Meu și pămîntul așternut picioarelor Mele! Ce fel de casă Îmi veți zidi voi? (*Isaia* 66, 1).

Domnul se teme ca templul să nu devină un loc al echivocului; prin vocea prorocului său grăiește adevăruri usturătoare.

Cel ce junghie un bou și în același timp omoară un om, cel ce jertfește o oaie și în același timp rupe gîtul unui ciine [...] toți aceștia și-au ales căi nelegiuite și în urîciunile lor trăiește sufletul lor (*Isaia* 66, 3).

Întregul capitol este o critică violentă la adresa ipocriților de tot soiul. Cei umili, care respectă cuvîntul Domnului sînt lăudați. Jertfelnicele, riturile, pot fi prost folosite. Domnul laudă curățenia sufletească și nu vrea să se lase dominat de templu.

La ușa templului, Ieremia se răstește la Iudei. Invectivele sale au ca scop înlăturarea unor oameni care nu vor să se supună poruncilor Domnului sau nu le înțeleg.

Cuvîntul ce a fost de la Domnul către Ieremia: Stai în ușa casei Domnului și rostește acolo cuvîntul acesta și zi:
Ascultați cuvîntul Domnului, toți bărbații lui Iuda, care intrați pe această poartă ca să vă închinați Domnului!
Așa zice Domnul Savaot, Dumnezeul lui Israel: Îndreptați-vă căile și faptele voastre și vă voi lăsa să trăiți în locul acesta!
Nu vă încredeți în cuvintele mincinoase care zic: „Acesta este templul Domnului. Templul Domnului, templul Domnului."
Iar dacă vă veți îndrepta cu totul căile și faptele voastre, dacă veți face judecată cu dreptate între om și pîrîșul lui;
Dacă nu veți strîmtora pe străin; pe orfan și pe văduvă, nu veți vărsa sînge nevinovat în locul acesta și nu veți merge după alți dumnezei spre pieirea voastră,
Atunci vă voi lăsa să trăiți în locul acesta și pe pămîntul acesta, pe care l-am dat părinților voștri din neam în neam.
Iată, vă încredeți în cuvinte mincinoase, care nu vă vor aduce folos.
Cum? Voi furați, ucideți și faceți adulter; jurați mincinos, tămîiați pe Baal și umblați după alți dumnezei, pe care nu-i cunoașteți,
Și apoi veniți să vă înfățișați înaintea Mea în casa Mea, asupra căreia s-a chemat numele Meu, și ziceți: „Sîntem izbăviți", ca apoi să faceți iar toate ticăloșiile acelea?
Casa aceasta, asupra căreia s-a chemat numele Meu, n-a ajuns ea, oare, în ochii voștri peșteră de tîlhari? (*Ieremia* 7, 1–11).

În încheiere, Ieremia spune: „Mergeți deci la locul meu din Șilo, unde făcusem altădată să locuiască numele Meu, și vedeți ce-am făcut Eu cu el" (*Ieremia* 7, 12).

Mînia lui Iisus împotriva negustorilor din templu repetă, în vorbe și în fapte, prorocirea Domnului rostită prin glasul lui Ieremia.

Casa Domnului și casa regală

Capitolul 7 din *Cartea a doua a Regilor* ne dă o cheie pentru o mai bună înțelegere a misterului templului.

Textul se folosește de dubla semnificație a cuvîntului „casă": Casa Domnului este templul, iar casa lui David este dinastia întemeiată de acesta. Cele două sensuri sînt folosite în două afirmații contradictorii:

— nu David este cel care va zidi Casa Domnului,

— Domnul este cel care va clădi casa lui David.

Pacea a fost restabilită și David locuiește în palatul său. Bunăstarea nu-l împiedică să fie frămîntat de îndoieli.

A zis regele către prorocul Natan: „Iată eu locuiesc în casă de cedru, iar chivotul Domnului stă în cort" (*II Regi* 7, 2).

Prorocul Natan, martor al acestor îndoieli, îl îndeamnă pe rege să construiască templul. În timpul nopții însă, Domnul îi spune care-i sînt adevăratele gînduri despre David și proiectul său. Important pentru Domnul este să fie alături de popor, fie sub un cort de pînză, fie sub un acoperiș de lemn de cedru.

Mergi și spune robului meu David: așa grăiește Domnul: Tu oare ai să-mi zidești casă pentru locuința Mea,
Cînd Eu n-am locuit în casă din timpul în care am scos pe fiii lui Israel din Egipt și pînă astăzi, ci am trecut din cort în cort?
Pe oriunde am umblat cu toți fiii lui Israel, spus-am Eu, oare, măcar o vorbă cuiva din seminții, căruia i-am încredințat să păstorească poporul Meu Israel și zisu-i-am oare: pentru ce nu-Mi faceți casă de cedru? (*II Regi* 7, 5–7).

Urmează marea revelație. Domnul care a desemnat Judecătorii și a așezat poporul lui Israel pe pămîntul Canaanului, îi va dărui un regat lui David, primul domnitor dintr-o dinastie care confirmă promisiunea divină. Dacă regii sînt necredincioși, vor fi pedepsiți, dar Domnul se ține de cuvînt. Zidirea templului lui Solomon este dovada acestei hotărîri divine.

Iată Domnul îți vestește că-ți va întări casa, iar cînd se vor împlini zilele tale și vei răposa cu părinții tăi, atunci voi ridica după tine pe urmașul tău, care va răsări din coapsele tale și voi întări stăpînirea sa.
Acela va zidi casă numelui Meu și Eu voi întări scaunul domniei lui în veci.
Eu voi fi aceluia tată, iar el Îmi va fi fiu; de va greși, îl voi pedepsi Eu cu toiagul bărbaților și cu loviturile fiilor oamenilor,
Dar mila Mea nu o voi lua de la el cum am luat-o de la Saul, pe care l-am lepădat înaintea feței tale.
Casa ta va fi neclintită, regatul tău va rămîne veșnic înaintea ta și tronul tău va sta în veci.
Toate cuvintele acestea și toată vedenia aceasta le-a spus Natan lui David (*II Regi* 7, 12–17).

Clădirea unei „case pentru David" are o semnificație simbolică deosebit de importantă: ea este reînnoirea legămîntului sfînt cu poporul lui Israel și menținerea lui în pofida tuturor greutăților pe care le va cunoaște istoria acestui popor.

Ultimele cuvinte ale lui David au caracter de oracol și se referă la legămînt:

Dumnezeul lui Israel a vorbit.
Tăria lui Israel mi-a zis:
Cel ce domnește între oameni cu dreptate
Cel ce stăpînește cu temere de Dumnezeu,
E ca lumina dimineții, cînd răsare soarele,
E ca dimineața fără nori,
Ca razele după ploaie ce fac să răsară iarba din pămînt,
Nu-i așa, oare, casa mea la Dumnezeu?
Căci legămînt veșnic a încheiat El cu mine,
Așezămînt pe veci și neschimbat (*II Regi* 23, 3–5).

Iar psalmul repetă:

Făcut-am legămînt cu aleșii Mei, jurat-u-M-am lui David robul Meu.
Pînă în veac voi întări semința ta și voi zidi din neam în neam scaunul tău.
În veac voi păstra mila Mea și legămîntul Meu credincios îi va fi.
Și voi pune în veacul veacului semința lui și scaunul lui ca zilele cerului (*Psalmii* 88, 4–5 și 28–29).

Iată cum încheie David lunga rugă adresată Domnului, după ce Natan i-a transmis promisiunea divină: „[...] căci Tu, Doamne Dumnezeule, ai vestit aceasta, și, prin binecuvîntarea Ta, se va face casa robului tău binecuvîntată, ca să fie înaintea ta în veci" (*II Regi* 7, 29).

Această promisiune deschide o perspectivă mesianică. Domnul își respectă cuvîntul și reclădește casa dărîmată a lui David.

În ziua aceea ridica-voi cortul cel căzut al lui David și voi drege spărturile lui și dărîmăturile le voi ridica la loc și-l voi zidi ca în vremurile cele dintru început (*Amos* 9, 11).

Figura misterioasă a Mesiei capătă contur în a doua parte a cărții lui Zaharia. Este amintit mai întîi David, apoi casa lui. Apoi prorocul recomandă Ierusalimului mai multă smerenie. Iuda este și cîmpia din jur.

În ziua aceea Domnul va întinde ocrotirea Sa asupra celor ce locuiesc în Ierusalim, încît cel mai slab între ei să fie ca David, și casa lui David să fie ca însuși Dumnezeu, ca îngerul Domnului în fruntea lor (*Zaharia* 12, 8).

Și iată că apare cel „străpuns", personaj misterios care înlocuiește sluga bolnavă văzută de Isaia (*Isaia* 52, 13–53, 12).

Și în ziua aceea mă voi sîrgui să pierd toate neamurile care vor veni împotriva Ierusalimului.
Atunci voi vărsa peste casa lui David și peste locuitorii Ierusalimului duh de milostivire și de rugăciune și își vor aținti privirile înspre mine, pe care ei L-au străpuns: vor face plîngere asupra Lui, cum se face pentru un fiu unul născut și-L vor jeli ca pe cel dintîi născut (*Zaharia* 12, 9–10).

Casa lui David va fi purificată prin jertfa celui „străpuns".

În vremea aceea va fi un izvor cu apă curgătoare pentru casa lui David și pentru locuitorii Ierusalimului, pentru curățirea de păcat și de orice întinare (*Zaharia* 13, 1).

Iisus se trage din casa lui David (*Luca* 1, 27). Zaharia, tatăl Sfîntului Ioan Botezătorul, va proroci:

Binecuvîntat este Domnul Dumnezeul lui Israel, că a cercetat și a făcut răscumpărare poporului Său;
Și ne-a ridicat putere de mîntuire, în casa lui David, slujitorul Său (*Luca* 1, 68–69).

Povestind cum i-a fost străpunsă coasta lui Iisus, Ioan îl citează pe Zaharia: „Căci s-au făcut acestea, ca să se împlinească Scriptura [...] Vor privi la la Acela pe care L-au împuns" (*Ioan* 19, 36–37).

Templul, pol al credinței lui Israel și lumină a popoarelor

Actul întoarcerii către un sanctuar are o semnificație spirituală. După *qibla* musulmană, Mahomed s-a închinat mai întîi în direcția Ierusalimului, iar apoi către Mecca.

În *Ieșirea*, cei care se rugau, îngenuncheau și priveau în direcția cortului adunării.

Iar Moise luîndu-și cortul, l-a întins afară din tabără, departe de ea, și-l numi cortul adunării; și tot cel ce căuta pe Domnul venea la cortul adunării, care se afla afară din tabără.
Și cînd se îndrepta Moise spre cort, tot poporul se scula și sta fiecare la ușa cortului său și se uita după Moise, pînă ce intra el în cort.
Iar după ce intra Moise în cort, se pogora un stîlp de nor și se oprea la intrarea cortului și Domnul grăia cu Moise.
Și vedea tot poporul stîlpul cel; de nor, care stătea la ușa cortului, și se scula tot poporul și se închina fiecare din ușa cortului său (*Ieșirea* 33, 7–10).

Cortul induce două tipuri de atitudine spirituală: a celor care se apropie de sanctuar, îl „caută" pe Domnul, așteptînd de la el o prorocire transmisă prin Moise, și a celorlalți, care privesc de la distanță spre cortul adunării și se închină cu smerenie.

Psalmul spune:

[...] închina-mă-voi spre sfîntă biserica Ta, întru frica Ta (*Psalmii* 4, 7).

Splendoarea Templului străbate pînă departe.

Poruncește, Dumnezeule, puterii Tale; întărește Dumnezeule această lucrare pe care ai făcut-o nouă.
De la locașul Tău, din Ierusalim, Îți vor aduce împărații daruri (*Psalmii* 67, 29–30).

Sfințenia Domnului prezent în Templu se răspîndește în toată cetatea. Ierusalimul este sfînt, sfînt este și muntele Sion.

Potrivit Psalmului 47, versantul de miazănoapte al muntelui Sion ar putea fi un ținut mitologic în care locuiau zeii. Tot acolo locuia și zeul Baal din Ugarit. Templul era situat la nordul Ierusalimului, dar aluzia la coastele de miazănoapte ale muntelui Sion încarcă Templul lui Israel cu forța misterioasă și fascinantă a muntelui vechilor divinități păgîne.

Mare este Domnul și lăudat foarte în cetatea Dumnezeului nostru, în muntele cel sfînt al Lui;
Bine întemeiată spre bucuria întregului pămînt. Muntele Sionului, coastele de miazănoapte, cetatea împăratului cel mare.
Dumnezeu în palatele ei se cunoaște, cînd o apără pe ea (*Psalmii* 47, 1–3).

Din același Psalm aflăm că puterea spirituală nu se datorează dimensiunilor monumentului sau fastului ceremoniilor:

Primit-am, Dumnezeule, mila Ta, în mijlocul locașului Tău (*Psalmii* 47, 8).

Același lucru este spus și în Psalmul 25:

Că mila Ta este înaintea ochilor mei, și bine mi-a plăcut adevărul Tău.
Doamne, iubit-am bunăcuviința casei Tale și locul locașului slavei Tale (*Psalmii* 25, 3 și 8).

Credința este iubirea statornică a Domnului care se arată în prima făgăduință, în legămîntul cu poporul lui Israel, și în clădirea, cu răbdare, a unei „case" mesianice, mai temeinice decît întîiul jertfelnic. Templul este deci locul în care pot fi retrăite în permanență dovezile în timp ale iubirii de Dumnezeu și astfel se explică imensa lui strălucire.

După numele Tău, Dumnezeule, așa și lauda Ta peste marginile pămîntului (*Psalmii* 47, 9).

Legămîntul este condiționat de credință. Templul, paznic al prezenței Domnului, este locul cel mai potrivit pentru îndeplinirea unui legămînt: atunci cînd este săvîrșit în public, acest act dobîndește un caracter solemn și devine o mărturie a credinței.

Făgăduințele mele le voi plini Domnului, înaintea a tot poporului Lui,
În curțile casei Domnului, în mijlocul tău, Ierusalime (*Psalmii* 115, 5 și 9–10).

În *Iezechiel*, Ierusalimul, devenit sfînt prin prezența Templului, este centrul națiunilor (*Iezechiel* 5, 5); este chiar numit „mijlocul pămîntului" (*Iezechiel* 38, 12). Iată de ce distrugerea sa va fi considerată o mare rușine (*Iezechiel* 5, 14–15).

Rugăciunea se face cu fața întoarsă către Ierusalim.

Îndată ce Daniel află că o poruncă a fost dată, a intrat în casa sa, care avea în cămara de sus fereastră deschisă înspre Ierusalim, și în fiecare zi a îngenuncheat de trei ori, s-a rugat și a lăudat pe Dumnezeu, cum făcea și mai înainte (*Daniel* 6, 11; vezi și *Tobit* 3, 11 și *III Regi* 8, 38, 44 și 48).

Capitolul 60 din Isaia, care descrie splendoarea și strălucirea Ierusalimului ce fascinează neamurile, a fost scris într-o perioadă cînd Templul nu fusese încă reconstruit; mai exista altarul pe care se aduceau jertfe. Templul ce avea să vină era de pe atunci perceput ca un izvor de lumină.

Toate turmele Chedarului la tine se vor aduna, berbecii din Nebaiot te vor sluji pe tine și ca o jertfă bineplăcută urca-se-vor pe jertfelnicul Meu, și casa rugăciunii Mele se va slăvi (*Isaia* 60, 7).

Datorită „Casei Domnului", Ierusalimul era ținta pelerinajelor lui Israel. În vestitul Psalm al pelerinajelor, Templul este menționat la început și la sfîrșit.

Veselitu-m-am de cei ce mi-au zis mie:
„În casa Domnului vom merge!"
Pentru casa Domnului Dumnezeului nostru am dorit cele bune Ție (*Psalmii* 121, 1 și 9).

De la Sion vine binecuvîntarea, cea a Domnului care-i apără pe cei ce se tem de el și-i urmează căile.

Te va binecuvînta Domnul din Sion și vei vedea bunătățile Ierusalimului în toate zilele vieții tale (*Psalmii* 127, 5).

Isaia deschide o amplă perspectivă.

Fi-va în vremurile cele de pe urmă, că muntele casei Domnului va fi întărit peste vîrfurile munților și se va ridica deasupra dealurilor. Și toate popoarele vor curge într-acolo.
Multe popoare vor veni și vor zice: „Veniți să ne suim în muntele Domnului, în casa Dumnezeului lui Iacov, ca el să ne învețe căile sale și să mergem pe cărările Sale!"
Căci din Sion va ieși legea și cuvîntul lui Dumnezeu din Ierusalim (*Isaia* 2, 2–3).

Popoarele atrase de Dumnezeu și de Templul său sînt adesea numite „insule" (*Isaia* 41, 5; 42, 10).

Splendoarea templului în toată gloria sa nu poate fi măsurată decît cu imensitatea durerii care se așterne după distrugerea lui. Pentru sufletul evreilor, dărîmarea sanctuarului trezește un sentiment de izgonire care va dăinui de-a pururi

Templul nostru sfînt și slăvit în care te-au preaslăvit părinții noștri a ajuns pradă focului și toate cele scumpe nouă, dărîmături!
Poți Tu oare să Te stăpînești, să taci, Doamne, și să ne întristezi atît de mult? (*Isaia* 64, 10–11).

Templul izvor

În Psalmul 45, apele mărilor sînt comparate cu cele ale rîului Chedron. Apele mărilor, izvorîte din haos, reprezintă o amenințare simbolică pentru poporul lui Israel. Apele Chedronului, în schimb, înveselesc cetatea Domnului, o adapă și o fertilizează. Templul nu este evocat în mod direct, dar este prezent în mijlocul locașului sfințit de „cel preaînalt".

Venit-au și s-au tulburat apele lor, cutremuratu-s-au munții de tăria Lui.
Apele rîului veselesc cetatea lui Dumnezeu; cel preaînalt a sfințit locașul Lui (*Psalmii* 45, 3–4).

Exista la Ierusalim un izvor numit Ghihon, ale cărui ape erau îndreptate printr-un canal spre un bazin al cărui nume, Siloe, înseamnă „trimis". Izvorul Ghihon era singurul din oraș și de aceea el simboliza îmbogățirea credin-

ței lui Israel prin prezența sfîntă din Templu.

Această sursă de apă era considerată loc sfînt, deoarece acolo erau unși regii din semința lui David.

[...] și au pus pe Solomon călare pe catîrul regelui David și l-au dus pînă la Ghihon.
Și a luat preotul Țadoc cornul cu untdelemn sfințit din cort și a miruit pe Solomon. Și s-a sunat din trîmbițe și tot poporul a strigat: „Trăiască regele Solomon!" (*III Regi* 1, 38–39).

Vom regăsi simbolul acestui izvor la Isaia, atunci cînd tînărul rege al Iudei, Ahaz, este amenințat de Rețin, regele Aramului, și Pecah, regele lui Israel, uniți împotriva lui. Chemarea Asiriei în ajutor ar fi însemnat inundarea izvorului cu apele nemiloase ale Eufratului.

Este astfel prevenit regele, ce urma să fie un suveran care să aducă Iudei, în perspectiva mesianică, fericirea paradisiacă (*Isaia* 7, 14–17).

Și mi-a mai grăit Domnul astfel:
„Fiindcă poporul acesta a nesocotit apele Siloamului, care curg lin, să tremure înaintea lui Rețin, feciorul Remaliei."
Iată că acuma Domnul va aduce peste ei apele cele mari și furioase ale Eufratului: pe regele Asiriei și toată strălucirea lui. Ele vor trece peste toate zăgazurile și vor da afară peste malurile lui.
Și se va revărsa în Iuda, îl va îneca și îl va umple de apă, ajunge-va pînă la gît și cu revărsările lui întinse va acoperi toată țara (*Isaia* 8, 5–8).

Trădarea lui Israel este o adevărată dezertare spirituală.

[...] pe mine, izvorul apei celei vii, m-au părăsit, și și-au săpat fîntîni sparte, care nu pot ține apă (*Ieremia* 2, 13; vezi și 17, 31).

Tema apei vii va fi folosită de mai multe ori de Ioan, în Evanghelie (*Ioan* 4, 10–14; 7, 37–39; 19, 34 (Vezi p. 60 „Apa reînnoirii și a renașterii") și în *Apocalipsa*:

[...] rîul și apa vieții (*Apocalipsa* 22, 1–2).

În noul templu pe care Iezechiel îl vizitează cu gîndul, o apă necunoscută iese de sub prag.

Apoi m-a dus înapoi la ușa templului și iată pe sub pragul templului curgea o apă spre răsărit; că templul era cu fața spre răsărit și apa curgea de sub partea dreaptă a templului, pe partea de miazăzi a jertfelnicului (*Iezechiel* 47, 1).

Bărbatul necunoscut care-l călăuzește pe proroc îl îndeamnă să treacă rîul. Apa i se ridică pînă la glezne, pînă la genunchi, pînă la mijloc, și pînă la urmă fluviul nu mai poate fi traversat.

Și a mai măsurat încă o mie de coți, și era un rîu pe care nu-l puteam trece, căci apele crescuseră; erau ape de trecut înotînd, un fluviu care nu se putea trece.
Atunci mi-a zis bărbatul acela: „Ai văzut, fiul omului?" Și el m-a dus înapoi la malul rîului (*Iezechiel* 47, 5–6).

Povestirea continuă cu o descriere a fertilității generate de aceste ape darnice. Este parcă o altă țară, în care viața clocotește acolo unde pătrund șuvoaiele năvalnice (*Iezechiel* 47, 7–12).

Templul reclădit devine astfel centrul vieții.

Această viață este și viața spirituală a credinciosului. Versetele psalmului următor sînt grăitoare. La umbra aripilor Domnului, în acest templu în care prezența divină este încadrată de aripi de heruvim, credinciosul descoperă izvorul unei alte vieți, cea care șiroiește de lumină.

[...] fiii oamenilor în umbra aripilor Tale vor nădăjdui.

Sătura-se-vor din grăsimea casei Tale, și din izvorul desfătării Tale îi vei adăpa pe ei.
Că la Tine este izvorul vieții, întru lumina Ta vom vedea lumină (*Psalmii* 35, 7–9).

Scoate-veți apă cu veselie din izvoarele mîntuirii (*Isaia* 12, 3).

TEMPLUL ÎN *NOUL TESTAMENT*

Iisus și Templul

După ce Iisus a fost tăiat împrejur și a primit un nume, Iosif și Maria L-au adus la Templu.

Și cînd s-au împlinit zilele curățirii lor, după Legea lui Moise, L-au adus pe Prunc la Ierusalim, ca să-L pună înaintea Domnului,
Precum este scris în Legea Domnului, că orice întîi-născut de parte bărbătească să fie închinat Domnului,
Și să dea jertfă, precum s-a zis în Legea Domnului, o pereche de turturele sau doi pui de porumbel (*Luca* 2, 22–24).

Intervin două personaje, îndemnate de puterea credinței și călăuzite de Sfîntul Duh: ele așteaptă mîngîierea lui Israel și eliberarea Ierusalimului. Mîngîierea lui Israel (*Isaia* 40, 1; 51, 12; 61, 2) însemna izbăvirea poporului Domnului. „Eliberarea" Ierusalimului ne duce cu gîndul la ideea de răscumpărare.

Iisus a fost răscumpărat cu prețul jertfei a doi porumbei; de aci înainte El va fi *Goel*, sau Răscumpărătorul. Răscumpărarea nu va fi numai a lui Israel, ci pregătită „înaintea feței tuturor popoarelor".

El L-a primit în brațele sale și a binecuvîntat pe Dumnezeu și a zis:
Acum, slobozește pe robul Tău, Stăpîne, după cuvîntul Tău, în pace;
Că ochii mei văzură mîntuirea Ta,
Pe care ai gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor;
Lumină spre descoperirea neamurilor și slava poporului Tău Israel (*Luca* 2, 28–32).

Binecuvîntarea lui Simeon este de fapt o prorocire. În acest fel, Templul își regăsește străvechea funcție de oracol (*Ieșirea* 33, 7 și 11; *Numerii* 12, 8) pe care aproape o pierduse, fie din lipsă de credință (*I Regi* 3, 1), fie pentru că sanctuarul se transformase mai curînd în loc de aducere a jertfelor și de celebrare a liturghiei.

Cînd Iisus, mut ca orice copil mic, pătrunde în Templu, Dumnezeu grăiește confirmînd universalitatea mîntuirii.

După botez, Iisus este dus de Sfîntul Duh în deșert pentru a fi supus unor încercări diabolice. După o primă nereușită, diavolul nu se lasă bătut și-l duce pe Iisus la Ierusalim. Acolo îl așază pe aripa cea mai înaltă a Templului, pe un loc împodobit, se zice, cu pene sau frunze de palmier.

Și L-a dus în Ierusalim și L-a așezat pe aripa templului și I-a zis: Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, aruncă-Te de aici jos (*Luca* 4, 9).

Ispititorul se referă la Psalmul 90, în care se spune despre Dumnezeu:

Cu spatele te va umbri pe tine și sub aripile Lui vei nădăjdui (*Psalmii* 90, 4).

El citează chiar un fragment din el:

Că îngerilor Săi va porunci pentru tine ca să te păzească în toate căile tale.
Pe mîini te vor înălța ca nu cumva să împiedici de piatră piciorul tău (*Psalmii* 90, 11–12).

Diavolul contează pe ambiguitatea simbolului. El vrea să transforme o metaforă reușită într-un îndemn care să fie înțeles ca atare și chiar urmat. Căci imaginile psalmului sînt un stri-

găt către divinitate și nu un îndemn la răzvrătire împotriva lui Dumnezeu.

Satana îi propune lui Iisus un zbor magic care să uimească mulțimile. Iisus nu-i urmează îndemnul: el va face minuni nu pentru a-i uimi pe oameni, ci pentru a-i învăța. Ele vor fi îndreptate către cei bolnavi, cei slabi, cei săraci care nu mai așteaptă nimic de la semenii lor, dar așteaptă în schimb venirea Împărăției Cerurilor.

Într-o zi, Iisus împreună cu ucenicii săi treceau pe lîngă un lan de grîu. Cîțiva dintre ei, flămînzi fiind, smulg spice pentru a mînca boabele. Era în zi de sîmbătă și fariseii protestează, spunînd că a smulge spicele e ca și cum ai secera. Iisus le răspunde cu două pilde în care este evocat Templul.

Iar El le-a zis: Au n-ați citit ce-a făcut David cînd a flămînzit, el și cei ce erau cu el?
Cum a intrat în casa Domnului și a mîncat pîinile punerii înainte, care nu se cuveneau lui să le mănînce, nici celor ce erau cu el, ci numai preoților?
Sau n-ați citit în Lege că preoții, sîmbăta, în templu, calcă sîmbăta și sînt fără de vină?
Ci grăiesc vouă că mai mare decît templul este aici
Dacă știați ce înseamnă: Milă voiesc iar nu jertfă, n-ați fi osîndit pe nevinovați.
Că Domn este și al sîmbetei Fiul Omului (*Matei* 12, 3–8).

(Întîmplările biblice citate de Iisus se găsesc în *I Regi* 21, 2–7 și *Leviticul* 24, 5–9).

Iisus va arăta, de asemenea, că anumite obiceiuri acceptate de scribi și de farisei vor duce la lipsă de respect față de Templu.

Vai vouă, călăuze oarbe! care ziceți: Cel ce se va jura pe templu, nu este cu nimic legat, dar cel ce se va jura pe aurul templului este legat.
Nebuni și orbi! Ce este mai mare, aurul sau templul care sfințește aurul?
Ziceți iar: Cel ce se va jura pe altar, cu nimic nu este legat, dar cel ce se va jura pe darul ce este deasupra altarului este legat.
Nebuni și orbi! Ce este mai mare, darul sau altarul care sfințește darul?
Deci cel ce se jură pe altar se jură pe el și pe toate cîte sînt deasupra lui.
Și cel ce se jură pe templu se jură pe el și pe Cel care locuiește în el (*Matei* 23, 16–21).

Iisus nu a disprețuit Templul, ci, dimpotrivă, i-a gonit din el pe negustorii nerușinați. Marcu povestește cum el îi alunga pe cei care, încărcați cu mărfuri, treceau prin templu, acesta fiind drumul cel mai scurt între oraș și Muntele Măslinilor.

Și au venit în Ierusalim. Și, intrînd în templu, a început să dea afară pe cei ce vindeau și pe cei ce cumpărau în templu, iar mesele zarafilor și scaunele negustătorilor de porumbei le-a răsturnat.
Și nu îngăduia să mai treacă nimeni cu vreun vas prin templu.
Și-i învăța și le spunea: Nu este, oare, scris: Casa Mea casă de rugăciune se va chema, la toate neamurile? Voi însă ați făcut din ea peșteră de tîlhari (*Marcu* 11, 15–17).

În Templu, Iisus observă generozitatea pomenii date de o biată văduvă, și o dă drept pildă ucenicilor săi (*Marcu* 12, 41–44; *Luca* 21, 2–4).

Ca și sinagogile, templul este pentru Iisus loc de învățătură. „Și ziua era în templu și învăța, iar noaptea, ieșind, o petrecea pe muntele ce se cheamă al Măslinilor" (*Luca* 21, 37; vezi și *Marcu* 12, 35; *Luca* 19, 47; *Ioan* 8, 20 și 18, 20).

În *Sfînta Evanghelie după Ioan*, la Capitolul 7, este relatată cea mai lungă perioadă de învățătură petrecută de Iisus în templu. Iisus sosește cînd *Sukkōt*, sărbătoarea corturilor sau a colibelor, era deja în toi. În afară de jertfe și procesiuni, sărbătoarea comporta și un ritual al apei. În fiecare zi preoții coborau la iazul Siloe, scoteau apă într-un ulcior de aur pe care-l aduceau la templu. Apa era vărsată pe marginea altarului. Probabil că acest ritual explică vorbele lui Iisus.

În ziua cea din urmă — ziua cea mare a praznicului — Iisus sta între ei și a strigat, zicînd: Dacă însetează cineva, să vină la Mine și să bea.
Cel ce crede în Mine, precum a zis Scriptura: rîuri de apă vie vor curge din pîntecele lui.
Iar aceasta a zis-o despre Duhul pe care avea să-l primească acei ce credeau în El, căci încă nu era (dat) Duhul; pentru că Iisus încă nu fusese preaslăvit (*Ioan* 7, 37–39).

Seara, curtea femeilor era locul serbărilor celor mai populare. Piața era puternic luminată. Dansurile, muzica și cîntecele leviților țineau pînă dimineața.

A doua zi, după terminarea serbării, inspirat probabil de lumina din piață, Iisus spune în Templu: „[...] Eu sînt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții" (*Ioan* 8, 12).

Se pot trage multe învățăminte din atitudinea lui Iisus față de templu.

Ioan povestește și el izgonirea negustorilor din Templu care se termină cu un ordin: „[...] Luați acestea de aici. Nu faceți casa Tatălui Meu casă de negustorie" (*Ioan* 2, 16).

Și Ioan completează: „Și și-au adus aminte ucenicii Lui că este scris: Rîvna casei Tale Mă mistuie" (*Ioan* 2, 17).

Actul profetic repede va fi urmat de o reacție a Iudeilor.

Ce semn ne arăți că faci acestea?
Iisus a răspuns și le-a zis: Dărîmați templul acesta și în trei zile îl voi ridica.
Și au zis deci Iudeii: În patruzeci și șase de ani s-a zidit templul acesta! Și Tu îl vei ridica în trei zile?
Iar El vorbea despre templul trupului Său.
Deci, cînd s-a sculat din morți, ucenicii Lui și-au adus aminte că aceasta o spusese și au crezut Scripturii și cuvîntului pe care îl spusese Iisus (*Ioan* 2, 18–22).

Atunci cînd Ioan vorbește de trupul lui Iisus, trebuie să știm că este vorba de întreaga lui făptură, care este precum cortul, sanctuar al cuvîntului divin.

Și Cuvîntul s-a făcut trup și s-a sălășluit între noi (*Ioan* 1, 14).

Amintind de scara care, în visul lui Iacov, lega cerul de pămînt, Ioan citează vorbele Mîntuitorului din care reiese că Iisus apare ca legătura dintre lumea pămîntească și Împărăția Cerurilor. La sfîrșitul discuției sale cu Natanael, Iisus spune: „[...] Adevărat, adevărat zic vouă, de acum veți vedea cerul deschizîndu-se și pe îngerii lui Dumnezeu suindu-se și coborîndu-se peste Fiul Omului" (*Ioan* 1, 51).

Străvechiul jertfelnic făcea legătura între Dumnezeu și om. El era poarta cerului (*Facerea* 28, 17).

Iisus afirmă: „[...] Eu sînt ușa oilor (*Ioan* 10, 7), poartă a sanctuarului invizibil care-i leagă pe oameni de Dumnezeu.

Același lucru i-l va spune femeii samaritence, dar cu alte vorbe. După ce o încredințează că El este izvorul din care țîșnește viața veșnică (*Ioan* 4, 14), El spune: „Femeie, crede-Mă că vine ceasul cînd nici pe muntele acesta, nici în Ierusalim nu vă veți închina Tatălui" (*Ioan* 4, 21).

În încheiere spune: „Duh este Dumnezeu și cei ce I se închină trebuie să I se închine în duh și în adevăr" (*Ioan* 4, 24).

Un martor, potrivnic lui Iisus, îi va repeta vorbele în fața Consiliului Suprem: „Distrugeți acest Templu", fără să realizeze că prin aceste cuvinte Hristos sublinia caracterul sfînt al edificiu-

lui pe care dorește să-l clădească. Iată vorbele lui Iisus:

[...] Voi dărîma acest templu făcut de mînă, și în trei zile altul, nefăcut de mînă, voi clădi (*Marcu* 14, 58).

Ștefan își încheie discursul, care nu este o pledoarie, amintind că sanctuarul material nu poate dăinui veșnic, deoarece imensitatea lui Dumnezeu depășește orice spațiu construit de oameni.

Dar Cel preaînalt nu locuiește în temple făcute de mîini, precum zice prorocul.
Cerul este tronul Meu și pămîntul așternut picioarelor Mele. Ce casă Îmi veți zidi Mie? — zice Domnul — sau care este locul odihnei Mele? (*Fapte* 7, 48–49).

Templul creștinilor

Pavel consideră că omul este templul lui Dumnezeu. Iisus Hristos este temelia Bisericii, comunitate spirituală a oamenilor. Pornind de la această idee, fiecare clădește edificii mai mult sau mai puțin fragile, pe care Judecata le va cîntări. Imaginea edificiului ne trimite spre un alt simbol.

Nu știți, oare, că voi sînteți templul lui Dumnezeu și că duhul lui Dumnezeu locuiește în voi?
De va strica cineva templul lui Dumnezeu, îl va strica Dumnezeu pe el, pentru că sfînt este templul lui Dumnezeu, care sînteți voi (*I Corinteni* 3, 16–17).

Creștinul trebuie să-și respecte trupul care este templul Duhului Sfînt.

Sau nu știți că trupul vostru este templu al Duhului Sfînt care este în voi, pe care-L aveți de la Dumnezeu și că voi nu sînteți ai voștri?
Căci ați fost cumpărați cu preț! Slăviți, dar, pe Dumnezeu în trupul vostru (*I Corinteni* 6, 19–20).

Omul trebuie să aleagă între lumină și întuneric, între Iisus și Satana. „Sau ce înțelegere este între templul lui Dumnezeu și idoli? Căci noi sîntem templu al Dumnezeului cel viu" (*II Corinteni* 6, 16).

Creștinii sînt o mulțime de sanctuare care, împreună, formează marele Templu al Bisericii.

Deci nu mai sînteți străini și locuitori vremelnici, ci sînteți împreună cetățeni cu sfinții și casnici ai lui Dumnezeu,
Zidiți fiind pe temelia apostolilor și a proorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind însuși Iisus Hristos.
Întru El, orice zidire bine alcătuită crește ca să ajungă un locaș sfînt în Domnul,
În care voi împreună sînteți zidiți, spre a fi locaș al lui Dumnezeu în Duh (*Efeseni* 2, 19–22).

Capitolul 9 al *Epistolei către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel* începe cu istoria și descrierea templului din Ierusalim. Autorul vede în vechiul edificiu simbolul care prefigurează noul sanctuar nefăcut de mîna omului. Aici, vechile jertfe, care aduceau o purificare vremelnică, sînt înlocuite de sacrificiul lui Hristos care înlătură definitiv robia păcatului.

Iar Hristos, venind arhiereu al bunătăților celor viitoare, a trecut prin cortul cel mai mare și mai desăvîrșit, nu făcut de mînă, adică nu din zidirea aceasta;
El a intrat o singură dată în Sfinta Sfintelor, nu cu sînge de țapi și de viței, ci cu însuși sîngele Său, și a dobîndit o veșnică răscumpărare.
Căci dacă sîngele țapilor și al taurilor și cenușa junincii, stropind pe cei spurcați, îi sfințește spre curățirea trupului,
Cu cît mai mult sîngele lui Hristos, care, prin Duhul cel veșnic, s-a adus lui Dumnezeu pe Sine, jertfă fără de prihană, va curăți cugetul vostru de faptele cele moarte, ca să slujiți Dumnezeului celui viu? (*Evrei* 9, 11–14).

În *Apocalipsa*, cortul Domnului îi adăpostește pe martiri

Aceștia sînt cei ce vin din strîmtorarea cea mare și și-au spălat veșmintele lor și le-au făcut albe în sîngele Mielului.
Pentru aceasta sînt înaintea tronului și slujesc în el lui Dumnezeu ziua și noaptea, și Cel ce șade pe tron înălța-va cortul Lui asupra lor;
Nu vor mai flămînzi, nici nu vor mai însета, nici nu va mai cădea soarele peste ei și nici o arșiță;
Căci Mielul, cel ce stă la mijlocul tronului, îi va paște pe ei și-i va duce la izvoarele apelor vieții și Dumnezeu va șterge orice lacrimă din ochii lor (*Apocalipsa* 7, 14–17).

În Vechiul Legămînt, Templul sfințea Ierusalimul pămîntesc. În Ierusalimul ceresc nu mai sînt temple.

Și templu n-am văzut în aceasta, pentru că templul ei este Domnul Dumnezeu, Atotțiitorul, și Mielul (*Apocalipsa* 21, 22).

Apa vieții izvorăște din tronul Mielului.

Mi-a arătat, apoi, rîul și apa vieții, limpede cum e cleștarul și care izvorăște din tronul lui Dumnezeu și al Mielului (*Apocalipsa* 22, 1).

INDICE TEMATIC

Adăpa (a): 52, 53, 56.
Adăpost: 120, 231, 369.
Adăpostul chivotului: 374.
Adiere: 35, 36, 68, 286.
Adînc (*Tehōm*): 52–56, 91, 129, 309.
Adulter: 174, 195, 282.
Adunare: 108, 205, 320.
Adunare sfîntă: 266.
Afundare: 54.
Agonie (zbucium): 149.
Agricultură: 94.
Alegere divină: 158.
Alfa și Omega: 195.
Aluat, aluat dospit: 158–160.
Ambrozie: 125.
Amestec interzis: 260.
Amintire: 78, 201.
An sabatic: 266.
Anatemă (afurisenie): 40, 41, 169.
Animale: 44, 85.
Antropomorfism: 191.
Apă: 53–62, 85, 168, 272, 338, 393–395.
Apărător: 196.
Ape mari: 309, 310.
Apocalipsă: 172, 173, 273.
Apostazie (ca boală): 338.
Arbitru: 345.
Arc: 15, 16, 173.
Arde (a): 143, 192.
Ardere de tot: 37, 59, 110, 117–119, 321, 386, 387.
Argint (metal): 45, 46.
Arginți (treizeci): 210, 211.
Aripi îngerești: 309.
Armonie: 244, 245.
Armura spirituală: 192.
Arvuna moștenirii: 259.
Ascet: 284.
Ascultare (supunere): 14, 55, 56, 360.
Asin: 174.
Așternut picioarelor: 28, 375.
Aștri (stele): 13–17.
Atinge (a) (cerul): 130, 136.
Atrage: 93, 196, 289.
Aurora, zori: 17, 26.
Auzi (a) (vocea lui Dumnezeu): 273.
Avea (a) (răgaz): 265, 266.
Axul lumii: 129.
Azima: 158, 159.

Balaurul Apocalipsei: 186, 187.
Balsam de Galaad: 339.
Barieră: 109.
Bate (a) (păstorul): 210, 211.
Berbec: 118, 175.
Beție: 19, 52, 54, 139, 145, 146, 148, 149, 291, 332.
Bici: 230.
Bine-mirositor: 149.
Binecuvîntare: 56, 90, 139, 148, 158, 164.
Biserică: 200, 244–246.
Blestem: 56, 88–90, 139.
Boală: 337, 338.
Bocitoare: 316–318.
Boltă cerească: 85.
Boltă, boltă înstelată: 16, 110.

Botez: 34, 46, 57, 61, 179, 245, 305.
Boteza (a): 58, 116.
Brațul lui Dumnezeu: 202, 210, 231, 232.
Brățări: 28.
Brîu: 290.
Bucura (a se) (de Dumnezeu): 327–329.
Bucurie: 74, 327–332.
Bun și rău: 125.
Bunavestire: 353.
Butaș: 97, 98, 132.
Butuc de viță aleasă: 128, 129.

Cadavru: 58.
Caduceu: 183.
Cai (culori): 37, 44, 169, 171, 172, 286.
Cal: 45, 70, 145, 167–174.
Canaaneii: 139.
Cananeiancă (femeia): 354.
Capcane: 23.
Capră: 277, 278.
Capul Trupului: 245, 364.
Carne (trup): 61, 163, 164, 199.
Carte aruncată în Eufrat: 293.
Carul lui Ilie: 37, 44.
Casă cu temelie bună sau rea: 251, 252.
Catîrul lui Solomon: 174.
Cădere: 340.
Căi (a se), căință, pocăință: 41, 61, 97, 139, 191.
Călăreț: 57, 167, 168, 169, 173, 288.
Călăuză: 92.
Călca (a) (în picioare): 145, 192.
Căprioară: 330.
Cărămizi: 108, 294, 386.
Cărbuni aprinși: 116, 149, 255.
Căsătorie: 245, 246, 288.
Ceafă (cerbice): 223, 224.
Ceară: 194.
Ceasul al unsprezecelea: 143.
Cedru: 39, 117, 129, 134, 135, 390.
Cel care vede: 75, 127.
Cele patru făpturi: 149, 311.
Centru: 116, 120.
Cenușă: 33, 59, 116, 161, 250.
Cerb: 77.
Cerc: 54.
Cerne (a): 70.
Cerul ca un cort: 370.
Cerul lui Dumnezeu: 109–113, 388, 389, 398.
Ceruri noi: 44, 47.
Cheie: 230.
Chimvale: 322, 333.
Chip: 191, 245.
Chiparos: 135, 136.
Chivotul legămîntului: 195, 207, 229, 270, 271, 373, 376, 388.
Cina lui Iisus: 164, 176, 365.
Cingătoare: 237, 290.
Cioburi: 149, 250.
Citadela și cetatea: 103, 104, 121, 122, 251.
Ciine: 140.
Cimp: 95, 292.
Cîntarea Cîntărilor: 179, 199, 200.
Cîntarea lui Iezechia: 340.
Cîntec, cînt: 92.
Cîntec de jale: 311.
Clădire: 250–253.
Coadă: 173.
Coarne: 109, 172, 228, 284, 314.
Coarnele jertfelnicului: 257, 387.
Coasta lui Adam: 441, 442.
Coif: 39, 192.
Colan: 225, 226.
Colibă: 372, 373.
Comoară: 250.
Comunitate de creștini: 162, 398.
Concurs de jertfe: 285.
Condei de fier: 221, 257.
Confesiune de credință: 115.
Confunda (a): 107.
Constelații: 16.
Construcție spirituală: 254.
Contempla (a): 109.
Contopire: 60, 268.
Contradicție: 279.
Convalescență: 337.
Convertire: 219, 220.
Copac: 26, 39, 40.
Cor misterios: 311.
Corabie: 54, 55, 70, 71.
Corb: 55.

Coroană: 26, 27, 146.
Cort: 14, 199, 251, 369–372, 391, 392.
Cortul adunării: 59, 371, 392.
Corvoadă: 89.
Creație: 46, 55, 56, 249.
Credință: 354, 355.
Credință, boabă de muștar: 354.
Creștin, templul lui Dumnezeu: 398.
Crocodil: 54, 186.
Cruce: 102, 360–362.
Cu toată inima: 219.
Culte păgîne: 40, 87, 127, 128, 148.
Cultul Canaaneilor: 194, 280, 397.
Cupă (pahar): 45, 147–150, 152.
Cuptor (a topi): 34, 35, 40, 41.
Curaj: 181.
Curățenie: 58.
Curățire, purificare: 45, 175.
Curățirea pomilor: 128.
Curcubeu: 13, 44, 55, 56.
Curgeri de apă: 37.
Cutremur: 34, 35.
Cuțit: 117.
Cuvînt: 36, 37, 46, 47, 52, 95, 161, 162, 258, 265, 359.

Da (a-și) (viața): 149.
Dans: 74, 144, 329, 331, 334.
Dar: 18, 158, 301.
Daruri ale Duhului: 128, 244, 372.
De sus: 110–113.
Decăderea orașului Șilo: 379–381.
Dedublare: 79.
Degetul lui Dumnezeu: 236, 353.
Demiurg: 51.
Demoni: 148, 183, 194, 277, 354.
Deportare, surghiunire: 90.
Deprimare, deznădejde: 160.
Deschiderea ochilor: 20, 183.
Desfrînare, desfrînată: 216.
Desfrînata din Babilon: 45.
Despărțire: 195.
Despuiere: 238–240, 256.
Deșert (pustiu): 33, 60, 92, 108, 162, 196, 289.
Devastare: 39.
Deviere spirituală: 146.
Devora, mistui (a): 33, 39.
Dezvăluirea Crucii: 115.
Diademă, cunună: 26, 146, 172, 258.
Diavol: 94, 97, 115.
Dimineață: 92.
Dislocare: 293.
Disperare: 149, 215.
Divorț (act): 195.
Doborîre: 339.
Doliu: 91, 160, 238, 261, 316, 323.
Domnul și doi îngeri: 126.
Dorință sexuală: 75.
Dormi (a): 160.
Dospire: 158, 159.
Douăsprezece pietre ale hoșenului: 29.
Dreapta lui Dumnezeu: 92, 231.
Drojdie: 148, 149.
Drum: 20, 23, 93, 98–102, 111, 345, 375, 376.
Duh: 46, 60, 61, 72, 74–81, 85, 129, 179, 233, 303, 353.
Duioșie (*Hésed*): 45, 191, 197, 199, 201.
Dumbravă: 87, 126.

Ebeniști: 255.
Educarea poporului: 278.
Efod: 59, 229.
Eliberare: 265.
Emblema persoanei: 258.
Emoții: 200–202.
Enigma lui Samson: 181.
Epileptic: 354.
Euharistie (împărtășanie): 162, 163.
Exil (surghiunire, deportare): 43, 88, 92, 98, 162, 163, 169, 278, 373.

Facere: 46, 249.
Faptă enigmatică: 277.
Faraon: 57, 89.
Farisei: 22, 61, 160, 185.
Fața strălucitoare: 35.
Față: 15, 17, 18, 21, 226–229, 260, 279, 289.
Făclie: 15, 23, 24, 27, 30, 37.
Făclii în oale: 24.
Făgăduințe (în templu): 392.

Făină: 158, 160, 284.
Fără cusur: 175.
Fecioară: 194.
Fecioare (pildele celor zece): 24.
Femeie: 21, 196, 198, 201, 204, 242, 288, 289.
Fericire: 80.
Fiare: 39, 41, 44, 55, 86.
Fiară din Apocalipsă: 45, 186.
Fier, trecut în jurul gîtului: 225.
Fierar (turnător): 74.
Fiere: 201.
Fiii lui Cahat (cărăuși): 230.
Ființe compozite: 186.
Filisteni: 207.
Fiu: 162, 191, 362.
Fîntînă: 87, 88, 272, 394.
Flacără: 24, 33, 37, 39, 41, 43, 116, 192.
Flagel: 111.
Floare de aur: 27, 146, 229.
Flori: 24, 25.
Fluieratul Domnului: 312.
Foale: 46, 74.
Foame: 158–162.
Foc: 13, 33, 36–47, 80, 94, 117, 127–129, 141, 172, 192, 211, 353, 366, 379, 385, 386, 387.
Forță superioară, de sus: 15.
Freamăt: 200–202, 327.
Frică (spaimă): 17, 35, 38, 66, 312.
Friguri (fiori): 242.
Frînghie de doliu: 290.
Frumusețe: 16, 73.
Fum: 103.
Funii (Samson): 281.
Furia mării: 54.
Furie, mînie: 192.
Furtună: 35, 44, 55, 67, 70, 71, 109, 291, 310.

Gelozie: 42, 128, 191–194.
Geme (a), geamăt: 75, 90, 104, 317, 339, 364.
Generație răzvrătită: 233, 273, 363.
Gît: 223–226.
Glasul trîmbiței: 201.
Gol: 17, 33.
Goliciune: 196, 238, 239, 289.
Grajd: 169.
Gravare: 256, 257.
Grădinar: 53.
Grădină: 17, 38, 76, 86–88, 103, 130.
Grîu: 141, 158.
Groapă: 340.
Gură, față: 37, 38, 45, 72, 216, 278.

Haină: 53, 59, 145, 192, 201, 283, 284.
Haine rupte: 238.
Haos: 191.
Har: 15, 18, 26, 56, 60, 62, 66, 159, 221, 254.
Haran: 113, 385.
Harpă: 145, 322, 323.
Harpe și chitare: 96, 146.
Heruvim: 38, 87, 116, 374.
Hicsos: 167.
Hipopotam: 136, 186.
Hoșen: 28, 29, 59.
Hoț: 22.
Hrană: 157, 160, 163, 176.

Iachint: 173.
Iad (salvat din): 339.
Iarbă uscată: 217.
Idolatrie: 140, 148, 196.
Idoli: 42, 72, 119, 127, 128, 192, 203, 256.
Iertare, milostivenie: 55, 61, 65, 201, 232.
Iertarea păcatelor: 195, 196.
Ieșire: 89, 90, 162, 163, 168, 278, 372.
In: 27, 28, 59.
Independență: 175.
Inima femeilor: 220.
Inimă: 20, 36, 37, 60, 93, 130, 162, 199, 215–223, 288, 337, 338, 340.
Insecte: 140.
Instrument cu coarde: 321–324.
Instrument de exorcism: 321.
Insule (neamuri): 312, 391, 392.
Inteligență: 215, 216.
Intrarea lui Iisus în Ierusalim: 174.
Invidie: 192.
Irigație, iriga (a): 51–53.
Ispășire: 58, 374.
Ispită: 94, 114, 162, 183, 395.

Iubire: 22, 42, 141, 191–201, 258, 288.
Iubit: 141.
Izbăvire: 163, 358.
Izgonire: 87.
Izvor: 51, 60, 211, 389, 393, 394, 397.

Îmbrăca (a): 197.
Împăcare: 103, 245, 359.
Împărăția cerurilor, a lui Dumnezeu: 22, 61, 95, 143, 159, 352.
Împărțire: 160, 162–164.
Împărtășanie: 23, 147, 148, 163, 164, 365.
Împrăștiere: 293.
Înălțimi sfinte: 16, 118–120, 127, 192.
Încălțăminte: 46, 108, 159, 176, 204.
Înțelepciune: 16, 31, 161, 191, 215, 230, 252, 255.
Închinare orientată: 176, 301–305.
Înflorit: 134.
Înger: 35, 58, 114, 149, 160, 171, 279, 321, 342, 358, 376.
Înghiți (a): 47.
Înhăma (a) (caii de la care): 37.
Înjunghiat: 176, 223, 224.
Înlocuire: 118, 178.
Înmugurire: 129.
Înmulțirea pîinilor: 94, 115, 162, 163, 295, 365.
Întîlnire cu Dumnezeu: 58.
Întîiul-născut: 202, 364, 365, 395.
Întoarce (a) (spatele): 224, 227.
Întoarcere: 91, 92, 101–102, 223.
Întuneric: 14, 21–23, 40, 53, 54, 343, 388.
Înviat: 164, 362–366.
Înviere: 22, 44, 62, 104, 284, 285, 362–365.

Jertfă de copii: 128, 178, 365, 374.
Jertfă pentru păcat: 179.
Jertfe: 43, 119, 150–152.
Jertfelnic: 43–45, 283, 285, 286, 385–388.
Jitniță: 161.
Jubileu: 203.
Judecători: 127, 207.
Judecată: 41, 45, 69, 96.
Jug: 222, 224, 225, 291, 331.

Kepporeth (care intervine): 374.

Lacrimi (plînsete, hohote de plîns): 104, 145, 161, 200.
Lamentație: 316–319, 341.
Lanț (pus de gît): 223, 225.
Lapidare: 152, 195, 198.
Larg: 77, 78.
Laudă Domnului: 341.
Lăcaș (casă): 111, 114, 117, 135, 215, 216, 251, 252, 344, 345, 369–371, 389–391.
Lăcuste: 170, 173.
Lărgi (a): 77, 271.
Leșie: 45, 46, 59, 60, 93.
Legămînt: 42, 55, 56, 93, 108, 150, 199, 267.
Lege: 56, 93, 245.
Lemn: 142, 254–256, 293.
Lemnar: 254, 255.
Lepră, leproși: 58, 59, 346, 355.
Leu: 103, 173, 181–183, 281.
Levirat: 204.
Libațiuni: 48, 223.
Libertate: 57, 77, 89, 90, 98.
Limbaj articulat: 74.
Limbi: 47, 81, 108.
Liniște: 36, 74, 144, 272, 308, 313.
Livadă: 112.
Lină: 59.
Loc: 149.
Loc de liniște: 133, 391–393.
Locașul morților (*Șeol*): 91, 342–344.
Locui (a): 102, 103, 143, 206, 369.
Locui (a) Casa Domnului: 271.
Logodnă: 197.
Longevitate: 88.
Lopată: 46, 97.
Lepros vindecat: 355.
Lucrător la vie: 143, 363.
Lucrare: 249.
Lucruri la vreme de pribegie: 294.
Lucruri sfinte purtate pe umeri: 229.
Lumea subterană: 186, 343.
Lumină: 13–30, 132, 345, 346, 395.
Luminătorii cerului: 15, 16.
Luminare (feștilă): 44, 171.
Lună: 16.
Lup: 103, 104.
Luptă cu îngerul: 378.
Lut: 249.

Maiași: 114.
Maiestate (slavă): 146, 229, 231.
Mană: 93, 157, 163.
Mandragoră: 76.
Manifestare a lui Dumnezeu: 115, 374.
Mantie: 36, 286.
Mare: 53, 54, 57, 168, 231, 278, 377.
Mare preot: 256.
Marinari: 71.
Martor: 348.
Măduvă: 341, 342.
Măr: 76, 134.
Măreție: 35, 135.
Mărturie: 374.
Mărul iubirii: 134.
Măruntaie: 145, 200–202.
Măslin: 26, 132.
Mătase: 59.
Medic: 183, 357.
Membre: 244.
Memoria lui Hristos: 164.
Memorial: 229, 266.
Menūhah (loc de libertate): 269.
Merge (a): 22, 98–102.
Merkabah (carul lui Dumnezeu): 44.
Meseriaș: 16, 249, 250.
Mesianism: 24.
Metal înroșit în foc: 13, 44.
Metale: 26, 45, 72.
Miel: 30, 117, 159, 164, 175–177, 202, 207–212.
Miere: 294.
Migdal: 24, 25, 132, 133.
Milă (compătimire): 191, 193, 196, 200, 232.
Milostenie: 55, 61, 65, 201, 232.
Minciună: 161, 171.
Minunea lui Elisei: 287, 288.
Minuni și semne: 278, 353.
Misiune: 93, 160, 354.
Mister: 200, 245, 246.
Mină: 57, 202, 232–237.
Mînca (a): 157, 160, 162–164.
Mîngîiere: 227.
Mîngîierea lui Israel: 395.
Mînie: 18, 33, 37, 39, 45, 90, 145, 148, 149, 168, 191, 192.
Mintuire: 164, 176, 196, 358.
Mintuitor: 69, 80.
Mlădiță: 47, 128.
Moarte: 43, 44, 62, 125, 168, 260, 340–345, 351.
Molie: 249, 339.
Monogamie: 195, 196.
Monștri marini: 53, 85, 186, 363.
Mormînt: 340.
Morți (nu-l laudă pe Dumnezeu): 341.
Moștenire: 90, 143, 147.
Muncă, muncitor: 22, 249–261.
Munte: 33–35, 52, 53, 108–110, 114–117, 282.
Muri (a) (întru Domnul): 273.
Murmur de meditație, de răzvrătire: 315, 316.
Musafiri nepoliticoși: 357.
Must de rodii: 134.
Mușcătură de șarpe: 147.
Mustar: 96, 354.
Mut: 19.
Muzică: 103, 318–324.

Naștere: 92, 93, 116, 278.
Naufragiu: 54.
Nazir (legămînt de): 280, 281.
Nări: 73, 168, 170.
Năvălire: 168, 183.
Neamuri: 391–393.
Nēbel, kinnor (instrumente): 321–323.
Nebunie: 148, 191.
Necinstit: 161.
Necredință: 56, 57, 90, 97, 98, 148.
Neghină: 47, 96, 97.
Negustorii din Templu: 194, 396.
Neliniște: 161.
Nerușinare: 216.
Nestatornic, nestatornicie: 65, 66, 71.
Netăiat împrejur: 130.
Netăierea împrejur a simțurilor: 220.
Nevinovăție: 58, 175.
Nimic: 66.
Nivel: 254.
Noapte: 22, 43, 173.
Nomad: 369.

Nor: 34, 57, 371.
Noroi pe ochi: 19, 22.
Nou (om nou): 245.
Nuia magică: 136.
Nume scris în cer: 353.
Nume simbolice: 288, 289.
Numele Domnului, al lui Dumnezeu: 21, 37.
Nuntă: 24, 177, 333, 366.

Oaie: 117, 118, 147, 175, 209, 211, 361.
Oale sparte (vas): 216, 250, 251.
Oase: 36, 37, 241–244, 340.
Oboseala lui Iisus: 270.
Obraz (roșeața): 35, 192.
Ochi (al omului): 24.
Ochii lui Dumnezeu, ai Domnului: 18, 26, 45, 223.
Odihnă (răgaz): 139, 191, 206, 222, 265–273, 388.
Odihnă pentru cap: 113, 114.
Oglindă: 14.
Olar: 249–251.
Olog: 330.
Omor: 175, 223.
Omul lui Dumnezeu: 282.
Omul suferinței: 360.
Oracol, cuvînt: 277, 371.
Orb: 19, 20, 22, 350, 353, 354.
Orbire: 18–20.
Orgoliu: 67, 113, 134.
Osanale: 315.
Ospăț: 328, 357, 365, 366.
Ospitalitate: 369.
Otrăvuri: 149.

Pace: 92, 245, 271.
Paie: 66, 70.
Palme (scris în): 201, 233, 253.
Palmier: 127.
Parabolă, pildă: 94–97, 143.
Paradisul din Eden: 86–88.
Paralitic: 268, 356.
Parfum (*reah*): 87, 148, 301.
Parte (rămășiță): 150, 162.
Pasăre: 53, 72, 130, 179, 181.
Paște: 159, 176, 202.
Paște (a) (oile): 207.
Patetic: 191.
Patimi: 359–362.
Pavăză: 42, 44, 79, 351.
Păcat (Hristos identificat cu): 81, 359.
Pădure: 112, 142, 255.
Păgîni invitați la ospăț: 357.
Pămînt: 85–105, 114, 151, 203, 269, 389.
Pămînt blestemat: 88, 89.
Pămînt nou: 44, 47, 103, 104.
Păr: 281.
Păr (de capră): 177, 178.
Părăsire, a părăsi: 60, 198, 238.
Păsări de pradă necurate: 130.
Păstor: 96, 206–212, 231.
Pășune: 39, 56, 206.
Păta, (a) (spurca): 90, 148, 216.
Pecete: 163, 173, 257–260, 305.
Pedeapsă: 89, 148, 149, 183.
Pelerinaj: 89, 114, 379, 380, 391, 392.
Percuție: 332.
Pescuitul miraculos: 351.
Pește: 163.
Peșteră: 35, 36.
Piatră: 43, 113, 115, 143, 253, 254, 256, 257, 398.
Picioare: 58.
Pietre necioplite: 26, 28–30, 229, 253, 254, 386.
Pilde: 24, 95, 96.
Piramidă: 114.
Pîine: 91, 141, 157–164.
Pîine de punere înainte: 158.
Pîntece: 216, 241.
Pînză: 229, 260.
Pîrgă: 75, 97, 158, 364.
Plată: 171, 231.
Platoșă: 192.
Pleavă: 46, 47, 66, 69, 314.
Pleca (a) (spatele): 228.
Plîngere: 316–318.
Ploaie: 5, 56, 141.
Plop: 136.
Plută: 256.
Poartă: 115, 212.

Pocăire: 41, 61, 75, 78, 97, 191, 328, 363.
Podgoreni ucigași: 143.
Poligamie: 195.
Pomană: 350, 396.
Pom: 25, 38, 39, 125–136.
Popor (al lui Dumnezeu): 57, 176, 202, 304, 334.
Porumbel: 55, 179, 180.
Poruncă nouă: 23.
Posedare diabolică: 352, 353.
Post: 160, 162.
Potîrniche: 216.
Potop: 47, 54, 88, 107, 180.
Povară: 222, 229, 268.
Praf: 70, 183, 207.
Prag: 60.
Praznic: 328, 357, 365, 366.
Prăbușire: 281.
Predica de pe munte: 115.
Preoți: 16, 59, 158, 207, 302.
Prepeliță: 52, 68, 93.
Pribegie: 91.
Prietenie: 147.
Primăvară: 37, 133.
Proces: 196, 348.
Profanare: 36.
Promisiune (făcută de Dumnezeu lui David): 389, 391.
Proprietar: 194, 195.
Proroc: 233, 238, 277–295.
Proslăvire: 114.
Protector, protecție: 271, 272.
Providență: 92, 177, 255.
Prunc înțărcat de mama lui: 272.
Pucioasă: 45, 74, 142, 173.
Purifica (a): 46, 59.
Purpură: 59, 148.
Purtare profetică: 277, 278.
Putere regală: 194.
Puț: 57, 58.

Ramuri: 97, 129, 130.
Rană: 143, 339, 343.
Rațiune: 215.
Rădăcină: 129, 132, 142, 152, 164.
Răget: 319.
Răi și buni: 56.
Rămășiță, supraviețuitori: 242–244.
Rărunchi: 24, 44, 45, 236–242, 247, 327.
Răscumpărare: 199, 201–203, 349, 358.
Rău de mare: 75.
Război: 168, 278.
Războinic: 231, 279.
Răzbunare: 151, 204.
Răzvrătire: 93, 127, 278.
Recabiți abstinenți: 293.
Recoltă: 96, 160, 163.
Refacere spirituală: 269.
Reformă religioasă: 128.
Regalitate: 279, 282, 389.
Rege: 13, 73, 127, 161, 162, 207.
Reînnoire: 60.
Renaștere: 34, 60, 61, 92–94, 128.
Renegare: 199, 204.
Renunțare: 101.
Respect: 109.
Risipire: 208.
Rit: 42.
Rîu: 52, 160, 309.
Rîvni (a): 194.
Rodire, roditor: 56.
Rodiu: 133, 134.
Rodnicie: 52, 103, 129, 132, 134, 139, 157.
Rouă: 15, 37, 52, 158.
Roșu: 145.
Rușine: 148, 199, 238.
Rug aprins: 33, 37.
Rugăciune: 115, 265, 271.

Sabie: 37, 38, 44, 87, 90, 126, 130, 148, 171, 198, 232, 237, 279.
Sac (al penitenței): 90, 237, 238.
Saduchei: 160, 263.
Salcie: 136.
Saltul mirelui: 330.
Samaritean lepros: 355.
Samariteană: 58, 60, 163, 397.
Săgeata lui Dumnezeu: 347.
Sămînță sfîntă: 139.
Săpare: 157.
Săptămînă: 25, 85.
Sărac, sărăcie: 60, 162, 204, 239, 317, 357.

Sărbători de toamnă: 59, 121.
Sătura (a): 163.
Scara lui Iacov: 114, 397.
Sceptru: 155.
Schimbarea la față: 115, 362.
Schismă: 283.
Sclavie (robie): 89, 90, 169.
Scoaterea boabelor din spic: 396.
Scorpioni: 173, 185.
Scribi: 396.
Scrie (a) (în inimă): 221.
Scripturi: 164.
Seară: 85.
Seceră: 96, 159, 163.
Secetă: 39, 41, 92, 160, 284.
Secret (taină): 18, 21, 103, 104, 191, 215, 257, 271.
Secure: 256, 257.
Secure (minune a lui Elisei): 287, 288.
Sekel (înțelepciune): 215.
Semănător, sămînță: 94–98.
Semnificație cosmică: 388.
Serafimi: 14, 45, 184, 387.
Sete: 58, 60, 61.
Sexualitate: 58, 199, 238.
Sfat: 216.
Sfeșnic: 23–26, 133, 300.
Sfințire: 26, 62, 176, 300–305.
Sfînt: 25, 131, 158, 159.
Sfîrșitul lumii: 94.
Sfișia (a) (pieptul): 149.
Shekkinah (Prezență): 17, 200.
Siguranță lîngă Dumnezeu: 272.
Sincretism: 127.
Singurătate: 204.
Sînge: 18, 59, 60, 92, 140, 142, 145, 150–153, 176, 177, 192, 197, 358.
Slugă, slujitor: 38, 175, 191, 203, 232, 359–362.
Smoală: 108.
Smochin: 97, 133, 196, 295, 363.
Snopuri: 158.
Soț: 195–200.
Soție: 198–200.
Spate: 226–229.
Spațiu (*rewah*): 77.
Spălare: 59, 60, 62.
Spălare, curățire: 45, 58, 59.
Spălarea picioarelor: 126.
Spini și mărăcini: 33, 40, 142, 146.
Splendoare: 15, 122, 146.
Spovedania păcatelor: 115.
Sprijinitorul: 78.
Spurcare: 36, 90, 216.
Stăpîn: 52, 53, 57, 70, 86, 194–196, 251, 252.
Stejar: 39, 87, 95, 126, 134, 255.
Stelă (stîlp): 301, 302.
Sterp, sterpăciune: 199, 204, 370.
Stingere: 170.
Stîlp: 281, 301, 302.
Stîlp de foc: 33, 34, 98.
Stîlp sfînt: 110, 113, 116, 119, 385.
Stîncă (scobitură): 57, 120, 121, 227.
Străin: 202, 233.
Strălucire: 14, 44.
Străpuns (Mesia): 391.
Strigăte: 74, 75, 103, 111, 145, 312, 314, 315, 327–330.
Struguri: 139, 140, 144.
Sudoare: 149, 157.
Suferință: 244, 277, 358–362.
Suflu, suflare: 37–39, 71–76, 80, 85, 86, 168, 266, 338.
Suirea lui Dumnezeu: 114.
Sukkōt, sărbătoarea corturilor: 373, 396, 397.
Suliță: 60.
Supunere: 175.
Supunere față de Dumnezeu: 278.
Surd: 19.
Suspin: 75.

Șale (mijloc): 14, 44, 237–242, 281, 347.
Șapte cupe: 149.
Șapte peceți ale Apocalipsei: 172, 259.
Șaptezeci și doi de ucenici: 160, 353.
Șaptezeci de bătrîni: 109, 365.
Șarpe: 18, 61, 93, 126, 183–185, 207.
Șchiop: 353.
Șeol: 91, 342–344.
Șerpi și balauri: 185, 353.
Știință: 215.
Șuiera (a): 76.

Tabla inimii: 78, 221, 257.
Tablă: 257.
Tablă de fier: 257.
Table de piatră: 78.
Tatăl din cer, Tatăl ceresc: 56, 95, 102, 115, 143.
Tatăl Nostru: 111.
Tăbliță deasupra ochilor: 203.
Tăia (a) (răsuflarea, a omorî): 72.
Tăiere împrejur: 220, 221, 268, 376.
Tăietorul de lemne: 254.
Tămăduire: 337, 339, 352–358.
Tămîie: 56, 76, 77, 87, 158.
Teasc: 144, 145, 192.
Temelii: 29, 52, 54, 90.
Templu: 60, 120, 121, 184, 227, 228, 269, 270, 385–399.
Teofanie: 33, 34, 93, 109.
Terebint: 134, 135.
Teren: 162.
Teruah (strigăt de război): 41.
Timpan (tobă): 74, 332–334.
Tinerețe: 217.
Tînăr: 160, 161.
Tobă, flaut: 146.
Toiag: 93, 159, 176, 183, 206, 207, 210, 230, 278, 280.
Topitor: 46, 60.
Transă, efectul muzicii: 322.
Trăsnet, trăsnit: 38, 39, 43, 67, 134.
Trecerea Domnului: 176.
Trecerea Iordanului: 99, 278, 378.
Tremura (a): 339.
Tresări (a): 80, 329.
Tristețe: 91.
Trîmbiță: 17, 93, 320–322.
Trîmbiță de argint: 321.
Tron: 28, 44, 111, 184, 293, 376.
Trudă: 271.
Trupul lui Iisus: 60, 199, 200, 244, 245, 260, 370, 371, 397.
Tulburarea neamurilor: 200.
Tunet: 109, 310, 311.
Turn: 107–109, 141, 225, 252.
Turte: 194.
Turturică: 179, 180.
Țap: 59, 175, 177, 178.
Țesut: 260, 261.

Uitare: 201, 344.
Umbra *șeol*-ului: 340.
Umbra morții: 93, 272, 344, 345.
Umeri: 229, 230.
Umplere de Duh Sfînt: 329.
Ungere: 26, 27, 79, 162, 174, 287, 301–305.
Unitate: 164, 244, 245.
Unsul lui Dumnezeu: 27, 302.
Untdelemn: 26, 76, 132, 284, 299–301, 337.
Ură (vrăjmășie): 245.
Urca (a): 113, 114.
Urcarea chivotului la Sion: 375.
Urcarea la cer a lui Ilie: 37.
Urcior: 146, 158, 160, 290.
Ureche: 221, 229, 313.
Urma (a-L) (pe Iisus): 252.
Urmaș: 161, 191, 362.
Urmele Domnului: 100, 227.
Urs: 101, 103.
Urzeala vieții: 260.
Ușurință: 362.

Vacă: 59, 386.
Vadul Iabocului: 377–379.
Vas (oală): 216, 249, 251.
Văduvă: 74.
Văl: 17, 19, 35, 260, 261.
Văpaie: 134, 192.
Vedea (a) (pe Dumnezeu): 14, 17, 349.
Vegetație: 85, 94–98, 373.
Venin: 183.
Verde: 135.
Veselie: 327.
Vestirea Patimilor: 362.
Veșminte: 134, 174, 229.
Veșminte spălate în sînge: 173.
Viață: 163, 340, 344.
Viclean: 39.
Victimă: 117, 210, 211.
Vie: 89, 128, 139–145, 196.
Vier (podgorean): 97, 139.
Vin: 19, 73, 91, 132, 141, 145–147, 292.
Viperă: 185.

Vis: 113, 131, 371.
Vison: 59, 174.
Vîlvătaie: 16.
Vînător: 107, 369.
Vînt: 16, 44, 65–71, 73, 80, 168.
Vînturare: 68–70.
Vîrf de diamant: 221, 257.
Vîrtej: 37.
Voce: 37, 111, 182, 183, 206, 211, 212, 272, 310, 311, 319.
Voință: 163, 237.
Vopsitor: 260.
Vreme (pentru plantat): 94.
Vuiet (al apelor): 309, 310.
Vulpe: 281.
Vultur: 135, 143, 180, 181.

Zarvă de război: 309, 310.
Zăgazuri: 53.
Zălog: 201.
Zbor: 53.
Zeamă de aguridă: 141.
Zeciuială: 161.
Zel: 192.
Zeu: 51, 52, 56, 66, 68, 111, 113, 114, 117, 119–122, 150, 151, 179, 191, 192, 199–206, 226, 227, 251, 253, 333, 345–350, 356, 369, 387, 395.
Zgomot: 311, 312, 314.
Zi: 22, 59, 266.
Zid: 29.
Ziditori: 251–253.
Zigurat: 107, 114, 387.
Ziua Domnului: 22, 46, 172.

INDICE DE NUME

Aaron: 43, 59, 206.
Abiatar: 381.
Abimelec, rege: 280.
Absintos: 17.
Agar: 58.
Ahab: 56.
Ahia, proroc: 283.
Ana, mama lui Samuel: 281, 380.
Arnon (rîu): 377.
Asmodeu: 350.
Așera: 279.
Avraam, Avram: 42, 58, 117, 126, 328, 385.

Baal: 16, 42, 56, 194, 279, 285.
Babilon: 51, 136, 143.
Bamōt: 119.
Batșeba: 282, 283.
Beer-Șeba: 58, 126.
Behemot: 54, 136.
Belșațar: 236.
Betel: 114.
Betleem: 209.
Betșemeș: 375, 376.

Cel de Sus: 110–113, 161.
Chiriat-Arim: 376.
Cirus, rege: 303.

Dalila: 281.
Daniel: 36, 131, 187.
David: 26, 27, 43, 207, 208, 282, 283, 303, 330, 331, 333, 389, 390.
Debora: 16, 127, 278.
Dionysos Zagreus: 108.
Dumnezeu, adversarul lui Iov: 345–350.

Egipt: 34, 142, 170.
Eli (preotul): 380.
Elisei: 36, 37, 59, 126, 243, 286, 287, 355.
Elohim: 126.
Eufrat: 54.

Ghedeon: 43, 279.
Ghehazi, sluga lui Elisei: 355.
Ghilgal: 376, 377.
Ghilgameș: 55, 107, 126.
Gibeon: 16, 119.
Goel (Răscumpărător): 204–206.
Golgota: 116.

Ham: 107.
Hekal, Casa Domnului: 379.
Heracle: 107.
Hermon: 116.
Heșbon: 40.
Horeb: 108, 117, 160, 285.
Hristos: 121, 358–360, 363, 365.
Hristos miel: 176, 177.

Iacov: 17, 58, 114, 147, 243, 378, 386.
Iair: 354.
Ieremia: 175, 250, 290–293.
Ierihon: 278.
Ieroboam: 283.
Ierusalim: 21, 29, 121, 122, 398, 399.
Ieseu: 24.

ezechiel: 129–134, 244, 293–295.
isus, fiul Celui Preaînalt: 112, 115, 143, 211, 359, 366, 395.
lie: 35, 56, 160, 171, 284–287.
ndia: 125.
ona: 363, 364.
ordan: 61, 377.
osafat: 145.
osia: 16, 42, 170.
osif: 167.
osua: 207.
ov: 170, 345–350.
ran: 125.
sac: 58, 117, 385.
saia: 289, 290, 359–362.
uda: 151.
uda Macabeul: 43.
zabela: 56.

Lameh: 139.
Lazăr: 358.
Leviatan: 54.
Liban: 39, 134.

Mamvri: 126, 385.
Manu: 55.
Marduk: 107.
Marte: 15, 60.
Melchisedec: 161.
Mesia: 60, 61, 77, 80, 162.
Miheia (din Moreșet): 208.
Moise: 33–35, 57, 58, 98, 108, 115, 206, 207, 231, 278.
Muntele Carmel: 35, 43, 44, 116, 285.

Neeman: 59, 287, 355.
Nabot: 140.
Nabucodonosor: 131, 333.
Nahuatl: 114.
Natan: 282, 283.
Nimrod: 107, 108.
Nicodim: 80, 112.
Nil: 54, 57.
Noe: 55, 56, 88, 89, 139, 239.

Osea: 195, 196, 288, 289.

Paraclet: 81, 205, 244.
Pavel: 259.
Pilat din Pont: 58, 112.

Rafael: 21, 351.
Rahila, Rama: 58.
Rebeca: 58, 127.
Ṛgveda: 51.
Rusalii: 47.

Sabat (ziua a șaptea): 265–269.
Salem: 161.
Samson: 181, 207, 280, 281.
Samuel: 207, 281, 381.
Sapon: 116.
Sara (nevasta lui Tobia): 350.
Saraf și Serafim: 184.
Sarai: 58.
Sarepta (văduva din): 160, 285.
Satana: 70, 346, 352, 353, 360.
Savaot: 14, 15.
Sedechia: 135.
Simeon: 80, 395.
Sinai: 33, 42, 93, 108–110, 117, 129.
Sion: 116.
Solomon: 27, 43, 119, 120, 169, 170.

Șeol: 91, 342–344.
Șilo: 14, 281, 376, 379–381.

Tabor: 117.
Tamuz-Adonis: 192.
Tertulian: 51.
Tir: 17, 53.
Tobia (cel tînăr): 20, 350–352.
Tobit (nevasta lui): 21, 260, 350–352.
Tofet: 119.
Tora: 77.

Ugarit: 16.

Vișnu: 55.

Zaharia: 211.
Zaheu: 357.
Zebedel (fiul lui): 149.

CUPRINS

Prefață 5
Introducere 7

LUMINA

DUMNEZEU ESTE LUMINĂ 13
STRĂLUCIREA DOMNULUI SAVAOT 14
Dumnezeul oștirilor, 14. — Aștrii glorioși și decăzuți, 15. — Fața lui Dumnezeu, 17.
LUMINA PIERDUTĂ ȘI REGĂSITĂ 18
Orbirea lui Israel, 18. — Ochii bătrînului Tobit, 20.
LUMINA LUI DUMNEZEU STRĂLUCEȘTE ÎNTRU IISUS HRISTOS 21
„Eu sînt lumina lumii", 21. — Lumina călăuzește lucrările omului, 22. — Noua poruncă, 23.
OBIECTELE DE LUMINĂ 23
Făclia și/sau sfeșnicul, 23. — Sfeșnicul (candelabrul) sfînt și candelele, 24. — Cununa de lumină, 26. — Pietrele nestemate, 28.

FOCUL

DUMNEZEU ESTE FOC. CUVÎNTUL ȘI FAPTELE LUI SÎNT ÎNFLĂCĂRATE 33
Rugul aprins, 33. — Stîlpul de foc. Dumnezeu, lumina lui Israel, 33. — Muntele de foc, 34. — Focul Domnului și adierea răcoritoare, 35. — Focul în oase, 36. — Focul Cuvîntului, 36. — Focul, suflarea, gura, sabia, 37.
FOCUL MISTUITOR 39
Focul care mistuie vegetația, 39. — Focul luminos și distrugător, 40. — Focul războiului, 40. — Dumnezeu, stăpînul focului, 41. — Mînia ca un foc mistuitor, 42.
FOCUL RITUAL 42
Focul Legămîntului, 42. — Focul jertfelor, 43.
FOCUL VIZIONAR 44
Carul de foc, 44. — Focul apocalipselor, 45.
FOCUL PURIFICĂRII ȘI AL JUDECĂȚII 45
Spălare și contopire, 45. — Cuptorul, 45. — Botezul focului, 46.

APA

APELE MARI 51
Apa în cosmogonii, 51. — Moștenirea semitică a *Bibliei*, 52. — Domnul apelor roditoare, 52. — Dumnezeu, stăpîn al abisului de nepătruns, 53. — Teama de apele mari, 54.
APA AFUNDĂRII ȘI A MÎNTUIRII 54
Păcatul înecat, 54. — Apa, semn de binecuvîntare și blestem, 56. — Apele Ieșirii și ale eliberării, 57.
NTÎLNIRI ÎN JURUL SURSELOR DE APĂ 57
DE LA SPĂLARE LA RENAȘTERE 58
Apa spălării, 58. — Apa reînnoirii și a renașterii, 60. — Botezul lui Ioan și botezul lui Iisus, 61.

VÎNTUL, SUFLUL, DUHUL

VÎNTUL: AMBIVALENȚA SIMBOLULUI 65
VÎNTUL NESTATORNICIEI ȘI AL PĂCATULUI 66
Vîntul și existența precară, 66. — Vîntul orgoliului, al minciunii și al sterpăciunii, 67.
VÎNTUL FĂPTURĂ, UNEALTĂ ȘI CHIP AL DOMNULUI 67
Vîntul în slujba Domnului, 67. — Cele patru vînturi, 68. — Vînturarea, 68. — Furtuna Domnului, 70. — Furtuna pe mare, 70.
SUFLUL LUI DUMNEZEU ȘI SUFLUL OMULUI 71
Suflul lui Dumnezeu, 71. — Suflul vital, 72. — Suflul înțelepciunii, 73. — Suflul mîniei și al judecății, 73.
DUHUL 74
Suflul emoției, 74. — Duhul parfumurilor, 76. — Duhul nemărginirii, 77. — Sprijinitorul, 78. — Duhul Noului Legămînt, 79.

PĂMÎNTUL

PĂMÎNTUL ÎN FACERE 85
Pămîntul începuturilor, 85. — Grădina, amintire a paradisului, 87.
PĂMÎNTUL BLESTEMAT, ÎNECAT ȘI SALVAT 88
Blestemul pămîntului, 88. — Pămîntul sclaviei și cel al libertății, 89. — Păcatul chinuie pămîntul, 90. — Pămîntul înghite păcătoșii și morții, 91. — Pămîntul pribegiei și cel al întoarcerii, 91. — Deșertul, loc de naștere și de renaștere, 92.
UN DUMNEZEU AGRICULTOR 94
Un Dumnezeu priceput și răbdător ca un țăran, 94. — Agricultura divină, 95. — Drumurile Domnului pe Pămînt, 98.
PĂMÎNTUL NOU 103

CERUL, MUNTELE, ÎNĂLȚAREA CĂTRE DOMNUL. CETATEA GLORIEI

MUNTELE CARE AJUNGE PÎNĂ LA CER 107
Turnul Babel, 107. — Muntele sfînt din Israel, 108.

CEL DE SUS ȘI URCAREA CĂTRE DOMNUL 110
Domnul cel de Sus, 110. — Urcarea către Domnul, 113. — Iisus pe munți, 114.
MUNȚII SFINȚI ȘI LOCURILE ALESE PENTRU JERTFE 116
Munții zeilor. Sion, 116. — Jertfa lui Avraam, 117. — Înălțimile sfinte, 118. — Dumnezeu stîncă. Stîncile Domnului, 120. — Citadela și cetatea Domnului, 121.

COPACUL, POMUL

POMUL VIEȚII, AL MORȚII ȘI AL ÎNVIERII 125
Pomii raiului, 125. — Copacul locurilor sfinte, 126. — Copacii blestemați, 127. — Butucul, principiu al renașterii, 128. — Pomul glorios și doborît, 129.
POMII LUI ISRAEL 132
Măslinul, 132. — Migdalul, 132. — Smochinul, 133. — Rodiul, 133. — Mărul, 134. — Stejarul și terebintul, 134. — Cedrul, 134. — Chiparosul, 135. — Salcia și plopul, 136.

VIA, VINUL, CUPA, SÎNGELE

VIA 139
Via ca semn de binecuvîntare, bucurie și pace, 139. — Via lui Israel, 141. — Via în *Noul Testament*, 143. — Teascul, 144.
VINUL ÎNȚELEPCIUNII ȘI CEL AL BEȚIEI 145
CUPA 147
Cupa împărtășaniei, 147. — Cupa mîniei, 148. — Cupa în *Evanghelii*, 149.
SÎNGELE 150
Sîngele jertfelor și al Legămîntului, 150. — Sîngele lui Hristos, 152.

PÎINEA TRUPULUI ȘI CEA A SPIRITULUI

PÎINEA DATĂ, DĂRUITĂ, AZIMĂ ȘI PÎINE DOSPITĂ 157
Mana din deșert, 157. — Pîinea pentru punerea înainte și sărbătoarea azimelor, 158. — Azima și pîinea dospită, 158.
PÎINEA CEA DE TOATE ZILELE ȘI DE TAINĂ 160
Pîinea cea de toate zilele, 160. — O figură misterioasă: Melhisedec, 161. — Pîinea și cuvîntul, 162. — Înmulțirea pîinilor, 162. — Pîinea vieții, 163. — Pîinea frîntă, 164.

BESTIAR BIBLIC

CALUL 167
Dumnezeu îi vine de hac calului de neînvins, 167. — Ispita calului, 169. — Profeții ponegresc calul, 170. — Caii profetici, 171. — Caii *Apocalipsei*, 172. — Asinul, un anti-cal, 174
MIELUL ȘI ȚAPUL 175
Mielul jertfei prin foc, 175. — Mielul profeților, 175. — Mielul pascal, 176. — Capra și țapul, 177.
PORUMBELUL ȘI VULTURUL 179
Porumbelul și turtureaua, 179. — Vulturul, 180.

EUL, ȘARPELE ȘI MONȘTRII 181
Leul, 181. — Șarpele, 183. — Balaurul și monștrii, 186.

IUBIREA LUI DUMNEZEU FAȚĂ DE POPORUL SĂU

UCURIILE ȘI NECAZURILE LEGĂMÎNTULUI 191
Gelozia, 191. — Stăpînul și soțul, 194. — Necazurile iubirii de Dumnezeu, 195. — Legămîntul inimilor și trupurilor, 199.
INUNILE ÎNDURĂRII 200
Freamătul măruntaielor, 200. — Dumnezeu îl răscumpără pe om pentru ca el să se poată răscumpăra, 202. — *Goel*, 204.
ĂSTORUL 206
Dumnezeu este Marele Păstor, 206. — Păstorii marelui Păstor, 207. — Păstorul cel bun, 211.

INIMA, TRUPUL

IMA 215
Inteligența care pornește din inimă, 215. — Inima în *Psalmi*, 216. — Inima împărțită și reîntregită, 218. — Convertirea inimii, 219. — Tăierea împrejur a inimii, 220. — Vestirea unei inimi noi, 221. — Inima lui Hristos și inima creștinului, 222.
RUPUL 223
Gîtul și cerbicea, 223. — Spatele și fața, 226. — Umerii, 229. — Brațul lui Dumnezeu, 231. — Mîna lui Dumnezeu și mîna oamenilor, 232. — Coapsele, mijlocul, 237. — Acoperămîntul mijlocului, 237. — Despuierea mijlocului sau a coapselor, 238. — Șalele, rărunchii, centre ale vieții emoționale, 240. — Oasele și măduva, 241. — Învierea oaselor, 243. — Trupul lui Iisus și trupul Bisericii, 244.

MUNCA OAMENILOR

LARUL, OALA, LUTUL 249
DITORII 251
ATRA 253
UCRAREA LEMNULUI 254
RAVAREA PIETREI 256
CETEA 257
SUTUL ȘI VĂLUL 260

ODIHNA DOMNULUI

BATUL (ZIUA A ȘAPTEA) 265
Simbolistica răgazului, 265. — Semnificația multiplă a sabatului, 266. — Iisus și sabatul, 268.
OCURILE DE ODIHNĂ 269
Pămîntul, 269. — Templul, 269.

TEMA ODIHNEI ÎN *PSALMI* 271
Odihna ca sursă de inspirație pentru psalmiști, 271. — Psalmul 94 și *Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel*, 272.
APOCALIPSA 273

FAPTA PROFETICĂ

GESTA PRIMILOR PROROCI 278
Cînd Israel era copil, 278. — Ghedeon și problema regalității, 279. — Samson nazireul, 280. — De la Samuel la Ilie, 281. — Ilie, 284. — Elisei, 287.
FAPTA SIMBOLICĂ ÎN CĂRȚILE PROFETICE 288
Osea, 288. — Isaia, 289. — Ieremia, 290. — Iezechiel, 293.
FAPTELE LUI HRISTOS 295

UNTDELEMNUL ȘI UNGEREA

UNTDELEMNUL 299
UNGEREA 301

ZGOMOTELE, STRIGĂTELE, SUNETUL INSTRUMENTELOR

ZGOMOTELE ȘI SUNETELE 309
Vuietul apelor mari, 309. — Glasul tunetului, 310. — Zgomotele, 311. — Strigătul, aclamația și cîrtirea, 314. — Bocetul, 316.
SUNETUL INSTRUMENTELOR MUZICALE 318
Trîmbița de alarmă sau cornul (*shofar*), 318. — Trîmbițele de argint, 321. — Instrumentele cu coarde, 321.

BUCURIA ȘI SĂRBĂTOAREA. DANSUL ȘI TIMPANUL

BUCURIA, ROD AL HARULUI 327
A te bucura, din plin, 327. — Starea de ușurință, 329.
TAINA DANSULUI 332
Timpanul, 332. — Dansul, 334.

BOALA, MOARTEA ȘI ÎNVIEREA

BOALA ȘI MOARTEA ÎN *VECHIUL TESTAMENT* 337
Boala unui întreg popor, 337. — Psalmii omului bolnav, 339. — Un rege în pragul morții. Treptele morții, 340. — Imaginile morții, *șeol*, 342. — Umbra morții, 344. — Boala lui Iov și lumina izbăvirii, 345. — Povestea lui Tobit și a Sarei, 350.
IISUS TĂMĂDUITORUL 352
Iisus împotriva Satanei, 352. — Credința tămăduitoare, 354. — Simbolistica bolilor, 355. — Medicul stă la masă cu bolnavii, 357.
IISUS ÎN SUFERINȚĂ 358

Cel Drept își jertfește viața pentru izbăvirea lumii, 358. — Dialogul lui Isaia cu *Evanghelia*, 359.

TAINA ÎNVIERII 362
Vestirea Patimilor și a Învierii, 362. — Semnul lui Iona, 363. — Întîiul-născut dintre cei morți, 364. — Ospățul celor înviați, 365.

CORTUL, CHIVOTUL LEGĂMÎNTULUI, PRIMELE JERTFELNICE

CORTUL ȘI COLIBA 369
Cortul, adăpost și simbol al interiorității, 369. — Cortul, jertfelnic al deșertului, 371. — Coliba și sărbătoarea *Sukkōt* (sau a corturilor), 372.

DE LA DEȘERT LA PRIMELE SANCTUARE 373
Chivotul legămîntului (sau al mărturiei), 373. — Drumul chivotului, 375. — Ghilgal, poartă către pămîntul făgăduinței, 376. — Vadul, o trecătoare spirituală, 377. — Splendoarea și decăderea orașului Șilo, 379.

TEMPLUL

TEMPLUL VECHIULUI LEGĂMÎNT 385
Stîlpul și altarul, 385. — Templul din Ierusalim, 388. — Casa Domnului și casa regală, 389. — Templul, pol al credinței lui Israel și lumină a popoarelor, 391. — Templul izvor, 393.

TEMPLUL ÎN *NOUL TESTAMENT* 395
Iisus și Templul, 395. — Templul creștinilor, 398.

Indice tematic 401
Indice de nume 413

Redactor
ILEANA BUSUIOC

Apărut 1997
BUCUREȘTI–ROMÂNIA
Tiparul executat la Regia Autonomă „Monitorul Oficial“

HUMANITAS
cartea care dăinuie

APARIȚII 1997
Selecție

MIOARA AVRAM
Gramatica pentru toți

LUCIAN BLAGA
Trilogia cosmologică

LUCIAN BOIA
Istorie și mit în conștiința românească

JEAN CARPENTIER / FRANÇOIS LEBRUN
Istoria Europei

EMIL CIORAN
(Antologie)
Despre Dumnezeu

BRIAN DAVIES
Introducere în filozofia religiei

JEAN DELUMEAU
Grădina desfătărilor

MIRCEA ELIADE
Memorii, 1907–1960

MIHAIL ELIESCU
Curs de succesiuni

MARIA FÜRST / JÜRGEN TRINKS
Manual de filozofie

RENÉ GUÉNON
Simboluri ale științei sacre

G. W. F. HEGEL
Prelegeri de filozofie a istoriei

ION IANOȘI
(Coordonator)
Dicționarul operelor filozofice românești

ERNST JÜNGER
Jurnale pariziene

ALEXANDRE KOYRÉ
De la lumea închisă la universul infinit

SORIN LAVRIC
Cartea de Crăciun

C. S. LEWIS
Despre minuni / Cele patru iubiri / Problema durerii

NIKOLAI LOSSKI
Condițiile binelui absolut

ARTHUR O. LOVEJOY
Marele Lanț al Ființei

PHILIPPE MALAURIE
Antologia gîndirii juridice

H.-I. MARROU
Sfîntul Augustin și sfîrșitul culturii antice

ROBERT MUCHEMBLED
Magia și vrăjitoria în Europa

HAJIME NAKAMURA
Orient și Occident: o istorie comparată a ideilor

CONSTANTIN NOICA
Manuscrisele de la Cîmpulung

ROBERT NOZICK
Anarhie, stat și utopie

JOSÉ ORTEGA Y GASSET
Tema vremii noastre

LUDMILA PATLANJOGLU
La vie en rose cu Clody Bertola

PĂSTOREL
Epigrame și alte rime vesele

PETRE RAICU
Genetica generală și umană

FIORELLA SRICCHIA SANTORO
Arta Renașterii. Secolul al XVI-lea

DUMITRU STĂNILOAE
(Editor)
Filocalia (6)

STELIAN TĂNASE
Anatomia mistificării

ARNOLD J. TOYNBEE
(Sinteză de D. C. Somervell)
Studiu asupra istoriei

LIANA CASTELFRANCHI VEGAS
Arta Renașterii. Secolul al XV-lea

ALAN W. WATTS
Calea Zen

HERBERT (BELU) ZILBER
Actor în procesul Pătrășcanu

HEINRICH ZIMMER
Filozofiile Indiei